។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

ខុទ្ទកនិកាយេ

ថេរគាថា-អដ្ឋកថា

(ទុតិយោ ភាគោ)

៤. ចតុក្កនិបាតោ

១. នាគសមាលត្ថេរគាថាវណ្ណនា

អលង្កតាតិអាទិកា អាយស្មតោ នាគសមាលត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ គិម្ហសមយេ សូរិយាតបសន្តត្តាយ ភូមិយា គច្ឆន្តំ សត្ថារំ ទិស្វា បសន្នមានសោ ឆត្តំ អទាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មឹ ពុទ្ធុប្បាទេ សក្យរាជកុលេ និព្ពត្តិត្វា **នាគសមាលោ**តិ លទ្ធនាមោ វយប្បត្តោ ញាតិសមាគមេ បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិត្វា កិញ្ចិ កាលំ ភគវតោ ឧបដ្ឋាកោ អហោសិ។ សោ ឯកទិវសំ នគរំ បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋោ អលង្កតបដិយត្តំ អញ្ញតរំ នច្ចកឹ មហាបថេ តូរិយេសុ វជ្ជន្តេសុ នច្ចន្តឹ ទិស្វា, “អយំ ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារវសេន ករជកាយស្ស តថា តថា បរិវត្តិ, អហោ អនិច្ចា សង្ខារា”តិ ខយវយំ បដ្ឋបេត្វា វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៤៦.៣៧-៤៨) –

“អង្គារជាតា បថវី, កុក្កុឡានុគតា មហី;
បទុមុត្តរោ ភគវា, អព្ភោកាសម្ហិ ចង្កមិ។

“បណ្ឌរំ ឆត្តមាទាយ, អទ្ធានំ បដិបជ្ជហំ;
តត្ថ ទិស្វាន សម្ពុទ្ធំ, វិត្តិ មេ ឧបបជ្ជថ។

“មរីចិយោត្ថដា ភូមិ, អង្គារាវ មហី អយំ;
ឧបហន្តិ មហាវាតា, សរីរស្សាសុខេបនា។

“សីតំ ឧណ្ហំ វិហនន្តំ, វាតាតបនិវារណំ;
បដិគ្គណ្ហ ឥមំ ឆត្តំ, ផស្សយិស្សាមិ និព្ពុតឹ។

“អនុកម្បកោ ការុណិកោ, បទុមុត្តរោ មហាយសោ;
មម សង្កប្បមញ្ញាយ, បដិគ្គណ្ហិ តទា ជិនោ។

“តឹសកប្បានិ ទេវិន្ទោ, ទេវរជ្ជមការយឹ;
សតានំ បញ្ចក្ខត្តុញ្ច, ចក្កវត្តី អហោសហំ។

“បទេសរជ្ជំ វិបុលំ, គណនាតោ អសង្ខិយំ;
អនុភោមិ សកំ កម្មំ, បុព្ពេ សុកតមត្តនោ។

“អយំ មេ បច្ឆិមា ជាតិ, ចរិមោ វត្តតេ ភវោ;
អជ្ជាបិ សេតច្ឆត្តំ មេ, សព្ពកាលំ ធរីយតិ។

“សតសហស្សិតោ កប្បេ, យំ ឆត្តមទទឹ តទា;
ទុគ្គតឹ នាភិជានាមិ, ឆត្តទានស្សិទំ ផលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា –

២៦៧. “អលង្កតា សុវសនា, មាលិនី ចន្ទនុស្សទា;
មជ្ឈេ មហាបថេ នារី, តូរិយេ នច្ចតិ នដ្ដកី។

២៦៨. “បិណ្ឌិកាយ បវិដ្ឋោហំ, គច្ឆន្តោ នំ ឧទិក្ខិសំ;
អលង្កតំ សុវសនំ, មច្ចុបាសំវ ឱឌ្ឌិតំ។

២៦៩. “តតោ មេ មនសីការោ, យោនិសោ ឧទបជ្ជថ;
អាទីនវោ បាតុរហុ, និព្ពិទា សមតិដ្ឋថ។

២៧០. “តតោ ចិត្តំ វិមុច្ចិ មេ, បស្ស ធម្មសុធម្មតំ;
តិស្សោ វិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។ –

ចតូហិ គាថាហិ អត្តនោ បដិបត្តិកិត្តនមុខេន អញ្ញំ ព្យាកាសិ។

តត្ថ **អលង្កតា**តិ ហត្ថូបគាទិអាភរណេហិ អលង្កតគត្តា។ **សុវសនា**តិ សុន្ទរវសនា សោភនវត្ថនិវត្ថា។ **មាលិនី**តិ មាលាធារិនី បិឡន្ធិតបុប្ផមាលា។ **ចន្ទនុស្សទា**តិ ចន្ទនានុលេបលិត្តសរីរា។ **មជ្ឈេ មហាបថេ នារី, តូរិយេ នច្ចតិ នដ្ដកី**តិ យថាវុត្តដ្ឋានេ ឯកា នារី នដ្ដកី នាដកិត្ថី នគរវីថិយា មជ្ឈេ បញ្ចង្គិកេ តូរិយេ វជ្ជន្តេ នច្ចតិ, យថាបដ្ឋបិតំ នច្ចំ ករោតិ។

បិណ្ឌិកាយាតិ ភិក្ខាយ។ **បវិដ្ឋោហ**ន្តិ នគរំ បវិដ្ឋោ អហំ។ **គច្ឆន្តោ នំ ឧទិក្ខិស**ន្តិ នគរវីថិយំ គច្ឆន្តោ បរិស្សយបរិហរណត្ថំ វីថឹ ឱលោកេន្តោ តំ នដ្ដកឹ ឱលោកេសិំ។ កឹ វិយ? **មច្ចុបាសំវ ឱឌ្ឌិត**ន្តិ យថា មច្ចុស្ស មច្ចុរាជស្ស បាសភូតោ រូបាទិកោ ឱឌ្ឌិតោ លោកេ អនុវិចរិត្វា ឋិតោ ឯកំសេន សត្តានំ អនត្ថាវហោ, ឯវំ សាបិ អប្បដិសង្ខានេ ឋិតានំ អន្ធបុថុជ្ជនានំ ឯកំសតោ អនត្ថាវហាតិ មច្ចុបាសសទិសី វុត្តា។

តតោតិ តស្មា មច្ចុបាសសទិសត្តា។ **មេ**តិ មយ្ហំ។ **មនសីការោ យោនិសោ ឧទបជ្ជថា**តិ “អយំ អដ្ឋិសង្ឃាតោ ន្ហារុសម្ពន្ធោ មំសេន អនុបលិត្តោ ឆវិយា បដិច្ឆន្នោ អសុចិទុគ្គន្ធជេគុច្ឆបដិក្កូលោ អនិច្ចុច្ឆាទនបរិមទ្ទនភេទនវិទ្ធំសនធម្មោ ឦទិសេ វិការេ ទស្សេតី”តិ ឯវំ យោនិសោ មនសិការោ ឧប្បជ្ជិ។ **អាទីនវោ បាតុរហូ**តិ ឯវំ កាយស្ស សភាវូបធារណមុខេន តស្ស ច តំនិស្សិតានញ្ច ចិត្តចេតសិកានំ ឧទយព្ពយំ សរសបភង្គតញ្ច មនសិ ករោតោ តេសុ ច យក្ខរក្ខសាទិសុ វិយ ភយតោ ឧបដ្ឋហន្តេសុ តត្ថ មេ អនេកាការ អាទីនវោ ទោសោ បាតុរហោសិ។ តប្បដិបក្ខតោ ច និព្ពានេ អានិសំសោ។ **និព្ពិទា សមតិដ្ឋថា**តិ និព្ពិន្ទនំ អាទីនវានុបស្សនានុភាវសិទ្ធំ និព្ពិទាញាណំ មម ហទយេ សណ្ឋាសិ, មុហុត្តម្បិ តេសំ រូបារូបធម្មានំ គហណេ ចិត្តំ នាហោសិ, អញ្ញទត្ថុ មុញ្ចិតុកាមតាទិវសេន តត្ថ ឧទាសីនមេវ ជាតន្តិ អត្ថោ។

តតោតិ វិបស្សនាញាណតោ បរំ។ **ចិត្តំ វិមុច្ចិ មេ**តិ លោកុត្តរភាវនាយ វត្តមានាយ មគ្គបដិបាដិយា សព្ពកិលេសេហិ មម ចិត្តំ វិមុត្តំ អហោសិ។ ឯតេន ផលុប្បត្តឹ ទស្សេតិ។ មគ្គក្ខណេ ហិ កិលេសា វិមុច្ចន្តិ នាម, ផលក្ខណេ វិមុត្តាតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

នាគសមាលត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ភគុត្ថេរគាថាវណ្ណនា

អហំ មិទ្ធេនាតិអាទិកា អាយស្មតោ ភគុត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយំ កិរ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ សត្ថរិ បរិនិព្ពុតេ តស្ស ធាតុយោ បុប្ផេហិ បូជេសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន និម្មានរតីសុ និព្ពត្តិត្វា អបរាបរំ ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មឹ ពុទ្ធុប្បាទេ សក្យរាជកុលេ និព្ពត្តិត្វា **ភគូ**តិ លទ្ធនាមោ វយប្បត្តោ អនុរុទ្ធកិមិលេហិ សទ្ធឹ និក្ខមិត្វា បព្ពជិត្វា ពាលកលោណកគាមេ វសន្តោ ឯកទិវសំ ថិនមិទ្ធាភិភវំ វិនោទេតុំ វិហារតោ និក្ខម្ម ចង្កមំ អភិរុហន្តោ បបតិត្វា តទេវ អង្កុសំ កត្វា ថិនមិទ្ធំ វិនោទេត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៤៦.៤៩-៥៧) –

“បរិនិព្ពុតេ ភគវតិ, បទុមុត្តរេ មហាយសេ;

បុប្ផវដំសកេ គន្ត្វា, សរីមភិរោបយឹ។

“តត្ថ ចិត្តំ បសាទេត្វា, និម្មានំ អគមាសហំ;
ទេវលោកគតោ សន្តោ, បុញ្ញកម្មំ សរាមហំ។

“អម្ពរា បុប្ផវស្សោ មេ, សព្ពកាលំ បវស្សតិ;
សំសរាមិ មនុស្សេ ចេ, រាជា ហោមិ មហាយសោ។

“តហឹ កុសុមវស្សោ មេ, អភិវស្សតិ សព្ពទា;
តស្សេវ បុប្ផបូជាយ, វាហសា សព្ពទស្សិនោ។

“អយំ បច្ឆិមកោ មយ្ហំ, ចរិមោ វត្តតេ ភវោ;
អជ្ជាបិ បុប្ផវស្សោ មេ, អភិវស្សតិ សព្ពទា។

“សតសហស្សិតោ កប្បេ, យំ បុប្ផមភិរោបយឹ;
ទុគ្គតឹ នាភិជានាមិ, ទេហបូជាយិទំ ផលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ…. កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា ផលសុខេន និព្ពានសុខេន ច វីតិនាមេន្តោ សត្ថារា ឯកវិហារំ អនុមោទិតុំ ឧបគតេន – “កច្ចិ ត្វំ, ភិក្ខុ, អប្បមត្តោ វិហរសី”តិ បុដ្ឋោ អត្តនោ អប្បមាទវិហារំ និវេទេន្តោ –

២៧១. “អហំ មិទ្ធេន បកតោ, វិហារា ឧបនិក្ខមឹ;
ចង្កមំ អភិរុហន្តោ, តត្ថេវ បបតឹ ឆមា។

២៧២. “គត្តានិ បរិមជ្ជិត្វា, បុនបារុយ្ហ ចង្កមំ;
ចង្កមេ ចង្កមឹ សោហំ, អជ្ឈត្តំ សុសមាហិតោ។

២៧៣. “តតោ មេ មនសីការោ, យោនិសោ ឧទបជ្ជថ;
អាទីនវោ បាតុរហុ, និព្ពិទា សមតិដ្ឋថ។

២៧៤. “តតោ ចិត្តំ វិមុច្ចិ មេ, បស្ស ធម្មសុធម្មតំ;
តិស្សោ វិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។ –

ឥមា ចតស្សោ គាថា អភាសិ។

តត្ថ **មិទ្ធេន បកតោ**តិ កាយាលសិយសង្ខាតេន អសត្តិវិឃាតសភាវេន មិទ្ធេន អភិភូតោ។ **វិហារា**តិ សេនាសនតោ។ **ឧបនិក្ខមិ**ន្តិ ចង្កមិតុំ និក្ខមឹ។ **តត្ថេវ បបតឹ ឆមា**តិ តត្ថេវ ចង្កមសោបានេ និទ្ទាភិភូតតាយ ភូមិយំ និបតឹ។ **គត្តានិ បរិមជ្ជិត្វា**តិ ភូមិយំ បតនេន បំសុកិតានិ អត្តនោ សរីរាវយវានិ អនុមជ្ជិត្វា។ **បុនបារុយ្ហ ចង្កម**ន្តិ “បតិតោ ទានាហ”ន្តិ សង្កោចំ អនាបជ្ជិត្វា បុនបិ ចង្កមដ្ឋានំ អារុហិត្វា។ **អជ្ឈត្តំ សុសមាហិតោ**តិ គោចរជ្ឈត្តេ កម្មដ្ឋានេ នីវរណវិក្ខម្ភនេន សុដ្ឋុ សមាហិតោ ឯកគ្គចិត្តោ ហុត្វា ចង្កមិន្តិ យោជនា។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ ឥទមេវ ច ថេរស្ស អញ្ញាព្យាករណំ អហោសិ។

ភគុត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. សភិយត្ថេរគាថាវណ្ណនា

បរេ ចាតិអាទិកា អាយស្មតោ សភិយត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ កកុសន្ធស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ ឯកទិវសំ សត្ថារំ ទិវាវិហារាយ គច្ឆន្តំ ទិស្វា បសន្នមានសោ ឧបាហនំ អទាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ កស្សបេ ភគវតិ បរិនិព្ពុតេ បតិដ្ឋិតេ សុវណ្ណចេតិយេ ឆហិ កុលបុត្តេហិ សទ្ធឹ អត្តសត្តមោ សាសនេ បព្ពជិត្វា កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា អរញ្ញេ វិហរន្តោ វិសេសំ និព្ពត្តេតុំ អសក្កោន្តោ ឥតរេ អាហ – “មយំ បិណ្ឌបាតាយ គច្ឆន្តោ ជីវិតេ សាបេក្ខា ហោម, ជីវិតេ សាបេក្ខេន ច ន សក្កា លោកុត្តរធម្មំ អធិគន្តុំ, បុថុជ្ជនកាលង្កិរិយា ច ទុក្ខា។

ហន្ទ, មយំ និស្សេណឹ ពន្ធិត្វា បព្ពតំ អភិរុយ្ហ កាយេ ច ជីវិតេ ច អនបេក្ខា សមណធម្មំ ករោមា”តិ។ តេ តថា អកំសុ។

អថ នេសំ មហាថេរោ ឧបនិស្សយសម្បន្នត្តា តទហេវ ឆឡភិញ្ញោ ហុត្វា ឧត្តរកុរុតោ បិណ្ឌបាតំ ឧបនេសិ។ ឥតរេ – “តុម្ហេ, ភន្តេ, កតកិច្ចា តុម្ហេហិ សទ្ធឹ សល្លាបមត្តម្បិ បបញ្ចោ, សមណធម្មមេវ មយំ ករិស្សាម, តុម្ហេ អត្តនា ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារមនុយុញ្ជថា”តិ វត្វា បិណ្ឌបាតំ បដិក្ខិបឹសុ។ ថេរោ នេ សម្បដិច្ឆាបេតុំ អសក្កោន្តោ អគមាសិ។

តតោ នេសំ ឯកោ ទ្វីហតីហច្ចយេន អភិញ្ញាបរិវារំ អនាគាមិផលំ សច្ឆិកត្វា តថេវ វត្វា តេហិ បដិក្ខិត្តោ អគមាសិ។ តេសុ ខីណាសវត្ថេរោ បរិនិព្ពាយិ, អនាគាមី សុទ្ធាវាសេសុ ឧប្បជ្ជិ។ ឥតរេ បុថុជ្ជនកាលង្កិរិយមេវ កត្វា ឆសុ កាមសគ្គេសុ អនុលោមបដិលោមតោ ទិព្ពសម្បត្តឹ អនុភវិត្វា អម្ហាកំ ភគវតោ កាលេ ទេវលោកា ចវិត្វា ឯកោ មល្លរាជកុលេ បដិសន្ធឹ គណ្ហិ, ឯកោ គន្ធាររាជកុលេ, ឯកោ ពាហិររដ្ឋេ, ឯកោ រាជគហេ ឯកិស្សា កុលទារិកាយ កុច្ឆិម្ហិ បដិសន្ធឹ គណ្ហិ។ ឥតរោ អញ្ញតរិស្សា បរិព្ពាជិកាយ កុច្ឆិម្ហិ បដិសន្ធឹ អគ្គហេសិ។ សា កិរ អញ្ញតរស្ស ខត្តិយស្ស ធីតា, នំ មាតាបិតរោ – “អម្ហាកំ ធីតា សមយន្តរំ ជានាតូ”តិ ឯកស្ស បរិព្ពាជកស្ស និយ្យាទយឹសុ។ អថេកោ បរិព្ពាជកោ តាយ សទ្ធឹ វិប្បដិបជ្ជិ។ សា តេន គព្ភំ គណ្ហិ។ តំ គព្ភិនឹ ទិស្វា បរិព្ពាជកា និក្កឌ្ឍឹសុ។ សា អញ្ញត្ថ គច្ឆន្តី អន្តរាមគ្គេ សភាយំ វិជាយិ។ តេនស្ស **សភិយោ**ត្វេវ នាមំ អកាសិ។ សោ វឌ្ឍិត្វា បរិព្ពាជកបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា នានាសត្ថានិ ឧគ្គហេត្វា មហាវាទី ហុត្វា វាទប្បសុតោ វិចរន្តោ អត្តនា សទិសំ អទិស្វា នគរទ្វារេ អស្សមំ ការេត្វា ខត្តិយកុមារាទយោ សិប្បំ សិក្ខាបេន្តោ វិហរន្តោ អត្តនោ មាតុយា ឥត្ថិភាវំ ជិគុច្ឆិត្វា ឈានំ ឧប្បាទេត្វា ព្រហ្មលោកេ ឧប្បន្នាយ អភិសង្ខរិត្វា ទិន្នេ វីសតិបញ្ហេ គហេត្វា តេ តេ សមណព្រាហ្មណេ បុច្ឆិ។ តេ ចស្ស តេសំ បញ្ហានំ អត្ថំ ព្យាកាតុំ នាសក្ខឹសុ។ **សភិយសុត្តវណ្ណនាយំ** (សុ. និ. អដ្ឋ. ២. សភិយសុត្តវណ្ណនា) បន “សុទ្ធាវាសព្រហ្មា តេ បញ្ហេ អភិសង្ខរិត្វា អទាសី”តិ អាគតំ។

យទា បន ភគវា បវត្តវរធម្មចក្កោ អនុបុព្ពេន រាជគហំ អាគន្ត្វា វេឡុវនេ វិហាសិ, តទា សភិយោ តត្ថ គន្ត្វា សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា តេ បញ្ហេ បុច្ឆិ។ សត្ថា តស្ស តេ បញ្ហេ ព្យាកាសីតិ សព្ពំ **សភិយសុត្តេ** (សុ. និ. សភិយសុត្តំ) អាគតនយេន វេទិតព្ពំ។ សភិយោ បន ភគវតា តេសុ បញ្ហេសុ ព្យាកតេសុ បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិត្វា វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៤៦.២៧-៣១) –

“កកុសន្ធស្ស មុនិនោ, ព្រាហ្មណស្ស វុសីមតោ;
ទិវាវិហារំ វជតោ, អក្កមនមទាសហំ។

“ឥមស្មឹយេវ កប្បម្ហិ, យំ ទានមទទឹ តទា;
ទុគ្គតឹ នាភិជានាមិ, អក្កមនស្សិទំ ផលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ…. កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហា បន ហុត្វា ទេវទត្តេ សង្ឃភេទាយ បរក្កមន្តេ ទេវទត្តបក្ខិកានំ ភិក្ខូនំ ឱវាទំ ទេន្តោ –

២៧៥. “បរេ ច ន វិជានន្តិ, មយមេត្ថ យមាមសេ;
យេ ច តត្ថ វិជានន្តិ, តតោ សម្មន្តិ មេធគា។

២៧៦. “យទា ច អវិជានន្តា, ឥរិយន្ត្យមរា វិយ;
វិជានន្តិ ច យេ ធម្មំ, អាតុរេសុ អនាតុរា។

២៧៧. “យំ កិញ្ចិ សិថិលំ កម្មំ, សំកិលិដ្ឋញ្ច យំ វតំ;
សង្កស្សរំ ព្រហ្មចរិយំ, ន តំ ហោតិ មហប្ផលំ។

២៧៨. “យស្ស សព្រហ្មចារីសុ, គារវោ នូបលព្ភតិ;
អារកា ហោតិ សទ្ធម្មា, នភំ បុថវិយា យថា”តិ។ –

ចតូហិ គាថាហិ ធម្មំ ទេសេសិ។

តត្ថ **បរេ**តិ បណ្ឌិតេ ឋបេត្វា តតោ អញ្ញេ – “អធម្មំ ធម្មោ”តិ “ធម្មំ អធម្មោ”តិអាទិភេទករវត្ថុទីបនវសេន វិវាទប្បសុតា បរេ នាម។ តេ តត្ថ វិវាទំ ករោន្តា “មយំ យមាមសេ ឧបរមាម នស្សាម សតតំ

សមិតំ មច្ឆសន្តិកំ គច្ឆាមា’’តិ ន ជានន្តិ។ **យេ ច តត្ថ វិជានន្តី**តិ យេ តត្ថ បណ្ឌិតា – ‘‘មយំ មច្ចុសមីបំ គច្ឆាមា’’តិ វិជានន្តិ។ **តតោ សម្មន្តិ មេធគា**តិ ឯវញ្ហិ តេ ជានន្តា យោនិសោមនសិការំ ឧប្បាទេត្វា មេធគានំ កលហានំ វូបសមាយ បដិបជ្ជន្តិ។ អថ នេសំ តាយ បដិបត្តិយា តេ មេធគា សម្មន្តិ។ អថ វា **បរេ ចា**តិ យេ សត្ថុ ឱវាទានុសាសនិយា អគ្គហណេន សាសនតោ ពាហិរតាយ បរេ, តេ យាវ ‘‘មយំ មិច្ឆាគាហំ គហេត្វា ឯត្ថ ឥធ លោកេ សាសនស្ស បដិនិគ្គាហេន យមាមសេ វាយមាមា’’តិ ន វិជានន្តិ, តាវ វិវាទា ន វូបសម្មន្តិ, យទា បន តស្ស គាហស្ស វិស្សជ្ជនវសេន យេ ច តត្ថ តេសុ វិវាទប្បសុតេសុ អធម្មធម្មាទិកេ អធម្មធម្មាទិតោ យថាភូតំ វិជានន្តិ, តតោ តេសំ សន្តិកា តេ បណ្ឌិតបុរិសេ និស្សាយ វិវាទសង្ខាតា មេធគា សម្មន្តីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

យទាតិ យស្មិំ កាលេ។ **អវិជានន្តា**តិ វិវាទស្ស វូបសមូបាយំ, ធម្មាធម្មេ វា យាថាវតោ អជានន្តា។ **ឥរិយន្តមរា វិយា**តិ អមរា វិយ ជរាមរណំ អតិក្កន្តា វិយ ឧទ្ធតា ឧន្នឡា ចបលា មុខរា វិប្បកិណ្ណវាចា ហុត្វា វត្តន្តិ ចរន្តិ វិចរន្តិ តទា វិវាទោ ន វូបសម្មតេវ។ **វិជានន្តិ ច យេ ធម្មំ, អាតុរេសុ អនាតុរា**តិ យេ បន សត្ថុ សាសនធម្មំ យថាភូតំ ជានន្តិ, តេ កិលេសរោគេន អាតុរេសុ សត្តេសុ អនាតុរា និក្កិលេសា អនីឃា វិហរន្តិ, តេសំ វសេន វិវាទោ អច្ចន្តមេវ វូបសម្មតីតិ អធិប្បាយោ។

យំ កិញ្ចិ សិថិលំ កម្មន្តិ ឱលិយិត្វា ករណេន សិថិលគាហំ កត្វា សាថលិភាវេន កតំ យំ កិញ្ចិ កុសលកម្មំ។ **សំកិលិដ្ឋ**ន្តិ វេសិអាទិកេ អគោចរេ ចរណេន, កុហនាទិមិច្ឆាជីវេន វា សំកិលិដ្ឋំ វតសមាទានំ។ **សង្កស្សរ**ន្តិ សង្កាហិ សរិតព្ពំ, វិហារេ កិញ្ចិ អសារុប្បំ សុត្វា – ‘‘នូន អសុកេន កត’’ន្តិ បរេហិ អសង្កិតព្ពំ, ឧបោសថកិច្ចាទីសុ អញ្ញតរកិច្ចវសេន សន្និបតិតម្បិ សង្ឃំ ទិស្វា, ‘‘អទ្ធា ឥមេ មម ចរិយំ ញត្វា មំ ឧក្ខិបិតុកាមា សន្និបតិតា’’តិ ឯវំ អត្តនោ វា អាសង្កាហិ សរិតំ ឧសង្កិតំ បរិសង្កិតំ។ **ន តំ ហោតី**តិ តំ ឯវរូបំ ព្រហ្មចរិយំ សមណធម្មករណំ តស្ស បុគ្គលស្ស មហប្ផលំ ន ហោតិ។ តស្ស អមហប្ផលភាវេនេវ បច្ចយទាយកានម្បិស្ស ន មហប្ផលំ ហោតិ។ តស្មា សល្លេខវុត្តិនា ភវិតព្ពំ។ សល្លេខវុត្តិនោ ច វិវាទស្ស អវសរោ ឯវ នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។

គារវោ នូបលព្ភតីតិ អនុសាសនិយា អបទក្ខិណគ្គាហិភាវេន គរុកាតព្ពេសុ សព្រហ្មចារីសុ យស្ស បុគ្គលស្ស គារវោ គរុករណំ ន វិជ្ជតិ។ **អារកា ហោតិ សទ្ធម្មា**តិ សោ ឯវរូបោ បុគ្គលោ បដិបត្តិសទ្ធម្មតោបិ បដិវេធសទ្ធម្មតោបិ ទូរេ ហោតិ, ន ហិ តំ គរូ សិក្ខាបេន្តិ, អសិក្ខិយមានោ អនាទិយន្តោ ន បដិបជ្ជតិ, អប្បដិបជ្ជន្តោ កុតោ សច្ចានិ បដិវិជ្ឈិស្សតីតិ។ តេនាហ – ‘‘អារកា ហោតិ សទ្ធម្មា’’តិ។ យថា កឹ? ‘‘**នភំ បុថវិយា យថា**’’តិ យថា នភំ អាកាសំ បុថវិយា បថវីធាតុយា សភាវតោ ទូរេ។ ន កទាចិ សម្មិស្សភាវោ។ តេនេវាហ –

> ‘‘នភញ្ច ទូរេ បថវី ច ទូរេ, បារំ សមុទ្ទស្ស តទាហុ ទូរេ;
> តតោ ហវេ ទូរតរំ វទន្តិ, សតញ្ច ធម្មោ អសតញ្ច រាជា’’តិ។(ជា. ២.២១.៤១៤);

សភិយត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. នន្ទកត្ថេរគាថាវណ្ណនា

ធិរត្ថូតិអាទិកា អាយស្មតោ នន្ទកត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ កិរ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ ហំសវតីនគរេ មហាវិភវោ សេដ្ឋិ ហុត្វា សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុណន្តោ សត្ថារំ ឯកំ ភិក្ខុំ ភិក្ខុនោវាទកានំ អគ្គដ្ឋានេ បបេន្តំ ទិស្វា តំ ឋានន្តរំ បត្ថេត្វា សតសហស្សភិក្ខុនិកេន វត្ថេន ភគវន្តំ បូជេត្វា បណិធានមកាសិ, សត្ថុ ពោធិរុក្ខេ បទីបបូជញ្ច បវត្តេតិ។ សោ តតោ បដ្ឋាយ ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ កកុសន្ធស្ស ភគវតោ កាលេ ករវិកសកុណោ ហុត្វា មធុរកូជិតំ កូជន្តោ សត្ថារំ បទក្ខិណំ អកាសិ។ អបរភាគេ មយូរោ ហុត្វា អញ្ញតរស្ស បច្ចេកពុទ្ធស្ស វសនគុហាយ ទ្វារេ បសន្នមានសោ ទិវសេ ទិវសេ តិក្ខត្តុំ មធុរវស្សិតំ វស្សិ, ឯវំ តត្ថ តត្ថ បុញ្ញានិ កត្វា អម្ហាកំ ភគវតោ កាលេ សាវត្ថិយំ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា **នន្ទកោ**តិ លទ្ធនាមោ វយប្បត្តោ សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៤៦.២២-២៦) –

> ‘‘បទុមុត្តរពុទ្ធស្ស ពោធិយា បាទបុត្តមេ;
> បសន្នចិត្តោ សុមនោ, តយោ ឧក្កេ អធារយិំ។
>
> ‘‘សតសហស្សិតោ កប្បេ, សោហំ ឧក្កមធារយិំ;
> ទុគ្គតិំ នាភិជានាមិ, ឧក្កទានស្សិទំ ផលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ… កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហា បន ហុត្វា វិមុត្តិសុខេន វីតិនាមេន្តោ សត្ថារា ភិក្ខុនីនំ ឱវាទេ អាណត្តោ ឯកស្មឹ ឧបោសថទិវសេ បញ្ច ភិក្ខុនិសតានិ ឯកោវាទេនេវ អរហត្តំ បាបេសិ។ តេន នំ ភគវា ភិក្ខុនោវាទកានំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេសិ។ អថេកទិវសំ ថេរំ សាវត្ថិយំ បិណ្ឌាយ ចរន្តំ អញ្ញតរា បុរាណទុតិយិកា ឥត្ថី កិលេសវសេន ឱលោកេត្វា ហសិ។ ថេរោ តស្សា តំ កិរិយំ ទិស្វា សរីរស្ស បដិក្កូលវិភាវនមុខេន ធម្មំ កថេន្តោ –

២៧៩. “ធិរត្ថុ បូរេ ទុគ្គន្ធេ, មារបក្ខេ អវស្សុតេ;
នវសោតានិ តេ កាយេ, យានិ សន្ទន្តិ សព្ពទា។

២៨០. “មា បុរាណំ អមញ្ញិត្ថោ, មាសាទេសិ តថាគតេ;
សគ្គេបិ តេ ន រជ្ជន្តិ, កិមង្គំ បន មានុសេ។

២៨១. “យេ ច ខោ ពាលា ទុម្មេធា, ទុម្មន្តី មោហបារុតា;
តាទិសា តត្ថ រជ្ជន្តិ, មារខិត្តម្ហិ ពន្ធនេ។

២៨២. “យេសំ រាគោ ច ទោសោ ច, អវិជ្ជា ច វិរាជិតា;
តាទី តត្ថ ន រជ្ជន្តិ, ឆិន្នសុត្តា អពន្ធនា”តិ។ – គាថា អភាសិ;

តត្ថ **ធី**តិ ជិគុច្ឆនត្ថេ និបាតោ, **រត្ថូ**តិ រ-ការោ បទសន្ធិករោ, ធី អត្ថុ តំ ជិគុច្ឆាមិ តវ ធិក្ការោ ហោតូតិ អត្ថោ។ **បូរេ**តិអាទីនិ តស្សា ធិក្កាតព្ពភាវទីបនានិ អាមន្តនវចនានិ។ **បូរេ**តិ អតិវិយ ជេគុច្ឆេហិ នានាកុណបេហិ នានាវិធអសុចីហិ សម្បុណ្ណេ។ **ទុគ្គន្ធេ**តិ កុណបបូរិតត្តា ឯវ សភាវទុគ្គន្ធេ។ **មារបក្ខេ**តិ យស្មា វិសភាគវត្ថុ អន្ធបុថុជ្ជនានំ អយោនិសោមនសិការនិមិត្តតាយ កិលេសមារំ វឌ្ឍេតិ, ទេវបុត្តមារស្ស ច ឱតារំ បរិវឌ្ឍំ ទេតិ។ តស្មា មារស្ស បក្ខោ ហោតិ។ តេន វុត្តំ “មារបក្ខេ”តិ។ **អវស្សុតេ**តិ សព្ពកាលំ កិលេសាវស្សវនេន តហឹ តហឹ អសុចិនិស្សន្ទនេន ច អវស្សុតេ។ ឥទានិស្សា **នវសោតានិ តេ កាយេ, យានិ សន្ទន្តិ សព្ពទា**តិ “អក្ខិម្ហា អក្ខិគូថកោ”តិអាទិនា (សុ. និ. ១៩៩) វុត្តំ អសុចិនោ អវស្សវនដ្ឋានំ ទស្សេតិ។

ឯវំ បន នវឆិទ្ទំ ធុវស្សវំ អសុចិភរិតំ កាយំ យថាភូតំ ជានន្តី **មា បុរាណំ អមញ្ញិត្ថោ**តិ បុរាណំ អជាននកាលេ បវត្តំ ហសិតលបិតំ កីឡិតំ មា មញ្ញិ, “ឥទានិបិ ឯវំ បដិបជ្ជិស្សតី”តិ មា ចិន្តេហិ។ **មាសាទេសិ តថាគតេ**តិ យថា ឧបនិស្សយសម្បត្តិយា បុរិមកា ពុទ្ធសាវកា អាគតា, យថា វា តេ សម្មាបដិបត្តិយា គតា បដិបន្នា, យថា ច រូបារូបធម្មានំ តថលក្ខណំ តថធម្មេ ច អរិយសច្ចានិ អាគតា អធិគតា អវពុទ្ធា, តថា ឥមេបីតិ ឯវំ តថា អាគមនាទិអត្ថេន តថាគតេ អរិយសាវកេ បកតិសត្តេ វិយ អវញ្ញាយ កិលេសវសេន ច ឧបសង្កមមានា មាសាទេសិ។ អនាសាទេតព្ពតាយ ការណមាហ។ **សគ្គេបិ តេ ន រជ្ជន្តិ, កិមង្គំ បន មានុសេ**តិ សព្ពញ្ញុពុទ្ធេនាបិ អក្ខានេន បរិយោសាបេតុំ អសក្កុណេយ្យសុខេ សគ្គេបិ តេ សាវកពុទ្ធា ន រជ្ជន្តិ, សង្ខារេសុ អាទីនវស្ស សុបរិទិដ្ឋត្តា រាគំ ន ជនេន្តិ, កិមង្គំ បន មីឡ្ហរាសិសទិសេ មានុសេ កាមគុណេ, តត្ថ ន រជ្ជន្តីតិ វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។

យេ ច ខោតិ យេ បន ពាល្យប្បយោគតោ **ពាលា,** ធម្មោជបញ្ញាយ អភាវតោ **ទុម្មេធា,** អសុភេ សុភានុបស្សនេន ទុចិន្តិតចិន្តិតាយ **ទុម្មន្តី,** មោហេន អញ្ញាណេន សព្ពសោ បដិច្ឆាទិតចិត្តតាយ **មោហបារុតា តាទិសា** តថារូបា អន្ធបុថុជ្ជនា, **តត្ថ** តស្មឹ ឥត្ថិសញ្ញិតេ, **មារខិត្តម្ហិ ពន្ធនេ** មារេន ឱឌ្ឌិតេ មារបាសេ, **រជ្ជន្តិ** រត្តា គិទ្ធា គធិតា មុច្ឆិតា អជ្ឈោបន្នា តិដ្ឋន្តិ។

វិរាជិតាតិ **យេសំ** បន ខីណាសវានំ គេលញ្ជនរាគោ វិយ ទុម្មោចនីយសភាវោ **រាគោ** សបត្តោ វិយ លទ្ធោកាសោ ទុស្សនសភាវោ **ទោសោ** អញ្ញាណសភាវា **អវិជ្ជា ច** អរិយមគ្គវិរាគេន សព្ពសោ **វិរាជិតា** បហីនា សមុច្ឆិន្នា, តាទិសា អគ្គមគ្គសត្ថេន **ឆិន្នភវនេត្តិសុត្តា** តតោ ឯវ កត្ថចិបិ ពន្ធនាភាវតោ **អពន្ធនា តត្ថ** តស្មឹ យថាវុត្តេ មារបាសេ **ន រជ្ជន្តិ**។ ឯវំ ថេរោ តស្សា ឥត្ថិយា ធម្មំ កថេត្វា គតោ។

នន្ទកត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ជម្ពុកត្ថេរគាថាវណ្ណនា

បញ្ចបញ្ញាសាតិអាទិកា អាយស្មតោ ជម្ពុកត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ តិស្សស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ សត្ថុ សម្មា

សម្ពោធិ សទ្ទហន្តោ ពោធិរុក្ខំ វន្ទិត្វា ពីជនេន បូជេសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ កស្សបស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ សាសនេ បព្ពជិត្វា អញ្ញតរេន ឧបាសកេន ការិតេ អារាមេ អាវាសិកោ ហុត្វា វិហរតិ តេន ឧបដ្ឋីយមានោ។ អថេកទិវសំ ឯកោ ខីណាសវត្ថេរោ លូខចីវរធរោ កេសោហរណត្ថំ អរញ្ញតោ គាមាភិមុខោ អាគច្ឆតិ, តំ ទិស្វា សោ ឧបាសកោ ឥរិយាបថេ បសីទិត្វា កប្បកេន កេសមស្សូនិ ឱហារាបេត្វា បណីតភោជនំ ភោជេត្វា សុន្ទរានិ ចីវរានិ ទត្វា “ឥធេវ, ភន្តេ, វសថា”តិ វសាបេតិ។ តំ ទិស្វា អាវាសិកោ ឥស្សាមច្ឆេរបកតោ ខីណាសវត្ថេរំ អាហ – “វរំ តេ, ភិក្ខុ, ឥមិនា បាបុបាសកេន ឧបដ្ឋីយមានស្ស ឯវំ ឥធ វសនតោ អង្គុលីហិ កេសេ លុញ្ចិត្វា អចេលស្ស សតោ គូថមុត្តាហារជីវន”ន្តិ។ ឯវញ្ច បន វត្វា តាវទេវ វច្ចកុដិំ បវិសិត្វា បាយាសំ វឌ្ឍេន្តោ វិយ ហត្ថេន គូថំ វឌ្ឍេត្វា វឌ្ឍេត្វា យាវទត្ថំ ខាទិ, មុត្តញ្ច បិវិ។ ឥមិនា និយាមេន យាវតាយុកំ ឋត្វា កាលង្កត្វា និរយេ បច្ចិត្វា បុន គូថមុត្តាហារោ វសិត្វា តស្សេវ កម្មស្ស វិបាកាវសេសេន មនុស្សេសុ ឧប្បន្នោបិ បញ្ច ជាតិសតានិ និគណ្ឋោ ហុត្វា គូថភក្ខោ អហោសិ។

បុន ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ មនុស្សយោនិយំ និព្ពត្តមានោបិ អរិយូបវាទពលេន ទុគ្គតកុលេ និព្ពត្តិត្វា ថញ្ញំ វា ខីរំ វា សប្បិំ វា បាយមានោ, តំ ឆឌ្ឌេត្វា មុត្តមេវ បិវតិ, ឱទនំ ភោជិយមានោ, តំ ឆឌ្ឌេត្វា គូថមេវ ខាទតិ, ឯវំ គូថមុត្តបរិភោគេន វឌ្ឍន្តោ វយប្បត្តោបិ តទេវ បរិភុញ្ជតិ។ មនុស្សា តតោ វារេតុំ អសក្កោន្តា បរិច្ចជឹសុ។ សោ ញាតកេហិ បរិច្ចត្តោ នគ្គបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា ន ន្ហាយតិ, រជោជល្លធរោ កេសមស្សូនិ លុញ្ចិត្វា អញ្ញេ ឥរិយាបថេ បដិក្ខិបិត្វា ឯកបាទេន តិដ្ឋតិ, និមន្តនំ ន សាទិយតិ, មាសោបវាសំ អធិដ្ឋាយ បុញ្ញត្ថិកេហិ ទិន្នំ ភោជនំ មាសេ មាសេ ឯកវារំ កុសគ្គេន គហេត្វា ទិវា ជិវ្ហគ្គេន លេហតិ, រត្តិយំ បន “អល្លគូថំ សប្បាណក”ន្តិ អខាទិត្វា សុក្ខគូថមេវ ខាទតិ, ឯវំ ករោន្តស្ស បញ្ចបញ្ញាសវស្សានិ វីតិវត្តានិ មហាជនោ “មហាតបោ បរមប្បិច្ឆោ”តិ មញ្ញមានោ តន្និន្នោ តប្បោណោ អហោសិ។

អថ ភគវា តស្ស ហទយព្ភន្តរេ ឃដេ បទីបំ វិយ អរហត្តូបនិស្សយំ បជ្ជលន្តំ ទិស្វា សយមេវ តត្ថ គន្ត្វា ធម្មំ ទេសេត្វា សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាបេត្វា, ឯហិភិក្ខូបសម្បទាយ លទ្ធូបសម្បទំ វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា អរហត្តេ បតិដ្ឋាបេសិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារោ បន **ធម្មបទេ** “មាសេ មាសេ កុសគ្គេនា”តិ គាថាវណ្ណនាយ (ធ. ប. អដ្ឋ. ១.ជម្ពុកត្ថេរវត្ថុ) វុត្តនយេន វេទិតព្ពោ។ អរហត្តេ បន បតិដ្ឋិតោ បរិនិព្ពានកាលេ “អាទិតោ មិច្ឆា បដិបជ្ជិត្វាបិ សម្មាសម្ពុទ្ធំ និស្សាយ សារកេន អធិគន្តព្ពំ មយា អធិគត”ន្តិ ទស្សេន្តោ –

២៨៣. “បញ្ចបញ្ញាសវស្សានិ, រជោជល្លមធារយិំ;
ភុញ្ជន្តោ មាសិកំ ភត្តំ, កេសមស្សុំ អលោចយិំ។

២៨៤. “ឯកបាទេន អដ្ឋាសិំ, អាសនំ បរិវជ្ជយិំ;
សុក្ខគូថានិ ច ខាទិំ, ឧទ្ទេសញ្ច ន សាទិយិំ។

២៨៥. “ឯតាទិសំ ករិត្វាន, ពហុំ ទុគ្គតិគាមិនំ;
វុយ្ហមានោ មហោឃេន, ពុទ្ធំ សរណមាគមំ។

២៨៦. “សរណគមនំ បស្ស, បស្ស ធម្មសុធម្មតំ;
តិស្សោ វិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។ –

ឥមា ចតស្សោ គាថា អភាសិ។

តត្ថ **បញ្ចបញ្ញាសវស្សានិ, រជោជល្លមធារយិ**ន្តិ នគ្គបព្ពជ្ជូបគមនេន ន្ហានបដិក្ខេបតោ បញ្ចាធិកានិ បញ្ញាសវស្សានិ សរីរេ លគ្គំ អាគន្តុករេណុសង្ខាតំ រជោ, សរីរមលសង្ខាតំ ជល្លញ្ច កាយេន ធារេសិំ។ **ភុញ្ជន្តោ មាសិកំ ភត្ត**ន្តិ រត្តិយំ គូថំ ខាទន្តោ លោកវញ្ចនត្ថំ មាសោបវាសិកោ នាម ហុត្វា បុញ្ញត្ថិកេហិ ទិន្នំ ភោជនំ មាសេ មាសេ ឯកវារំ ជិវ្ហគ្គេ បឋនវសេន ភុញ្ជន្តោ **អលោចយិ**ន្តិ តាទិសច្ឆារិកាបក្ខេបេន សិថិលមូលំ កេសមស្សុំ អង្គុលីហិ លុញ្ចាបេសិំ។

ឯកបាទេន អដ្ឋាសិំ, អាសនំ បរិវជ្ជយិន្តិ សព្ពេន សព្ពំ អាសនំ និសជ្ជំ បរិវជ្ជេសិំ, តិដ្ឋន្តោ ច ឧភោ ហត្ថេ ឧក្ខិបិត្វា ឯកេនេវ បាទេន អដ្ឋាសិំ។ **ឧទ្ទេស**ន្តិ និមន្តនំ។ ឧទិស្សកតន្តិ កេចិ។ **ន សាទិយិ**ន្តិ ន សម្បដិច្ឆិំ បដិក្ខិបិន្តិ អត្ថោ។

ឯតាទិសំ ករិត្វាន, ពហុំ ទុគ្គតិគាមិនន្តិ ឯតាទិសំ ឯវរូបំ វិបាកនិព្ពត្តនកំ ទុគ្គតិគាមិនំ ពហុំ បាបកម្មំ បុរិមជាតីសុ ឥធ ច កត្វា ឧប្បាទេត្វា។ **វុយ្ហមានោ មហោឃេនា**តិ កាមោឃាទិនា មហតា ឱឃេន វិសេសតោ

ទិដ្ឋោឃេន អបាយសមុទ្ទំ បតិអាកឌ្ឍិយមានោ, **ពុទ្ធំ សរណមាគមន្តិ** តាទិសេន បុញ្ញកម្មច្ឆិទ្ទេន កិច្ឆេន មនុស្សត្តភាវំ លភិត្វា ឥទានិ បុញ្ញពលេន ពុទ្ធំ “សរណ”ន្តិ អាគមាសិំ, “សម្មាសម្ពុទ្ធោ ភគវា”តិ អវេច្ចប្បសាទេន សត្ថរិ បសីទិំ។ **សរណគមនំ បស្ស, បស្ស ធម្មសុធម្មតន្តិ** អាយតនគតំ មម សរណគមនំ បស្ស, បស្ស សាសនធម្មស្ស ច សុធម្មតំ យោហំ តថាមិច្ឆាបដិបន្នោបិ ឯកោវាទេនេវ សត្ថារា ឯទិសំ សម្បត្តិំ សម្បាបិតោ។ **“តិស្សោ វិជ្ជា”**តិអាទិនា តំ សម្បត្តិំ ទស្សេតិ តេនាហ (អប. ថេរ ២.៤៦.១៧-២១) –

“តិស្សស្សាហំ ភគវតោ, ពោធិរុក្ខមវន្ទិយំ;
បគ្គយ្ហ ពីជនិំ តត្ថ, សីហាសនមពីជហំ។

“ទ្វេនវុតេ ឥតោ កប្បេ, សីហាសនមពីជហំ;
ទុគ្គតិំ នាភិជានាមិ, ពីជនាយ ឥទំ ផលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ…. កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
ជម្ពុកត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. សេនកត្ថេរគាថាវណ្ណនា

ស្វាគតំ វតាតិអាទិកា អាយស្មតោ សេនកត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ សិខិស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ ឯកទិវសំ សត្ថារំ ទិស្វា បសន្នមានសោ មោរហត្ថេន ភគវន្តំ បូជេសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា ឧរុវេលកស្សបត្ថេរស្ស ភគិនិយា កុច្ឆិម្ហិ និព្ពត្តិ, **សេនកោ**តិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ ព្រាហ្មណានំ វិជ្ជាសិប្បេសុ និប្ផត្តិំ គតោ ឃរាវាសំ វសតិ។ តេន ច សមយេន មហាជនោ សំវច្ឆរេ សំវច្ឆរេ ផគ្គុនមាសេ ឧត្តរផគ្គុននក្ខត្តេ ឧស្សវំ អនុភវន្តោ គយាយំ តិត្ថាភិសេកំ ករោតិ។ តេន តំ ឧស្សវំ **“គយាផគ្គូ”**តិ វទន្តិ។ អថ ភគវា តាទិសេ ឧស្សវទិវសេ វេនេយ្យានុកម្បាយ គយាតិត្ថសមីបេ វិហរតិ, មហាជនោបិ តិត្ថាភិសេកាធិប្បាយេន តតោ តតោ តំ ឋានំ ឧបគច្ឆតិ។ តស្មិំ ខណេ សេនកោបិ តិត្ថាភិសេកត្ថំ តំ ឋានំ ឧបគតោ សត្ថារំ ធម្មំ ទេសេន្តំ ទិស្វា ឧបសង្កមិត្វា ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ នចិរស្សេវ អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៤៦.៩-១៦) –

“មោរហត្ថំ គហេត្វាន, ឧបេសិំ លោកនាយកំ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, មោរហត្ថមទាសហំ។

“ឥមិនា មោរហត្ថេន, ចេតនាបណិធីហិ ច;
និព្ពាយិំសុ តយោ អគ្គី, លភាមិ វិបុលំ សុខំ។

“អហោ ពុទ្ធោ អហោ ធម្មោ, អហោ នោ សត្ថុសម្បទា;
ទត្វានហំ មោរហត្ថំ, លភាមិ វិបុលំ សុខំ។

“តិយគ្គី និព្ពុតា មយ្ហំ, ភវា សព្ពេ សមូហតា;
សព្ពាសវា បរិក្ខីណា, នត្ថិ ទានិ បុនព្ភវោ។

“ឯកតិំសេ ឥតោ កប្បេ, យំ ទានមទទិំ តទា;
ទុគ្គតិំ នាភិជានាមិ, មោរហត្ថស្សិទំ ផលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ…. កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា អត្តនោ បដិបត្តិំ បច្ចវេក្ខិត្វា សញ្ជាតសោមនស្សោ ឧទានវសេន –

២៨៧. “ស្វាគតំ វត មេ អាសិ, គយាយំ គយផគ្គុយា;
យំ អទ្ទសាសិំ សម្ពុទ្ធំ, ទេសេន្តំ ធម្មមុត្តមំ។

២៨៨. “មហប្បភំ គណាចរិយំ, អគ្គបត្តំ វិនាយកំ;
សទេវកស្ស លោកស្ស, ជិនំ អតុលទស្សនំ។

២៨៩មហានាគំ មហាវីរំ, មហាជុតិមនាសវំ;
សព្ពាសវបរិក្ខីណំ, សត្ថារមកុតោភយំ។

២៩០“ចិរសង្កិលិដ្ឋំ វត មំ, ទិដ្ឋិសន្ទានពន្ធិតំ;
វិមោចយិ សោ ភគវា, សព្ពគន្ថេហិ សេនក”ន្តិ។ –

ចតស្សោ គាថា អភាសិ។

តត្ថ **ស្វាគតំ វត មេ អាសី**តិ មយា សុដ្ឋុ អាគតំ វត អាសិ។ មម វា សុន្ទរំ វត អាគមនំ អាសិ។ **គយាយ**ន្តិ គយាតិត្ថសមីបេ។ **គយផគ្គុយា**តិ “គយាផគ្គុ”តិ លទ្ធវោហារេ ផគ្គុនមាសស្ស ឧត្តរផគ្គុនីនក្ខត្តេ។ **“យ”**ន្តិអាទិ ស្វាគតភាវស្ស ការណទស្សនំ។ តត្ថ **យ**ន្តិ យស្មា។ **អទ្ទសាសិ**ន្តិ អទ្ទក្ខឹ។ **សម្ពុទ្ធ**ន្តិ សម្មា សាមំ សព្ពធម្មានំ ពុទ្ធត្តា សម្ពុទ្ធំ។ **ទេសេន្តំ ធម្មមុត្តម**ន្តិ ឧត្តមំ អគ្គំ សព្ពសេដ្ឋំ ឯកន្តនិយ្យានិកំ ធម្មំ វេនេយ្យជ្ឈាសយានុរូបំ ភាសន្តំ។

មហប្បភន្តិ មហតិយា សរីរប្បភាយ ញាណប្បភាយ ច សមន្នាគតំ។ **គណាចរិយ**ន្តិ ភិក្ខុបរិសាទីនំ គណានំ ឧត្តមេន ទមថេន អាចារសិក្ខាបនេន គណាចរិយំ។ អគ្គភូតានំ សីលាទីនំ គុណានំ អធិគមេន **អគ្គប្បត្តំ**។ ទេវមនុស្សាទីនំ បរមេន វិនយេន វិនយនតោ, សយំ នាយកវហិតត្តា ច **វិនាយកំ**។ កេនចិ អនភិភូតោ ហុត្វា សកលំ លោកំ អភិភវិត្វា ឋិតត្តា, បញ្ចន្នម្បិ មារានំ ជិតត្តា ច **សទេវកស្ស លោកស្ស ជិនំ** សទេវកេ លោកេ អគ្គជិនំ, ពាត្តឹសវរមហាបុរិសលក្ខណអសីតិអនុព្យញ្ជនាទិបដិមណ្ឌិតរូបកាយតាយ ទសពលចតុវេសារជ្ជាទិគុណបដិមណ្ឌិតធម្មកាយតាយ ច សទេវកេន លោកេន អបរិមេយ្យទស្សនតាយ អសទិសទស្សនតាយ ច **អតុលទស្សនំ**។

គតិពលបរក្កមាទិសម្បត្តិយា មហានាគសទិសត្តា, នាគេសុបិ ខីណាសវេសុ មហានុភាវតាយ ច **មហានាគំ**។ មារសេនាវិមថនតោ មហាវិក្កន្តតាយ ច **មហាវីរំ។ មហាជុតិ**ន្តិ មហាបតាបំ មហាតេជន្តិ អត្ថោ។ នត្ថិ ឯតស្ស ចត្តារោបិ អាសវាតិ **អនាសវំ**។ សព្ពេ អាសវា សវាសនា បរិក្ខីណា ឯតស្សាតិ **សព្ពាសវបរិក្ខីណំ**។ កាមំ សាវកពុទ្ធា បច្ចេកពុទ្ធា ច ខីណាសវា, សព្ពញ្ញុពុទ្ធា ឯវ បន សវាសនេ អាសវេ ខេបេន្តីតិ ទស្សនត្ថំ “អនាសវ”ន្តិ វត្វា បុន “សព្ពាសវបរិក្ខីណ”ន្តិ វុត្តំ។ តេន វុត្តំ – “សព្ពេ អាសវា សវាសនា បរិក្ខីណា ឯតស្សាតិ សព្ពាសវបរិក្ខីណ”ន្តិ។ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកបរមត្ថេហិ យថារហំ វេនេយ្យានំ អនុសាសនតោ **សត្ថារំ**, ចតុវេសារជ្ជវិសារទតាយ កុតោចិបិ ភយាភាវតោ **អកុតោភយំ**, ឯវរូបំ សម្មាសម្ពុទ្ធំ យំ យស្មា អទ្ទសាសឹ, តស្មា ស្វាគតំ វត មេ អាសីតិ យោជនា។

ឥទានិ សត្ថុ ទស្សនេន អត្តនា លទ្ធគុណំ ទស្សេន្តោ ចតុត្ថំ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – កញ្ជិយបុណ្ណលាពុ វិយ តក្កភរិតចាដិ វិយ វសាបីតបិលោតិកា វិយ ច សំកិលេសវត្ថូហិ អនមតគ្គេ សំសារេ ចិរកាលំ **សំកិលិដ្ឋំ**។ គទ្ទុលពន្ធិតំ វិយ ថម្ភេ សារមេយំ សក្កាយថម្ភេ **ទិដ្ឋិសន្ទានេន**, ទិដ្ឋិពន្ធនេន **ពន្ធិតំ** ពទ្ធំ, តតោ វិមោចេន្តោ ច អភិជ្ឈាទីហិ **សព្ពគន្ថេ ហិ មំ សេនកំ** អរិយមគ្គហត្ថេន, **វិមោចយិ វត សោ ភគវា** មយ្ហំ សត្ថាតិ ភគវតិ អភិប្បសាទំ បវេទេតិ។

សេនកត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សម្ភូតត្ថេរគាថាវណ្ណនា

យោ ទន្ធកាលេតិអាទិកា អាយស្មតោ សម្ភូតត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ករោន្តោ ពុទ្ធសុញ្ញេ លោកេ ចន្ទភាគាយ នទិយា តីរេ កិន្នរយោនិយំ និព្ពត្តោ។ ឯកទិវសំ អញ្ញតរំ បច្ចេកពុទ្ធំ ទិស្វា បសន្នមានសោ វន្ទិត្វា កតញ្ជលិ អជ្ជុនបុប្ផេហិ បូជំ អកាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា **សម្ភូតោ**តិ លទ្ធនាមោ វយប្បត្តោ ភគវតោ បរិនិព្ពានស្ស បច្ឆា ធម្មភណ្ឌាគារិកស្ស សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិត្វា សមណធម្មំ ករោន្តោ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៥២.២៨-៣៦) –

“ចន្ទភាគានទីតីរេ, អហោសឹ កិន្នរោ តទា;
អទ្ទសំ វិរជំ ពុទ្ធំ, សយម្ភុំ អបរាជិតំ។

“បសន្នចិត្តោ សុមនោ, វេទជាតោ កតញ្ជលី;

គហេត្វា អដ្ឋនំ បុប្ផំ, សយម្ភុំ អភិបូជយិំ។

“តេន កម្មេន សុកតេន, ចេតនាបណិធីហិ ច;
ជហិត្វា កិន្នរំ ទេហំ, តាវតឹសមគច្ឆហំ។

“ឆត្តិំសក្ខត្តុំ ទេវិន្ទោ, ទេវរជ្ជមការយិំ;
ទសក្ខត្តុំ ចក្កវត្តី, មហារជ្ជមការយិំ។

“បទេសរជ្ជំ វិបុលំ, គណនាតោ អសង្ខិយំ;
សុខេត្តេ វប្បិតំ ពីជំ, សយម្ភុម្ហិ អហោ មម។

“កុសលំ វិជ្ជតេ មយ្ហំ, បព្ពជឹ អនគារិយំ;
បូជារហោ អហំ អជ្ជ, សក្យបុត្តស្ស សាសនេ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា វិមុត្តិសុខេន វិហរន្តោ វស្សូសតបរិនិព្ពុតេ ភគវតិ វេសាលិកេសុ វជ្ជិបុត្តកេសុ ទស វត្ថូនិ បគ្គយ្ហ ឋិតេសុ កាកណ្ឌកបុត្តេន យសត្ថេរេន ឧស្សាហិតេហិ សត្តសតេហិ ខីណាសវេហិ តំ ទិដ្ឋឹ ភិន្ទិត្វា សទ្ធម្មំ បគ្គណ្ហន្តេហិ ធម្មវិនយសង្គហេ កតេ តេសំ វជ្ជិបុត្តកានំ ឧទ្ធម្មឧព្ពិនយទីបនេ ធម្មសំវេគេន ថេរោ –

២៨១. “យោ ទន្ធកាលេ តរតិ, តរណីយេ ច ទន្ធយេ;
អយោនិសំវិធានេន, ពាលោ ទុក្ខំ និគច្ឆតិ។

២៨២. “តស្សត្ថា បរិហាយន្តិ, កាឡបក្ខេវ ចន្ទិមា;
អាយសក្យញ្ច បប្បោតិ, មិត្តេហិ ច វិរុជ្ឈតិ។

២៨៣. “យោ ទន្ធកាលេ ទន្ធេតិ, តរណីយេ ច តារយេ;
យោនិសោ សំវិធានេន, សុខំ បប្បោតិ បណ្ឌិតោ។

២៨៤. “តស្សត្ថា បរិបូរេន្តិ, សុក្កបក្ខេវ ចន្ទិមា;
យសោ កិត្តិញ្ច បប្បោតិ, មិត្តេហិ ន វិរុជ្ឈតី”តិ។ –

ឥមា គាថា ភណន្តោ អញ្ញំ ព្យាកាសិ។

តត្ថ **យោ ទន្ធកាលេ តរតី**តិ កិស្មិញ្ចិ កត្តព្ពវត្ថុស្មឹ – “កប្បតិ នុ ខោ, ន នុ ខោ កប្បតី”តិ វិនយកុក្កុច្ចេ ឧប្បន្នេ យាវ វិយត្តំ វិនយធរំ បុច្ឆិត្វា តំ កុក្កុច្ចំ ន វិនោទេតិ, តាវ ទន្ធកាលេ តស្ស កិច្ចស្ស ទន្ធាយិតព្ពសមយេ តរតិ មទ្ទិត្វា វីតិក្កមំ ករោតិ។ **តរណីយេ ច ទន្ធយេ**តិ គហដ្ឋស្ស តាវ សរណគមនសីលសមាទានាទិកេ, បព្ពជិតស្ស វត្តបដិវត្តករណាទិកេ សមថវិបស្សនានុយោគេ ច តរិតព្ពេ សម្បត្តេ សីឃំ តំ កិច្ចំ អននុយុញ្ជិត្វា – “អាគមនមាសេ បក្ខេ វា ករិស្សាមី”តិ ទន្ធាយេយ្យ, តំ កិច្ចំ អករោន្តោវ កាលំ វីតិនាមេយ្យ។ **អយោនិសំវិធានេនា**តិ ឯវំ ទន្ធាយិតព្ពេ តរន្តោ តរិតព្ពេ ច ទន្ធាយន្តោ អនុបាយសំវិធានេន ឧបាយសំវិធានាភាវេន **ពាលោ,** មន្ទពុទ្ធិកោ បុគ្គលោ, សម្បតិ អាយតិញ្ច **ទុក្ខំ** អនត្ថំ បាបុណាតិ។

តស្សត្ថា បរិហាយន្តីតិ តស្ស តថារូបស្ស បុគ្គលស្ស ទិដ្ឋធម្មិកាទិភេទា អត្ថា **កាឡបក្ខេ ចន្ទិមា** វិយ, **បរិហាយន្តិ** ទិវសេ ទិវសេ បរិក្ខយំ បរិយាទានំ គច្ឆន្តិ។ “អសុកោ បុគ្គលោ អស្សទ្ធោ អប្បសន្នោ កុសីតោ ហីនវីរិយោ”តិអាទិនា។ **អាយសក្យំ** វិញ្ញូហិ គរហិតព្ពតំ **បប្បោតិ** បាបុណាតិ។ **មិត្តេហិ ច វិរុជ្ឈតី**តិ “ឯវំ បដិបជ្ជ, មា ឯវំ បដិបជ្ជា”តិ ឱវាទទាយកេហិ កល្យាណមិត្តេហិ “អវចនីយា មយ”ន្តិ ឱវាទស្ស អនាទានេនេវ វិរុទ្ធោ នាម ហោតិ។

សេសគាថាទ្វយស្ស វុត្តវិបរិយាយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ កេចិ បនេត្ថ – “តរតិ ទន្ធយេ”តិបទានំ អត្ថភាវេន ភាវនាចិត្តស្ស បគ្គហនិគ្គហេ ឧទ្ធរន្តិ។ តំ បច្ឆិមគាថាសុ យុជ្ជតិ។ បុរិមា ហិ ទ្វេ គាថា បព្ពជិតកាលតោ បដ្ឋាយ ចរិតព្ពំ សមណធម្មំ អកត្វា កុក្កុច្ចបកតតាយ ទស វត្ថូនិ ទីបេត្វា សង្ឃេន និក្កឌ្ឍិតេ វជ្ជិបុត្តកេ សន្ធាយ ថេរេន វុត្តា។ បច្ឆិមា បន អត្តសទិសេ សម្មា បដិបន្នេ សកត្ថំ និប្ផាទេត្វា ឋិតេតិ។

សម្ភូតត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. រាហុលត្ថេរគាថាវណ្ណនា

ឧភយេនាតិអាទិកា អាយស្មតោ រាហុលត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ សត្ថារំ ឯកំ ភិក្ខុំ សិក្ខាកាមានំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេន្តំ ទិស្វា សយម្បិ តំ ឋានន្តរំ បត្ថេត្វា សេនាសនវិសោធនវិជ្ជោតនាទិកំ ឧឡារំ បុញ្ញំ កត្វា បណិធានមកាសិ។ សោ តតោ ចវិត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ អម្ហាកំ ពោធិសត្តំ បដិច្ច យសោធរាយ ទេវិយា កុច្ឆិម្ហិ និព្ពត្តិត្វា **រាហុលោ**តិ លទ្ធនាមោ មហតា ខត្តិយបរិវារេន វឌ្ឍិ, តស្ស បព្ពជ្ជាវិធានំ ខន្ធកេ (មហាវ. ១០៥) អាគតមេវ។ សោ បព្ពជិត្វា សត្ថុ សន្តិកេ អនេកេហិ សុត្តបទេហិ សុលទ្ធោវាទោ បរិបក្កញាណោ វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ១.២.៦៨-៨៥) –

> “បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ, លោកជេដ្ឋស្ស តាទិនោ;
> សត្តភូមម្ហិ បាសាទេ, អាទាសំ សន្ថរិំ អហំ។
>
> “ខីណាសវសហស្សេហិ, បរិកិណ្ណោ មហាមុនិ;
> ឧបាគមិ គន្ធកុដិំ, ទ្វិបទិន្ទោ នរាសភោ។
>
> “វិរោចេន្តោ គន្ធកុដិំ, ទេវទេវោ នរាសភោ;
> ភិក្ខុសង្ឃេ ឋិតោ សត្ថា, ឥមា គាថា អភាសថ។
>
> “យេនាយំ ជោតិតា សេយ្យា, អាទាសោវ សុសន្ថតោ;
> តមហំ កិត្តយិស្សាមិ, សុណាថ មម ភាសតោ។
>
> “សោណ្ណមយា រូបិមយា, អថោ វេឡុរិយាមយា;
> និព្ពត្តិស្សន្តិ បាសាទា, យេ កេចិ មនសោ បិយា។
>
> “ចតុសដ្ឋិក្ខត្តុំ ទេវិន្ទោ, ទេវរជ្ជំ ករិស្សតិ;
> សហស្សក្ខត្តុំ ចក្កវត្តី, ភវិស្សតិ អនន្តរា។
>
> “ឯកវីសតិកប្បម្ហិ, វិមលោ នាម ខត្តិយោ;
> ចាតុរន្តោ វិជិតាវី, ចក្កវត្តី ភវិស្សតិ។
>
> “នគរំ រេណុវតី នាម, ឥដ្ឋកាហិ សុមាបិតំ;
> អាយាមតោ តីណិ សតំ, ចតុរស្សសមាយុតំ។
>
> “សុទស្សនោ នាម បាសាទោ, វិស្សកម្មេន មាបិតោ;
> កូដាគារវរូបេតោ, សត្តរតនភូសិតោ។
>
> “ទសសទ្ទាវិវិត្តំ តំ, វិជ្ជាធរសមាកុលំ;
> សុទស្សនំវ នគរំ, ទេវតានំ ភវិស្សតិ។
>
> “បភា និគ្គច្ឆតេ តស្ស, ឧគ្គច្ឆន្តេវ សូរិយេ;
> វិរោចេស្សតិ តំ និច្ចំ, សមន្តា អដ្ឋយោជនំ។
>
> “កប្បសតសហស្សម្ហិ, ឱក្កាកកុលសម្ភវោ;
> គោតមោ នាម គោត្តេន, សត្ថា លោកេ ភវិស្សតិ។
>
> “តុសិតា សោ ចវិត្វាន, សុក្កមូលេន ចោទិតោ;
> គោតមស្ស ភគវតោ, អត្រជោ សោ ភវិស្សតិ។

“សចេវសេយ្យ អគារំ, ចក្កវត្តី ភវេយ្យ សោ;
អដ្ឋានមេតំ យំ តាទី, អគារេ រតិមជ្ឈគា។

“និក្ខមិត្វា អគារម្ហា, បព្ពជិស្សតិ សុព្ពតោ;
រាហុលោ នាម នាមេន, អរហា សោ ភវិស្សតិ។

“កិកីវ អណ្ឌំ រក្ខេយ្យ, ចាមរី វិយ វាលធី;
និបកោ សីលសម្បន្នោ, មមំ រក្ខិ មហាមុនិ។

“តស្សាហំ ធម្មមញ្ញាយ, វិហាសី សាសនេ រតោ;
សព្ពាសវេ បរិញ្ញាយ, វិហរាមិ អនាសវោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ…. កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហត្តំ បន បត្វា អត្តនោ បដិបត្តិំ បច្ចវេក្ខិត្វា អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ –

២៩៥. “ឧភយេនេវ សម្បន្នោ, រាហុលភទ្ទោតិ មំ វិទូ;
យញ្ចម្ហិ បុត្តោ ពុទ្ធស្ស, យញ្ច ធម្មេសុ ចក្ខុមា។

២៩៦. “យញ្ច មេ អាសវា ខីណា, យញ្ច នត្ថិ បុនព្ភវោ;
អរហា ទក្ខិណេយ្យោម្ហិ, តេវិជ្ជោ អមតទ្ទសោ។

២៩៧. “កាមន្ធា ជាលបច្ឆន្នា, តណ្ហាឆទនឆាទិតា;
បមត្តពន្ធុនា ពទ្ធា, មច្ឆាវ កុមិនាមុខេ។

២៩៨. “តំ កាមំ អហមុជ្ឈិត្វា, ឆេត្វា មារស្ស ពន្ធនំ;
សមូលំ តណ្ហមព្ពុយ្ហ, សីតិភូតោស្មិ និព្ពុតោ”តិ។ –

ចតស្សោ គាថា អភាសិ។

តត្ថ **ឧភយេនេវ សម្បន្នោ**តិ ជាតិសម្បទា, បដិបត្តិសម្បទាតិ ឧភយសម្បត្តិយាបិ សម្បន្នោ សមន្នាគតោ។ **រាហុលភទ្ទោតិ មំ វិទូ**តិ “រាហុលភទ្ទោ”តិ មំ សព្រហ្មចារិនោ សញ្ជានន្តិ។ តស្ស ហិ ជាតសាសនំ សុត្វា ពោធិសត្តេន “រាហុ ជាតោ, ពន្ធនំ ជាត”ន្តិ វុត្តវចនំ ឧបាទាយ សុទ្ធោទនមហារាជា “រាហុលោ”តិ នាមំ គណ្ហិ។ តត្ថ អាទិតោ បិតរា វុត្តបរិយាយមេវ គហេត្វា អាហ – “រាហុលភទ្ទោតិ មំ វិទូ”តិ។ **ភទ្ទោ**តិ ច បសំសាវចនមេតំ។

ឥទានិ តំ ឧភយសម្បត្តិំ ទស្សេតុំ **“យញ្ចម្ហី”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **យ**ន្តិ យស្មា។ **ច**-សទ្ទោ សមុច្ចយត្ថោ។ **អម្ហិ បុត្តោ ពុទ្ធស្សា**តិ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ឱរសបុត្តោ អម្ហិ។ **ធម្មេសូ**តិ លោកិយេសុ លោកុត្តរេសុ ច ធម្មេសុ, ចតុសច្ចធម្មេសូតិ អត្ថោ។ **ចក្ខុមា**តិ មគ្គបញ្ញាចក្ខុនា ចក្ខុមា ច អម្ហីតិ យោជេតព្ពំ។

បុន អបរាបរេហិបិ បរិយាយេហិ អត្តនិ ឧភយសម្បត្តិំ ទស្សេតុំ – **“យញ្ច មេ អាសវា ខីណា”**តិ គាថមាហ។ តត្ថ **ទក្ខិណេយ្យោ**តិ ទក្ខិណារហោ។ **អមតទ្ទសោ**តិ និព្ពានស្ស ទស្សាវី។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ឥទានិ យាយ វិជ្ជាសម្បត្តិយា ច វិមុត្តិសម្បត្តិយា ច អភាវេន សត្តកាយោ កុមិនេ ពន្ធមច្ឆោ វិយ សំសារេ បរិវត្តតិ, តំ ឧភយសម្បត្តិំ អត្តនិ ទស្សេតុំ **“កាមន្ធា”**តិ គាថាទ្វយមាហ។ តត្ថ កាមេហិ កាមេសុ វា អន្ធាតិ **កាមន្ធា**។ “ឆន្ទោ រាគោ”តិអាទិវិភាគេហិ (ចូឡនិ. អជិតមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៨) កិលេសកាមេហិ រូបាទីសុ វត្ថុកាមេសុ អនាទីនវទស្សិតាយ អន្ធីកតា។ **ជាលបច្ឆន្នា**តិ សកលំ ភវត្តយំ អជ្ឈោត្ថរិត្វា ឋិតេន វិសត្តិកាជាលេន បការតោ ឆន្នា បលិគុណ្ឋិតា។ **តណ្ហាឆទនឆាទិតា**តិ តតោ ឯវ តណ្ហាសង្ខាតេន ឆទនេន ឆាទិតា និវុតា សព្ពសោ បដិកុជ្ជិតា។ **បមត្តពន្ធុនា ពទ្ធា, មច្ឆាវ កុមិនាមុខេ**តិ កុមិនាមុខេ មច្ឆពន្ធានំ មច្ឆបសិព្ពកមុខេ ពទ្ធា មច្ឆា វិយ បមត្តពន្ធុនា មារេន យេន កាមពន្ធនេន ពទ្ធា ឥមេ សត្តា តតោ ន និគច្ឆន្តិ អន្តោពន្ធនគតាវ ហោន្តិ។

តំ គថារូបំ **កាមំ** ពន្ធនភូតំ **ឧដ្ឋិត្វា** បុព្ពភាគបដិបត្តិយា បហាយ កិលេស**មារស្ស ពន្ធនំ ឆេត្វា**, បុន អរិយមគ្គសត្ថេន អនវសេសតោ សមុច្ឆិន្ទិត្វា តតោ ឯវ អវិជ្ជាសង្ខាតេន មូលេន **សមូលំ**, កាមតណ្ហាទិកំ **តណ្ហំ អព្ពុយ្ហ** ឧទ្ធរិត្វា សព្ពកិលេសទរថបរិឡាហាភាវតោ, **សីតិភូតោ** សឧបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា និព្ពុតោ, អហំ **អស្មិ** ហោមីតិ អត្ថោ។

រាហុលត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ចន្ទនត្ថេរគាថាវណ្ណនា

ជាតរូបេនាតិអាទិកា អាយស្មតោ ចន្ទនត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ ឥតោ ឯកតឹសេ កប្បេ ពុទ្ធសុញ្ញេ លោកេ រុក្ខទេវតា ហុត្វា និព្ពត្តោ សុទស្សនំ នាម បច្ចេកពុទ្ធំ បព្ពតន្តរេ វសន្តំ ទិស្វា បសន្នមានសោ កុដជបុប្ផេហិ បូជំ អកាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ សាវត្ថិយំ វិភវសម្បន្នេ កុលេ និព្ពត្តិត្វា **ចន្ទនោ**តិ លទ្ធនាមោ វយប្បត្តោ ឃរាវាសំ វសន្តោ សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា សោតាបន្នោ អហោសិ។ សោ ឯកំ បុត្តំ លភិត្វា ឃរាវាសំ បហាយ បព្ពជិត្វា វិបស្សនាយ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា អរញ្ញេ វិហរន្តោ សត្ថារំ វន្ទិតុំ សាវត្ថិំ អាគតោ សុសានេ វសតិ។ តស្ស អាគតភាវំ សុត្វា បុរាណទុតិយិកា អលង្កតបដិយត្តា ទារកំ អាទាយ មហតា បរិវារេន ថេរស្ស សន្តិកំ គច្ឆតិ – ‘‘ឥត្ថិកុត្តាទីហិ នំ បលោភេត្វា ឧប្បព្ពាជេស្សាមី’’តិ។ ថេរោ តំ អាគច្ឆន្តិំ ទូរតោវ ទិស្វា ‘‘ឥទានិស្សា អវិសយោ ភវិស្សាមី’’តិ យថារទ្ធំ វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា ឆឡភិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៥២.៣៧-៤៣) –

> ‘‘ហិមវន្តស្សាវិទូរេ , វសលោ នាម បព្ពតោ;
> ពុទ្ធោ សុទស្សនោ នាម, វសតេ បព្ពតន្តរេ។
>
> ‘‘បុប្ផំ ហេមវន្តំ មយ្ហ, វេហាសំ អគមាសហំ;
> តត្ថទ្ទសាសិ សម្ពុទ្ធំ, ឱឃតិណ្ណមនាសវំ។
>
> ‘‘បុប្ផំ កុដជមាទាយ, សិរេ កត្វាន អញ្ជលិំ;
> ពុទ្ធស្ស អភិរោបេសិំ, សយម្ភុស្ស មហេសិនោ។
>
> ‘‘ឯកតឹសេ ឥតោ កប្បេ, យំ បុប្ផមភិបូជយិំ;
> ទុគ្គតិំ នាភិជានាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ផលំ។
>
> ‘‘កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ.… កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន’’ន្តិ។

ឆឡភិញ្ញោ បន ហុត្វា អាកាសេ ឋត្វា តស្សា ធម្មំ ទេសេត្វា សរណេសុ ច សីលេសុ ច បតិដ្ឋាបេត្វា សយំ អត្តនា បុព្ពេ វសិតដ្ឋានមេវ គតោ។ សហាយភិក្ខូហិ – ‘‘វិប្បសន្នានិ ខោ តេ, អាវុសោ, ឥន្ទ្រិយានិ, កច្ចិ តយា សច្ចានិ បដិវិទ្ធានី’’តិ បុដ្ឋោ –

> ២៩៩. ‘‘ជាតរូបេន សញ្ឆន្នា, ទាសីគណបុរក្ខតា;
> អង្កេន បុត្តមាទាយ, ភរិយា មំ ឧបាគមិ។
>
> ៣០០. ‘‘តញ្ច ទិស្វាន អាយន្តិំ, សកបុត្តស្ស មាតរំ;
> អលង្កតំ សុវសនំ, មច្ចុបាសំវ ឱឌ្ឌិតំ។
>
> ៣០១. ‘‘តតោ មេ មនសីការោ, យោនិសោ ឧទបជ្ជថ;
> អាទីនវោ បាតុរហុ, និព្ពិទា សមតិដ្ឋថ។
>
> ៣០២. ‘‘តតោ ចិត្តំ វិមុច្ចិ មេ, បស្ស ធម្មសុធម្មតំ;
> តិស្សោ វិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន’’ន្តិ។ –

ឥមាហិ គាថាហិ អត្តនោ បដិបត្តិំ កថេន្តោ អញ្ញំ ព្យាកាសិ។

តត្ថ **ជាតរូបេន សញ្ឆន្នា**តិ ជាតរូបមយេន សីសូបកាទិអលង្ការេន អលង្ករណវសេន បដិច្ឆាទិតសរីរា, សព្ពាភរណភូសិតាតិ អត្ថោ។ **ទាសីគណបុរក្ខតា**តិ យថារហំ អលង្កតបដិយត្តេន អត្តនោ ទាសិគណេន បុរតោ កតា បរិវារិតាតិ អត្ថោ។ **អង្កេន បុត្តមាទាយា**តិ “អបិ នាម បុត្តម្បិ ទិស្វា គេហស្សិតសាតោ ភវេយ្យា”តិ បុត្តំ អត្តនោ អង្កេន គហេត្វា។

អាយន្តិន្តិ អាគច្ឆន្តីំ។ **សកបុត្តស្ស មាតរ**ន្តិ មម ឱរសបុត្តស្ស ជននីំ, មយ្ហំ បុរាណទុតិយិកន្តិ អត្ថោ។ សព្ពមិទំ ថេរោ អត្តនោ កាមរាគសមុច្ឆេទំ ពហុមញ្ញន្តោ វទតិ។ **យោនិសោ ឧទបជ្ជថា**តិ “ឯវរូបាបិ នាម សម្បត្តិ ជរាព្យាធិមរណេហិ អភិភុយ្យតិ, អហោ សង្ខារា អនិច្ចា អធុវា អនស្សាសិកា”តិ ឯវំ យោនិសោ មនសិការោ ឧប្បជ្ជិ។ សេសំ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវ។

ចន្ទនត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ធម្មិកត្ថេរគាថាវណ្ណនា

ធម្មោ ហវេតិអាទិកា អាយស្មតោ ធម្មិកត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ សិខិស្ស ភគវតោ កាលេ មិគលុទ្ទកោ ហុត្វា ឯកទិវសំ អរញ្ញាយតនេ ទេវបរិសាយ សត្ថុ ធម្មំ ទេសេន្តស្ស “ធម្មោ ឯសោ វុច្ចតី”តិ ទេសនាយ និមិត្តំ គណ្ហិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ កោសលរដ្ឋេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា **ធម្មិកោ**តិ លទ្ធនាមោ វយប្បត្តោ ជេតវនបដិគ្គហណេ លទ្ធប្បសាទោ បព្ពជិត្វា អញ្ញតរស្មិំ គាមកាវាសេ អាវាសិកោ ហុត្វា វិហរន្តោ អាគន្តុកានំ ភិក្ខូនំ វត្តាវត្តេសុ ឧជ្ឈានពហុលោ អក្ខមោ អហោសិ។ តេន ភិក្ខូ តំ វិហារំ ឆឌ្ឌេត្វា បក្កមឹសុ។ សោ ឯកកោវ អហោសិ។ វិហារសាមិកោ ឧបាសកោ តំ ការណំ សុត្វា ភគវតោ តំ បវត្តិំ អារោចេសិ។ សត្ថា តំ ភិក្ខុំ បក្កោសេត្វា តមត្ថំ បុច្ឆិត្វា តេន “ឯវំ, ភន្តេ”តិ វុត្តេ – “នាយំ ឥទានេវ អក្ខមោ, បុព្ពេបិ អក្ខមោ អហោសី”តិ វត្វា ភិក្ខូហិ យាចិតោ រុក្ខធម្មំ (ជា. ១.១.៧៤) កថេត្វា ឧបរិ តស្ស ឱវាទំ ទេន្តោ –

៣០៣. “ធម្មោ ហវេ រក្ខតិ ធម្មចារិំ, ធម្មោ សុចិណ្ណោ សុខមាវហាតិ;
ឯសានិសំសោ ធម្មេ សុចិណ្ណេ, ន ទុគ្គតិំ គច្ឆតិ ធម្មចារី។

៣០៤. “ន ហិ ធម្មោ អធម្មោ ច, ឧភោ សមវិបាកិនោ;
អធម្មោ និរយំ នេតិ, ធម្មោ បាបេតិ សុគ្គតិំ។

៣០៥. “តស្មា ហិ ធម្មេសុ ករេយ្យ ឆន្ទំ, ឥតិ មោទមានោ សុគតេន តាទិនា;
ធម្មេ ឋិតា សុគតវរស្ស សាវកា, នីយន្តិ ធីរា សរណវរគ្គគាមិនោ។

៣០៦. “វិប្ផោដិតោ គណ្ឌមូលោ, តណ្ហាជាលោ សមូហតោ;
សោ ខីណសំសារោ ន ចត្ថិ កិញ្ចនំ,
ចន្ទោ យថា ទោសិនា បុណ្ណមាសិយ”ន្តិ។ – ចតស្សោ គាថា អភាសិ;

តត្ថ **ធម្មោ**តិ លោកិយលោកុត្តរោ សុចរិតធម្មោ។ **រក្ខតី**តិ អបាយទុក្ខតោ រក្ខតិ, សំសារទុក្ខតោ ច វិវដ្ដូបនិស្សយភូតោ រក្ខតិយេវ។ **ធម្មចារិ**ន្តិ តំ ធម្មំ ចរន្តំ បដិបជ្ជន្តំ។ **សុចិណ្ណោ**តិ សុដ្ឋុ ចិណ្ណោ កម្មផលានិ សទ្ទហិត្វា សក្កច្ចំ ចិត្តីកត្វា ឧបចិតោ។ **សុខ**ន្តិ លោកិយលោកុត្តរសុខំ។ តត្ថ លោកិយំ តាវ កាមាវចរាទិភេទោ ធម្មោ យថាសកំ សុខំ ទិដ្ឋេ វា ធម្មេ ឧបបជ្ជេ វា អបរេ វា បរិយាយេ **អាវហតិ** និប្ផាទេតិ, ឥតរំ បន វិវដ្ដូបនិស្សយេ បត្វា ចិណ្ណោ បរម្បរាយ អាវហតីតិ វត្តុំ វដ្ដតិ អនុបនិស្សយស្ស តទភាវតោ។ **ឯសានិសំសោ ធម្មេ សុចិណ្ណេ, ន ទុគ្គតិំ គច្ឆតិ ធម្មចារី**តិ ធម្មចារី បុគ្គលោ ធម្មេ សុចិណ្ណេ តំនិមិត្តំ ទុគ្គតិំ ន គច្ឆតីតិ ឯសោ ធម្មេ សុចិណ្ណេ អានិសំសោ ឧទ្រយោតិ អត្ថោ។

យស្មា ធម្មោនេវ សុគតិគមនំ, អធម្មោនេវ ច ទុគ្គតិគមនំ, តស្មា “ធម្មោ អធម្មោ”តិ ឥមេ អញ្ញមញ្ញំ អសំកិណ្ណផលាតិ ទស្សេតុំ **“ន ហិ ធម្មោ”**តិអាទិនា ទុតិយំ គាថមាហ។ តត្ថ **អធម្មោ**តិ ធម្មបដិបក្ខោ ទុច្ចរិតំ។ **សមវិបាកិនោ**តិ សទិសវិបាកា សមានផលា។

តស្មាតិ យស្មា ធម្មាធម្មានំ អយំ យថាវុត្តោ វិបាកភេទោ, តស្មា។ **ឆន្ទ**ន្តិ កត្តុកម្យតាឆន្ទំ។ **ឥតិ មោទមានោ សុគតេន តាទិនា**តិ ឥតិ ឯវំ វុត្តប្បការេន ឱវាទទានេន សុគតេន សម្មគ្គតេន សម្មាបដិបន្នេន ឥដ្ឋាទីសុ តាទិភាវប្បត្តិយា តាទិនាមវតា ហេតុភូតេន មោទមានោ តុដ្ឋោ អាបជ្ជមានោ ធម្មេសុ ឆន្ទំ

ករេយ្យាតិ យោជនា។ ឯត្តាវតា វដ្ដំ ទស្សេត្វា ឥទានិ វិវដ្ដំ ទស្សេន្តោ **“ធម្មេ បិតា”**តិអាទិមាហ។ តស្សត្ថោ – យស្មា សុគតស្ស វរស្ស សុគតេសុ ច វរស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស **សាវកា** តស្ស **ធម្មេ បិតា ធីរា** អតិវិយ អគ្គភូតសរណគាមិនោ តេនេវ សរណគមនសង្ខាតេ ធម្មេ បិតភាវេន សកលវដ្ដទុក្ខតោបិ **នីយន្តិ** និស្សរន្តិ, តស្មា ហិ ធម្មេសុ ករេយ្យ ឆន្ទន្តិ។

ឯវំ សត្ថារា តីហិ គាថាហិ ធម្មេ ទេសិតេ ទេសនានុសារេន យថានិសិន្នោវ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៥២.៤៤-៥០) –

“មិគលុទ្ទោ បុរេ អាសី, អរញ្ញេ វិបិនេ អហំ;
អទ្ទសំ វិរជំ ពុទ្ធំ, ទេវសង្ឃបុរក្ខតំ។

“ចតុសច្ចំ បកាសេន្តំ, ទេសេន្តំ អមតំ បទំ;
អស្សោសឹ មធុរំ ធម្មំ, សិខិនោ លោកពន្ធុនោ។

“ឃោសេ ចិត្តំ បសាទេសឹ, អសមប្បដិបុគ្គលេ;
តត្ថ ចិត្តំ បសាទេត្វា, ឧត្តរឹ ទុត្តរំ ភវំ។

“ឯកតឹសេ ឥតោ កប្បេ, យំ សញ្ញមលភឹ តទា;
ទុគ្គតឹ នាភិជានាមិ, ឃោសសញ្ញាយិទំ ផលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ… កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

តថា អរហត្តេ បតិដ្ឋិតោ។ អរហត្តំ បន បត្វា អត្តនា អធិគតំ វិសេសំ សត្ថុ និវេទេន្តោ ចរិមគាថាយ អញ្ញំ ព្យាកាសិ។

តត្ថ **វិប្បោដិតោ**តិ វិធុតោ, មគ្គញាណេន បដិនិស្សដ្ឋោតិ អត្ថោ។ **តណ្ហមូលោ**តិ អវិជ្ជា។ សា ហិ តណ្ហតិ សវតិ។ “តណ្ហោតិ ខោ, ភិក្ខុ, បញ្ចន្នេតំ ឧបាទានក្ខន្ធានំ អធិវចន”ន្តិ (សំ. និ. ៤.១០៣; អ. និ. ៦.២៣; ៨.៥៦; ៩.១៥; ចូឡនិ. ខគ្គវិសាណសុត្តនិទ្ទេស ១៣៧) ឯវំ សត្ថារា វុត្តស្ស ទុក្ខមូលយោគតោ, កិលេសាសុចិបគ្ឃរណតោ, ឧប្បាទជរាភង្គេហិ ឧទ្ធុមាតបក្កបភិជ្ជនតោ ច, តណ្ហាភិធានស្ស ឧបាទានក្ខន្ធបញ្ចកស្ស មូលំ ការណំ **តណ្ហជាលោ សមូហតោ**តិ តណ្ហាសង្ខាតោ ជាលោ មគ្គេន សមុគ្ឃាដិតោ។ **សោ ខីណសំសារោ ន ចត្ថិ កិញ្ចន**ន្តិ សោ អហំ ឯវំ បហីនតណ្ហាវិជ្ជតាយ បរិក្ខីណសំសារោ បហីនភវមូលត្តា ឯវ ន ចត្ថិ, ន ច ឧបលព្ភតិ រាគាទិកិញ្ចនំ។ **ចន្ទោ យថា ទោសិនា បុណ្ណមាសិយ**ន្តិ យថា នាម ចន្ទោ អព្ភមហិកាទិទោសរហិតោ បុណ្ណមាសិយំ បរិបុណ្ណកាលេ ឯវំ អហម្បិ អរហត្តាធិគមេន អបេតរាគាទិកិញ្ចនោ បរិបុណ្ណធម្មកោដ្ឋាសោ អហោសិន្តិ។

ធម្មិកត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. សប្បកត្ថេរគាថាវណ្ណនា

យទា ពលាកាតិអាទិកា អាយស្មតោ សប្បកត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ ឥតោ ឯកតឹសេ កប្បេ មហានុភាវោ នាគរាជា ហុត្វា និព្ពត្តោ សម្ភវស្ស នាម បច្ចេកពុទ្ធស្ស អព្ភោកាសេ សមាបត្តិយា និសិន្នស្ស មហន្តំ បទុមំ គហេត្វា ឧបរិមុទ្ធនិ ធារេន្តោ បូជំ អកាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មឹ ពុទ្ធុប្បាទេ សាវត្ថិយំ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា **សប្បកោ**តិ លទ្ធនាមោ វិញ្ញុតំ បត្តោ ភគវតោ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិត្វា កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា អជករណិយា នាម នទិយា តីរេ លេណគិរិវិហារេ វសន្តោ នចិរស្សេវ អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៥២.៧៨-៨៣) –

“ហិមវន្តស្សាវិទូរេ, រោមសោ នាម បព្ពតោ;
ពុទ្ធោបិ សម្ភវោ នាម, អព្ភោកាសេ វសី តទា។

“ភវនា និក្ខមិត្វាន, បទុមំ ធារយឹ អហំ;
ឯកាហំ ធារយិត្វាន, ភវនំ បុនរាគមឹ។

“ឯកតឹសេ ឥតោ កប្បេ, យំ ពុទ្ធមភិបូជយឹ;
ទុគ្គតឹ នាភិជានាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ផលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ…. កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

សោ អរហត្តំ បត្វា សត្ថារំ វន្ទិតុំ សាវត្ថឹ អាគតោ ញាតីហិ ឧបដ្ឋីយមានោ តត្ថ កតិបាហំ វសិត្វា ធម្មំ ទេសេត្វា ញាតកេ សរណេសុ ច សីលេសុ ច បតិដ្ឋាបេត្វា យថាវុត្តដ្ឋានមេវ គន្តុកាមោ អហោសិ។ តំ ញាតកា “ឥធេវ, ភន្តេ, វសថ, មយំ បដិជគ្គិស្សាមា”តិ យាចឹសុ។ សោ គមនាការំ ទស្សេត្វា ឋិតោ អត្តនា វសិតដ្ឋានកិត្តនាបទេសេន វិវេកាភិរតឹ បកាសេន្តោ –

៣០៧. “យទា ពលាកា សុចិបណ្ឌរច្ឆទា, កាឡស្ស មេឃស្ស ភយេន តជ្ជិតា;
បលេហិតិ អាលយមាលយេសិនី, តទា នទី អជករណី រមេតិ មំ។

៣០៨. “យទា ពលាកា សុវិសុទ្ធបណ្ឌរា, កាឡស្ស មេឃស្ស ភយេន តជ្ជិតា;
បរិយេសតិ លេណមលេណទស្សិនី, តទា នទី អជករណី រមេតិ មំ។

៣០៩. “កំ នុ តត្ថ ន រមេន្តិ, ជម្ពុយោ ឧភតោ តហឹ;
សោភេន្តិ អាបគាកូលំ, មម លេណស្ស បច្ឆតោ។

៣១០. “តាមតមទសង្ឃសុប្បហីនា , ភេកា មន្ទវតី បនាទយន្តិ;
នាជ្ជ គិរិនទីហិ វិប្បវាសសមយោ,
ខេមា អជករណី សិវា សុរម្មា”តិ។ – ចតស្សោ គាថា អភាសិ;

តត្ថ **យទា**តិ យស្មឹ កាលេ។ **ពលាកា**តិ ពលាកាសកុណិកា។ **សុចិបណ្ឌរច្ឆទា**តិ សុចិសុទ្ធធវលបក្ខា។ **កាឡស្ស មេឃស្ស ភយេន តជ្ជិតា**តិ ជលភារភរិតតាយ កាឡស្ស អញ្ជនគិរិសន្និកាសស្ស បាវុស្សកមេឃស្ស គជ្ជតោ វុដ្ឋិភយេន និព្ពិជ្ជិតា ភីសាបិតា។ **បលេហិតី**តិ គោចរភូមិតោ ឧប្បតិត្វា គមិស្សតិ។ **អាលយ**ន្តិ និលយំ អត្តនោ កុលាវកំ។ **អាលយេសិនី**តិ តត្ថ អាលយនំ និលីយនមេវ ឥច្ឆន្តី។ **តទា នទី អជករណី រមេតិ ម**ន្តិ តស្មឹ បាវុស្សកកាលេ អជករណីនាមិកា នទី នវោទកស្ស បូរា ហារហារិនី កុលង្កសា មំ រមេតិ មម ចិត្តំ អារាធេតីតិ ឧតុបទេសវិសេសកិត្តនាបទេសេន វិវេកាភិរតឹ បកាសេសិ។

សុវិសុទ្ធបណ្ឌរាតិ សុដ្ឋុ វិសុទ្ធបណ្ឌរវណ្ណា, អសម្មិស្សវណ្ណា សព្ពសេតាតិ អត្ថោ។ **បរិយេសតី**តិ មគ្គតិ។ **លេណ**ន្តិ វសនដ្ឋានំ។ **អលេណទស្សិនី**តិ វសនដ្ឋានំ អបស្សន្តី។ បុព្ពេ និពទ្ធវសនដ្ឋានស្ស អភាវេន អលេណទស្សិនី, ឥទានិ បាវុស្សកកាលេ មេឃគជ្ជិតេន អាហិតគព្ភា **បរិយេសតិ លេណ**ន្តិ និពទ្ធវសនដ្ឋានំ កុលាវកំ ករោតីតិ អត្ថោ។

កំ នុ តត្ថ…បេ…. បច្ឆតោតិ **មម** វសនកមហាលេណស្ស **បច្ឆតោ** បច្ឆាភាគេ **អាបគាកូលំ** អជករណីនទិយា ឧភតោតីរំ **តហឹ តហឹ** ឥតោ ចិតោ ច សោភេន្តិយោ និច្ចកាលំ ផលភារនមិតសាខា សិនិទ្ធបណ្ណច្ឆាយា **ជម្ពុយោ តត្ថ** តស្មឹ ឋានេ **កំ** នាម សត្តំ **ន រមេន្តិ នុ**, សព្ពំ រមេន្តិយេវ។

តាមតមទសង្ឃសុប្បហីនាតិ អមតំ វុច្ចតិ អគទំ, តេន មជ្ជន្តីតិ អមតមទា, សប្បា, តេសំ សង្ឃោ អមតមទសង្ឃោ, តតោ សុដ្ឋុ បហីនា អបគតា។ **ភេកា** មណ្ឌូកិយោ, **មន្ទវតី** សរវតិយោ, **បនាទយន្តិ** តំ ឋានំ មធុរេន វស្សិតេន និន្នាទយន្តិ។ **នាជ្ជ គិរិនទីហិ វិប្បវាសសមយោតិ** អជ្ជ ឯតរហិ អញ្ញាហិបិ បព្ពតេយ្យាហិ នទីហិ វិប្បវាសសមយោ ន ហោតិ, វិសេសតោ បន វាឡមច្ឆសុសុមារាទិវិរហិតតោ **ខេមា អជករណី** នទី។ សុន្ទរតលតិត្ថបុលិនសម្បត្តិយា **សិវា**។ សុដ្ឋុ រម្មា រមណីយា, តស្មា តត្ថេវ មេ មនោ រមតីតិ អធិប្បាយោ។

ឯវំ បន វត្វា ញាតកេ វិស្សជ្ជេត្វា អត្តនោ វសនដ្ឋានមេវ គតោ។ សុញ្ញាគារាភិរតិទីបនេនេវ ឥទមេវ ច ថេរស្ស អញ្ញាព្យាករណំ អហោសីតិ។

សប្បកត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. មុទិតត្ថេរគាថាវណ្ណនា

បព្ពជិន្តិអាទិកា អាយស្មតោ មុទិតត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ វិបស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ ឯកទិវសំ សត្ថារំ ទិស្វា បសន្នមានសោ ឯកំ មញ្ចមទាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មឹ ពុទ្ធុប្បាទេ កោសលរដ្ឋេ គហបតិកុលេ និព្ពត្តិត្វា **មុទិតោ**តិ លទ្ធនាមោ វិញ្ញុតំ បាបុណិ។ តេន ច សមយេន តំ កុលំ រញ្ញា កេនចិទេវ ករណីយេន បលិពុទ្ធំ អហោសិ។ មុទិតោ រាជភយាភីតោ បលាយិត្វា អរញ្ញំ បវិដ្ឋោ អញ្ញតរស្ស ខីណាសវត្ថេរស្ស វសនដ្ឋានំ ឧបគច្ឆិ។ ថេរោ តស្ស ភីតភាវំ ញត្វា “មា ភាយី”តិ សមស្សាសេសិ។ សោ “កិត្តកេន នុ ខោ, ភន្តេ, កាលេន ឥទំ មេ ភយំ វូបសមេស្សតី”តិ បុច្ឆិត្វា “សត្តដ្ឋមាសេ អតិក្កមិត្វា”តិ វុត្តេ – “ឯត្តកំ កាលំ អធិវាសេតុំ ន សក្កោមិ, បព្ពជិស្សាមហំ, ភន្តេ, បព្ពាជេថ ម”ន្តិ ជីវិតរក្ខណត្ថំ បព្ពជ្ជំ យាចិ។ ថេរោ តំ បព្ពាជេសិ។ សោ បព្ពជិត្វា សាសនេ បដិលទ្ធសទ្ធោ ភយេ វូបសន្តេបិ សមណធម្មំយេវ រោចេន្តោ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ – “អរហត្តំ អប្បត្វា ឥមស្មា វសនគព្ភា ពហិ ន និក្ខមិស្សាមី”តិអាទិនា បដិញ្ញំ កត្វា វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ១.៣៦.៣០-៣៣) –

> “វិបស្សិនោ ភគវតោ, លោកជេដ្ឋស្ស តាទិនោ;
> ឯកំ មញ្ចំ មយា ទិន្នំ, បសន្នេន សបាណិនា។
>
> “ហត្ថិយានំ អស្សយានំ, ទិព្ពយានំ សមជ្ឈគំ;
> តេន មញ្ចកទានេន, បត្តោម្ហិ អាសវក្ខយំ។
>
> “ឯកនវុតិតោ កប្បេ, យំ មញ្ចមទទឹ តទា;
> ទុគ្គតឹ នាភិជានាមិ, មញ្ចទានស្សិទំ ផលំ។
>
> “កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ… កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា វិមុត្តិសុខំ បដិសំវេទេន្តោ សហាយភិក្ខូហិ អធិគតំ បុច្ឆិតោ អត្តនោ បដិបន្នាការំ កថេន្តោ –

៣១១. “បព្ពជឹ ជីវិកត្ថោហំ, លទ្ធាន ឧបសម្បទំ;
តតោ សទ្ធំ បដិលភឹ, ទឡ្ហវីរិយោ បរក្កមឹ។

៣១២. “កាមំ ភិជ្ជតុយំ កាយោ, មំសបេសី វិសីយរុំ;
ឧភោ ជណ្ណុកសន្ធីហិ, ជង្ឃាយោ បបតន្តុ មេ។

៣១៣. “នាសិស្សំ ន បិវិស្សាមិ, វិហារា ច ន និក្ខមេ;
នបិ បស្សំ និបាតេស្សំ, តណ្ហាសល្លេ អនូហតេ។

៣១៤. “តស្ស មេវំ វិហរតោ, បស្ស វីរិយបរក្កមំ;
តិស្សោ វិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។ –

ចតស្សោ គាថា អភាសិ។

តត្ថ **ជីវិកត្ថោ**តិ ជីវិកាយ អត្ថិកោ ជីវិកប្បយោជនោ។ “ឯត្ថ បព្ពជិត្វា និព្ភយោ សុខេន អកិលមន្តោ ជីវិស្សាមី”តិ ឯវំ ជីវិកត្ថាយ បព្ពជិន្តិ អត្ថោ។ **លទ្ធាន ឧបសម្បទ**ន្តិ បឋមំ សាមណេរបព្ពជ្ជាយំ ឋិតោ ញត្តិចតុត្ថេន កម្មេន ឧបសម្បទំ លភិត្វា។ **តតោ សទ្ធំ បដិលភិ**ន្តិ តតោ ឧបសម្បន្នកាលតោ បដ្ឋាយ កល្យាណមិត្តេ សេវន្តោ ទ្វេ មាតិកា, តិស្សោ អនុមោទនា, ឯកច្ចំ សុត្តំ, សមថកម្មដ្ឋានំ, វិបស្សនាវិធិញ្ច ឧគ្គណ្ហន្តោ ពុទ្ធាទីនំ មហានុភាវតំ ទិស្វា – “សម្មាសម្ពុទ្ធោ ភគវា, ស្វាក្ខាតោ ធម្មោ, សុប្បដិបន្នោ សង្ឃោ”តិ រតនត្តយេ សទ្ធំ បដិលភឹ។ **ទឡ្ហវីរិយោ បរក្កមិ**ន្តិ ឯវំ បដិលទ្ធសទ្ធោ ហុត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ នចិរស្សេវ សច្ចបដិវេធាយ ទឡ្ហវីរិយោ ថិរវីរិយោ ហុត្វា បរក្កមឹ, អកុសលានំ ធម្មានំ បហានាយ កុសលានំ ធម្មានំ ឧបសម្បទាយ សម្មទេវ បទហឹ។

យថា បន បរក្កមឹ, តំ ទស្សេតុំ **“កាម”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **កាម**ន្តិ យថាកាមំ ឯកំសតោ វា **ភិជ្ជតុ។ អយំ កាយោ**តិ អយំ មម បូតិកាយោ, ឥមិនា វីរិយបតាបេន ភិជ្ជតិ ចេ, ភិជ្ជតុ ឆិន្នភិន្នំ ហោតុ។ **មំសបេសី វិសីយរុ**ន្តិ ឥមិនា ទឡ្ហបរក្កមេន ឥមស្មា កាយា មំសបេសិយោ វិសីយន្តិ ចេ, វិសីយន្តុ ឥតោ ចិតោ វិទ្ធំសន្តុ។

ឧភោ ជណ្ណុកសន្ធីហិ, ជង្ឃាយោ បបតន្តុ មេតិ ឧភោហិ ជណ្ណុកសន្ធីហិ សហ មម ឧភោ ជង្ឃាយោ សត្ថិយោ ឩរុពន្ធតោ ភិជ្ជិត្វា ភូមិយំ បបតន្តុ។ “ម”ន្តិបិ បាឋោ, សោ ឯវត្ថោ។ សេសំ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវ។

មុទិតត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចតុក្កនិបាតវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. បញ្ចកនិបាតោ

១. រាជទត្តត្ថេរគាថាវណ្ណនា

បញ្ចកនិបាតេ **ភិក្ខុ សិវថិកំ គន្ត្វា**តិអាទិកា អាយស្មតោ រាជទត្តត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ, តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ដូបនិស្សយំ បុញ្ញំ ឧបចិនន្តោ, ឥតោ ចតុទ្ទសេ កប្បេ ពុទ្ធសុញ្ញេ លោកេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ, ឯកទិវសំ កេនចិទេវ ករណីយេន វនន្តំ ឧបគតោ តត្ថ អញ្ញតរំ បច្ចេកពុទ្ធំ រុក្ខមូលេ និសិន្នំ ទិស្វា បសន្នមានសោ សុបរិសុទ្ធំ អម្ពាដកផលំ អទាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មឹ ពុទ្ធុប្បាទេ សាវត្ថិយំ សត្ថវាហកុលេ និព្ពត្តិ។ តស្ស មហារាជំ វេស្សវណំ អារាធេត្វា បដិលទ្ធភាវតោ មាតាបិតរោ **រាជទត្តោ**តិ នាមំ អកំសុ។ សោ វយប្បត្តោ បញ្ចហិ សកដសតេហិ ភណ្ឌំ អាទាយ វាណិជ្ជវសេន រាជគហំ អគមាសិ។ តេន ច សមយេន រាជគហេ អញ្ញតរា គណិកា អភិរូបា ទស្សនីយា បរមសោភគ្គយោគតោ ទិវសេ ទិវសេ សហស្សំ លភតិ។ អថ សោ សត្ថវាហបុត្តោ ទិវសេ ទិវសេ តស្សា គណិកាយ សហស្សំ ទត្វា សំវាសំ កប្បេន្តោ នចិរស្សេវ សព្ពំ ធនំ ខេបេត្វា ទុគ្គតោ ហុត្វា ឃាសច្ឆាទនមត្តម្បិ អលភន្តោ ឥតោ ចិតោ ច បរិព្ភមន្តោ សំវេគប្បត្តោ អហោសិ។ សោ ឯកទិវសំ ឧបាសកេហិ សទ្ធឹ វេឡុវនំ អគមាសិ។

តេន ច សមយេន សត្ថា មហតិយា បរិសាយ បរិវុតោ ធម្មំ ទេសេន្តោ និសិន្នោ ហោតិ។ សោ បរិសបរិយន្តេ និសីទិត្វា សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិត្វា ធុតង្គានិ សមាទិយិត្វា សុសានេ វសតិ។ តទា អញ្ញតរោបិ សត្ថវាហបុត្តោ សហស្សំ ទត្វា តាយ គណិកាយ សហ វសតិ។ សា ច គណិកា តស្ស ហត្ថេ មហគ្ឃរតនំ ទិស្វា លោភំ ឧប្បាទេត្វា អញ្ញេហិ ធុត្តបុរិសេហិ តំ មារាបេត្វា តំ រតនំ គណ្ហិ។ អថ តស្ស សត្ថវាហបុត្តស្ស មនុស្សា តំ បវត្តឹ សុត្វា ឱចរកមនុស្សេ បេសេសុំ។ តេ រត្តិយំ តស្សា គណិកាយ ឃរំ បវិសិត្វា ឆវិអាទីនិ អនុបហច្ចេវ តំ មារេត្វា សិវថិកាយ ឆឌ្ឌេសុំ។ រាជទត្តត្ថេរោ អសុភនិមិត្តំ គហេតុំ សុសានេ វិចរន្តោ តស្សា គណិកាយ កឡេវរំ បដិក្កូលតោ មនសិ កាតុំ ឧបគតោ កតិបយវារេ យោនិសោ មនសិ កត្វា អចិរមតភាវតោ សោណសិង្គាលាទីហិ អនុបហតឆវិតាយ វិសភាគវត្ថុតាយ ច អយោនិសោ មនសិករោន្តោ, តត្ថ កាមរាគំ ឧប្បាទេត្វា សំវិគ្គតរមានសោ អត្តនោ ចិត្តំ បរិភាសិត្វា មុហុត្តំ ឯកមន្តំ អបសក្កិត្វា អាទិតោ ឧបដ្ឋិតំ អសុភនិមិត្តមេវ គហេត្វា យោនិសោ មនសិករោន្តោ ឈានំ ឧប្បាទេត្វា តំ ឈានំ បាទកំ កត្វា វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា តាវទេវ អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៤៤.៥៥-៥៨) –

“វិបិនេ ពុទ្ធំ ទិស្វាន, សយម្ភុំ អបរាជិតំ;
អម្ពាដកំ គហេត្វាន, សយម្ភុស្ស អទាសហំ។

“ឯកតឹសេ ឥតោ កប្បេ, យំ ផលមទទឹ តទា;
ទុគ្គតឹ នាភិជានាមិ, ផលទានស្សិទំ ផលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហត្តំ បន បត្វា អត្តនោ បដិបត្តឹ បច្ចវេក្ខិត្វា បីតិសោមនស្សជាតោ –

៣១៥. “ភិក្ខុ សិវថិកំ គន្ត្វា, អទ្ទស ឥត្ថិមុជ្ឈិតំ;
អបវិទ្ធំ សុសានស្មឹ, ខជ្ជន្តឹ កិមិហី ផុដំ។

៣១៦. “យញ្ហិ ឯកេ ជិគុច្ឆន្តិ, មតំ ទិស្វាន បាបកំ;
កាមរាគោ បាតុរហុ, អន្ធោវ សវតី អហុំ។

៣១៧. “ឱរំ ឱទនបាកម្ហា, តម្ហា ឋានា អបក្កមឹ;
សតិមា សម្បជានោហំ, ឯកមន្តំ ឧបាវិសឹ។

៣១៨. “តតោ មេ មនសីការោ, យោនិសោ ឧទបជ្ជថ;
អាទីនវោ បាតុរហុ, និព្ពិទា សមតិដ្ឋថ។

៣១៩. “តតោ ចិត្តំ វិមុច្ចិ មេ, បស្ស ធម្មសុធម្មតំ;
តិស្សោ វិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។ –

ឥមា បញ្ច គាថា អភាសិ។

តត្ថ **ភិក្ខុ សិវថិកំ គន្ត្វា**តិ សំសារេ ភយស្ស ឥក្ខនតោ ភិក្ខុ, អសុភកម្មដ្ឋានត្ថំ អាមកសុសានំ ឧបគន្ត្វា។ “ភិក្ខូ”តិ ចេតំ អត្តានំ សន្ធាយ ថេរោ សយំ វទតិ។ **ឥត្ថិន្តិ** ថីយតិ ឯត្ថ សុក្កសោណិតំ សត្តសន្តានភាវេន សំហញ្ញតីតិ ថី, មាតុគាមោ។ ឯវញ្ច សភាវនិរុត្តិវសេន “ឥត្ថី”តិបិ វុច្ចតិ។ វញ្ឈាទីសុ បន តំសទិសតាយ តំសភាវានតិវត្តនតោ ច តព្ពោហារោ។ “ឥត្ថី”តិ ឥត្ថិកឡេវរំ វទតិ។ **ឧជ្ឈិតន្តិ** បរិច្ចត្តំ ឧជ្ឈនិយត្តា ឯវ **អបវិទ្ធំ** អនបេក្ខភាវេន ខិត្តំ។ **ខជ្ជន្តិំ កិមិហី ផុដន្តិ** កិមីហិ បូរិតំ ហុត្វា ខជ្ជមានំ។

យញ្ហិ ឯកេ ជិគុច្ឆន្តិ, មតំ ទិស្វាន បាបកន្តិ យំ អបគតាយុឧស្មាវិញ្ញាណតាយ មតំ កឡេវរំ បាបកំ និហីនំ លាមកំ ឯកេ ចោក្ខជាតិកា ជិគុច្ឆន្តិ, ឱលោកេតុម្បិ ន ឥច្ឆន្តិ។ **កាមរាគោ បាតុរហូ**តិ តស្មិំ កុណបេ អយោនិសោមនសិការស្ស ពលវតាយ កាមរាគោ មយ្ហំ បាតុរហោសិ ឧប្បជ្ជិ។ **អន្ធោវ សវតី អហុ**ន្តិ តស្មិំ កឡេវរេ នវហិ ទ្វារេហិ អសុចី សវតិ សន្ទន្តេ អសុចិភាវស្ស អទស្សនេន អន្ធោ វិយ អហោសិំ។ តេនាហ –

> “រត្តោ អត្ថំ ន ជានាតិ, រត្តោ ធម្មំ ន បស្សតិ;
> អន្ធតមំ តទា ហោតិ, យំ រាគោ សហតេ នរ”ន្តិ ច។

“កាមច្ឆន្ទោ ខោ, ព្រាហ្មណ, អន្ធករណោ អចក្ខុករណោ”តិ ច អាទិ។ កេចិ បនេត្ថ តការាគមំ កត្វា “កិលេសបរិយុដ្ឋានេន អវសវត្តិ កិលេសស្ស វា វសវត្តី”តិ អត្ថំ វទន្តិ។ អបរេ “អន្ធោវ អសតិ អហុ”ន្តិ បាឡិំ វត្វា “កាមរាគេន អន្ធោ ឯវ ហុត្វា សតិរហិតោ អហោសិ”ន្តិ អត្ថំ វទន្តិ។ តទុភយំ បន បាឡិយំ នត្ថិ។

ឱរំ ឱទនបាកម្ហាតិ ឱទនបាកតោ ឱរំ, យាវតា កាលេន សុបរិធោតតណ្ឌុលនាឡិយា ឱទនំ បចតិ, តតោ ឱរមេវ កាលំ, តតោបិ លហុកាលេន រាគំ វិនោទេន្តោ, **តម្ហា ឋានា អបក្កមិំ** យស្មិំ ឋានេ ឋិតស្ស មេ រាគោ ឧប្បជ្ជិ, តម្ហា ឋានា អបក្កមិំ អបសក្កិំ។ អបក្កន្តោវ **សតិមា សម្បជានោហំ** សមណសញ្ញំ ឧបដ្ឋបេត្វា សតិបដ្ឋានមនសិការវសេន សតិមា, សម្មទេវ ធម្មសភាវជាននេន សម្បជានោ ច ហុត្វា ឯកមន្តំ ឧបាវិសិំ, បល្លង្កំ អាភុជិត្វា និសីទិំ។ និសិន្នស្ស ច **តតោ មេ មនសីការោ, យោនិសោ ឧទបជ្ជថា**តិអាទិ សព្ពំ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវាតិ។

រាជទត្តត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. សុភូតត្ថេរគាថាវណ្ណនា

អយោគេតិអាទិកា អាយស្មតោ សុភូតត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ កស្សបស្ស ភគវតោ កាលេ ពារាណសិយំ គហបតិមហាសាលកុលេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ ឯកទិវសំ សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បសន្នមានសោ សរណេសុ ច សីលេសុ ច បតិដ្ឋាយ មាសេ មាសេ អដ្ឋក្ខត្តុំ ចតុជ្ជាតិយគន្ធេន សត្ថុ គន្ធកុដិំ ឱបុញ្ឆាបេសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន និព្ពត្តនិព្ពត្តដ្ឋានេ សុគន្ធសរីរោ ហុត្វា, ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ មគធរដ្ឋេ គហបតិកុលេ និព្ពត្តិត្វា **សុភូតោ**តិ លទ្ធនាមោ វយប្បត្តោ, និស្សរណជ្ឈាសយតាយ ឃរាវាសំ បហាយ តិត្ថិយេសុ បព្ពជិត្វា តត្ថ សារំ អលភន្តោ, សត្ថុ សន្តិកេ ឧបតិស្សកោលិតសេលាទិកេ ពហូ សមណព្រាហ្មណេ បព្ពជិត្វា សាមញ្ញសុខំ អនុភវន្តេ ទិស្វា សាសនេ បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិត្វា អាចរិយុបជ្ឈាយេ អារាធេត្វា កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វិវេកវាសំ វសន្តោ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៥៥.២៧២-៣០៨) –

> “ឥមម្ហិ ភទ្ទកេ កប្បេ, ព្រហ្មពន្ធុ មហាយសោ;
> កស្សបោ នាម គោត្តេន, ឧប្បជ្ជិ វទតំ វរោ។
>
> “អនុព្យញ្ជនសម្បន្នោ, ពាត្តឹសវរលក្ខណោ;
> ព្យាមប្បភាបរិវុតោ, រំសិជាលសមោត្ថដោ។
>
> “អស្សាសេតា យថា ចន្ទោ, សូរិយោវ បភង្ករោ;
> និព្ពាបេតា យថា មេឃោ, សាគរោវ គុណាករោ។
>
> “ធរណីរិវ សីលេន, ហិមវាវ សមាធិនា;

អាកាសោ វិយ បញ្ញាយ, អសង្គោ អនិលោ យថា។

“តទាហំ ពារាណសិយំ, ឧបបន្នោ មហាកុលេ;
បហូតធនធញ្ញស្មឹ, នានារតនសញ្ចយេ។

“មហតា បរិវារេន, និសិន្នំ លោកនាយកំ;
ឧបេច្ច ធម្មមស្សោសឹ, អមតំវ មនោហរំ។

“ទ្វត្តឹសលក្ខណធរោ, សនក្ខត្តោវ ចន្ទិមា;
អនុព្យញ្ជនសម្បន្នោ, សាលរាជាវ ផុល្លិតោ។

“រំសិជាលបរិក្ខិត្តោ, ទិត្តោវ កនកាចលោ;
ព្យាមប្បភាបរិវុតោ, សតរំសី ទិវាករោ។

“សោណ្ណាននោ ជិនវរោ, សមណីវ សិលុច្ចយោ;
ករុណាបុណ្ណហទយោ, គុណេន វិយ សាគរោ។

“លោកវិស្សុតកិត្តិ ច, សិនេរូវ នគុត្តមោ;
យសសា វិត្ថតោ វីរោ, អាកាសសទិសោ មុនិ។

“អសង្គចិត្តោ សព្ពត្ថ, អនិលោ វិយ នាយកោ;
បតិដ្ឋា សព្ពភូតានំ, មហីវ មុនិសត្តមោ។

“អនុបលិត្តោ លោកេន, តោយេន បទុមំ យថា;
កុវាទកច្ឆទហនោ, អគ្គិក្ខន្ធោវ សោភតិ។

“អគទោ វិយ សព្ពត្ថ, កិលេសវិសនាសកោ;
គន្ធមាទនសេលោវ, គុណគន្ធវិភូសិតោ។

“គុណានំ អាករោ វីរោ, រតនានំវ សាគរោ;
សិន្ធូវ វនរាជីនំ, កិលេសមលហារកោ។

“វិជយីវ មហាយោធោ, មារសេនាវមទ្ទនោ;
ចក្កវត្តីវ សោ រាជា, ពោជ្ឈង្គរតនិស្សរោ។

“មហាភិសក្កសង្កាសោ, ទោសព្យាធិតិកិច្ឆកោ;
សល្លកត្តោ យថា វេជ្ជោ, ទិដ្ឋិគណ្ឌវិផាលកោ។

“សោ តទា លោកបជ្ជោតោ, សនរាមរសក្កតោ;
បរិសាសុ នរាទិច្ចោ, ធម្មំ ទេសយតេ ជិនោ។

“ទានំ ទត្វា មហាភោគោ, សីលេន សុគតូបគោ;
ភាវនាយ ច និព្ពាតិ, ឥច្ចេវមនុសាសថ។

“ទេសនំ តំ មហស្សាទំ, អាទិមជ្ឈន្តសោភនំ;
សុណន្តិ បរិសា សព្ពា, អមតំវ មហារសំ។

“សុត្វា សុមធុរំ ធម្មំ, បសន្នោ ជិនសាសនេ;
សុគតំ សរណំ គន្ត្វា, យាវជីវំ នមស្សហំ។

“មុនិនោ គន្ធកុដិយា, ឱបុញ្ជេសឹ តទា មហឹ;

ចតុជ្ជាតេន គន្ធេន, មាសេ អដ្ឋ ទិនេស្វហំ។

“បណិធាយ សុគន្ធត្តំ, សរីរវិស្សគន្ធិនោ;
តទា ជិនោ វិយាកាសិ, សុគន្ធតនុលាភិតំ។

“យោ យំ គន្ធកុដិភូមឹ, គន្ធេនោបុញ្ឆតេ សកឹ;
តេន កម្មវិបាកេន, ឧបបន្នោ តហឹ តហឹ។

“សុគន្ធទេហោ សព្ពត្ថ, ភវិស្សតិ អយំ នរោ;
គុណគន្ធយុត្តោ ហុត្វា, និព្ពាយិស្សតិនាសវោ។

“តេន កម្មេន សុកតេន, ចេតនាបណិធីហិ ច;
ជហិត្វា មានុសំ ទេហំ, តាវតឹសមគច្ឆហំ។

“បច្ឆិមេ ច ភវេ ទានិ, ជាតោ វិប្បកុលេ អហំ;
គព្ភំ មេ វសតោ មាតា, ទេហេនាសិ សុគន្ធិតា។

“យទា ច មាតុកុច្ឆិម្ហា, និក្ខមាមិ តទា បុរី;
សាវត្ថិ សព្ពគន្ធេហិ, វាសិតា វិយ វាយថ។

“បុប្ផវស្សញ្ច សុរភិ, ទិព្ពគន្ធំ មនោរមំ;
ធូបានិ ច មហគ្ឃានិ, ឧបវាយឹសុ តាវទេ។

“ទេវា ច សព្ពគន្ធេហិ, ធូបបុប្ផេហិ តំ ឃរំ;
វាសយឹសុ សុគន្ធេន, យស្មឹ ជាតោ អហំ ឃរេ។

“យទា ច តរុណោ ភទ្ទោ, បឋមេ យោព្ពនេ ឋិតោ;
តទា សេលំ សបរិសំ, វិនេត្វា នរសារថិ។

“តេហិ សព្ពេហិ បរិវុតោ, សាវត្ថិបុរមាគតោ;
តទា ពុទ្ធានុភាវំ តំ, ទិស្វា បព្ពជិតោ អហំ។

“សីលំ សមាធិបញ្ញញ្ច, វិមុត្តិញ្ច អនុត្តរំ;
ភាវេត្វា ចតុរោ ធម្មេ, បាបុណឹ អាសវក្ខយំ។

“យទា បព្ពជិតោ ចាហំ, យទា ច អរហា អហុំ;
និព្ពាយិស្សំ យទា ចាហំ, គន្ធវស្សោ តទា អហុ។

“សរីរគន្ធោ ច សទាតិសេតិ មេ, មហារហំ ចន្ទនចម្បកុប្បលំ;
តថេវ គន្ធេ ឥតរេ ច សព្ពសោ, បសយ្ហ វាយាមិ តតោ តហឹ តហឹ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ… កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា តិត្ថិយេសុ បព្ពជិត្វា អត្តនោ បត្តំ អត្តកិលមថានុយោគំ ទុក្ខំ, សាសនេ បព្ពជិត្វា បត្តំ ឈានាទិសុខញ្ច ចិន្តេត្វា អត្តនោ បដិបត្តិបច្ចវេក្ខណមុខេន អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ –

៣២០. “អយោគេ យុញ្ជមត្តានំ, បុរិសោ កិច្ចមិច្ឆកោ;
ចរំ ចេ នាធិគច្ឆេយ្យ, តំ មេ ទុព្ភគលក្ខណំ។

៣២១. “អព្ពូឡ្ហំ អឃគតំ វិជិតំ, ឯកញ្ចេ ឱស្សជេយ្យ កលីវ សិយា;
សព្ពានិបិ ចេ ឱស្សជេយ្យ អន្ធោវ សិយា, សមវិសមស្ស អទស្សនតោ។

៣២២. “យញ្ហិ កយិរា តញ្ហិ វទេ, យំ ន កយិរា ន តំ វទេ;

អករោន្តំ ភាសមានំ, បរិជានន្តិ បណ្ឌិតា។

៣២៣. “យថាបិ រុចិរំ បុប្ផំ, វណ្ណវន្តំ អគន្ធកំ;
ឯវំ សុភាសិតា វាចា, អផលា ហោតិ អកុព្ពតោ។

៣២៤. “យថាបិ រុចិរំ បុប្ផំ, វណ្ណវន្តំ សុគន្ធកំ;
ឯវំ សុភាសិតា វាចា, សផលា ហោតិ កុព្ពតោ”តិ។ –

ឥមា បញ្ច គាថា អភាសិ។

តត្ថ **អយោគេ**តិ អយុញ្ជិតព្ពេ អសេវិតព្ពេ អន្តទ្វយេ។ ឥធ បន អត្ថកិលមថានុយោគវសេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **យុញ្ជ**ន្តិ តស្មិំ អត្តានំ យុញ្ជន្តោ យោជេន្តោ តថា បដិបជ្ជន្តោ។ **កិច្ចមិច្ឆកោ**តិ ឧភយហិតាវហំ កិច្ចំ ឥច្ឆន្តោ, តប្បដិបក្ខតោ អយោគេ **ចរំ** ចរន្តោ ចេ ភវេយ្យ។ **នាធិគច្ឆេយ្យា**តិ យថាធិប្បេតំ ហិតសុខំ ន បាបុណេយ្យាតិ ញាយោ។ តស្មា យំ អហំ តិត្ថិយមតវញ្ចិតោ អយោគេ យុញ្ជិំ, **តំ មេ ទុព្ពុគលក្ខណំ** អបុញ្ញសភាវោ។ “បុរិមកម្មព្យាមោហិតោ អយោគេ យុញ្ជិ”ន្តិ ទស្សេតិ។

អព្ពូឡ្ហំ អឃគតំ វិជិតន្តិ វិពាធនសភាវតាយ អឃា នាម រាគាទយោ, អឃានិ ឯវ អឃគតំ, អឃគតានំ វិជិតំ សំសារប្បវត្តិ, តេសំ វិជយោ កុសលធម្មាភិភវោ។ “អឃគតំ វិជិត”ន្តិ អនុនាសិកលោបំ អកត្វា វុត្តំ។ តំ អព្ពូឡ្ហំ អនុទ្ធតំ យេន, តំ អព្ពូឡ្ហាឃគតំ វិជិតំ កត្វា ឯវំភូតោ ហុត្វា, កិលេសេ អសមុច្ឆិន្ទិត្វាតិ អត្ថោ។ **ឯកញ្ចេ ឱស្សជេយ្យា**តិ អទុតិយតាយ បធានតាយ ច ឯកំ អប្បមាទំ សម្មាបយោគមេវ វា ឱស្សជេយ្យ បរិច្ចជេយ្យ ចេ។ **កលីវ** សោ បុគ្គលោ កាឡកណ្ណី វិយ **សិយា។ សព្ពានិបិ ចេ ឱស្សជេយ្យា**តិ សព្ពានិបិ វិមុត្តិយា បរិបាចកានិ សទ្ធាវីរិយសតិសមាធិបញ្ញិន្ទ្រិយានិ ឱស្សជេយ្យ ចេ, អភាវនាយ ឆឌ្ឌេយ្យ ចេ, **អន្ធោវ សិយា សមវិសមស្ស អទស្សនតោ**។

យថាតិ ឱបម្មសម្បដិបាទនត្ថេ និបាតោ។ **រុចិរ**ន្តិ សោភនំ។ **វណ្ណវន្ត**ន្តិ វណ្ណសណ្ឋានសម្បន្នំ។ **អគន្ធក**ន្តិ គន្ធរហិតំ បាលិភទ្ទកគិរិកណ្ណិកជយសុមនាទិភេទំ។ **ឯវំ សុភាសិតា វាចា**តិ សុភាសិតា វាចា នាម តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ វណ្ណសណ្ឋានសម្បន្នបុប្ផសទិសំ។ យថា ហិ អគន្ធកំ បុប្ផំ ធារេន្តស្ស សរីរេ គន្ធោ ន ផរតិ, ឯវំ ឯតម្បិ យោ សក្កច្ចសវនាទីហិ ច សមាចរតិ, តស្ស សក្កច្ចំ អសមាចរន្តស្ស យំ តត្ថ កត្តព្ពំ, តំ អកុព្ពតោ សុតគន្ធំ បដិបត្តិគន្ធញ្ច ន អាវហតិ អផលា ហោតិ។ តេន វុត្តំ “ឯវំ សុភាសិតា វាចា, អផលា ហោតិ អកុព្ពតោ”តិ។

សុគន្ធកន្តិ សុមនចម្បកនីលុប្បលបុប្ផាទិភេទំ។ **ឯវ**ន្តិ យថា តំ បុប្ផំ ធារេន្តស្ស សរីរេ គន្ធោ ផរតិ, ឯវំ តេបិដកពុទ្ធវចនសង្ខាតា សុភាសិតា វាចាបិ យោ សក្កច្ចសវនាទីហិ តត្ថ កត្តព្ពំ ករោតិ, អស្ស បុគ្គលស្ស សផលា ហោតិ, សុតគន្ធបដិបត្តិគន្ធានំ អាវហនតោ មហប្ផលា ហោតិ មហានិសំសា។ តស្មា យថោវាទំ បដិបជ្ជេយ្យ, យថាការី តថាវាទី ច ភវេយ្យាតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

សុភូតត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. គិរិមានន្ទត្ថេរគាថាវណ្ណនា

វស្សតិ ទេវោតិអាទិកា អាយស្មតោ គិរិមានន្ទត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ សុមេធស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វយប្បត្តោ ឃរាវាសំ វសន្តោ អត្តនោ ភរិយាយ បុត្តេ ច កាលង្កតេ សោកសល្លសមប្បិតោ អរញ្ញំ បវិដ្ឋោ សត្ថារា តត្ថ គន្ត្វា ធម្មំ កថេត្វា សោកសល្លេ អព្ពូឡ្ហេ បសន្នមានសោ សុគន្ធបុប្ផេហិ បូជេត្វា បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្ទិត្វា សិរសិ អញ្ជលិំ កត្វា អភិត្ថវិ។

សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ រាជគហេ ពិម្ពិសាររញ្ញោ បុរោហិតស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, **គិរិមានន្ទោ**តិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ វិញ្ញុតំ បត្តោ សត្ថុ រាជគហគមនេ ពុទ្ធានុភាវំ ទិស្វា បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិត្វា សមណធម្មំ ករោន្តោ កតិបយំ ទិវសំ គាមកាវាសេ វសិត្វា សត្ថារំ វន្ទិតុំ រាជគហំ អគមាសិ។ ពិម្ពិសារមហារាជា តស្ស អាគមនំ សុត្វា ឧបសង្កមិត្វា “ឥធេវ, ភន្តេ, វសថ, អហំ ចតូហិ បច្ចយេហិ ឧបដ្ឋហាមី”តិ សម្បវារេត្វា គតោ ពហុកិច្ចតាយ ន សរិ។ “ថេរោ អព្ភោកាសេ វសតី”តិ ទេវតា ថេរស្ស តេមនភយេន វស្សំ វារេសុំ។ រាជា អវស្សនការណំ សល្លក្ខេត្វា ថេរស្ស កុដិកំ ការាបេសិ។ ថេរោ កុដិកាយំ វសន្តោ

សេនាសនសប្បាយលាភេន សមាធានំ លភិត្វា វីរិយសមតំ យោជេត្វា វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ១.៤០.៤១៩-៤៤៨) –

“ភរិយា មេ កាលង្កតា, បុត្តោ សិវថិកំ គតោ;
មាតា បិតា មតា ភាតា, ឯកចិតម្ហិ ឌយ្ហរេ។

“តេន សោកេន សន្តត្តោ, កិសោ បណ្ឌុ អហោសហំ;
ចិត្តក្ខេបោ ច មេ អាសិ, តេន សោកេន អដ្ដិតោ។

“សោកសល្លបរេតោហំ, វនន្តមុបសង្កមឹ;
បវត្តផលំ ភុញ្ជិត្វា, រុក្ខមូលេ វសាមហំ។

“សុមេធោ នាម សម្ពុទ្ធោ, ទុក្ខស្សន្តករោ ជិនោ;
មមុទ្ធរិតុកាមោ សោ, អាគញ្ឆិ មម សន្តិកំ។

“បទសទ្ទំ សុណិត្វាន, សុមេធស្ស មហេសិនោ;
បគ្គហេត្វានហំ សីសំ, ឧល្លោកេសឹ មហាមុនឹ។

“ឧបាគតេ មហាវីរេ, បីតិ មេ ឧទបជ្ជថ;
តទាសិមេកគ្គមនោ, ទិស្វា តំ លោកនាយកំ។

“សតឹ បដិលភិត្វាន, បណ្ណមុដ្ឋិមទាសហំ;
និសីទិ ភគវា តត្ថ, អនុកម្បាយ ចក្ខុមា។

“និសជ្ជ តត្ថ ភគវា, សុមេធោ លោកនាយកោ;
ធម្មំ មេ កថយី ពុទ្ធោ, សោកសល្លវិនោទនំ។

“អនវ្ហិតា តតោ អាគុំ, អននុញ្ញាតា ឥតោ គតា;
យថាគតា តថា គតា, តត្ថ កា បរិទេវនា។

“យថាបិ បថិកា សត្តា, វស្សមានាយ វុដ្ឋិយា;
សភណ្ឌា ឧបគច្ឆន្តិ, វស្សស្សាបតនាយ តេ។

“វស្សេ ច តេ ឱរមិតេ, សម្បយន្តិ យទិច្ឆកំ;
ឯវំ មាតា បិតា តុយ្ហំ, តត្ថ កា បរិទេវនា។

“អាគន្តុកា បាហុនកា, ចលិតេរិតកម្បិតា;
ឯវំ មាតា បិតា តុយ្ហំ, តត្ថ កា បរិទេវនា។

“យថាបិ ឧរគោ ជិណ្ណំ, ហិត្វា គច្ឆតិ សំ តចំ;
ឯវំ មាតា បិតា តុយ្ហំ, សំ តនុំ ឥធ ហីយរេ។

“ពុទ្ធស្ស គិរមញ្ញាយ, សោកសល្លំ វិវជ្ជយឹ;
បាមោជ្ជំ ជនយិត្វាន, ពុទ្ធសេដ្ឋំ អវន្ទហំ។

“វន្ទិត្វាន មហានាគំ, បូជយឹ គិរិមញ្ជរិំ;
ទិព្ពគន្ធំ សម្បវន្តំ, សុមេធំ លោកនាយកំ។

“បូជយិត្វាន សម្ពុទ្ធំ, សិរេ កត្វាន អញ្ជលឹ;
អនុស្សរំ គុណគ្គានិ, សន្ថវឹ លោកនាយកំ។

“និក្ខន្តោសិ មហាវីរ, សព្ពញ្ញូ លោកនាយក;
សព្ពេ សត្តេ ឧទ្ធរសិ, ញាណេន ត្វំ មហាមុនេ។

“វិមតី ទ្វេឡ្ហកំ វាបិ, សញ្ឆិន្ទសិ មហាមុនេ;
បដិបាទេសិ មេ មគ្គំ, តវ ញាណេន ចក្ខុម។

“អរហា វសិបត្តា ច, ឆឡភិញ្ញា មហិទ្ធិកា;
អន្តលិក្ខចរា ធីរា, បរិវារេន្តិ តាវទេ។

“បដិបន្នា ច សេខា ច, ផលដ្ឋា សន្តិ សាវកា;
សូរោទយេវ បទុមា, បុប្ផន្តិ តវ សាវកា។

“មហាសមុទ្ទោវក្ខោភោ , អតុលោបិ ទុរុត្តរោ;
ឯវំ ញាណេន សម្បន្នោ, អប្បមេយ្យោសិ ចក្ខុម។

“វន្ទិត្វាហំ លោកជិនំ, ចក្ខុមន្តំ មហាយសំ;
បុថុទិសា នមស្សន្តោ, បដិកុដិកោ អាគញ្ឆហំ។

“ទេវលោកា ចវិត្វាន, សម្បជានោ បតិស្សតោ;
ឱក្កមិ មាតុយា កុច្ឆិំ, សន្ធាវន្តោ ភវាភវេ។

“អគារា អភិនិក្ខម្ម, បព្ពជឹ អនគារិយំ;
អាតាបី និបកោ ឈាយី, បដិសល្លានគោចរោ។

“បធានំ បទហិត្វាន, តោសយិត្វា មហាមុនឹ;
ចន្ទោវព្ភឃនា មុត្តោ, វិចរាមិ អហំ សទា។

“វិវេកមនុយុត្តោម្ហិ, ឧបសន្តោ និរូបធិ;
សព្ពាសវេ បរិញ្ញាយ, វិហរាមិ អនាសវោ។

“តឹសកប្បសហស្សម្ហិ, យំ ពុទ្ធមភិបូជយឹ;
ទុគ្គតឹ នាភិជានាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ផលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ… កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អថ ថេរស្ស អរហត្តប្បត្តិយា ហដ្ឋតុដ្ឋេ វិយ ទេវេ វស្សន្តេ ឧបរិ តំ វស្សនេ និយោជនមុខេន អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ –

៣២៥. “វស្សតិ ទេវោ យថាសុគីតំ, ឆន្នា មេ កុដិកា សុខា និវាតា;
តស្សំ វិហរាមិ វូបសន្តោ, អថ ចេ បត្ថយសី បវស្ស ទេវ។

៣២៦. “វស្សតិ ទេវោ យថាសុគីតំ, ឆន្នា មេ កុដិកា សុខា និវាតា;
តស្សំ វិហរាមិ សន្តចិត្តោ, អថ ចេ បត្ថយសី បវស្ស ទេវ។

៣២៧. “វស្សតិ ទេវោ…បេ… តស្សំ វិហរាមិ វីតរាគោ…បេ…។
៣២៨. វស្សតិ ទេវោ…បេ… តស្សំ វិហរាមិ វីតទោសោ…បេ…។
៣២៩. វស្សតិ ទេវោ…បេ… តស្សំ វិហរាមិ វីតមោហោ;
អថ ចេ បត្ថយសី បវស្ស ទេវា”តិ។ – ឥមា បញ្ច គាថា អភាសិ;

តត្ថ **យថាសុគីត**ន្តិ សុគីតានុរូបំ, សុន្ទរស្ស អត្តនោ មេឃគីតស្ស អនុរូបមេវាតិ អត្ថោ។ វលាហកោ ហិ យថា អគជ្ជន្តោ កេវលំ វស្សន្តោ ន សោភតិ, ឯវំ សតបដលសហស្សបដលេន ឧដ្ឋហិត្វា ថនយន្តោ គជ្ជន្តោ វិជ្ជុល្លតា និច្ឆារេន្តោបិ អវស្សន្តោ ន សោភតិ, តថាភូតោ បន ហុត្វា វស្សន្តោ សោភតីតិ វុត្តំ “វស្សតិ ទេវោ យថាសុគីត”ន្តិ។ តេនាហ – “អភិត្ថនយ, បជ្ជុន្ន” , (ចរិយា. ៣.៨៩; ជា. ១.១.៧៥) “គជ្ជិតា ចេវ វស្សិតា ចា”តិ

(អ. និ. ៤.១០១; បុ. ប. ១៥៧) ច។ **តស្សំ វិហរាមីតិ** តស្សំ កុដិកាយំ អរិយវិហារតព្ពេន ឥរិយាបថវិហារេន វិហរាមិ។ **វូបសន្តចិត្តោតិ** អគ្គផលសមាធិនា សម្មទេវ ឧបសន្តមានសោ។

ឯវំ ថេរស្ស អនេកវារំ កតំ ឧយ្យោជនំ សិរសា សម្បដិច្ឆន្តោ វលាហកទេវបុត្តោ និន្នញ្ច ថលញ្ច បូរេន្តោ មហាវស្សំ វស្សាបេសិ។

គិរិមានន្ទត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. សុមនត្ថេរគាថាវណ្ណនា

យំ បត្ថយានោតិអាទិកា អាយស្មតោ សុមនត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ ឥតោ បញ្ចនវុតេ កប្បេ ពុទ្ធសុញ្ញេ លោកេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ ឯកំ បច្ចេកពុទ្ធំ ព្យាធិតំ ទិស្វា ហរីតកំ អទាសិ ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ កោសលរដ្ឋេ គហបតិកុលេ និព្ពត្តិត្វា **សុមនោ**តិ លទ្ធនាមោ សុខេន វឌ្ឍិ។ តស្ស បន មាតុលោ បព្ពជិត្វា អរហា ហុត្វា អរញ្ញេ វិហរន្តោ សុមនេ វយប្បត្តេ តំ បព្ពាជេត្វា ចរិតានុកូលំ កម្មដ្ឋានំ អទាសិ។ សោ តត្ថ យោគកម្មំ ករោន្តោ ចត្តារិ ឈានានិ បញ្ច ច អភិញ្ញាយោ និព្ពត្តេសិ។ អថស្ស ថេរោ វិបស្សនាវិធិំ អាចិក្ខិ។ សោ ច នចិរេនេវ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តេ បតិដ្ឋាសិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៤៤.៦០-៧១) –

“ហរីតកំ អាមលកំ, អម្ពជម្ពុវិភីតកំ;
កោលំ ភល្លាតកំ ពិល្លំ, សយមេវ ហរាមហំ។

“ទិស្វាន បព្ភារគតំ, ឈាយិំ ឈានរតំ មុនិំ;
អាពាធេន អាបីឡេន្តំ, អទុតិយំ មហាមុនិំ។

“ហរីតកំ គហេត្វាន, សយម្ភុស្ស អទាសហំ;
ខាទមត្តម្ហិ ភេសជ្ជេ, ព្យាធិ បស្សម្ភិ តាវទេ។

“បហីនទរថោ ពុទ្ធោ, អនុមោទមកាសិ មេ;
ភេសជ្ជទានេនិមិនា, ព្យាធិវូបសមេន ច។

“ទេវភូតោ មនុស្សោ វា, ជាតោ វា អញ្ញជាតិយា;
សព្ពត្ថ សុខិតោ ហោតុ, មា ច តេ ព្យាធិមាគមា។

“ឥទំ វត្វាន សម្ពុទ្ធោ, សយម្ភូ អបរាជិតោ;
នភំ អព្ភុគ្គមី ធីរោ, ហំសរាជាវ អម្ពរេ។

“យតោ ហរីតកំ ទិន្នំ, សយម្ភុស្ស មហេសិនោ;
ឥមំ ជាតិំ ឧបាទាយ, ព្យាធិ មេ នុបបជ្ជថ។

“អយំ បច្ឆិមកោ មយ្ហំ, ចរិមោ វត្តតេ ភវោ;
តិស្សោ វិជ្ជា សច្ឆិកតា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសនំ។

“ចតុន្នវុតិតោ កប្បេ, ភេសជ្ជមទទិំ តទា;
ទុគ្គតិំ នាភិជានាមិ, ភេសជ្ជស្ស ឥទំ ផលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ.… កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តេ បន បតិដ្ឋិតោ ឯកទិវសំ មាតុលត្ថេរស្ស ឧបដ្ឋានំ អគមាសិ។ តំ ថេរោ អធិគមំ បុច្ឆិ, តំ ព្យាករោន្តោ –

៣៣០. “យំ បត្ថយានោ ធម្មេសុ, ឧបជ្ឈាយោ អនុគ្គហិ;

អមតំ អភិកង្ខន្តំ, កតំ កត្តព្ពកំ មយា។

៣៣១. “អនុប្បត្តោ សច្ឆិកតោ, សយំ ធម្មោ អនីតិហោ;
វិសុទ្ធញាណោ និក្កង្ខោ, ព្យាករោមិ តវន្តិកេ។

៣៣២. “បុព្ពេនិវាសំ ជានាមិ, ទិព្ពចក្ខុ វិសោធិតំ;
សទត្ថោ មេ អនុប្បត្តោ, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសនំ។

៣៣៣. “អប្បមត្តស្ស មេ សិក្ខា, សុស្សុតា តវ សាសនេ;
សព្ពេ មេ អាសវា ខីណា, នត្ថិ ទានិ បុនព្ភវោ។

៣៣៤. “អនុសាសិ មំ អរិយវតា, អនុកម្បិ អនុគ្គហិ;
អមោឃោ តុយ្ហមោវាទោ, អន្តេវាសិម្ហិ សិក្ខិតោ”តិ។ –

ឥមាហិ បញ្ចហិ គាថាហិ សីហនាទំ នទន្តោ អញ្ញំ ព្យាកាសិ។

តត្ថ **យំ បត្ថយានោ ធម្មេសុ, ឧបជ្ឈាយោ អនុគ្គហិ។ អមតំ អភិកង្ខន្ត**ន្តិ សមថវិបស្សនាទីសុ អនវជ្ជធម្មេសុ យំ ធម្មំ មយ្ហំ បត្ថយន្តោ អាកង្ខន្តោ ឧបជ្ឈាយោ អមតំ និព្ពានំ អភិកង្ខន្តំ មំ ឱវាទទានវសេន អនុគ្គណ្ហិ។ **កតំ កត្តព្ពកំ មយា**តិ តស្ស អធិគមត្ថំ កត្តព្ពំ បរិញ្ញាទិសោឡសវិធំ កិច្ចំ កតំ និដ្ឋាបិតំ មយា។

តតោ ឯវ **អនុប្បត្តោ** អធិគតោ ចតុព្ពិធោបិ មគ្គធម្មោ **សច្ឆិកតោ។ សយំ ធម្មោ អនីតិហោ**តិ សយំ អត្តនាយេវ និព្ពានធម្មោ ផលធម្មោ ច អនីតិហោ អសន្ទិទ្ធោ អត្តបច្ចក្ខោ កតោ, “ឥតិហ, ឥតិ កិរា”តិ បវត្តិយា ឥតិហសង្ខាតំ សំសយំ សមុច្ឆិន្ទន្តោយេវ អរិយមគ្គោ បវត្តតិ។ តេនាហ **“វិសុទ្ធញាណោ និក្កង្ខោ”**តិអាទិ។ តត្ថ **វិសុទ្ធញាណោ**តិ សព្ពសំកិលេសវិសុទ្ធិយា វិសុទ្ធញាណោ។ **តវន្តិកេ**តិ តវ សមីបេ។

សទត្ថោតិ អរហត្តំ។ **សិក្ខា**តិ អធិសីលសិក្ខាទយោ។ **សុស្សុតា**តិ បរិយត្តិពាហុសច្ចស្ស បដិវេធពាហុសច្ចស្ស ច បារិបូរិវសេន សុដ្ឋុ សុតា។ **តវ សាសនេ**តិ តវ ឱវាទេ អនុសិដ្ឋិយំ ឋិតស្ស។

អរិយវតាតិ សុវិសុទ្ធសីលាទិវតសមាទានេន។ **អន្តេវាសិម្ហិ សិក្ខិតោ**តិ តុយ្ហំ សមីបេ ចិណ្ណព្រហ្មចរិយវាសតាយ អន្តេវាសី សិក្ខិតវា សិក្ខិតអធិសីលាទិសិក្ខោ អម្ហីតិ។

សុមនត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. វឌ្ឍត្ថេរគាថាវណ្ណនា

សាធូ ហីតិអាទិកា អាយស្មតោ វឌ្ឍត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ដូបនិស្សយានិ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ ភារុកច្ឆនគរេ គហបតិកុលេ និព្ពត្តិត្វា **វឌ្ឍោ**តិ លទ្ធនាមោ អនុបុព្ពេន វឌ្ឍតិ។ អថស្ស មាតា សំសារេ សញ្ជាតសំវេគា បុត្តំ ញាតីនំ និយ្យាទេត្វា ភិក្ខុនីនំ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តី អរហត្តំ បាបុណិត្វា អបរេន សមយេន បុត្តម្បិ វិញ្ញុតំ បត្តំ វេឡុទន្តត្ថេរស្ស សន្តិកេ បព្ពាជេសិ។ សោ បព្ពជិតោ ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គហេត្វា ពហុស្សុតោ ធម្មកថិកោ ហុត្វា គន្ធធុរំ វហន្តោ ឯកទិវសំ “ឯកកោ សន្តុរុត្តរោវ មាតរំ បស្សិស្សាមី”តិ ភិក្ខុនុបស្សយំ អគមាសិ។ តំ ទិស្វា មាតា “កស្មា ត្វំ ឯកកោ សន្តុរុត្តរោវ ឥធាគតោ”តិ ចោទេសិ។ សោ មាតរា ចោទិយមានោ “អយុត្តំ មយា កត”ន្តិ ឧប្បន្នសំវេគោ វិហារំ គន្ត្វា ទិវាដ្ឋានេ និសិន្នោ វិបស្សិត្វា អរហត្តំ បត្វា មាតុ ឱវាទសម្បត្តិបកាសនមុខេន អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ –

៣៣៥. “សាធូ ហិ កិរ មេ មាតា, បតោទំ ឧបទំសយិ;
យស្សាហំ វចនំ សុត្វា, អនុសិដ្ឋោ ជនេត្តិយា;
អារទ្ធវីរិយោ បហិតត្តោ, បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ។

៣៣៦. “អរហា ទក្ខិណេយ្យោម្ហិ, តេវិជ្ជោ អមតទ្ទសោ;
ជេត្វា នមុចិនោ សេនំ, វិហរាមិ អនាសវោ។

៣៣៧. “អជ្ឈត្តញ្ច ពហិទ្ធា ច, យេ មេ វិជ្ជិំសុ អាសវា;

សព្ពេ អសេសា ឧច្ឆិន្នា, ន ច ឧប្បជ្ជរេ បុន។

៣៣៨. “វិសារទា ខោ ភគិនី, ឯវមត្ថំ អភាសយិ;
អបិហា នូន មយិបិ, វនថោ តេ ន វិជ្ជតិ។

៣៣៩. “បរិយន្តកតំ ទុក្ខំ, អន្តិមោយំ សមុស្សយោ;
ជាតិមរណសំសារោ, នត្ថិ ទានិ បុនព្ភវោ”តិ។ – ឥមា គាថា អភាសិ;

តត្ថ **សាធូ ហិ កិរ មេ មាតា, បតោទំ ឧបទំសយី**តិ សាធុ វត មាតា មយ្ហំ ឱវាទសង្ខាតំ បតោទំ ទស្សេតិ, តេន មេ វីរិយំ ឧត្តេជេន្តី ឧត្តមង្គេ បញ្ញាសីសេ វិជ្ឈិ។ **យស្សា**តិ យស្សា មេ មាតុយា។ **សម្ពោធិ**ន្តិ អរហត្តំ។ អយញ្ហេត្ថ យោជនា – ជនេត្តិយា មេ អនុសិដ្ឋោ យស្សា អនុសាសនីភូតំ វចនំ សុត្វា អហំ អារទ្ធវីរិយោ បហិតត្តោ វិហរន្តោ ឧត្តមំ អគ្គផលំ សម្ពោធិ អរហត្តំ បត្តោ។

តតោ ឯវ អារកត្តា កិលេសេហិ **អរហា** បុញ្ញក្ខេត្តតាយ **ទក្ខិណេយ្យោ** ទក្ខិណារហោ អម្ហិ។ បុព្ពេនិវាសញាណាទិវិជ្ជាត្តយស្ស អធិគតត្តា **តេវិជ្ជោ** និព្ពានស្ស សច្ឆិកតត្តា **អមតទស្សោ នមុចិនោ** មារស្ស **សេនំ** កិលេសវាហិនី ពោធិបក្ខិយសេនាយ ជិនិត្វា តស្ស ជិតត្តាយេវ អនាសវោ សុខំ វិហរាមីតិ។

ឥទានិ “អនាសវោ”តិ វុត្តមត្ថំ បាកដតរំ កាតុំ **“អជ្ឈត្តញ្ច”** តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – **អជ្ឈត្តំ** អជ្ឈត្តវត្ថុកា ច **ពហិទ្ធា** ពហិទ្ធវត្ថុកា ច **អាសវា យេ** មយ្ហំ អរិយមគ្គាធិគមតោ បុព្ពេ **វិជ្ជឹសុ** ឧបលព្ភឹសុ, តេ សព្ពេ អនវសេសា **ឧច្ឆិន្នា** អរិយមគ្គេន សមុច្ឆិន្នា បហីនា បុន ទានិ កទាចិបិ ន ច ឧប្បជ្ជេយ្យុំ ន ឧប្បជ្ជិស្សន្តិយេវាតិ។

ឥទានិ មាតុ វចនំ អង្កុសំ កត្វា អត្តនា អរហត្តស្ស អធិគតត្តា មាតរំ ថោមេន្តោ **“វិសារទា”**តិ គាថមាហ។ តត្ថ **វិសារទា ខោ**តិ ឯកំសេន វិគតសារជ្ជា។ ឯវំ មាតុ អត្តនោ ច អរហត្តាធិគមេន សត្ថុ ឱរសបុត្តភាវំ ឧល្លបេន្តោ មាតរំ **“ភគិនី”**តិ អាហ។ **ឯតមត្ថំ អភាសយី**តិ ឯតំ មម ឱវាទភូតំ អត្ថំ អភណិ។ ឯវំ បនមំ ឱវទន្តី ន កេវលំ វិសារទា ឯវ, អថ ខោ **អបិហា នូន មយិបិ** តវ បុត្តកេបិ អបិហា អសន្តុវា មញ្ញេ, កឹ វា ឯតេន បរិកប្បនេន? **វនថោ តេ ន វិជ្ជតិ** អវិជ្ជាទិកោ វនថោ តវ សន្តានេ នត្ថេវ, យា មំ ភវក្ខយេ និយោជេសីតិ អធិប្បាយោ។

ឥទានិ “តយា និយោជិតាការេនេវ មយា បដិបន្ន”ន្តិ ទស្សេន្តោ **“បរិយន្តកត”**ន្តិ ឱសានគាថមាហ, តស្សត្ថោ សុវិញ្ញេយ្យោវ។

វឌ្ឍត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. នទីកស្សបត្ថេរគាថាវណ្ណនា

អត្ថាយ វត មេតិអាទិកា អាយស្មតោ នទីកស្សបត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ដូបនិស្សយំ កុសលំ ឧបចិនន្តោ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ ឯកទិវសំ សត្ថារំ បិណ្ឌាយ ចរន្តំ ទិស្វា បសន្នមានសោ អត្តនា រោបិតស្ស អម្ពរុក្ខស្ស បឋមុប្បន្នំ មនោសិលាវណ្ណំ ឯកំ អម្ពផលំ អទាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មឹ ពុទ្ធុប្បាទេ មគធរដ្ឋេ ព្រាហ្មណកុលេ ឧរុវេលកស្សបស្ស ភាតា ហុត្វា និព្ពត្តោ។ វយប្បត្តោ និស្សរណជ្ឈាសយតាយ ឃរាវាសំ អនិច្ឆន្តោ តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា តីហិ តាបសសតេហិ សទ្ធឹ នេរញ្ជរាយ នទិយា តីរេ អស្សមំ មាបេត្វា វិហរតិ។ នទីតីរេ វសនតោ ហិស្ស កស្សបគោត្តតាយ ច **នទីកស្សបោ**តិ សមញ្ញា អហោសិ។ តស្ស ភគវា សបរិសស្ស ឯហិភិក្ខុភាវេន ឧបសម្បទំ អទាសិ។ តំ សព្ពំ ខន្ធកេ (មហាវ. ៣៦-៣៨) អាគតមេវ។ សោ ភគវតោ **អាទិត្តបរិយាយទេសនាយ** (មហាវ. ៥៤; សំ. និ. ៤.២៨) អរហត្តេ បតិដ្ឋាសិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៤៤.៨១-៨៧) –

“បទុមុត្តរពុទ្ធស្ស, លោកជេដ្ឋស្ស តាទិនោ;
បិណ្ឌាយ វិចរន្តស្ស, ធារតោ ឧត្តមំ យសំ។

“អគ្គផលំ គហេត្វាន, វិប្បសន្នេន ចេតសា;

ទក្ខិណេយ្យស្ស វីរស្ស, អទាសិ សត្ថុនោ អហំ។

“តេន កម្មេន ទ្វិបទិន្ទ, លោកជេដ្ឋ នរាសភ;
បត្តោម្ហិ អចលំ ឋានំ, ហិត្វា ជយបរាជយំ។

“សតសហស្សិតោ កប្បេ, យំ ទានមទទិំ តទា;
ទុគ្គតិំ នាភិជានាមិ, អគ្គទានស្សិទំ ផលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តេ បន បតិដ្ឋិតោ អបរភាគេ អត្តនោ បដិបត្តិំ បច្ចវេក្ខិត្វា ទិដ្ឋិសមុគ្ឃាតកិត្តនមុខេន អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ –

៣៤០ “អត្ថាយ វត មេ ពុទ្ធោ, នទិំ នេរញ្ជរំ អគា;
យស្សាហំ ធម្មំ សុត្វាន, មិច្ឆាទិដ្ឋិំ វិវជ្ជយិំ។

៣៤១ “យជិំ ឧច្ចាវចេ យញ្ញេ, អគ្គិហុត្តំ ជុហិំ អហំ;
ឯសា សុទ្ធីតិ មញ្ញន្តោ, អន្ធភូតោ បុថុជ្ជនោ។

៣៤២ “ទិដ្ឋិគហនបក្ខន្ទោ, បរាមាសេន មោហិតោ;
អសុទ្ធិំ មញ្ញិសំ សុទ្ធិំ, អន្ធភូតោ អវិទ្ទសុ។

៣៤៣ “មិច្ឆាទិដ្ឋិ បហីនា មេ, ភវា សព្ពេ វិទាលិតា;
ជុហាមិ ទក្ខិណេយ្យគ្គិំ, នមស្សាមិ តថាគតំ។

៣៤៤ “មោហា សព្ពេ បហីនា មេ, ភវតណ្ហា បទាលិតា;
វិក្ខីណោ ជាតិសំសារោ, នត្ថិ ទានិ បុនព្ភវោ”តិ។ –

ឥមា បញ្ច គាថា អភាសិ។

តត្ថ **អត្ថាយ វត មេ**តិ មយ្ហំ អត្ថាយ វត ហិតាយ វត។ **ពុទ្ធោ**តិ សព្ពញ្ញុពុទ្ធោ។ **នទិំ នេរញ្ជរំ អគា**តិ នេរញ្ជរាសង្ខាតំ នទិំ អគញ្ឆិ, តស្សា នទិយា តីរេ ច មម ភាតុ ឧរុវេលកស្សបស្ស អស្សមំ ឧបគតោតិ អធិប្បាយោ។

ឥទានិ យថាវុត្តមត្ថំ វិវរិតុំ **“យស្សាហ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **យស្សា**តិ យស្ស ពុទ្ធស្ស ភគវតោ។ **ធម្មំ សុត្វានា**តិ ចតុសច្ចបដិសំយុត្តំ ធម្មំ សុត្វា, សោតទ្វារានុសារេន ឧបលភិត្វា។ **មិច្ឆាទិដ្ឋិំ វិវជ្ជយិ**ន្តិ “យញ្ញាទីហិ សុទ្ធិ ហោតី”តិអាទិនយប្បវត្តំ វិបរីតទស្សនំ បជហិំ។

មិច្ឆាទិដ្ឋិំ វិវជ្ជយិន្តិ វុត្តមេវត្ថំ វិត្ថារេត្វា ទស្សេតុំ **“យជិ”**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **យជិំ ឧច្ចាវចេ យញ្ញេ**តិ បាកដយញ្ញេ សោមយាគរាជបេយ្យាទិកេ នានាវិធេ យញ្ញេ យជិំ។ **អគ្គិហុត្តំ ជុហិំ អហ**ន្តិ តេសំ យញ្ញានំ យជនវសេន អាហុតិំ បគ្គណ្ហន្តោ អគ្គិំ បរិចរិំ។ **ឯសា សុទ្ធីតិ មញ្ញន្តោ**តិ ឯសា យញ្ញកិរិយា អគ្គិបារិចរិយា សុទ្ធិហេតុភាវតោ សុទ្ធិ “ឯវំ មេ សំសារសុទ្ធិ ហោតី”តិ មញ្ញមានោ។ **អន្ធភូតោ បុថុជ្ជនោ**តិ បញ្ញាចក្ខុវេកល្លេន អវិជ្ជន្ធតាយ អន្ធភូតោ បុថុជ្ជនោ ហុត្វា វនគហនបព្ពតគហនាទីនិ វិយ ទុរតិក្កមនដ្ឋេន ទិដ្ឋិយេវ គហនំ ទិដ្ឋិគហនំ , តំ បក្ខន្ទោ អនុបវិដ្ឋោតិ **ទិដ្ឋិគហនបក្ខន្ទោ។ បរាមាសេនា**តិ ធម្មសភាវំ អតិក្កមិត្វា “ឥទមេវ សច្ច”ន្តិ បរាមសនតោ បរាមាសសង្ខាតេន មិច្ឆាភិនិវេសេន។ **មោហិតោ**តិ មូឡ្ហភាវំ បាបិតោ។ **អសុទ្ធិំ មញ្ញិសំ សុទ្ធិ**ន្តិ អសុទ្ធិំ មគ្គំ “សុទ្ធិ មគ្គ”ន្តិ មញ្ញិសំ មញ្ញិំ។ តត្ថ ការណមាហ **“អន្ធភូតោ អវិទ្ទសូ”**តិ។ យស្មា អវិជ្ជាយ អន្ធភូតោ, តតោ ឯវ ធម្មាធម្មំ យុត្តាយុត្តញ្ច អវិទ្វា, តស្មា តថា មញ្ញិន្តិ អត្ថោ។

មិច្ឆាទិដ្ឋិ បហីនា មេតិ ឯវំភូតស្ស បន សត្ថុ សម្មុខា ចតុសច្ចគព្ភំ ធម្មកថំ សុត្វា យោនិសោ បដិបជ្ជន្តស្ស អរិយមគ្គសម្មាទិដ្ឋិយា សព្ពាបិ មិច្ឆាទិដ្ឋិ សមុច្ឆេទប្បហានវសេន មយ្ហំ បហីនា។ **ភវា**តិ កាមភវាទយោ សព្ពេបិ ភវា អរិយមគ្គសត្ថេន **វិទាលិតា** វិទ្ធំសិតា។ **ជុហាមិ ទក្ខិណេយ្យគ្គិ**ន្តិ អាហវនីយាទិកេ អគ្គី ឆឌ្ឌេត្វា សទេវកស្ស លោកស្ស អគ្គទក្ខិណេយ្យតាយ សព្ពស្ស ច បាបស្ស ទហនតោ ទក្ខិណេយ្យគ្គិំ សម្មាសម្ពុទ្ធំ ជុហាមិ បរិចរាមិ។ តយិទំ មយ្ហំ ទក្ខិណេយ្យគ្គិបរិចរណំ ទជិនវនីតមថិតសប្បិអាទិនិរបេក្ខំ សត្ថុ នមស្សនមេវាតិ អាហ

“**នមស្សាមិ តថាគត**”ន្តិ។ អថ វា **ជុហាមិ ទក្ខិណេយ្យគ្គិ**ន្តិ ទាយកានំ ទក្ខិណាយ មហប្ផលភាវករណេន បាបស្ស ច ទហនេន ទក្ខិណេយ្យគ្គិភូតំ អគ្គានំ ជុហាមិ បរិចរាមិ តថា កត្វា បរិចរាមិ, តថា កត្វា បរិហរាមិ។ បុព្ពេ អគ្គិទេវំ នមស្សាមិ, ឥទានិ បន នមស្សាមិ តថាគតន្តិ។

មោហា សព្ពេ បហីនា មេតិ ទុក្ខេ អញ្ញាណាទិភេទា សព្ពេ មោហា មយ្ហំ បហីនា សមុច្ឆិន្នា, តតោ ឯវ “**ភវតណ្ហា បទាលិតា។ វិក្ខីណោ ជាតិសំសារោ, នត្ថិ ទានិ បុនព្ភវោ**”តិ តីសុ បទេសុ មេ-សទ្ទោ អានេត្វា យោជេតព្ពោ។

នទីកស្សបត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. គយាកស្សបត្ថេរគាថាវណ្ណនា

បាតោ មជ្ឈន្ហិកន្តិអាទិកា អាយស្មតោ គយាកស្សបត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ដូបនិស្សយំ កុសលំ ឧបចិនន្តោ ឥតោ ឯកតឹសេ កប្បេ សិខិស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ និស្សរណជ្ឈាសយតាយ ឃរាវាសំ បហាយ តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា អរញ្ញាយតនេ អស្សមំ ការេត្វា វនមូលផលាហារោ វសតិ។ តេន ច សមយេន ភគវា ឯកោ អទុតិយោ តស្ស អស្សមសមីបេន គច្ឆតិ។ សោ ភគវន្តំ ទិស្វា បសន្នមានសោ ឧបសង្កមិត្វា វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ ឋិតោ វេលំ ឱលោកេត្វា មនោហរានិ កោលផលានិ សត្ថុ ឧបនេសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មឹ ពុទ្ធុប្បាទេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា វយប្បត្តោ និស្សរណជ្ឈាសយតាយ ឃរាវាសំ បហាយ តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា ទ្វីហិ តាបសសតេហិ សទ្ធឹ គយាយំ វិហរតិ។ គយាយំ វសនតោ ហិស្ស កស្សបគោត្តតាយ ច **គយាកស្សបោ**តិ សមញ្ញា អហោសិ។ សោ ភគវតា សទ្ធឹ បរិសាយ ឯហិភិក្ខុបសម្បទំ ទត្វា **អាទិត្តបរិយាយទេសនាយ** (មហាវ. ៥៤) ឱវទិយមានោ អរហត្តេ បតិដ្ឋាសិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៤៥.៨-១៤) –

“អជិនេន និវត្ថោហំ, វាកចីរធរោ តទា;
ខារិយា បូរយិត្វានំ, កោលំហាសឹ មមស្សមំ។

“តម្ហិ កាលេ សិខី ពុទ្ធោ, ឯកោ អទុតិយោ អហុ;
មមស្សមំ ឧបគច្ឆិ, ជោតន្តោ សព្ពកាលិកំ។

“សកំ ចិត្តំ បសាទេត្វា, វន្ទិត្វាន ច សុព្ពតំ;
ឧភោ ហត្ថេហិ បគ្គយ្ហ, កោលំ ពុទ្ធស្សទាសហំ។

“ឯកតឹសេ ឥតោ កប្បេ, យំ ផលមទទឹ តទា;
ទុគ្គតឹ នាភិជានាមិ, កោលទានស្សិទំ ផលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ.… កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហត្តេ បន បតិដ្ឋិតោ អត្តនោ បដិបត្តឹ បច្ចវេក្ខិត្វា បាបបវាហនកិត្តនមុខេន អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ –

៣៤៥. “បាតោ មជ្ឈន្ហិកំ សាយំ, តិក្ខត្តុំ ទិវសស្សហំ;
ឱតរិំ ឧទកំ សោហំ, គយាយ គយផគ្គុយា។

៣៤៦. “យំ មយា បកតំ បាបំ, បុព្ពេ អញ្ញាសុ ជាតិសុ;
តំ ទានីធ បវាហេមិ, ឯវំទិដ្ឋិ បុរេ អហុំ។

៣៤៧. “សុត្វា សុភាសិតំ វាចំ, ធម្មត្ថសហិតំ បទំ;
តថំ យាថាវកំ អត្ថំ, យោនិសោ បច្ចវេក្ខិសំ។

៣៤៨. “និន្ហាតសព្ពបាបោម្ហិ, និម្មលោ បយតោ សុចិ;
សុទ្ធោ សុទ្ធស្ស ទាយាទោ, បុត្តោ ពុទ្ធស្ស ឱរសោ។

៣៤៩. “ឱគយ្ហដ្ឋង្គិកំ សោតំ, សព្ពបាបំ បវាហយឹ;
តិស្សោ វិជ្ជា អជ្ឈគមឹ, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។ –

ឥមា បញ្ច គាថា អភាសិ។

តត្ថ បឋមគាថាយ តាវ អយំ សង្ខេបត្ថោ – **បាតោ** សូរិយុគ្គមនវេលាយំ, **មជ្ឈន្ទិកំ** មជ្ឈន្ទិកវេលាយំ, **សាយំ** សាយន្ហវេលាយន្តិ ទិវសស្ស **តិក្ខត្តុំ** តយោ វារេ អហំ ឧទកំ **ឱតរិំ** ឱគាហិំ។ ឱតរន្តោ ច សោហំ ន យត្ថ កត្ថចិ យទា វា តទា វា ឱតរិំ, អថ ខោ **គយាយ** មហាជនស្ស “បាបបវាហន”ន្តិ អភិសម្មតេ គយាតិត្ថេ, **គយផគ្គុយា** គយាផគ្គុនាមកេ ផគ្គុនីមាសស្ស ឧត្តរផគ្គុនីនក្ខត្តេ អនុសំវច្ឆរំ ឧទកោរោហនមនុយុត្តោ អហោសិន្តិ។

ឥទានិ តទា យេនាធិប្បាយេន ឧទកោរោហនមនុយុត្តំ, តំ ទស្សេតុំ **“យំ មយា”**តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – “យំ មយា បុព្ពេ ឥតោ អញ្ញាសុ ជាតីសុ បាបកម្មំ ឧបចិតំ។ តំ ឥទានិ **ឥធ** គយាតិត្ថេ ឥមិស្សា ច គយាផគ្គុយា ឥមិនា ឧទកោរោហនេន **បវាហេមិ** អបនេមិ វិក្ខាលេមី”តិ។ **បុរេ** សត្ថុ សាសនុបគមនតោ បុព្ពេ **ឯវំទិដ្ឋិ** ឯវរូបវិបរីតទស្សនោ **អហុំ** អហោសិំ។

ធម្មត្ថសហិតំ បទន្តិ វិភត្តិអលោបេន និទ្ទេសោ។ ធម្មេន ច អត្ថេន ច សហិតកោដ្ឋាសំ, អាទិតោ មជ្ឈតោ បរិយោសានតោ ច ធម្មូបសំហិតំ អត្ថូបសំហិតំ សុដ្ឋុ ឯកន្តេន និយ្យានិកំ កត្វា ភាសិតំ វាចំ សម្មាសម្ពុទ្ធវចនំ សុត្វា តេន បកាសិតំ បរមត្ថភាវេន តច្ឆភាវតោ **តថំ** យថាវហំ បវត្តិនិវត្តិឧបាយភាវេ ព្យភិចារាភាវតោ **យាថាវកំ** ទុក្ខាទិ**អត្ថំ យោនិសោ** ឧបាយេន បរិញ្ញេយ្យាទិភាវេន **បច្ចវេក្ខិសំ** “ទុក្ខំ បរិញ្ញេយ្យំ, សមុទយោ បហាតព្ពោ, និរោធោ សច្ឆិកាតព្ពោ , មគ្គោ ភាវេតព្ពោ”តិ បតិអវេក្ខិំ, ញាណចក្ខុនា បស្សិំ បដិវិជ្ឈិន្តិ អត្ថោ។

និន្ហាតសព្ពបាបោម្ហីតិ ឯវំ បដិវិទ្ធសច្ចត្តា ឯវ អរិយមគ្គជលេន វិក្ខាលិតសព្ពបាបោ អម្ហិ។ តតោ ឯវ រាគមលាទីនំ អភាវេន និម្មលត្តា **និម្មលោ**។ តតោ ឯវ បរិសុទ្ធកាយសមាចារតាយ បរិសុទ្ធវចីសមាចារតាយ បរិសុទ្ធមនោសមាចារតាយ **បយតោ សុចិ សុទ្ធោ**។ សវាសនសព្ពកិលេសមលវិសុទ្ធិយា **សុទ្ធស្ស** ពុទ្ធស្ស ភគវតោ លោកុត្តរធម្មទាយស្ស អាទិយនតោ **ទាយាទោ**។ តស្សេវ ទេសនាញាណសមុដ្ឋានឧរោវាយាមជនិតាភិជាតិតាយ **ឱរសោ** បុត្តោ អម្ហីតិ យោជនា។

បុនបិ អត្តនោ បរមត្ថតោ ន្ហាតកភាវមេវ វិភាវេតុំ **“ឱគយ្ហា”**តិ ឱសានគាថមាហ។ តត្ថ **ឱគយ្ហា**តិ ឱគាហេត្វា អនុបវិសិត្វា។ **អដ្ឋង្គិកំ សោត**ន្តិ សម្មាទិដ្ឋិអាទីហិ អដ្ឋង្គសមោធានភូតំ មគ្គសោតំ។ **សព្ពបាបំ បវាហយិ**ន្តិ អនវសេសំ បាបមលំ បក្ខាលេសិំ, អរិយមគ្គជលបវាហនេន បរមត្ថន្ហាតកោ អហោសិំ។ តតោ ឯវ **តិស្សោ វិជ្ជា អជ្ឈគមិំ, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន**ន្តិ វុត្តត្ថមេវ។

គយាកស្សបត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. វក្កលិត្ថេរគាថាវណ្ណនា

វាតរោគាភិនីតោតិអាទិកា អាយស្មតោ វក្កលិត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ ហំសវតីនគរេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ សត្ថុ សន្តិកំ គច្ឆន្តេហិ ឧបាសកេហិ សទ្ធិំ វិហារំ គន្ត្វា បរិសបរិយន្តេ ឋិតោ ធម្មំ សុណន្តោ សត្ថារំ ឯកំ ភិក្ខុំ សទ្ធាធិមុត្តានំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេន្តំ ទិស្វា សយម្បិ តំ ឋានំ បត្ថេន្តោ សត្តាហំ មហាទានំ ទត្វា បណិធានំ អកាសិ។ សត្ថា តស្ស អនន្តរាយតំ ទិស្វា ព្យាករិ។

សោបិ យាវជីវំ កុសលំ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ អម្ហាកំ សត្ថុ កាលេ សាវត្ថិយំ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិ, **វក្កលី**តិស្ស នាមំ អកំសុ។ សោ វុទ្ធិប្បត្តោ តយោ វេទេ ឧគ្គណ្ហិត្វា ព្រាហ្មណសិប្បេសុ និប្ផត្តិំ គតោ សត្ថារំ ទិស្វា រូបកាយស្ស សម្បត្តិទស្សនេន អតិត្តោ សត្ថារា សទ្ធិំយេវ វិចរតិ។ “អគារមជ្ឈេ វសន្តោ និច្ចកាលំ សត្ថារំ ទដ្ឋុំ ន លភិស្សាមី”តិ សត្ថុ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា ឋបេត្វា ភោជនវេលំ សរីរកិច្ចកាលញ្ច សេសកាលេ យត្ថ ឋិតេន សក្កា ទសពលំ បស្សិតុំ, តត្ថ ឋិតោ អញ្ញំ កិច្ចំ បហាយ ភគវន្តំ ឱលោកេន្តោវ វិហរតិ។ សត្ថា តស្ស ញាណបរិបាកំ អាគមេន្តោ ពហុកាលំ តស្មិំ រូបទស្សនេនេវ វិចរន្តេ កិញ្ចិ អវត្វា បុនេកទិវសំ “កិំ តេ, វក្កលិ, ឥមិនា បូតិកាយេន ទិដ្ឋេន? យោ ខោ, វក្កលិ, ធម្មំ បស្សតិ, សោ មំ បស្សតិ។ យោ មំ បស្សតិ, សោ ធម្មំ បស្សតិ។ ធម្មញ្ហិ, វក្កលិ, បស្សន្តោ មំ បស្សតិ, មំ បស្សន្តោ ធម្មំ បស្សតី”តិ (សំ. និ. ៣.៨៧) អាហ។

សត្ថុរិ ឯវំ វទន្តេបិ ថេរោ សត្ថុ ទស្សនំ បហាយ អញ្ញត្ថ គន្តុំ ន សក្កោតិ។ តតោ សត្ថា “នាយំ ភិក្ខុ សំវេគំ អលភិត្វា ពុជ្ឈិស្សតី”តិ វស្សូបនាយិកទិវសេ “អបេហិ, វក្កលី”តិ ថេរំ បណាមេសិ។ សោ សត្ថារា បណាមិតោ សម្មុខេ ឋាតុំ អសក្កោន្តោ “កឹ មយ្ហំ ជីវិតេន, យោហំ សត្ថារំ ទដ្ឋុំ ន លភាមី”តិ គិជ្ឈកូដបព្ពតេ បបាតដ្ឋានំ អភិរុហិ។ សត្ថា តស្ស តំ បវត្តិំ ញត្វា “អយំ ភិក្ខុ មម សន្តិកា អស្សាសំ អលភន្តោ មគ្គផលានំ ឧបនិស្សយំ នាសេយ្យា”តិ អត្តានំ ទស្សេតុំ ឱភាសំ វិស្សជ្ជេន្តោ –

“បាមោជ្ជពហុលោ ភិក្ខុ, បសន្នោ ពុទ្ធសាសនេ;
អធិគច្ឆេ បទំ សន្តំ, សង្ខារូបសមំ សុខ”ន្តិ។ (ធ. ប. ៣៨១) –

គាថំ វត្វា “ឯហិ, វក្កលី”តិ ហត្ថំ បសារេសិ។ ថេរោ “ទសពលោ មេ ទិដ្ឋោ, ‘ឯហី’តិ អវ្ហានម្បិ លទ្ធ”ន្តិ ពលវបីតិសោមនស្សំ ឧប្បាទេត្វា “កុតោ អាគច្ឆាមី”តិ អត្តនោ គមនភាវំ អជានិត្វា សត្ថុ សម្មុខេ អាកាសេ បក្ខន្ទន្តោ បឋមបាទេន បព្ពតេ ឋិតោយេវ សត្ថារា វុត្តគាថំ អាវជ្ជេន្តោ អាកាសេយេវ បីតិំ វិក្ខម្ភេត្វា សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តំ បាបុណីតិ **អង្គុត្តរដ្ឋកថាយំ** (អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.២០៨) **ធម្មបទវណ្ណនាយញ្ច** (ធ. ប. អដ្ឋ. ២.៣៨១) អាគតំ។

ឥធ បន ឯវំ វទន្តិ – “កឹ តេ, វក្កលី”តិអាទិនា សត្ថារា ឱវទិតោ គិជ្ឈកូដេ វិហរន្តោ វិបស្សនំ បដ្ឋបេសិ, តស្ស សទ្ធាយ ពលវភាវតោ ឯវ វិបស្សនា វីថឹ ន ឱតរតិ, ភគវា តំ ញត្វា កម្មដ្ឋានំ សោធេត្វា អទាសិ។ បុន វិបស្សនំ មត្ថកំ បាបេតុំ នាសក្ខិយេវ, អថស្ស អាហារវេកល្លេន វាតាពាធោ ឧប្បជ្ជិ, តំ វាតាពាធេន បីឡិយមានំ ញត្វា ភគវា តត្ថ គន្ត្វា បុច្ឆន្តោ –

៣៥០. “វាតរោគាភិនីតោ ត្វំ, វិហរំ កាននេ វនេ;
បវិទ្ធគោចរេ លូខេ, កថំ ភិក្ខុ ករិស្សសី”តិ។ –

អាហ។ តំ សុត្វា ថេរោ –

៣៥១. “បីតិសុខេន វិបុលេន, ផរមានោ សមុស្សយំ;
លូខម្បិ អភិសម្ភោន្តោ, វិហរិស្សាមិ កាននេ។

៣៥២. “ភាវេន្តោ សតិបដ្ឋានេ, ឥន្ទ្រិយានិ ពលានិ ច;
ពោជ្ឈង្គានិ ច ភាវេន្តោ, វិហរិស្សាមិ កាននេ។

៣៥៣. “អារទ្ធវីរិយេ បហិតត្តេ, និច្ចំ ទឡ្ហបរក្កមេ;
សមគ្គេ សហិតេ ទិស្វា, វិហរិស្សាមិ កាននេ។

៣៥៤. “អនុស្សរន្តោ សម្ពុទ្ធំ, អគ្គំ ទន្តំ សមាហិតំ;
អតន្ទិតោ រត្តិន្ទិវំ, វិហរិស្សាមិ កាននេ”តិ។ –

ចតស្សោ គាថា អភាសិ។

តត្ថ **វាតរោគាភិនីតោ**តិ វាតាពាធេន អវសវិភាវំ ឧបនីតោ, វាតព្យាធិនា អភិភូតោ។ **ត្វន្តិ** ថេរំ អាលបតិ។ **វិហរន្តិ** តេន ឥរិយាបថវិហារេន វិហរន្តោ។ **កាននេ វនេ**តិ កាននភូតេ វនេ, មហាអរញ្ញេតិ អត្ថោ។ **បវិទ្ធគោចរេ**តិ វិស្សដ្ឋគោចរេ ទុល្លភបច្ចយេ។ វាតរោគស្ស សប្បាយានំ សប្បិអាទិភេសជ្ជានំ អភាវេន ផរុសភូមិភាគតាយ ច **លូខេ** លូខដ្ឋានេ។ **កថំ ភិក្ខុ ករិស្សសី**តិ ភិក្ខុ ត្វំ កថំ វិហរិស្សសីតិ ភគវា បុច្ឆិ។

តំ សុត្វា ថេរោ និរាមិសបីតិសោមនស្សាទិនា អត្តនោ សុខវិហារំ បកាសេន្តោ **“បីតិសុខេនា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បីតិសុខេនា**តិ ឧព្ពេគលក្ខណាយ ផរណលក្ខណាយ ច បីតិយា តំសម្បយុត្តសុខេន ច។ តេនាហ **“វិបុលេនា”**តិ ឧឡារេនាតិ អត្ថោ។ **ផរមានោ សមុស្សយន្តិ** យថាវុត្តបីតិសុខសមុដ្ឋិតេហិ បណីតេហិ រូបេហិ សកលំ កាយំ ផរាបេន្តោ និរន្តរំ ផុដំ ករោន្តោ។ **លូខម្បិ អភិសម្ភោន្តោ**តិ អរញ្ញាវាសជនិតំ សល្លេខវុត្តិហេតុកំ ទុស្សហម្បិ បច្ចយលូខំ អភិភវន្តោ អធិវាសេន្តោ។ **វិហរិស្សាមិ កាននេ**តិ ឈានសុខេន វិបស្សនាសុខេន ច អរញ្ញាយតនេ វិហរិស្សាមីតិ អត្ថោ។ តេនាហ – “សុខញ្ច កាយេន បដិសំវេទេសី”ន្តិ (បារា. ១១)។

“យតោ យតោ សម្មសតិ, ខន្ធានំ ឧទយព្ពយំ;

លភតី បីតិបាមោជ្ជំ, អមតំ តំ វិជានត”ន្តិ ច។ (ធ. ប. ៣៧៤);

ភាវេន្តោ សតិបដ្ឋានេតិ មគ្គបរិយាបន្នេ កាយានុបស្សនាទិកេ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានេ ឧប្បាទេន្តោ វឌ្ឍេន្តោ ច។ **ឥន្ទ្រិយានី**តិ មគ្គបរិយាបន្នានិ ឯវ សទ្ធាទីនិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ។ **ពលានី**តិ តថា សទ្ធាទីនិ បញ្ច ពលានិ។ **ពោជ្ឈង្គានី**តិ តថា សតិសម្ពោជ្ឈង្គាទីនិ សត្ត ពោជ្ឈង្គានិ។ **ច-**សទ្ទេន សម្មប្បធានឥទ្ធិបាទមគ្គង្គានិ សង្គណ្ហាតិ។ តទវិនាភាវតោ ហិ តគ្គហណេនេវ តេសំ គហណំ ហោតិ។ **វិហរិស្សាមី**តិ យថាវុត្តេ ពោធិបក្ខិយធម្មេ ភាវេន្តោ មគ្គសុខេន តទធិគមសិទ្ធេន ផលសុខេន និព្ពានសុខេន ច វិហរិស្សាមិ។

អារទ្ធវីរិយេតិ ចតុព្ពិធសម្មប្បធានវសេន បគ្គហិតវីរិយេ។ **បហិតត្តេ**តិ និព្ពានំ បតិបេសិតចិត្តេ។ **និច្ចំ ទឡ្ហបរក្កមេ**តិ សព្ពកាលំ អសិថិលវីរិយេ។ អវិវាទវសេន កាយសាមគ្គិទានវសេន ច **សមគ្គេ**។ ទិដ្ឋិសីលសាមញ្ញេន **សហិតេ** សព្រហ្មចារី ទិស្វា។ ឯតេន កល្យាណមិត្តសម្បត្តិំ ទស្សេតិ។

អនុស្សរន្តោ សម្ពុទ្ធន្តិ សម្មា សាមំ សព្ពធម្មានំ ពុទ្ធត្តា សម្មាសម្ពុទ្ធំ សព្ពសត្តុត្តមតាយ, **អគ្គំ** ឧត្តមេន ទមថេន **ទន្តំ**, អនុត្តរសមាធិនា **សមាហិតំ អតន្ទិតោ** អនលសោ ហុត្វា, **រត្តិន្ទិវំ** សព្ពកាលំ “ឥតិបិ សោ ភគវា អរហ”ន្តិអាទិនា អនុស្សរន្តោ វិហរិស្សាមិ។ ឯតេន ពុទ្ធានុស្សតិភាវនាយ យុត្តាការទស្សនេន សព្ពត្ថ កម្មដ្ឋានានុយោគមាហ, បុរិមេន បារិហារិយកម្មដ្ឋានានុយោគំ។

ឯវំ បន វត្វា ថេរោ វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៥៤.២៨-៦៥) –

“ឥតោ សតសហស្សម្ហិ, កប្បេ ឧប្បជ្ជិ នាយកោ;
អនោមនាមោ អមិតោ, នាមេន បទុមុត្តរោ។

“បទុមាការវទនោ, បទុមាមលសុច្ឆវី;
លោកេនានុបលិត្តោវ, តោយេន បទុមំ យថា។

“វីរោ បទុមបត្តក្ខោ, កន្តោ ច បទុមំ យថា;
បទុមុត្តរគន្ធោវ, តស្មា សោ បទុមុត្តរោ។

“លោកជេដ្ឋោ ច និម្មានោ, អន្ធានំ នយនូបមោ;
សន្តវេសោ គុណនិធិ, ករុណាមតិសាគរោ។

“ស កទាចិ មហាវីរោ, ព្រហ្មាសុរសុរច្ចិតោ;
សទេវមនុជាកិណ្ណេ, ជនមជ្ឈេ ជិនុត្តមោ។

“វទនេន សុគន្ធេន, មធុរេន រុតេន ច;
រញ្ជយំ បរិសំ សព្ពំ, សន្ថវី សាវកំ សកំ។

“សទ្ធាធិមុត្តោ សុមតិ, មម ទស្សនលាលសោ;
នត្ថិ ឯតាទិសោ អញ្ញោ, យថាយំ ភិក្ខុ វក្កលិ។

“តទាហំ ហំសវតិយំ, នគរេ ព្រាហ្មណត្រជោ;
ហុត្វា សុត្វា ច តំ វាក្យំ, តំ ឋានមភិរោចយិំ។

“សសាវកំ តំ វិមលំ, និមន្តេត្វា តថាគតំ;
សត្តាហំ ភោជយិត្វាន, ទុស្សេហច្ឆាទយិំ តទា។

“និបច្ច សិរសា តស្ស, អនន្តគុណសាគរេ;
និមុគ្គោ បីតិសម្បុណ្ណោ, ឥទំ វចនមព្រវិំ។

“យោ សោ តយា សន្ថវិតោ, ឥតោ សត្តមកេ មុនិ;

ភិក្ខុ សទ្ធាវតំ អគ្គោ, តាទិសោ ហោមហំ មុនេ។

“ឯវំ វុត្តេ មហាវីរោ, អនាវរណទស្សនោ;
ឥមំ វាក្យំ ឧទីរេសិ, បរិសាយ មហាមុនិ។

“បស្សថេតំ មាណវកំ, បីតមដ្ឋនិវាសនំ;
ហេមយញ្ញោបចិតង្គំ, ជននេត្តមនោហរំ។

“ឯសោ អនាគតទ្ធានេ, គោតមស្ស មហេសិនោ;
អគ្គោ សទ្ធាធិមុត្តានំ, សាវកោយំ ភវិស្សតិ។

“ទេវភូតោ មនុស្សោ វា, សព្ពសន្តាបវជ្ជិតោ;
សព្ពភោគបរិព្យូឡ្ហោ, សុខិតោ សំសរិស្សតិ។

“សតសហស្សិតោ កប្បេ, ឱក្កាកកុលសម្ភវោ;
គោតមោ នាម គោត្តេន, សត្ថា លោកេ ភវិស្សតិ។

“តស្ស ធម្មេសុ ទាយាទោ, ឱរសោ ធម្មនិម្មិតោ;
វក្កលិ នាម នាមេន, ហេស្សតិ សត្ថុ សាវកោ។

“តេន កម្មវិសេសេន, ចេតនាបណិធីហិ ច;
ជហិត្វា មានុសំ ទេហំ, តាវតឹសមគច្ឆហំ។

“សព្ពត្ថ សុខិតោ ហុត្វា, សំសរន្តោ ភវាភវេ;
សាវត្ថិយំ បុរេ ជាតោ, កុលេ អញ្ញតរេ អហំ។

“នោនីតសុខុមាលំ មំ, ជាតបល្លវកោមលំ;
មន្ទំ ឧត្តានសយនំ, បិសាចភយតជ្ជិតា។

“បាទមូលេ មហេសិស្ស, សាយេសុំ ទីនមានសា;
ឥមំ ទទាម តេ នាថ, សរណំ ហោហិ នាយក។

“តទា បដិគ្គហិ សោ មំ, ភីតានំ សរណោ មុនិ;
ជាលិនា ចក្កង្កិតេន, មុទុកោមលបាណិនា។

“តទា បភុតិ តេនាហំ, អរក្ខេយ្យេន រក្ខិតោ;
សព្ពវេរវិនិមុត្តោ, សុខេន បរិវុទ្ធិតោ។

“សុគតេន វិនា ភូតោ, ឧក្កណ្ឋាមិ មុហុត្តកំ;
ជាតិយា សត្តវស្សោហំ, បព្ពជឹ អនគារិយំ។

“សព្ពបារមិសម្ភូតំ , នីលក្ខិនយនំ វរំ;
រូបំ សព្ពសុភាកិណ្ណំ, អតិត្តោ វិហរាមហំ។

“ពុទ្ធរូបរតឹ ញត្វា, តទា ឱវទិ មំ ជិនោ;
អលំ វក្កលិ កឹ រូបេ, រមសេ ពាលនន្ទិតេ។

“យោ ហិ បស្សតិ សទ្ធម្មំ, សោ មំ បស្សតិ បណ្ឌិតោ;
អបស្សមានោ សទ្ធម្មំ, មំ បស្សេបិ ន បស្សតិ។

“អនន្តាទីនវោ កាយោ, វិសរុក្ខសមូបមោ;

អាវាសោ សព្ពរោគានំ, បុញ្ញោ ទុក្ខស្ស គេរលោ។

“និព្ពិន្ទិយ គតោ រូបេ, ខន្ធានំ ឧទយព្ពយំ;
បស្ស ឧបក្កិលេសានំ, សុខេនន្តំ គមិស្សសិ។

“ឯវំ តេនានុសិដ្ឋោហំ, នាយកេន ហិតេសិនា;
គិជ្ឈកូដំ សមារុយ្ហ, ឈាយាមិ គិរិកន្ទរេ។

“ឋិតោ បព្ពតបាទម្ហិ, អស្សាសយិ មហាមុនិ;
វក្កលីតិ ជិនោ វាចំ, តំ សុត្វា មុទិតោ អហំ។

“បក្ខន្ទឹ សេលបព្ភារេ, អនេកសតបោរិសេ;
តទា ពុទ្ធានុភាវេន, សុខេនេវ មហឹ គតោ។

“បុនោបិ ធម្មំ ទេសេតិ, ខន្ធានំ ឧទយព្ពយំ;
តមហំ ធម្មមញ្ញាយ, អរហត្តមបាបុណិំ។

“សុមហាបរិសមជ្ឈេ, តទា មំ ចរណន្តគោ;
អគ្គំ សទ្ធាធិមុត្តានំ, បញ្ញបេសិ មហាមតិ។

“សតសហស្សិតោ កប្បេ, យំ កម្មមករិំ តទា;
ទុគ្គតឹ នាភិជានាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ផលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ…. កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា អញ្ញំ ព្យាករោន្តោបិ ថេរោ ឥមា ឯវ គាថា អភាសិ។ អថ នំ សត្ថា ភិក្ខុសង្ឃមជ្ឈេ និសិន្នោ សទ្ធាធិមុត្តានំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេសីតិ។

វក្កលិត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. វិជិតសេនត្ថេរគាថាវណ្ណនា

ឱលគ្គេស្សាមីតិអាទិកា អាយស្មតោ វិជិតសេនត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ដូបនិស្សយំ កុសលំ ឧបចិនន្តោ អត្ថទស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ ឃរាវាសំ បហាយ ឥសិបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា អរញ្ញេ វិហរន្តោ អាកាសេន គច្ឆន្តំ ភគវន្តំ ទិស្វា បសន្នមានសោ បសន្នាការំ ទស្សេន្តោ អញ្ជលឹ បគ្គយ្ហ អដ្ឋាសិ។ សត្ថា តស្ស អជ្ឈាសយំ ញត្វា អាកាសតោ ឱតរិ។ សោ ភគវតោ មនោហរានិ មធុរានិ ផលានិ ឧបនេសិ, បដិគ្គហេសិ ភគវា អនុកម្បំ ឧបាទាយ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ កោសលរដ្ឋេ ហត្ថាចរិយកុលេ និព្ពត្តិត្វា **វិជិតសេនោ**តិ លទ្ធនាមោ វិញ្ញុតំ បាបុណិ។ តស្ស មាតុលា សេនោ ច ឧបសេនោ ចាតិ ទ្វេ ហត្ថាចរិយា សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធា បព្ពជិត្វា វាសធុរំ បូរេន្តា អរហត្តំ បាបុណិំសុ។ វិជិតសេនោបិ ហត្ថិសិប្បេ និប្ផត្តិំ គតោ និស្សរណជ្ឈាសយតាយ ឃរាវាសេ អលគ្គមានសោ សត្ថុ យមកបាដិហារិយំ ទិស្វា បដិលទ្ធសទ្ធោ មាតុលត្ថេរានំ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា តេសំ ឱវាទានុសាសនិយា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ វិបស្សនាវីថិំ លង្ឃិត្វា ពហិទ្ធា នានារម្មណេ វិធាវន្តំ អត្តនោ ចិត្តំ ឱវទន្តោ –

៣៥៥. “ឱលគ្គេស្សាមិ តេ ចិត្ត, អាណិទ្វារេវ ហត្ថិនំ;
ន តំ បាបេ និយោជេស្សំ, កាមជាលំ សរីរជំ។

៣៥៦. “ត្វំ ឱលគ្គោ ន គច្ឆសិ, ទ្វារវិវរំ គជោវ អលភន្តោ;
ន ច ចិត្តកលិ បុនប្បុនំ, បសក្ក បាបរតោ ចរិស្សសិ។

៣៥៧. “យថា កុញ្ជរំ អទន្តំ, នវគ្គហមង្កុសគ្គហោ;
ពលវា អាវត្តេតិ អកាមំ, ឯវំ អាវត្តយិស្សំ តំ។

៣៥៨យថា វរហយទមកុសលោ, សារថិបវរោ ទមេតិ អាជញ្ញំ;
ឯវំ ទមយិស្សំ តំ, បតិដ្ឋិតោ បញ្ចសុ ពលេសុ។

៣៥៩“សតិយា តំ និពន្ធិស្សំ, បយុត្តោ តេ ទមេស្សាមិ;
វីរិយធុរនិគ្គហិតោ, ន យិតោ ទូរំ គមិស្សសេ ចិត្តា”តិ។ –

គាថា អភាសិ។

តត្ថ **ឱលគ្គេស្សាមី**តិ សំរុន្ធិស្សាមិ និវារេស្សាមិ។ **តេ**តិ តំ។ ឧបយោគត្ថេ ហិ ឥទំ សាមិវចនំ ។ តេ គមនន្តិ វា វចនសេសោ។ **ហត្ថិន**ន្តិ ច ហត្ថិន្តិ អត្ថោ។ **ចិត្តា**តិ អត្តនោ ចិត្តំ អាលបតិ។ យថា តំ វារេតុកាមោ, តំ ទស្សេន្តោ “**អាណិទ្វារេវ ហត្ថិន**”ន្តិ អាហ។ អាណិទ្វារំ នាម បាការពទ្ធស្ស នគរស្ស ខុទ្ទកទ្វារំ, យំ ឃដិកាធិទ្វេ អាណិម្ហិ បក្ខិត្តេ យន្តេន វិនា អព្ភន្តរេ ឋិតេហិបិ វិវរិតុំ ន សក្កា។ យេន មនុស្សគវស្សមហិសាទយោ ន និក្ខន្តុំ សក្កា។ នគរតោ ពហិ និក្ខន្តុកាមម្បិ ហត្ថឹ យតោ បលោភេត្វា ហត្ថាចរិយោ គមនំ និវារេសិ។ អថ វា អាណិទ្វារំ នាម បលិឃទ្វារំ។ តត្ថ ហិ តិរិយំ បលិឃំ ឋបេត្វា រុក្ខសូចិសង្ខាតំ អាណឹ បលិឃសីសេ អាវុណន្តិ។ **បាបេ**តិ រូបាទីសុ ឧប្បជ្ជនកអភិជ្ឈាទិបាបធម្មេ **តំ ន និយោជេស្សំ** ន និយោជិស្សាមិ។ **កាមជាលា**តិ កាមស្ស ជាលភូតំ។ យថា ហិ មច្ឆពន្ធមិគលុទ្ទានំ ជាលំ នាម មច្ឆាទីនំ តេសំ យថាកាមការសាធនំ, ឯវំ អយោនិសោមនសិការានុបាតិតំ ចិត្តំ មារស្ស កាមការសាធនំ។ តេន ហិ សោ សត្តេ អនត្ថេសុ បាតេតិ។ **សរីរជា**តិ សរីរេសុ ឧប្បជ្ជនក។ បញ្ចវោការភវេ ហិ ចិត្តំ រូបបដិពទ្ធវុត្តិតាយ “សរីរជ”ន្តិ វុច្ចតិ។

តំ ឱលគ្គោ ន គច្ឆសីតិ ត្វំ, ចិត្តកលិ, មយា សតិបញ្ញាបតោទអង្កុសេហិ វារិតោ ន ទានិ យថារុចិ គមិស្សសិ, អយោនិសោមនសិការវសេន យថាកាមំ វត្តិតុំ ន លភិស្សសិ។ យថា កឹ? **ទ្វារវិវរំ គជោវ អលភន្តោ** នគរតោ គជនិរោជតោ វា និក្ខមនាយ ទ្វារវិវរកំ អលភមានោ ហត្ថី វិយ។ **ចិត្តកលី**តិ ចិត្តកាឡកណ្ណិ។ **បុនប្បុន**ន្តិ អបរាបរំ។ **បសក្កា**តិ សរណសម្បស្សាសវសេន។ **បាបរតោ**តិ បាបកម្មនិរតោ បុព្ពេ វិយ ឥទានិ **ន ចរិស្សសិ** តថា ចរិតុំ ន ទស្សាមីតិ អត្ថោ។

អទន្តន្តិ អទមិតំ ហត្ថិសិក្ខំ អសិក្ខិតំ។ **នវគ្គហ**ន្តិ អចិរគហិតំ។ **អង្កុសគ្គហោ**តិ ហត្ថាចរិយោ។ **ពលវា**តិ កាយពលេន ញាណពលេន ច ពលវា។ **អាវត្តេតិ អកាម**ន្តិ អនិច្ឆន្តមេវ និសេធនតោ និវត្តេតិ។ **ឯវំ អាវត្តយិស្ស**ន្តិ យថា យថាវុត្តំ ហត្ថី ហត្ថាចរិយោ, ឯវំ តំ ចិត្តំ ចិត្តកលី ទុច្ចរិតនិសេធនតោ និវត្តយិស្សាមិ។

វរហយទមកុសលោតិ ឧត្តមានំ អស្សទម្មានំ ទមនេ កុសលោ។ តតោ ឯវ **សារថិបវរោ** អស្សទម្មសារថីសុ វិសិដ្ឋោ **ទមេតិ អាជញ្ញំ** អាជានីយំ អស្សទម្មំ ទេសកាលានុរូបំ សណ្ហផរុសេហិ ទមេតិ វិនេតិ និព្ពិសេវនំ ករោតិ។ **បតិដ្ឋិតោ បញ្ចសុ ពលេសូ**តិ សទ្ធាទីសុ បញ្ចសុ ពលេសុ បតិដ្ឋិតោ ហុត្វា អស្សទ្ធិយាទិនិសេធនតោ **តំ ទមយិស្សំ** ទមេស្សាមីតិ អត្ថោ។

សតិយា តំ និពន្ធិស្សន្តិ គោចរជ្ឈត្តតោ ពហិ គន្តុំ អទេន្តោ សតិយោត្តេន កម្មដ្ឋានថម្ភេ, ចិត្តកលិ, តំ និពន្ធិស្សាមិ និយមេស្សាមិ។ **បយុត្តោ តេ ទមេស្សាមី**តិ តត្ថ និពន្ធន្តោ ឯវ យុត្តប្បយុត្តោ ហុត្វា តេ ទមេស្សាមិ, សំកិលេសមលតោ តំ វិសោធេស្សាមិ។ **វីរិយធុរនិគ្គហិតោ**តិ យថាវុត្តោ ឆេកេន សុសារថិនា យុគេ យោជិតោ យុគនិគ្គហិតោ យុគន្តរគតោ តំ នាតិក្កមតិ, ឯវំ ត្វម្បិ ចិត្ត, មម វីរិយធុរេ និគ្គហិតោ សក្កច្ចការិតាយ សាតច្ចការិតាយ អញ្ញថា វត្តិតុំ អលភន្តោ ឥតោ គោចរជ្ឈត្តតោ ទូរំ ពហិ ន គមិស្សសិ។ ភាវនានុយុត្តស្ស ហិ កម្មដ្ឋានតោ អញ្ញំ អាសន្នម្បិ លក្ខណតោ ទូរមេវាតិ ឯវំ ថេរោ ឥមាហិ គាថាហិ អត្តនោ ចិត្តំ និគ្គណ្ហន្តោវ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៤៥.២២-៣០) –

“សុវណ្ណវណ្ណំ សម្ពុទ្ធំ, ទ្វត្តឹសវរលក្ខណំ;
វិបិនគ្គេន គច្ឆន្តំ, សាលរាជំវ ផុល្លិតំ។

“តិណត្ថរំ បញ្ញាបេត្វា, ពុទ្ធសេដ្ឋំ អយាចហំ;
អនុកម្បតុ មំ ពុទ្ធោ, ភិក្ខំ ឥច្ឆាមិ ទាតវេ។

“អនុកម្បកោ ការុណិកោ, អត្ថទស្សី មហាយសោ;
មម សង្កប្បមញ្ញាយ, ឱរុហិ មម អស្សមេ។

“ឱរោហិត្វាន សម្ពុទ្ធោ, និសីទិ បណ្ណសន្ថរេ;
ភល្លាតកំ គហេត្វាន, ពុទ្ធសេដ្ឋស្សទាសហំ។

“មម និជ្ឈាយមានស្ស, បរិភុញ្ជិ តទា ជិនោ;
តត្ថ ចិត្តំ បសាទេត្វា, អភិវន្ទឹ តទា ជិនំ។

“អដ្ឋារសេ កប្បសតេ, យំ ផលមទទឹ តទា;
ទុគ្គតឹ នាភិជានាមិ, ផលទានស្សិទំ ផលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ…. កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហត្តំ បន បត្វា អញ្ញំ ព្យាករោន្តោបិ ឥមា គាថា អភាសិ។

វិជិតសេនត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. យសទត្តត្ថេរគាថាវណ្ណនា

ឧបារម្ភចិត្តោតិអាទិកា អាយស្មតោ យសទត្តត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ដូបនិស្សយំ កុសលំ ឧបចិនិ។ តថា ហេស បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា ព្រាហ្មណានំ វិជ្ជាសិប្បេសុ និប្ផត្តឹ គតោ កាមេ បហាយ ឥសិបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា អរញ្ញេ វិហរន្តោ ឯកទិវសំ សត្ថារំ ទិស្វា បសន្នមានសោ អញ្ជលឹ បគ្គយ្ហ អភិត្ថវិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មឹ ពុទ្ធុប្បាទេ មល្លរដ្ឋេ មល្លរាជកុលេ និព្ពត្តិត្វា **យសទត្តោ**តិ លទ្ធនាមោ, វយប្បត្តោ តក្កសិលំ គន្ត្វា សព្ពសិប្បានិ សិក្ខិត្វា សភិយេន បរិព្ពាជកេន សទ្ធឹយេវ ចារិកំ ចរមានោ, អនុបុព្ពេន សាវត្ថិយំ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា សភិយេន បុដ្ឋបញ្ហេសុ វិស្សជ្ជិយមានេសុ សយំ ឱតារាបេក្ខោ សុណន្តោ និសីទិ “សមណស្ស គោតមស្ស វាទេ ទោសំ ទស្សាមី”តិ។ អថស្ស ភគវា ចិត្តាចារំ ញត្វា **សភិយសុត្តទេសនាវសានេ** (សុ. និ. សភិយសុត្ត) ឱវាទំ ទេន្តោ –

៣៦០. “ឧបារម្ភចិត្តោ ទុម្មេធោ, សុណាតិ ជិនសាសនំ;
អារកា ហោតិ សទ្ធម្មា, នភសោ បថវី យថា។

៣៦១. “ឧបារម្ភចិត្តោ ទុម្មេធោ, សុណាតិ ជិនសាសនំ;
បរិហាយតិ សទ្ធម្មា, កាឡបក្ខេវ ចន្ទិមា។

៣៦២. “ឧបារម្ភចិត្តោ ទុម្មេធោ, សុណាតិ ជិនសាសនំ;
បរិសុស្សតិ សទ្ធម្មេ, មច្ឆោ អប្បោទកេ យថា។

៣៦៣. “ឧបារម្ភចិត្តោ ទុម្មេធោ, សុណាតិ ជិនសាសនំ;
ន វិរូហតិ សទ្ធម្មេ, ខេត្តេ ពីជំវ បូតិកំ។

៣៦៤. “យោ ច តុដ្ឋេន ចិត្តេន, សុណាតិ ជិនសាសនំ;
ខេបេត្វា អាសវេ សព្ពេ, សច្ឆិកត្វា អកុប្បតំ;
បប្បុយ្យ បរមំ សន្តឹ, បរិនិព្ពាតិនាសវោ”តិ។ –

ឥមា បញ្ច គាថា អភាសិ។

តត្ថ **ឧបារម្ភចិត្តោ**តិ សារម្ភចិត្តោ, ទោសារោបនាធិប្បាយោតិ អត្ថោ។ **ទុម្មេធោ**តិ និប្បញ្ញោ។ **អារកា ហោតិ សទ្ធម្មា**តិ សោ តាទិសោ បុគ្គលោ នភសោ វិយ បថវី បដិបត្តិសទ្ធម្មតោបិ ទូរេ ហោតិ, បគេវ បដិវេធសទ្ធម្មតោ។ “ន ត្វំ ឥមំ ធម្មវិនយំ អាជានាសី”តិអាទិនា (ទី. និ. ១.១៨) វិគ្គាហិកកថំ អនុយុត្តស្ស កុតោ សន្តនិបុណោ បដិបត្តិសទ្ធម្មោ។

បរិហាយតិ សទ្ធម្មាតិ នវវិធលោកុត្តរធម្មតោ បុព្ពភាគិយសទ្ធាទិសទ្ធម្មតោបិ និហីយតិ។ **បរិសុស្សតី**តិ វិសុស្សតិ កាយចិត្តានំ បីណនរសស្ស បីតិបាមោជ្ជាទិកុសលធម្មស្សាភាវតោ។ **ន វិរូហតី**តិ វិរុឡ្ហឹ វុទ្ធឹ ន បាបុណាតិ។ **បូតិក**ន្តិ គោមយលេបទានាទិអភាវេន បូតិភាវំ បត្តំ។

តុដ្ឋេន ចិត្តេនាតិ ឥត្ថម្ភូតលក្ខណេ ករណវចនំ, អត្តមនោ បមុទិតោ ហុត្វាតិ អត្ថោ។ **ខេបេត្វា**តិ សមុច្ឆិន្ទិត្វា។ **អកុប្បត**ន្តិ អរហត្តំ។ **បប្បុយ្យា**តិ បាបុណិត្វា។ **បរមំ សន្តិ**ន្តិ អនុបាទិសេសំ និព្ពានំ។ តទធិគមោ ចស្ស កេវលំ កាលាគមនមេវ, ន កោចិវិជោតិ តំ ទស្សេតុំ វុត្តំ **“បរិនិព្ពាតិនាសវោ”**តិ។

ឯវំ សត្ថារា ឱវទិតោ សំវេគជាតោ បព្ពជិត្វា វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា នចិរស្សេវ អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៤៤.៣៥-៤៣) –

“កណិការំវ ជលិតំ, ទីបរុក្ខំវ ជោតិតំ;
កញ្ចនំវ វិរោចន្តំ, អទ្ទសំ ទ្វិបទុត្តមំ។

“កមណ្ឌលុំ ឋបេត្វាន, វាកចីរញ្ច កុណ្ឌិកំ;
ឯកំសំ អជិនំ កត្វា, ពុទ្ធសេដ្ឋំ ថវឹ អហំ។

“តមន្ធការំ វិធមំ, មោហជាលសមាកុលំ;
ញាណាលោកំ ទស្សេត្វាន, និត្តិណ្ណោសិ មហាមុនិ។

“សមុទ្ធរសិមំ លោកំ, សព្ពាវន្តមនុត្តរំ;
ញាណេ តេ ឧបមា នត្ថិ, យាវតា ជគតោ គតិ។

“តេន ញាណេន សព្ពញ្ញូ, ឥតិ ពុទ្ធោ បវុច្ចតិ;
វន្ទាមិ តំ មហាវីរំ, សព្ពញ្ញុតមនាវរំ។

“សតសហស្សិតោ កប្បេ, ពុទ្ធសេដ្ឋំ ថវឹ អហំ;
ទុគ្គតឹ នាភិជានាមិ, ញាណត្ថវាយិទំ ផលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ.… កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា អញ្ញំ ព្យាករោន្តោបិ ថេរោ ឥមា ឯវ គាថា អភាសិ។

យសទត្តត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. សោណកុដិកណ្ណត្ថេរគាថាវណ្ណនា

ឧបសម្បទា ច មេ លទ្ធាតិអាទិកា អាយស្មតោ សោណស្ស កុដិកណ្ណស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយំ កិរ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ ហំសវតីនគរេ វិភវសម្បន្នោ សេដ្ឋិ ហុត្វា ឧឡារាយ ឥស្សរិយសម្បត្តិយា ឋិតោ ឯកទិវសំ សត្ថារំ សតសហស្សខីណាសវបរិវុតំ មហតិយា ពុទ្ធលីឡាយ មហន្តេន ពុទ្ធានុភាវេន នគរំ បវិសន្តំ ទិស្វា បសន្នមានសោ វន្ទិត្វា អញ្ជលី កត្វា អដ្ឋាសិ។ សោ បច្ឆាភត្តំ ឧបាសកេហិ សទ្ធិំ វិហារំ គន្ត្វា ភគវតោ សន្តិកេ ធម្មំ សុណន្តោ សត្ថារំ ឯកំ ភិក្ខុំ កល្យាណវាក្ករណានំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេន្តំ ទិស្វា សយម្បិ តំ ឋានំ បត្ថេត្វា មហាទានំ ទត្វា បណិធានំ អកាសិ។ សត្ថា តស្ស អនន្តរាយតំ ទិស្វា “អនាគតេ គោតមស្ស នាម សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សាសនេ កល្យាណវាក្ករណានំ អគ្គោ ភវិស្សតី”តិ ព្យាកាសិ។

សោ តត្ថ យាវជីវំ បុញ្ញានិ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ វិបស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ សាសនេ បព្ពជិត្វា វត្តបដិវត្តានិ បូរេន្តោ ឯកស្ស ភិក្ខុនោ ចីវរំ សិព្ពិត្វា អទាសិ។ បុន ពុទ្ធសុញ្ញេ លោកេ ពារាណសិយំ តុន្នវាយោ ហុត្វា ឯកស្ស បច្ចេកពុទ្ធស្ស ចីវរកោដឹ ឆិន្នំ ឃដេត្វា អទាសិ។ ឯវំ តត្ថ តត្ថ បុញ្ញានិ កត្វា ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ អវន្តិរដ្ឋេ កុររឃរេ មហាវិភវស្ស សេដ្ឋិនោ បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ។ **សោណោ**តិស្ស នាមំ អកំសុ។ កោដិអគ្ឃនកស្ស កណ្ណបិឡន្ធនស្ស ធារណេន “កោដិកណ្ណោ”តិ វត្តព្ពេ **កុដិកណ្ណោ**តិ បញ្ញាយិត្ថ។

សោ អនុក្កមេន វឌ្ឍិត្វា កុដុម្ពំ សណ្ឋបេន្តោ អាយស្មន្តេ មហាកច្ចានេ កុលឃរំ និស្សាយ បវត្តបព្ពតេ វិហរន្តេ តស្ស សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា សរណេសុ ច សីលេសុ ច បតិដ្ឋាយ តំ ចតូហិ បច្ចយេហិ ឧបដ្ឋហិ។ សោ អបរភាគេ សំសារេ សញ្ជាតសំវេគោ ថេរស្ស សន្តិកេ បព្ពជិត្វា កិច្ឆេន កសិរេន ទសវគ្គំ សង្ឃំ សន្និបាតេត្វា ឧបសម្បជ្ជិត្វា កតិបយកាលំ ថេរស្ស សន្តិកេ វសិត្វា, ថេរំ អាបុច្ឆិត្វា សត្ថារំ វន្ទិតុំ សាវត្ថឹ ឧបគតោ, សត្ថារា ឯកគន្ធកុដិយំ វាសំ លភិត្វា បច្ចូសសមយេ អជ្ឈិដ្ឋោ សោឡសអដ្ឋកវគ្គិយានំ ឧស្សារណេន សាធុការំ ទត្វា

ភាសិតាយ “ទិស្វា អាទីនវំ លោកេ”តិ (ឧទា. ៤៦; មហាវ. ២៥៨) ឧទានគាថាយ បរិយោសានេ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៤៤.២៦-៣៤) –

“បទុមុត្តរោ នាម ជិនោ, អាហុតីនំ បដិគ្គហោ;
វសីសតសហស្សេហិ, នគរំ បាវិសី តទា។

“នគរំ បវិសន្តស្ស, ឧបសន្តស្ស តាទិនោ;
រតនានិ បជ្ជោតិំសុ, និគ្ឃោសោ អាសិ តាវទេ។

“ពុទ្ធស្ស អានុភាវេន, ភេរី វជ្ជុមឃដ្ដិតា;
សយំ វីណា បវជ្ជន្តិ, ពុទ្ធស្ស បវិសតោ បុរំ។

“ពុទ្ធសេដ្ឋំ នមស្សាមិ, បទុមុត្តរមហាមុនឹ;
បាដិហីរញ្ច បស្សិត្វា, តត្ថ ចិត្តំ បសាទយឹ។

“អហោ ពុទ្ធោ អហោ ធម្មោ, អហោ នោ សត្ថុ សម្បទា;
អចេតនាបិ តូរិយា, សយមេវ បវជ្ជរេ។

“សតសហស្សិតោ កប្បេ, យំ សញ្ញមលភិំ តទា;
ទុគ្គតឹ នាភិជានាមិ, ពុទ្ធសញ្ញាយិទំ ផលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ…. កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តេ បន បតិដ្ឋិតោ អត្តនោ ឧបជ្ឈាយេន អាចិក្ខិតនិយាមេន បច្ចន្តិមេសុ ជនបទេសុ វិនយធរបញ្ចមេន គណេន ឧបសម្បទា, ធុវន្ហានំ, ចម្មត្ថរណំ, គុណង្គុណូបាហនំ, ចីវរវិប្បវាសោតិ បញ្ច វរេ យាចិត្វា តេ សត្ថុ សន្តិកា លភិត្វា បុនទេវ អត្តនោ វសិតដ្ឋានំ គន្ត្វា ឧបជ្ឈាយស្ស តមត្ថំ អារោចេសិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារោ បន **ឧទានដ្ឋកថាយំ** អាគតនយេន វេទិតព្ពោ។ **អង្គុត្តរដ្ឋកថាយំ** (អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.២០៦) បន “ឧបសម្បន្នោ ហុត្វា អត្តនោ ឧបជ្ឈាយស្ស សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បាបុណី”តិ វុត្តំ។

សោ អបរភាគេ វិមុត្តិសុខេន វិហរន្តោ អត្តនោ បដិបត្តឹ បច្ចវេក្ខិត្វា សោមនស្សជាតោ ឧទានវសេន –

៣៦៥. “ឧបសម្បទា ច មេ លទ្ធា, វិមុត្តោ ចម្ហិ អនាសវោ;
សោ ច មេ ភគវា ទិដ្ឋោ, វិហារេ ច សហាវសឹ។

៣៦៦. “ពហុទេវ រត្តិំ ភគវា, អព្ភោកាសេតិនាមយិ;
វិហារកុសលោ សត្ថា, វិហារំ បាវិសី តទា។

៣៦៧. “សន្ថរិត្វាន សង្ឃាដឹ, សេយ្យំ កប្បេសិ គោតមោ;
សីហោ សេលគុហាយំវ, បហីនភយភេរវោ។

៣៦៨. “តតោ កល្យាណវាក្ករណោ, សម្មាសម្ពុទ្ធសាវកោ;
សោណោ អភាសិ សទ្ធម្មំ, ពុទ្ធសេដ្ឋស្ស សម្មុខា។

៣៦៩. “បញ្ចក្ខន្ធេ បរិញ្ញាយ, ភាវយិត្វាន អញ្ជសំ;
បប្បុយ្យ បរមំ សន្តិំ, បរិនិព្ពិស្សត្យនាសវោ”តិ។ –

ឥមា បញ្ច គាថា អភាសិ។

តត្ថ **ឧបសម្បទា ច មេ លទ្ធា**តិ យា សា កិច្ឆេន ទសវគ្គំ ភិក្ខុសង្ឃំ សន្និបាតេត្វា អត្តនា លទ្ធា ឧបសម្បទា។ យា ច បន វរទានវសេន សព្ពបច្ចន្តិមេសុ ជនបទេសុ វិនយធរបញ្ចមេន គណេន សត្ថារា អនុញ្ញាតា ឧបសម្បទា, តទុភយំ សន្ធាយាហ។ **ច**-សទ្ទោ សមុច្ចយត្ថោ, តេន ឥតរេបិ សត្ថុ សន្តិកា លទ្ធវរេ សង្គណ្ហាតិ។ **វិមុត្តោ ចម្ហិ អនាសវោ**តិ អគ្គមគ្គេន សកលកិលេសវត្ថុវិមុត្តិយា វិមុត្តោ ច អម្ហិ។ តតោ ឯវ កាមាសវាទីហិ អនាសវោ អម្ហីតិ យោជនា។ **សោ ច មេ ភគវា ទិដ្ឋោ**តិ យទត្ថំ អហំ អវន្តិរដ្ឋតោ សាវត្ថឹ គតោ,

សោ ច ភគវា មយា អទិដ្ឋបុព្ពោ ទិដ្ឋោ។ **វិហារេ ច សហាវសិន្តិ** ន កេវលំ តស្ស ភគវតោ ទស្សនមេវ មយា លទ្ធំ, អថ ខោ វិហារេ សត្ថុ គន្ធកុដិយំ សត្ថារា ការណំ សល្លក្ខេត្វា វាសេន្តេន សហ អវសិ។ **“វិហារេ**តិ វិហារសមីបេ”តិ កេចិ។

ពហុទេវ រត្តិន្តិ បឋមំ យាមំ ភិក្ខូនំ ធម្មទេសនាវសេន កម្មដ្ឋានសោធនវសេន ច, មជ្ឈិមំ យាមំ ទេវានំ ព្រហ្មូនញ្ច កង្ខច្ឆេទនវសេន ភគវា ពហុទេវ រត្តិំ អព្ភោកាសេ **អតិនាមយិ** វីតិនាមេសិ។ **វិហារកុសលោ**តិ ទិព្ពព្រហ្មអានេញ្ជអរិយវិហារេសុ កុសលោ។ **វិហារំ បាវិសី**តិ អតិវេលំ និសជ្ជចង្កមេហិ ឧប្បន្នបរិស្សមវិនោទនត្ថំ គន្ធកុដិំ បាវិសិ។

សន្ថរិត្វាន សង្ឃាដិំ, សេយ្យំ កប្បេសីតិ ចតុគ្គុណំ សង្ឃាដិំ បញ្ញាបេត្វា សីហសេយ្យំ កប្បេសិ។ តេនាហ “គោតមោ សីហោ សេលគុហាយំវ បហីនភយភេរវោ”តិ។ តត្ថ **គោតមោ**តិ ភគវន្តំ គោត្តេន កិត្តេតិ។ **សីហោ សេលគុហាយំវា**តិ សេលស្ស បព្ពតស្ស គុហាយំ។ យថា សីហោ មិគរាជា តេជុស្សទតាយ បហីនភយភេរវោ ទក្ខិណេន បស្សេន បាទេ បាទំ អច្ចាធាយ សេយ្យំ កប្បេសិ, ឯវំ ចិត្តុត្រាសលោមហំសនឆម្ភិតត្តហេតូនំ កិលេសានំ សមុច្ឆិន្នត្តា បហីនភយភេរវោ គោតមោ ភគវា សេយ្យំ កប្បេសីតិ អត្ថោ។

តតោតិ បច្ឆា, សីហសេយ្យំ កប្បេត្វា តតោ វុដ្ឋហិត្វា “បដិភាតុ តំ ភិក្ខុ ធម្មោ ភាសិតុ”ន្តិ (ឧទា. ៤៦) សត្ថារា អជ្ឈេសិតោតិ អត្ថោ។ **កល្យាណវាក្ករណោ**តិ សុន្ទរវចីករណោ, លក្ខណសម្បន្នវចនក្កមោតិ អត្ថោ។ **សោណោ អភាសិ សទ្ធម្មន្តិ** សោឡស អដ្ឋកវគ្គិយសុត្តានិ សោណោ កុដិកណ្ណោ, **ពុទ្ធសេដ្ឋស្ស** សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស **សម្មុខា**, បច្ចក្ខតោ អភាសីតិ ថេរោ អត្តានមេវ បរំ វិយ អវោច។

បញ្ចក្ខន្ធេ បរិញ្ញាយាតិ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធេ តីហិបិ បរិញ្ញាហិ បរិជានិត្វា តេ បរិជានន្តោយេវ, **អញ្ជសំ** អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ ភាវយិត្វា, **បរមំ សន្តិំ** និព្ពានំ **បប្បុយ្យ** បាបុណិត្វា ឋិតោ **អនាសវោ**។ តតោ ឯវ ឥទានិ **បរិនិព្ពិស្សតិ** អនុបាទិសេសនិព្ពានវសេន និព្ពាយិស្សតីតិ។

សោណកុដិកណ្ណត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. កោសិយត្ថេរគាថាវណ្ណនា

យោ ឯវ គរូនន្តិអាទិកា អាយស្មតោ កោសិយត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ដូបនិស្សយំ កុសលំ ឧបចិនន្តោ វិបស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ ឯកទិវសំ សត្ថារំ ទិស្វា បសន្នចិត្តោ ឧច្ឆុខណ្ឌិកំ អទាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ មគធរដ្ឋេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិ, **កោសិយោ**តិស្ស គោត្តវសេន នាមំ អកាសិ។ សោ វិញ្ញុតំ បត្តោ អាយស្មន្តំ ធម្មសេនាបតិំ អភិណ្ហំ ឧបសង្កមតិ, តស្ស សន្តិកេ ធម្មំ សុណាតិ។ សោ តេន សាសនេ បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិត្វា កម្មដ្ឋានំ អនុយុញ្ជន្តោ នចិរស្សេវ អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៤៤.៤៤-៤៩) –

“នគរេ ពន្ធុមតិយា, ទ្វារបាលោ អហោសហំ;
អទ្ទសំ វិរជំ ពុទ្ធំ, សព្ពធម្មាន បារគុំ។

“ឧច្ឆុខណ្ឌិកមាទាយ ពុទ្ធសេដ្ឋស្សទាសហំ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, វិបស្សិស្ស មហេសិនោ។

“ឯកនវុតិតោ កប្បេ, យំ ឧច្ឆុមទទិំ តទា;
ទុគ្គតិំ នាភិជានាមិ, ឧច្ឆុខណ្ឌស្សិទំ ផលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ.… កតំ ពុទ្ធស្ស សាសនំ”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា អត្តនោ បដិបត្តិំ បច្ចវេក្ខិត្វា គរុវាសំ សប្បុរិសូបនិស្សយញ្ច បសំសន្តោ –

៣៧០. “យោ វេ គរូនំ វចនញ្ញុ ធីរោ, វសេ ច តម្ហិ ជនយេថ បេមំ;
សោ ភត្តិមា នាម ច ហោតិ បណ្ឌិតោ, ញត្វា ច ធម្មេសុ វិសេសិ អស្ស។

៣៧១. យំ អាបទា ឧប្បតិតា ឧឡារា, នក្ខម្ភយន្តេ បដិសង្ខយន្តំ;
សោ ថាមវា នាម ច ហោតិ បណ្ឌិតោ, ញត្វា ច ធម្មេសុ វិសេសិ អស្ស។

៣៧២. “យោ វេ សមុទ្ទោវ ឋិតោ អនេជោ, គម្ភីរបញ្ញោ និបុណត្ថទស្សី;
អសំហារិយោ នាម ច ហោតិ បណ្ឌិតោ, ញត្វា ច ធម្មេសុ វិសេសិ អស្ស។

៣៧៣. “ពាហុស្សុតោ ធម្មធរោ ច ហោតិ, ធម្មស្ស ហោតិ អនុធម្មចារី;
សោ តាទិសោ នាម ច ហោតិ បណ្ឌិតោ, ញត្វា ច ធម្មេសុ វិសេសិ អស្ស។

៣៧៤. “អត្ថញ្ច យោ ជានាតិ ភាសិតស្ស,
អត្ថញ្ច ញត្វាន តថា ករោតិ;
អត្ថន្តរោ នាម ស ហោតិ បណ្ឌិតោ,
ញត្វា ច ធម្មេសុ វិសេសិ អស្សា”តិ។ –

ឥមា បញ្ច គាថា អភាសិ។

តត្ថ **យោ**តិ ខត្តិយាទីសុ ចតូសុ បរិសាសុ យោ កោចិ។ **វេ**តិ ព្យត្តំ។ **គរូន**ន្តិ សីលាទិគរុគុណយុត្តានំ បណ្ឌិតានំ។ **វចនញ្ញូ**តិ តេសំ អនុសាសនីវចនំ ជានន្តោ, យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជមានោ បដិបជ្ជិត្វា ច តស្ស ផលំ ជានន្តោតិ អត្ថោ។ **ធីរោ**តិ ធិតិសម្បន្នោ។ **វសេ ច តម្ហិ ជនយេថ បេម**ន្តិ តស្មិំ គរូនំ វចនេ ឱវាទេ វសេយ្យ យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជេយ្យ, បដិបជ្ជិត្វា “ឥមិនា វតាហំ ឱវាទេន ឥមំ ជាតិអាទិទុក្ខំ វីតិវត្តោ”តិ តត្ថ ជនយេថ បេមំ គារវំ ឧប្បាទេយ្យ។ ឥទញ្ហិ ទ្វយំ “គរូនំ វចនញ្ញូ ធីរោ”តិ បទទ្វយេន វុត្តស្សេវត្ថស្ស បាកដករណំ។ **សោ**តិ យោ គរូនំ វចនញ្ញូ ធីរោ, សោ យថានុសិដ្ឋំ បដិបត្តិយា តត្ថ **ភត្តិមា** ច នាម ហោតិ, ជីវិតហេតុបិ តស្ស អនតិក្កមនតោ **បណ្ឌិតោ** ច នាម ហោតិ។ **ញត្វា ច ធម្មេសុ វិសេសិ អស្សា**តិ តថា បដិបជ្ជន្តោ ច តាយ ឯវ បដិបត្តិយា ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ ជាននហេតុ លោកិយលោកុត្តរធម្មេសុ វិជ្ជាត្តយាទិវសេន “តេវិជ្ជោ, ឆឡភិញ្ញោ, បដិសម្ភិទាបត្តោ”តិ វិសេសិ វិសេសវា សិយាតិ អត្ថោ។

យន្តិ យំ បុគ្គលំ បដិបត្តិយា អន្តរាយករណតោ **“អាបទា”**តិ លទ្ធវោហារា សោតុណ្ហខុប្បិបាសាទិបាកដបរិស្សយា ចេវ រាគាទិបដិច្ឆន្នបរិស្សយា ច **ឧប្បតិតា** ឧប្បន្នា, **ឧឡារា** ពលវន្តោបិ **នក្ខម្ភយន្តេ**ន កិញ្ចិ ចាលេន្តិ។ កស្មា? **បដិសង្ខយន្ត**ន្តិ បដិសង្ខាយមានំ បដិសង្ខានពលេ ឋិតន្តិ អត្ថោ។ **សោ**តិ យោ ទុវិធាហិ អាបទាហិបិ អក្ខម្ភនីយោ, សោ **ថាមវា** ធិតិមា ទឡ្ហបរក្កមោ នាម ហោតិ។ អនវសេសសំកិលេសបក្ខស្ស អភិភវនកបញ្ញាពលសមង្គិតាយ **បណ្ឌិតោ** ច នាម ហោតិ។ តថាភូតោ ច **ញត្វា ច ធម្មេសុ វិសេសិ អស្សា**តិ តំ វុត្តត្ថមេវ។

សមុទ្ទោវ ឋិតោតិ សមុទ្ទោ វិយ ឋិតសភាវោ។ យថា ហិ ចតុរាសីតិយោជនសហស្សគម្ភីរេ សិនេរុបាទសមីបេ មហាសមុទ្ទោ អដ្ឋហិបិ ទិសាហិ ឧដ្ឋិតេហិ បកតិវាតេហិ អនិញ្ជនតោ **ឋិតោ អនេជោ** គម្ភីរោ ច, ឯវំ កិលេសវាតេហិ តិត្ថិយវាទវាតេហិ ច អកម្បនីយតោ **ឋិតោ អនេជោ**។ គម្ភីរស្ស អនុបចិតញាណសម្ភារេហិ អលទ្ធគាធស្ស និបុណស្ស សុខុមស្ស បដិច្ចសមុប្បាទាទិអត្ថស្ស បដិវិជ្ឈនេន **គម្ភីរបញ្ញោ និបុណត្ថទស្សី**។ **អសំហារិយោ នាម ច ហោតិ បណ្ឌិតោ** សោ តាទិសោ បុគ្គលោ កិលេសេហិ ទេវបុត្តមារាទីសុ វា កេនចិ អសំហារិយតាយ អសំហារិយោ នាម ហោតិ, យថាវុត្តេន អត្ថេន **បណ្ឌិតោ** ច នាម ហោតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

ពាហុស្សុតោតិ បរិយត្តិពាហុសច្ចវសេន ពាហុស្សុតោ, សុត្តគេយ្យាទិ ពហុំ សុតំ ឯតស្សាតិ ពាហុស្សុតោ។ តមេវ ធម្មំ សុវណ្ណភាជនេ បក្ខិត្តសីហវសំ វិយ អវិនស្សន្តមេវ ធារេតីតិ **ធម្មធរោ** ច ហោតិ។ **ធម្មស្ស ហោតិ អនុធម្មចារី**តិ យថាសុតស្ស យថាបរិយត្តស្ស ធម្មស្ស អត្ថមញ្ញាយ ធម្មមញ្ញាយ នវលោកុត្តរធម្មស្ស អនុរូបំ ធម្មំ បុព្ពភាគបដិបទាសង្ខាតំ ចតុបារិសុទ្ធិសីលធុតង្គអសុភកម្មដ្ឋានាទិភេទំ ចរតិ បដិបជ្ជតីតិ អនុធម្មចារី ហោតិ, “អជ្ជ អជ្ជេវា”តិ បដិវេធំ អាកង្ខន្តោ វិចរតិ។ **សោ តាទិសោ នាម ច ហោតិ បណ្ឌិតោ**តិ យោ បុគ្គលោ យំ គរុំ និស្សាយ ពាហុស្សុតោ ធម្មធរោ ធម្មស្ស ច អនុធម្មចារី ហោតិ។ សោ ច **តាទិសោ** តេន គរុនា សទិសោ បណ្ឌិតោ នាម ហោតិ បដិបត្តិយា សទិសភាវតោ។ តថាភូតោ បន សោ **ញត្វា ច ធម្មេសុ វិសេសិ អស្ស**, តំ វុត្តត្ថំវ។

អត្ថញ្ច យោ ជានាតិ ភាសិតស្សាតិ យោ បុគ្គលោ សម្មាសម្ពុទ្ធេន ភាសិតស្ស បរិយត្តិធម្មស្ស អត្ថំ ជានាតិ។ ជានន្តោ បន “ឥធ សីលំ វុត្តំ, ឥធ សមាធិ, ឥធ បញ្ញា”តិ តត្ថ តត្ថ យថាវុត្តំ **អត្ថញ្ច ញត្វាន តថា ករោតិ**

យថា សត្ថារា អនុសិដ្ឋំ, តថា បដិបជ្ជតិ។ **អត្ថន្តរោ នាម ស ហោតិ បណ្ឌិតោ**តិ សោ ឯវរូបោ បុគ្គលោ អត្ថន្តរោ អត្ថការណោ សីលាទិអត្ថជាននមត្តមេវ ឧបនិស្សយំ កត្វា បណ្ឌិតោ ហោតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

ឯត្ថ ច បឋមគាថាយ “យោ វេ កតញ្ញូ”តិអាទិនា សទ្ធូបនិស្សយោ វិសេសភាវោ វុត្តោ, ទុតិយគាថាយ “យំ អាបទា”តិ អាទិនា វីរិយូបនិស្សយោ, តតិយគាថាយ “យោ វេ សមុទ្ទោវ ឋិតោ”តិអាទិនា សមាធូបនិស្សយោ, ចតុត្ថគាថាយ “ពហុស្សុតោ”តិអាទិនា សតូបនិស្សយោ, បញ្ចមគាថាយ “អត្ថញ្ច យោ ជានាតិ”តិអាទិនា បញ្ញូបនិស្សយោ វិសេសភាវោ វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។

កោសិយត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បញ្ចកនិបាតវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ឆក្កនិបាតោ

១. ឧរុវេលកស្សបត្ថេរគាថាវណ្ណនា

ឆក្កនិបាតេ **ទិស្វាន បាដិហីរានី**តិអាទិកា អាយស្មតោ ឧរុវេលកស្សបត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ដូបនិស្សយំ កុសលំ ឧបចិនន្តោ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា, វយប្បត្តោ សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុណន្តោ សត្ថារំ ឯកំ ភិក្ខុំ មហាបរិសានំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេន្តំ ទិស្វា, សយម្បិ តំ ឋានន្តរំ បត្ថេត្វា មហាទានំ ទត្វា បណិធានមកាសិ។ ភគវា ចស្ស អនន្តរាយតំ ទិស្វា, "អនាគតេ គោតមពុទ្ធស្ស សាសនេ មហាបរិសានំ អគ្គោ ភវិស្សតី"តិ ព្យាកាសិ។

សោ តត្ថ យាវជីវំ បុញ្ញានិ កត្វា តតោ ចវិត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥតោ ទ្វានវុតិកប្បមត្ថកេ ផុស្សស្ស ភគវតោ វេមាតិកកនិដ្ឋភាតា ហុត្វា និព្ពត្តិ។ អញ្ញេបិស្ស ទ្វេ កនិដ្ឋភាតរោ អហេសុំ។ តេ តយោបិ ពុទ្ធប្បមុខំ សង្ឃំ បរមាយ បូជាយ បូជេត្វា យាវជីវំ កុសលំ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ អម្ហាកំ ភគវតោ និព្ពត្តិតោ បុរេតរមេវ ពារាណសិយំ ព្រាហ្មណកុលេ ភាតរោ ហុត្វា, អនុក្កមេន និព្ពត្តា គោត្តវសេន តយោបិ កស្សបា ឯវ នាម ជាតា។ តេ វយប្បត្តា តយោ វេទេ ឧគ្គណ្ហិំសុ។ តេសំ ជេដ្ឋភាតិកស្ស បញ្ច មាណវកសតានិ បរិវារោ, មជ្ឈិមស្ស តីណិ, កនិដ្ឋស្ស ទ្វេ។ តេ អត្តនោ គន្ថេ សារំ ឱលោកេន្តា ទិដ្ឋធម្មិកមេវ អត្ថំ ទិស្វា បព្ពជ្ជំ រោចេសុំ។ តេសុ ជេដ្ឋភាតា អត្តនោ បរិវារេន សទ្ធិំ ឧរុវេលំ គន្ត្វា ឥសិបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា **ឧរុវេលកស្សបោ** នាម ជាតោ មហាគង្គានទីវង្កេ បព្ពជិតោ **នទីកស្សបោ** នាម ជាតោ, គយាសីសេ បព្ពជិតោ **គយាកស្សបោ** នាម ជាតោ។

ឯវំ តេសុ ឥសិបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា តត្ថ តត្ថ វសន្តេសុ ពហូនំ ទិវសានំ អច្ចយេន អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិត្វា, បដិវិទ្ធសព្ពញ្ញុតញ្ញាណោ អនុក្កមេន ធម្មចក្កំ បវត្តេត្វា, បញ្ចវគ្គិយត្ថេរេ អរហត្តេ បតិដ្ឋាបេត្វា យសប្បមុខេ បញ្ចបញ្ញាស សហាយកេ វិនេត្វា សដ្ឋិ អរហន្តេ "ចរថ, ភិក្ខវេ, ចារិក"ន្តិ វិស្សជ្ជេត្វា, ភទ្ទវគ្គិយេ វិនេត្វា ឧរុវេលកស្សបស្ស វសនដ្ឋានំ គន្ត្វា វសនត្ថាយ អគ្យាគារំ បវិសិត្វា , តត្ថ កតនាគទមនំ អាទិំ កត្វា អឌ្ឍុឌ្ឍសហស្សេហិ បាដិហារិយេហិ ឧរុវេលកស្សបំ សបរិសំ វិនេត្វា បព្ពាជេសិ។ តស្ស បព្ពជិតភាវំ ញត្វា ឥតរេបិ ទ្វេ ភាតរោ សបរិសា អាគន្ត្វា សត្ថុ សន្តិកេ បព្ពជិំសុ។ សព្ពេវ ឯហិភិក្ខូ ឥទ្ធិមយបត្តចីវរធរា អហេសុំ។

សត្ថា តំ សមណសហស្សំ អាទាយ គយាសីសំ គន្ត្វា បិដ្ឋិបាសាណេ និសិន្នោ **អាទិត្តបរិយាយទេសនាយ** សព្ពេ អរហត្តេ បតិដ្ឋាបេសិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៥៤.២៥១-២៩៥) –

"បទុមុត្តរោ នាម ជិនោ, សព្ពលោកវិទូ មុនិ;
ឥតោ សតសហស្សម្ហិ, កប្បេ ឧប្បជ្ជិ ចក្ខុមា។

"ឱវាទកោ វិញ្ញាបកោ, តារកោ សព្ពបាណិនំ;
ទេសនាកុសលោ ពុទ្ធោ, តារេសិ ជនតំ ពហុំ។

"អនុកម្បកោ ការុណិកោ, ហិតេសី សព្ពបាណិនំ;
សម្បត្តេ តិត្ថិយេ សព្ពេ, បញ្ចសីលេ បតិដ្ឋបិ។

"ឯវំ និរាកុលំ អាសិ, សុញ្ញតំ តិត្ថិយេហិ ច;
វិចិត្តំ អរហន្តេហិ, វសីភូតេហិ តាទិភិ។

"រតនានដ្ឋបញ្ញាសំ, ឧគ្គតោ សោ មហាមុនិ;
កញ្ចនគ្ឃិយសង្កាសោ, ពាត្តឹសវរលក្ខណោ។

"វស្សសតសហស្សានិ, អាយុ វិជ្ជតិ តាវទេ;
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ, តារេសិ ជនតំ ពហុំ។

"តទាហំ ហំសវតិយា, ព្រាហ្មណោ សាធុសម្មតោ;
ឧបេច្ច លោកបជ្ជោតំ, អស្សោសឹ ធម្មទេសនំ។

“តទា មហាបរិសតី, មហាបរិសសាវកំ;
ឋបេន្តំ ឯតទគ្គម្ហិ, សុត្វាន មុទិតោ អហំ។

“មហតា បរិវារេន, និមន្តេត្វា មហាជិនំ;
ព្រាហ្មណានំ សហស្សេន, សហទានមទាសហំ។

“មហាទានំ ទទិត្វាន, អភិវាទិយ នាយកំ;
ឯកមន្តំ ឋិតោ ហដ្ឋោ, ឥទំ វចនមព្រវិំ។

“តយិ សទ្ធាយ មេ វីរ, អធិការគុណេន ច;
បរិសា មហតី ហោតុ, និព្ពត្តស្ស តហិំ តហិំ។

“តទា អវោច បរិសំ, គជគជ្ជិតសុស្សរោ;
ករវីករុតោ សត្ថា, ឯតំ បស្សថ ព្រាហ្មណំ។

“ហេមវណ្ណំ មហាពាហុំ, កមលាននលោចនំ;
ឧទគ្គតនុជំ ហដ្ឋំ, សទ្ធវន្តំ គុណេ មម។

“ឯស បត្ថយតេ ឋានំ, សីហឃោសស្ស ភិក្ខុនោ;
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ, លច្ឆសេ តំ មនោរថំ។

“សតសហស្សិតោ កប្បេ, ឱក្កាកកុលសម្ភវោ;
គោតមោ នាម គោត្តេន, សត្ថា លោកេ ភវិស្សតិ។

“តស្ស ធម្មេសុ ទាយាទោ, ឱរសោ ធម្មនិម្មិតោ;
កស្សបោ នាម គោត្តេន, ហេស្សតិ សត្ថុ សាវកោ។

“ឥតោ ទ្វេនវុតេ កប្បេ, អហុ សត្ថា អនុត្តរោ;
អនូបមោ អសទិសោ, ផុស្សោ លោកគ្គនាយកោ។

“សោ ច សព្ពំ តមំ ហន្ត្វា, វិជដេត្វា មហាជដំ;
វស្សតេ អមតំ វុដ្ឋិំ, តប្បយន្តោ សទេវកំ។

“តទា ហិ ពារាណសិយំ, រាជាបច្ចា អហុម្ហសេ;
ភាតរោម្ហ តយោ សព្ពេ, សំវិសដ្ឋាវ រាជិនោ។

“វីរង្គរូបា ពលិនោ, សង្គាមេ អបរាជិតា;
តទា កុបិតបច្ចន្តោ, អម្ហេ អាហ មហីបតិ។

“ឯថ គន្ត្វាន បច្ចន្តំ, សោធេត្វា អដ្ដវីពលំ;
ខេមំ វិជិវិតំ កត្វា, បុន ទេថាតិ ភាសថ។

“តតោ មយំ អវោចុម្ហ, យទិ ទេយ្យាសិ នាយកំ;
ឧបដ្ឋានាយ អម្ហាកំ, សាធយិស្សាម វោ តតោ។

“តតោ មយំ លទ្ធវរា, ភូមិបាលេន បេសិតា;
និក្ខិត្តសត្ថំ បច្ចន្តំ, កត្វា បុនរុបេច្ច តំ។

“យាចិត្វា សត្ថុបដ្ឋានំ, រាជានំ លោកនាយកំ;
មុនិវីរំ លភិត្វាន, យាវជីវំ យជិម្ហ តំ។

“មហគ្ឃានិ ច វត្ថានិ, បណីតានិ រសានិ ច;
សេនាសនានិ រម្មានិ, ភេសជ្ជានិ ហិតានិ ច។

“ទត្វា សសង្ឃមុនិនោ, ធម្មេនុប្បាទិតានិ នោ;
សីលវន្តោ ការុណិកា, ភាវនាយុត្តមានសា។

“សទ្ធា បរិចរិត្វាន, មេត្តចិត្តេន នាយកំ;
និព្ពុតេ តម្ហិ លោកគ្គេ, បូជំ កត្វា យថាពលំ។

“តតោ ចុតា សន្តុសិតំ, គតា តត្ថ មហាសុខំ;
អនុភូតា មយំ សព្ពេ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ផលំ។

“មាយាការោ យថា រង្គេ, ទស្សេសិ វិកតី ពហុំ;
តថា ភវេ ភមន្តោហំ, វិទេហាធិបតី អហុំ។

“គុណាចេលស្ស វាក្យេន, មិច្ឆាទិដ្ឋិគតាសយោ;
នរកំ មគ្គមារូឡ្ហោ, រុចាយ មម ធីតុយា។

“ឱវាទំ នាទិយិត្វាន, ព្រហ្មុនា នារទេនហំ;
ពហុធា សំសិតោ សន្តោ, ទិដ្ឋឹ ហិត្វាន បាបិកំ។

“បូរយិត្វា វិសេសេន, ទស កម្មបថានិហំ;
ហិត្វាន ទេហមគមឹ, សគ្គំ សភវនំ យថា។

“បច្ឆិមេ ភវេ សម្បត្តេ, ព្រហ្មពន្ធុ អហោសហំ;
ពារាណសិយំ ផីតាយំ, ជាតោ វិប្បមហាកុលេ។

“មច្ចុព្យាធិជរាភីតោ, ឱគាហេត្វា មហាវនំ;
និព្ពានំ បទមេសន្តោ, ជដិលេសុ បរិព្ពជឹ។

“តទា ទ្វេ ភាតរោ មយ្ហំ, បព្ពជឹសុ មយា សហ;
ឧរុវេលាយំ មាបេត្វា, អស្សមំ និវសឹ អហំ។

“កស្សបោ នាម គោត្តេន, ឧរុវេលនិវាសិកោ;
តតោ មេ អាសិ បញ្ញត្តិ, ឧរុវេលកស្សបោ ឥតិ។

“នទីសកាសេ ភាតា មេ, នទីកស្សបសវ្ហយោ;
អាសី សកាសនាមេន, គយាយំ គយាកស្សបោ។

“ទ្វេ សតានិ កនិដ្ឋស្ស, តីណិ, មជ្ឈស្ស ភាតុនោ;
មម បញ្ច សតានូនា, សិស្សា សព្ពេ មមានុគា។

“តទា ឧបេច្ច មំ ពុទ្ធោ, កត្វាន វិវិធានិ មេ;
បាដិហីរានិ លោកគ្គោ, វិនេសិ នរសារថិ។

“សហស្សបរិវារេន, អហោសឹ ឯហិភិក្ខុកោ;
តេហេវ សហ សព្ពេហិ, អរហត្តមបាបុណឹ។

“តេ ចេវញ្ញេ ច ពហវោ, សិស្សា មំ បរិវារយុំ;
ភាសិតុញ្ច សមត្ថោហំ, តតោ មំ ឥសិសត្តមោ។

“មហាបរិសភាវស្មិំ, ឯតទគ្គេ ឋបេសិ មំ;
អហោ ពុទ្ធេ កតំ ការំ, សផលំ មេ អជាយថ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ.… កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហត្តំ បន បត្វា អត្តនោ បដិបត្តិំ បច្ចវេក្ខិត្វា សីហនាទំ នទន្តោ –

៣៧៥. “ទិស្វាន បាដិហីរានិ, គោតមស្ស យសស្សិនោ;
ន តាវាហំ បណិបតិំ, ឥស្សាមានេន វញ្ចិតោ។

៣៧៦. “មម សង្កប្បមញ្ញាយ, ចោទេសិ នរសារថិ;
តតោ មេ អាសិ សំវេគោ, អព្ភុតោ លោមហំសនោ។

៣៧៧. “បុព្ពេ ជដិលភូតស្ស, យា មេ សិទ្ធិ បរិត្តិកា;
តាហំ តទា និរាកត្វា, បព្ពជិំ ជិនសាសនេ។

៣៧៨. “បុព្ពេ យញ្ញេន សន្តុដ្ឋោ, កាមធាតុបុរក្ខតោ;
បច្ឆា រាគញ្ច ទោសញ្ច, មោហញ្ចាបិ សមូហនិំ។

៣៧៩. “បុព្ពេនិវាសំ ជានាមិ, ទិព្ពចក្ខុ វិសោធិតំ;
ឥទ្ធិមា បរចិត្តញ្ញូ, ទិព្ពសោតញ្ច បាបុណិំ។

៣៨០. “យស្ស ចត្ថាយ បព្ពជិតោ, អគារស្មានគារិយំ;
សោ មេ អត្ថោ អនុប្បត្តោ, សព្ពសំយោជនក្ខយោ”តិ។ –

ឥមា ឆ គាថា អភាសិ។

តត្ថ **ទិស្វាន បាដិហីរានី**តិ នាគរាជទមនាទីនិ អឌ្ឍុឌ្ឍសហស្សានិ បាដិហារិយានិ ទិស្វា។ “បាដិហីរំ, បាដិហេរំ, បាដិហារិយ”ន្តិ ហិ អត្ថតោ ឯកំ, ព្យញ្ជនមេវ នានំ។ **យសស្សិនោ**”តិ “ឥតិបិ សោ ភគវា”តិអាទិនា សទេវកេ លោកេ យថាភុច្ចំ បត្ថដកិត្តិសទ្ទស្ស។ **ន តាវាហំ បណិបតិ**ន្តិ យាវ មំ ភគវា “នេវ ខោ ត្វំ, កស្សប, អរហា, នាបិ អរហត្តមគ្គំ សមាបន្នោ, សាបិ តេ បដិបទា នត្ថិ, យាយ ត្វំ អរហា វា អស្ស, អរហត្តមគ្គំ វា សមាបន្នោ”តិ ន តជ្ជេសិ, តាវ អហំ ន បណិបាតនំ អកាសិំ។ កិំការណា? **ឥស្សាមានេន វញ្ចិតោ,** “ឥមស្ស មយិ សាវកត្តំ ឧបគតេ មម លាភសក្ការោ បរិហាយិស្សតិ, ឥមស្ស ឯវ វឌ្ឍិស្សតី”តិ ឯវំ បរសម្បត្តិអសហនលក្ខណាយ ឥស្សាយ ចេវ, “អហំ គណបាមោក្ខោ ពហុជនសម្មតោ”តិ ឯវំ អព្ភុន្នតិលក្ខណេន មានេន ច វញ្ចិតោ, បលម្ភិតោ ហុត្វាតិ អត្ថោ។

មម សង្កប្បមញ្ញាយាតិ មយ្ហំ មិច្ឆាសង្កប្បំ ជានិត្វា, យំ យំ ភគវា ឧត្តរិ មនុស្សធម្មា ឥទ្ធិបាដិហារិយំ ទស្សេតិ, តំ តំ ទិស្វា “មហិទ្ធិកោ ខោ មហាសមណោ មហានុភាវោ”តិ ចិន្តេត្វាបិ “ន ត្វេវ ខោ អរហា យថា អហ”ន្តិ ឯវំ បវត្តំ មិច្ឆាវិតក្កំ ជានន្តោបិ ញាណបរិបាកំ អាគមេន្តោ អជ្ឈុបេក្ខិត្វា បច្ឆា នេរញ្ជរាយ មជ្ឈេ ស មន្តតោ ឧទកំ ឧស្សារេត្វា រេណុហតាយ ភូមិយា ចង្កមិត្វា តេន អាភតនាវាយ ឋិតោ តទាបិ “មហិទ្ធិកោ”តិអាទិកំ ចិន្តេត្វា បុន “ន ត្វេវ ខោ អរហា យថា អហ”ន្តិ បវត្តិតំ មិច្ឆាសង្កប្បំ ញត្វាតិ អត្ថោ។ **ចោទេសិ នរសារថី**តិ តទា មេ ញាណបរិបាកំ ញត្វា “នេវ ខោ ត្វំ អរហា”តិអាទិនា បុរិសទម្មសារថិ សត្ថា មំ ចោទេសិ និគ្គណ្ហិ។ **តតោ មេ អាសិ សំវេគោ, អព្ភុតោ លោមហំសនោ**តិ តតោ យថាវុត្តចោទនាហេតុ ឯត្តកំ កាលំ អភូតបុព្ពតាយ **អព្ភុតោ** លោមហំសនវសេន បវត្តិយា **លោមហំសនោ** “អនរហាវ សមានោ ‘អរហា’តិ មញ្ញិ”ន្តិ **សំវេគោ** សហោត្តប្បោ ញាណុប្បាទោ មយ្ហំ អហោសិ។

ជដិលភូតស្សាតិ តាបសភូតស្ស។ **សិទ្ធី**តិ លាភសក្ការសមិទ្ធិ។ **បរិត្តិកា**តិ អប្បមត្តិកា។ **តាហ**ន្តិ តំ អហំ។ **តទា**តិ ភគវតោ ចោទនាយ សំវេគុប្បត្តិកាលេ។ **និរាកត្វា**តិ អបនេត្វា ឆឌ្ឌេត្វា, អនបេក្ខោ ហុត្វាតិ អត្ថោ។ “**ឥទ្ធី**តិ ភាវនាមយឥទ្ធី”តិ វទន្តិ។ តទយុត្តំ តទា តស្ស អឈានលាភីភាវតោ។ តថា ហិ វុត្តំ “កាម ធាតុបុរក្ខតោ”តិ។

យញ្ញេន សន្តុដ្ឋោតិ “យញ្ញំ យជិត្វា សគ្គសុខំ អនុភវិស្សាមិ, អលមេត្តាវតា”តិ យញ្ញយជនេន សន្តុដ្ឋោ និដ្ឋិតកិច្ចសញ្ញី។ **កាមធាតុបុរក្ខតោ**តិ កាមសុគតី អារព្ភ ឧប្បន្នតណ្ហោ យញ្ញយជនេន កាមលោកំ បុរក្ខត្វា ឋិតោ។ សោ ចេ យញ្ញោ បាណាតិបាតបដិសំយុត្តោ ហោតិ, ន តេន សុគតី សក្កា លទ្ធុំ។ ន ហិ អកុសលស្ស ឥដ្ឋោ

កន្តោ វិបាកោ និព្ពត្តតិ។ យា បន តត្ថ ទានាទិកុសលចេតនា, តាយ សតិ បច្ចយសមវាយេ សុគតី គច្ឆេយ្យ។ **បច្ឆា**តិ តាបសបព្ពជ្ជាតោ បច្ឆា សត្ថុ ឱវាទេន តាបសលទ្ធី បហាយ ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានានុយោគកាលេ។ **សមូហនិ**ន្តិ វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា មគ្គបដិបាដិយា រាគញ្ច ទោសញ្ច មោហញ្ច អនវសេសតោ សមុគ្ឃាតេសឹ។

យស្មា បនាយំ ថេរោ អរិយមគ្គេន រាគាទយោ សមូហនន្តោយេវ ឆឡភិញ្ញោ អហោសិ, តស្មា តំ អត្តនោ ឆឡភិញ្ញភាវំ ទស្សេន្តោ "**បុព្ពេនិវាសំ ជានាមី**"តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បុព្ពេនិវាសំ ជានាមី**តិ អត្តនោ បរេសញ្ច បុព្ពេនិវាសំ អតីតាសុ ជាតីសុ និព្ពត្តក្ខន្ធេ ខន្ធបដិពទ្ធេ ច បុព្ពេនិវាសញាណេន ហត្ថតលេ អាមលកំ វិយ បច្ចក្ខតោ ជានាមិ ពុជ្ឈាមិ។ **ទិព្ពចក្ខុ វិសោធិត**ន្តិ ទិព្ពចក្ខុញាណំ វិសោធិតំ, បកតិចក្ខុនា អាបាថគតំ បកតិរូបំ វិយ ទិព្ពំ មានុសម្បិ ទូរំ តិរោដ្ឋិតំ អតិសុខុមញ្ច រូបំ វិភាវេតុំ សមត្ថញាណំ ភាវនាយ មយា វិសុទ្ធំ កត្វា បដិលទ្ធន្តិ អត្ថោ។ **ឥទ្ធិមា**តិ អធិដ្ឋានិទ្ធិវិកុព្ពនិទ្ធិអាទីហិ ឥទ្ធីហិ ឥទ្ធិមា, ឥទ្ធិវិធញាណលាភីតិ អត្ថោ។ សរាគាទិភេទស្ស បរេសំ ចិត្តស្ស ជាននតោ **បរចិត្តញ្ញូ**, ចេតោបរិយញាណលាភីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ទិព្ពសោតញ្ចាបុណិ**ន្តិ ទិព្ពសោតញាណញ្ច បដិលភឹ។

សោ មេ អត្ថោ អនុប្បត្តោ, សព្ពសំយោជនក្ខយោតិ យោ សព្ពេសំ សំយោជនានំ ខយភូតោ ខយេន វា លទ្ធព្ពោ, សោ សទត្ថោ បរមត្ថោ ច មយា អរិយមគ្គាធិគមេន អធិគតោតិ។ ឯវមេតាយ គាថាយ ថេរស្ស អញ្ញាព្យាករណំ អហោសីតិ វេទិតព្ពោ។

ឧរុវេលកស្សបត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. តេកិច្ឆការិត្ថេរគាថាវណ្ណនា

អតិហិតា វីហីតិអាទិកា អាយស្មតោ តេកិច្ឆការិត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ ឥតោ ឯកនវុតេ កប្បេ វិបស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្វា វេជ្ជសត្ថេ និប្ផត្តឹ គតោ។ វិបស្សិស្ស ភគវតោ ឧបដ្ឋាកំ អសោកំ នាម ថេរំ ព្យាធិតំ អរោគមកាសិ, អញ្ញេសញ្ច សត្តានំ រោគាភិភូតានំ អនុកម្បាយ ភេសជ្ជំ សំវិទហិ។

សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មឹ ពុទ្ធុប្បាទេ សុពុទ្ធស្ស នាម ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ។ តស្ស តិកិច្ឆកេហិ គព្ភកាលេ បរិស្សយំ អបហរិត្វា បរិបាលិតតាយ **តេកិច្ឆការី**តិ នាមំ អកំសុ។ សោ អត្តនោ កុលានុរូបានិ វិជ្ជាដ្ឋានានិ សិប្បានិ ច សិក្ខន្តោ វឌ្ឍតិ។ តទា ចាណក្កោ សុពុទ្ធស្ស បញ្ញាវេយ្យត្តិយំ កិរិយាសុ ឧបាយកោសល្លញ្ច ទិស្វា, "អយំ ឥមស្មឹ រាជកុលេ បតិដ្ឋំ លភន្តោ មំ អភិភវេយ្យា"តិ ឥស្សាបកតោ រញ្ញា ចន្ទគុត្តេន តំ ពន្ធនាគារេ ខិបាបេសិ។ តេកិច្ឆការី បិតុ ពន្ធនាគារប្បវេសនំ សុត្វា ភីតោ បលាយិត្វា សាណវាសិត្ថេរស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា អត្តនោ សំវេគការណំ ថេរស្ស កថេត្វា បព្ពជិត្វា កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា អព្ភោកាសិកោ នេសជ្ជិកោ ច ហុត្វា វិហរតិ, សីតុណ្ហំ អគណេន្តោ សមណធម្មមេវ ករោតិ, វិសេសតោ ព្រហ្មវិហារភាវនមនុយុញ្ជតិ។ តំ ទិស្វា មារោ បាបិមា "ន ឥមស្ស មម វិសយំ អតិក្កមិតុំ ទស្សាមី"តិ វិក្ខេបំ កាតុកាមោ សស្សានំ និប្ផត្តិកាលេ ខេត្តគោបកវណ្ណេន ថេរស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា តំ និប្បណ្ណេន្តោ –

៣៨១. "អតិហិតា វីហិ, ខលគតា សាលី;
ន ច លភេ បិណ្ឌំ, កថមហំ កស្ស"ន្តិ។ – អាហ; តំ សុត្វា ថេរោ –

៣៨២. "ពុទ្ធមប្បមេយ្យំ អនុស្សរ បសន្នោ, បីតិយា ផុដសរីរោ ហោហិសិ សតតមុទគ្គោ។
៣៨៣. ធម្មមប្បមេយ្យំ ...បេ... សតតមុទគ្គោ។
៣៨៤. សង្ឃមប្បមេយ្យំ ...បេ... សតតមុទគ្គោ"តិ។ – អាហ; តំ សុត្វា មារោ –
៣៨៥. "អព្ភោកាសេ វិហរសិ, សីតា ហេមន្តិកា ឥមា រត្យោ;
មា សីតេន បរេតោ វិហញ្ញិត្ថោ, បវិស ត្វំ វិហារំ ផុសិតគ្គឡ"ន្តិ។ –

អាហ។ អថ ថេរោ –

៣៨៦. "ផុសិស្សំ ចតស្សោ អប្បមញ្ញាយោ, តាហិ ច សុខិតោ វិហរិស្សំ;
នាហំ សីតេន វិហញ្ញិស្សំ, អនិញ្ជិតោ វិហរន្តោ"តិ។ – អាហ;

តត្ថ **អតិហិតា វីហី**តិ វីហយោ កោដ្ឋាគារំ អតិនេត្វា ឋបិតា, តត្ថ បដិសាមិតា ខលតោ វា ឃរំ ឧបនីតាតិ អត្ថោ។ វីហិគ្គហណេន ចេត្ថ ឥតរម្បិ ធញ្ញំ សង្គណ្ហាតិ។ សាលី បន យេភុយ្យេន វីហិតោ បច្ឆា បច្ចន្តីតិ អាហ។ **ខលគតា សាលី**តិ ខលំ ធញ្ញករណដ្ឋានំ គតា, តត្ថ រាសិវសេន មទ្ទនចារនាទិវសេន ឋិតាតិ អត្ថោ។ បធាន

ធញ្ញភាវទស្សនត្ថញ្ចេត្ថ សាលីនំ វិសុំ គហណំ, ឧភយេនបិ គាមេ, គាមតោ ពហិ ច ធញ្ញំ បរិបុណ្ណំ ឋិតន្តិ ទស្សេតិ។ **ន ច លភេ បិណ្ឌ**ន្តិ ឯវំ សុលភធញ្ញេ សុភិក្ខកាលេ អហំ បិណ្ឌមត្តម្បិ ន លភាមិ។ តទានិ **កថមហំ កស្ស**ន្តិ អហំ កថំ ករិស្សាមិ, កថំ ជីវិស្សាមីតិ បរិហាសកេឡឹ អកាសិ។

តំ សុត្វា ថេរោ “អយំ វរាកោ អត្តនា អត្តនោ បវត្តិំ មយ្ហំ បកាសេសិ, មយា បន អត្តនាវ អត្តា ឱវទិតព្ពោ, ន មយា កិញ្ចិ កថេតព្ព”ន្តិ វត្ថុត្តយានុស្សតិយំ អត្តានំ និយោជេន្តោ “**ពុទ្ធមប្បមេយ្យ**”ន្តិអាទិនា តិស្សោ គាថា អភាសិ។ តត្ថ **ពុទ្ធមប្បមេយ្យំ អនុស្សរ បសន្នោ**តិ សវាសនាយ អវិជ្ជានិទ្ទាយ អច្ចន្តវិគមេន, ពុទ្ធិយា ច វិកសិតភាវេន ពុទ្ធំ ភគវន្តំ បមាណករានំ រាគាទិកិលេសានំ អភាវា អបរិមាណគុណសមង្គិតាយ អប្បមេយ្យំ បុញ្ញក្ខេត្តតាយ ច អប្បមេយ្យំ។ ឱកប្បនលក្ខណេន អភិប្បសាទេន បសន្នោ, បសន្នមានសោ “ឥតិបិ សោ ភគវា អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ”តិអាទិនា (ម. និ. ១.៧៤; សំ. និ. ៥.៩៩៧) អនុស្សរ អនុ អនុ ពុទ្ធារម្មណំ សតិំ បវត្តេហិ, បីតិយា ផុដសរីរោ ហោហិសិ។ **សតតមុទគ្គោ**តិ អនុស្សរន្តោវ ផរណលក្ខណាយ បីតិយា សតតំ សព្ពទា ផុដសរីរោ បីតិសមុដ្ឋានបណីតរូបេហិ អជ្ឈោត្ថដសរីរោ ឧព្ពេគបីតិយា ឧទគ្គោ កាយំ ឧទគ្គំ កត្វា អាកាសំ លង្ឃិតុំ សមត្ថោ ច ភវេយ្យាសិ, ពុទ្ធានុស្សតិយា ពុទ្ធារម្មណំ ឧឡារំ បីតិសោមនស្សំ បដិសំវេទេយ្យាសិ។ យតោ សីតុណ្ហេហិ វិយ ជិឃច្ឆាបិបាសាហិបិ អនភិភូតោ ហោហិសីតិ អត្ថោ។

ធម្មន្តិ អរិយំ លោកុត្តរធម្មំ។ **សង្ឃ**ន្តិ អរិយំ បរមត្ថសង្ឃំ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ **អនុស្សរា**តិ បនេត្ថ “ស្វាក្ខាតោ ភគវតា ធម្មោ”តិអាទិនា ធម្មំ, “សុប្បដិបន្នោ ភគវតោ សាវកសង្ឃោ”តិអាទិនា សង្ឃំ អនុស្សរាតិ យោជេតព្ពំ។

ឯវំ ថេរេន រតនត្តយគុណានុស្សរណេ និយោជនវសេន អត្តនិ ឱវទិតេ បុន មារោ វិវេកវាសតោ នំ វិវេចេតុកាមោ ហិតេសីភាវំ វិយ ទស្សេន្តោ “**អព្ភោកាសេ វិហរសី**”តិ បញ្ចមំ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – ត្វំ, ភិក្ខុ, **អព្ភោកាសេ** កេនចិ អបដិច្ឆន្នេ វិវដង្គណេ **វិហរសិ** ឥរិយាបថេ កប្បេសិ។ **ហេមន្តិកា** ហិមបាតសមយេ បរិយាបន្នា ឥមា សីតា រត្តិយោ វត្តន្តិ។ តស្មា សីតេន **បរេតោ** អភិភូតោ ហុត្វា **មា វិហញ្ញិត្ថោ** វិឃាតំ មា អាបជ្ជិ មា កិលមិ។ **ផុសិតគ្គឡំ** បិហិតកវាដំ សេនាសនំ បវិស, ឯវំ តេ សុខវិហារោ ភវិស្សតីតិ។

តំ សុត្វា ថេរោ “ន មយ្ហំ សេនាសនបរិយេសនាយ បយោជនំ, ឯត្តេវាហំ សុខវិហារី”តិ ទស្សេន្តោ “**ផុសិស្ស**”ន្តិអាទិនា ឆដ្ឋំ គាថមាហ។ តត្ថ **ផុសិស្សំ ចតស្សោ អប្បមញ្ញាយោ**តិ អប្បមាណគោចរតាយ “អប្បមញ្ញា”តិ លទ្ធវោហារេ ចត្តារោ ព្រហ្មវិហារេ ផុសិស្សំ ផុសិស្សាមិ, កាលេន កាលំ សមាបជ្ជិស្សាមិ។ **តាហិ ច សុខិតោ វិហរិស្ស**ន្តិ តាហិ អប្បមញ្ញាហិ សុខិតោ សញ្ជាតសុខោ ហុត្វា វិហរិស្សំ ចត្តារោបិ ឥរិយាបថេ កប្បេស្សាមីតិ។ តេន មយ្ហំ សព្ពកាលេ សុខមេវ, ន ទុក្ខំ។ **យតោ នាហំ សីតេន វិហញ្ញិស្សំ** អន្តរដ្ឋកេបិ ហិមបាតសមយេ អហំ សីតេន ន កិលមិស្សាមិ, តស្មា **អនិញ្ជិតោ វិហរន្តោ** ចិត្តស្ស ឥញ្ជិតការណានំ ព្យាបាទាទីនំ សុប្បហីនត្តា បច្ចយុប្បន្និញ្ជនាយ ច អភាវតោ សមាបត្តិសុខេនេវ សុខិតោ វិហរិស្សាមីតិ។ ឯវំ ថេរោ ឥមំ គាថំ វទន្តោយេវ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ សច្ឆាកាសិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ១.១៨.៣៩-៤៤) –

> “នគរេ ពន្ធុមតិយា, វេជ្ជោ អាសិ សុសិក្ខិតោ;
> អាតុរានំ សទុក្ខានំ, មហាជនសុខាវហោ។
>
> “ព្យាធិតំ សមណំ ទិស្វា, សីលវន្តំ មហាជុតិំ;
> បសន្នចិត្តោ សុមនោ, ភេសជ្ជមទទឹ តទា។
>
> “អរោគោ អាសិ តេនេវ, សមណោ សំវុតិន្ទ្រិយោ;
> អសោកោ នាម នាមេន, ឧបដ្ឋាកោ វិបស្សិនោ។
>
> “ឯកនវុតិតោ កប្បេ, យំ ឱសធមទាសហំ;
> ទុគ្គតិំ នាភិជានាមិ, ភេសជ្ជស្ស ឥទំ ផលំ។
>
> “ឥតោ ច អដ្ឋមេ កប្បេ, សព្ពោសធសនាមកោ;
> សត្តរតនសម្បន្នោ, ចក្កវត្តី មហព្ពលោ។
>
> “កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ…. កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ឯត្ថ ច ពិន្ទុសារញ្ញោ កាលេ ឥមស្ស ថេរស្ស ឧប្បន្នត្តា តតិយសង្គីតិយំ ឥមា គាថា សង្គីតាតិ វេទិតព្ពា។

តេកិច្ចការិត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. មហានាគត្ថេរគាថាវណ្ណនា

យស្ស សព្រហ្មចារីសូតិអាទិកា អាយស្មតោ មហានាគត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ដូបនិស្សយំ កុសលំ ឧបចិនន្តោ កកុសន្ធស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ ឯកទិវសំ កកុសន្ធំ ភគវន្តំ អរញ្ញំ អជ្ឈោគាហេត្វា អញ្ញតរស្មឹ រុក្ខមូលេ ឈានសុខេន និសិន្នំ ទិស្វា បសន្នមានសោ តស្ស ទាឡិមផលំ អទាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មឹ ពុទ្ធុប្បាទេ សាកេតេ មធុវាសេដ្ឋស្ស នាម ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, **មហានាគោ**តិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ វិញ្ញុតំ បត្តោ ភគវតិ សាកេតេ អញ្ជនវនេ វិហរន្តេ អាយស្មតោ គវម្បតិត្ថេរស្ស បាដិហារិយំ ទិស្វា បដិលទ្ធសទ្ធោ ថេរស្សេវ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា តស្សោវាទេ ឋត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៤៥.១-៧) –

“កកុសន្ធោ មហាវីរោ, សព្ពធម្មាន បារគូ;
គណម្ហា វូបកដ្ឋោ សោ, អគមាសិ វនន្តរំ។

“ពីជមិញ្ជំ គហេត្វាន, លតាយ អាវុណឹ អហំ;
ភគវា តម្ហិ សមយេ, ឈាយតេ បព្ពតន្តរេ។

“ទិស្វានហំ ទេវទេវំ, វិប្បសន្នេន ចេតសា;
ទក្ខិណេយ្យស្ស វីរស្ស, ពីជមិញ្ជមទាសហំ។

“ឥមស្មឹយេវ កប្បម្ហិ, យំ មិញ្ជមទទឹ តទា;
ទុគ្គតឹ នាភិជានាមិ, ពីជមិញ្ជស្សិទំ ផលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ.… កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា វិមុត្តិសុខេន វិហរន្តោ ថេរោ ឆព្ពគ្គិយេ ភិក្ខូ សព្រហ្មចារីសុ គារវំ អកត្វា វិហរន្តេ ទិស្វា តេសំ ឱវាទទានវសេន –

៣៨៧. “យស្ស សព្រហ្មចារីសុ, គារវោ នូបលព្ភតិ;
បរិហាយតិ សទ្ធម្មា, មច្ឆោ អប្បោទកេ យថា។

៣៨៨. “យស្ស សព្រហ្មចារីសុ, គារវោ នូបលព្ភតិ;
ន វិរូហតិ សទ្ធម្មេ, ខេត្តេ ពីជំវ បូតិកំ។

៣៨៩. “យស្ស សព្រហ្មចារីសុ, គារវោ នូបលព្ភតិ;
អារកា ហោតិ និព្ពានា, ធម្មរាជស្ស សាសនេ។

៣៩០. “យស្ស សព្រហ្មចារីសុ, គារវោ ឧបលព្ភតិ;
ន វិហាយតិ សទ្ធម្មា, មច្ឆោ ពវ្ហោទកេ យថា។

៣៩១. “យស្ស សព្រហ្មចារីសុ, គារវោ ឧបលព្ភតិ;
សោ វិរូហតិ សទ្ធម្មេ, ខេត្តេ ពីជំវ ភទ្ទកំ។

៣៩២. “យស្ស សព្រហ្មចារីសុ, គារវោ ឧបលព្ភតិ;
សន្តិកេ ហោតិ និព្ពានំ, ធម្មរាជស្ស សាសនេ”តិ។ –

ឥមា ឆ គាថា អភាសិ។

តត្ថ **សព្រហ្មចារីសូ**តិ សមានំ ព្រហ្មំ សីលាទិធម្មំ ចរន្តីតិ សព្រហ្មចារិនោ, សីលទិដ្ឋិសាមញ្ញគតា សហធម្មិកា, តេសុ។ **គារវោ**តិ គរុភាវោ សីលាទិគុណនិមិត្តំ គរុករណំ។ **នូបលព្ភតី**តិ ន វិជ្ជតិ ន បវត្តតិ, ន

ឧបតិដ្ឋតីតិ អត្ថោ។ **និព្ពានា**តិ កិលេសានំ និព្ពាបនតោ កិលេសក្ខយាតិ អត្ថោ។ **ធម្មរាជស្សា**តិ សត្ថុនោ។ សត្ថា ហិ សទេវកំ លោកំ យថារហំ លោកិយលោកុត្តរេន ធម្មេន រញ្ជេតិ តោសេតីតិ **ធម្មរាជា**។ ឯត្ថ ច "ធម្មរាជស្ស សាសនេ"តិ ឥមិនា និព្ពានំ នាម ធម្មរាជស្សេវ សាសនេ , ន អញ្ញត្ថ។ តត្ថ យោ សព្រហ្មចារីសុ គារវរហិតោ, សោ យថា និព្ពានា អារកា ហោតិ, តថា ធម្មរាជស្ស សាសនតោបិ អារកា ហោតីតិ ទស្សេតិ។ **ពាឡ្ហទកេ**តិ ពហុឧទកេ។ **សន្តិកេ ហោតិ និព្ពានន្តិ** និព្ពានំ តស្ស សន្តិកេ សមីបេ ឯវ ហោតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ ឥមា ឯវ ច ថេរស្ស អញ្ញាព្យាករណគាថា អហេសុំ។

មហានាគត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. កុល្លត្ថេរគាថាវណ្ណនា

កុល្លោ សិវថិកន្តិអាទិកា អាយស្មតោ កុល្លត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ សាវត្ថិយំ កុដុម្ពិយកុលេ និព្ពត្តិត្វា **កុល្លោ**តិ លទ្ធនាមោ វិញ្ញុតំ បត្តោ សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិ។ សោ ច រាគចរិតត្តា តិព្ពរាគជាតិកោ ហោតិ។ តេនស្ស អភិក្ខណំ កិលេសា ចិត្តំ បរិយាទាយ តិដ្ឋន្តិ។ អថស្ស សត្ថា ចិត្តាចារំ ញត្វា អសុភកម្មដ្ឋានំ ទត្វា, "កុល្ល, តយា អភិណ្ហំ សុសានេ ចារិកា ចរិតព្ពា"តិ អាហ។ សោ សុសានំ បវិសិត្វា ឧទ្ធុមាតកាទីនិ តានិ តានិ អសុភានិ ទិស្វា តំ មុហុត្តំ អសុភមនសិការំ ឧប្បាទេត្វា សុសានតោ និក្ខន្តមត្តោវ កាមរាគេន អភិភុយ្យតិ។ បុន ភគវា តស្ស តំ បវត្តិំ ញត្វា ឯកទិវសំ តស្ស សុសានដ្ឋានំ គតកាលេ ឯកំ តរុណិត្ថិរូបំ អធុនា មតំ អវិនដ្ឋច្ឆវិំ និម្មិនិត្វា ទស្សេតិ។ តស្ស តំ ទិដ្ឋមត្តស្ស ជីវមានវិសភាគវត្ថុស្មិំ វិយ សហសា រាគោ ឧប្បជ្ជតិ។ អថ នំ សត្ថា តស្ស បេក្ខន្តស្សេវ នវហិ វណមុខេហិ បគ្ឃរមានាសុចិំ កិមិកុលាកុលំ អតិវិយ ពីភច្ឆំ ទុគ្គន្ធំ ជេគុច្ឆំ បដិក្កូលំ កត្វា ទស្សេសិ។ សោ តំ បេក្ខន្តោ វិរត្តចិត្តោ ហុត្វា អដ្ឋាសិ។ អថស្ស ភគវា ឱភាសំ ផរិត្វា សតិំ ជនេន្តោ –

> "អាតុរំ អសុចិំ បូតិំ, បស្ស កុល្ល សមុស្សយំ;
> ឧគ្ឃរន្តំ បគ្ឃរន្តំ, ពាលានំ អភិនន្ទិត"ន្តិ។ –

អាហ ។ តំ សុត្វា ថេរោ សម្មទេវ សរិសភាវំ ឧបធារេន្តោ អសុភសញ្ញំ បដិលភិត្វា តត្ថ បឋមំ ឈានំ និព្ពត្តេត្វា តំ បាទកំ កត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បាបុណិត្វា អត្តនោ បដិបត្តិំ បច្ចវេក្ខិត្វា –

> **៣៩៣**. "កុល្លោ សិវថិកំ គន្ត្វា, អទ្ទស ឥត្ថិមុជ្ឈិតំ;
> អបវិទ្ធំ សុសានស្មិំ, ខជ្ជន្តិំ កិមិហី ផុដំ។

> **៣៩៤**. "អាតុរំ...បេ.... ពាលានំ អភិនន្ទិតំ។
> **៣៩៥**. ធម្មាទាសំ គហេត្វាន, ញាណទស្សនបត្តិយា;
> បច្ចវេក្ខិំ ឥមំ កាយំ, តុច្ឆំ សន្តរពាហិរំ។

> **៣៩៦**. "យថា ឥទំ តថា ឯតំ, យថា ឯតំ តថា ឥទំ;
> យថា អធោ តថា ឧទ្ធំ, យថា ឧទ្ធំ តថា អធោ។

> **៣៩៧**. "យថា ទិវា តថា រត្តិំ, យថា រត្តិំ តថា ទិវា;
> យថា បុរេ តថា បច្ឆា, យថា បច្ឆា តថា បុរេ។

> **៣៩៨**. "បញ្ចង្គិកេន តុរិយេន, ន រតី ហោតិ តាទិសី;
> យថា ឯកគ្គចិត្តស្ស, សម្មា ធម្មំ វិបស្សតោ"តិ។ –

ឧទានវសេន ឥមា គាថា អភាសិ។

តត្ថ **កុល្លោ**តិ អត្តានមេវ ថេរោ បរំ វិយ កត្វា វទតិ។

អាតុរន្តិ នានប្បការេហិ ទុក្ខេហិ អភិណ្ហំ បដិបីឡិតំ។ **អសុចិ**ន្តិ សុចិរហិតំ ជេគុច្ឆំ បដិក្កូលំ។ **បូតិ**ន្តិ ទុគ្គន្ធំ។ **បស្សា**តិ សភាវតោ ឱលោកេហិ។ **កុល្លា**តិ ឱវាទកាលេ ភគវា ថេរំ អាលបតិ។ ឧទានកាលេ បន ថេរោ សយមេវ អត្តានំ វទតិ។ **សមុស្សយ**ន្តិ សរីរំ។ **ឧគ្ឃរន្ត**ន្តិ ឧទ្ធំ វណមុខេហិ អសុចិំ សវន្តំ។ **បគ្ឃរន្ត**ន្តិ អធោ វណមុខេហិ ស

មន្តតោ ច អសុចី សវន្តំ។ **ពាលានំ អភិនន្ទិត**ន្តិ ពាលេហិ អន្ធបុថុជ្ជនេហិ ទិដ្ឋិតណ្ហាភិនន្ទនាហិ “អហំ មម”ន្តិ អភិនិវិស្ស នន្ទិតំ។

ធម្មាទាសន្តិ ធម្មមយំ អាទាសំ។ យថា ហិ សត្តា អាទាសេន អត្តនោ មុខេ កាយេ វា គុណទោសេ បស្សន្តិ, ឯវំ យោគាវចរោ យេន អត្តភាវេ សំកិលេសវោទានធម្មេ យាថាវតោ បស្សតិ, តំ វិបស្សនាញាណំ ឥធ “ធម្មាទាស”ន្តិ វុត្តំ។ តំ ញាណទស្សនស្ស មគ្គញាណសង្ខាតស្ស ធម្មចក្ខុស្ស អធិគមាយ អត្តនោ សន្តានេ ឧប្បាទេត្វា។ **បច្ចវេក្ខិំ ឥមំ កាយ**ន្តិ ឥមំ ករជកាយំ និច្ចសារាទិវិរហិតោ **តុច្ឆំ** អត្តបរសន្តានានំ វិភាគតោ **សន្តរពាហិរំ** ញាណចក្ខុនា បតិអវេក្ខិំ បស្សិំ។

យថា បន បច្ចវេក្ខិំ, តំ ទស្សេតុំ “**យថា ឥទ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **យថា ឥទំ តថា ឯត**ន្តិ យថា ឥទំ មយ្ហំ សរីរសង្ខាតំ អសុភំ អាយុឧស្មាវិញ្ញាណានំ អនបគមា នានាវិធំ មាយោបមំ កិរិយំ ទស្សេតិ, តថាវ ឯតំ មតសរីរំ បុព្ពេ តេសំ ធម្មានំ អនបគមា អហោសិ។ យថា ឯតំ ឯតរហិ មតសរីរំ តេសំ ធម្មានំ អបគមា ន កិញ្ចិ កិរិយំ ទស្សេតិ, តថា ឥទំ មម សរីរម្បិ តេសំ ធម្មានំ អបគមា នស្សតេវាតិ។ យថា ច ឥទំ មម សរីរំ ឯតរហិ សុសានេ ន មតំ ន សយិតំ, ន ឧទ្ធុមាតកាទិភាវំ ឧបគតំ, តថា ឯតំ ឯតរហិ មតសរីរម្បិ បុព្ពេ អហោសិ។ យថា បនេតំ ឯតរហិ មតសរីរំ សុសានេ សយិតំ ឧទ្ធុមាតកាទិភាវំ ឧបគតំ, តថា ឥទំ មម សរីរម្បិ ភវិស្សតិ។ អថ វា យថា ឥទំ មម សរីរំ អសុចិ ទុគ្គន្ធំ ជេគុច្ឆំ បដិក្កូលំ អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា, តថា ឯតំ មតសរីរម្បិ។ យថា វា ឯតំ មតសរីរំ អសុចិអាទិសភាវញ្ចេវ អនិច្ចាទិសភាវញ្ច, តថា ឥទំ មម សរីរម្បិ។ **យថា អធោ តថា ឧទ្ធ**ន្តិ យថា នាភិតោ អធោ ហេដ្ឋា អយំ កាយោ អសុចិ ទុគ្គន្ធោ ជេគុច្ឆោ បដិក្កូលោ អនិច្ចោ ទុក្ខោ អនត្តា ច, តថា ឧទ្ធំ នាភិតោ ឧបរិ អសុចិអាទិសភាវោ ច។ **យថា ឧទ្ធំ តថា អធោ**តិ យថា ច នាភិតោ, ឧទ្ធំ អសុចិអាទិសភាវោ, តថា អធោ នាភិតោ ហេដ្ឋាបិ។

យថា ទិវា តថា រត្តិន្តិ យថា អយំ កាយោ ទិវា “អដ្ឋិម្ហា អដ្ឋិគូថកោ”តិអាទិនា (សុ. និ. ១៩៩) អសុចិ បគ្ឃរតិ, តថា រត្តិម្បិ។ **យថា រត្តិ តថា ទិវា**តិ យថា ច រត្តិំ អយំ កាយោ អសុចិ បគ្ឃរតិ, តថា ទិវាបិ, នយិមស្ស កាលវិភាគេន អញ្ញថាភាវោតិ អត្ថោ។ **យថា បុរេ តថា បច្ឆា**តិ យថា អយំ កាយោ បុរេ បុព្ពេ តរុណកាលេ អសុចិ ទុគ្គន្ធោ ជេគុច្ឆោ បដិក្កូលោ, តថា ច បច្ឆា ជិណ្ណកាលេ។ យថា ច បច្ឆា ជិណ្ណកាលេ អសុចិអាទិសភាវោ, តថា បុរេ តរុណកាលេបិ ។ យថា វា បុរេ អតីតកាលេ សវិញ្ញាណកាលេ អសុចិអាទិសភាវោ ច អនិច្ចាទិសភាវោ ច, តថា បច្ឆា អនាគតកាលេ អវិញ្ញាណកាលេតិ ឯវម្បេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

បញ្ចង្គិកេន តុរិយេនាតិ “អាតតំ វិតតំ អាតតវិតតំ ឃនំ សុសិរ”ន្តិ ឯវំ បញ្ចង្គិកេន បញ្ចហិ អង្គេហិ សមន្នាគតេន តុរិយេន បរិចរិយមានស្ស កាមសុខសមង្គិនោ ឥស្សរជនស្ស **តាទិសី** តថារូបា **រតិ** សុខស្សាទោ ន ហោតិ។ **យថា ឯកគ្គចិត្តស្ស, សម្មា ធម្មំ វិបស្សតោ**តិ សមថវិបស្សនំ យុគនទ្ធំ កត្វា ឥន្ទ្រិយានំ ឯករសភាវេន វីថិបដិបន្នាយ វិបស្សនាយ ខន្ធានំ ឧទយព្ពយំ បស្សន្តស្ស យោគាវចរស្ស យាទិសា ធម្មរតិ, តស្សា កលម្បិ កាមរតិ ន ឧបេតីតិ។ វុត្តញ្ចេតំ ភគវតា –

> “យតោ យតោ សម្មសតិ, ខន្ធានំ ឧទយព្ពយំ;
> លភតី បីតិបាមោជ្ជំ, អមតំ តំ វិជានត”ន្តិ។ (ធ. ប. ៣៧៤);

ឥមា ឯវ ច ថេរស្ស អញ្ញាព្យាករណគាថាបិ អហេសុំ។

កុល្លត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. មាលុក្យបុត្តត្ថេរគាថាវណ្ណនា

មនុជស្សាតិអាទិកា អាយស្មតោ មាលុក្យបុត្តត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនិត្វា ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ សាវត្ថិយំ កោសលរញ្ញោ អគ្គាសនិកស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ។ តស្ស មាតា មាលុក្យា នាម, តស្សា វសេន **មាលុក្យបុត្តោ**ត្វេវ បញ្ញាយិត្ថ។ សោ វយប្បត្តោ និស្សរណជ្ឈាសយតាយ ឃរាវាសំ បហាយ បរិព្ពាជកបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា វិចរន្តោ សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា សាសនេ បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ នចិរស្សេវ ឆឡភិញ្ញោ អហោសិ។ សោ ញាតីសុ អនុកម្បាយ ញាតិកុលំ អគមាសិ។ តំ ញាតកា បណីតេន ខាទនីយេន ភោជនីយេន បរិវិសិត្វា ធនេន បលោភេតុកាមា

មហន្តំ ធនរាសិ បុរតោ ឧបដ្ឋបេត្វា “ឥទំ ធនំ តវ សន្តកំ, វិព្ភមិត្វា ឥមិនា ធនេន បុត្តទារំ បដិជគ្គន្តោ បុញ្ញានិ ករោហី”តិ យាចិំសុ។ ថេរោ តេសំ អជ្ឈាសយំ វិបរិវត្តេន្តោ អាកាសេ ឋត្វា –

៣៩៩. “មនុជស្ស បមត្តចារិនោ, តណ្ហា វឌ្ឍតិ មាលុវា វិយ;
សោ ប្លវតី ហុរា ហុរំ, ផលមិច្ឆំវ វនស្មិ វានរោ។

៤០០. “យំ ឯសា សហតេ ជម្មី, តណ្ហា លោកេ វិសត្តិកា;
សោកា តស្ស បវឌ្ឍន្តិ, អភិវដ្ឋំវ ពីរណំ។

៤០១. “យោ ចេតំ សហតេ ជម្មិំ, តណ្ហំ លោកេ ទុរច្ចយំ;
សោកា តម្ហា បបតន្តិ, ឧទពិន្ទូវ បោក្ខរា។

៤០២. “តំ វោ វទាមិ ភទ្ទំ វោ, យាវន្តេត្ថ សមាគតា;
តណ្ហាយ មូលំ ខណថ, ឧសីរត្ថោវ ពីរណំ;
មា វោ នឡំវ សោតោវ, មារោ ភញ្ជិ បុនប្បុនំ។

៤០៣. “ករោថ ពុទ្ធវចនំ, ខណោ វោ មា ឧបច្ចគា;
ខណាតីតា ហិ សោចន្តិ, និរយម្ហិ សមប្បិតា។

៤០៤. “បមាទោ រជោ បមាទោ, បមាទានុបតិតោ រជោ;
អប្បមាទេន វិជ្ជាយ, អព្ពហេ សល្លមត្តនោ”តិ។ –

ឥមាហិ ឆហិ គាថាហិ ធម្មំ ទេសេតិ។

តត្ថ **មនុជស្សា**តិ សត្តស្ស។ **បមត្តចារិនោ**តិ សតិវោស្សគ្គលក្ខណេន បមាទេន បមត្តចារិស្ស, នេវ ឈានំ, ន វិបស្សនា , ន មគ្គផលានិ វឌ្ឍន្តិ។ យថា បន រុក្ខំ សំសិព្វន្តី បរិយោនទ្ធន្តី តស្ស វិនាសាយ មាលុវា លតា វឌ្ឍតិ, ឯវមស្ស ឆ ទ្វារានិ និស្សាយ រូបាទីសុ បុនប្បុនំ ឧប្បជ្ជមានា តណ្ហា វឌ្ឍតិ។ វឌ្ឍមានាវ យថា មាលុវា លតា អត្តនោ អបស្សយភូតំ រុក្ខំ អជ្ឈោត្ថរិត្វា បាតេតិ, ឯវំ តណ្ហាវសិកំ បុគ្គលំ អបាយេ និបាតេតិ។ **សោ ប្លវតី**តិ សោ តណ្ហាវសិកោ បុគ្គលោ អបរាបរំ ភវាភវេ ឧប្លវតិ ធាវតិ។ យថា កឹ? **ផលមិច្ឆំវ វនស្មិ វានរោ** យថា រុក្ខផលំ ឥច្ឆន្តោ វានរោ វនស្មឹ ធាវន្តោ រុក្ខស្ស ឯកំ សាខំ គណ្ហាតិ, តំ មុញ្ចិត្វា អញ្ញំ គណ្ហាតិ, តំ មុញ្ចិត្វា អញ្ញន្តិ “សាខំ អលភិត្វា និសិន្នោ”តិ វត្តព្ពតំ នាបជ្ជតិ; ឯវមេវ តណ្ហាវសិកោ បុគ្គលោ ហុរា ហុរំ ធាវន្តោ “អារម្មណំ អលភិត្វា តណ្ហាយ អប្បវត្តិំ បត្តោ”តិ វត្តព្ពតំ នាបជ្ជតិ។

យន្តិ យំ បុគ្គលំ។ ឯសា លាមកភាវេន **ជម្មី** វិសាហារតាយ វិសមូលតាយ វិសផលតាយ វិសបរិភោគតាយ រូបាទីសុ វិសត្តតាយ អាសត្តតាយ ច **វិសត្តិកា**តិ សង្ខំ គតា ឆទ្វារិកា តណ្ហា **សហតេ** អភិភវតិ តស្ស បុគ្គលស្ស។ យថា នាម វនេ បុនប្បុនំ វស្សន្តេ ទេវេ អភិវដ្ឋំ **ពីរណំ** ពីរណតិណំ វឌ្ឍតិ, ឯវំ វដ្ដមូលកា សោកា អភិវឌ្ឍន្តិ វុឌ្ឍិំ អាបជ្ជន្តីតិ អត្ថោ។

យោ ចេតំ…បេ…. ទុរច្ចយន្តិ យោ បន បុគ្គលោ ឯវំ វុត្តប្បការំ អតិក្កមិតុំ បជហិតុំ ទុក្ករតាយ ទុរច្ចយំ តណ្ហំ **សហតេ** អភិភវតិ, តម្ហា បុគ្គលា វដ្ដមូលកា សោកា បបតន្តិ។ យថា នាម បោក្ខរេ បទុមបត្តេ បតិតំ ឧទពិន្ទុ ន បតិដ្ឋាតិ, ឯវំ ន បតិដ្ឋហន្តីតិ អត្ថោ។

តំ វោ វទាមីតិ តេន ការណេន អហំ តុម្ហេ វទាមិ។ **ភទ្ទំ វោ**តិ ភទ្ទំ តុម្ហាកំ ហោតុ, មា តណ្ហំ អនុវត្តបុគ្គលោ វិយ វិភវំ អនត្ថំ បាបុណាថាតិ អត្ថោ។ **យាវន្តេត្ថ សមាគតា**តិ ឥមស្មិំ ឋានេ យត្តកា សន្និបតិតា, តត្តកា។ កឹ វទសីតិ ចេ? **តណ្ហាយ មូលំ ខណថ** ឥមិស្សា ឆទ្វារិកតណ្ហាយ មូលំ ការណំ អវិជ្ជាទិកិលេសគ្គហនំ អរហត្តមគ្គញាណកុទាលេន ខណថ សមុច្ឆិន្ទថ។ កឹ វិយាតិ? **ឧសីរត្ថោវ ពីរណំ** យថា ឧសីរេន អត្ថិកោ បុរិសោ មហន្តេន កុទាលេន ពីរណាបរនាមំ ឧសីរំ នាម តិណំ ខណតិ, ឯវមស្ស មូលំ ខណថាតិ អត្ថោ។ **មា វោ នឡំវ សោតោវ, មារោ ភញ្ជិ បុនប្បុន**ន្តិ តុម្ហេ នទីតីរេ ជាតំ នឡំ មហាវេគេន អាគតោ នទីសោតោ វិយ កិលេសមារោ មច្ចុមារោ ទេវបុត្តមារោ ច បុនប្បុនំ មា ភញ្ជីតិ អត្ថោ។

តស្មា **ករោថ ពុទ្ធវចនំ** “ឈាយថ, ភិក្ខវេ, មា បមាទត្ថា”តិអាទិនា (ម. និ. ១.២១៥) វុត្តំ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ វចនំ ករោថ, យថានុសិដ្ឋំ បដិបត្តិយា សម្បាទេថ។ **ខណោ វោ មា ឧបច្ចគា**តិ យោ ហិ ពុទ្ធវចនំ ន ករោតិ, តំ បុគ្គលំ អយំ ពុទ្ធុប្បាទក្ខណោ បតិរូបទេសវាសេ ឧប្បត្តិក្ខណោ សម្មាទិដ្ឋិយា បដិលទ្ធក្ខណោ ឆន្នំ អាយតនានំ

អវេកល្លក្ខណោតិ សព្ពោបិ ខណោ អតិក្កមតិ, សោ ខណោ មា តុម្ហេ អតិក្កមតុ។ **ខណាតីតា**តិ យេ ហិ តំ ខណំ អតីតា, យេ វា បុគ្គលេ សោ ខណោ អតីតោ, តេ **និរយម្ហិ សមប្បិតា** តត្ថ និព្ពត្តា ចិរកាលំ សោចន្តិ។

បមាទោ រជោតិ រូបាទីសុ អារម្មណេសុ សតិវោស្សគ្គលក្ខណោ បមាទោ, សំកិលេសសភាវត្តា រាគរជាទិមិស្សតាយ ច រជោ។ **បមាទានុបតិតោ រជោ**តិ យោ ហិ កោចិ រជោ នាម រាគាទិកោ, សោ សព្ពោ បមាទានុបតិតោ បមាទវសេនេវ ឧប្បជ្ជតិ។ **អប្បមាទេនា**តិ អប្បមជ្ជនេន អប្បមាទបដិបត្តិយា។ **វិជ្ជាយា**តិ អគ្គមគ្គវិជ្ជាយ។ **អព្ពហេ សល្លមត្តនោ**តិ អត្តនោ ហទយនិស្សិតំ រាគាទិសល្លំ ឧទ្ធរេយ្យ សមូហនេយ្យាតិ។

មាលុក្យបុត្តត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. សប្បទាសត្ថេរគាថាវណ្ណនា

បណ្ណវីសតីតិអាទិកា អាយស្មតោ សប្បទាសត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ដូបនិស្សយំ កុសលំ ឧបចិនិត្វា ឥមស្មឹ ពុទ្ធុប្បាទេ កបិលវត្ថុស្មឹ សុទ្ធោទនមហារាជស្ស បុរោហិតបុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, តស្ស **សប្បទាសោ**តិ នាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ សត្ថុ ញាតិសមាគមេ បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិត្វា កិលេសាភិភវេន ចេតោសមាធឹ អលភន្តោ ព្រហ្មចរិយំ ចរិត្វា សំវេគជាតោ បច្ឆា សត្ថំ អាហរន្តោ យោនិសោ មនសិការំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បាបុណិត្វា អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ –

៤០៥. “បណ្ណវីសតិ វស្សានិ, យតោ បព្ពជិតោ អហំ;
អច្ឆរាសង្ឃាតមត្តម្បិ, ចេតោសន្តិមនជ្ឈគំ។

៤០៦. “អលទ្ធា ចិត្តស្សេកគ្គំ, កាមរាគេន អដ្ដិតោ;
ពាហា បគ្គយ្ហ កន្ទន្តោ, វិហារា ឧបនិក្ខមឹ។

៤០៧. “សត្ថំ វា អាហរិស្សាមិ, កោ អត្ថោ ជីវិតេន មេ;
កថញ្ហិ សិក្ខំ បច្ចក្ខំ, កាលំ កុព្ពេថ មាទិសោ។

៤០៨. “តទាហំ ខុរមាទាយ, មញ្ចកម្ហិ ឧបាវិសឹ;
បរិនីតោ ខុរោ អាសិ, ធមនឹ ឆេត្តុមត្តនោ។

៤០៩. “តតោ មេ មនសីការោ, យោនិសោ ឧទបជ្ជថ;
អាទីនវោ បាតុរហុ, និព្ពិទា សមតិដ្ឋថ។

៤១០. “តតោ ចិត្តំ វិមុច្ចិ មេ, បស្ស ធម្មសុធម្មតំ;
តិស្សោ វិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។ –

ឥមា គាថា អភាសិ។

តត្ថ **បណ្ណវីសតិវស្សានិ, យតោ បព្ពជិតោ អហ**ន្តិ យតោ បដ្ឋាយ អហំ បព្ពជិតោ តានិមានិ បណ្ណវីសតិវស្សានិ។ **អច្ឆរាសង្ឃាតមត្តម្បិ, ចេតោសន្តិមនជ្ឈគ**ន្តិ សោហំ ឯត្តកំ កាលំ ព្រហ្មចរិយំ ចរន្តោ អច្ឆរាសង្ឃាតមត្តម្បិ អង្គុលិផោដនមត្តម្បិ ខណំ ចេតោសន្តឹ ចេតសោ សមាធានំ ន លភឹ។

ឯវំ បន អលទ្ធា ចិត្តស្សេកគ្គតំ, តត្ថ ការណមាហ “**កាមរាគេន អដ្ដិតោ**”តិ។ តត្ថ **អដ្ដិតោ**តិ បីឡិតោ, អភិភូតោតិ អត្ថោ។ **ពាហា បគ្គយ្ហ កន្ទន្តោ**តិ “ឥទមិធ អតិវិយ អយុត្តំ វត្តតិ, យទាហំ និយ្យានិកេ សាសនេ បព្ពជិត្វា អត្តានំ កិលេសបង្កតោ ឧទ្ធរិតុំ ន សក្កោមី”តិ ឧទ្ធំមុខោ ពាហា បគ្គយ្ហ កន្ទមានោ។ **វិហារា ឧបនិក្ខមិ**ន្តិ វសនកវិហារតោ ពហិ និក្ខន្តោ។

យេនាធិប្បាយេន និក្ខន្តោ, តំ ទស្សេតុំ “**សត្ថំ វា អាហរិស្សាមី**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **សត្ថំ វា អាហរិស្សាមី**តិ **វា**-សទ្ទោ វិកប្បនត្ថោ។ តេន “រុក្ខា វា បបតិស្សាមិ, ឧព្ពន្ធិត្វា វា មរិស្សាមី”តិអាទិកេ មរណប្បការេ សង្គណ្ហាតិ។ **សិក្ខ**ន្តិ អធិសីលសិក្ខំ។ **បច្ចក្ខ**ន្តិ បច្ចាចិក្ខន្តោ បរិច្ចជន្តោ។ “បច្ចក្ខា”តិបិ បាឡិ, បច្ចក្ខាយាតិ អត្ថោ។ **កាល**ន្តិ មរណំ។ កថញ្ហិ នាម មាទិសោ សិក្ខាបច្ចក្ខានេន កាលំ ករេយ្យាតិ អត្ថោ។ សិក្ខាបច្ចក្ខានញ្ហិ អរិយស្ស វិនយេ មរណំ នាម។ យថាហ ភគវា – “មរណញ្ហេតំ , ភិក្ខវេ, យោ សិក្ខំ បច្ចក្ខាយ ហីនាយាវត្តតី”តិ (ម. និ. ៣.៦៣)។

“សិក្ខំ បច្ចក្ខា”តិ បន បាបេ កថញ្ហិ នាម មាទិសោ សិក្ខំ បច្ចក្ខាយ កាលំ ករេយ្យ, សិក្ខាសមង្គី ឯវ បន ហុត្វា កាលំ ករេយ្យ? តស្មា សត្ថំ វា អាហរិស្សាមិ, កោ អត្ថោ ជីវិតេន មេតិ យោជនា។

តទាហន្តិ យទា កិលេសាភិភវេន សមណធម្មំ កាតុំ អសមត្ថតាយ ជីវិតេ និព្ពិន្ទន្តោ តទា។ **ខុរ**ន្តិ និសិតខុរំ, ខុរសទិសំ វា សត្ថកំ។ **មញ្ចកម្ហិ ឧបាវិសិ**ន្តិ បរេសំ និវារណភយេន ឱវរកំ បវិសិត្វា មញ្ចកេ និសីទិំ។ **បរិនីតោ**តិ ឧបនីតោ, គលេ ឋបិតោតិ អធិប្បាយោ។ **ធមនិ**ន្តិ “កណ្ឋេ ធមនី, កណ្ឋធមនី គលវលយ”ន្តិបិ វទន្តិ។ **ឆេត្វា**ន្តិ ឆិន្ទិតុំ។

តតោ មេ មនសីការោ, យោនិសោ ឧទបជ្ជថាតិ “យទាហំ មរិស្សាមី”តិ កណ្ឋេ ធមនី ឆិន្ទិតុំ ខុរំ ឧបនេសិំ, តតោ បរំ “អរោគំ នុ ខោ មេ សីល”ន្តិ បច្ចវេក្ខន្តស្ស អក្ខណ្ឌំ អច្ឆិទ្ទំ សុបរិសុទ្ធំ សីលំ ទិស្វា បីតិ ឧប្បជ្ជិ, បីតិមនស្ស កាយោ បស្សម្ភិ, បស្សទ្ធកាយស្ស និរាមិសំ សុខំ អនុភវន្តស្ស ចិត្តស្ស សមាហិតតាយ វិបស្សនាវសេន យោនិសោ មនសិការោ ឧប្បជ្ជិ។ អថ វា តតោតិ កណ្ឋេ ខុរស្ស ឧបនយតោ វណេ ជាតេ ឧប្បន្នំ វេទនំ វិក្ខម្ភេន្តោ វិបស្សនាយ វសេន យោនិសោមនសិការោ ឧប្បជ្ជិ។ ឥទានិ តតោ បរំ មគ្គផលបច្ចវេក្ខណញាណំ ឧប្បន្នភាវំ ទស្សេតុំ “អាទីនវោ បាតុរហូ”តិអាទិ វុត្តំ។ តំ ហេដ្ឋា វុត្តត្ថមេវ។

សប្បទាសត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. កាតិយានត្ថេរគាថាវណ្ណនា

ឧដ្ឋេហីតិអាទិកា អាយស្មតោ កាតិយានត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនិត្វា ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ សាវត្ថិយំ អញ្ញតរស្ស កោសិយគោត្តស្ស ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តោ, មាតុគោត្តវសេន បន **កាតិយានោ**តិ លទ្ធនាមោ វយប្បត្តោ សាមញ្ញកានិត្ថេរស្ស គិហិសហាយោ ថេរំ ទិស្វា បព្ពជិតោ សមណធម្មំ ករោន្តោ រត្តិំ “និទ្ទាភិភវំ វិនោទេស្សាមី”តិ ចង្កមំ អារុហិ។ សោ ចង្កមន្តោ និទ្ទាយ អភិភូតោ បចលាយមានោ បរិបតិត្វា តត្ថេវ អនន្តរហិតាយ ភូមិយា និបជ្ជិ, សត្ថា តស្ស តំ បវត្តិំ ទិស្វា សយំ តត្ថ គន្ត្វា អាកាសេ ឋត្វា **“កាតិយានា”**តិ សញ្ញំ អទាសិ។ សោ សត្ថារំ ទិស្វា ឧដ្ឋហិត្វា វន្ទិត្វា សំវេគជាតោ អដ្ឋាសិ។ អថស្ស សត្ថា ធម្មំ ទេសេន្តោ –

៤១១. “ឧដ្ឋេហិ និសីទ កាតិយាន, មា និទ្ទាពហុលោ អហុ ជាគរស្សុ;
មា តំ អលសំ បមត្តពន្ធុ, កូដេនេវ ជិនាតុ មច្ចុរាជា។

៤១២. “សេយ្យថាបិ មហាសមុទ្ទវេគោ, ឯវំ ជាតិជរាតិ វត្តតេ តំ;
សោ ករោហិ សុទីបមត្តនោ ត្វំ, ន ហិ តាណំ តវ វិជ្ជតេវ អញ្ញំ។

៤១៣. “សត្ថា ហិ វិជេសិ មគ្គមេតំ, សង្គា ជាតិជរាភយា អតីតំ;
បុព្ពាបររត្តមប្បមត្តោ, អនុយុញ្ជស្សុ ទឡ្ហំ ករោហិ យោគំ។

៤១៤. “បុរិមានិ បមុញ្ច ពន្ធនានិ, សង្ឃាដិខុរមុណ្ឌភិក្ខភោជី;
មា ខិឌ្ឌារតិញ្ច មា និទ្ទំ, អនុយុញ្ជិត្ថ ឈាយ កាតិយាន។

៤១៥. “ឈាយាហិ ជិនាហិ កាតិយាន, យោគក្ខេមបថេសុ កោវិទោសិ;
បប្បុយ្យ អនុត្តរំ វិសុទ្ធិំ, បរិនិព្ពាហិសិ វារិនាវ ជោតិ។

៤១៦. “បជ្ជោតករោ បរិត្តរំសោ, វាតេន វិនម្យតេ លតាវ;
ឯវម្បិ តុវំ អនាទិយានោ, មារំ ឥន្ទសគោត្ត និទ្ធុនាហិ;
សោ វេទយិតាសុ វីតរាគោ, កាលំ កង្ខ ឥធេវ សីតិភូតោ”តិ។ –

ឥមា គាថា អភាសិ។

តត្ថ **ឧដ្ឋេហី**តិ និទ្ទូបគមនតោ ឧដ្ឋហន្តោ ឧដ្ឋានវីរិយំ ករោហិ។ យស្មា និបជ្ជា នាម កោសជ្ជបក្ខិយា, តស្មា មា សយិ។ **និសីទា**តិ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា ឧជុំ កាយំ បណិធាយ បរិមុខំ សតិំ ឧបដ្ឋបេត្វា និសីទ។ **កាតិយានា**តិ តំ នាមេន អាលបតិ។ **មា និទ្ទាពហុលោ អហូ**តិ និទ្ទាពហុលោ និទ្ទាភិភូតោ មា អហុ។ **ជាគរស្សូ**តិ ជាគរ, ជាគរិយមនុយុត្តោ ហោហិ។ **មា តំ អលស**ន្តិ ជាគរិយំ អននុយុញ្ជន្តំ តំ អលសំ កុសីតំ បមត្តពន្ធុ

មច្ចុរាជា **កូដេនេវ** អន្ទុហនេន វិយ នេសាទោ មិគំ វា បក្ខឹ វា ជរារោគេហិ មា ជិនាតុ មា អភិភវតុ, មា អជ្ឈោត្ថរតូតិ អត្ថោ។

សេយ្យថាបីតិ សេយ្យថា អបិ។ **មហាសមុទ្ទវេគោ**តិ មហាសមុទ្ទស្ស ឩមិវេគោ។ **ឯវន្តិ** យថា នាម មហាសមុទ្ទឩមិវេគោ ឧបរូបរិ ឧដ្ឋហន្តោ តំ អភិក្កមិតុំ អសក្កោន្តំ បុរិសំ អភិភវតិ, ឯវំ ជាតិ ជរា ច កោសជ្ជាភិភូតំ តំ **អតិវត្តតេ** ឧបរូបរិ អជ្ឈោត្ថរតិ។ **សោ ករោហី**តិ សោ ត្វំ, កាតិយាន, ចតូហិ ឱឃេហិ អនជ្ឈោត្ថរណីយំ អរហត្តផលសង្ខាតំ **សុទីបំ អត្តនោ ករោហិ** អត្តនោ សន្តានេ ឧប្បាទេហិ។ **ន ហិ តាណំ តវ វិជ្ជតេវ អញ្ញន្តិ ហី**តិ ហេតុអត្ថេ និបាតោ។ យស្មា តតោ អគ្គផលតោ អញ្ញំ តវ តាណំ នាម ឥធ វា ហុរំ វា ន ឧបលព្ភតិ, តស្មា តំ អរហត្តសង្ខាតំ សុទីបំ ករោហីតិ។

សត្ថា ហិ វិជេសិ មគ្គមេតន្តិ យំ សាធេតុំ អវិសហន្តា យតោ បរាជិតា បុថូ អញ្ញតិត្ថិយា, តទេតំ តស្ស សុទីបស្ស ការណភូតំ បញ្ចវិធសង្គតោ ជាតិអាទិភយតោ ច អតីតំ អរិយមគ្គំ ទេវបុត្តមារាទិកេ អភិភវិត្វា តុយ្ហំ សត្ថា វិជេសិ សាធេសិ។ យស្មា សត្ថុ សន្តកំ នាម សាវកេន អធិគន្តព្ពំ ន វិស្សជ្ជេតព្ពំ, តស្មា តស្ស អធិគមាយ បុព្ពរត្តាបររត្តំ បុរិមយាមំ បច្ឆិមយាមញ្ច , **អប្បមត្តោ** សតោ សម្បជានោ ហុត្វា **អនុយុញ្ជ យោគំ** ភាវនំ ទឡ្ហញ្ច ករោហិ។

បុរិមានិ បមុញ្ច ពន្ធនានីតិ បុរិមកានិ គិហិកាលេ អាពទ្ធានិ គិហិពន្ធនានិ កាមគុណពន្ធនានិ បមុញ្ច វិស្សជ្ជេហិ, តត្ថ អនបេក្ខោ ហោហិ។ **សង្ឃាដិខុរមុណ្ឌភិក្ខភោជី**តិ សង្ឃាដិធារី ខុរេន កតសិរមុណ្ឌោ ភិក្ខាហារភោជី, តិវិធម្បេតំ បុរិមពន្ធនបមោក្ខស្ស ខិឌ្ឌារតិនិទ្ទានុយោគស្ស ច ការណវចនំ។ យស្មា ត្វំ សង្ឃាដិបារុតោ មុណ្ឌោ ភិក្ខាហារោ ជីវតិ, តស្មា តេ កាមសុខានុយោគោ ខិឌ្ឌារតិនិទ្ទានុយោគោ ច ន យុត្តោតិ តតោ បុរិមានិ បមុញ្ច ពន្ធនានិ ខិឌ្ឌារតឹ និទ្ទញ្ច មានុយុញ្ជិត្ថាតិ យោជនា។ **ឈាយា**តិ ឈាយស្សុ អារម្មណូបនិជ្ឈានំ **អនុយុញ្ជ**។

តំ បន អនុយុញ្ជន្តោ យេន ឈានេន ឈាយតោ កិលេសា សព្ពសោ ជិតា ហោន្តិ, តំ លក្ខណូបនិជ្ឈានំ អនុយុញ្ជាតិ ទស្សេន្តោ **"ឈាយាហិ ជិនាហី"**តិ អាហ។ **យោគក្ខេមបថេសុ កោវិទោសី**តិ ចតូហិ យោគេហិ ខេមស្ស និព្ពានស្ស បថភូតេសុ ពោធិបក្ខិយធម្មេសុ កុសលោ ឆេកោ អសិ, តស្មា ភាវនំ ឧស្សុក្កាបេន្តោ **អនុត្តរំ** ឧត្តររហិតំ, **វិសុទ្ធឹ** និព្ពានំ អរហត្តញ្ច **បប្បុយ្យ** បាបុណិត្វា បន ត្វំ បរិនិព្ពាហិសិ។ **វារិនាវ ជោតី**តិ មហតា សលិលវុដ្ឋិនិបាតេន អគ្គិខន្ធោ វិយ អរិយមគ្គវុដ្ឋិនិបាតេន បរិនិព្ពាយិស្សតិ។

បជ្ជោតករោតិ បជ្ជោតឹ ករោ បទីបោ។ **បរិត្តរំសោ**តិ ខុទ្ទកច្ចិកោ។ **វិនម្យតេ**តិ វិនមីយតិ អបនិយ្យតិ។ **លតាវា**តិ វល្លិ វិយ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យថា វដ្ដិអាទិបច្ចយវេកល្លេន បរិត្តរំសោ មន្ទបភោ បទីបោ អប្បិកា លតា វា វាតេន វិធមិយ្យតិ វិទ្ធំសិយ្យតិ, ឯវំ តុវម្បិ។ កោសិយគោត្តតាយ, **ឥន្ទសគោត្ត,** ឥន្ទសមានគោត្តំ។ មារំ តស្ស វសេ អនាវត្តនា អនុបាទានតោ ច **អនាទិយានោ, និទ្ធុនាហិ** វិធមេហិ វិទ្ធំសេហិ។ ឯវំ បន វិទ្ធំសមានោ សោ ត្វំ វេទយិតាសុ សព្ពាសុ វេទនាសុ វិគតច្ឆន្ទរាគោ **ឥធេវ** ឥមស្មឹយេវ អត្តភាវេ សព្ពកិលេសទរថបរិឡាហាភាវេន **សីតិភូតោ** និព្ពុតោ អត្តនោ បរិនិព្ពានកាលំ **កង្ខ** អាគមេហីតិ ។ ឯវំ សត្ថារា អនុបាទិសេសំ និព្ពានំ បាបេត្វា ទេសនាយ កតាយ ថេរោ ទេសនាវសានេ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ អរហត្តំ បន បត្វា សត្ថារា ទេសិតនិយាមេនេវ ឥមា គាថា អភាសិ។ តា ឯវ ឥមា គាថា ថេរស្ស អញ្ញាព្យាករណញ្ច ជាតា។

កាតិយានត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. មិគជាលត្ថេរគាថាវណ្ណនា

សុទេសិតោតិអាទិកា អាយស្មតោ មិគជាលត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ ឥមស្មឹ ពុទ្ធុប្បាទេ សាវត្ថិយំ វិសាខាយ មហាឧបាសិកាយ បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, **មិគជាលោ**តិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ វិហារំ គន្ត្វា អភិណ្ហសោ ធម្មស្សវនេន បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បត្វា អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ –

៤១៧"សុទេសិតោ ចក្ខុមតា, ពុទ្ធេនាទិច្ចពន្ធុនា;
សព្ពសំយោជនាតីតោ, សព្ពវដ្ដវិនាសនោ។

៤១៨.និយ្យានិកោ ឧត្តរណោ, តណ្ហាមូលវិសោសនោ;
វិសមូលំ អាឃាតនំ, ឆេត្វា បាបេតិ និព្ពុតិំ។

៤១៩.“អញ្ញាណមូលភេទាយ, កម្មយន្តវិឃាដនោ;
វិញ្ញាណានំ បរិគ្គហេ, ញាណវជិរនិបាតនោ។

៤២០.“វេទនានំ វិញ្ញាបនោ, ឧបាទានប្បមោចនោ;
ភវំ អង្គារកាសុំវ, ញាណេន អនុបស្សនោ។

៤២១.“មហារសោ សុគម្ភីរោ, ជរាមច្ចុនិវារណោ;
អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ, ទុក្ខូបសមនោ សិវោ។

៤២២.“កម្មំ កម្មន្តិ ញត្វាន, វិបាកញ្ច វិបាកតោ;
បដិច្ចុប្បន្នធម្មានំ, យថាវាលោកទស្សនោ;
មហាខេមង្គមោ សន្តោ, បរិយោសានភទ្ទកោ”តិ។ – ឥមា គាថា អភាសិ;

តត្ថ **សុទេសិតោ**តិ សុដ្ឋុ ទេសិតោ, វេនេយ្យជ្ឈាសយានុរូបំ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកបរមត្ថានំ យាថាវតោ វិភាវនវសេន ទេសិតោតិ អត្ថោ។ អថ វា **សុទេសិតោ**តិ សម្មា ទេសិតោ, បវត្តិនិវត្តីនំ តទុភយហេតូនញ្ច អវិបរីតតោ បកាសនវសេន ភាសិតោ ស្វាខ្យាតោតិ អត្ថោ។ **ចក្ខុមតា**តិ មំសចក្ខុ, ទិព្ពចក្ខុ, បញ្ញាចក្ខុ, ពុទ្ធចក្ខុ, សមន្តចក្ខូតិ ឥមេហិ បញ្ចហិ ចក្ខូហិ ចក្ខុមតា។ **ពុទ្ធេនា**តិ សព្ពញ្ញុពុទ្ធេន។ **អាទិច្ចពន្ធុនា**តិ អាទិច្ចគោត្តេន។ ទុវិធោ ហិ លោកេ ខត្តិយវំសោ – អាទិច្ចវំសោ, សោមវំសោតិ។ តត្ថ អាទិច្ចវំសោ, ឱក្កាករាជវំសោតិ ជានិតព្ពំ។ តតោ សញ្ជាតតាយ សាកិយា អាទិច្ចគោត្តាតិ ភគវា “អាទិច្ចពន្ធូ”តិ វុច្ចតិ។ អថ វា អាទិច្ចស្ស ពន្ធូតិបិ ភគវា អាទិច្ចពន្ធុ, ស្វាយមត្ថោ ហេដ្ឋា វុត្តោយេវ។ កាមរាគសំយោជនាទីនំ សព្ពេសំ សំយោជនានំ សមតិក្កមនភាវតោ **សព្ពសំយោជនាតីតោ** តតោ ឯវ កិលេសកម្មវិបាកវដ្ដានំ វិនាសនតោ វិទ្ធំសនតោ **សព្ពវដ្ដវិនាសនោ**, សំសារចារកតោ និយ្យានតោ **និយ្យានិកោ**, សំសារមហោឃតោ សមុត្តរណដ្ឋេន **ឧត្តរណោ**, កាមតណ្ហាទីនំ សព្ពតណ្ហានំ មូលំ អវិជ្ជំ អយោនិសោ មនសិការញ្ច វិសោសេតិ សុក្ខាបេតីតិ **តណ្ហាមូលវិសោសនោ**, តិណ្ណម្បិ វេទានំ សម្បដិវេធស្ស វិទ្ធំសនតោ វិសស្ស ទុក្ខស្ស ការណត្តា **វិសមូលំ**, សត្តានំ ព្យសនុប្បត្តិដ្ឋានតាយ **អាឃាតនំ** កម្មំ កិលេសំ វា **ឆេត្វា** សមុច្ឆិន្ទិត្វា **និព្ពុតិំ** និព្ពានំ បាបេតិ។

អញ្ញាណស្ស មូលំ អយោនិសោ មនសិការោ អាសវា ច “អាសវសមុទយា អវិជ្ជាសមុទយោ”តិ (ម. និ. ១.១០៣) ហិ វុត្តំ, តស្ស **ភេទាយ** វជិរូបមញាណេន ភិន្ទនត្ថាយ។ អថ វា “អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា”តិអាទិវចនតោ (វិភ. ២២៥-២២៦; សំ. និ. ២.១) អញ្ញាណំ មូលំ ឯតស្សាតិ អញ្ញាណមូលំ, ភវចក្កំ, តស្ស មគ្គញាណវជិរេន បទាលនត្ថំ ទេសិតោតិ សម្ពន្ធោ។ **កម្មយន្តវិឃាដនោ**តិ កម្មឃដិតស្ស អត្តភាវយន្តស្ស វិទ្ធំសនោ។ **វិញ្ញាណានំ បរិគ្គហេ**តិ កាមភវាទីសុ យថាសកកម្មុនា វិញ្ញាណគ្គហណេ ឧបដ្ឋិតេតិ វចនសេសោ។ តត្ថ តត្ថ ហិ ភវេ បដិសន្ធិយា គហិតាយ តំតំភវនិស្សិតវិញ្ញាណានិបិ គហិតានេវ ហោន្តិ។ **ញាណវជិរនិបាតនោ**តិ ញាណវជិរស្ស និបាតោ, ញាណវជិរំ និបាតេត្វា តេសំ បទាលេតា។ លោកុត្តរធម្មោ ហិ ឧប្បជ្ជមានោ សត្តមភវាទីសុ ឧប្បជ្ជនារហានិ វិញ្ញាណានិ ភិន្ទន្តមេវ ឧប្បជ្ជតីតិ។

វេទនានំ វិញ្ញាបនោតិ សុខាទីនំ តិស្សន្នំ វេទនានំ យថាក្កមំ ទុក្ខសល្លានិច្ចវសេន យាថាវតោ បវេទកោ។ **ឧបាទានប្បមោចនោ**តិ កាមុបាទានាទីហិ ចតូហិបិ ឧបាទានេហិ ចិត្តសន្តានស្ស វិមោចកោ។ **ភវំ អង្គារកាសុំវ, ញាណេន អនុបស្សនោ**តិ កាមភវាទិនវវិធម្បិ ភវំ ឯកាទសហិ អគ្គីហិ អាទិត្តភាវតោ សាធិកបោរិសំ អង្គារកាសុំ វិយ មគ្គញាណេន អនុបច្ចក្ខតោ ទស្សេតា។

សន្តបណីតភាវតោ អតិត្តិករដ្ឋេន **មហារសោ** បរិញ្ញាទិវសេន វា មហាកិច្ចតាយ សាមញ្ញផលវសេន មហាសម្បត្តិតាយ ច **មហារសោ**, អនុបចិតសម្ភារេហិ ទុរវគាហតាយ អលព្ភនេយ្យបតិដ្ឋតាយ ច **សុដ្ឋុ គម្ភីរោ ជរាមច្ចុនិវារណោ**, អាយតី ភវាភិនិព្ពត្តិយា និវត្តនេន ជរាយ មច្ចុនោ ច បដិសេធកោ។ ឥទានិ យថាវុត្តគុណវិសេសយុត្តំ ធម្មំ សរូបតោ ទស្សេន្តោ **“អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ”**តិ វត្វា បុនបិ តស្ស កតិបយេ គុណេ វិភាវេតុំ **“ទុក្ខូបសមនោ សិវោ”**តិអាទិមាហ។ តស្សត្ថោ – បរិសុទ្ធដ្ឋេន **អរិយោ**, សម្មាទិដ្ឋិអាទិអដ្ឋធម្មសមោធានតាយ **អដ្ឋង្គិកោ**, និព្ពានគវេសនដ្ឋេន **មគ្គោ** សកលវដ្ដទុក្ខវូបសមនដ្ឋេន **ទុក្ខវូបសមនោ**, ខេមដ្ឋេន **សិវោ**។

យថា ឥតោ ពាហិរកសមយេ អសម្មាសម្ពុទ្ធបវេទិតត្តា កម្មវិបាកោ វិបល្លាសោ សិយាតិ ឯវំ អវិបល្លាសេត្វា **បដិច្ចុប្បន្នធម្មានំ** បដិច្ចសមុប្បន្នេសុ ធម្មេសុ កម្មំ កម្មន្តិ វិបាកញ្ច វិបាកតោ ញត្វាន បុព្ពភាគញាណេន

ជាននហេតុ សស្សតុច្ឆេទគ្គាហានំ វិធមនេន យាថាវតោ អាលោកទស្សនោ តក្ករស្ស លោកុត្តរញាណលោកស្ស ទស្សនោ។ កេនចិ កញ្ចិ កទាចិបិ អនុបទ្ទុតត្តា មហាខេមំ និព្ពានំ គច្ឆតិ សត្តេ គមេតិ ចាតិ **មហាខេមង្គមោ,** សព្ពកិលេសទរថបរិឡាហវូបសមនតោ **សន្តោ,** អកុប្បាយ ចេតោវិមុត្តិយា អនុបាទិសេសាយ ច និព្ពានធាតុយា បាបនេន **បរិយោសានភទ្ទកោ** សុទេសិតោ ចក្ខុមតាតិ យោជនា។

ឯវំ ថេរោ នានានយេហិ អរិយធម្មំ បសំសន្តោ តស្ស ធម្មស្ស អត្តនា អធិគតភាវំ អញ្ញាបទេសេន បកាសេសិ។

មិគជាលត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. បុរោហិតបុត្តជេន្តត្ថេរគាថាវណ្ណនា

ជាតិមទេន មត្តោហន្តិអាទិកា អាយស្មតោ ជេន្តត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនិត្វា ឥមស្មឹ ពុទ្ធុប្បាទេ សាវត្ថិយំ កោសលរញ្ញោ បុរោហិតស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, តស្ស **ជេន្តោ**តិ នាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ ជាតិមទេន ភោគឥស្សរិយរូបមទេន ច មត្តោ អញ្ញេ ហីឡេន្តោ គរុដ្ឋានិយានម្បិ អបចិតឹ អករោន្តោ មានថទ្ធោ វិចរតិ។ សោ ឯកទិវសំ សត្ថារំ មហតិយា បរិសាយ បរិវុតំ ធម្មំ ទេសេន្តំ ទិស្វា ឧបសង្កមន្តោ “សចេ មំ សមណោ គោតមោ បឋមំ អាលបិស្សតិ, អហម្បិ អាលបិស្សាមិ; នោ ចេ, នាលបិស្សាមី”តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេត្វា ឧបសង្កមិត្វា ឋិតោ ភគវតិ បឋមំ អនាលបន្តេ សយម្បិ មានេន អនាលបិត្វា គមនាការំ ទស្សេសិ។ តំ ភគវា –

> “ន មានំ ព្រាហ្មណ សាធុ, អត្ថិកស្សីធ ព្រាហ្មណ;
> យេន អត្ថេន អាគច្ឆិ, តមេវមនុព្រូហយេ”តិ។ (សំ. និ. ១.២០១) –

គាថាយ អជ្ឈភាសិ។ សោ “ចិត្តំ មេ សមណោ គោតមោ ជានាតី”តិ អភិប្បសន្នោ ភគវតោ បាទេសុ សិរសា និបតិត្វា បរមនិបច្ចាការំ កត្វា –

> “កេសុ ន មានំ កយិរាថ, កេសុ ចស្ស សគារវោ;
> ក្យស្ស អបចិតា អស្សុ, ក្យស្សុ សាធុ សុបូជិតា”តិ។ –

បុច្ឆិ។ តស្ស ភគវា –

> “មាតរិ បិតរិ ចាបិ, អថោ ជេដ្ឋម្ហិ ភាតរិ;
> អាចរិយេ ចតុត្ថម្ហិ, សមណព្រាហ្មណេសុ ច។
>
> “តេសុ ន មានំ កយិរាថ, តេសុ អស្ស សគារវោ;
> ក្យស្ស អបចិតា អស្សុ, ត្យស្សុ សាធុ សុបូជិតា។
>
> “អរហន្តេ សីតិភូតេ, កតកិច្ចេ អនាសវេ;
> និហច្ច មានំ អត្ថទ្ធោ, តេ នមស្សេ អនុត្តរេ”តិ។ (សំ. និ. ១.២០១) –

បញ្ហំ វិស្សជ្ជេន្តោ ធម្មំ ទេសេសិ។ សោ តាយ ទេសនាយ សោតាបន្នោ ហុត្វា បព្ពជិត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ អរហត្តំ បត្វា អត្តនោ បដិបត្តិកិត្តនមុខេន អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ –

> **៤២៣.** “ជាតិមទេន មត្តោហំ, ភោគឥស្សរិយេន ច;
> សណ្ឋានវណ្ណរូបេន, មទមត្តោ អចារិហំ។
>
> **៤២៤.** “នាត្តនោ សមកំ កញ្ចិ, អតិរេកញ្ច មញ្ញិសំ;
> អតិមានហតោ ពាលោ, បត្ថទ្ធោ ឧស្សិតទ្ធជោ។
>
> **៤២៥.** “មាតរំ បិតរញ្ចាបិ, អញ្ញេបិ គរុសម្មតេ;
> ន កញ្ចិ អភិវាទេសឹ, មានត្ថទ្ធោ អនាទរោ។

៤២៦. ទិស្វា វិនាយកំ អគ្គំ, សារថីនំ វរុត្តមំ;
តបន្តមិវ អាទិច្ចំ, ភិក្ខុសង្ឃបុរក្ខតំ។

៤២៧. "មានំ មទញ្ច ឆឌ្ឌេត្វា, វិប្បសន្នេន ចេតសា;
សិរសា អភិវាទេសិ, សព្ពសត្តានមុត្តមំ។

៤២៨. "អតិមានោ ច ឱមានោ, បហីនា សុសមូហតា;
អស្មិមានោ សមុច្ឆិន្នោ, សព្ពេ មានវិធា ហតា"តិ។ –

ឥមា គាថា អភាសិ។

តត្ថ **ជាតិមទេន មត្តោហ**ន្តិ អហំ ឧទិច្ចេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តោ, "ន មាទិសោ ឧភតោ សុជាតោ អញ្ញោ អត្ថី"តិ កុលមានេន មត្តោ មានថទ្ធោ អចារិន្តិ យោជនា។ **ភោគឥស្សរិយេន ចា**តិ វិភវេន អាធិបច្ចេន ច ហេតុភូតេន ភោគសម្បទញ្ច ឥស្សរិយសម្បទញ្ច បដិច្ច ឧប្បន្នមទេន មត្តោ អហំ អចារិន្តិ យោជនា។ **សណ្ឋាន វណ្ណរូបេនា**តិ សណ្ឋានំ អារោហបរិណាហសម្បត្តិ, វណ្ណោ ឱទាតសាមតាទិឆវិសម្បត្តិ, រូបំ អង្គបច្ចង្គសោភា។ ឥធាបិ វុត្តនយេន យោជនា វេទិតព្ពា។ **មទមត្តោ**តិ វុត្តប្បការតោ អញ្ញេនបិ មទេន មត្តោ។

នាត្តនោ សមកំ កញ្ចីតិ អត្តនោ សមកំ សទិសំ ជាតិអាទីហិ សមានំ អតិរេកំ វា កញ្ចិ ន មញ្ញិសំ ន មញ្ញឹ, មយា សមានម្បិ ន មញ្ញឹ, កុតោ អធិកន្តិ អធិប្បាយោ។ **អតិមានហតោ ពាលោ**តិ ពាលោ អហំ តតោ ពាលភាវតោ អតិមានេន ខតូបហតកុសលាចារោ, តតោ ឯវ **បត្ថទ្ធោ ឧស្សិតទ្ធជោ** ថម្ភវសេន គរូនម្បិ និបច្ចការស្ស អករណតោ ភុសំ ថទ្ធោ អនោនមនថទ្ធជាតោ ឧស្សិតមានទ្ធជោ។

វុត្តមេវត្ថំ បាកដតរំ កាតុំ **"មាតរ"**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **អញ្ញេ**តិ ជេដ្ឋភាតុអាទិកេ, សមណព្រាហ្មណេ ច។ **គរុ សម្មតេ**តិ គរូតិ សម្មតេ គរុដ្ឋានិយេ។ **អនាទរោ**តិ អាទររហិតោ។

ទិស្វា វិនាយកំ អគ្គន្តិ ឯវំ មានថទ្ធោ ហុត្វា វិចរន្តោ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកបរមត្ថេហិ វេនេយ្យានំ វិនយនតោ សយម្ភុតាយ នាយកភាវតោ ច វិនាយកំ។ សទេវកេ លោកេ សីលាទិគុណេហិ សេដ្ឋភាវតោ អគ្គំ។ បុរិសទម្មានំ អច្ចន្តតាយ ទមនតោ **សារថីនំ វរុត្តមំ,** អតិវិយ ឧត្តមំ ព្យាមប្បភាទិឱភាសេន អាទិច្ចមិវ **តបន្តំ,** ឱភាសន្តំ ភិក្ខុសង្ឃបុរក្ខតំ ធម្មំ ទេសេន្តំ សព្ពសត្តានំ ឧត្តមំ សត្ថារំ ទិស្វា ពុទ្ធានុភាវេន សន្តជ្ជិតោ "អហមេវ សេដ្ឋោ, អញ្ញេ ហីនា"តិ បវត្តមានំ ភោគមទាទិមទញ្ច **ឆឌ្ឌេត្វា** បហាយ វិប្បសន្នេន ចេតសា សិរសា អភិវាទេសិន្តិ យោជនា។ កថំ បនាយំ មានថទ្ធោ សមានោ សត្ថុ ទស្សនមត្តេន មានំ បហាសីតិ? ន ខោ បនេតំ ឯវំ ទដ្ឋព្ពំ។ សត្ថុ ទស្សនមត្តេន មានំ ន បហាសិ "ន មានំ, ព្រាហ្មណ, សាធូ"តិអាទិកាយ បន ទេសនាយ មានំ បហាសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ "មានំ មទញ្ច ឆឌ្ឌេត្វា, វិប្បសន្នេន ចេតសា។ សិរសា អភិវាទេសិ"ន្តិ។ **វិប្បសន្នេន ចេតសា**តិ ច ឥត្ថម្ភូតលក្ខណេ ករណវចនំ ទដ្ឋព្ពំ។

"អហមេវ សេដ្ឋោ"តិ បវត្តោ មានោ **អតិមានោ**។ "ឥមេ បន និហីនា"តិ អញ្ញេ ហីនតោ ទហន្តស្ស មានោ **"ឱមានោ**"តិ វទន្តិ។ "សេយ្យោហមស្មី"តិ បន អញ្ញំ អតិក្កមិត្វា អត្តានំ សេយ្យតោ ទហន្តស្ស បវត្តោ សេយ្យមានោ **អតិមានោ**។ "ហីនោហមស្មី"តិ បវត្តោ ហីនមានោ **ឱមានោ។ បហីនា សុសមូហតា**តិ ហេដ្ឋិមមគ្គេហិ បហីនា ហុត្វា អគ្គមគ្គេន សុដ្ឋុ សមុគ្ឃាដិតា។ **អស្មិមានោ**តិ "ឯសោហមស្មី"តិ ខន្ធេ "អហ"ន្តិ គហណវសេន បវត្តមានោ។ **សព្ពេ**តិ ន កេវលំ អតិមានឱមានអស្មិមានា ឯវ, អថ ខោ សេយ្យស្ស សេយ្យមានាទយោ នវវិធា អន្តរភេទេន អនេកវិធា ច សព្ពេ មានវិធា មានកោដ្ឋាសា **ហតា** អគ្គមគ្គេន សមុគ្ឃាដិតាតិ។

បុរោហិតបុត្តជេន្តត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. សុមនត្ថេរគាថាវណ្ណនា

យទា នវោ បព្ពជិតោតិអាទិកា អាយស្មតោ សុមនត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ សិខិស្ស ភគវតោ កាលេ មាលាការកុលេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ ឯកទិវសំ សិខឹ ភគវន្តំ បស្សិត្វា បសន្នមានសោ សុមនបុប្ផេហិ បូជំ អកាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ អញ្ញតរស្ស ឧបាសកស្ស គេហេ បដិសន្ធឹ គណ្ហិ។ សោ ច ឧបាសកោ អាយស្មតោ អនុរុទ្ធត្ថេរស្ស ឧបដ្ឋាកោ អហោសិ។ តស្ស ច តតោ បុព្ពេ ជាតាជាតា ទារកា មរិំសុ។ តេន សោ

“សចាហំ ឥទានិ ឯកំ បុត្តំ លភិស្សាមិ, អយ្យស្ស អនុរុទ្ធត្ថេរស្ស សន្តិកេ បព្ពាជេស្សាមី”តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេសិ។ សោ ច ទសមាសច្ចយេន ជាតោ អរោគោយេវ ហុត្វា អនុក្កមេន វឌ្ឍន្តោ សត្តវស្សិកោ អហោសិ, តំ បិតា ថេរស្ស សន្តិកេ បព្ពាជេសិ។ សោ បព្ពជិត្វា តតោ បរិបក្កញាណត្តា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ នចិរស្សេវ ឆឡភិញ្ញោ ហុត្វា ថេរំ ឧបដ្ឋហន្តោ “បានីយំ អាហរិស្សាមី”តិ ឃដំ អាទាយ ឥទ្ធិយា អនោតត្តទហំ អគមាសិ។ អថេកោ មិច្ឆាទិដ្ឋិកោ នាគរាជា អនោតត្តទហំ បដិច្ឆាទេន្តោ សត្តក្ខត្តុំ ភោគេន បរិក្ខិបិត្វា ឧបរិ មហន្តំ ផណំ កត្វា សុមនស្ស បានីយំ គហេតុំ ឱកាសំ ន ទេតិ។ សុមនោ គរុឡរូបំ គហេត្វា តំ នាគរាជំ អភិភវិត្វា បានីយំ គហេត្វា ថេរស្ស វសនដ្ឋានំ ឧទ្ទិស្ស អាកាសេន គច្ឆតិ។ តំ សត្ថា ជេតវនេ និសិន្នោ តថា គច្ឆន្តំ ទិស្វា ធម្មសេនាបតិំ អាមន្តេត្វា, “សារិបុត្ត, ឥមំ បស្សា”តិអាទិនា ចតូហិ គាថាហិ តស្ស គុណេ អភាសិ។ អថ សុមនត្ថេរោ –

៤២៩. “យទា នវោ បព្ពជិតោ, ជាតិយា សត្តវស្សិកោ;
ឥទ្ធិយា អភិភោត្វាន, បន្នគិន្ទំ មហិទ្ធិកំ។

៤៣០. “ឧបជ្ឈាយស្ស ឧទកំ, អនោតត្តា មហាសរា;
អាហរាមិ តតោ ទិស្វា, មំ សត្ថា ឯតទព្រវិ។

៤៣១. “សារិបុត្ត ឥមំ បស្ស, អាគច្ឆន្តំ កុមារកំ;
ឧទកកុម្ភមាទាយ, អជ្ឈត្តំ សុសមាហិតំ។

៤៣២. “បាសាទិកេន វត្តេន, កល្យាណឥរិយាបថោ;
សាមណេរោនុរុទ្ធស្ស, ឥទ្ធិយា ច វិសារទោ។

៤៣៣. “អាជានីយេន អាជញ្ញោ, សាធុនា សាធុការិតោ;
វិនីតោ អនុរុទ្ធេន, កតកិច្ចេន សិក្ខិតោ។

៤៣៤. “សោ បត្វា បរមំ សន្តិំ, សច្ឆិកត្វា អកុប្បតំ;
សាមណេរោ ស សុមនោ, មា មំ ជញ្ញាតិ ឥច្ឆតី”តិ។ –

អញ្ញាព្យាករណវសេន ឆ គាថា អភាសិ។

តត្ថ អាទិតោ ទ្វេ គាថា សុមនត្ថេរេនេវ ភាសិតា, ឥតរា ចតស្សោ តំ បសំសន្តេន សត្ថារា ភាសិតា។ តា សព្ពា ឯកជ្ឈំ កត្វា សុមនត្ថេរោ បច្ឆា អញ្ញាព្យាករណវសេន អភាសិ។ តត្ថ **បន្នគិន្ទ**ន្តិ នាគរាជំ។ **តតោ**តិ តត្ថ, យទា នវោ បព្ពជិតោ ជាតិយា សត្តវស្សិកោ ឥទ្ធិពលេន មហិទ្ធិកំ នាគរាជំ អភិភវិត្វា អនោតត្តទហតោ ឧបជ្ឈាយស្ស បានីយំ អាហរាមិ, តស្មិំ កាលេតិ អត្ថោ។

មំ ឧទ្ទិស្ស មយ្ហំ សត្ថា ឯតទព្រវិ, តំ ទស្សេន្តោ, “**សារិបុត្ត, ឥមំ បស្សា**”តិអាទិមាហ។ **អជ្ឈត្តំ សុសមាហិត**ន្តិ វិសយជ្ឈត្តភូតេន អគ្គផលសមាធិនា សុដ្ឋុ សមាហិតំ។

បាសាទិកេន វត្តេនាតិ បស្សន្តានំ បសាទាវហេន អាចារវត្តេន, ករណត្ថេ ឥទំ ករណវចនំ។ **កល្យាណឥរិយាបថោ**តិ សម្បន្នឥរិយាបថោ។ បាសាទិកេន វត្តេនាតិ វា ឥត្ថម្ភូតលក្ខណេ ករណវចនំ។ សមណស្ស ភាវោ សាមញ្ញំ, សាមញ្ញន្តិ អត្ថោ។ តទត្ថំ ធ្វរតិ បវត្តតីតិ សាមណេរោ, សមណុទ្ទេសោ។ **ឥទ្ធិយា ច វិសារទោ**តិ ឥទ្ធិយម្បិ ព្យត្តោ សុកុសលោ។ **អាជានីយេនា**តិ បុរិសាជានីយេន។ អត្តហិតបរហិតានំ សាធនតោ **សាធុនា** កតកិច្ចេន អនុរុទ្ធេន **សាធុ** ឧភយហិតសាធកោ, សុដ្ឋុ វា អាជញ្ញោ **ការិតោ** ទមិតោ។ អគ្គវិជ្ជាយ **វិនីតោ** អសេក្ខភាវាបាទនេន **សិក្ខិតោ** សិក្ខាបិតោតិ អត្ថោ។

សោ សាមណេរោ សុមនោ បរមំ **សន្តិំ** និព្ពានំ **បត្វា** អគ្គមគ្គាធិគមេន អធិគន្ត្វា **សច្ឆិកត្វា** អត្តបច្ចក្ខំ កត្វា **អកុប្បតំ** អរហត្តផលំ អប្បិច្ឆភាវស្ស បរមុក្កំសគតត្តា **មា មំ ជញ្ញា**តិ មំ “អយំ ខីណាសវោ”តិ វា “ឆឡភិញ្ញោ”តិ វា កោចិបិ មា ជានេយ្យាតិ **ឥច្ឆតិ** អភិកង្ខតីតិ។

សុមនត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. ន្ហាតកមុនិត្ថេរគាថាវណ្ណនា

វាតរោគាភិនីតោតិអាទិកា អាយស្មតោ ន្ទាតកមុនិស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនិត្វា ឥមស្មឹ ពុទ្ធុប្បាទេ រាជគហេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា វយប្បត្តោ វិជ្ជាដ្ឋានាទីសុ និប្ផត្តឹ គតោ ន្ទាតកលក្ខណយោគេន **ន្ទាតកោ**តិ បញ្ញាយិត្ថ។ សោ តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា រាជគហស្ស តិយោជនប្បមាណេ ឋានេ អរញ្ញាយតនេ នីវារេហិ យាបេន្តោ អគ្គឹ បរិចារយមានោ វសតិ។ តស្ស សត្ថា យដេ វិយ បទីបំ ហទយព្ភន្តរេ បជ្ជលន្តំ អរហត្តូបនិស្សយំ ទិស្វា អស្សមបទំ អគមាសិ។ សោ ភគវន្តំ ទិស្វា ហដ្ឋតុដ្ឋោ អត្តនោ ឧបកប្បននិយាមេន អាហារំ ឧបនេសិ។ តំ ភគវា បរិភុញ្ជិ។ ឯវំ តយោ ទិវសេ ទត្វា ចតុត្ថទិវសេ “ភគវា តុម្ហេ បរមសុខុមាលា, កថំ ឥមិនា អាហារេន យាបេថា”តិ អាហ។ តស្ស សត្ថា អរិយសន្តោសគុណំ បកាសេន្តោ ធម្មំ ទេសេសិ។ តាបសោ តំ សុត្វា សោតាបន្នោ ហុត្វា បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ ភគវា តំ អរហត្តេ បតិដ្ឋបេត្វា គតោ។ សោ បន តត្ថេវ វិហរន្តោ អបរភាគេ វាតាពាធេន ឧបទ្ទុតោ អហោសិ។ សត្ថា តត្ថ គន្ត្វា បដិសន្ថារមុខេន តស្ស វិហារំ បុច្ឆន្តោ –

៤៣៥. “វាតរោគាភិនីតោ ត្វំ, វិហរំ កាននេ វនេ;
បវិទ្ធគោចរេ លូខេ, កថំ ភិក្ខុ ករិស្សសី”តិ។ – គាថមាហ; អថ ថេរោ –

៤៣៦. “បីតិសុខេន វិបុលេន, ផរិត្វាន សមុស្សយំ;
លូខម្បិ អភិសម្ភោន្តោ, វិហរិស្សាមិ កាននេ។

៤៣៧. “ភាវេន្តោ សត្ត ពោជ្ឈង្គេ, ឥន្ទ្រិយានិ ពលានិ ច;
ឈានសោខុម្មសម្បន្នោ, វិហរិស្សំ អនាសវោ។

៤៣៨. “វិប្បមុត្តំ កិលេសេហិ, សុទ្ធចិត្តំ អនាវិលំ;
អភិណ្ហំ បច្ចវេក្ខន្តោ, វិហរិស្សំ អនាសវោ។

៤៣៩. “អជ្ឈត្តញ្ច ពហិទ្ធា ច, យេ មេ វិជ្ជិំសុ អាសវា;
សព្ពេ អសេសា ឧច្ឆិន្នា, ន ច ឧប្បជ្ជរេ បុន។

៤៤០. “បញ្ចក្ខន្ធា បរិញ្ញាតា, តិដ្ឋន្តិ ឆិន្នមូលកា;
ទុក្ខក្ខយោ អនុប្បត្តោ, នត្ថិ ទានិ បុនព្ភវោ”តិ។ –

ឥមាហិ សេសគាថាហិ អត្តនោ វិហារំ សត្ថុ បវេទេសិ។

តត្ថ **ឈានសោខុម្មសម្បន្នោ**តិ ឈានសុខុមភាវេន សមន្នាគតោ។ ឈានសុខុមំ នាម អរូបជ្ឈានំ, តស្មា អដ្ឋសមាបត្តិលាភិម្ហីតិ វុត្តំ ហោតិ។ តេន អត្តនោ ឧភតោភាគវិមុត្តិតំ ទស្សេតិ។ អបរេ បនាហុ – “សោខុម្មន្តិ អគ្គមគ្គផលេសុ អធិបញ្ញាសិក្ខា អធិប្បេតា, តតោ ឈានគ្គហណេន អត្តនោ ឧភតោភាគវិមុត្តិតំ វិភាវេតី”តិ។ **វិប្បមុត្តំ កិលេសេហី**តិ បដិប្បស្សទ្ធិវិមុត្តិយា សព្ពកិលេសេហិ វិមុត្តំ, តតោ ឯវ **សុទ្ធចិត្តំ,** អនាវិលសង្កប្បតាយ **អនាវិលំ,** តីហិបិ បទេហិ អរហត្តផលចិត្តមេវ វទតិ។ សេសំ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវ។ ឥមមេវ ច ថេរស្ស អញ្ញាព្យាករណំ អហោសីតិ។

ន្ទាតកមុនិត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. ព្រហ្មទត្តត្ថេរគាថាវណ្ណនា

អក្កោធស្សាតិអាទិកា អាយស្មតោ ព្រហ្មទត្តត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនិត្វា ឥមស្មឹ ពុទ្ធុប្បាទេ សាវត្ថិយំ កោសលរញ្ញោ បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, **ព្រហ្មទត្តោ**តិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ ជេតវនមហេ ពុទ្ធានុភាវំ ទិស្វា បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ សហ បដិសម្ភិទាហិ ឆឡភិញ្ញោ អហោសិ។ តំ ឯកទិវសំ នគរេ បិណ្ឌាយ ចរន្តំ អញ្ញតរោ ព្រាហ្មណោ អក្កោសិ។ ថេរោ តំ សុត្វាបិ តុណ្ហីភូតោ បិណ្ឌាយ ចរតិយេវ, ព្រាហ្មណោ បុនបិ អក្កោសិយេវ។ មនុស្សា ឯវំ អក្កោសន្តម្បិ នំ “អយំ ថេរោ ន កិញ្ចិ ភណតី”តិ អាហំសុ។ តំ សុត្វា ថេរោ តេសំ មនុស្សានំ ធម្មំ ទេសេន្តោ –

៤៤១. “អក្កោធស្ស កុតោ កោធោ, ទន្តស្ស សមជីវិនោ;
សម្មទញ្ញា វិមុត្តស្ស, ឧបសន្តស្ស តាទិនោ។

៤៤២. “តស្សេវ តេន បាបិយោ, យោ កុទ្ធំ បដិកុជ្ឈតិ;

កុទ្ធំ អប្បដិកុជ្ឈន្តោ, សង្គាមំ ជេតិ ទុជ្ជយំ។

៤៤៣. “ឧភិន្នមត្ថំ ចរតិ, អត្តនោ ច បរស្ស ច;
បរំ សង្កុបិតំ ញត្វា, យោ សតោ ឧបសម្មតិ។

៤៤៤. “ឧភិន្នំ តិកិច្ឆន្តំ តំ, អត្តនោ ច បរស្ស ច;
ជនា មញ្ញន្តិ ពាលោតិ, យេ ធម្មស្ស អកោវិទា។ (សំ. និ. ១.១៨៨);

៤៤៥. “ឧប្បជ្ជេ តេ សចេ កោធោ, អាវជ្ជ កកចូបមំ;
ឧប្បជ្ជេ ចេ រសេ តណ្ហា, បុត្តមំសូបមំ សរ។

៤៤៦. “សចេ ធាវតិ ចិត្តំ តេ, កាមេសុ ច ភវេសុ ច;
ខិប្បំ និគ្គណ្ហ សតិយា, កិដ្ឋាទំ វិយ ទុប្បសុ”ន្តិ។ –

ឥមា គាថា អភាសិ។

តត្ថ **អក្កោធស្សា**តិ កោធរហិតស្ស មគ្គេន សមុច្ឆិន្នកោធស្ស។ **កុតោ កោធោ**តិ កុតោ នាម ហេតុ កោធោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, តស្ស ឧប្បត្តិការណំ នត្ថីតិ អត្ថោ។ **ទន្តស្សា**តិ ឧត្តមេន ទមេន អគ្គមគ្គទមថេន ទន្តស្ស។ **សមជីវិនោ**តិ កាយវិសមាទីនិ សព្ពសោ បហាយ កាយសមាទីនំ វសេន សមំ ជីវន្តស្ស សត្តដ្ឋានិយេន សម្បជញ្ញេន សម្មទេវ វត្តន្តស្ស។ **សម្មទញ្ញា វិមុត្តស្សា**តិ សម្មា អញ្ញាយ អភិញ្ញេយ្យាទិកេ ធម្មេ ជានិត្វា សព្ពាសវេហិ វិប្បមុត្តស្ស។ តតោ ឯវ សព្ពកិលេសទរថបរិឡាហវូបសមេន **ឧបសន្តស្ស**។ ឥដ្ឋាទីសុ តាទិលក្ខណប្បត្តិយា **តាទិនោ** ខីណាសវស្ស កុតោ កោធោតិ អញ្ញាបទេសេន ថេរោ អត្តនោ កោធាភាវំ តស្ស ច ការណានិ វត្វា ឥទានិ កោធេ អកោធេ ច អាទីនវានិសំសទស្សនេន ធម្មំ កថេន្តោ **“តស្សេវា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **យោ កុទ្ធំ បដិកុជ្ឈតី**តិ យោ បុគ្គលោ អត្តនោ ឧបរិ កុទ្ធំ កុបិតំ បុគ្គលំ បដិកុជ្ឈតិ, តស្សេវ តេន បដិកុជ្ឈនបច្ចក្កោសនបដិប្បហរណាទិនា **បាបិយោ** ឥធលោកេ វិញ្ញូគរហាទិវសេន បរលោកេ និរយទុក្ខាទិវសេន អភទ្ទកតរំ អកល្យាណតរំ ហោតិ។ កុជ្ឈនេន បន អកុទ្ធស្ស បាបំ ហោតីតិ វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ កេចិ បន “យោ អកុទ្ធំ បដិកុទ្ធំ អារព្ភ កុជ្ឈតី”តិ អត្ថំ វទន្តិ។ **កុទ្ធំ អប្បដិកុជ្ឈន្តោ**តិ យោ បន កុទ្ធំ បុគ្គលំ “អយំ កុទ្ធោ កោធបរេតោ”តិ ញត្វា ន បដិកុជ្ឈតិ ខមតិ, សោ **ទុជ្ជយំ** កិលេសសង្គាមំ ជេតិ នាម។ ន កេវលញ្ចស្ស កិលេសសង្គាមជយោ ឯវ, អថ ខោ ឧភយហិតបដិបត្តិម្បីតិ ទស្សេន្តោ អាហ **“ឧភិន្នមត្ថំ…បេ…. ឧបសម្មតី”**តិ។ យោ **បរំ** បុគ្គលំ **សង្កុបិតំ** កុទ្ធំ “កោធបរេតោ”តិ ញត្វា តំ មេត្តាយន្តោ អជ្ឈុបេក្ខន្តោ វា សតោ សម្បជានោ ហុត្វា **ឧបសម្មតិ** ខមតិ ន បដិប្ផរតិ។ សោ **អត្តនោ ច បរស្ស ចា**តិ ឧភិន្នំ ឧភយលោកសុខាវហំ **អត្ថំ** ហិតំ ចរតិ។

ឧភិន្នំ តិកិច្ឆន្តំ តន្តិ តំ អត្តនោ ច បរស្ស ចាតិ ឧភិន្នំ ទ្វិន្នំ កោធព្យាធិតិកិច្ឆាយ តិកិច្ឆន្តំ ខមន្តំ បុគ្គលំ យេ ជនា **ធម្មស្ស** អរិយាចារធម្មេ អកុសលា, តេ ពាលា “អយំ អវិទ្ទសុ យោ អត្តានំ អក្កោសន្តស្ស បហរន្តស្ស កិញ្ចិ ន ករោតី”តិ មញ្ញន្តិ , តំ តេសំ អយោនិសោ មញ្ញនន្តិ អធិប្បាយោ។ “តិកិច្ឆន”ន្តិបិ បឋន្តិ, តិកិច្ឆនសភាវន្តិ អត្ថោ។

ឯវំ ថេរេន វុច្ចមានំ ធម្មំ សុត្វា អក្កោសកព្រាហ្មណោ សំវិគ្គោ បសន្នចិត្តោ ច ហុត្វា ថេរំ ខមាបេត្វា តស្សេវ សន្តិកេ បព្ពជិ។ ថេរោ តស្ស កម្មដ្ឋានំ ទេន្តោ “ឥមស្ស មេត្តាភាវនា យុត្តា”តិ មេត្តាកម្មដ្ឋានំ ទត្វា កោធបរិយុដ្ឋានាទីសុ បច្ចវេក្ខណាទិវិធី ទស្សេន្តោ **“ឧប្បជ្ជេ តេ”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឧប្បជ្ជេ តេ សចេ**តិ សចេ តេ កម្មដ្ឋានំ អនុយុញ្ជន្តស្ស កញ្ចិ បុគ្គលំ និស្សាយ ចិរបរិចយោ កោធោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, តស្ស វូបសមាយ –

“ឧភតោទណ្ឌកេន ចេបិ, ភិក្ខវេ, កកចេន ចោរា ឱចរកា អង្គមង្គានិ ឱកន្តេយ្យុំ, តត្រាបិ យោ មនោ បទូសេយ្យ, ន មេ សោ តេន សាសនករោ”តិ (ម. និ. ១.២៣២) –

សត្ថារា វុត្តំ កកចូបមំ ឱវាទំ អាវជ្ជេហិ។ **ឧប្បជ្ជេ ចេ រសេ តណ្ហា**តិ សចេ តេ មធុរាទិភេទេ រសេ តណ្ហា អភិលាសោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, តស្ស វូបសមាយ –

“បុត្តមំសំ ជាយម្បតិកា យថា កន្តារនិត្ថរណត្ថមេវ ខាទីសុ, ន រសតណ្ហាយ ឯវំ កុលបុត្តោបិ បព្ពជិតោ បិណ្ឌបាតំ បដិសេវតិ…បេ…. ផាសុវិហារោ ចា”តិ (សំ. និ. ២.៦៣ អត្ថតោ សមានំ) –

ឯវំ វុត្តំ បុត្តមំសូបមោវាទំ **សរ** អនុស្សរ។

សចេ ធាវតិ តេ ចិត្តន្តិ អយោនិសោ មនសិ ករោតោ តវ ចិត្តំ **កាមេសុ** បញ្ចកាមគុណេសុ ឆន្ទរាគវសេន, កាមភវាទីសុ **ភវេសុ** ភវបត្ថនាវសេន សចេ ធាវតិ សរតិ ជវតិ។ **ខិប្បំ និគ្គណ្ហ សតិយា, កិដ្ឋាទំ វិយ ទុប្បសុ**ន្តិ តថា ធាវិតុំ អទេន្តោ យថា នាម បុរិសោ កិដ្ឋាទំ សស្សខាទកំ ទុប្បសុំ ទុដ្ឋគោណំ យោត្តេន ថម្ភេ ពន្ធិត្វា អត្តនោ វសេ វត្តេតិ, ឯវំ សតិយា សតិយោត្តេន សម្មាធិថម្ភេ ពន្ធន្តោ ខិប្បំ សីឃមេវ និគ្គណ្ហ, យថា កិលេសវិគមេន និព្ពិសេវនំ ហោតិ, តថា ទមេហីតិ។ កេចិ បន “ថេរោ បុថុជ្ជនោវ ហុត្វា អក្កោសំ អធិវាសេន្តោ តេសំ មនុស្សានំ អរិយគុណេ បកាសេន្តោ ធម្មំ កថេត្វា បច្ឆា ទ្វីហិ គាថាហិ អត្តានំ ឱវទន្តោ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បត្វា អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ ឥមាយេវ គាថា អភាសី”តិ វទន្តិ។

ព្រហ្មទត្តត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៣. សិរិមណ្ឌត្ថេរគាថាវណ្ណនា

ឆន្នមតិវស្សតីតិអាទិកា អាយស្មតោ សិរិមណ្ឌត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនិត្វា ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ សំសុមារគិរេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា **សិរិមណ្ឌោ**តិ លទ្ធនាមោ វយប្បត្តោ ភេសកលាវនេ ភគវតិ វិហរន្តេ សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិត្វា លទ្ធូបសម្បទោ សមណធម្មំ ករោន្តោ ឯកស្មិំ ឧបោសថទិវសេ បាតិមោក្ខុទ្ទេសដ្ឋានេ និសិន្នោ និទានុទ្ទេសស្ស បរិយោសានេ “អាវិកតា ហិស្ស ផាសុ ហោតី”តិ (មហាវ. ១៣៤) បាឡិយា អត្ថំ ឧបធារេន្តោ អាបន្នំ អាបត្តិំ អនាវិកត្វា បដិច្ឆាទេន្តោ ឧបរូបរិ អាបត្តិយោ អាបជ្ជតិ, តេនស្ស ន ផាសុ ហោតិ, អាវិកត្វា បន យថាធម្មំ បដិករោន្តស្ស ផាសុ ហោតីតិ ឥមមត្ថំ មនសិ កត្វា “អហោ សត្ថុ សាសនំ សុវិសុទ្ធ”ន្តិ លទ្ធប្បសាទោ តថា ឧប្បន្នំ បីតិំ វិក្ខម្ភេត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បត្វា អត្តនោ បដិបត្តិំ បច្ចវេក្ខិត្វា បសន្នមានសោ ភិក្ខូនំ ឱវាទំ ទេន្តោ –

៤៤៧. “ឆន្នមតិវស្សតិ, វិវដំ នាតិវស្សតិ;
តស្មា ឆន្នំ វិវរេថ, ឯវំ តំ នាតិវស្សតិ។

៤៤៨. “មច្ចុនាព្ភាហតោ លោកោ, ជរាយ បរិវារិតោ;
តណ្ហាសល្លេន ឱតិណ្ណោ, ឥច្ឆាធូបាយិតោ សទា។ (សំ. និ. ១.៦៦);

៤៤៩. “មច្ចុនាព្ភាហតោ លោកោ, បរិក្ខិត្តោ ជរាយ ច;
ហញ្ញតិ និច្ចមត្តាណោ, បត្តទណ្ឌោវ តក្ករោ។

៤៥០. “អាគច្ឆន្តគ្គិខន្ធាវ, មច្ចុ ព្យាធិ ជរា តយោ;
បច្ចុគ្គន្តុំ ពលំ នត្ថិ, ជវោ នត្ថិ បលាយិតុំ។

៤៥១. “អមោឃំ ទិវសំ កយិរា, អប្បេន ពហុកេន វា;
យំ យំ វិជហតេ រត្តិំ, តទូនំ តស្ស ជីវិតំ។

៤៥២. “ចរតោ តិដ្ឋតោ វាបិ, អាសីនសយនស្ស វា;
ឧបេតិ ចរិមា រត្តិ, ន តេ កាលោ បមជ្ជិតុ”ន្តិ។ –

ឥមា គាថា អភាសិ។

តត្ថ **ឆន្ន**ន្តិ ឆាទិតំ យថាភូតំ អវិវដំ អប្បកាសិតំ ទុច្ចរិតំ។ **អតិវស្សតី**តិ អាបត្តិវស្សញ្ចេវ កិលេសវស្សញ្ច អតិវិយ វស្សតិ។ អាបត្តិយា ហិ ឆាទនំ អលជ្ជិភាវាទិនា តាទិសោវ, ឆាទនេន តតោ អញ្ញថាវ បុនបិ តថារូបំ តតោ វា បាបិដ្ឋតរំ អាបត្តិំ អាបជ្ជេយ្យាតិ ឆាទនំ វស្សនស្ស ការណំ វុត្តំ។ **វិវដ**ន្តិ បកាសិតំ អប្បដិច្ឆន្នំ។ **នាតិវស្សតី**តិ ឯត្ថ **អតី**តិ ឧបសគ្គមត្តំ, ន វស្សតីតិ អត្ថោ។ អវស្សនញ្ចេត្ថ វុត្តវិបរិយាយេន វេទិតព្ពំ ចិត្តសន្តានស្ស វិសោធិតត្តា។ **តស្មា**តិ វុត្តមេវត្ថំ ការណភាវេន បច្ចាមសតិ, ឆន្នស្ស ទុច្ចរិតស្ស អាបត្តិវស្សាទីនំ អតិវស្សនតោ វិវដស្ស ច អវស្សនតោតិ អត្ថោ។ **ឆន្នំ វិវរេថា**តិ បុថុជ្ជនភាវេន ឆាទនាធិប្បាយេ ឧប្បន្នេបិ តំ អននុវត្តិត្វា វិវរេថ អាវិករេយ្យ, យថាធម្មំ បដិករេយ្យ។ **ឯវ**ន្តិ វិវរណេន យថាធម្មំ បដិបត្តិយា។ **ត**ន្តិ តំ ឆន្នំ ទុច្ចរិតំ។ **នាតិវស្សតិ** អាបត្តិវស្សំ កិលេសវស្សញ្ច ន វស្សតិ, សុទ្ធន្តេ បុគ្គលំ បតិដ្ឋបេតីតិ អត្ថោ។

ឥទានិ “ឯកំសេន សីឃំយេវ ច អត្តា សោធេតព្ពោ, អប្បមាទោ កាតព្ពោ”តិ តស្ស ការណំ សំវេគវត្ថុំ ទស្សេន្តោ **“មច្ចុនាព្ភាហតោ លោកោ”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **មច្ចុនាព្ភាហតោ លោកោ**តិ អយំ សព្ពោបិ សត្តលោកោ ចោរោ វិយ ចោរឃាតកេន, សព្ពវដ្ដនិបាតិនា មច្ចុនា មរណេន អភិហតោ, ន តស្ស ហត្ថតោ មុច្ចតិ។ **ជរាយ បរិវារិតោ**តិ អយំ លោកោ ឧប្បាទតោ ឧទ្ធំ មរណូបនយនរសាយ ជរាយ បរិវារិតោ អជ្ឈោត្ថដោ, ជរាសង្ខាតបរិមុក្កោតិ អត្ថោ។ **តណ្ហាសល្លេន ឱតិណ្ណោ**តិ សរីរស្ស អន្តោ និមុគ្គេន វិសបីតខុរប្បេន វិយ ឧបាទានលក្ខណេន តណ្ហាសង្ខាតេន សល្លេន ឱតិណ្ណោ ហទយព្ភន្តរេ ឱគាឡ្ហោ។ តណ្ហា ហិ បីឡាជននតោ អន្តោតុទនតោ ទុរុទ្ធារតោ ច “សល្លោ”តិ វុច្ចតិ។ **ឥច្ឆាធូបាយិតោ**តិ អារម្មណាភិបត្ថនលក្ខណាយ ឥច្ឆាយ សន្តាបិតោ។ តំ វិសយំ ឥច្ឆន្តោ ហិ បុគ្គលោ យទិច្ឆិតំ វិសយំ លភន្តោ វា អលភន្តោ វា តាយ ឯវ អនុទហនលក្ខណាយ ឥច្ឆាយ សន្តត្តោ បរិឡាហប្បត្តោ ហោតិ។ **សទា**តិ សព្ពកាលំ, ឥទញ្ច បទំ សព្ពបទេសុ យោជេតព្ពំ។

បរិក្ខិត្តោ ជរាយ ចាតិ ន កេវលំ មច្ចុនា អព្ភាហតោយេវ, អថ ខោ ជរាយ ច បរិក្ខិត្តោ។ ជរាយ សមវរុទ្ធោ ជរាបាការបរិក្ខិត្តោ, ន តំ សមតិក្កមតីតិ អត្ថោ។ **ហញ្ញតិ និច្ចមត្តាណោ**តិ អតាណោ អសរណោ ហុត្វា និច្ចកាលំ ជរាមរណេហិ ហញ្ញតិ វិពាធីយតិ។ យថា កិំ? **បត្តទណ្ឌោវ តក្ករោ** យថា តក្ករោ ចោរោ កតាបរាធោ វជ្ឈប្បត្តោ អតាណោ រាជាណាយ ហញ្ញតិ, ឯវមយំ លោកោ ជរាមរណេហីតិ ទស្សេតិ។

អាគច្ឆន្តគ្គិខន្ធាវាតិ មហាវនេ ឧយ្ហមានេ តំ អភិភវន្តា មហន្តា អគ្គិក្ខន្ធា វិយ មច្ចុ ព្យាធិ ជរាតិ ឥមេ តយោ អនុទហនដ្ឋេន អគ្គិក្ខន្ធា ឥមំ សត្តលោកំ អភិភវន្តា អាគច្ឆន្តិ , តេសំ បន បដិពលោ ហុត្វា **បច្ចុគ្គន្តុំ** អភិភវិតុំ **ពលំ** ឧស្សាហោ នត្ថិ, ឥមស្ស លោកស្ស, **ជវោ នត្ថិ បលាយិតុំ** ជវន្តេសុ, អជ្ឈោត្ថរន្តេសុ។ យត្ថ តេ នាភិភវន្តិ, បិដ្ឋិំ ទស្សេត្វា តតោ បលាយិតុម្បិ ឥមស្ស លោកស្ស ជង្ឃាជវោ នត្ថិ, ឯវំ អត្តនា អសមត្ថោ មាយាទីហិ ឧបាយេហិ អប្បដិការេ តិវិធេ ពលវតិ បច្ចាមិត្តេ និច្ចុបដ្ឋិតេ កឹ កាតព្ពន្តិ ចេ? **អមោឃំ ទិវសំ កយិរា, អប្បេន ពហុកេន វា**តិ អប្បេន អន្តមសោ គទ្ទូហនមត្តម្បិ កាលំ បវត្តិតេន ពហុកេន វា សកលំ អហោរត្តំ បវត្តិតេន វិបស្សនាមនសិការេន អមោឃំ អវញ្ឈំ ទិវសំ ករេយ្យ, យស្មា **យំ យំ វិជហតេ រត្តិំ, តទូនំ តស្ស ជីវិតំ** អយំ សត្តោ យំ យំ រត្តិំ វិជហតិ នាសេតិ ខេបេតិ, តទូនំ តេន ឩនំ តស្ស សត្តស្ស ជីវិតំ ហោតិ។ ឯតេន រត្តិក្ខយោ នាម ជីវិតក្ខយោ តស្ស អនិវត្តនតោតិ ទស្សេតិ។ តេនាហ –

> “យមេករត្តិំ បឋមំ, គព្ភេ វសតិ មាណវោ;
> អព្ភុដ្ឋិតោវ សោ យាតិ, ស គច្ឆំ ន និវត្តតី”តិ។ (ជា. ១.១៥.៣៦៣);

ន កេវលំ រត្តិវសេនេវ, អថ ខោ ឥរិយាបថវសេនាបិ ជីវិតក្ខយោ ឧបធារេតព្ពោតិ អាហ **“ចរតោ”**តិអាទិ។ **ចរតោ**តិ គច្ឆន្តស្ស។ **តិដ្ឋតោ**តិ ឋិតំ កប្បេន្តស្ស។ **អាសីនសយនស្ស វា**តិ អាសីនស្ស សយនស្ស វា, និសិន្នស្ស និបជ្ជន្តស្ស វាតិ អត្ថោ។ “អាសីទន”ន្តិបិ បឋន្តិ, តត្ថ សាមិអត្ថេ ឧបយោគវចនំ ទដ្ឋព្ពំ។ **ឧបេតិ ចរិមា រត្តី**តិ ចរិមកចិត្តសហិតា រត្តិ ឧបគច្ឆតិ, រត្តិគ្គហណញ្ចេត្ថ ទេសនាសីសមត្តំ។ គមនាទីសុ យេន កេនចិ ឥរិយាបថេន សមង្គីភូតស្ស ចរិមកាលោយេវ, តេនេវស្ស ឥរិយាបថក្ខណា ជីវិតំ ខេបេត្វា ឯវ គច្ឆន្តិ, តស្មា **ន តេ កាលោ បមជ្ជិតុំ** នាយំ តុយ្ហំ បមាទំ អាបជ្ជិតុំ កាលោ “ឥមស្មិំ នាម កាលេ មរណំ ន ហោតី”តិ អវិទិតត្តា។ វុត្តំ ហិ –

> “អនិមិត្តមនញ្ញាតំ, មច្ចានំ ឥធ ជីវិតំ;
> កសិរញ្ច បរិត្តញ្ច, តញ្ច ទុក្ខេន សំយុត”ន្តិ។ (សុ. និ. ៥៧៦);

តស្មា ឯវំ អត្តានំ ឱវទិត្វា អប្បមត្តេន តីសុ សិក្ខាសុ អនុយោគោ កាតព្ពោតិ អធិប្បាយោ។

សិរិមណ្ឌត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៤. សព្ពកាមិត្ថេរគាថាវណ្ណនា

ទ្វិបាទកោតិអាទិកា អាយស្មតោ សព្ពកាមិត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយំ កិរ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ សាសនេ ឧប្បន្នំ អព្ពុទំ សោធេត្វា បដិបាកតិកំ បបេន្តំ ឯកំ ថេរំ ទិស្វា, “អហម្បិ អនាគតេ ឯកស្ស ពុទ្ធស្ស សាសនេ អព្ពុទំ សោធេត្វា បដិបាកតិកំ បបេតុំ សមត្ថោ ភវេយ្យ”ន្តិ បត្ថនំ បដ្ឋបេត្វា តទនុរូបានិ បុញ្ញានិ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ អបរិនិព្ពុតេ ឯវ ភគវតិ វេសាលិយំ ខត្តិយកុលេ និព្ពត្តិត្វា **សព្ពកាមោ**តិ លទ្ធនាមោ វយប្បត្តោ ញាតកេហិ ទារបរិគ្គហំ ការិតោ និស្សរណជ្ឈាសយតាយ ឃរាវាសំ ជិគុច្ឆន្តោ ធម្មភណ្ឌាគារិកស្ស សន្តិកេ បព្ពជិត្វា សមណធម្មំ ករោន្តោ ឧបជ្ឈាយេន សទ្ធិំ វេសាលិំ ឧបគតោ ញាតិឃរំ អគ

មាសិ។ តត្ថ នំ បុរាណទុតិយិកា បតិវិយោគទុក្ខិតា កិសា ទុព្ពណ្ណា អនលង្កតា កិលិដ្ឋវត្ថនិវសនា វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ អដ្ឋាសិ។ តំ ទិស្វា ថេរស្ស ករុណាបុរស្សរំ មេត្តំ ឧបដ្ឋាបយតោ អនុភូតារម្មណេ អយោនិសោមនសិការវសេន សហសា កិលេសោ ឧប្បជ្ជិ។

សោ តេន កសាហិ តាឡិតោ អាជានីយោ វិយ សញ្ជាតសំវេគោ តាវទេវ សុសានំ គន្ត្វា, អសុភនិមិត្តំ ឧគ្គហេត្វា, តត្ថ បដិលទ្ធឈានំ បាទកំ កត្វា, វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា, អរហត្តំ បាបុណិ។ អថស្ស សសុរោ អលង្កតបដិយត្តំ ធីតរំ អាទាយ មហតា បរិវារេន នំ ឧប្បព្ពាជេតុកាមោ វិហារំ អគមាសិ។ ថេរោ តស្សា អធិប្បាយំ ញត្វា អត្តនោ កាមេសុ វិរត្តភាវំ សព្ពត្ថ ច អនុបលិត្តតំ បកាសេន្តោ –

៤៥៣. “ទ្វិបាទកោយំ អសុចិ, ទុគ្គន្ធោ បរិហីរតិ;
នានាកុណបបរិបូរោ, វិស្សវន្តោ តតោ តតោ។

៤៥៤. “មិគំ និលីនំ កូដេន, ពឡិសេនេវ អម្ពុជំ;
វានរំ វិយ លេបេន, ពាធយន្តិ បុថុជ្ជនំ។

៤៥៥. “រូបា សទ្ទា រសា គន្ធា, ផោដ្ឋព្ពា ច មនោរមា;
បញ្ច កាមគុណា ឯតេ, ឥត្ថិរូបស្មិ ទិស្សរេ។

៤៥៦. “យេ ឯតា ឧបសេវន្តិ, រត្តចិត្តា បុថុជ្ជនា;
វឌ្ឍេន្តិ កដសី ឃោរំ, អាចិនន្តិ បុនព្ភវំ។

៤៥៧. “យោ ចេតា បរិវជ្ជេតិ, សប្បស្សេវ បទា សិរោ;
សោមំ វិសត្តិកំ លោកេ, សតោ សមតិវត្តតិ។

៤៥៨. “កាមេស្វាទីនវំ ទិស្វា, នេក្ខម្មំ ទដ្ឋុ ខេមតោ;
និស្សដោ សព្ពកាមេហិ, បត្តោ មេ អាសវក្ខយោ”តិ។ –

ឥមា គាថា អភាសិ។

តត្ថ **ទ្វិបាទកោ**តិ យទិបិ អបាទកាទយោបិ កាយា អសុចីយេវ, អធិការវសេន បន ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទេន វា ឯវំ វុត្តំ។ យស្មា វា អញ្ញេ អសុចិភូតាបិ កាយា លោណម្ពិលាទីហិ អភិសង្ខរិត្វា មនុស្សានំ ភោជនេបិ ឧបនីយន្តិ, ន បន មនុស្សកាយោ, តស្មា អសុចិតរសភាវមស្ស ទស្សេន្តោ “ទ្វិបាទកោ”តិ អាហ។ **អយ**ន្តិ តទា ឧបដ្ឋិតំ ឥត្ថិរូបំ សន្ធាយាហ។ **អសុចី**តិ អសុចិ ឯវ, ន ឯត្ថ កិញ្ចិបិ សុចីតិ អត្ថោ។ **ទុគ្គន្ធោ បរិហីរតី**តិ ទុគ្គន្ធោ សមានោ បុប្ផគន្ធាទីហិ សង្ខរិត្វា បរិហរីយតិ។ **នានាកុណបបរិបូរោ**តិ កេសាទិអនេកប្បការកុណបភរិតោ។ **វិស្សវន្តោ តតោ តតោ**តិ បុប្ផគន្ធាទីហិស្ស ជេគុច្ឆភាវំ បដិច្ឆាទេតុំ វាយមន្តានម្បិ តំ វាយាមំ និប្ផលំ កត្វា នវហិ ទ្វារេហិ ខេឡសិង្ឃាណិកាទីនិ លោមកូបេហិ ច សេទជល្លិកំ ‘វិស្សវន្តោយេវ បរិហីរតី’តិ សម្ពន្ធោ។

ឯវំ ជេគុច្ឆោបិ សមានោ ចាយំ កាយោ កូដាទីហិ វិយ មិគាទិកេ អត្តនោ រូបាទីហិ អន្ធបុថុជ្ជនេ វញ្ចេតិយេវាតិ ទស្សេន្តោ “**មិគ**”ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **មិគំ និលីនំ កូដេនា**តិ បាសវាករាទិនា កូដេន និលីនំ, បដិច្ឆន្នំ កត្វា មិគំ វិយ នេសាទោ។ វក្ខមានោ ហិ **ឥវ**-សទ្ទោ ឥធាបិ អានេត្វា យោជេតព្ពោ។ **ពឡិសេនេវ អម្ពុជ**ន្តិ អម្ពុជំ មច្ឆំ អាមិសពទ្ធេន ពឡិសេន វិយ ពាឡិសិកោ។ **វានរំ វិយ លេបេនា**តិ រុក្ខសិលាទីសុ បក្ខិត្តេន មក្កដលេបេន មក្កដំ វិយ មិគលុទ្ទោ អន្ធបុថុជ្ជនំ វញ្ចេន្តោ ពាធេន្តីតិ។

កេ បន ពាធេន្តីតិ អាហ។ “**រូបា សទ្ទា**”តិអាទិ។ រូបាទយោ ហិ បញ្ច កាមកោដ្ឋាសា វិសេសតោ វិសភាគវត្ថុសន្និស្សយា វិបល្លាសូបនិស្សយេន អយោនិសោមនសិការេន បរិក្ខិត្តានំ អន្ធបុថុជ្ជនានំ មនោ រមេន្តោ កិលេសវត្ថុតាយ អនត្ថាវហភាវតោ តេ ពាធេន្តិ នាម។ តេន វុត្តំ “**រូបា សទ្ទា...បេ.... ឥត្ថិរូបស្មិ ទិស្សរេ**”តិ។

ឥត្ថិគ្គហណញ្ចេត្ថ អធិការវសេន កតន្តិ វេទិតព្ពំ។ តេនេវាហ “**យេ ឯតា ឧបសេវន្តី**”តិអាទិ។ តស្សត្ថោ – **យេ** បុថុជ្ជនា **ឯតា** ឥត្ថិយោ **រត្តចិត្តា** រាគាភិភូតចិត្តា ឧបភោគវត្ថុសញ្ញាយ ឧបសេវន្តិ។ **វឌ្ឍេន្តិ កដសី ឃោរ**ន្តិ តេ ជាតិអាទីហិ និរយាទីហិ ច ឃោរំ, ភយានកំ, អន្ធពាលេហិ អភិរមិតព្ពតោ កដសិសង្ខាតំ សំសារំ បុនប្បុនំ ឧប្បត្តិមរណាទិនា វឌ្ឍេន្តិ។ តេនាហ “**អាចិនន្តិ បុនព្ភវ**”ន្តិ។

យោ ចេតាតិ យោ បន បុគ្គលោ ឯតា ឥត្ថិយោ តត្ថ ឆន្ទរាគស្ស វិក្ខម្ភនេន វា សមុច្ឆិន្ទនេន វា អត្តនោ បាទេន សប្បស្ស សិរំ វិយ បរិវជ្ជេតិ, សោ សព្ពំ លោកំ វិសជិត្វា ឋិតត្តា លោកេ វិសត្តិកាសង្ខាតំ តណ្ហំ សតោ ហុត្វា សមតិវត្តតិ។

កាមេស្វាទីនវំ ទិស្វាតិ "អដ្ឋិកង្កលូបមា កាមា ពហុទុក្ខា ពហុបាយាសា"តិអាទិនា (បាចិ. ៤១៧; ចូឡវ. ៦៥; ម. និ. ១.២៣៤) វត្ថុកាមេសុ កិលេសកាមេសុ អនេកាការវោការំ អាទីនវំ, ទោសំ, ទិស្វា។ **នេក្ខម្មំ ទដ្ឋុ ខេមតោ**តិ កាមេហិ ភវេហិ ច និក្ខន្តភាវតោ នេក្ខម្មំ, បព្ពជ្ជំ , និព្ពានញ្ច, ខេមតោ, អនុបទ្ទវតោ, ទដ្ឋុ, ទិស្វា។ **សព្ពកាមេហិ**បិ តេភូមកធម្មេហិ **និស្សដោ** វិសំយុត្តោ។ សព្ពេបិ តេភូមកា ធម្មា កាមនីយដ្ឋេន កាមា, តេហិ ច ថេរោ វិសំយុត្តោ។ តេនាហ **"បត្តោ មេ អាសវក្ខយោ"**តិ។

ឯវំ ថេរោ អាទិតោ បញ្ចហិ គាថាហិ ធម្មំ កថេត្វា ឆដ្ឋគាថាយ អញ្ញំ ព្យាកាសិ។ តំ សុត្វា សសុរោ "អយំ សព្ពត្ថ អនុបលិត្តោ, ន សក្កា ឥមំ កាមេសុ បតារេតុ"ន្តិ យថាគតមគ្គេនេវ គតោ។ ថេរោបិ វស្សសតបរិនិព្ពុតេ ភគវតិ ឧបសម្បទាយ វីសវស្សសតិកោ បឋព្យា ថេរោ ហុត្វា, វេសាលិកេហិ វជ្ជិបុត្តេហិ ឧប្បាទិតំ សាសនស្ស អព្ពុទំ សោធេត្វា, ទុតិយំ ធម្មសង្គីតី សង្គាយិត្វា "អនាគតេ ធម្មាសោកកាលេ ឧប្បជ្ជនកំ អព្ពុទំ សោធេហី"តិ តិស្សមហាព្រហ្មានំ អាណាបេត្វា អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយិ។

សព្ពកាមិត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឆក្កនិបាតវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សត្តកនិបាតោ

១. សុន្ទរសមុទ្ទត្ថេរគាថាវណ្ណនា

សត្តកនិបាតេ **អលង្កតា**តិអាទិកា អាយស្មតោ សុន្ទរសមុទ្ទត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនិត្វា ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ រាជគហេ អញ្ញតរស្ស មហាវិភវស្ស សេដ្ឋិនោ បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ។ **សមុទ្ទោ**តិស្ស នាមំ អហោសិ។ រូបសម្បត្តិយា បន **សុន្ទរសមុទ្ទោ**តិ បញ្ញាយិត្ថ។ សោ បឋមវយេ ឋិតោ ភគវតោ រាជគហប្បវេសេ ពុទ្ធានុភាវំ ទិស្វា, បដិលទ្ធសទ្ធោ និស្សរណជ្ឈាសយតាយ បព្ពជិត្វា, លទ្ធូបសម្បទោ សមាទិន្នធុតធម្មោ រាជគហតោ សាវត្ថិំ គន្ត្វា, កល្យាណមិត្តស្ស សន្តិកេ វិបស្សនាចារំ ឧគ្គហេត្វា, កម្មដ្ឋានំ អនុយុញ្ជន្តោ វិហរតិ។ តស្ស មាតា រាជគហេ ឧស្សវទិវសេ អញ្ញេ សេដ្ឋិបុត្តេ សបជាបតិកេ អលង្កតបដិយត្តេ ឧស្សវកីឡំ កីឡន្តេ ទិស្វា, បុត្តំ អនុស្សរិត្វា រោទតិ។ តំ ទិស្វា អញ្ញតរា គណិកា រោទនការណំ បុច្ឆិ។ សា តស្សា តំ ការណំ កថេសិ។ តំ សុត្វា គណិកា "អហំ តំ អានេស្សាមិ, បស្ស តាវ មម ឥត្ថិភាវ"ន្តិ វត្វា "យទិ ឯវំ តំយេវ តស្ស បជាបតិំ កត្វា ឥមស្ស កុលស្ស សាមិនិំ ករិស្សាមី"តិ តាយ ពហុំ ធនំ ទត្វា , វិស្សជ្ជិតា មហតា បរិវារេន សាវត្ថិំ គន្ត្វា, ថេរស្ស បិណ្ឌាយ វិចរណដ្ឋានេ ឯកស្មិំ គេហេ វសមានា ទិវសេ ទិវសេ អញ្ញេហិ ថេរស្ស សក្កច្ចំ បិណ្ឌបាតំ ទាបេសិ។ អលង្កតបដិយត្តា ច ហុត្វា សុវណ្ណបាទុកា អារុយ្ហ អត្តានំ ទស្សេសិ។ អថេកទិវសំ គេហទ្វារេន គច្ឆន្តំ ថេរំ ទិស្វា, សុវណ្ណបាទុកា ឱមុញ្ចិត្វា, អញ្ជលិំ បគ្គយ្ហ បុរតោ គច្ឆន្តី នានប្បការំ ថេរំ កាមនិមន្តនាយ និមន្តេសិ។ តំ សុត្វា ថេរោ "បុថុជ្ជនចិត្តំ នាម ចញ្ចលំ, យំនូន មយា ឥទានេវ ឧស្សាហោ ករណីយោ"តិ តត្ថេវ ឋិតោ ភាវនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា ឆឡភិញ្ញោ អហោសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ –

៤៥៩. "អលង្កតា សុវសនា, មាលធារី វិភូសិតា;
អលត្តកកតាបាទា, បាទុការុយ្ហ វេសិកា។

៤៦០. "បាទុកា ឱរុហិត្វាន, បុរតោ បញ្ជលីកតា;
សា មំ សណ្ហេន មុទុនា, ម្ហិតបុព្ពំ អភាសថ។

៤៦១. "'យុវាសិ ត្វំ បព្ពជិតោ, តិដ្ឋាហិ មម សាសនេ;
ភុញ្ជ មានុសកេ កាមេ, អហំ វិត្តំ ទទាមិ តេ;
សច្ចំ តេ បដិជានាមិ, អគ្គិំ វា តេ ហរាមហំ។

៤៦២. "'យទា ជិណ្ណា ភវិស្សាម, ឧភោ ទណ្ឌបរាយនា;
ឧភោបិ បព្ពជិស្សាម, ឧភយត្ថ កដគ្គហោ'"។

៤៦៣. "តញ្ច ទិស្វាន យាចន្តិំ, វេសិកំ បញ្ជលីកតំ;
អលង្កតំ សុវសនំ, មច្ចុបាសំវ ឱឌ្ឌិតំ។

៤៦៤. "តតោ មេ មនសីការោ, យោនិសោ ឧទបជ្ជថ;
អាទីនវោ បាតុរហុ, និព្ពិទា សមតិដ្ឋថ។

៤៦៥. "តតោ ចិត្តំ វិមុច្ចិ មេ, បស្ស ធម្មសុធម្មតំ;
តិស្សោ វិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន"ន្តិ។

តត្ថ **មាលធារី**តិ មាលាធារិនី បិឡន្ធបុប្ផទាមា។ **វិភូសិតា**តិ ឱនដ្ឋានស្ស បូរណវសេន បុប្ផេហិ ចេវ គន្ធវិលេបនាទីហិ ច វិភូសិតគត្តា។ "**អលង្កតា**"តិ ឥមិនា ហត្ថូបគគីវូបគាទីហិ អាភរណេហិ អលង្ករណំ អធិប្បេតំ។ **អលត្តកកតាបាទា**តិ បរិណតជយសុមនបុប្ផវណ្ណេន លាខារសេន រញ្ជិតចរណយុគឡា។ សមាសបទញ្ហេតំ, "អលត្តកកតបាទា"តិ វត្តព្ពេ គាថាសុខត្ថំ ទីឃំ កត្វា វុត្តំ។ អសមាសភាវេ បន "តស្សា"តិ វចនសេសោ វេទិតព្ពោ។ **បាទុការុយ្ហ វេសិកា**តិ ឯកា រូបូបជីវិកា ឥត្ថី យថាវុត្តវេសា សុវណ្ណបាទុកា បដិមុញ្ចិត្វា "ឋិតា"តិ វចនសេសោ។

បាទុកា ឱរុហិត្វានាតិ បាទុកាហិ ឱតរិត្វា, សុវណ្ណបាទុកាយោ ឱមុញ្ចិត្វាតិ អត្ថោ។ **បញ្ជលីកតា**តិ បគ្គហិតអញ្ជលិកា **សា** វេសី មំ។ សាមំ វា វចនបរម្បរំ វិនា សយមេវ អភាសថ។ **សណ្ហេនា**តិ មដ្ឋេន។ **មុទុនា**តិ មធុរេន។ "វចនេនា"តិ អវុត្តម្បិ វុត្តមេវ ហោតិ, អភាសថាតិ, វុត្តត្តា។

យុវាសិ ត្វំ បព្ពជិតោតិ ត្វំ បព្ពជន្តោ យុវា, ទហរោយេវ ហុត្វា បព្ពជិតោសិ, ននុ បព្ពជន្តេន សត្ថមេទសកេ សម្បត្តេវ បព្ពជិតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។ **តិដ្ឋាហិ មម សាសនេ**តិ មម វចនេ តិដ្ឋ។

កី បន តន្តិ អាហ “**ភុញ្ជ មានុសកេ កាមេ**”តិ កាមេ បរិភុញ្ជិតុកាមស្ស រូបសម្បត្តិ, វយសម្បត្តិ, បរិវារសម្បត្តិ, ភោគសម្បត្តិ ច ឥច្ឆិតព្ពា។ តត្ថ “កុតោ មេ ភោគសម្បត្តី”តិ វទេយ្យាតិ, អាហ “**អហំ វិត្តំ ទទាមិ តេ**”តិ។ “តយិទំ វចនំ កថំ សទ្ទហាតព្ព”ន្តិ មញ្ញេយ្យាតិ តំ សទ្ទហាបេន្តី អាហ “**សច្ចំ តេ បដិជានាមិ, អគ្គិំ វា តេ ហរាមហ**”ន្តិ។ “ភុញ្ជ មានុសកេ កាមេ, អហំ វិត្តំ ទទាមិ តេ”តិ យទិទំ មយា បដិញ្ញាតំ, តំ ឯកំសេន សច្ចមេវ បដិជានាមិ, សចេ មេ ន បត្តិយាយសិ, អគ្គិំ វា តេ ហរាមហំ អគ្គិំ ហរិត្វា អគ្គិបច្ចយំ សបថំ ករោមីតិ អត្ថោ។ **ឧភយត្ថ កដគ្គាហោ**តិ អម្ហាកំ ឧភិន្នំ ជិណ្ណកាលេ បព្ពជ្ជនំ ឧភយត្ថ ជយគ្គាហោ។ យំ មយំ យាវ ទណ្ឌបរាយនកាលា ភោគេ ភុញ្ជាម, ឯវំ ឥធលោកេបិ ភោគេហិ ន ជីយាម, មយំ បច្ឆា បព្ពជិស្សាម, ឯវំ បរលោកេបិ ភោគេហិ ន ជីយាមាតិ អធិប្បាយោ។ **តតោ**តិ តំ និមិត្តំ, កាមេហិ និមន្តេន្តិយា “យុវាសិ ត្វ”ន្តិអាទិនា “យទា ជិណ្ណា ភវិស្សាមា”តិអាទិនា ច តស្សា វេសិយា វុត្តវចនហេតុ។ តញ្ហិ វចនំ អង្កុសំ កត្វា ថេរោ សមណធម្មំ ករោន្តោ សទត្ថំ បរិបូរេសិ។ សេសំ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវ។

សុន្ទរសមុទ្ទត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. លកុណ្ដកភទ្ទិយត្ថេរគាថាវណ្ណនា

បរេ អម្ពាដការាមេតិអាទិកា អាយស្មតោ លកុណ្ដកភទ្ទិយត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយំ កិរ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ ហំសវតីនគរេ មហាភោគេ កុលេ និព្ពត្តិត្វា, វយប្បត្តោ សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុណន្តោ និសិន្នោ តស្មិំ ខណេ សត្ថារំ ឯកំ ភិក្ខុំ មញ្ជុស្សរានំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេន្តំ ទិស្វា, សយម្បិ តំ ឋានំ បត្ថេន្តោ ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស មហាទានំ ទត្វា, “អហោ វតាហម្បិ អនាគតេ អយំ ភិក្ខុ វិយ ឯកស្ស ពុទ្ធស្ស សាសនេ មញ្ជុស្សរានំ អគ្គោ ភវេយ្យ”ន្តិ បណិធានំ អកាសិ។ ភគវា ច តស្ស អនន្តរាយតំ ទិស្វា ព្យាករិត្វា បក្កាមិ។

សោ តត្ថ យាវជីវំ បុញ្ញានិ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ផុស្សស្ស ភគវតោ កាលេ ចិត្តបត្តកោកិលោ ហុត្វា រាជុយ្យានតោ មធុរំ អម្ពផលំ តុណ្ឌេនាទាយ គច្ឆន្តោ សត្ថារំ ទិស្វា បសន្នមានសោ “ទស្សាមី”តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេសិ។ សត្ថា តស្ស ចិត្តំ ញត្វា បត្តំ គហេត្វា និសីទិ។ កោកិលោ ទសពលស្ស បត្តេ អម្ពបក្កំ បតិដ្ឋាបេសិ។ សត្ថា តំ បរិភុញ្ជិ។ សោ កោកិលោ បសន្នមានសោ តេនេវ បីតិសុខេន សត្តាហំ វីតិនាមេសិ។ តេន ច បុញ្ញកម្មេន មញ្ជុស្សរោ អហោសិ។ កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធកាលេ បន ចេតិយេ អារទ្ធេ កី បមាណំ ករោម? សត្តយោជនប្បមាណំ។ អតិមហន្តមេតំ។ ឆយោជនប្បមាណំ។ ឯតម្បិ អតិមហន្តំ។ បញ្ចយោជនំ, ចតុយោជនំ, តិយោជនំ, ទ្វិយោជនន្តិ វុត្តេ អយំ តទា ជេដ្ឋវឌ្ឍកី ហុត្វា “ឯថ, ភោ, អនាគតេ សុខបដិជគ្គិយំ កាតុំ វដ្ដតី”តិ វត្វា រជ្ជុយា បរិក្ខិបន្តោ គាវុតមត្តកេ ឋត្វា “ឯកេកំ មុខំ គាវុតំ គាវុតំ ហោតុ, ចេតិយំ ឯកយោជនាវដ្ដំ យោជនុព្ពេធំ ភវិស្សតី”តិ អាហ។ តេ តស្ស វចនេ អដ្ឋំសុ។ ឥតិ អប្បមាណស្ស ពុទ្ធស្ស បមាណំ អកាសីតិ។ តេន បន កម្មេន និព្ពត្តនិព្ពត្តដ្ឋានេ អញ្ញេហិ នីចតរប្បមាណោ ហោតិ។

សោ អម្ហាកំ សត្ថុ កាលេ សាវត្ថិយំ មហាភោគកុលេ និព្ពត្តិ, **ភទ្ទិយោ**តិស្ស នាមំ អហោសិ។ អតិរស្សតាយ បន **លកុណ្ដកភទ្ទិយោ**តិ បញ្ញាយិត្ថ។ សោ សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា, បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិត្វា, ពហុស្សុតោ ធម្មកថិកោ ហុត្វា មធុរេន សរេន បរេសំ ធម្មំ កថេសិ។ អថេកស្មិំ ឧស្សវទិវសេ ឯកេន ព្រាហ្មណេន សទ្ធិំ រថេន គច្ឆន្តី អញ្ញតរា គណិកា ថេរំ ទិស្វា ទន្តវិទំសកំ ហសិ។ ថេរោ តស្សា ទន្តដ្ឋិកេ និមិត្តំ គហេត្វា ឈានំ ឧប្បាទេត្វា, តំ បាទកំ កត្វា, វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា, អនាគាមី អហោសិ។ សោ អភិណ្ហំ កាយគតាយ សតិយា វិហរន្តោ ឯកទិវសំ អាយស្មតា ធម្មសេនាបតិនា ឱវទិយមានោ អរហត្តេ បតិដ្ឋហិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៥៥.១-៣៣) –

> “បទុមុត្តរោ នាម ជិនោ, សព្ពធម្មេសុ ចក្ខុមា;
> ឥតោ សតសហស្សម្ហិ, កប្បេ ឧប្បជ្ជិ នាយកោ។
>
> “តទាហំ ហំសវតិយំ សេដ្ឋិបុត្តោ មហទ្ធនោ;
> ជង្ឃាវិហារំ វិចរំ, សង្ឃារាមំ អគច្ឆហំ។
>
> “តទា សោ លោកបជ្ជោតោ, ធម្មំ ទេសេសិ នាយកោ;

មញ្ញស្សរានំ បវរំ, សាវកំ អភិកិត្តយិ។

“តំ សុត្វា មុទិតោ ហុត្វា, ការំ កត្វា មហេសិនោ;
វន្ទិត្វា សត្ថុនោ បាទេ, តំ ឋានមភិបត្ថយិំ។

“តទា ពុទ្ធោ វិយាកាសិ, សង្ឃមជ្ឈេ វិនាយកោ;
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ, លច្ឆសេ តំ មនោរថំ។

“សតសហស្សិតោ កប្បេ, ឱក្កាកកុលសម្ភវោ;
គោតមោ នាម គោត្តេន, សត្ថា លោកេ ភវិស្សតិ។

“តស្ស ធម្មេសុ ទាយាទោ, ឱរសោ ធម្មនិម្មិតោ;
ភទ្ទិយោ នាម នាមេន, ហេស្សតិ សត្ថុ សាវកោ។

“តេន កម្មេន សុកតេន, ចេតនាបណិធីហិ ច;
ជហិត្វា មានុសំ ទេហំ, តាវតឹសមគច្ឆហំ។

“ទ្វេនវុតេ ឥតោ កប្បេ, ផុស្សោ ឧប្បជ្ជិ នាយកោ;
ទុរាសទោ ទុប្បសហោ, សព្ពលោកុត្តមោ ជិនោ។

“ចរណេន ច សម្បន្នោ, ព្រហា ឧជុ បតាបវា;
ហិតេសី សព្ពសត្តានំ, ពហុំ មោចេសិ ពន្ធនា។

“នន្ទារាមវនេ តស្ស, អហោសឹ ផុស្សកោកិលោ;
គន្ធកុដិសមាសន្នេ, អម្ពរុក្ខេ វសាមហំ។

“តទា បិណ្ឌាយ គច្ឆន្តំ, ទក្ខិណេយ្យំ ជិនុត្តមំ;
ទិស្វា ចិត្តំ បសាទេត្វា, មញ្ជុនាភិនិកូជហំ។

“រាជុយ្យានំ តទា គន្ត្វា, សុបក្កំ កនកត្តចំ;
អម្ពបិណ្ឌំ គហេត្វាន, សម្ពុទ្ធស្សោបនាមយិំ។

“តទា មេ ចិត្តមញ្ញាយ, មហាការុណិកោ ជិនោ;
ឧបដ្ឋាកស្ស ហត្ថតោ, បត្តំ បគ្គណ្ហិ នាយកោ។

“អទាសិំ ហដ្ឋចិត្តោហំ, អម្ពបិណ្ឌំ មហាមុនេ;
បត្តេ បក្ខិប្ប បក្ខេហិ, បញ្ជលិំ កត្វាន មញ្ជុនា។

“សរេន រជនីយេន, សវនីយេន វគ្គុនា;
វស្សន្តោ ពុទ្ធបូជត្ថំ, នីឡំ គន្ត្វា និបជ្ជហំ។

“តទា មុទិតចិត្តំ មំ, ពុទ្ធបេមគតាសយំ;
សកុណគ្ឃិ ឧបាគន្ត្វា, ឃាតយី ទុដ្ឋមានសោ។

“តតោ ចុតោហំ តុសិតេ, អនុភោត្វា មហាសុខំ;
មនុស្សយោនិមាគច្ឆិំ, តស្ស កម្មស្ស វាហសា។

“ឥមម្ហិ ភទ្ទកេ កប្បេ, ព្រហ្មពន្ធុ មហាយសោ;
កស្សបោ នាម គោត្តេន, ឧប្បជ្ជិ វទតំ វរោ។

“សាសនំ ជោតយិត្វា សោ, អភិភុយ្យ កុតិត្ថិយេ;

វិនយិត្វាន វេនេយ្យេ, និព្ពុតោ សោ សសាវកោ។

“និព្ពុតេ តម្ហិ លោកគ្គេ, បសន្នា ជនតា ពហូ;
បូជនត្ថាយ ពុទ្ធស្ស, ថូបំ កុព្ពន្តិ សត្ថុនោ។

“សត្តយោជនិកំ ថូបំ, សត្តរតនភូសិតំ;
ករិស្សាម មហេសិស្ស, ឥច្ចេវំ មន្តយន្តិ តេ។

“កិកិនោ កាសិរាជស្ស, តទា សេនាយ នាយកោ;
ហុត្វាហំ អប្បមាណស្ស, បមាណំ ចេតិយេ វទិំ។

“តទា តេ មម វាក្យេន, ចេតិយំ យោជនុគ្គតំ;
អកំសុ នរវីរស្ស, នានារតនភូសិតំ។

“តេន កម្មេន សុកតេន, ចេតនាបណិធីហិ ច;
ជហិត្វា មានុសំ ទេហំ, តាវតឹសមគច្ឆហំ។

“បច្ឆិមេ ច ភវេ ទានិ, ជាតោ សេដ្ឋិកុលេ អហំ;
សាវត្ថិយំ បុរវរេ, ឥទ្ធេ ផីតេ មហទ្ធនេ។

“បុរប្បវេសេ សុគតំ, ទិស្វា វិម្ហិតមានសោ;
បព្ពជិត្វាន ន ចិរំ, អរហត្តមបាបុណិំ។

“ចេតិយស្ស បមាណំ យំ, អករិំ តេន កម្មុនា;
លកុណ្ឋកសរីរោហំ, ជាតោ បរិភវារហោ។

“សរេន មធុរេនាហំ, បូជិត្វា ឥសិសត្តមំ;
មញ្ជុស្សរានំ ភិក្ខូនំ, អគ្គត្តមនុបាបុណិំ។

“ផលទានេន ពុទ្ធស្ស, គុណានុស្សរណេន ច;
សាមញ្ញផលសម្បន្នោ, វិហរាមិ អនាសវោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ.… កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អបរភាគេ អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ –

៤៦៦. “បរេ អម្ពាដការាមេ, វនសណ្ឌម្ហិ ភទ្ទិយោ;
សមូលំ តណ្ហមព្ពុយ្ហ, តត្ថ ភទ្ទោវ ឈាយតិ។

៤៦៧. “រមន្តេកេ មុទិង្គេហិ, វីណាហិ បណវេហិ ច;
អហញ្ច រុក្ខមូលស្មិំ, រតោ ពុទ្ធស្ស សាសនេ។

៤៦៨. “ពុទ្ធោ ចេ មេ វរំ ទជ្ជា, សោ ច លព្ភេថ មេ វរោ;
គណ្ហេហំ សព្ពលោកស្ស, និច្ចំ កាយគតំ សតិ”ន្តិ។ –

ឥមា តិស្សោ គាថា អភាសិ។

តត្ថ **បរេ**តិ សេដ្ឋេ អធិកេ, វិសិដ្ឋេតិ អត្ថោ។ អធិកវាចី ហិ អយំ បរសទ្ទោ “បរំ វិយ មត្តាយា”តិអាទីសុ វិយ។ **អម្ពាដការាមេ**តិ ឯវំនាមកេ អារាមេ។ សោ កិរ ឆាយូទកសម្បន្នោ វនសណ្ឌមណ្ឌិតោ រមណីយោ ហោតិ តេន “បរេ”តិ វិសេសេត្វា វុត្តោ។ “អម្ពាដករនេ អម្ពាដកេហិ អភិលក្ខិតវនេ”តិ ច វទន្តិ។ **វនសណ្ឌម្ហី**តិ វនគហនេ, ឃននិចិតរុក្ខគច្ឆលតាសមូហេ វនេតិ អត្ថោ។ **ភទ្ទិយោ**តិ ឯវំនាមកោ, អត្តានមេវ ថេរោ អញ្ញំ វិយ វទតិ។ **សមូលំ តណ្ហមព្ពុយ្ហា**តិ តណ្ហាយ មូលំ នាម អវិជ្ជា។ តស្មា សាវិជ្ជំ តណ្ហំ អគ្គមគ្គេន សមុគ្ឃាដេត្វាតិ

អត្ថោ។ **តត្ថ ភទ្ទោវ ឈាយតីតិ** លោកុត្តរេហិ សីលាទីហិ ភទ្ទោ សុន្ទរោ តស្មិំយេវ វនសណ្ឌេ កតកិច្ចតាយ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារវសេន អគ្គផលឈានេន ឈាយតិ។

ផលសុខេន ច ឈានសមាបត្តីហិ ច វីតិនាមេតីតិ អត្តនោ វិវេករតិំ ទស្សេត្វា **"រមន្តេកេ"**តិ គាថាយបិ ព្យតិរេកមុខេន តមេវត្ថំ ទស្សេតិ។ តត្ថ **មុទិង្គេហីតិ** អង្គិកាទីហិ មុរជេហិ។ **វីណាហីតិ** នន្ទិនីអាទីហិ វីណាហិ។ **បណវេហីតិ** តុរិយេហិ រមន្តិ ឯកេ កាមភោគិនោ, សា បន តេសំ រតិ អនរិយា អនត្ថសំហិតា។ **អហញ្ច** តិ អហំ បន, ឯកកោ **ពុទ្ធស្ស** ភគវតោ សាសនេ រតោ, តតោ ឯវ រុក្ខមូលស្មិំ **រតោ** អភិរតោ វិហរាមីតិ អត្ថោ។

ឯវំ អត្តនោ វិវេកាភិរតិំ កិត្តេត្វា ឥទានិ យំ កាយគតាសតិកម្មដ្ឋានំ ភាវេត្វា អរហត្តំ បត្តោ, តស្ស បសំសនត្ថំ **"ពុទ្ធោ ចេ មេ"**តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – សចេ **ពុទ្ធោ** ភគវា "ឯកាហំ, ភន្តេ, ភគវន្តំ វរំ យាចាមី"តិ មយា យាចិតោ "អតិក្កន្តវរា ខោ, ភិក្ខុ, តថាគតា"តិ អបដិក្ខិបិត្វា មយ្ហំ យថាយាចិតំ វរំ ទទេយ្យ, សោ ច វរោ មមាធិប្បាយបូរកោ **លព្ភេថ** មយ្ហំ មនោរថំ មត្ថកំ បាបេយ្យាតិ ថេរោ បរិកប្បវសេន វទតិ។ "ភន្តេ, សព្ពោ លោកោ សព្ពកាលំ កាយគតាសតិកម្មដ្ឋានំ ភាវេតូ"តិ "សព្ពលោកស្ស និច្ចំ កាយគតាសតិ ភាវេតព្ពា"តិ កត្វា វរំ គណ្ហេ អហន្តិ ទស្សេន្តោ អាហ **"គណ្ហេហំ សព្ពលោកស្ស, និច្ចំ កាយគតំ សតិ"**ន្តិ។ ឥទានិ អបរិក្ខណ គរហាមុខេន បរិក្ខណំ បសំសន្តោ –

៤៦៩. "យេ មំ រូបេន បាមិំសុ, យេ ច ឃោសេន អន្វគូ;
ឆន្ទរាគវសូបេតា, ន មំ ជានន្តិ តេ ជនា។

៤៧០. "អជ្ឈត្តញ្ច ន ជានាតិ, ពហិទ្ធា ច ន បស្សតិ;
សមន្តាវរណោ ពាលោ, ស វេ ឃោសេន វុយ្ហតិ។

៤៧១. "អជ្ឈត្តញ្ច ន ជានាតិ, ពហិទ្ធា ច វិបស្សតិ;
ពហិទ្ធា ផលទស្សាវី, សោបិ ឃោសេន វុយ្ហតិ។

៤៧២. "អជ្ឈត្តញ្ច បជានាតិ, ពហិទ្ធា ច វិបស្សតិ;
អនាវរណទស្សាវី, ន សោ ឃោសេន វុយ្ហតី"តិ។ –

ឥមា ចតស្សោ គាថា អភាសិ។

តត្ថ **យេ មំ រូបេន បាមិំសូតិ** យេ ជនា អវិទ្ទសូ មម រូបេន អបសាទិកេន និហីនេន "អាការសទិសី បញ្ញា"តិ, ធម្មសរីរេន ច មំ និហីនំ បាមិំសុ, "ឱរកោ អយ"ន្តិ ហីឡេន្តា បរិច្ឆិន្ទនវសេន មញ្ញឹសូតិ អត្ថោ។ **យេ ច ឃោសេន អន្វគូតិ** យេ ច សត្តា ឃោសេន មញ្ញនា មំ សម្ភាវនាវសេន អនុគតា ពហុ មញ្ញឹសុ, តំ តេសំ មិច្ឆា, ន ហិ អហំ រូបមត្តេន អវមន្តព្ពោ, ឃោសមត្តេន វា ន ពហុំ មន្តព្ពោ, តស្មា **ឆន្ទរាគវសូបេតា, ន មំ ជានន្តិ តេ ជនាតិ** តេ ទុវិធាបិ ជនា ឆន្ទរាគស្ស វសំ ឧបេតា អប្បហីនឆន្ទរាគា សព្ពសោ បហីនឆន្ទរាគំ មំ ន ជានន្តិ។

អវិសយោ តេសំ មាទិសោ អជ្ឈត្តំ ពហិទ្ធា ច អបរិញ្ញាតវត្ថុកាយាតិ ទស្សេតុំ **"អជ្ឈត្ត"**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **អជ្ឈត្តន្តិ** អត្តនោ សន្តានេ ខន្ធាយតនាទិធម្មំ។ **ពហិទ្ធាតិ** បរសន្តានេ។ អថ វា អជ្ឈត្តន្តិ, មម អព្ភន្តរេ អសេក្ខសីលក្ខន្ធាទីំ។ ពហិទ្ធាតិ, មមេវ អាកប្បសម្បត្តិយាទិយុត្តំ ពហិទ្ធា រូបធម្មប្បវត្តិំ ចក្ខុវិញ្ញាណាទិប្បវត្តិញ្ច។ **សមន្តាវរណោតិ** ឯវំ អជ្ឈត្តញ្ច ពហិទ្ធា ច អជាននេន សមន្តតោ អាវរណយុត្តោ អាវដញាណគតិកោ។ **ស វេ ឃោសេន វុយ្ហតីតិ** សោ បរនេយ្យពុទ្ធិកោ ពាលោ ឃោសេន បរេសំ វចនេន វុយ្ហតិ និយ្យតិ អាកឌ្ឍីយតិ។

ពហិទ្ធា ច វិបស្សតីតិ យោ ច វុត្តនយេន អជ្ឈត្តំ ន ជានាតិ, ពហិទ្ធា បន សុតានុសារេន អាកប្ប សម្បត្តិអាទិឧបធារណេន វា វិសេសតោ បស្សតិ។ "គុណវិសេសយុត្តោ សិយា"តិ មញ្ញតិ, សោបិ **ពហិទ្ធា ផលទស្សាវី** នយគ្គាហេន ផលមត្តំ គណ្ហន្តោ វុត្តនយេន ឃោសេន វុយ្ហតិ, សោបិ មាទិសេ ន ជានាតីតិ អត្ថោ។

យោ បន **អជ្ឈត្តញ្ច** ខីណាសវស្ស អព្ភន្តរេ អសេក្ខសីលក្ខន្ធាទិគុណំ ជានាតិ, ពហិទ្ធា ចស្ស បដិបត្តិ សល្លក្ខណេន វិសេសតោ គុណវិសេសយោគំ បស្សតិ។ **អនាវរណទស្សាវី** កេនចិ អនាវដោ ហុត្វា អរិយានំ គុណេ ទដ្ឋុំ ញាតុំ សមត្ថោ, ន សោ ឃោសមត្តេន វុយ្ហតិ យាថាវតោ ទស្សនតោតិ។

លកុណ្ឌកភទ្ទិយត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ភទ្ទត្ថេរគាថាវណ្ណនា

ឯកបុត្តោតិអាទិកា អាយស្មតោ ភទ្ទត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយំ កិរ បទុមុត្តរំ ភគវន្តំ ភិក្ខុសង្ឃញ្ច សតសហស្សបរិមាណំ ចីវរាទីហិ ចតូហិ បច្ចយេហិ បូជេសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ សាវត្ថិយំ សេដ្ឋិកុលេ និព្ពត្តិ។ និព្ពត្តមានោ ច អបុត្តកេសុ មាតាបិតូសុ ទេវតាយាចនាទីនិ កត្វាបិ អលភន្តេសុ សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា “សចេ, ភន្តេ, មយំ ឯកំ បុត្តំ លច្ឆាម, តំ តុម្ហាកំ ទាសត្ថាយ ទស្សាមា”តិ វត្វា អាយាចិត្វា គតេសុ សត្ថុ អធិប្បាយំ ញត្វា អញ្ញតរោ ទេវបុត្តោ ខីណាយុកោ ហុត្វា បិតោ សក្កេន ទេវរញ្ញា “អមុកស្មិំ កុលេ និព្ពត្តាហី”តិ អាណត្តោ តត្ថ និព្ពត្តិ, **ភទ្ទោ**តិស្ស នាមំ អកំសុ។ តំ សត្តវស្សុទ្ទេសិកំ ជាតំ មាតាបិតរោ អលង្ករិត្វា ភគវតោ សន្តិកំ នេត្វា “អយំ សោ, ភន្តេ, តុម្ហេ អាយាចិត្វា លទ្ធទារកោ, ឥមំ តុម្ហាកំ និយ្យាតេមា”តិ អាហំសុ។ សត្ថា អានន្ទត្ថេរំ អាណាបេសិ – “ឥមំ បព្ពាជេហី”តិ។ អាណាបេត្វា ច គន្ធកុដឹ បាវិសិ។ ថេរោ តំ បព្ពាជេត្វា សង្ខេបេន វិបស្សនាមុខំ អាចិក្ខិ។ សោ ឧបនិស្សយសម្បន្នត្តា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ សូរិយេ អនោគ្គតេយេវ ភាវនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា ឆឡភិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ១.៥.៥៤-៦៩) –

“បទុមុត្តរសម្ពុទ្ធំ, មេត្តចិត្តំ មហាមុនឹ;
ឧបេតិ ជនតា សព្ពា, សព្ពលោកគ្គនាយកំ។

“សត្តុកញ្ច ពទ្ធកញ្ច, អាមិសំ បានភោជនំ;
ទទន្តិ សត្ថុនោ សព្ពេ, បុញ្ញក្ខេត្តេ អនុត្តរេ។

“អហម្បិ ទានំ ទស្សាមិ, ទេវទេវស្ស តាទិនោ;
ពុទ្ធសេដ្ឋំ និមន្តេត្វា, សង្ឃម្បិ ច អនុត្តរំ។

“ឧយ្យោជិតា មយា ចេតេ, និមន្តេសុំ តថាគតំ;
កេវលំ ភិក្ខុសង្ឃញ្ច, បុញ្ញក្ខេត្តំ អនុត្តរំ។

“សតសហស្សបល្លង្កំ, សោវណ្ណំ គោនកត្ថតំ;
តូលិកាបដលិកាយ, ខោមកប្បាសិកេហិ ច;
មហារហំ បញ្ញាបយិំ, អាសនំ ពុទ្ធយុត្តកំ។

“បទុមុត្តរោ លោកវិទូ, ទេវទេវោ នរាសភោ;
ភិក្ខុសង្ឃបរិព្យូឡ្ហោ, មម ទ្វារមុបាគមិ។

“បច្ចុគ្គន្ត្វាន សម្ពុទ្ធំ, លោកនាថំ យសស្សិនំ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, អភិនាមយិំ សង្ឃរំ។

“ភិក្ខូនំ សតសហស្សំ, ពុទ្ធញ្ច លោកនាយកំ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, បរមន្នេន តប្បយិំ។

“បទុមុត្តរោ លោកវិទូ, អាហុតីនំ បដិគ្គហោ;
ភិក្ខុសង្ឃេ និសីទិត្វា, ឥមា គាថា អភាសថ។

“យេនិទំ អាសនំ ទិន្នំ, សោវណ្ណំ គោនកត្ថតំ;
តមហំ កិត្តយិស្សាមិ, សុណាថ មម ភាសតោ។

“ចតុសត្តតិក្ខត្តុំ សោ, ទេវរជ្ជំ ករិស្សតិ;
អនុភោស្សតិ សម្បត្តឹ, អច្ឆរាហិ បុរក្ខតោ។

“បទេសរជ្ជំ សហស្សំ, វសុធំ អាវសិស្សតិ;
ឯកបញ្ញាសក្ខត្តុញ្ច, ចក្កវត្តី ភវិស្សតិ។

“សព្ពាសុ ភវយោនីសុ, ឧច្ចាកុលិ ភវិស្សតិ;
សោ ច បច្ឆា បព្ពជិត្វា, សុក្កមូលេន ចោទិតោ;
ភទ្ទិយោ នាម នាមេន, ហេស្សតិ សត្ថុ សាវកោ។

“វិវេកមនុយុត្តោម្ហិ, បន្តសេននិវាសហំ;
ផលញ្ចាធិគតំ សព្ពំ, ចត្តក្លេសោម្ហិ អជ្ជហំ។

“មម សព្ពំ អភិញ្ញាយ, សព្ពញ្ញូ លោកនាយកោ;
ភិក្ខុសង្ឃេ និសីទិត្វា, ឯតទគ្គេ ឋបេសិ មំ។

“បដិសម្ភិទា ចតស្សោ, វិមោក្ខាបិ ច អដ្ឋិមេ;
ឆឡភិញ្ញា សច្ឆិកតា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

តស្ស ភគវា ឆឡភិញ្ញុប្បត្តិំ ញត្វា “ឯហិ, ភទ្ទា”តិ អាហ។ សោ តាវទេវ សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា វន្ទិត្វា បញ្ជលិកោ សត្ថុ សមីបេ អដ្ឋាសិ, សា ឯវ ចស្ស ឧបសម្បទា អហោសិ។ ពុទ្ធូបសម្បទា នាម កិរេសា។ ថេរោ ជាតិតោ បដ្ឋាយ អត្តនោ បវត្តិយា កថនមុខេន អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ –

៤៧៣. “ឯកបុត្តោ អហំ អាសិំ, បិយោ មាតុ បិយោ បិតុ;
ពហូហិ វតចរិយាហិ, លទ្ធោ អាយាចនាហិ ច។

៤៧៤. “តេ ច មំ អនុកម្បាយ, អត្ថកាមា ហិតេសិនោ;
ឧភោ បិតា ច មាតា ច, ពុទ្ធស្ស ឧបនាមយុំ។

៤៧៥. “កិច្ឆា លទ្ធោ អយំ បុត្តោ, សុខុមាលោ សុខេធិតោ;
ឥមំ ទទាម តេ នាថ, ជិនស្ស បរិចារកំ។

៤៧៦. “សត្ថា ច មំ បដិគ្គយ្ហ, អានន្ទំ ឯតទព្រវិ;
បព្ពាជេហិ ឥមំ ខិប្បំ, ហេស្សត្យាជានិយោ អយំ។

៤៧៧. “បព្ពាជេត្វាន មំ សត្ថា, វិហារំ បាវិសី ជិនោ;
អនោគ្គតស្មិំ សូរិយស្មិំ, តតោ ចិត្តំ វិមុច្ចិ មេ។

៤៧៨. “តតោ សត្ថា និរាកត្វា, បដិសល្លានវុដ្ឋិតោ;
ឯហិ ភទ្ទាតិ មំ អាហ, សា មេ អាសូបសម្បទា។

៤៧៩. “ជាតិយា សត្តវស្សេន, លទ្ធា មេ ឧបសម្បទា;
តិស្សោ វិជ្ជា អនុប្បត្តា, អហោ ធម្មសុធម្មតា”តិ។ –

ឥមា គាថា អភាសិ។

តត្ថ **វតចរិយាហី**តិ, “ឯវំ កត្វា បុត្តំ លភិស្សថា”តិ វុត្តំ សមណព្រាហ្មណានំ វចនំ សុត្វា, ខីរំ បាយិត្វា, អនសនាទិវតចរណេហិ។ **អាយាចនាហី**តិ ទេវតាយាចនាហិ សត្តុអាយាចនាយ ច, ឥទមេវ ចេត្ថ ការណំ, ឥតរំ ថេរោ មាតាបិតូនំ បដិបត្តិទស្សនត្ថញ្ចេវ កិច្ឆលទ្ធភាវទស្សនត្ថញ្ច វទតិ។

តេតិ មាតាបិតរោ។ **ឧបនាមយុ**ន្តិ ឧបនាមេសុំ។

សុខេធិតោតិ សុខសំវឌ្ឍិតោ។ **តេ**តិ តុយ្ហំ។ **បរិចារក**ន្តិ កិំការំ។

ហេស្សត្យាជានិយោ អយន្តិ អយំ ទារកោ មម សាសនេ អាជានីយោ ភវិស្សតិ។ តស្មា ខិប្បំ អជ្ជេវ បព្ពាជេហីតិ ឯតំ **អព្រវិ**, អាហ។

បព្ពាជេត្វានាតិ អានន្ទត្ថេរេន បព្ពាជេត្វា។ **វិហារ**ន្តិ គន្ធកុដិំ។ **អនោគ្គតស្មិំ សូរិយស្មិ**ន្តិ សូរិយេ អនត្ថង្គតេយេវ។ **តតោ ចិត្តំ វិមុច្ចិ មេ**តិ តតោ វិបស្សនារម្ភតោ បរំ ន ចិរេនេវ ខណេន សព្ពាសវេហិ មេ ចិត្តំ

វិមុត្តិ, ខីណាសវោ អហោសិ។

តតោតិ មម អាសវក្ខយតោ បច្ឆា។ **និរាគត្វា**តិ អត្តនា សមាបន្នំ ផលសមាបត្តឹ អប្បេត្វា តតោ វុដ្ឋាយ។ តេនាហ “**បដិសល្លានវុដ្ឋិតោ**”តិ។ **សា មេ អាសូបសម្បទា**តិ យា មំ ឧទ្ទិស្ស “ឯហិ, ភទ្ទា”តិ សត្ថុ វាចា បវត្តា, សា ឯវ មេ មយ្ហំ ឧបសម្បទា អាសិ។ ឯវំ **ជាតិយា សត្តវស្សេន, លទ្ធា មេ ឧបសម្បទា**តិ សាតិសយំ សត្ថារា អត្តនោ កតំ អនុគ្គហំ សាសនស្ស ច និយ្យានិកតំ ទស្សេតិ។ តេនាហ “**អហោ ធម្មសុធម្មតា**”តិ។

ឯត្ថ ច “ចិត្តំ វិមុត្តំ មេ”តិ ខីណាសវភាវំ បកាសេត្វាបិ បុន “**តិស្សោ វិជ្ជា អនុប្បត្តា**”តិ លោកិយាភិញ្ញេក ទេសទស្សនំ ឆឡភិញ្ញភាវវិភាវនត្ថំ។ តេនាហ អបទានេ “ឆឡភិញ្ញា សច្ឆិកតា”តិ។

ភទ្ទត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. សោបាកត្ថេរគាថាវណ្ណនា

ទិស្វា បាសាទឆាយាយន្តិអាទិកា អាយស្មតោ សោបាកត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ សិទ្ធត្ថស្ស ភគវតោ កាលេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ ព្រាហ្មណានំ វិជ្ជាសិប្បេសុ និប្ផត្តឹ គតោ កាមេសុ អាទីនវំ ទិស្វា ឃរាវាសំ បហាយ តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា ឯកស្មឹ បព្ពតេ វិហរតិ។ សត្ថា អាសន្នមរណំ តំ ញត្វា តស្ស សន្តិកំ អគមាសិ។ សោ ភគវន្តំ ទិស្វា បសន្នចិត្តោ ឧឡារំ បីតិសោមនស្សំ បវេទេន្តោ បុប្ផមយំ អាសនំ បញ្ញបេត្វា អទាសិ។ សត្ថា តត្ថ និសីទិត្វា, អនិច្ចតាបដិសំយុត្តំ ធម្មឹ កថំ កថេត្វា តស្ស បស្សន្តស្សេវ អាកាសេន អគមាសិ។ សោ បុព្ពេ គហិតំ និច្ចគ្គាហំ បហាយ អនិច្ចសញ្ញំ ហទយេ ឋបេត្វា, កាលង្កត្វា, ទេវលោកេ ឧប្បជ្ជិត្វា, អបរាបរំ ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ, ឥមស្មឹ ពុទ្ធុប្បាទេ រាជគហេ សោបាកយោនិយំ និព្ពត្តិ។ សោ ជាតិអាគតេន **សោបាកោ**តិ នាមេន បញ្ញាយិ។ កេចិ បន “វាណិជកុលេ និព្ពត្តោ, ‘សោបាកោ’តិ បន នាមមត្ត”ន្តិ វទន្តិ។ តំ អបទានបាឡិយា វិរុជ្ឈតិ “បច្ឆិមេ ភវេ សម្បត្តេ, សោបាកយោនុបាគមិ”ន្តិ វចនតោ។

តស្ស ចតុមាសជាតស្ស បិតា កាលមកាសិ, ចូឡបិតា បោសេសិ។ អនុក្កមេន សត្តវស្សិកោ ជាតោ។ ឯកទិវសំ ចូឡបិតា “អត្តនោ បុត្តេន កលហំ ករោតី”តិ កុជ្ឈិត្វា, តំ សុសានំ នេត្វា, ទ្វេ ហត្ថេ រជ្ជុយា ឯកតោ ពន្ធិត្វា, តាយ ឯវ រជ្ជុយា មតមនុស្សស្ស សរីរេ គាឡ្ហំ ពន្ធិត្វា គតោ “សិង្គាលាទយោ ខាទន្តូ”តិ។ បច្ឆិមភវិកតាយ ទារកស្ស បុញ្ញផលេន សយំ មារេតុំ ន វិសហិ, សិង្គាលាទយោបិ ន អភិភវឹសុ។ ទារកោ អឌ្ឍរត្តសមយេ ឯវំ វិប្បលបតិ –

> “កា គតិ មេ អគតិស្ស, កោ វា ពន្ធុ អពន្ធុនោ;
> សុសានមជ្ឈេ ពន្ធស្ស, កោ មេ អភយទាយកោ”តិ។

សត្ថា តាយ វេលាយ វេនេយ្យពន្ធវេ ឱលោកេន្តោ ទារកស្ស ហទយព្ភន្តរេ បជ្ជលន្តំ អរហត្តូបនិស្សយំ ទិស្វា ឱភាសំ ផរិត្វា សតឹ ជនេត្វា ឯវមាហ –

> “ឯហិ សោបាក មា ភាយិ, ឱលោកស្សុ តថាគតំ;
> អហំ តំ តារយិស្សាមិ, រាហុមុខេវ ចន្ទិម”ន្តិ។

ទារកោ ពុទ្ធានុភាវេន ឆិន្នពន្ធនោ គាថាបរិយោសានេ សោតាបន្នោ ហុត្វា គន្ធកុដិសម្មុខេ អដ្ឋាសិ។ តស្ស មាតា បុត្តំ អបស្សន្តី ចូឡបិតរំ បុច្ឆិត្វា តេនស្ស បវត្តិយា អកថិតាយ តត្ថ តត្ថ គន្ត្វា វិចិនន្តី “ពុទ្ធា កិរ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ ជានន្តិ, យំនូនាហំ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា មម បុត្តស្ស បវត្តឹ ជានេយ្យ”ន្តិ សត្ថុ សន្តិកំ អគមាសិ។ សត្ថា, ឥទ្ធិយា តំ បដិច្ឆាទេត្វា, “ភន្តេ, មម បុត្តំ ន បស្សាមិ, អបិច ភគវា តស្ស បវត្តឹ ជានាតី”តិ តាយ បុដ្ឋោ –

> “ន សន្តិ បុត្តា តាណាយ, ន បិតា នាបិ ពន្ធវា;
> អន្តកេនាធិបន្នស្ស, នត្ថិ ញាតីសុ តាណតា”តិ។ (ធ. ប. ២៨៨) –

ធម្មំ កថេសិ។ តំ សុត្វា សា សោតាបន្នា អហោសិ។ ទារកោ អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ១.២.១១២-១២៣) –

“បក្កាវំ សោធយន្តស្ស, វិបិនេ បព្ពតុត្តមេ;
សិទ្ធត្ថោ នាម ភគវា, អាគច្ឆិ មម សន្តិកំ។

“ពុទ្ធំ ឧបគតំ ទិស្វា, លោកជេដ្ឋស្ស តាទិនោ;
សន្ថរំ សន្ថរិត្វាន, បុប្ផាសនមទាសហំ។

“បុប្ផាសនេ និសីទិត្វា, សិទ្ធត្ថោ លោកនាយកោ;
មមញ្ច គតិមញ្ញាយ, អនិច្ចតមុទាហរិ។

“អនិច្ចា វត សង្ខារា, ឧប្បាទវយធម្មិនោ;
ឧប្បជ្ជិត្វា និរុជ្ឈន្តិ, តេសំ វូបសមោ សុខោ។

“ឥទំ វត្វាន សព្ពញ្ញូ, លោកជេដ្ឋោ នរាសភោ;
នភំ អព្ភុគ្គមី វីរោ, ហំសរាជាវ អម្ពរេ។

“សកំ ទិដ្ឋឹ ជហិត្វាន, ភាវយានិច្ចសញ្ញហំ;
ឯកាហំ ភាវយិត្វាន, តត្ថ កាលំ កតោ អហំ។

“ទ្វេ សម្បត្តី អនុភោត្វា, សុក្កមូលេន ចោទិតោ;
បច្ឆិមេ ភវេ សម្បត្តេ, សបាកយោនុបាគមឹ។

“អគារា អភិនិក្ខម្ម, បព្ពជឹ អនគារិយំ;
ជាតិយា សត្តវស្សោហំ, អរហត្តមបាបុណឹ។

“អារទ្ធវីរិយោ បហិតត្តោ, សីលេសុ សុសមាហិតោ;
តោសេត្វាន មហានាគំ, អលត្ថំ ឧបសម្បទំ។

“ចតុន្នវុតិតោ កប្បេ, យំ កម្មមករឹ តទា;
ទុគ្គតឹ នាភិជានាមិ, បុប្ផទានស្សិទំ ផលំ។

“ចតុន្នវុតិតោ កប្បេ, យំ សញ្ញំ ភាវយឹ តទា;
តំ សញ្ញំ ភាវយន្តស្ស, បត្តោ មេ អាសវក្ខយោ។

“បដិសម្ភិទា ចតស្សោ…បេ…. កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អថ ភគវា តទ្ធិ បដិសំហរិ។ សាបិ បុត្តំ ទិស្វា ហដ្ឋតុដ្ឋោ តស្ស ខីណាសវភាវំ សុត្វា បព្ពជេត្វា គតា។ សោ សត្ថារំ គន្ធកុដិច្ឆាយាយំ ចង្កមន្តំ ឧបសង្កមិត្វា, វន្ទិត្វា អនុចង្កមិ។ តស្ស ភគវា ឧបសម្បទំ អនុជានិតុកាមោ “ឯកំ នាម កិ”ន្តិអាទិនា ទស បញ្ហេ បុច្ឆិ។ សោបិ សត្ថុ អធិប្បាយំ គណ្ហន្តោ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន សំសន្ទេន្តោ “សព្ពេ សត្តា អាហារដ្ឋិតិកា”តិអាទិនា (ខុ. បា. ៤.១) តេ បញ្ហេ វិស្សជ្ជេសិ។ តេនេវ តេ កុមារបញ្ហា នាម ជាតា។ សត្ថា តស្ស បញ្ហព្យាករណេន អារាធិតចិត្តោ ឧបសម្បទំ អនុជានិ។ តេន សា បញ្ហព្យាករណូបសម្បទា នាម ជាតា។ តស្សិមំ អត្តនោ បវត្តឹ បកាសេត្វា ថេរោ អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ –

៤៨០. “ទិស្វា បាសាទឆាយាយំ, ចង្កមន្តំ នរុត្តមំ;
តត្ថ នំ ឧបសង្កម្ម, វន្ទិស្សំ បុរិសុត្តមំ។

៤៨១. “ឯកំសំ ចីវរំ កត្វា, សំហរិត្វាន បាណយោ;
អនុចង្កមិស្សំ វិរជំ, សព្ពសត្តានមុត្តមំ។

៤៨២. “តតោ បញ្ហេ អបុច្ឆិ មំ, បញ្ហានំ កោវិទោ វិទូ;
អច្ឆម្ភី ច អភីតោ ច, ព្យាកាសឹ សត្ថុនោ អហំ។

៤៨៣. “វិស្សជ្ជិតេសុ បញ្ហេសុ, អនុមោទិ តថាគតោ;
ភិក្ខុសង្ឃំ វិលោកេត្វា, ឥមមត្ថំ អភាសថ។

៤៨៤.

‘ លាភា អង្គានំ មគធានំ, យេសាយំ បរិភុញ្ជតិ;

ចីវរំ បិណ្ឌបាតញ្ច, បច្ចយំ សយនាសនំ;

បច្ចដ្ឋានញ្ច សាមីចឹ, តេសំ លាភា’តិ ចាព្រវិ។

៤៨៥.

‘‘អជ្ជទគ្គេ មំ សោបាក, ទស្សនាយោបសង្កម;

ឯសា ចេវ តេ សោបាក, ភវតុ ឧបសម្បទា’’’។

៤៨៦.

‘‘ជាតិយា សត្តវស្សេន, លទ្ធាន ឧបសម្បទំ;

ធារេមិ អន្តិមំ ទេហំ, អហោ ធម្មសុធម្មតា’’តិ។ – ឥមា គាថា អភាសិ;

តត្ថ **បាសាទឆាយាយ**ន្តិ គន្ធកុដិច្ឆាយាយំ។ **វន្ទិស្ស**ន្តិ, អភិវន្ទឹ។

សំហរិត្វាន បាណយោតិ ឧភោ ហត្ថេ កមលមកុឡាការេន សង្កតេ កត្វា, អញ្ជលឹ បគ្គហេត្វាតិ អត្ថោ។ **អនុចង្កមិស្ស**ន្តិ ចង្កមន្តស្ស សត្ថុនោ អនុបច្ឆតោ អនុគមនវសេន ចង្កមឹ។ **វិរជ**ន្តិ វិគតរាគាទិរជំ។

បញ្ហេតិ កុមារបញ្ហេ។ **វិទូ**តិ វេទិតព្ពំ វិទិតវា, សព្ពញ្ញូតិ អត្ថោ។ ‘‘សត្ថា មំ បុច្ឆតី’’តិ ឧប្បជ្ជនកស្ស ឆម្ភិតត្តស្ស ភយស្ស ច សេតុឃាតេន បហីនត្តា **អច្ឆម្ភី** ច **អភីតោ** ច ព្យាកាសិ។

យេសាយន្តិ យេសំ អង្គមគធានំ អយំ សោបាកោ។ **បច្ចយ**ន្តិ គិលានបច្ចយំ។ **សាមីចិ**ន្តិ មគ្គទានពីជនាទិសាមីចិកិរិយំ។

អជ្ជទគ្គេតិ ទ-ការោ បទសន្ធិករោ, អជ្ជ អគ្គេ អាទឹ កត្វា, អជ្ជ បដ្ឋាយ។ ‘‘អជ្ជតគ្គេ’’តិបិ បាឡិ, អជ្ជតំ អាទឹ កត្វាតិ អត្ថោ។ **ទស្សនាយោបសង្កមា**តិ ‘‘ហីនជច្ចោ, វយសា តរុណតរោ’’តិ វា អចិន្តេត្វា ទស្សនាយ មំ ឧបសង្កម។ **ឯសា ចេវា**តិ យា តស្ស មម សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន សទ្ធឹ សំសន្ទេត្វា កតា បញ្ហវិស្សជ្ជនា។ ឯសាយេវ តេ ភវតុ ឧបសម្បទា ឥតិ ច អព្រវីតិ យោជនា។ ‘‘លទ្ធា មេ ឧបសម្បទា’’តិបិ បាឡិ។ យេ បន ‘‘លទ្ធាន ឧបសម្បទ’’ន្តិបិ បឋន្តិ, តេសំ **សត្តវស្សេនា**តិ សត្តមេន វស្សេនាតិ អត្ថោ, សត្តវស្សេន វា ហុត្វាតិ វចនសេសោ។ យំ បនេត្ថ អវុត្តំ, តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

សោបាកត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. សរភង្គត្ថេរគាថាវណ្ណនា

សរេ ហត្ថេហីតិអាទិកា អាយស្មតោ សរភង្គត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ដូបនិស្សយំ កុសលំ ឧបចិនិត្វា ឥមស្មឹ ពុទ្ធុប្បាទេ រាជគហេ អញ្ញតរស្ស ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, **អនភិលក្ខិតោ**តិស្ស កុលវំសាគតំ នាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ កាមេ បហាយ តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា សរតិណានិ សយមេវ ភញ្ជិត្វា បណ្ណសាលំ កត្វា វសតិ។ តតោ បដ្ឋាយ **សរភង្គោ**តិស្ស សមញ្ញា អហោសិ។ អថ ភគវា ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេន្តោ តស្ស អរហត្តូបនិស្សយំ ទិស្វា, តត្ថ គន្ត្វា, ធម្មំ ទេសេសិ។ សោ បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ នចិរស្សេវ អរហត្តំ បត្វា តត្ថេវ វសតិ។ អថស្ស តាបសកាលេ កតា បណ្ណសាលា ជិណ្ណា បលុគ្គា អហោសិ។ តំ ទិស្វា មនុស្សា ‘‘កិស្ស, ភន្តេ, ឥមំ កុដិកំ ន បដិសង្ខរោថា’’តិ អាហំសុ។ ថេរោ ‘‘កុដិកា យថា តាបសកាលេ កតា, ឥទានិ តថា កាតុំ ន សក្កា’’តិ តំ សព្ពំ បកាសេន្តោ –

៤៨៧.

‘‘សរេ ហត្ថេហិ ភញ្ជិត្វា, កត្វាន កុដិមច្ឆិសំ;

តេន មេ សរភង្គោតិ, នាមំ សម្មុតិយា អហុ។

៤៨៨.

‘‘ន មយ្ហំ កប្បតេ អជ្ជ, សរេ ហត្ថេហិ ភញ្ជិតុំ;

សិក្ខាបទា នោ បញ្ញត្តា, គោតមេន យសស្សិនា’’តិ។ – ទ្វេ គាថា អភាសិ;

តត្ថ **សរេ ហត្ថេហិ ភញ្ជិត្វា**តិ, បុព្ពេ តាបសកាលេ សរតិណានិ មម ហត្ថេហិ ឆិន្ទិត្វា តិណកុដឹ កត្វា **អច្ឆិសំ** វសឹ, និសីទិញ្ចេវ និបជ្ជិញ្ច។ **តេនា**តិ កុដិករណត្ថំ សរានំ ភញ្ជនេន។ **សម្មុតិយា**តិ អន្វត្ថសម្មុតិយា សរភង្គោតិ, នាមំ អហុ អហោសិ។

ន មយ្ហំ កប្បតេ អជ្ជាតិ អជ្ជ ឥទានិ ឧបសម្បន្នស្ស មយ្ហំ **សរេ** សរតិណេ ហត្ថេហិ ភញ្ជិតុំ ន កប្បតេ ន វដ្ដតិ។ កស្មា? **សិក្ខាបទា នោ បញ្ញត្តា, គោតមេន យសស្សិនា**តិ។ តេន យំ អម្ហាកំ សត្ថារា សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តំ, តំ មយំ ជីវិតហេតុនាបិ នាតិក្កមាមាតិ ទស្សេតិ។

ឯវំ ឯកេន បការេន តិណកុដិកាយ អបដិសង្ខរណេ ការណំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អបរេនបិ បរិយាយេន នំ ទស្សេន្តោ –

៤៧៩. "សកលំ សមត្តំ រោគំ, សរភង្គោ នាទ្ទសំ បុព្ពេ;
សោយំ រោគោ ទិដ្ឋោ, វចនករេនាតិទេវស្សា"តិ។ – ឥមំ គាថមាហ;

តត្ថ **សកល**ន្តិ សព្ពំ។ **សមត្ត**ន្តិ សម្បុណ្ណំ, សព្ពភាគតោ អនវសេសន្តិ អត្ថោ។ **រោគ**ន្តិ ទុក្ខទុក្ខតាទិវសេន រុជនដ្ឋេន រោគភូតំ ឧបាទានក្ខន្ធបញ្ចកំ សន្ធាយ វទតិ។ **នាទ្ទសំ បុព្ពេ**តិ សត្ថុ ឱវាទបដិលាភតោ បុព្ពេ ន អទ្ទក្ខិំ។ **សោយំ រោគោ ទិដ្ឋោ, វចនករេនាតិទេវស្សា**តិ សម្មុតិទេវា ឧបបត្តិទេវា វិសុទ្ធិទេវាតិ សព្ពេបិ ទេវេ អត្តនោ សីលាទិគុណេហិ អតិក្កមិត្វា ឋិតត្តា អតិទេវស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ឱវាទបដិករេន សរភង្គេន សោ អយំ ខន្ធបញ្ចកសង្ខាតោ រោគោ វិបស្សនាបញ្ញាសហិតាយ មគ្គបញ្ញាយ បញ្ចក្ខន្ធតោ ទិដ្ឋោ, បរិញ្ញាតោតិ អត្ថោ។ ឯតេន ឯវំ អត្តភាវកុដិកាយម្បិ អនបេក្ខោ ពាហិរំ តិណកុដិកំ កថំ បដិសង្ខរិស្សតីតិ ទស្សេតិ។

ឥទានិ យំ មគ្គំ បដិបជ្ជន្តេន មយា អយំ អត្តភាវរោគោ យាថាវតោ ទិដ្ឋោ, ស្វាយំ មគ្គោ សព្ពពុទ្ធសាធារណោ។ យេន នេសំ ឱវាទធម្មោបិ មជ្ឈេ ភិន្នសុវណ្ណសទិសោ យត្ថាហំ បតិដ្ឋាយ ទុក្ខក្ខយំ បត្តោតិ ឯវំ អត្តនោ អរហត្តបដិបត្តិំ ព្យាករោន្តោ –

៤៨០. "យេនេវ មគ្គេន គតោ វិបស្សី, យេនេវ មគ្គេន សិខី ច វេស្សភូ;
ককុសន្ធកោណាគមនោ ច កស្សបោ, តេនញ្ជសេន អគមាសិ គោតមោ។

៤៨១. "វីតតណ្ហា អនាទានា, សត្ត ពុទ្ធា ខយោគធា;
យេហាយំ ទេសិតោ ធម្មោ, ធម្មភូតេហិ តាទិភិ។

៤៨២. "ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ, អនុកម្បាយ បាណិនំ;
ទុក្ខំ សមុទយោ មគ្គោ, និរោធោ ទុក្ខសង្ខយោ។

៤៨៣. "យស្មិំ និវត្តតេ ទុក្ខំ, សំសារស្មិំ អនន្តកំ;
ភេទា ឥមស្ស កាយស្ស, ជីវិតស្ស ច សង្ខយា;
អញ្ញោ បុនព្ភវោ នត្ថិ, សុវិមុត្តោម្ហិ សព្ពធី"តិ។ –

ឥមា គាថា អភាសិ –

តត្ថ **យេនេវ មគ្គេនា**តិ យេនេវ សបុព្ពភាគេន អរិយេន អដ្ឋង្គិកេន មគ្គេន។ **គតោ**តិ បដិបន្នោ និព្ពានំ អធិគតោ។ **វិបស្សី**តិ វិបស្សី សម្មាសម្ពុទ្ធោ។ **ককុសន្ធោ**តិ អភិកត្តិកោ និទ្ទេសោ។ "ককុសន្ធកោណាគមនា"តិបិ បាឋោ។ **តេនញ្ជសេនា**តិ តេនេវ អញ្ជសេន អរិយមគ្គេន។

អនាទានាតិ អនុបាទានា អប្បដិសន្ធិកា វា។ **ខយោគធា**តិ និព្ពានោគធា និព្ពានបតិដ្ឋា។ **យេហាយំ ទេសិតោ ធម្មោ**តិ យេហិ សត្តហិ សម្មាសម្ពុទ្ធេហិ អយំ សាសនធម្មោ ទេសិតោ បវេទិតោ។ **ធម្មភូតេហី**តិ ធម្មកាយតាយ ធម្មសភាវេហិ, នវលោកុត្តរធម្មតោ វា ភូតេហិ ជាតេហិ, ធម្មំ វា បត្តេហិ។ **តាទិភី**តិ, ឥដ្ឋាទីសុ តាទិភាវប្បត្តេហិ។

"**ចត្តារិ អរិយសច្ចានី**"តិអាទិនា តេហិ ទេសិតំ ធម្មំ ទស្សេតិ។ តត្ថ **ចត្តារី**តិ គណនបរិច្ឆេទោ។ **អរិយសច្ចានី**តិ បរិច្ឆិន្នធម្មទស្សនំ។ វចនត្ថតោ បន អរិយានិ ច អវិតថដ្ឋេន សច្ចានិ ចាតិ អរិយសច្ចានិ, អរិយស្ស វា ភគវតោ សច្ចានិ តេន ទេសិតត្តា, អរិយភាវករានិ វា សច្ចានីតិ អរិយសច្ចានិ។ កុច្ឆិតភាវតោ តុច្ឆភាវតោ ច **ទុក្ខំ**, ឧបាទានក្ខន្ធបញ្ចកំ។ តំ ទុក្ខំ សមុទេតិ ឯតស្មាតិ **សមុទយោ**, តណ្ហា។ កិលេសេ មារេន្តោ គច្ឆតិ, និព្ពានត្ថិកេហិ មគ្គីយតីតិ វា **មគ្គោ**, សម្មាទិដ្ឋិអាទយោ អដ្ឋ ធម្មា។ សំសារចារកសង្ខាតោ នត្ថិ ឯត្ថ រោធោ, ឯតស្មិំ វា អធិគតេ បុគ្គលស្ស រោធាភាវោ ហោតិ, និរុជ្ឈតិ ទុក្ខមេត្ថាតិ វា **និរោធោ**, និព្ពានំ។ តេនាហ "ទុក្ខសង្ខយោ"តិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន ***វិសុទ្ធិមគ្គេ*** វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។

យស្មិន្តិ យស្មឹ និរោធេ និព្ពានេ អធិគតេ។ **និវត្តតេ**តិ អរិយមគ្គភាវនាយ សតិ **អនន្តកំ** អបរិយន្តំ ឥមស្មឹ សំសារេ ជាតិអាទិទុក្ខំ ន បវត្តតិ ឧច្ឆិជ្ជតិ, សោ និរោធោតិ អយំ ធម្មភូតេហិ សម្មាសម្ពុទ្ធេហិ ទេសិតោ ធម្មោតិ យោជនា។ **“ភេទា”**តិអាទិនា “រោគោ ទិដ្ឋោ”តិ ទុក្ខបរិញ្ញាយ សូចិតំ អត្តនោ អរហត្តប្បត្តិំ សរូបតោ ទស្សេតិ។ “យស្មឹ និព្ពត្តតេ ទុក្ខ”ន្តិ បទ បាឋេ សកលគាថាយ តត្ថាយំ យោជនា – **យស្មឹ** ខន្ធាទិបដិបាដិសញ្ញិតេ សំសារេ ឥទំ អនន្តកំ ជាតិអាទិទុក្ខំ និព្ពត្តំ, សោ ឥតោ ទុក្ខប្បត្តិតោ អញ្ញោ បុនប្បុនំ ភវនភាវតោ បុនព្ភវោ។ ឥមស្ស ជីវិតិន្ទ្រិយស្ស សង្ខយា កាយសង្ខាតស្ស ខន្ធបញ្ចកស្ស ភេទា វិនាសា ឧទ្ធំ នត្ថិ, តស្មា សព្ពធិ សព្ពេហិ កិលេសេហិ សព្ពេហិ ភវេហិ សុដ្ឋុ វិមុត្តោ វិសំយុត្តោ អម្ហីតិ។

សរភង្គត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សត្តកនិបាតវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. អដ្ឋកនិបាតោ

១. មហាកច្ចាយនត្ថេរគាថាវណ្ណនា

អដ្ឋកនិបាតេ **កម្មំ ពហុក**ន្តិអាទិកា អាយស្មតោ មហាកច្ចាយនត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ គហបតិមហាសាលកុលេ និព្ពត្តិត្វា វុទ្ធិប្បត្តោ, ឯកទិវសំ សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុណន្តោ សត្ថារា សំខិត្តេន ភាសិតស្ស វិត្ថារេន អត្ថំ វិភជន្តានំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបិយមានំ ឯកំ ភិក្ខុំ ទិស្វា, សយម្បិ តំ ឋានំ បត្ថេន្តោ បណិធានំ កត្វា, ទានាទីនិ បុញ្ញានិ កត្វា, ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ សុមេធស្ស ភគវតោ កាលេ វិជ្ជាធរោ ហុត្វា អាកាសេន គច្ឆន្តោ សត្ថារំ ហិមវន្តបព្ពតេ ឯកស្មឹ វនសណ្ឌេ និសិន្នំ ទិស្វា បសន្នមានសោ កណិការបុប្ផេហិ បូជំ អកាសិ។

សោ តេន បុញ្ញកម្មេន អបរាបរំ សុគតីសុយេវ បរិវត្តេន្តោ កស្សបទសពលស្ស កាលេ ពារាណសិយំ កុលឃរេ និព្ពត្តិត្វា បរិនិព្ពុតេ ភគវតិ សុវណ្ណចេតិយករណដ្ឋានេ សតសហស្សគ្ឃនិកាយ សុវណ្ណិដ្ឋកាយ បូជំ កត្វា, “ភគវា មយ្ហំ និព្ពត្តនិព្ពត្តដ្ឋានេ សរីរំ សុវណ្ណវណ្ណំ ហោតូ”តិ បត្ថនំ អកាសិ។

តតោ យាវជីវំ កុសលកម្មំ កត្វា ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ ទេវមនុស្សេសុ សំសរិត្វា ឥមស្មឹ ពុទ្ធុប្បាទេ ឧជ្ជេនិយំ រញ្ញោ ចណ្ឌបជ្ជោតស្ស បុរោហិតគេហេ និព្ពត្តិ។ តស្ស នាមគ្គហណទិវសេ មាតា “មយ្ហំ បុត្តោ សុវណ្ណវណ្ណោ, អត្តនោ នាមំ គហេត្វា អាគតោ”តិ **កញ្ចនមាណវោ** ត្វេវ នាមំ អកាសិ។ សោ វុឌ្ឍិមន្វាយ តយោ វេទេ ឧគ្គហេត្វា បិតុ អច្ចយេន បុរោហិតដ្ឋានំ លភិ។ សោ គោត្តវសេន **កច្ចាយនោ**តិ បញ្ញាយិត្ថ។ តំ រាជា ចណ្ឌបជ្ជោតោ ពុទ្ធុប្បាទំ សុត្វា, “អាចរិយ, ត្វំ តត្ថ គន្ត្វា សត្ថារំ ឥធានេហី”តិ បេសេសិ។ សោ អត្តដ្ឋមោ សត្ថុ សន្តិកំ ឧបគតោ។ តស្ស សត្ថា ធម្មំ ទេសេតិ។ ទេសនាបរិយោសានេ សោ សត្តហិ ជនេហិ សទ្ធឹ សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តេ បតិដ្ឋាសិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៥៤.១-២៧) –

“បទុមុត្តរោ នាម ជិនោ, អនេជោ អជិតំ ជយោ;
សតសហស្សេ កប្បានំ, ឥតោ ឧប្បជ្ជិ នាយកោ។

“វីរោ កមលបត្តក្ខោ, សសង្កវិមលាននោ;
កនកាចលសង្កាសោ, រវិទិត្តិសមប្បភោ។

“សត្តនេត្តមនោហារី, វរលក្ខណភូសិតោ;
សព្ពវាក្យបថាតីតោ, មនុជាមរសក្កតោ។

“សម្ពុទ្ធោ ពោធយំ សត្តេ, វាគីសោ មធុរស្សរោ;
ករុណានិពន្ធសន្តានោ, បរិសាសុ វិសារទោ។

“ទេសេតិ មធុរំ ធម្មំ, ចតុសច្ចូបសំហិតំ;
និមុគ្គេ មោហបង្កម្ហិ, សមុទ្ធរតិ បាណិនេ។

“តទា ឯកចរោ ហុត្វា, តាបសោ ហិមវាលយោ;
នភសា មានុសំ លោកំ, គច្ឆន្តោ ជិនមទ្ទសំ។

“ឧបេច្ច សន្តិកំ តស្ស, អស្សោសឹ ធម្មទេសនំ;
វណ្ណយន្តស្ស វីរស្ស, សាវកស្ស មហាគុណំ។

“សំខិត្តេន មយា វុត្តំ, វិត្ថារេន បកាសយំ;
បរិសំ មញ្ច តោសេតិ, យថា កច្ចាយនោ អយំ។

“នាហំ ឯវមិធេកច្ចំ, អញ្ញំ បស្សាមិ សាវកំ;
តស្មាតទគ្គេ ឯសគ្គោ, ឯវំ ធារេថ ភិក្ខវោ។

“តទាហំ វិម្ហិតោ ហុត្វា, សុត្វា វាក្យំ មនោរមំ;
ហិមវន្តំ គមិត្វាន, អាហិត្វា បុប្ផសញ្ចយំ។

“បូជេត្វា លោកសរណំ, តំ ឋានមភិបត្ថយឹ;
តទា មមាសយំ ញត្វា, ព្យាកាសិ ស រណញ្ជហោ។

“បស្សថេតំ ឥសិវរំ, និទ្ធន្តកនកត្តចំ;
ឧទ្ធគ្គលោមំ បីណំសំ, អចលំ បញ្ជលឹ ឋិតំ។

“ហាសំ សុបុណ្ណនយនំ, ពុទ្ធវណ្ណគតាសយំ;
ធម្មជំ ឧគ្គហទយំ, អមតាសិត្តសន្និភំ។

“កច្ចានស្ស គុណំ សុត្វា, តំ ឋានំ បត្ថយំ ឋិតោ;
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ, គោតមស្ស មហាមុនេ។

“តស្ស ធម្មេសុ ទាយាទោ, ឱរសោ ធម្មនិម្មិតោ;
កច្ចានោ នាម នាមេន, ហេស្សតិ សត្ថុ សាវកោ។

“ពហុស្សុតោ មហាញាណី, អធិប្បាយវិទូ មុនេ;
បាបុណិស្សតិ តំ ឋានំ, យថាយំ ព្យាកតោ មយា។

“សតសហស្សិតោ កប្បេ, យំ កម្មមករឹ តទា;
ទុគ្គតឹ នាភិជានាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ផលំ។

“ទុវេ ភវេ សំសរាមិ, ទេវត្តេ អថ មានុសេ;
អញ្ញំ គតឹ ន គច្ឆាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ផលំ។

“ទុវេ កុលេ បជាយាមិ, ខត្តិយេ អថ ព្រាហ្មណេ;
នីចេ កុលេ ន ជាយាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ផលំ។

“បច្ឆិមេ ច ភវេ ទានិ, ជាតោ ឧជ្ជេនិយំ បុរេ;
បជ្ជោតស្ស ច ចណ្ឌស្ស, បុរោហិតទិជាធិនោ។

“បុត្តោ តិរិដិវច្ឆស្ស, និបុណោ វេទបារគូ;
មាតា ច ចន្ទិមា នាម, កច្ចានោហំ វរត្តចោ។

“វីមំសនត្ថំ ពុទ្ធស្ស, ភូមិបាលេន បេសិតោ;
ទិស្វា មោក្ខបុរទ្វារំ, នាយកំ គុណសញ្ចយំ។

“សុត្វា ច វិមលំ វាក្យំ, គតិបង្កវិសោសនំ;
បាបុណឹ អមតំ សន្តំ, សេសេហិ សហ សត្តហិ។

“អធិប្បាយវិទូ ជាតោ, សុគតស្ស មហាមតេ។
ឋបិតោ ឯតទគ្គេ ច, សុសមិទ្ធមនោរថោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ…. កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អថ សត្ថា “ឯថ, ភិក្ខវោ”តិ ហត្ថំ បសារេសិ។ តេ តាវទេវ ទ្វង្គុលមត្តកេសមស្សុកា ឥទ្ធិមយបត្តចីវរធរា វស្សសដ្ឋិកត្ថេរា វិយ អហេសុំ។ ឯវំ ថេរោ សទត្ថំ និប្ផាទេត្វា, “ភន្តេ, រាជា បជ្ជោតោ តុម្ហាកំ បាទេ វន្ទិតុំ ធម្មញ្ច សោតុំ ឥច្ឆតី”តិ សត្ថុ អារោចេសិ។ សត្ថា, “ត្វំយេវ, ភិក្ខុ, តត្ថ គច្ឆ, តយិ គតេបិ រាជា បសីទិស្សតី”តិ អាហ។ ថេរោ សត្ថុ អាណាយ អត្តដ្ឋមោ តត្ថ គន្ត្វា រាជានំ បសាទេត្វា អវន្តីសុ សាសនំ បតិដ្ឋាបេត្វា បុន សត្ថុ សន្តិក

មេវ គតោ។ សោ ឯកទិវសំ សម្ពហុលេ ភិក្ខូ សមណធម្មំ បហាយ កម្មារាមេ សង្គណិការាមេ រសតណ្ហានុគតេ ច បមាទវិហារិនោ ទិស្វា តេសំ ឱវាទវសេន –

៤៩៤. “កម្មំ ពហុកំ ន ការយេ, បរិវជ្ជេយ្យ ជនំ ន ឧយ្យមេ;
សោ ឧស្សុក្កោ រសានុគិទ្ធោ, អត្ថំ រិញ្ចតិ យោ សុខាធិវាហោ។

៤៩៥. “បង្កោតិ ហិ នំ អវេទយុំ, យាយំ វន្ទនបូជនា កុលេសុ;
សុខុមំ សល្លំ ទុរុព្ពហំ, សក្ការោ កាបុរិសេន ទុជ្ជហោ”តិ។ –

ទ្វេ គាថា អភាសិ។

តត្ថ **កម្មំ ពហុកំ ន ការយេ**តិ នវាវាសការាបនាទី សមណធម្មករណស្ស បរិពន្ធភូតំ មហន្តំ នវកម្មំ ន បដ្ឋបេយ្យ, ខុទ្ទកំ អប្បសមារម្ភំ ខណ្ឌផុល្លបដិសង្ខរណាទី សត្ថុ វចនបដិបូជនត្ថំ កាតព្ពមេវ។ **បរិវជ្ជេយ្យ ជន**ន្តិ គណសង្គណិកវសេន ជនំ វិវជ្ជេយ្យ។ ជនន្តិ វា យាទិសំ សំសេវតោ ភជតោ បយិរុបាសតោ កុសលា ធម្មា បរិហាយន្តិ, អកុសលា ធម្មា អភិវឌ្ឍន្តិ, តាទិសំ អកល្យាណមិត្តភូតំ ជនំ បរិវជ្ជេយ្យ។ **ន ឧយ្យមេ**តិ, បច្ចយុប្បាទនត្ថំ កុលសង្គណ្ហនវសេន ន វាយមេយ្យ, យស្មា **សោ ឧស្សុក្កោ រសានុគិទ្ធោ, អត្ថំ រិញ្ចតិ យោ សុខាធិវាហោ**តិ យោ រសានុគិទ្ធោ រសតណ្ហាវសិកោ ភិក្ខុ បច្ចយុប្បាទនបសុតោ, សោ កុលសង្គណ្ហនត្ថំ ឧស្សុក្កោ, តេសុ សុខិតេសុ សុខិតោ, ទុក្ខិតេសុ ទុក្ខិតោ, ឧប្បន្នេសុ កិច្ចករណីយេសុ អត្តនា យោគំ អាបជ្ជតិ, យោ សុខាធិវាហោ សមថវិបស្សនាមគ្គផលនិព្ពានសុខាវហោ សីលាទិអត្ថោ, តំ រិញ្ចតិ បជហតិ ឯកំសេន អត្តានំ តតោ វិវេចេតីតិ អត្ថោ។

ឯវំ បឋមគាថាយ “កម្មារាមតំ សង្គណិការាមតំ បច្ចយគេធញ្ច វជ្ជេថា”តិ ឱវទិត្វា ឥទានិ សក្ការាភិលាសំ គរហន្តោ ទុតិយំ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – យា អយំ ភិក្ខូនំ ឧបគតានំ បព្ពជិតានំ កុលេសុ គេហវាសីហិ គុណសម្ភាវនាយ ករិយមានា វន្ទនា បូជនា ច, យស្មា តំ អភាវិតត្តានំ ឱសីទាបនដ្ឋេន មលិនភាវករណដ្ឋេន ច **បង្កោ** កទ្ទមោតិ ពុទ្ធាទយោ អរិយា **បវេទយុំ** អព្ភញ្ញំសុ បវេទេសុំ វា, យស្មា ច អបរិញ្ញាតក្ខន្ធានំ អន្ធបុថុជ្ជនានំ សក្ការាភិលាសំ ទុវិញ្ញេយ្យសភាវតាយ បីឡាជនកតោ អន្តោ តុទនតោ ទុរុទ្ធរណតោ ច **សុខុមំ សល្លំ ទុរុព្ពហំ** បវេទយុំ, តតោ ឯវ សក្ការោ កាបុរិសេន **ទុជ្ជហោ** ទុប្បជហេយ្យោ តស្ស បហានបដិបត្តិយា អប្បដិបជ្ជនតោ។ សក្ការាភិលាសប្បហានេន ហិ សក្ការោ បហីនោ ហោតិ, តស្មា តស្ស បហានាយ អាយោគោ ករណីយោតិ ទស្សេតិ –

៤៩៦. “ន បរស្សុបនិធាយ, កម្មំ មច្ចស្ស បាបកំ;
អត្តនា តំ ន សេវេយ្យ, កម្មពន្ធូ ហិ មាតិយា។

៤៩៧. “ន បរេ វចនា ចោរោ, ន បរេ វចនា មុនិ;
អត្តា ច នំ យថា វេទិ, ទេវាបិ នំ តថា វិទូ។

៤៩៨. “បរេ ច ន វិជានន្តិ, មយមេត្ថ យមាមសេ;
យេ ច តត្ថ វិជានន្តិ, តតោ សម្មន្តិ មេធគា។

៤៩៩. “ជីវតេ វាបិ សប្បញ្ញោ, អបិ វិត្តបរិក្ខយោ;
បញ្ញាយ ច អលាភេន, វិត្តវាបិ ន ជីវតិ។

៥០០. “សព្ពំ សុណាតិ សោតេន, សព្ពំ បស្សតិ ចក្ខុនា;
ន ច ទិដ្ឋំ សុតំ ធីរោ, សព្ពំ ឧជ្ឈិតុមរហតិ។

៥០១. “ចក្ខុមាស្ស យថា អន្ធោ, សោតវា ពធិរោ យថា;
បញ្ញវាស្ស យថា មូគោ, ពលវា ទុព្ពលោរិវ;
អថ អត្ថេ សមុប្បន្នេ, សយេថ មតសាយិក”ន្តិ។ –

ឥមា ឆ គាថា រញ្ញោ បជ្ជោតស្ស ឱវាទវសេន អភាសិ។ សោ កិរ ព្រាហ្មណេ សទ្ទហិត្វា បសុឃាតយញ្ញំ ការេតិ, កម្មំ អសោធេត្វាវ អចោរេ ចោរសញ្ញាយ ទណ្ឌេសិ, អឌ្ឌករណេ ច អស្សាមិកេ សាមិកេ ករោតិ, សាមិកេ ច អស្សាមិកេ។ តតោ នំ ថេរោ វិវេចេតុំ “**ន បរស្សា**”តិអាទិនា ឆ គាថា អភាសិ។

តត្ថ **ន បរស្សុបនិធាយ, កម្មំ មច្ចស្ស បាបកន្តិ** បរស្ស មច្ចស្ស សត្តស្ស ឧបនិធាយ ឧទ្ទិស្ស ការណំ កត្វា បាបកំ វធពន្ធាទិកម្មំ ន សេវេយ្យ, បរេន ន ការាបេយ្យាតិ អត្ថោ។ **អត្តនា តំ ន សេវេយ្យាតិ** អត្តនាបិ តំ បាបកំ ន ករេយ្យ។ កស្មា? **កម្មពន្ធូ ហិ មាតិយា** ឥមេ មាតិយា មច្ចា កម្មទាយាទា, តស្មា អត្តនា ច កិញ្ចិ បាបកម្មំ ន ករេយ្យ, បរេនបិ ន ការាបេយ្យាតិ អត្ថោ។

ន បរេ វចនា ចោរោតិ អត្តនា ចោរិយំ អកត្វា បរវចនា បរស្ស វចនមត្តេន ចោរោ នាម ន ហោតិ, តថា **ន បរេ វចនា មុនិ** បរស្ស វចនមត្តេន មុនិ សុវិសុទ្ធកាយវចីមនោសមាចារោ ន ហោតិ។ ឯត្ថ ហិ **បរេតិ** វិភត្តិអលោបំ កត្វា និទ្ទេសោ។ កេចិ បន “បរេសន្តិ វត្តព្ពេ បរេតិ សំ-ការលោបំ កត្វា និទ្ទិដ្ឋ”ន្តិ វទន្តិ។ **អត្តា ច នំ យថា វេទីតិ** នំ សត្តំ តស្ស អត្តា ចិត្តំ យថា “អហំ បរិសុទ្ធោ, អបរិសុទ្ធោ វា”តិ យាថាវតោ អវេទិ ជានាតិ។ **ទេវាបិ នំ តថា វិទូតិ** វិសុទ្ធិទេវា, ឧបបត្តិទេវា ច តថា វិទូ វិទន្តិ ជានន្តិ, តស្មា សយំ តាទិសា ទេវា ច បមាណំ សុទ្ធាសុទ្ធានំ សុទ្ធាសុទ្ធភាវជាននេ, ន យេ កេចិ ឥច្ឆាទោសបរេតា សត្តាតិ អធិប្បាយោ។

បរេតិ បណ្ឌិតេ ឋបេត្វា តតោ អញ្ញេ, កុសលាកុសលសាវជ្ជានវជ្ជំ កម្មំ កម្មផលំ កាយស្ស អសុភតំ សង្ខារានំ អនិច្ចតំ អជានន្តា ឥធ បរេ នាម។ តេ **មយមេត្ថ** ឥមស្មិំ ជីវលោកេ **យមាម** ឧបរមាម, “សតតំ សមិតំ មច្ចុ សន្តិកំ គច្ឆាមា”តិ ន ជានន្តិ។ **យេ ច តត្ថ វិជានន្តីតិ** យេ ច តត្ថ បណ្ឌិតា “មយំ មច្ចុ សមីបំ គច្ឆាមា”តិ វិជានន្តិ។ **តតោ សម្មន្តិ មេធគាតិ** ឯវញ្ហិ តេ ជានន្តា មេធគានំ បរិហិំសនានំ វូបសមាយ បដិបជ្ជន្តិ, អត្តនា បរេ ច អញ្ញេ ន មេធន្តិ ន ពាធេន្តីតិ អត្ថោ។ ត្វំ បន ជីវិតនិមិត្តំ អចោរេ ចោរេ ករោន្តោបិ ទណ្ឌនេន សាមិកេ អស្សាមិកេ ករោន្តោបិ ធនជានិយា ពាធសិ បញ្ញាវេកល្លតោ។ តថា អករោន្តោបិ **ជីវតេ វាបិ សប្បញ្ញោ, អបិ វិត្តបរិក្ខយោ** បរិក្ខីណធនោបិ សប្បញ្ញជាតិកោ ឥតរីតរសន្តោសេន សន្តុដ្ឋោ អនវជ្ជាយ ជីវិកាយ ជីវតិយេវ។ តស្ស ហិ ជីវិតំ នាម។ តេនាហ ភគវា – “បញ្ញាជីវិំ ជីវិតមាហុ សេដ្ឋ”ន្តិ (សំ. និ. ១.៧៣, ២៤៦; សុ. និ. ១៨៤)។ ទុម្មេធបុគ្គលោ បន បញ្ញាយ ច អលាភេន ទិដ្ឋធម្មិកំ សម្បរាយិកញ្ច អត្ថំ វិរាធេន្តោ វិត្តវាបិ ន ជីវតិ គរហាទិបវត្តិយា ជីវន្តោ នាម ន ហោតិ, អនុបាយញ្ញុតាយ យថាធិគតំ ធនំ នាសេន្តោ ជីវិតម្បិ សន្ធារេតុំ ន សក្កោតិយេវ។

ឥមា កិរ ចតស្សោបិ គាថា ថេរោ សុបិនន្តេន រញ្ញោ កថេសិ។ រាជា សុបិនំ ទិស្វា ថេរំ នមស្សន្តោយេវ បពុជ្ឈិត្វា បភាតាយ រត្តិយា ថេរំ ឧបសង្កមិត្វា វន្ទិត្វា អត្តនា ទិដ្ឋនិយាមេន សុបិនំ កថេសិ។ តំ សុត្វា ថេរោ តា គាថា បច្ចនុភាសិត្វា **“សព្ពំ សុណាតី”**តិអាទិនា ទ្វីហិ គាថាហិ រាជានំ ឱវទិ។ តត្ថ **សព្ពំ សុណាតិ សោតេនាតិ** ឥធ សោតព្ពំ សទ្ទំ អាបាថគតំ សព្ពំ សុភាសិតំ ទុព្ភាសិតញ្ច អពធិរោ សោតេន សុណាតិ។ តថា សព្ពំ រូបំ សុន្ទរំ អសុន្ទរម្បិ ចក្ខុនា អនន្ធោ បស្សតិ, អយមិន្ទ្រិយានំ សភាវោ។ តត្ថ បន **ន ច ទិដ្ឋំ សុតំ ធីរោ, សព្ពំ ឧជ្ឈិតុន្តិ** ច និទស្សនមត្តមេតំ។ យញ្ហិ តំ ទិដ្ឋំ សុតំ វា, ន តំ សព្ពំ ធីរោ សប្បញ្ញោ ឧជ្ឈិតុំ បរិច្ចជិតុំ គហេតុំ វា អរហតិ។ គុណាគុណំ បន តត្ថ ឧបបរិក្ខិត្វា ឧជ្ឈិតព្ពមេវ ឧជ្ឈិតុំ គហេតព្ពញ្ច គហេតុំ អរហតិ, តស្មា **ចក្ខុមាស្ស យថា អន្ធោ** ចក្ខុមាបិ សមានោ ឧជ្ឈិតព្ពេ ទិដ្ឋេ អន្ធោ យថា អស្ស អបស្សន្តោ វិយ ភវេយ្យ, តថា ឧជ្ឈិតព្ពេ សុតេ សោតវាបិ ពធិរោ យថា អស្ស អសុណន្តោ វិយ ភវេយ្យ។ **បញ្ញវាស្ស យថា មូគោតិ** វិចារណបញ្ញាយ បញ្ញវា វចនកុសលោបិ អវត្តព្ពេ មូគោ វិយ ភវេយ្យ។ **ពលវា** ថាមសម្បន្នោបិ អកត្តព្ពេ ទុព្ពលោរិវ, រការោ បទសន្ធិករោ, អសមត្ថោ វិយ ភវេយ្យ។ **អថ អត្ថេ សមុប្បន្នេ, សយេថ មតសាយិកន្តិ** អត្តនា កាតព្ពកិច្ចេ ឧប្បន្នេ ឧបដ្ឋិតេ មតសាយិកំ សយេថ, មតសាយិកំ សយិត្វាបិ តំ កិច្ចំ តីរេតព្ពមេវ, ន វិរាធេតព្ពំ។ អថ វា **អថ អត្ថេ សមុប្បន្នេតិ** អត្តនា អករណីយេ អត្ថេ កិច្ចេ ឧប្បន្នេ ឧបដ្ឋិតេ មតសាយិកំ សយេថ, មតសាយិកំ សយិត្វាបិ តំ ន កាតព្ពមេវ។ ន ហិ បណ្ឌិតោ អយុត្តំ កាតុមរហតីតិ ឯវំ ថេរេន ឱវទិតោ រាជា អកត្តព្ពំ បហាយ កាតព្ពេយេវ យុត្តប្បយុត្តោ អហោសីតិ។

មហាកច្ចាយនត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. សិរិមិត្តត្ថេរគាថាវណ្ណនា

អក្កោធនោតិអាទិកា អាយស្មតោ សិរិមិត្តត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ដូបនិស្សយំ កុសលំ ឧបចិនិត្វា ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ រាជគហេ មហទ្ធនកុដុម្ពិកស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, **សិរិមិត្តោ**តិ លទ្ធនាមោ។ តស្ស កិរ មាតា សិរិគុត្តស្ស ភគិនី។ តស្ស វត្ថុ **ធម្មបទវណ្ណនាយំ** (ធ. ប. អដ្ឋ. ១.គរហទិន្នវត្ថុ) អាគតមេវ។ សោ សិរិគុត្តស្ស ភាគិនេយ្យោ សិរិមិត្តោ វយប្បត្តោ សត្ថុ ធនបាលទមនេ លទ្ធប្បសាទោ បព្ពជិត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ នចិរស្សេវ អរហត្តំ បត្តោ។ ឯកទិវសំ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិតុំ

អាសនំ អភិរុហិត្វា ចិត្តពីជនី គហេត្វា និសិន្នោ ភិក្ខូនំ ធម្មំ កថេសិ។ កថេន្តោ ច ឧឡារតរេ គុណេ វិភជិត្វា ទស្សេន្តោ –

៥០២. “អក្កោធនោនុបនាហី, អមាយោ រិត្តបេសុណោ;
ស វេ តាទិសកោ ភិក្ខុ, ឯវំ បេច្ច ន សោចតិ។

៥០៣. “អក្កោធនោនុបនាហី, អមាយោ រិត្តបេសុណោ;
គុត្តទ្វារោ សទា ភិក្ខុ, ឯវំ បេច្ច ន សោចតិ។

៥០៤. “អក្កោធនោនុបនាហី, អមាយោ រិត្តបេសុណោ;
កល្យាណសីលោ សោ ភិក្ខុ, ឯវំ បេច្ច ន សោចតិ។

៥០៥. “អក្កោធនោនុបនាហី, អមាយោ រិត្តបេសុណោ;
កល្យាណមិត្តោ សោ ភិក្ខុ, ឯវំ បេច្ច ន សោចតិ។

៥០៦. “អក្កោធនោនុបនាហី, អមាយោ រិត្តបេសុណោ;
កល្យាណបញ្ញោ សោ ភិក្ខុ, ឯវំ បេច្ច ន សោចតិ។

៥០៧. “យស្ស សទ្ធា តថាគតេ, អចលា សុប្បតិដ្ឋិតា;
សីលញ្ច យស្ស កល្យាណំ, អរិយកន្តំ បសំសិតំ។

៥០៨. “សង្ឃេ បសាទោ យស្សត្ថិ, ឧជុភូតញ្ច ទស្សនំ;
អទលិទ្ទោតិ តំ អាហុ, អមោឃំ តស្ស ជីវិតំ។

៥០៩. “តស្មា សទ្ធញ្ច សីលញ្ច, បសាទំ ធម្មទស្សនំ;
អនុយុញ្ជេថ មេធាវី, សរំ ពុទ្ធាន សាសន”ន្តិ។ – ឥមា គាថា អភាសិ;

តត្ថ **អក្កោធនោ**តិ អកុជ្ឈនសីលោ។ ឧបដ្ឋិតេ ហិ កោធុប្បត្តិនិមិត្តេ អធិវាសនខន្តិយំ ឋត្វា កោបស្ស អនុប្បាទកោ។ **អនុបនាហី**តិ ន ឧបនាហកោ, បរេហិ កតំ អបរាធំ បដិច្ច “អក្កោច្ឆិ មំ អវធិ មំ, អជិនិ មំ អហាសិ មេ”តិអាទិនា (ធ. ប. ៣; មហាវ. ៤៦៤; ម. និ. ៣.២៣៧) កោធស្ស អនុបនយ្ហនសីលោ។ សន្តទោស បដិច្ឆាទនលក្ខណាយ មាយាយ អភាវតោ **អមាយោ**។ បិសុណវាចាវិរហិតតោ **រិត្តបេសុណោ, ស វេ តាទិសកោ ភិក្ខូ**តិ សោ តថារូបោ តថាជាតិកោ យថាវុត្តគុណសមន្នាគតោ ភិក្ខុ ។ ឯវំ យថាវុត្តបដិបត្តិយា **បេច្ច** បរលោកេ ន សោចតិ សោកនិមិត្តស្ស អភាវតោ។ ចក្ខុទ្វារាទយោ កាយទ្វារាទយោ ច គុត្តា បិហិតា សំវុតា ឯតស្សាតិ **គុត្តទ្វារោ។ កល្យាណសីលោ**តិ សុន្ទរសីលោ សុវិសុទ្ធសីលោ។ **កល្យាណមិត្តោ**តិ –

“បិយោ គរុភាវនិយោ, វត្តា ច វចនក្ខមោ;
គម្ភីរញ្ច កថំ កត្តា, នោ ចដ្ឋានេ និយោជយេ”តិ។ (អ. និ. ៧.៣៧) –

ឯវំ វិភាវិតលក្ខណោ កល្យាណមិត្តោ ឯតស្សាតិ កល្យាណមិត្តោ។ **កល្យាណបញ្ញោ**តិ សុន្ទរបញ្ញោ។ យទិបិ បញ្ញា នាម អសុន្ទរា នត្ថិ, និយ្យានិកាយ បន បញ្ញាយ វសេន ឯវំ វុត្តំ

ឯវមេត្ថ កោធាទីនំ វិក្ខម្ភនវសេន សមុច្ឆេទវសេន ច អក្កោធនាទិមុខេន, បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ គាថាយ សម្មាបដិបត្តិំ ទស្សេត្វា ឥទានិ និប្ផត្តិតលោកុត្តរសទ្ធាទិកេ ឧទ្ធរិត្វា បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ ឯវ គាថាយ សម្មាបដិបត្តិំ ទស្សេន្តោ **“យស្ស សទ្ធា”**តិអាទិមាហ។ តស្សត្ថោ – **យស្ស** បុគ្គលស្ស **តថាគតេ** សម្មាសម្ពុទ្ធេ “ឥតិបិ សោ ភគវា”តិអាទិនយប្បវត្តា មគ្គេនាគតសទ្ធា, តតោ ឯវ **អចលា** អវិកម្បា សុដ្ឋុ បតិដ្ឋិតា។ “អត្ថិ”តិ, បទំ អានេត្វា សម្ពន្ធិតព្ពំ។ **អរិយកន្ត**ន្តិ អរិយានំ កន្តំ បិយាយិតំ ភវន្តរេបិ អវិជហនតោ។ **បសំសិត**ន្តិ ពុទ្ធាទីហិ បសដ្ឋំ, វណ្ណិតំ ថោមិតំ អត្ថីតិ យោជនា។ តំ បនេតំ សីលំ គហដ្ឋសីលំ បព្ពជិតសីលន្តិ ទុវិធំ។ តត្ថ គហដ្ឋសីលំ នាម បញ្ចសិក្ខាបទសីលំ, យំ គហដ្ឋេន រក្ខិតុំ សក្កា។ បព្ពជិតសីលំ នាម ទសសិក្ខាបទសីលំ ឧបាទាយ សព្ពំ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ, តយិទំ សព្ពម្បិ អខណ្ឌាទិភាវេន អបរាមដ្ឋតាយ “កល្យាណ”ន្តិ វេទិតព្ពំ។

សង្ឃេ បសាទោ យស្សត្ថីតិ “សុប្បដិបន្នោ ភគវតោ សាវកសង្ឃោ”តិអាទិនា អរិយសង្ឃេ បសាទោ សទ្ធា យស្ស បុគ្គលស្ស អត្ថិ អចលោ សុប្បតិដ្ឋិតោតិ អានេត្វា យោជេតព្ពំ។ **ឧជុភូតញ្ច ទស្សន**ន្តិ ទិដ្ឋិវង្កាភាវតោ កិលេសវង្កាភាវតោ ច ឧជុភូតំ។ អកុដិលំ អជិម្ហំ កម្មស្សកតាទស្សនញ្ចេវ សប្បច្ចយនាមរូបទស្សនញ្ចាតិ

ទុវិធម្បិ ទស្សនំ យស្ស អត្ថិ អចលំ សុប្បតិដ្ឋិតន្តិ យោជនា។ **អទលិទ្ទោតិ តំ អាហុ** សទ្ធាធនំ, សីលធនំ, សុតធនំ, ចាគធនំ, បញ្ញាធនន្តិ ឥមេសំ សុវិសុទ្ធានំ ធនានំ អត្ថិតាយ "អទលិទ្ទោ"តិ តំ តាទិសំ បុគ្គលំ ពុទ្ធាទយោ អរិយា អាហុ។ **អមោឃំ តស្ស ជីវិតំ** តស្ស តថារូបស្ស ជីវិតំ ទិដ្ឋធម្មិកាទិអត្ថាធិគមេន អមោឃំ អវញ្ឈំ សផលមេវាតិ អាហូតិ អត្ថោ។

តស្មាតិ , យស្មា យថាវុត្តសទ្ធាទិគុណសមន្នាគតោ បុគ្គលោ "អទលិទ្ទោ អមោឃជីវិតោ"តិ វុច្ចតិ, តស្មា អហម្បិ តថារូបោ ភវេយ្យន្តិ។ **សទ្ធញ្ច...បេ.... សាសនន្តិ** "សព្ពបាបស្ស អករណ"ន្តិអាទិនា (ធ. ប. ១៨៣; ទី. និ. ២.៩០) វុត្តំ ពុទ្ធានំ សាសនំ អនុស្សរន្តោ កុលបុត្តោ វុត្តប្បភេទំ សទ្ធញ្ចេវ សីលញ្ច ធម្មទស្សនហេតុកំ ធម្មេ សុនិច្ឆយា វិមោក្ខភូតំ បសាទញ្ច អនុយុញ្ជេយ្យ វឌ្ឍេយ្យាតិ។

ឯវំ ថេរោ ភិក្ខូនំ ធម្មទេសនាមុខេន អត្តនិ វិជ្ជមានេ គុណេ បកាសេន្តោ អញ្ញំ ព្យាកាសិ។

សិរិមិត្តត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. មហាបន្ថកត្ថេរគាថាវណ្ណនា

យទា បឋមមទ្ទក្ខិន្តិអាទិកា អាយស្មតោ មហាបន្ថកត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយំ កិរ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ ហំសវតីនគរេ វិភវសម្បន្នោ កុដុម្ពិយោ ហុត្វា ឯកទិវសំ សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុណន្តោ សត្ថារំ ឯកំ ភិក្ខុំ សញ្ញាវិវដ្ដកុសលានំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេន្តំ ទិស្វា សយម្បិ តំ ឋានន្តរំ បត្ថេន្តោ ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស សត្តាហំ មហាទានំ បវត្តេត្វា, "ភន្តេ, យំ ភិក្ខុំ តុម្ហេ ឥតោ សត្តទិវសមត្ថកេ – 'សញ្ញាវិវដ្ដកុសលានំ អយំ មម សាសនេ អគ្គោ'តិ ឯតទគ្គេ ឋបយិត្ថ, អហម្បិ ឥមស្ស អធិការកម្មស្ស ពលេន សោ ភិក្ខុ វិយ អនាគតេ ឯកស្ស ពុទ្ធស្ស សាសនេ អគ្គោ ភវេយ្យ"ន្តិ បត្ថនំ អកាសិ។ កនិដ្ឋភាតា បនស្ស តថេវ ភគវតិ អធិការកម្មំ កត្វា មនោមយស្ស កាយស្សាភិនិម្មានំ ចេតោវិវដ្ដកោសល្លន្តិ ទ្វិន្នំ អង្គានំ វសេន វុត្តនយេនេវ បណិធានំ អកាសិ។ ភគវា ទ្វិន្នម្បិ បត្ថនំ អនន្តរាយេន សមិជ្ឈនភាវំ ទិស្វា "អនាគតេ កប្បសតសហស្សមត្ថកេ គោតមស្ស នាម សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សាសនេ តុម្ហាកំ បត្ថនា សមិជ្ឈិស្សតី"តិ ព្យាកាសិ។

តេ ឧភោបិ ជនា តត្ថ យាវជីវំ បុញ្ញានិ កត្វា តតោ ចុតា ទេវលោកេ និព្ពត្តីសុ។ តត្ថ មហាបន្ថកស្ស អន្តរាកតំ កល្យាណធម្មំ ន កថីយតិ។ ចូឡបន្ថកោ បន កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ បព្ពជិត្វា វីសតិ វស្សសហស្សានិ ឱទាតកសិណកម្មំ កត្វា ទេវបុរេ និព្ពត្តិ។ អបទានេ បន "ចូឡបន្ថកោ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ តាបសោ ហុត្វា ហិមវន្តេ វសន្តោ តត្ថ ភគវន្តំ ទិស្វា បុប្ផច្ឆត្តេន បូជំ អកាសី"តិ អាគតំ។ តេសំ ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តានំយេវ កប្បសតសហស្សំ អតិក្កន្តំ។ អថ អម្ហាកំ សត្ថា អភិសម្ពោធឹ បត្វា បវត្តិតវរធម្មចក្កោ រាជគហំ ឧបនិស្សាយ វេឡុវនេ មហាវិហារេ វិហរតិ។

តេន ច សមយេន រាជគហេ ធនសេដ្ឋិស្ស ធីតា អត្តនោ ទាសេន សទ្ធឹ សន្ថវំ កត្វា ញាតកេហិ ភីតា ហត្ថសារំ គហេត្វា តេន សទ្ធឹ បលាយិត្វា អញ្ញត្ថ វសន្តី តំ បដិច្ច គព្ភំ លភិត្វា បរិបក្កគព្ភា "ញាតិឃរំ គន្ត្វា វិជាយិស្សាមី"តិ គច្ឆន្តី អន្តរាមគ្គេយេវ បុត្តំ វិជាយិត្វា សាមិនា និវត្តិតា បុព្ពេ វសិតដ្ឋានេ វសន្តី បុត្តស្ស បន្ថេ ជាតត្តា **បន្ថកោ**តិ, នាមំ អកាសិ។ តស្សា អាធាវិត្វា វិធាវិត្វា វិចរណកាលេ តមេវ បដិច្ច ទុតិយំ គព្ភំ បដិលភិត្វា បរិបក្កគព្ភា បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ អន្តរាមគ្គេ បុត្តំ វិជាយិត្វា សាមិនា និវត្តិតា ជេដ្ឋបុត្តស្ស **មហាបន្ថកោ**តិ កនិដ្ឋស្ស **ចូឡបន្ថកោ**តិ នាមំ កត្វា យថាវសិតដ្ឋានេយេវ វសន្តី អនុក្កមេន ទារកេសុ វឌ្ឍន្តេសុ តេហិ, "អម្ម, អយ្យកកុលំ នោ ទស្សេហី"តិ និពុទ្ធិយមានា ទារកេ មាតាបិតូនំ សន្តិកំ បេសេសិ។ តតោ បដ្ឋាយ ទារកា ធនសេដ្ឋិនោ គេហេ វឌ្ឍន្តិ។ តេសុ ចូឡបន្ថកោ អតិទហរោ។ មហាបន្ថកោ បន អយ្យកេន សទ្ធឹ ភគវតោ សន្តិកំ គតោ សត្ថារំ ទិស្វា សហ ទស្សនេន បដិលទ្ធសទ្ធោ ធម្មំ សុត្វា ឧបនិស្សយសម្បន្នតាយ បព្ពជិតុកាមោ ហុត្វា បិតាមហំ អាបុច្ឆិ។ សោ សត្ថុ តមត្ថំ អារោចេត្វា តំ បព្ពាជេសិ។ សោ បព្ពជិត្វា ពហុំ ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គណ្ហិត្វា បរិបុណ្ណវស្សោ ឧបសម្បជ្ជិត្វា យោនិសោមនសិការេ កម្មំ ករោន្តោ វិសេសតោ ចតុន្នំ អរូបជ្ឈានានំ លាភី ហុត្វា តតោ វុដ្ឋាយ វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ ឥតិ សោ សញ្ញាវិវដ្ដកុសលានំ អគ្គោ ជាតោ។ សោ ឈានសុខេន ផលសុខេន វីតិនាមេន្តោ ឯកទិវសំ អត្តនោ បដិបត្តឹ បច្ចវេក្ខិត្វា អធិគតសម្បត្តឹ បដិច្ច សញ្ជាតសោមនស្សោ សីហនាទំ នទន្តោ –

៥១០. "យទា បឋមមទ្ទក្ខឹ, សត្ថារមកុតោភយំ;
តតោ មេ អហុ សំវេគោ, បស្សិត្វា បុរិសុត្តមំ។

៥១១."សិរិំ ហត្ថេហិ បាទេហិ, យោ បណាមេយ្យ អាគតំ;
ឯតាទិសំ សោ សត្ថារំ, អារាធេត្វា វិរាធយេ។

៥១២."តទាហំ បុត្តទារញ្ច, ធនធញ្ញញ្ច ឆឌ្ឌយិំ;
កេសមស្សូនិ ឆេទេត្វា, បព្ពជឹ អនគារិយំ។

៥១៣."សិក្ខាសាជីវសម្បន្នោ, ឥន្ទ្រិយេសុ សុសំវុតោ;
នមស្សមានោ សម្ពុទ្ធំ, វិហាសឹ អបរាជិតោ។

៥១៤."តតោ មេ បណិធី អាសិ, ចេតសោ អភិបត្ថិតោ;
ន និសីទេ មុហុត្តម្បិ, តណ្ហាសល្លេ អនូហតេ។

៥១៥."តស្ស មេវំ វិហរតោ, បស្ស វីរិយបរក្កមំ;
តិស្សោ វិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសនំ។

៥១៦."បុព្ពេនិវាសំ ជានាមិ, ទិព្ពចក្ខុ វិសោធិតំ;
អរហា ទក្ខិណេយ្យោម្ហិ, វិប្បមុត្តោ និរូបធិ។

៥១៧."តតោ រត្យាវិវសានេ, សូរិយុគ្គមនំ បតិ;
សព្ពំ តណ្ហំ វិសោសេត្វា, បល្លង្កេន ឧបាវិសិ"ន្តិ។ – ឥមា គាថា អភាសិ;

តត្ថ **យទា**តិ យស្មឹ កាលេ។ **បឋម**ន្តិ អាទិតោ។ **អទ្ទក្ខិ**ន្តិ បស្សឹ, **សត្ថារ**ន្តិ, ភគវន្តំ។ **អកុតោភយ**ន្តិ និព្ពុយំ។ អយញ្ហេត្ថ អត្ថោ – សព្ពេសំ ភយហេតូនំ ពោធិមូលេយេវ បហីនត្តា កុតោចិបិ ភយាភាវតោ **អកុតោភយំ** និព្ពុយំ, ចតុវេសារជ្ជវិសារទំ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកបរមត្ថេហិ វេនេយ្យានំ យថារហមនុសាសនតោ **សត្ថារំ** សម្មាសម្ពុទ្ធំ មយ្ហំ បិតាមហេន សទ្ធឹ គន្ធា យាយ វេលាយ សព្ពបឋមំ បស្សឹ, តំ **បុរិសុត្តមំ** សទេវកេ លោកេ អគ្គបុគ្គលំ បស្សិត្វា តតោ ទស្សនហេតុ **តតោ** ទស្សនតោ បច្ឆា "ឯត្តកំ កាលំ សត្ថារំ ទដ្ឋុំ ធម្មញ្ច សោតុំ នាលត្ថ"ន្តិ មយ្ហំ **សំវេគោ អហុ** សហោត្តប្បំ ញាណំ ឧប្បជ្ជិ។ ឧប្បន្នសំវេគោ បនាហំ ឯវំ ចិន្តេសិន្តិ ទស្សេតិ **សិរិំ ហត្ថេហី**តិ គាថាយ។ តស្សត្ថោ – **យោ** វិភវត្ថិកោ បុរិសោ "ឧបដ្ឋាយិកោ ហុត្វា តវ សន្តិកេ វសិស្សាមី"តិ សរិក្ខំហំ សិរិំ សយនេ ឧបគតំ ហត្ថេហិ ច បាទេហិ ច កោដ្ដេន្តោ **បណាមេយ្យ** នីហរេយ្យ, **សោ** តថារូបោ អលក្ខិកបុរិសោ ឯតាទិសំ **សត្ថារំ** សម្មាសម្ពុទ្ធំ **អារាធេត្វា** ឥមស្មឹ នវមេ ខណេ បដិលភិត្វា **វិរាធយេ** តស្ស ឱវាទាករណេន តំ វិរជ្ឈេយ្យ, អហំ បនេវំ ន ករោមីតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ **"តទាហំ…បេ…. អនគារិយ"**ន្តិ។ តត្ថ **ឆឌ្ឌយិ**ន្តិ, បជហឹ។ "ឆឌ្ឌិយ"ន្តិបិ បាឋោ។ ននុ អយំ ថេរោ ទារបរិគ្គហំ អកត្វាវ បព្ពជិតោ, សោ កស្មា "បុត្តទារញ្ច ឆឌ្ឌយិ"ន្តិ អវោចាតិ? យថា នាម បុរិសោ អនិព្ពត្តផលមេវ រុក្ខំ ឆិន្ទន្តោ អច្ឆិន្នេ តតោ លទ្ធផលេហិ បរិហីនោ នាម ហោតិ។ ឯវំសម្បទមិទំ ទដ្ឋព្ពំ។

សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោតិ យា អធិសីលសិក្ខា, តាយ ច, យត្ថ ភិក្ខូ សហ ជីវន្តិ, ឯកជីវិកា សភាគវុត្តិនោ ហោន្តិ, តេន ភគវតា បញ្ញត្តសិក្ខាបទសង្ខាតេន សាជីវេន ច សមន្នាគតោ សិក្ខនភាវេន សមង្គីភូតោ, សិក្ខំ បរិបូរេន្តោ សាជីវញ្ច អវីតិក្កមន្តោ ហុត្វា តទុភយំ សម្បាទេន្តោតិ អត្ថោ។ តេន សុវិសុទ្ធេ បាតិមោក្ខេ សីលេ បតិដ្ឋិតភាវំ ទស្សេតិ។ **ឥន្ទ្រិយេសុ សុសំវុតោ**តិ មនច្ឆដ្ឋេសុ ឥន្ទ្រិយេសុ សុដ្ឋុ សំវុតោ។ រូបាទិវិសយេសុ ឧប្បជ្ជនកានំ អភិជ្ឈាទីនំ បវត្តិនិវារណវសេន សតិកវាដេន សុបិហិតចក្ខាទិទ្វារោតិ អត្ថោ។ ឯវំ បាតិមោក្ខសំវរឥន្ទ្រិយសំវរសីលសម្បត្តិទស្សនេន ឥតរសីលម្បិ អត្ថតោ ទស្សិតមេវ ហោតីតិ ថេរោ អត្តនោ ចតុបារិសុទ្ធិសីលសម្បទំ ទស្សេត្វា **"នមស្សមានោ សម្ពុទ្ធ"**ន្តិ ឥមិនា ពុទ្ធានុស្សតិភាវនានុយោគមាហ។ **វិហាសឹ អបរាជិតោ**តិ កិលេសមារាទីហិ អបរាជិតោ ឯវ ហុត្វា វិហរឹ, យាវ អរហត្តប្បត្តិ, តាវ តេហិ អនភិភូតោ, អញ្ញទត្ថុ តេ អភិភវន្តោ ឯវ វិហាសិន្តិ អត្ថោ។

តតោតិ តស្មា, យស្មា សុវិសុទ្ធសីលោ សត្ថុរិ អភិប្បសន្នោ កិលេសាភិភវនបដិបត្តិយញ្ច ឋិតោ, តស្មា។ **បណិធី**តិ បណិធានំ។ **តតោ** វា ចិត្តាភិនីហារោ។ **អាសី**តិ អហោសិ។ **ចេតសោ អភិបត្ថិតោ**តិ, មម ចិត្តេន ឥច្ឆិតោ។ កីទិសោ បន សោតិ អាហ **"ន និសីទេ មុហុត្តម្បិ, តណ្ហាសល្លេ អនូហតេ"**តិ។ "អគ្គមគ្គសណ្ឌាសេន មម ហទយតោ តណ្ហាសល្លេ អនុទ្ធដេ មុហុត្តម្បិ ន និសីទេ, និសជ្ជំ ន កប្បេយ្យ"ន្តិ ឯវំ មេ ចិត្តាភិនីហារោ អហោសីតិ អត្ថោ។

ឯវំ បន ចិត្តំ អធិដ្ឋាយ ភាវនំ ភាវយិត្វា ហានចង្កមេហេវ រត្តិំ វីតិនាមេន្តោ អរូបសមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ ឈានង្គមុខេន វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា អរហត្តំ សច្ឆាកាសិ។ តេន វុត្តំ **“តស្ស មេ”**តិអាទិ។ **និរុបធី**តិ កិលេសុបធិអាទីនំ អភាវេន និរុបធិ។ **រត្យាវិវសានេ**តិ រត្តិភាគស្ស វិគមនេ វិភាតាយ រត្តិយា។ **សូរិយុគ្គមនំ បតី**តិ សូរិយុគ្គមនំ លក្ខណំ កត្វា។ **សព្ពំ តណ្ហ**ន្តិ កាមតណ្ហាទិភេទំ សព្ពំ តណ្ហាសោតំ អគ្គមគ្គេន **វិសោសេត្វា** សុក្ខាបេត្វា “តណ្ហាសល្លេ អនូហតេ ន និសីទេ”តិ, បដិញ្ញាយ មោចិតត្តា។ **បល្លង្កេន ឧបាវិសិ**ន្តិ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា និសីទិន្តិ។ សេសំ ឧត្តានត្ថមេវ។

មហាបន្ថកត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អដ្ឋកនិបាតវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. នវកនិបាតោ

១. ភូតត្ថេរគាថាវណ្ណនា

នវកនិបាតេ **យទា ទុក្ខ**ន្តិអាទិកា អាយស្មតោ ភូតត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ដូបនិស្សយំ បុញ្ញំ ឧបចិនន្តោ សិទ្ធត្ថស្ស ភគវតោ កាលេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា **សេនោ**តិ លទ្ធនាមោ វិញ្ញុតំ បត្តោ ឯកទិវសំ សត្ថារំ ទិស្វា បសន្នមានសោ “ឧសភំ បវរ”ន្តិអាទិនា ចតូហិ គាថាហិ អភិត្ថវិ។

សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មឹ ពុទ្ធុប្បាទេ សាកេតនគរស្ស ទ្វារគាមេ មហាវិភវស្ស សេដ្ឋិស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ។ តស្ស កិរ សេដ្ឋិនោ ជាតា ជាតា ទារកា ពន្ធាឃាតេន ឯកេន យក្ខេន ខាទិតា, ឥមស្ស បន បច្ឆិមភវិកត្តា ភូតា អារក្ខំ គណ្ហឹសុ។ យក្ខោ បន វេស្សវណស្ស ឧបដ្ឋានំ គតោ, បុន នាគមាសិ។ នាមករណទិវសេ ចស្ស “ឯវំ កតេ អមនុស្សា អនុកម្បន្តា បរិហរេយ្យុ”ន្តិ **ភូតោ**តិ នាមំ អកំសុ។ សោ បន អត្តនោ បុញ្ញពលេន អនន្តរាយោ វឌ្ឍិ, តស្ស “តយោ បាសាទា អហេសុ”ន្តិអាទិ សព្ពំ យសស្ស កុលបុត្តស្ស វិភវកិត្តនេ វិយ វេទិតព្ពំ។ សោ វិញ្ញុតំ បត្តោ សត្ថរិ សាកេតេ វសន្តេ ឧបាសកេហិ សទ្ធឹ វិហារំ គតោ។ សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិត្វា អជករណិយា នាម នទិយា តីរេ លេណេ វសន្តោ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា នចិរស្សេវ អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ១.៧.២០-២៨) –

> “ឧសភំ បវរំ វីរំ, មហេសឹ វិជិតាវិនំ;
> សុវណ្ណវណ្ណំ សម្ពុទ្ធំ, កោ ទិស្វា នប្បសីទតិ។
>
> “ហិមវា វាបរិមេយ្យោ, សាគរោវ ទុរុត្តរោ;
> តថេវ ឈានំ ពុទ្ធស្ស, កោ ទិស្វា នប្បសីទតិ។
>
> “វសុធា យថាប្បមេយ្យា, ចិត្តា វនវដំសកា;
> តថេវ សីលំ ពុទ្ធស្ស, កោ ទិស្វា នប្បសីទតិ។
>
> “អនិលញ្ជសាសង្ខុព្ភោ , យថាកាសោ អសង្ខិយោ;
> តថេវ ញាណំ ពុទ្ធស្ស, កោ ទិស្វា នប្បសីទតិ។
>
> “ឥមាហិ ចតុគាថាហិ, ព្រាហ្មណោ សេនសវ្ហយោ;
> ពុទ្ធសេដ្ឋំ ថវិត្វាន, សិទ្ធត្ថំ អបរាជិតំ។
>
> “ចតុន្នវុតិកប្បានិ, ទុគ្គតឹ នុបបជ្ជថ;
> សុគតី សុខសម្បត្តី, អនុភោសិមនប្បកំ។
>
> “ចតុន្នវុតិតោ កប្បេ, ថវិត្វា លោកនាយកំ;
> ទុគ្គតឹ នាភិជានាមិ, ថោមនាយ ឥទំ ផលំ។
>
> “ចាតុទ្ទសម្ហិ កប្បម្ហិ, ចតុរោ អាសុមុគ្គតា;
> សត្តរតនសម្បន្នា, ចក្កវត្តី មហព្ពលា។
>
> “កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ…. កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា អបរេន សមយេន ញាតីនំ អនុកម្បាយ សាកេតំ គន្ត្វា កតិបាហំ តេហិ ឧបដ្ឋិយមានោ អញ្ជនវនេ វសិត្វា បុន អត្តនា វសិតដ្ឋានមេវ គន្តុកាមោ គមនាការំ ទស្សេសិ។ ញាតកា “ឥធេវ, ភន្តេ, វសថ, តុម្ហេបិ ន កិលមិស្សថ, មយម្បិ បុញ្ញេន វឌ្ឍិស្សាមា”តិ ថេរំ យាចឹសុ។ ថេរោ អត្តនោ វិវេកាភិរតឹ តត្ថ ច ផាសុវិហារំ បកាសេន្តោ –

> ៥១៨. “យទា ទុក្ខំ ជរាមរណន្តិ បណ្ឌិតោ, អវិទ្ទសូ យត្ថ សិតា បុថុជ្ជនា;
> ទុក្ខំ បរិញ្ញាយ សតោវ ឈាយតិ, តតោ រតឹ បរមតរំ ន វិន្ទតិ។

៥១៩."យទា ទុក្ខស្សាវហនិំ វិសត្តិកំ, បបញ្ចសង្ឃាតទុខាធិវាហិនិំ;
តណ្ហំ បហន្ត្វាន សតោវ ឈាយតិ, តតោ រតិំ បរមតរំ ន វិន្ទតិ។

៥២០."យទា សិវំ ទ្វេចតុរង្គគាមិនំ, មគ្គុត្តមំ សព្ពកិលេសសោធនំ;
បញ្ញាយ បស្សិត្វ សតោវ ឈាយតិ, តតោ រតិំ បរមតរំ ន វិន្ទតិ។

៥២១."យទា អសោកំ វិរជំ អសង្ខតំ, សន្តំ បទំ សព្ពកិលេសសោធនំ;
ភាវេតិ សញ្ញោជនពន្ធនច្ឆិទំ, តតោ រតិំ បរមតរំ ន វិន្ទតិ។

៥២២."យទា នភេ គជ្ជតិ មេឃទុន្ទុភិ, ធារាកុលា វិហគបថេ សមន្តតោ;
ភិក្ខូ ច បព្ភារគតោវ ឈាយតិ, តតោ រតិំ បរមតរំ ន វិន្ទតិ។

៥២៣."យទា នទីនំ កុសុមាកុលានំ, វិចិត្ត-វានេយ្យ-វដំសកានំ;
តីរេ និសិន្នោ សុមនោវ ឈាយតិ, តតោ រតិំ បរមតរំ ន វិន្ទតិ។

៥២៤."យទា និសីថេ រហិតម្ហិ កាននេ, ទេវេ គឡន្តម្ហិ នទន្តិ ទាឋិនោ;
ភិក្ខូ ច បព្ភារគតោវ ឈាយតិ, តតោ រតិំ បរមតរំ ន វិន្ទតិ។

៥២៥."យទា វិតក្កេ ឧបរុន្ធិយត្តនោ, នគន្តរេ នគវិវរំ សមស្សិតោ;
វីតទ្ទរោ វីតខិលោវ ឈាយតិ, តតោ រតិំ បរមតរំ ន វិន្ទតិ។

៥២៦."យទា សុខី មលខិលសោកនាសនោ,
និរគ្គឡោ និព្ពនថោ វិសល្លោ;
សព្ពាសវេ ព្យន្តិកតោវ ឈាយតិ,
តតោ រតិំ បរមតរំ ន វិន្ទតី"តិ។ – ឥមា គាថា អភាសិ;

តត្ថាយំ បទយោជនាមុខេន បឋមគាថាយ អត្ថវណ្ណនា – ខន្ធានំ បរិបាកោ **ជរា**។ ភេទោ **មរណំ**។ ជរាមរណសីសេន ចេត្ថ ជរាមរណវន្តោ ធម្មា គហិតា។ "តយិទំ ជរាមរណំ ទុក្ខ"ន្តិ **អវិទ្ទសូ** យថាភូតំ អជានន្តា **បុថុជ្ជនា យត្ថ** យស្មិំ ឧបាទានក្ខន្ធបញ្ចកេ **សិតា** បដិពន្ធា អល្លីនា, តំ "ឥទំ ទុក្ខំ, ឯត្តកំ ទុក្ខំ, ន ឥតោ ភិយ្យោ"តិ វិបស្សនាបញ្ញាសហិតាយ មគ្គបញ្ញាយ បរិជានិត្វា, ឥធ ឥមស្មិំ សាសនេ **សតោ** សម្បជានោ, **បណ្ឌិតោ** ភិក្ខុ, **យទា** យស្មិំ កាលេ លក្ខណូបនិជ្ឈានេន ឈាយតិ។ **តតោ** វិបស្សនារតិតោ មគ្គផលរតិតោ ច **បរមតរំ** ឧត្តមតរំ រតិំ **ន វិន្ទតិ** នប្បដិលភតិ។ តេនាហ ភគវា –

"យតោ យតោ សម្មសតិ, ខន្ធានំ ឧទយព្ពយំ;
លភតី បីតិបាមោជ្ជំ, អមតំ តំ វិជានតំ។

"បថព្យា ឯករជ្ជេន, សគ្គស្ស គមនេន វា;
សព្ពលោកាធិបច្ចេន, សោតាបត្តិផលំ វរ"ន្តិ។ (ធ. ប. ៣៧៤, ១៧៨);

ឯវំ បរិញ្ញាភិសមយមុខេន វិវេករតិំ ទស្សេត្វា ឥទានិ បហានាភិសមយាទិមុខេនបិ តំ ទស្សេតុំ ទុតិយាទិកា តិស្សោ គាថា អភាសិ។ តត្ថ **ទុក្ខស្សាវហនិ**ន្តិ ទុក្ខស្ស អាយតិំ បវត្តិំ, ទុក្ខស្ស និប្ផត្តិកន្តិ អត្ថោ។ **វិសត្តិក**ន្តិ តណ្ហំ។ សា ហិ វិសតាតិ វិសត្តិកា, វិសាលាតិ វិសត្តិកា, វិសដាតិ វិសត្តិកា, វិសក្កតីតិ វិសត្តិកា, វិសំហរតីតិ វិសត្តិកា, វិសំវាទិកាតិ វិសត្តិកា, វិសមូលាតិ វិសត្តិកា, វិសផលាតិ វិសត្តិកា, វិសបរិភោគាតិ វិសត្តិកា, វិសាលា វា បន សា តណ្ហា រូបេ សទ្ទេ គន្ធេ រសេ ផោដ្ឋព្ពេ ធម្មេ កុលេ គណេ វិត្ថដាតិ វិសត្តិកាតិ វុច្ចតិ។ **បបញ្ចសង្ឃាតទុខាធិវាហិនិ**ន្តិ សត្តសន្តានំ សំសារេ បបញ្ចេន្តិ វិត្ថារេន្តីតិ បបញ្ចា, រាគាទយោ មានាទយោ ច។ តេ ឯវ បវត្តិទុក្ខស្ស សង្ឃាតដ្ឋេន សង្ឃាតា, សទរថបរិឡាហសភាវត្តា ទុក្ខញ្ចាតិ បបញ្ចសង្ឃាតទុខំ, តស្ស អធិវាហតោ និព្ពត្តនតោ បបញ្ចសង្ឃាតទុខាធិវាហិនី។ តំ តណ្ហំ **បហន្ត្វានា**តិ អរិយមគ្គេន សមុច្ឆិន្ទិត្វា។

សិវន្តិ ខេមំ, អខេមករានំ កិលេសានំ សមុច្ឆិន្ទនេន តេហិ អនុបទ្ទុតន្តិ អត្ថោ។ សម្មាទិដ្ឋិអាទីនំ វសេន ទ្វិចតុរង្គោ ហុត្វា អរិយេ និព្ពានំ គមេតីតិ **ទ្វេចតុរង្គគាមិនំ,** គាថាសុខត្ថញ្ចេត្ថ វិភត្តិអលោបោ កតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ រូប្បបត្តិមគ្គាទីសុ សព្ពេសុ មគ្គេសុ ឧត្តមត្តា **មគ្គុត្តមំ**។ តេនាហ ភគវា – "មគ្គានដ្ឋង្គិកោ សេដ្ឋោ"តិអាទិ (ធ. ប. ២៧៣)។ សព្ពេហិ កិលេសមលេហិ សត្តានំ សោធនតោ **សព្ពកិលេសសោធនំ។ បញ្ញាយ បស្សិត្វា**តិ បដិវេធបញ្ញាយ ភាវនាភិសមយវសេន អភិសមេច្ច។

សោកហេតូនំ អភាវតោ បុគ្គលស្ស ច សោកាភាវហេតុតោ នត្ថិ ឯត្ថ សោកោតិ **អសោកំ**។ គតា វិគតា រាគាទិរជត្តា **វិរជំ**។ ន កេនចិ បច្ចយេន សង្ខតន្តិ **អសង្ខតំ**។ សព្ពេសំ កិលេសានំ សព្ពស្ស ច ទុក្ខស្ស វូបសមភាវតោ, សំសារទុក្ខទ្ទិតេហិ បដ្ឋិតព្ពតោ អធិគន្តព្ពតោ ច **សន្តំ បទំ**។ សព្ពេហិ កិលេសមលេហិ សត្តសន្តានស្ស សោធននិមិត្តតោ **សព្ពកិលេសសោធនំ។ ភាវេតី**តិ សច្ឆិកិរិយាភិសមយវសេន អភិសមេតិ។ ពហុក្ខត្តុញ្ហិ និព្ពានំ អារព្ភ សច្ឆិកិរិយាភិសមយំ បវត្តេន្តស្ស អាលម្ពកេ លព្ភមានវិសេសកំ អាលម្ពិតព្ពេ អារោបេត្វា ឯវំ វុត្តំ។ សំយោជនសង្ខាតានំ ពន្ធនានំ ឆេទនតោ **សំយោជនពន្ធនច្ឆិទំ**។ និមិត្តញ្ចេត្ថ កត្តុភាវេន ឧបចារិតំ, យថា អរិយភាវករានិ សច្ចានិ អរិយសច្ចានីតិ។ យថា បុរិមគាថាសុ យទា ឈាយតិ, តទា តតោ រតឹ បរមតរំ ន វិន្ទតីតិ យោជនា។ ឯវំ ឥធ យទា ភាវេតិ, តទា តតោ រតឹ បរមតរំ ន វិន្ទតីតិ យោជនា។

ឯវំ ថេរោ ចតូហិ គាថាហិ អត្តានំ អនុបនេត្វាវ ចតុសច្ចបដិវេធកិត្តនេន អញ្ញំ ព្យាករិត្វា ឥទានិ អត្តនា វសិតដ្ឋានស្ស វិវិត្តភាវេន ផាសុតំ ទស្សេន្តោ **"យទា នភេ"**តិអាទិកា គាថា អភាសិ។ តត្ថ **នភេ**តិ អាកាសេ។ សិនិទ្ធគម្ភីរនិគ្ឃោសតាយ មេឃោយេវ ទុន្ទុភិ **មេឃទុន្ទុភិ**។ សមន្តតោ បគ្ឃរន្តីហិ ធារាហិ អាកុលាតិ **ធារាកុលា**។ វិហគានំ បក្ខីនំ គមនមគ្គត្តា **វិហគបថេ** នភេតិ យោជនា។ **តតោ**តិ ឈានរតិតោ។

កុសុមាកុលានន្តិ តរូហិ គឡិតកុសុមេហិ សមោហិតានំ។ **វិចិត្តវានេយ្យវដំសកាន**ន្តិ វនេ ជាតត្តា វានេយ្យានិ វនបុប្ផានិ, វិចិត្តានិ វានេយ្យានិ វដំសកានិ ឯតាសន្តិ វិចិត្តវានេយ្យវដំសកា នទិយោ, តាសំ នានាវិធវនបុប្ផវដំសកានន្តិ អត្ថោ។ ឧត្តរិមនុស្សធម្មវសេន សុន្ទរោ មនោ ឯតស្សាតិ **សុមនោ** ឈាយតិ។

និសីថេតិ រត្តិយំ។ **រហិតម្ហី**តិ, ជនសម្ពាធវិរហិតេ វិវិត្តេ។ **ទេវេ**តិ មេឃេ។ **គឡន្តម្ហី**តិ វុដ្ឋិធារាយោ បគ្ឃរន្តេ វស្សន្តេ។ **ទាឋិនោ**តិ សីហព្យគ្ឃាទយោ បដិបក្ខសត្តា។ តេ ហិ ទាឋាវុធាតិ "ទាឋិនោ"តិ វុច្ចន្តិ, **នទន្តិ ទាឋិនោ**តិ ឥទម្បិ ជនវិវេកទស្សនត្ថមេវ គហិតំ។

វិតក្កេ ឧបរុន្ធិយត្តនោតិ អត្តសន្តានបរិយាបន្នតាយ អត្តនោ កាមវិតក្កាទិកេ មិច្ឆាវិតក្កេ បដិបក្ខពលេន និសេធេត្វា។ អត្តនោតិ វា ឥទំ វិន្ទតីតិ ឥមិនា យោជេតព្ពំ "តតោ រតឹ បរមតរំ អត្តនា ន វិន្ទតី"តិ។ **នគន្តរេ**តិ បព្ពតន្តរេ។ **នគវិវរ**ន្តិ បព្ពតគុហំ បព្ភារំ វា។ **សមស្សិតោ**តិ និស្សិតោ ឧបគតោ។ **វីតទ្ទរោ**តិ វិគតកិលេសទរថោ។ **វីតខិលោ**តិ បហីនចេតោខិលោ។

សុខីតិ ឈានាទិសុខេន សុខិតោ។ **មលខិលសោកនាសនោ**តិ រាគាទីនំ មលានំ បញ្ចន្នញ្ច ចេតោខិលានំ ញាតិវិយោគាទិហេតុកស្ស សោកស្ស ច បហាយកោ។ **និរគ្គឡោ**តិ, អគ្គឡំ វុច្ចតិ អវិជ្ជា និព្ពានបុរបវេសនិវារណតោ, តទភាវតោ និរគ្គឡោ។ **និព្ពនថោ**តិ និតណ្ហោ។ **វិសល្លោ**តិ, វិគតរាគាទិសល្លោ។ **សព្ពាសវេ**តិ, កាមាសវាទិកេ សព្ពេបិ អាសវេ។ **ព្យន្តិកតោ**តិ ព្យន្តិកតាវី អរិយមគ្គេន វិគតន្តេ កត្វា ឋិតោ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារត្ថំ យទា ឈាយតិ, តតោ ឈានរតិតោ បរមតរំ រតឹ ន វិន្ទតីតិ យោជនា។ ឯវំ បន វត្វា ថេរោ អជករណិតីរមេវ គតោ។

ភូតត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

នវកនិបាតវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ទសកនិបាតោ

១. កាឡុទាយិត្ថេរគាថាវណ្ណនា

ទសកនិបាតេ **អង្គារិនោ**តិអាទិកា អាយស្មតោ កាឡុទាយិត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បទុមុត្តរពុទ្ធស្ស កាលេ ហំសវតីនគរេ កុលគេហេ និព្ពត្តោ សត្ថុ ធម្មទេសនំ សុណន្តោ សត្ថារំ ឯកំ ភិក្ខុំ កុលប្បសាទកានំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេន្តំ ទិស្វា តជ្ជំ អភិនីហារកម្មំ កត្វា តំ ឋានន្តរំ បត្ថេសិ។

សោ យាវជីវំ កុសលំ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ អម្ហាកំ ពោធិសត្តស្ស មាតុកុច្ឆិយំ បដិសន្ធិគ្គហណទិវសេ កបិលវត្ថុស្មីយេវ អមច្ចគេហេ បដិសន្ធឹ គណ្ហិ។ ពោធិសត្តេន សទ្ធឹ ឯកទិវសំយេវ ជាតោតិ តំទិវសំយេវ នំ ទុកូលចុម្ពដេ និបជ្ជាបេត្វា ពោធិសត្តស្ស ឧបដ្ឋានំ នយឹសុ។ ពោធិសត្តេន ហិ សទ្ធឹ ពោធិរុក្ខោ, រាហុលមាតា, ចត្តារោ និធី, អារោហនិយហត្ថី, អស្សកណ្ឋកោ, ឆន្នោ កាឡុទាយីតិ ឥមេ សត្ត ឯកទិវសំយេវ ជាតត្តា សហជាតា នាម អហេសុំ។ អថស្ស នាមគ្គហណទិវសេ សកលនគរស្ស ឧទគ្គចិត្តទិវសេ ជាតត្តា **ឧទាយី**ត្វេវ នាមំ អកំសុ, ថោកំ កាឡធាតុកត្តា បន **កាឡុទាយី**តិ បញ្ញាយិត្ថ។ សោ ពោធិសត្តេន សទ្ធឹ កុមារកីឡំ កីឡន្តោ វុទ្ធឹ អគមាសិ។

អបរភាគេ លោកនាថេ មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិត្វា អនុក្កមេន សព្ពញ្ញុតំ បត្វា បវត្តិតវរធម្មចក្កេ រាជគហំ ឧបនិស្សាយ វេឡុវនេ វិហរន្តេ សុទ្ធោទនមហារាជា តំ បវត្តឹ សុត្វា បុរិសសហស្សបរិវារំ ឯកំ អមច្ចំ “បុត្តំ មេ ឥធានេហី”តិ បេសេសិ។ សោ ធម្មទេសនាវេលាយ សត្ថុ សន្តិកំ គន្ត្វា បរិសបរិយន្តេ ឋិតោ ធម្មំ សុត្វា សបរិសោ អរហត្តំ បាបុណិ។ អថ នេ សត្ថា “ឯថ, ភិក្ខវោ”តិ ហត្ថំ បសារេតិ។ សព្ពេ តង្ខណំយេវ ឥទ្ធិមយបត្តចីវរធរា វស្សសដ្ឋិកត្ថេរា វិយ អហេសុំ។ អរហត្តំ បត្តតោ បដ្ឋាយ បន អរិយា មជ្ឈត្តាវ ហោន្តិ, តស្មា រញ្ញា បហិតសាសនំ ទសពលស្ស ន កថេសិ។ រាជា “នេវ គតគតពលកោដ្ឋកោ អាគច្ឆតិ, ន សាសនំ សុយ្យតី”តិ អបរម្បិ អមច្ចំ បុរិសសហស្សេន បេសេសិ ។ តស្មិម្បិ តថា បដិបន្នេ អបរន្តិ ឯវំ នវហិ អមច្ចេហិ សទ្ធឹ នវ បុរិសសហស្សានិ បេសេសិ សព្ពេ អរហត្តំ បត្វា តុណ្ហី អហេសុំ។

អថ រាជា ចិន្តេសិ – “ឯត្តកា ជនា មយិ សិនេហាភាវេន ទសពលស្ស ឥធាគមនត្ថាយ ន កិញ្ចិ កថយឹសុ, អយំ ខោ បន ឧទាយី ទសពលេន សមវយោ សហបំសុកីឡិកោ, មយិ ច សិនេហវា, ឥមំ បេសេស្សាមី”តិ តំ បក្កោសាបេត្វា, “តាត, ត្វំ បុរិសសហស្សបរិវារោ រាជគហំ គន្ត្វា ទសពលំ អានេហី”តិ វត្វា បេសេសិ។ សោ បន គច្ឆន្តោ “សចាហំ, ទេវ, បព្ពជិតុំ លភិស្សាមិ, ឯវាហំ ភគវន្តំ ឥធានេស្សាមី”តិ វត្វា “យំ កិញ្ចិ កត្វា មម បុត្តំ ទស្សេហី”តិ វុត្តោ រាជគហំ គន្ត្វា សត្ថុ ធម្មទេសនាវេលាយ បរិសបរិយន្តេ ឋិតោ ធម្មំ សុត្វា សបរិវារោ អរហត្តំ បត្វា ឯហិភិក្ខុភាវេ បតិដ្ឋាសិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ១.៤.៤៨-៦៣) –

> “បទុមុត្តរពុទ្ធស្ស, លោកជេដ្ឋស្ស តាទិនោ;
> អទ្ធានំ បដិបន្នស្ស, ចរតោ ចារិកំ តទា។
>
> “សុផុល្លំ បទុមំ គយ្ហ, ឧប្បលំ មល្លិកញ្ចហំ;
> បរមន្នំ គហេត្វាន, អទាសឹ សត្ថុនោ អហំ។
>
> “បរិភុញ្ជិ មហាវីរោ, បរមន្នំ សុភោជនំ;
> តញ្ច បុប្ផំ គហេត្វាន, ជនស្ស សម្បទស្សយិ។
>
> “ឥដ្ឋំ កន្តំ បិយំ លោកេ, ជលជំ បុប្ផមុត្តមំ;
> សុទុក្ករំ កតំ តេន, យោ មេ បុប្ផំ អទាសិទំ។
>
> “យោ បុប្ផមភិរោបេសិ, បរមន្នញ្ចទាសិ មេ;
> តមហំ កិត្តយិស្សាមិ, សុណាថ មម ភាសតោ។
>
> “ទស អដ្ឋ ចក្ខត្តុំ សោ, ទេវរជ្ជំ ករិស្សតិ;
> ឧប្បលំ បទុមញ្ចាបិ, មល្លិកញ្ច តទុត្តរិ។

“អស្ស បុញ្ញវិបាកេន, ទិព្ពគន្ធសមាយុតំ;
អាកាសេ ឆទនំ កត្វា, ធារយិស្សតិ តាវទេ។

“បញ្ចវីសតិក្ខត្តុញ្ច , ចក្កវត្តី ភវិស្សតិ;
បថព្យា រជ្ជំ បញ្ចសតំ, វសុធំ អាវសិស្សតិ។

“កប្បសតសហស្សម្ហិ, ឱក្កាកកុលសម្ភវោ;
គោតមោ នាម គោត្តេន, សត្ថា លោកេ ភវិស្សតិ។

“សកកម្មាភិរទ្ធោ សោ, សុក្កមូលេន ចោទិតោ;
សក្យានំ នន្ទិជននោ, ញាតិពន្ធុ ភវិស្សតិ។

“សោ បច្ឆា បព្ពជិត្វាន, សុក្កមូលេន ចោទិតោ;
សព្ពាសវេ បរិញ្ញាយ, និព្ពាយិស្សតិនាសវោ។

“បដិសម្ភិទមនុប្បត្តំ, កតកិច្ចមនាសវំ;
គោតមោ លោកពន្ធុ តំ, ឯតទគ្គេ ឋបេស្សតិ។

“បធានបហិតត្តោ សោ, ឧបសន្តោ និរូបធិ;
ឧទាយី នាម នាមេន, ហេស្សតិ សត្ថុ សាវកោ។

“រាគោ ទោសោ ច មោហោ ច, មានោ មក្ខោ ច ធំសិតោ;
សព្ពាសវេ បរិញ្ញាយ, វិហរាមិ អនាសវោ។

“តោសយិញ្ចាបិ សម្ពុទ្ធំ, អាតាបី និបកោ អហំ;
បសាទិតោ ច សម្ពុទ្ធោ, ឯតទគ្គេ ឋបេសិ មំ។

“បដិសម្ភិទា ចតស្សោ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា “ន តាវាយំ ទសពលស្ស កុលនគរំ គន្តុំ កាលោ, វសន្តេ បន ឧបគតេ បុប្ផិតេសុ វនសណ្ឌេសុ ហរិតតិណសញ្ឆន្នាយ ភូមិយា គមនកាលោ ភវិស្សតី”តិ កាលំ បដិមានេន្តោ វសន្តេ សម្បត្តេ សត្ថុ កុលនគរំ គន្តុំ គមនមគ្គវណ្ណំ សំវណ្ណេន្តោ –

៥២៧. “អង្គារិនោ ទានិ ទុមា ភទន្តេ, ផលេសិនោ ឆទនំ វិប្បហាយ;
តេ អច្ចិមន្តោវ បភាសយន្តិ, សមយោ មហាវីរ ភាគីរសានំ។

៥២៨. “ទុមានិ ផុល្លានិ មនោរមានិ, សមន្តតោ សព្ពទិសា បវន្តិ;
បត្តំ បហាយ ផលមាសសានា, កាលោ ឥតោ បក្កមនាយ វីរ។

៥២៩. “នេវាតិសីតំ ន បនាតិឧណ្ហំ, សុខា ឧតុ អទ្ធនិយា ភទន្តេ;
បស្សន្តុ តំ សាកិយា កោឡិយា ច, បច្ឆាមុខំ រោហិនិយំ តរន្តំ។

៥៣០. “អាសាយ កសតេ ខេត្តំ, ពីជំ អាសាយ វប្បតិ;
អាសាយ វាណិជា យន្តិ, សមុទ្ទំ ធនហារកា;
យាយ អាសាយ តិដ្ឋាមិ, សា មេ អាសា សមិជ្ឈតុ។

៥៣១. “បុនប្បុនញ្ចេវ វបន្តិ ពីជំ, បុនប្បុនំ វស្សតិ ទេវរាជា;
បុនប្បុនំ ខេត្តំ កសន្តិ កស្សកា, បុនប្បុនំ ធញ្ញមុបេតិ រដ្ឋំ។

៥៣២. “បុនប្បុនំ យាចនកា ចរន្តិ, បុនប្បុនំ ទានបតី ទទន្តិ;
បុនប្បុនំ ទានបតី ទទិត្វា, បុនប្បុនំ សគ្គមុបេន្តិ ឋានំ។

៥៣៣. “វីរោ ហវេ សត្តយុគំ បុនេតិ, យស្មឹ កុលេ ជាយតិ ភូរិបញ្ញោ;
មញ្ញាមហំ សក្កតិ ទេវទេវោ, តយា ហិ ជាតោ មុនិ សច្ចនាមោ។

៥៣៤សុទ្ធោទនោ នាម បិតា មហេសិនោ, ពុទ្ធស្ស មាតា បន មាយនាមា;
យា ពោធិសត្តំ បរិហរិយ កុច្ឆិនា, កាយស្ស ភេទា តិទិវម្ហិ មោទតិ។

៥៣៥“សា គោតមី កាលកតា ឥតោ ចុតា, ទិព្ពេហិ កាមេហិ សមង្គិភូតា;
សា មោទតិ កាមគុណេហិ បញ្ចហិ, បរិវារិតា ទេវគណេហិ តេហិ។

៥៣៦“ពុទ្ធស្ស បុត្តោម្ហិ អសយ្ហសាហិនោ, អង្គីរសស្សប្បដិមស្ស តាទិនោ;
បិតុបិតា មយ្ហំ តុវំសិ សក្ក, ធម្មេន មេ គោតម អយ្យកោសី”តិ។ –

ឥមា គាថា អភាសិ។

តត្ថ **អង្គារិនោ**តិ អង្គារានិ វិយាតិ អង្គារានិ, រត្តបវាឡវណ្ណានិ រុក្ខានំ បុប្ផបល្លវានិ, តានិ ឯតេសំ សន្តីតិ អង្គារិនោ, អតិលោហិតកុសុមកិសលយេហិ អង្គាររុឌ្ឍិសំបរិកិណ្ណា វិយាតិ អត្ថោ។ **ឥទានី**តិ ឥមស្មិំ កាលេ។ **ទុមា**តិ រុក្ខា។ ភទន្តេតិ, ភទ្ទំ អន្តេ ឯតស្សាតិ ភទន្តេតិ ឯកស្ស ទការស្ស លោបំ កត្វា វុច្ចតិ, គុណវិសេសយុត្តោ, គុណវិសេសយុត្តានញ្ច អគ្គភូតោ សត្ថា។ តស្មា ភទន្តេតិ សត្ថុ អាលបនំ។ បច្ចត្តវចនញ្ចេតំ ឯការន្តំ “សុកដេ បដិកម្មេ សុខេ ទុក្ខេបិ ចេ”តិអាទីសុ វិយ។ ឥធ បន សម្ពោធនត្ថេ ទដ្ឋព្ពំ។ តេន វុត្តំ “ភទន្តេតិ អាលបន”ន្តិ។ “ភទ្ទសទ្ទសមានត្ថំ បទន្តរមេក”ន្តិ កេចិ។ ផលានិ ឯសន្តីតិ **ផលេសិនោ**។ អចេតនេបិ ហិ សចេតនកិរិយមារោបេត្វា វោហរន្តិ, យថា កុលំ បតិតុកាមន្តិ, ផលានិ គហេតុមារទ្ធា សម្បត្តិផលគហណកាលាតិ អត្ថោ។ **ឆទនំ វិប្បហាយា**តិ បុរាណបណ្ណានិ បជហិត្វា សម្បន្នបណ្ឌុបលាសាតិ អត្ថោ។ **តេ**តិ ទុមា។ **អច្ចិមន្តោវ បភាសយន្តី**តិ ទីបសិខាវន្តោ វិយ ជលិតអគ្គិ វិយ វា ឱភាសយន្តិ សព្ពា ទិសាតិ អធិប្បាយោ។ **សមយោ**តិ កាលោ, “អនុគ្គហាយា”តិ វចនសេសោ។ **មហាវីរា**តិ មហាវិក្កន្ត។ **ភាគី វសាន**ន្តិ អត្ថរសាទីនំ ភាគី។ វុត្តញ្ហេតំ ធម្មសេនាបតិនា – “ភាគី វា ភគវា អត្ថរសស្ស ធម្មរសស្សា”តិអាទិ (ចូឡនិ. អជិតមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ២)។ មហាវីរ, ភាគីតិ ច ឥទម្បិ ទ្វយំ សម្ពោធនវចនំ ទដ្ឋព្ពំ។ ភាគីរថានន្តិ បន បាឋេ ភគីរថោ នាម អាទិរាជា។ តព្ពំសជាតតាយ សាកិយា ភាគីរថា, តេសំ ភាគីរថានំ ឧបការត្ថន្តិ អធិប្បាយោ។

ទុមានីតិ លិង្គវិបល្លាសេន វុត្តំ, ទុមា រុក្ខាតិ អត្ថោ។ **សមន្តតោ សព្ពទិសា បវន្តី**តិ, សមន្តតោ សព្ពភាគតោ សព្ពទិសាសុ ច ផុល្លានិ, តថា ផុល្លត្តា ឯវ សព្ពទិសា បវន្តិ គន្ធំ វិស្សជ្ជេន្តិ។ **អាសមានា**តិ អាសីសន្តា គហិតុកាមា។ ឯវំ រុក្ខសោភាយ គមនមគ្គស្ស រាមណេយ្យកំ ទស្សេត្វា ឥទានិ **“នេវាតិសីត”**ន្តិអាទិនា ឧតុសម្បត្តិំ ទស្សេតិ។ **សុខា**តិ នាតិសីតនាតិឧណ្ហភាវេនេវ សុខា ឥដ្ឋា។ **ឧតុ អទ្ធនិយា**តិ អទ្ធានគមនយោគ្គា ឧតុ។ **បស្សន្តុ តំ សាកិយា កោឡិយា ច, បច្ឆាមុខំ រោហិនិយំ តរន្ត**ន្តិ រោហិនី នាម នទី សាកិយកោឡិយជនបទានំ អន្តរេ ឧត្តរទិសតោ ទក្ខិណមុខា សន្ទតិ, រាជគហំ ចស្សា បុរត្ថិមទក្ខិណាយ ទិសាយ, តស្មា រាជគហតោ កបិលវត្ថុំ គន្តុំ តំ នទី តរន្តា បច្ឆាមុខា ហុត្វា តរន្តិ។ តេនាហ “បស្សន្តុ តំ…បេ.… តរន្ត”ន្តិ។ “ភគវន្តំ បច្ឆាមុខំ រោហិនី នាម នទី អតិក្កមន្តំ សាកិយកោឡិយជនបទវាសិនោ បស្សន្តូ”តិ កបិលវត្ថុគមនាយ ភគវន្តំ អាយាចន្តោ ឧស្សាហេតិ។

ឥទានិ អត្តនោ បត្ថនំ ឧបមាហិ បកាសេន្តោ **“អាសាយ កសតេ”**តិ គាថមាហ។ **អាសាយ កសតេ ខេត្ត**ន្តិ កស្សកោ កសន្តោ ខេត្តំ ផលាសាយ កសតិ។ **ពីជំ អាសាយ វប្បតី**តិ កសិត្វា ច វបន្តេន ផលាសាយ ឯវ ពីជំ វប្បតិ និក្ខិបីយតិ។ **អាសាយ វាណិជា យន្តី**តិ ធនហារកា វាណិជា ធនាសាយ សមុទ្ទំ តរិតុំ ទេសំ ឧបគន្តុំ សមុទ្ទំ នាវាយ យន្តិ គច្ឆន្តិ។ **យាយ អាសាយ តិដ្ឋាមី**តិ ឯវំ អហម្បិ យាយ អាសាយ បត្ថនាយ ភគវា តុម្ហាកំ កបិលបុរគមនបត្ថនាយ ឥធ តិដ្ឋាមិ។ សា មេ អាសា សមិជ្ឈតុ, តុម្ហេហិ “កបិលវត្ថុ គន្តព្ព”ន្តិ វទតិ, អាសាយ សទិសតាយ ចេត្ថ កត្តុកម្យតាឆន្ទំ អាសាតិ អាហ។

គមនមគ្គសំវណ្ណនាទិនា អនេកវារំ យាចនាយ ការណំ ទស្សេតុំ **“បុនប្បុន”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោ – សកឹ វុត្តមត្តេន វប្បេ អសម្បជ្ជមានេ កស្សកា **បុនប្បុនំ** ទុតិយម្បិ តតិយម្បិ ពីជំ វបន្តិ។ បជ្ជុន្នោ **ទេវរាជា**បិ ឯកវារមេវ អវស្សិត្វា **បុនប្បុនំ** កាលេន កាលំ វស្សតិ។ កស្សកាបិ ឯកវារមេវ អកសិត្វា សស្សសម្បត្តិអត្ថំ បំសុំ កទ្ទមំ វា មុទុំ កាតុំ ខេត្តំ បុនប្បុនំ កសន្តិ។ ឯកវារមេវ ធញ្ញំ សង្គហំ កត្វា “អលមេត្តាវតា”តិ អបរិតុស្សនតោ កោដ្ឋាគារាទីសុ បដិសាមនវសេន មនុស្សេហិ ឧបនីយមានំ បុនប្បុនំ សាលិអាទិ**ធញ្ញំ រដ្ឋំ ឧបេតិ** ឧបគច្ឆតិ។

យាចនកាបិ យាចន្តា បុនប្បុនំ កុលានិ **ចរន្តិ** ឧបគច្ឆន្តិ, ន ឯកវារមេវ, យាចិតា បន តេសំ បុនប្បុនំ ទានបតី ទទន្តិ, ន សកឹយេវ។ តថា បន ទេយ្យធម្មំ បុនប្បុនំ ទានបតី **ទទិត្វា** ទានមយំ បុញ្ញំ ឧបចិនិត្វា

បុនប្បុនំ អបរាបរំ **សគ្គមុបេន្តិ ឋានំ** បដិសន្ធិវសេន ទេវលោកំ ឧបគច្ឆន្តិ។ តស្មា អហម្បិ បុនប្បុនំ យាចាមិ ភគវា មយ្ហំ មនោរថំ មត្ថកំ បាបេហីតិ អធិប្បាយោ។

ឥទានិ យទត្ថំ សត្ថារំ កបិលវត្ថុគមនំ យាចតិ, តំ ទស្សេតុំ “**វីរោ ហវេ**”តិគាថមាហ។ តស្សត្ថោ – **វីរោ** វីរិយវា មហាវិក្កន្តោ **ភូរិបញ្ញោ** មហាបញ្ញោ បុរិសោ **យស្មឹ** កុលេ **ជាយតិ** និព្ពត្តតិ, តត្ថ **ហវេ** ឯកំសេន **សត្តយុគំ** សត្តបុរិសយុគំ យាវសត្តមំ បិតាមហយុគំ សម្មាបដិបត្តិយា **បុនេតិ** សោធេតីតិ លោកវាទោ អតិវាទោ អញ្ញេសុ។ ភគវា បន សព្ពេសំ ទេវានំ ឧត្តមទេវតាយ **ទេវទេវោ** បាបនិវារណេន កល្យាណបតិដ្ឋាបនេន តតោ បរម្បិ សោធេតុំ **សក្កតិ** សក្កោតីតិ មញ្ញាមិ អហំ។ កស្មា? **តយា ហិ ជាតោ មុនិ សច្ចនាមោ** យស្មា តយា សត្ថារា អរិយាយ ជាតិយា ជាតោ មុនិភាវោ, មុនិ វា សមានោ អត្តហិតបរហិតានំ ឥធលោកបរលោកានញ្ច មុននដ្ឋេន “មុនី”តិ អវិតថនាមោ, មោនវា វា មុនិ, “សមណោ បព្ពជិតោ ឥសី”តិ អវិតថនាមោ តយា ជាតោ។ តស្មា សត្តានំ ឯកន្តហិតបដិលាភហេតុភាវតោ ភគវា តវ តត្ថ គមនំ យាចាមាតិ អត្ថោ។

ឥទានិ “សត្តយុគ”ន្តិ វុត្តេ បិតុយុគំ ទស្សេតុំ “**សុទ្ធោទនោ នាមា**”តិអាទិ វុត្តំ។ សុទ្ធំ ឱទនំ ជីវនំ ឯតស្សាតិ **សុទ្ធោទនោ**។ ពុទ្ធបិតា ហិ ឯកំសតោ សុវិសុទ្ធកាយវចីមនោសមាចារោ សុវិសុទ្ធាជីវោ ហោតិ តថា អភិនីហារសម្បន្នត្តា។ **មាយនាមា**តិ កុលរូបសីលាចារាទិសម្បត្តិយា ញាតិមិត្តាទីហិ “មា យាហី”តិ វត្តព្ពគុណតាយ “មាយា”តិ លទ្ធនាមា។ **បរិហរិយា**តិ ធារេត្វា។ **កាយស្ស ភេទា**តិ សទេវកស្ស លោកស្ស ចេតិយសទិសស្ស អត្តនោ កាយស្ស វិនាសតោ ឧទ្ធំ។ **តិទិវម្ហី**តិ តុសិតទេវលោកេ។

សាតិ មាយាទេវី។ **គោតមី**តិ គោត្តេន តំ កិត្តេតិ។ **ទិព្ពេហិ កាមេហី**តិ, តុសិតភវនបរិយាបន្នេហិ ទិព្ពេហិ វត្ថុកាមេហិ។ **សមង្គិភូតា**តិ សមន្នាគតា។ **កាមគុណេហី**តិ កាមកោដ្ឋាសេហិ, “កាមេហី”តិ វត្វា បុន “កាមគុណេហី”តិ វចនេន អនេកភាគេហិ វត្ថុកាមេហិ បរិចារិយតីតិ ទីបេតិ។ **តេហី**តិ យស្មឹ ទេវនិកាយេ និព្ពត្តិ, តេហិ តុសិតទេវគណេហិ, តេហិ វា កាមគុណេហិ។ “សមង្គិភូតា បរិវារិតា”តិ ច ឥត្ថិលិង្គនិទ្ទេសោ បុរិមត្តភាវសិទ្ធំ ឥត្ថិភាវំ, ទេវតាភាវំ វា សន្ធាយ កតោ, ទេវូបបត្តិ បន បុរិសភាវេនេវ ជាតា។

ឯវំ ថេរេន យាចិតោ ភគវា តត្ថ គមនេ ពហូនំ វិសេសាធិគមំ ទិស្វា វីសតិសហស្ស ខីណាសវបរិវុតោ រាជគហតោ អតុរិតចារិកាវសេន កបិលវត្ថុគាមិមគ្គំ បដិបជ្ជិ។ ថេរោ ឥទ្ធិយា កបិលវត្ថុំ គន្ត្វា រញ្ញោ បុរតោ អាកាសេ ឋិតោ អទិដ្ឋបុព្ពំ វេសំ ទិស្វា រញ្ញា “កោសិ ត្វ”ន្តិ បុច្ឆិតោ, “សចេ អមច្ចបុត្តំ តយា ភគវតោ សន្តិកំ បេសិតំ មំ ន ជានាសិ, ឯវំ បន ជានាហី”តិ ទស្សេន្តោ –

> “ពុទ្ធស្ស បុត្តោម្ហិ អសយ្ហសាហិនោ, អង្គីរសស្សប្បដិមស្ស តាទិនោ;
> បិតុបិតា មយ្ហំ តុវំសិ សក្ក, ធម្មេន មេ គោតម អយ្យកោសី”តិ។ –

ឱសានគាថមាហ។

តត្ថ **ពុទ្ធស្ស បុត្តោម្ហី**តិ, សព្ពញ្ញុពុទ្ធស្ស ឧរេ ជាតតាយ ឱរសបុត្តោ អម្ហិ។ **អសយ្ហសាហិនោ**តិ, អភិសម្ពោធិតោ បុព្ពេ បឋមេ មហាពោធិសត្តំ អញ្ញេហិ សហិតុំ វហិតុំ អសក្កុណេយ្យត្តា អសយ្ហស្ស សកលស្ស ពោធិសម្ភារស្ស មហាការុណិកាធិការស្ស ច សហនតោ វហនតោ, តតោ បរម្បិ អញ្ញេហិ សហិតុំ អភិភវិតុំ អសក្កុណេយ្យត្តា អសយ្ហានំ បញ្ចន្នំ មារានំ សហនតោ អភិភវនតោ, អាសយានុសយចរិតាធិមុត្តិអាទិវិភាគាវពោធនេន យថារហំ វេនេយ្យានំ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកបរមត្ថេហិ អនុសាសនីសង្ខាតស្ស អញ្ញេហិ អសយ្ហស្ស ពុទ្ធកិច្ចស្ស ច សហនតោ, តត្ថ វា សាធុការីភាវតោ អសយ្ហសាហិនោ។ **អង្គីរសស្សា**តិ អង្គីកតសីលាទិសម្បត្តិកស្ស។ “អង្គមង្គេហិ និច្ឆរណកឱភាសស្សា”តិ អបរេ។ កេចិ បន “អង្គីរសោ, សិទ្ធត្ថោតិ ទ្វេ នាមានិ បិតរាយេវ គហិតានី”តិ វទន្តិ។ **អប្បដិមស្សា**តិ អនូបមស្ស។ ឥដ្ឋានិដ្ឋេសុ តាទិលក្ខណប្បត្តិយា **តាទិនោ។ បិតុបិតា មយ្ហំ តុវំសី**តិ អរិយជាតិវសេន មយ្ហំ បិតុ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស លោកវោហារេន ត្វំ បិតា អសិ។ **សក្កា**តិ ជាតិវសេន រាជានំ អាលបតិ។ **ធម្មេនា**តិ សភាវេន អរិយជាតិ លោកិយជាតីតិ ទ្វិន្នំ ជាតីនំ សភាវសមោធានេន **គោតមា**តិ រាជានំ គោត្តេន អាលបតិ។ **អយ្យកោសី**តិ បិតាមហោ អសិ។ ឯត្ថ ច “ពុទ្ធស្ស បុត្តោម្ហី”តិអាទី វទន្តោ ថេរោ អញ្ញំ ព្យាកាសិ។

ឯវំ បន អត្តានំ ជានាបេត្វា ហដ្ឋតុដ្ឋេន រញ្ញា មហារហេ បល្លង្កេ និសីទាបេត្វា អត្តនោ បដិយាទិតស្ស នានគ្គរសស្ស ភោជនស្ស បត្តំ បូរេត្វា ទិន្នេ គមនាការំ ទស្សេតិ។ “កស្មា គន្តុកាមត្ថ, ភុញ្ជថា”តិ ច វុត្តេ, “សត្ថុ សន្តិកំ គន្ត្វា ភុញ្ជិស្សាមី”តិ។ “កហំ បន សត្ថា”តិ? “វីសតិសហស្សភិក្ខុបរិវារោ តុម្ហាកំ ទស្សនត្ថាយ មគ្គំ បដិបន្នោ”តិ។ “តុម្ហេ ឥមំ បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ជិត្វា យាវ មម បុត្តោ ឥមំ នគរំ សម្បាបុណាតិ, តាវស្ស ឥតោវ

បិណ្ឌបាតំ ហរថា’’តិ។ ថេរោ ភត្តកិច្ចំ កត្វា រញ្ញោ បរិសាយ ច ធម្មំ កថេត្វា សត្ថុ អាគមនតោ បុរេតរមេវ សកលំ រាជនិវេសនំ រតនត្តយេ អភិប្បសន្នំ ករោន្តោ សព្ពេសំ បស្សន្តានំយេវ សត្ថុ អាហរិតព្ពភត្តបុណ្ណំ បត្តំ អាកាសេ វិស្សជ្ជេត្វា សយម្បិ វេហាសំ អព្ភុគ្គន្ត្វា បិណ្ឌបាតំ ឧបនេត្វា សត្ថុ ហត្ថេ ឋបេសិ។ សត្ថា តំ បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ជិ។ ឯវំ សដ្ឋិយោជនំ មគ្គំ ទិវសេ ទិវសេ យោជនំ គច្ឆន្តស្ស សត្ថុ រាជគេហតោវ ភត្តំ អាហរិត្វា អទាសិ។ អថ នំ ភគវា ‘‘មយ្ហំ បិតុ មហារាជស្ស សកលនិវេសនំ បសាទេសី’’តិ កុលប្បសាទកានំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេសីតិ។

កាឡុទាយិត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ឯកវិហារិយត្ថេរគាថាវណ្ណនា

បុរតោ បច្ឆតោ វាតិអាទិកា អាយស្មតោ ឯកវិហារិយត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ កស្សបទសពលស្ស កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិត្វា អរញ្ញំ បវិសិត្វា វិវេកវាសំ វសិ។

សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ ភគវតិ បរិនិព្ពុតេ ធម្មាសោករញ្ញោ កនិដ្ឋភាតា ហុត្វា និព្ពត្តិ។ អសោកមហារាជា កិរ សត្ថុ បរិនិព្ពានតោ ទ្វិន្នំ វស្សសតានំ ឧបរិ អដ្ឋារសមេ វស្សេ សកលជម្ពុទីបេ ឯករជ្ជាភិសេកំ បត្វា អត្តនោ កនិដ្ឋំ តិស្សកុមារំ ឱបរជ្ជេ ឋបេត្វា ឯកេន ឧបាយេន តំ សាសនេ អភិប្បសន្នំ អកាសិ។ សោ ឯកទិវសំ មិគវំ គតោ អរញ្ញេ យោនកមហាធម្មរក្ខិតត្ថេរំ ហត្ថិនាគេន សាលសាខំ គហេត្វា ពីជិយមានំ និសិន្នំ ទិស្វា សញ្ជាតបសាទោ ‘‘អហោ វតាហម្បិ អយំ មហាថេរោ វិយ បព្ពជិត្វា អរញ្ញេ វិហរេយ្យ’’ន្តិ ចិន្តេសិ។ ថេរោ តស្ស ចិត្តាចារំ ញត្វា តស្ស បស្សន្តស្សេវ អាកាសំ អព្ភុគ្គន្ត្វា អសោការាមេ បោក្ខរណិយា អភិជ្ជមានេ ឧទកេ ឋត្វា ចីវរញ្ច ឧត្តរាសង្គញ្ច អាកាសេ ឱលគ្គេត្វា ន្ហាយិតុំ អារភិ។ កុមារោ ថេរស្ស អានុភាវំ ទិស្វា អភិប្បសន្នោ អរញ្ញតោ និវត្តិត្វា រាជគេហំ គន្ត្វា ‘‘បព្ពជិស្សាមី’’តិ រញ្ញោ អារោចេសិ។ រាជា តំ អនេកប្បការំ យាចិត្វា បព្ពជ្ជាធិប្បាយំ និវត្តេតុំ នាសក្ខិ។ សោ ឧបាសកោ ហុត្វា បព្ពជ្ជាសុខំ បត្ថេន្តោ –

៥៣៧. ‘‘បុរតោ បច្ឆតោ វាបិ, អបរោ ចេ ន វិជ្ជតិ;
អតីវ ផាសុ ភវតិ, ឯកស្ស វសតោ វនេ។

៥៣៨. ‘‘ហន្ទ ឯកោ គមិស្សាមិ, អរញ្ញំ ពុទ្ធវណ្ណិតំ;
ផាសុ ឯកវិហារិស្ស, បហិតត្តស្ស ភិក្ខុនោ។

៥៣៩. ‘‘យោគី-បីតិករំ រម្មំ, មត្តកុញ្ជរសេវិតំ;
ឯកោ អត្តវសី ខិប្បំ, បវិសិស្សាមិ កាននំ។

៥៤០. ‘‘សុបុប្ផិតេ សីតវនេ, សីតលេ គិរិកន្ទរេ;
គត្តានិ បរិសិញ្ចិត្វា, ចង្កមិស្សាមិ ឯកកោ។

៥៤១. ‘‘ឯកាកិយោ អទុតិយោ, រមណីយេ មហាវនេ;
កទាហំ វិហរិស្សាមិ, កតកិច្ចោ អនាសវោ។

៥៤២. ‘‘ឯវំ មេ កត្តុកាមស្ស, អធិប្បាយោ សមិជ្ឈតុ;
សាធយិស្សាមហំយេវ, នាញ្ញោ អញ្ញស្ស ការកោ’’តិ។ –

ឥមា ឆ គាថា អភាសិ។

តត្ថ **បុរតោ បច្ឆតោ វា**តិ អត្តនោ បុរតោ វា បច្ឆតោ វា, **វា**-សទ្ទស្ស វិកប្បត្ថត្តា បស្សតោ វា **អបរោ** អញ្ញោ ជនោ ន វិជ្ជតិ ចេ, **អតីវ** អតិវិយ **ផាសុ** ចិត្តសុខំ ភវតិ។ ឯកវិហារីភាវេន **ឯកស្ស** អសហាយស្ស។ **វនេ វសតោ**តិ ចិរបរិចិតេន វិវេកជ្ឈាសយេន អាកឌ្ឍិយមានហទយោ សោ រត្តិន្ទិវំ មហាជនបរិវុតស្ស វសតោ សង្គណិកវិហារំ និព្ពិន្ទន្តោ វិវេកសុខញ្ច ពហុំ មញ្ញន្តោ វទតិ។

ហន្ទាតិ វោស្សគ្គត្ថេ និបាតោ, តេន ឥទានិ ករិយមានស្ស អរញ្ញគមនស្ស និច្ឆិតភាវមាហ។ **ឯកោ គមិស្សាមី**តិ ‘‘សុញ្ញាគារេ ខោ, គហបតិ, តថាគតា អភិរមន្តី’’តិអាទិវចនតោ (ចូឡវ. ៣០៦) ពុទ្ធេហិ វណ្ណិតំ បសដ្ឋំ អរញ្ញំ ឯកោ អសហាយោ គមិស្សាមិ វាសាធិប្បាយេន ឧបគច្ឆាមិ។ យស្មា **ឯកវិហារិស្ស** ឋានាទីសុ អ

សហាយភាវេន ឯកវិហារិស្ស និព្ពានំ បដិបេសិតចិត្តតាយ **បហិតត្តស្ស** អធិសីលសិក្ខាទិកា តិស្សោ សិក្ខា សិក្ខតោ ភិក្ខុនោ អរញ្ញំ **ផាសុ** តង្ខំ សុខាវហន្តិ អត្ថោ។

យោគី-បីតិករន្តិ យោគីនំ ភាវនាយ យុត្តប្បយុត្តានំ អប្បសទ្ទាទិភាវេន ឈានវិបស្សនាទិបីតិ អាវហនតោ យោគី-បីតិករំ។ វិសភាគារម្មណាភាវេន បដិសល្លានសារុប្បតាយ **រម្មំ។ មត្តកុញ្ជរសេវិត**ន្តិ មត្តវរវារណវិចរិតំ, ត មិនាបិ ព្រហារញ្ញភាវេន ជនវិវេកំយេវ ទស្សេតិ។ **អត្តវសី**តិ ឥធ អត្ថោតិ សមណធម្មោ អធិប្បេតោ។ "កថំ នុ ខោ សោ មេ ភវេយ្យា"តិ តស្ស វសំ គតោ។

សុបុប្ផិតេតិ សុដ្ឋុ បុប្ផិតេ។ **សីតវនេ**តិ ឆាយូទកសម្បត្តិយា សីតេ វនេ។ ឧភយេនបិ តស្ស រមណីយតំយេវ វិភាវេតិ។ **គិរិកន្ទរេ**តិ គិរីនំ អព្ភន្តរេ កន្ទរេ។ កន្តិ ហិ ឧទកំ, តេន ទារិតំ និន្នដ្ឋានំ កន្ទរំ នាម។ តាទិសេ សីតលេ គិរិកន្ទរេ យម្ហបរិតាបំ វិនោទេត្វា អត្តនោ គត្តានិ បរិសិញ្ចិត្វា ន្ហាយិត្វា ចង្កមិស្សាមិ ឯកកោតិ កត្ថចិ អនាយត្តវុត្តិតំ ទស្សេតិ។

ឯកាកិយោតិ ឯកាកី អសហាយោ។ **អទុតិយោ**តិ តណ្ហាសង្ខាតទុតិយាភាវេន អទុតិយោ។ តណ្ហា ហិ បុរិសស្ស សព្ពទា អវិជហនដ្ឋេន ទុតិយា នាម។ តេនាហ ភគវា – "តណ្ហាទុតិយោ បុរិសោ, ទីឃមទ្ធាន សំសរ"ន្តិ (ឥតិវុ. ១៥, ១០៥)។

ឯវំ មេ កត្តុកាមស្សាតិ "ហន្ទ ឯកោ គមិស្សាមី"តិអាទិនា វុត្តវិធិនា អរញ្ញំ គន្ត្វា ភាវនាភិយោគំ កត្តុកាមស្ស មេ។ **អធិប្បាយោ សមិជ្ឈតូ**តិ "កទាហំ វិហរិស្សាមិ, កតកិច្ចោ អនាសវោ"តិ ឯវំ បវត្តោ មនោរថោ ឥជ្ឈតុ សិទ្ធឹ បាបុណាតុ។ អរហត្តប្បត្តិ ច យស្មា ន អាយាចនមត្តេន សិជ្ឈតិ, នាបិ អញ្ញេន សាធេតព្ពា, តស្មា អាហ "**សាធយិស្សាមហំយេវ, នាញ្ញោ អញ្ញស្ស ការកោ**"តិ។

ឯវំ ឧបរាជស្ស បព្ពជ្ជាយ ទឡ្ហនិច្ឆយតំ ញត្វា រាជា អសោការាមគមនីយំ មគ្គំ អលង្ការាបេត្វា កុមារំ សព្ពាលង្ការវិភូសិតំ មហតិយា សេនាយ មហច្ចរាជានុភាវេន វិហារំ នេសិ។ កុមារោ បធានឃរំ គន្ត្វា មហាធម្មរក្ខិតត្ថេរស្ស សន្តិកេ បព្ពជិ, អនេកសតា មនុស្សា តំ អនុបព្ពជឹសុ។ រញ្ញោ ភាគិនេយ្យោ សង្ឃមិត្តាយ សាមិកោ អគ្គិព្រហ្មាបិ តមេវ អនុបព្ពជិ។ សោ បព្ពជិត្វា ហដ្ឋតុដ្ឋោ អត្តនា កាតព្ពំ បកាសេន្តោ –

៥៤៣. "ឯស ពន្ធាមិ សន្នាហំ, បវិសិស្សាមិ កាននំ;
ន តតោ និក្ខមិស្សាមិ, អប្បត្តោ អាសវក្ខយំ។

៥៤៤. "មាលុតេ ឧបវាយន្តេ, សីតេ សុរភិគន្ធិកេ;
អវិជ្ជំ ទាលយិស្សាមិ, និសិន្នោ នគមុទ្ធនិ។

៥៤៥. "វនេ កុសុមសញ្ឆន្នេ, បព្ភារេ នូន សីតលេ;
វិមុត្តិសុខេន សុខិតោ, រមិស្សាមិ គិរិព្ពជេ"តិ។ –

តិស្សោ គាថា អភាសិ។

តត្ថ **ឯស ពន្ធាមិ សន្នាហ**ន្តិ ឯសាហំ វីរិយសង្ខាតំ សន្នាហំ ពន្ធាមិ, កាយេ ច ជីវិតេ ច និរបេក្ខោ វីរិយសន្នាហេន សន្នយ្ហាមិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យថា នាម សូរោ បុរិសោ បច្ចត្ថិកេ បច្ចុបដ្ឋិតេ តំ ជេតុកាមោ អញ្ញំ កិច្ចំ បហាយ កវចបដិមុច្ចនាទិនា យុទ្ធាយ សន្នយ្ហតិ, យុទ្ធភូមិញ្ច គន្ត្វា បច្ចត្ថិកេ អជេត្វា តតោ ន និវត្តតិ, ឯវមហម្បិ កិលេសបច្ចត្ថិកេ ជេតុំ អាទិត្តម្បិ សីសំ ចេលញ្ច អជ្ឈុបេក្ខិត្វា ចតុព្ពិធសម្មប្បធានវីរិយសន្នាហំ សន្នយ្ហាមិ, កិលេសេ អជេត្វា កិលេសវិជយយោគ្គំ វិវេកដ្ឋានំ ន វិស្សជ្ជេមីតិ។ តេន វុត្តំ "**បវិសិស្សាមិ កាននំ ន តតោ និក្ខមិស្សាមិ, អប្បត្តោ អាសវក្ខយ**"ន្តិ។

"**មាលុតេ ឧបវាយន្តេ**"តិអាទិនា អរញ្ញដ្ឋានស្ស កម្មដ្ឋានភាវនាយោគ្យតំ វទតិ, រមិស្សាមិ នូន គិរិព្ពជេតិ យោជនា។ បព្ពតបរិក្ខេបេ អភិរមិស្សាមិ មញ្ញេតិ អនាគតត្ថំ បរិកប្បេន្តោ វទតិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ឯវំ វត្វា ថេរោ អរញ្ញំ បវិសិត្វា សមណធម្មំ ករោន្តោ ឧបជ្ឈាយេន សទ្ធឹ កលិង្គរដ្ឋំ អគមាសិ។ តត្ថស្ស បាទេ ចម្មិកាពាធោ ឧប្បជ្ជិ, តំ ទិស្វា ឯកោ វេជ្ជោ "សប្បឹ, ភន្តេ, បរិយេសថ, តិកិច្ឆិស្សាមិ ន"ន្តិ អាហ។ ថេរោ សប្បិបរិយេសនំ អកត្វា វិបស្សនាយ ឯវ កម្មំ ករោតិ, រោគោ វឌ្ឍតិ, វេជ្ជោ ថេរស្ស តត្ថ អប្បោស្សុក្កតំ ទិស្វា សយមេវ

សប្បិំ បរិយេសិត្វា ថេរំ អរោគំ អកាសិ។ សោ អរោគោ ហុត្វា នចិរស្សេវ អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៤៤.១-១២) –

“ឥមម្ហិ ភទ្ទកេ កប្បេ, ព្រហ្មពន្ធុ មហាយសោ;
កស្សបោ នាម គោត្តេន, ឧប្បជ្ជិ វទតំ វរោ។

“និប្បបញ្ចោ និរាលម្ពោ, អាកាសសមមានសោ;
សុញ្ញតាពហុលោ តាទី, អនិមិត្តរតោ វសី។

“អសង្គចិត្តោ និក្លេសោ, អសំសដ្ឋោ កុលេ គណេ;
មហាការុណិកោ វីរោ, វិនយោបាយកោវិទោ។

“ឧយ្យុត្តោ បរកិច្ចេសុ, វិនយន្តោ សទេវកេ;
និព្ពានគមនំ មគ្គំ, គតឹ បង្កវិសោសនំ។

“អមតំ បរមស្សាទំ, ជរាមច្ចុនិវារណំ;
មហាបរិសមជ្ឈេ សោ, និសិន្នោ លោកតារកោ។

“ករវីករុតោ នាថោ, ព្រហ្មឃោសោ តថាគតោ;
ឧទ្ធរន្តោ មហាទុគ្គា, វិប្បនដ្ឋេ អនាយកេ។

“ទេសេន្តោ វិរជំ ធម្មំ, ទិដ្ឋោ មេ លោកនាយកោ;
តស្ស ធម្មំ សុណិត្វាន, បព្ពជឹ អនគារិយំ។

“បព្ពជិត្វា តទាបាហំ, ចិន្តេន្តោ ជិនសាសនំ;
ឯកកោវ វនេ រម្មេ, វសឹ សំសគ្គបីឡិតោ។

“សក្កាយវូបកាសោ មេ, ហេតុភូតោ មមាភវី;
មនសោ វូបកាសស្ស, សំសគ្គភយទស្សិនោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ.… កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា ថេរេ តត្ថ វិហរន្តេ រាជា កោដិធនបរិច្ចាគេន ភោជកគិរិវិហារំ នាម ការេត្វា ថេរំ តត្ថ វាសេសិ។ សោ តត្ថ វិហរន្តោ បរិនិព្ពានកាលេ –

៥៤៦. “សោហំ បរិបុណ្ណសង្កប្បោ, ចន្ទោ បន្នរសោ យថា;
សព្ពាសវបរិក្ខីណោ, នត្ថិ ទានិ បុនព្ភវោ”តិ។ –

ឱសានគាថមាហ។ សា ឧត្តានត្ថាវ។ តទេវ ច ថេរស្ស អញ្ញាព្យាករណំ អហោសីតិ។

ឯកវិហារិយត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. មហាកប្បិនត្ថេរគាថាវណ្ណនា

អនាគតំ យោ បដិកច្ច បស្សតីតិអាទិកា អាយស្មតោ មហាកប្បិនត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយំ កិរ បទុមុត្តរពុទ្ធកាលេ ហំសវតីនគរេ កុលឃរេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុណន្តោ សត្ថារំ ឯកំ ភិក្ខុំ ភិក្ខុឱវាទកានំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេន្តំ ទិស្វា តជ្ជំ អធិការកម្មំ កត្វា តំ ឋានន្តរំ បត្ថេសិ។

សោ តត្ថ យាវជីវំ កុសលំ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធកាលេ ពារាណសិយំ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ បុរិសសហស្សគណជេដ្ឋកោ ហុត្វា គព្ភសហស្សបដិមណ្ឌិតំ មហន្តំ បរិវេណំ ការាបេសិ។ តេ សព្ពេបិ ជនា យាវជីវំ កុសលំ កត្វា តំ ឧបាសកំ ជេដ្ឋកំ កត្វា សបុត្តទារា ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ ទេវមនុស្សេសុ សំសរិំសុ។ តេសុ គណជេដ្ឋកោ អម្ហាកំ សត្ថុ និព្ពត្តិតោ បុរេតរមេវ បច្ចន្តទេសេ កុក្កុដនាមកេ

នគរេ រាជគេហេ និព្ពត្តិ, តស្ស **កប្បិនោ**តិ នាមំ អហោសិ។ សេសបុរិសា តស្មិំយេវ នគរេ អមច្ចកុលេ និព្ពត្តឹសុ។ កប្បិនកុមារោ បិតុ អច្ចយេន ឆត្តំ ឧស្សាបេត្វា មហាកប្បិនរាជា នាម ជាតោ។ សោ សុតវិត្តកតាយ បាតោវ ចតូហិ ទ្វារេហិ សីឃំ ទូតេ បេសេសិ – “យត្ថ ពហុស្សុតេ បស្សថ, តតោ និវត្តិត្វា មយ្ហំ អារោចេថា”តិ។

តេន ច សមយេន អម្ហាកំ សត្ថា លោកេ ឧប្បជ្ជិត្វា សាវត្ថិំ ឧបនិស្សាយ វិហរតិ។ តស្មិំ កាលេ សាវត្ថិវាសិនោ វាណិជា សាវត្ថិយំ ឧដ្ឋានកភណ្ឌំ គហេត្វា តំ នគរំ គន្ត្វា ភណ្ឌំ បដិសាមេត្វា “រាជានំ បស្សិស្សាមា”តិ បណ្ណាការហត្ថា រញ្ញោ អារោចាបេសុំ។ តេ រាជា បក្កោសាបេត្វា និយ្យាទិតបណ្ណាការេ វន្ទិត្វា ឋិតេ “កុតោ អាគតត្ថា”តិ បុច្ឆិ។ “សាវត្ថិតោ, ទេវា”តិ។ “កច្ចិ វោ រដ្ឋំ សុភិក្ខំ, ធម្មិកោ រាជា”តិ? “អាម, ទេវា”តិ។ “កីទិសោ ធម្មោ តុម្ហាកំ ទេសេ ឥទានិ បវត្តតី”តិ? “តំ, ទេវ, ន សក្កា ឧច្ឆិដ្ឋមុខេហិ កថេតុ”ន្តិ។ រាជា សុវណ្ណភិង្ការេន ឧទកំ ទាបេសិ។ តេ មុខំ វិក្ខាលេត្វា ទសពលាភិមុខា អញ្ជលិំ បគ្គហេត្វា, “ទេវ, អម្ហាកំ ទេសេ ពុទ្ធរតនំ នាម ឧប្បន្ន”ន្តិ អាហំសុ។ រញ្ញោ “ពុទ្ធោ”តិ វចនេ សុតមត្តេយេវ សកលសរីរំ ផរមានា បីតិ ឧប្បជ្ជិ។ តតោ “ពុទ្ធោតិ, តាតា, វទេថា”តិ អាហ។ “ពុទ្ធោតិ, ទេវ, វទាមា”តិ។ ឯវំ តិក្ខត្តុំ វទាបេត្វា “ពុទ្ធោតិ បទំ អបរិមាណ”ន្តិ តស្មិំយេវ បទេ បសន្នោ សតសហស្សំ ទត្វា “អបរំ វទេថា”តិ បុច្ឆិ។ “ទេវ, លោកេ ធម្មរតនំ នាម ឧប្បន្ន”ន្តិ។ តម្បិ សុត្វា តថេវ សតសហស្សំ ទត្វា “អបរំ វទេថា”តិ បុច្ឆិ។ “ទេវ, សង្ឃរតនំ នាម ឧប្បន្ន”ន្តិ។ តម្បិ សុត្វា តថេវ សតសហស្សំ ទត្វា “ពុទ្ធស្ស ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពជិស្សាមី”តិ តតោវ និក្ខមិ។ អមច្ចាបិ តថេវ និក្ខមឹសុ។ សោ អមច្ចសហស្សេន សទ្ធិំ គង្គាតីរំ បត្វា “សចេ សត្ថា សម្មាសម្ពុទ្ធោ, ឥមេសំ អស្សានំ ខុរមត្តម្បិ មា តេមេតូ”តិ សច្ចាធិដ្ឋានំ កត្វា ឧទកបិដ្ឋេនេវ បូរំ គង្គានទិំ អតិក្កមិត្វា អបរម្បិ អឌ្ឍយោជនវិត្ថារំ នទិំ តថេវ អតិក្កមិត្វា តតិយំ ចន្ទភាគំ នាម មហានទិំ បត្វា តម្បិ តាយ ឯវ សច្ចកិរិយាយ អតិក្កមិ។

សត្ថាបិ តំទិវសំ បច្ចូសសមយំយេវ មហាករុណាសមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ លោកំ វោលោកេន្តោ “អជ្ជ មហាកប្បិនោ តិយោជនសតិកំ រជ្ជំ បហាយ អមច្ចសហស្សបរិវារោ មម សន្តិកេ បព្ពជិតុំ អាគមិស្សតី”តិ ទិស្វា “មយា តេសំ បច្ចុគ្គមនំ កាតុំ យុត្ត”ន្តិ បាតោវ សរីរបដិជគ្គនំ កត្វា ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ សាវត្ថិយំ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា បច្ឆាភត្តំ បិណ្ឌបាតបដិក្កន្តោ សយមេវ អាកាសេន គន្ត្វា ចន្ទភាគាយ នទិយា តីរេ តេសំ ឧត្តរណតិត្ថស្សាភិមុខដ្ឋានេ មហានិគ្រោធមូលេ បល្លង្កេន និសិន្នោ ឆព្ពណ្ណពុទ្ធរស្មិយោ វិស្សជ្ជេសិ។ តេ តេន តិត្ថេន ឧត្តរន្តា ពុទ្ធរស្មិយោ តតោ ចិតោ ច វិធាវន្តិយោ ឱលោកេន្តោ ភគវន្តំ ទិស្វា “យំ សត្ថារំ ឧទ្ទិស្ស មយំ អាគតា, អទ្ធា សោ ឯសោ”តិ ទស្សនេនេវ និដ្ឋំ គន្ត្វា ទិដ្ឋដ្ឋានតោ បដ្ឋាយ ឱនមិត្វា បរមនិបច្ចាការំ ករោន្តា ភគវន្តំ ឧបសង្កមឹសុ។ រាជា ភគវតោ គោប្ផកេសុ គហេត្វា សត្ថារំ វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ សទ្ធិំ អមច្ចសហស្សេន។ សត្ថា តេសំ ធម្មំ ទេសេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ សទ្ធិំ បរិសាយ អរហត្តេ បតិដ្ឋាសិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៥៤.៦៦-១០៧) –

“បទុមុត្តរោ នាម ជិនោ, សព្ពធម្មាន បារគូ;
ឧទិតោ អជដាកាសេ, រវីវ សរទម្ពរេ។

“វចនាភាយ ពោធេតិ, វេនេយ្យបទុមានិ សោ;
កិលេសបង្កំ សោសេតិ, មតិរំសីហិ នាយកោ។

“តិត្ថិយានំ យសេ ហន្តិ, ខជ្ជោតាភា យថា រវិ;
សច្ចត្ថាភំ បកាសេតិ, រតនំវ ទិវាករោ។

“គុណានំ អាយតិភូតោ, រតនានំវ សាគរោ;
បជ្ជុន្នោរិវ ភូតានិ, ធម្មមេឃេន វស្សតិ។

“អក្ខទស្សោ តទា អាសិំ, នគរេ ហំសសវ្ហយេ;
ឧបេច្ច ធម្មមស្សោសិំ, ជលជុត្តមនាមិនោ។

“ឱវាទកស្ស ភិក្ខូនំ, សាវកស្ស កតាវិនោ;
គុណំ បកាសយន្តស្ស, តប្បយន្តស្ស មេ មនំ។

“សុត្វា បតីតោ សុមនោ, និមន្តេត្វា តថាគតំ;
សសិស្សំ ភោជយិត្វាន, តំ ឋានមភិបត្ថយិំ។

“តទា ហំសសមភាគោ, ហំសទុន្ទុភិនិស្សនោ;
បស្សថេតំ មហាមត្តំ, វិនិច្ឆយវិសារទំ។

“បតិតំ បាទមូលេ មេ, សមុគ្គតតនូរុហំ;
ជីមូតវណ្ណំ បីណំសំ, បសន្ននយនាននំ។

“បរិវារេន មហតា, រាជយុត្តំ មហាយសំ;
ឯសោ កតាវិនោ ឋានំ, បត្ថេតិ មុទិតាសយោ។

“ឥមិនា បណិបាតេន, ចាគេន បណិធីហិ ច;
កប្បសតសហស្សានិ, នុបបជ្ជតិ ទុគ្គតឹ។

“ទេវេសុ ទេវសោភគ្គំ, មនុស្សេសុ មហន្តតំ;
អនុភោត្វាន សេសេន, និព្ពានំ បាបុណិស្សតិ។

“សតសហស្សិតោ កប្បេ, ឱក្កាកកុលសម្ភវោ;
គោតមោ នាម គោត្តេន, សត្ថា លោកេ ភវិស្សតិ។

“តស្ស ធម្មេសុ ទាយាទោ, ឱរសោ ធម្មនិម្មិតោ;
កប្បិនោ នាម នាមេន, ហេស្សតិ សត្ថុ សាវកោ។

“តតោហំ សុកតំ ការំ, កត្វាន ជិនសាសនេ;
ជហិត្វា មានុសំ ទេហំ, តុសិតំ អគមាសហំ។

“ទេវមានុសរជ្ជានិ, សតសោ អនុសាសិយ;
ពារាណសិយមាសន្នេ, ជាតោ កេណិយជាតិយំ។

“សហស្សបរិវារេន, សបជាបតិកោ អហំ;
បញ្ចបច្ចេកពុទ្ធានំ, សតានិ សមុបដ្ឋហឹ។

“តេមាសំ ភោជយិត្វាន, បច្ឆាទម្ហ តិចីវរំ;
តតោ ចុតា មយំ សព្ពេ, អហុម្ហ តិទសូបគា។

“បុនោ សព្ពេ មនុស្សត្តំ, អគមិម្ហ តតោ ចុតា;
កុក្កុដម្ហិ បុរេ ជាតា, ហិមវន្តស្ស បស្សតោ។

“កប្បិនោ នាមហំ អាសិ, រាជបុត្តោ មហាយសោ;
សេសាមច្ចកុលេ ជាតា, មមេវ បរិវារយុំ។

“មហារជ្ជសុខំ បត្តោ, សព្ពកាមសមិទ្ធិមា;
វាណិជេហិ សមក្ខាតំ, ពុទ្ធុប្បាទមហំ សុណឹ។

“ពុទ្ធោ លោកេ សមុប្បន្នោ, អសមោ ឯកបុគ្គលោ;
សោ បកាសេតិ សទ្ធម្មំ, អមតំ សុខមុត្តមំ។

“សុយុត្តា តស្ស សិស្សា ច, សុមុត្តា ច អនាសវា;
សុត្វា នេសំ សុវចនំ, សក្ករិត្វាន វាណិជេ។

“បហាយ រជ្ជំ សាមច្ចោ, និក្ខមឹ ពុទ្ធមាមកោ;
នទី ទិស្វា មហាចន្ទំ, បូរិតំ សមតិត្តិកំ។

“អប្បតិដ្ឋំ អនាលម្ពំ, ទុត្តរំ សីឃវាហិនឹ;
គុណំ សរិត្វា ពុទ្ធស្ស, សោត្ថិនា សមតិក្កមឹ។

“ភវសោតំ សចេ ពុទ្ធោ, តិណ្ណោ លោកន្តគូ វិទូ;
ឯតេន សច្ចវជ្ជេន, គមនំ មេ សមិជ្ឈតុ។

“យទិ សន្តិគមោ មគ្គោ, មោក្ខោ ចច្ចន្តិកំ សុខំ;
ឯតេន សច្ចវជ្ជេន, គមនំ មេ សមិជ្ឈតុ។

“សង្ឃោ ចេ តិណ្ណកន្តារោ, បុញ្ញក្ខេត្តោ អនុត្តរោ;
ឯតេន សច្ចវជ្ជេន, គមនំ មេ សមិជ្ឈតុ។

“សហ កតេ សច្ចវរេ, មគ្គា អបគតំ ជលំ;
តតោ សុខេន ឧត្តិណ្ណោ, នទីតីរេ មនោរមេ។

“និសិន្នំ អទ្ទសំ ពុទ្ធំ, ឧទេន្តំវ បភង្ករំ;
ជលន្តំ ហេមសេលំវ, ទីបរុក្ខំវ ជោតិតំ។

“សសីវ តារាសហិតំ, សាវកេហិ បុរក្ខតំ;
វាសវំ វិយ វស្សន្តំ, ទេសនាជលទន្តរំ។

“វន្ទិត្វាន សហាមច្ចោ, ឯកមន្តមុបាវិសឹ;
តតោ នោ អាសយំ ញត្វា, ពុទ្ធោ ធម្មមទេសយិ។

“សុត្វាន ធម្មំ វិមលំ, អវោចុម្ហ មយំ ជិនំ;
បព្ពាជេហិ មហាវីរ, និព្ពិន្ទាម្ហ មយំ ភវេ។

“ស្វក្ខាតោ ភិក្ខវេ ធម្មោ, ទុក្ខន្តករណាយ វោ;
ចរថ ព្រហ្មចរិយំ, ឥច្ចាហ មុនិសត្តមោ។

“សហ វាចាយ សព្ពេបិ, ភិក្ខុវេសធរា មយំ;
អហុម្ហ ឧបសម្បន្នា, សោតាបន្នា ច សាសនេ។

“តតោ ជេតវនំ គន្ត្វា, អនុសាសិ វិនាយកោ;
អនុសិដ្ឋោ ជិនេនាហំ, អរហត្តមបាបុណឹ។

“តតោ ភិក្ខុសហស្សានិ, អនុសាសិមហំ តទា;
មមានុសាសនករា, តេបិ អាសុំ អនាសវា។

“ជិនោ តស្មឹ គុណេ តុដ្ឋោ, ឯតទគ្គេ ឋបេសិ មំ;
ភិក្ខុឱវាទកានគ្គោ, កប្បិនោតិ មហាជនេ។

“សតសហស្សេ កតំ កម្មំ, ផលំ ទស្សេសិ មេ ឥធ;
បមុត្តោ សរវេគោវ, កិលេសេ ឈាបយឹ មម។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ…. កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បត្វា បន តេ សព្ពេវ សត្ថារំ បព្ពជ្ជំ យាចឹសុ។ សត្ថា តេ “ឯថ, ភិក្ខវោ”តិ អាហ។ សា ឯវ តេសំ បព្ពជ្ជា ឧបសម្បទា ច អហោសិ។ សត្ថា តំ ភិក្ខុសហស្សំ អាទាយ អាកាសេន ជេតវនំ អគមាសិ។ អថេកទិវសំ ភគវា តស្សន្តេវាសិកេ ភិក្ខូ អាហ – “កច្ចិ, ភិក្ខវេ, កប្បិនោ ភិក្ខូនំ ធម្មំ ទេសេតី”តិ? “ន, ភគវា, ទេសេតិ ។ អប្បោស្សុក្កោ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារមនុយុត្តោ វិហរតិ, ឱវាទមត្តម្បិ ន ទេតី”តិ។ សត្ថា ថេរំ បក្កោសាបេត្វា – “សច្ចំ កិរ ត្វំ, កប្បិន, អន្តេវាសិកានំ ឱវាទមត្តម្បិ ន ទេសី”តិ? “សច្ចំ, ភគវា”តិ។ “ព្រាហ្មណ, មា ឯវំ ករិ, អជ្ជ បដ្ឋាយ

ឧបគតានំ ធម្មំ ទេសេហី’’តិ។ ‘‘សាធុ, ភន្តេ’’តិ ថេរោ សត្ថុ វចនំ សិរសា សម្បដិច្ឆិត្វា ឯកោវ ទេទេវ សមណសហស្សំ អរហត្តេ បតិដ្ឋាបេសិ។ តេន នំ សត្ថា បដិបាដិយា អត្តនោ សាវកេ ថេរេ ឋានន្តរេ ឋបេន្តោ ភិក្ខុឱវាទកានំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេសិ។ អថេកទិវសំ ថេរោ ភិក្ខុនិយោ ឱវទន្តោ –

៥៤៧. ‘‘អនាគតំ យោ បដិកច្ច បស្សតិ, ហិតញ្ច អត្ថំ អហិតញ្ច តំ ទ្វយំ;
វិទ្ទេសិនោ តស្ស ហិតេសិនោ វា, រន្ធំ ន បស្សន្តិ សមេក្ខមានា។

៥៤៨. ‘‘អានាបានសតី យស្ស, បរិបុណ្ណា សុភាវិតា;
អនុបុព្ពំ បរិចិតា, យថា ពុទ្ធេន ទេសិតា;
សោមំ លោកំ បភាសេតិ, អព្ភា មុត្តោវ ចន្ទិមា។

៥៤៩. ‘‘ឱទាតំ វត មេ ចិត្តំ, អប្បមាណំ សុភាវិតំ;
និព្ពិទ្ធំ បគ្គហិតញ្ច, សព្ពា ឱភាសតេ ទិសា។

៥៥០. ‘‘ជីវតេ វាបិ សប្បញ្ញោ, អបិ វិត្តបរិក្ខយោ;
បញ្ញាយ ច អលាភេន, វិត្តវាបិ ន ជីវតិ។

៥៥១. ‘‘បញ្ញា សុតវិនិច្ឆិនី, បញ្ញា កិត្តិសិលោកវទ្ធនី;
បញ្ញាសហិតោ នរោ ឥធ, អបិ ទុក្ខេសុ សុខានិ វិន្ទតិ។

៥៥២. ‘‘នាយំ អជ្ជតនោ ធម្មោ, នច្ឆេរោ នបិ អព្ភុតោ;
យត្ថ ជាយេថ មីយេថ, តត្ថ កឹ វិយ អព្ភុតំ។

៥៥៣. ‘‘អនន្តរញ្ហិ ជាតស្ស, ជីវិតា មរណំ ធុវំ;
ជាតា ជាតា មរន្តីធ, ឯវំ ធម្មា ហិ បាណិនោ។

៥៥៤. ‘‘ន ហេតទត្ថាយ មតស្ស ហោតិ, យំ ជីវិតត្ថំ បរបោរិសានំ;
មតម្ហិ រុណ្ណំ ន យសោ ន លោក្យំ, ន វណ្ណិតំ សមណព្រាហ្មណេហិ។

៥៥៥. ‘‘ចក្ខុំ សរីរំ ឧបហន្តិ តេន, និហីយតិ វណ្ណពលំ មតី ច;
អានន្ទិនោ តស្ស ទិសា ភវន្តិ, ហិតេសិនោ នាស្ស សុខី ភវន្តិ។

៥៥៦. ‘‘តស្មា ហិ ឥច្ឆេយ្យ កុលេ វសន្តេ, មេធាវិនោ ចេវ ពហុស្សុតេ ច;
យេសញ្ហិ បញ្ញាវិភវេន កិច្ចំ, តរន្តិ នាវាយ នទីវ បុណ្ណ’’ន្តិ។ –

ឥមា គាថា អភាសិ។

តត្ថ **អនាគត**ន្តិ ន អាគតំ, អវិន្ទន្តិ, អត្ថោ។ **បដិកច្ចា**តិ បុរេតរំយេវ។ **បស្សតី**តិ ឱលោកេតិ។ **អត្ថ**ន្តិ កិច្ចំ។ **តំ ទ្វយ**ន្តិ ហិតាហិតំ។ **វិទ្ទេសិនោ**តិ អមិត្តា។ **ហិតេសិនោ**តិ មិត្តា។ **រន្ធ**ន្តិ ឆិទ្ទំ។ **សមេក្ខមានា**តិ គវេសន្តា។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យោ បុគ្គលោ អត្តនោ ហិតាវហំ អហិតាវហំ តទុភយញ្ច អត្ថំ កិច្ចំ អនាគតំ អសម្បត្តំ បុរេតរំយេវ បញ្ញាចក្ខុនា អហំ វិយ បស្សតិ វីមំសតិ វិចារេតិ, តស្ស អមិត្តា វា អហិតជ្ឈាសយេន មិត្តា វា ហិតជ្ឈាសយេន រន្ធំ គវេសន្តា ន បស្សន្តិ, តាទិសោ បញ្ញវា បុគ្គលោ អច្ឆិទ្ទវុត្តិ, តស្មា តុម្ហេហិ តថារូបេហិ ភវិតព្ពន្តិ។

ឥទានិ អានាបានសតិភាវនាយ គុណំ ទស្សេន្តោ តត្ថ តានិ យោជេតុំ **‘‘អានាបានសតី យស្សា’’**តិ ទុតិយំ គាថមាហ។ តត្ថ **អាន**ន្តិ អស្សាសោ។ **អបាន**ន្តិ បស្សាសោ។ អស្សាសបស្សាសនិមិត្តារម្មណា សតិ អានាបានសតិ។ សតិសីសេន ចេត្ថ តំសម្បយុត្តសមាធិភាវនា អធិប្បេតា។ **យស្សា**តិ, យស្ស យោគិនោ។ **បរិបុណ្ណា សុភាវិតា**តិ ចតុន្នំ សតិបដ្ឋានានំ សោឡសន្នញ្ច អាការានំ បារិបូរិយា សព្ពសោ បុណ្ណា សត្តន្នំ ពោជ្ឈង្គានំ វិជ្ជាវិមុត្តីនញ្ច បារិបូរិយា សុដ្ឋុ ភាវិតា វឌ្ឍិតា។ **អនុបុព្ពំ បរិចិតា, យថា ពុទ្ធេន ទេសិតា**តិ ‘‘សោ សតោវ អស្សសតី’’តិអាទិនា (ទី. និ. ២.៣៧៤; ម. និ. ១.១០៧) យថា ភគវតា ទេសិតា, តថា អនុបុព្ពំ អនុក្កមេន បរិចិតា អាសេវិតា ភាវិតា។ **សោមំ លោកំ បភាសេតិ, អព្ភា មុត្តោវ ចន្ទិមា**តិ សោ យោគាវចរោ យថា អព្ភាទិឧបក្កិលេសា វិមុត្តោ ចន្ទោ ចន្ទាលោកេន ឥមំ ឱកាសលោកំ បភាសេតិ, ឯវំ អវិជ្ជាទិឧបក្កិលេសវិមុត្តោ ញាណាលោកេន អត្តសន្តានបតិតំ បរសន្តានបតិតញ្ច សង្ខារលោកំ បភាសេតិ បកាសេតិ។ តស្មា តុម្ហេហិ អានាបានសតិភាវនា ភាវេតព្ពាតិ អធិប្បាយោ។

ឥទានិ អត្តានំ និទស្សនំ កត្វា ភាវនាភិយោគស្ស សផលតំ ទស្សេន្តោ “**ឱទាតំ វត មេ ចិត្ត**”ន្តិ តតិយំ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – នីវរណមលវិគមតោ **ឱទាតំ** សុទ្ធំ វត មម ចិត្តំ។ យថា បមាណករា រាគាទយោ បហីនា, អប្បមាណញ្ច និព្ពានំ បច្ចក្ខំ កតំ អហោសិ, តថា ភាវិតត្តា **អប្បមាណំ សុភាវិតំ**, តតោ ឯវ ចតុសច្ចំ **និព្ពិទ្ធំ** បដិវិជ្ឈិតំ, សកលសំកិលេសបក្ខតោ **បគ្គហិតញ្ច** ហុត្វា ទុក្ខាទិកា បុព្ពន្តាទិកា ច ទិសា ឱភាសតេ តត្ថ វិតិណ្ណកង្ខត្តា សព្ពធម្មេសុ វិគតសម្មោហត្តា ច។ តស្មា តុម្ហេហិបិ ឯវំ ចិត្តំ ភាវេតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។

យថា ភាវនាមយា បញ្ញា ចិត្តមលវិសោធនាទិនា បុរិសស្ស ពហុបការា, ឯវំ ឥតរាបីតិ ទស្សេន្តោ “**ជីវតោ វាបិ សប្បញ្ញោ**”តិ ចតុត្ថគាថមាហ។ តស្សត្ថោ – បរិក្ខីណធនោបិ សប្បញ្ញជាតិកោ ឥតរីតរសន្តោសេន សន្តុដ្ឋោ អនវជ្ជាយ ជីវិកាយ ជីវតិយេវ។ តស្ស ហិ ជីវិតំ ជីវិតំ នាម។ តេនាហ ភគវា – “បញ្ញាជីវិំ ជីវិតមាហុ សេដ្ឋ”ន្តិ (សំ. និ. ១.៧៣, ២៤៦; សុ. និ. ១៨៤)។ ទុម្មេធបុគ្គលោ បន បញ្ញាយ អលាភេន ទិដ្ឋធម្មិកំ សម្បរាយិកញ្ច អត្ថំ វិរាធេន្តោ វិត្តវាបិ ន ជីវតិ, គរហាទិប្បត្តិយា ជីវន្តោ នាម ន តស្ស ហោតិ, អនុបាយញ្ញុតាយ វា យថាធិគតំ ធនំ នាសេន្តោ ជីវិតម្បិ សន្ធារេតុំ ន សក្កោតិយេវ, តស្មា បារិហារិយបញ្ញាបិ តុម្ហេហិ អប្បមត្តេហិ សម្បាទេតព្ពាតិ អធិប្បាយោ។

ឥទានិ បញ្ញាយ អានិសំសេ ទស្សេតុំ “**បញ្ញា សុតវិនិច្ឆិនី**”តិ បញ្ចមំ គាថមាហ។ តត្ថ **បញ្ញា សុតវិនិច្ឆិនី**តិ បញ្ញា នាមេសា សុតស្ស វិនិច្ឆយិនី, យថាសុតេ សោតបថមាគតេ អត្ថេ “អយំ អកុសលោ, អយំ កុសលោ, អយំ សាវជ្ជោ, អយំ អនវជ្ជោ”តិអាទិនា វិនិច្ឆយជននី។ **កិត្តិសិលោកវទ្ធនី**តិ កិត្តិយា សម្មុខា បសំសាយ សិលោកស្ស បត្ថដយសភាវស្ស វទ្ធនី, បញ្ញវតោយេវ ហិ កិត្តិអាទយោ វិញ្ញូនំ បាសំសភាវតោ។ **បញ្ញាសហិតោ**តិ បារិហារិយបញ្ញាយ, វិបស្សនាបញ្ញាយ ច យុត្តោ។ **អបិ ទុក្ខេសុ សុខានិ វិន្ទតី**តិ ឯកន្តទុក្ខសភាវេសុ ខន្ធាយតនាទីសុ សម្មាបដិបត្តិយា យថាភូតសភាវាវពោធេន និរាមិសានិបិ សុខានិ បដិលភតិ។

ឥទានិ តាសំ ភិក្ខុនីនំ អនិច្ចតាបដិសំយុត្តំ ធីរភាវាវហំ ធម្មំ កថេន្តោ “**នាយំ អជ្ជតនោ ធម្មោ**”តិអាទិនា សេសគាថា អភាសិ។ តត្រាយំ សង្ខេបត្ថោ – យ្វាយំ សត្តានំ ជាយនមីយនសភាវោ, អយំ ធម្មោ **អជ្ជតនោ** អធុនាគតោ ន ហោតិ, អភិណ្ហបវត្តិកតាយ ន អច្ឆរិយោ, អព្ភុតបុព្ពតាភាវតោ នាបិ **អព្ភុតោ**។ តស្មា **យត្ថ ជាយេថ មីយេថ**, យស្មិំ លោកេ សត្តោ ជាយេយ្យ, សោ ឯកំសេន មីយេថ, តត្ថ **កិំ វិយ?** កិំ នាម អព្ភុតំ សិយា? សភាវិកត្តា មរណស្ស – ន ហិ ខណិកមរណស្ស កិញ្ចិ ការណំ អត្ថិ។ យតោ **អនន្តរញ្ហិ ជាតស្ស, ជីវិតា មរណំ ធុវំ** ជាតស្ស ជាតិសមនន្តរំ ជីវិតតោ មរណំ ឯកន្តិកំ ឧប្បន្នានំ ខន្ធានំ ឯកំសេន ភិជ្ជនតោ។ យោ បនេត្ថ ជីវតីតិ លោកវោហារោ, សោ តទុបាទានស្ស អនេកបច្ចយាយត្តតាយ អនេកន្តិកោ, យស្មា ឯតទេវំ, តស្មា **ជាតា មរន្តីធ, ឯវំធម្មា ហិ បាណិនោ**តិ អយំ សត្តានំ បកតិ, យទិទំ ជាតានំ មរណន្តិ ជាតិយា មរណានុពន្ធនតំ អាហ។

ឥទានិ យស្មា តាសុ ភិក្ខុនីសុ កាចិ សោកពន្ធិតចិត្តាបិ អត្ថិ, តស្មា តាសំ សោកវិនោទនំ កាតុំ “**ន ហេតទត្ថាយា**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ន ហេតទត្ថាយ មតស្ស ហោតី**តិ យំ មតស្ស **ជីវិតត្ថំ** ជីវិតនិមិត្តំ **បរបោរិសានំ** បរបុគ្គលានំ រុណ្ណំ, ឯតំ តស្ស មតស្ស សត្តស្ស ជីវិតត្ថំ តាវ តិដ្ឋតុ, កស្សចិបិ អត្ថាយ ន ហោតិ, យេ បន រុទន្តិ, តេសម្បិ **មតម្ហិ** មតបុគ្គលនិមិត្តំ រុណ្ណំ, **ន យសោ ន លោក្យំ** យសាវហំ វិសុទ្ធាវហញ្ច ន ហោតិ ។ **ន វណ្ណិតំ សមណព្រាហ្មណេហី**តិ វិញ្ញុប្បសដ្ឋម្បិ ន ហោតិ, អថ ខោ វិញ្ញុគរហិតមេវាតិ អត្ថោ។

ន កេវលមេតេវ យេ រុទតោ អាទីនវា, អថ ខោ ឥមេបីតិ ទស្សេន្តោ “**ចក្ខុំ សរីរំ ឧបហន្តិ**”តិ គាថំ វត្វា តតោ បរំ សោកាទិអនត្ថបដិពាហនត្ថំ កល្យាណមិត្តបយិរុបាសនាយំ តា និយោជេន្តោ “**តស្មា**”តិអាទិនា ឱសានគាថមាហ។ តត្ថ **តស្មា**តិ យស្មា រុណ្ណំ រុទន្តស្ស បុគ្គលស្ស ចក្ខុំ សរីរញ្ច **ឧបហន្តិ** វិពាធតិ, តេន រុណ្ណេន វណ្ណោ ពលំ មតិ ច **និហីយតិ** បរិហាយតិ, **តស្ស** រុទន្តស្ស បុគ្គលស្ស **ទិសា** សបត្តា **អានន្ទិនោ** បមោទវន្តោ បីតិវន្តោ ភវន្តិ។ ហិតេសិនោ មិត្តា ទុក្ខី ទុក្ខិតា ភវន្តិ តស្មា ធម្មោជបញ្ញាយ សមន្នាគតត្តា **មេធាវិនោ** ទិដ្ឋធម្មិកាទិអត្ថសន្និស្សិតស្ស ពាហុសច្ចស្ស បារិបូរិយា **ពហុស្សុតេ**, អត្តនោ កុលេ វសន្តេ **ឥច្ឆេយ្យ** បាដិកង្ខេយ្យ កុលូបកេ ករេយ្យ។ **យេស**ន្តិ យេសំ មេធាវីនំ ពហុស្សុតានំ បណ្ឌិតានំ **បញ្ញាវិភវេន** បញ្ញាពលេន យថា មហោឃស្ស បុណ្ណំ នទី នាវាយ តរន្តិ, ឯវំ កុលបុត្តា អត្តនោ អត្ថកិច្ចំ **តរន្តិ** បារំ បាបុណន្តិ។ តេ ឥច្ឆេយ្យ កុលេ វសន្តេតិ យោជនា។

ឯវំ ថេរោ តាសំ ភិក្ខុនីនំ ធម្មំ កថេត្វា វិស្សជ្ជេសិ។ តា ថេរស្ស ឱវាទេ ឋត្វា សោកំ វិនោទេត្វា យោនិសោ បដិបជ្ជន្តិយោ សទត្ថំ បរិបូរេសុំ។

មហាកប្បិនត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ចូឡបន្ថកត្ថេរគាថាវណ្ណនា

ទន្ធា មយ្ហំ គតីតិអាទិកា អាយស្មតោ ចូឡបន្ថកត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? យទេត្ថ អដ្ឋុប្បត្តិវសេន វត្តព្វំ, តំ អដ្ឋកនិបាតេ មហាបន្ថកវត្ថុស្មឹ (ថេរគា. អដ្ឋ. ២.មហាបន្ថកត្ថេរគាថាវណ្ណនា) វុត្តមេវ។ អយំ បន វិសេសោ – មហាបន្ថកត្ថេរោ អរហត្តំ បត្វា អគ្គផលសុខេន វីតិនាមេន្តោ ចិន្តេសិ – “កថំ នុ ខោ សក្កា ចូឡបន្ថកម្បិ ឥមស្មឹ សុខេ បតិដ្ឋបេតុ”ន្តិ? សោ អត្តនោ អយ្យកំ ធនសេដ្ឋឹ ឧបសង្កមិត្វា អាហ – “សចេ, មហាសេដ្ឋិ, អនុជានាថ , អហំ ចូឡបន្ថកំ បព្ពាជេយ្យ”ន្តិ។ “បព្ពាជេថ, ភន្តេ”តិ។ ថេរោ តំ បព្ពាជេសិ។ សោ ទសសុ សីលេសុ បតិដ្ឋិតោ ភាតុ សន្តិកេ –

> “បទុមំ យថា កោកនទំ សុគន្ធំ, បាតោ សិយា ផុល្លមវីតគន្ធំ;
> អង្គីរសំ បស្ស វិរោចមានំ, តបន្តមាទិច្ចមិវន្តលិក្ខេ”តិ។ (សំ. និ. ១.១២៣; អ. និ. ៥.១៩៥) –

គាថំ ឧគ្គណ្ហន្តោ ចតូហិ មាសេហិ គហេតុំ នាសក្ខិ, គហិតគហិតំ បទំ ហទយេ ន តិដ្ឋតិ។ អថ នំ មហាបន្ថកោ អាហ – “បន្ថក, ត្វំ ឥមស្មឹ សាសនេ អភព្ពោ, ចតូហិ មាសេហិ ឯកគាថម្បិ គហេតុំ ន សក្កោសិ។ បព្ពជិតកិច្ចំ បន ត្វំ កថំ មត្ថកំ បាបេស្សសិ? និក្ខម ឥតោ”តិ។ សោ ថេរេន បណាមិតោ ទ្វារកោដ្ឋកសមីបេ រោទមានោ អដ្ឋាសិ។

តេន ច សមយេន សត្ថា ជីវកម្ពវនេ វិហរតិ។ អថ ជីវកោ បុរិសំ បេសេសិ, “បញ្ចហិ ភិក្ខុសតេហិ សទ្ធឹ សត្ថារំ និមន្តេហី”តិ។ តេន ច សមយេន អាយស្មា មហាបន្ថកោ ភត្តុទ្ទេសកោ ហោតិ។ សោ “បញ្ចន្នំ ភិក្ខុសតានំ ភិក្ខំ បដិច្ឆថ, ភន្តេ”តិ វុត្តោ “ចូឡបន្ថកំ ឋបេត្វា សេសានំ បដិច្ឆាមី”តិ អាហ។ តំ សុត្វា ចូឡបន្ថកោ ភិយ្យោសោមត្តាយ ទោមនស្សប្បត្តោ អហោសិ។ សត្ថា តស្ស ចិត្តក្ខេទំ ញត្វា, “ចូឡបន្ថកោ មយា កតេន ឧបាយេន ពុជ្ឈិស្សតី”តិ តស្ស អវិទូរេ ឋានេ អត្តានំ ទស្សេត្វា “កឹ, បន្ថក, រោទសី”តិ បុច្ឆិ។ “ភាតា មំ, ភន្តេ, បណាមេតី”តិ អាហ។ “បន្ថក, មា ចិន្តយិ, មម សាសនេ តុយ្ហំ បព្ពជ្ជា, ឯហិ, ឥមំ គហេត្វា ‘រជោហរណំ, រជោហរណ’ន្តិ មនសិ ករោហី”តិ ឥទ្ធិយា សុទ្ធំ ចោឡក្ខណ្ឌំ អភិសង្ខរិត្វា អទាសិ។ សោ សត្ថារា ទិន្នំ ចោឡក្ខណ្ឌំ “រជោហរណំ, រជោហរណ”ន្តិ ហត្ថេន បរិមជ្ជន្តោ និសីទិ។ តស្ស តំ បរិមជ្ជន្តស្ស កិលិដ្ឋធាតុកំ ជាតំ, បុន បរិមជ្ជន្តស្ស ឧក្ខលិបរិបុញ្ឆនសទិសំ ជាតំ។ សោ ញាណស្ស បរិបក្កត្តា ឯវំ ចិន្តេសិ – “ឥទំ ចោឡក្ខណ្ឌំ បកតិយា បរិសុទ្ធំ, ឥមំ ឧបាទិណ្ណកសរីរំ និស្សាយ កិលិដ្ឋំ អញ្ញថា ជាតំ, តស្មា អនិច្ចំ យថាបេតំ, ឯវំ ចិត្តម្បី”តិ ខយវយំ បដ្ឋបេត្វា តស្មិំយេវ និមិត្តេ ឈានានិ និព្ពត្តេត្វា ឈានបាទកំ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ១.២.៣៥-៥៤) –

> “បទុមុត្តរោ នាម ជិនោ, អាហុតីនំ បដិគ្គហោ;
> គណម្ហា វូបកដ្ឋោ សោ, ហិមវន្តេ វសី តទា។
>
> “អហម្បិ ហិមវន្តម្ហិ, វសាមិ អស្សមេ តទា;
> អចិរាគតំ មហាវីរំ, ឧបេសឹ លោកនាយកំ។
>
> “បុប្ផច្ឆត្តំ គហេត្វាន, ឧបគច្ឆឹ នរាសភំ;
> សមាធឹ សមាបជ្ជន្តំ, អន្តរាយមកាសហំ។
>
> “ឧភោ ហត្ថេហិ បគ្គយ្ហ, បុប្ផច្ឆត្តំ អទាសហំ;
> បដិគ្គហេសិ ភគវា, បទុមុត្តរោ មហាមុនិ។
>
> “សព្ពេ ទេវា អត្តមនា, ហិមវន្តំ ឧបេន្តិ តេ;
> សាធុការំ បវត្តេសុំ, អនុមោទិស្សតិ ចក្ខុមា។
>
> “ឥទំ វត្វាន តេ ទេវា, ឧបគច្ឆុំ នរុត្តមំ;
> អាកាសេ ធារយន្តស្ស, បទុមច្ឆត្តមុត្តមំ។
>
> “សតបត្តឆត្តំ បគ្គយ្ហ, អទាសិ តាបសោ មម;

តមហំ កិត្តយិស្សាមិ, សុណាថ មម ភាសតោ។

“បញ្ចវីសតិកប្បានិ, ទេវរជ្ជំ ករិស្សតិ;
ចតុត្តឹសតិក្ខត្តុញ្ច, ចក្កវត្តី ភវិស្សតិ។

“យំ យំ យោនឹ សំសរតិ, ទេវត្តំ អថ មានុសំ;
អព្ភោកាសេ បតិដ្ឋន្តំ, បទុមំ ធារយិស្សតិ។

“កប្បសតសហស្សម្ហិ , ឱក្កាកកុលសម្ភវោ;
គោតមោ នាម គោត្តេន, សត្ថា លោកេ ភវិស្សតិ។

“បកាសិតេ បាវចនេ, មនុស្សត្តំ លភិស្សតិ;
មនោមយម្ហិ កាយម្ហិ, ឧត្តមោ សោ ភវិស្សតិ។

“ទ្វេ ភាតរោ ភវិស្សន្តិ, ឧភោបិ បន្ថកវ្ហយា;
អនុភោត្វា ឧត្តមត្ថំ, ជោតយិស្សន្តិ សាសនំ។

“សោហំ អដ្ឋារសវស្សោ, បព្ពជឹ អនគារិយំ;
វិសេសាហំ ន វិន្ទាមិ, សក្យបុត្តស្ស សាសនេ។

“ទន្ធា មយ្ហំ គតី អាសិ, បរិភូតោ បុរេ អហុំ;
ភាតា ច មំ បណាមេសិ, គច្ឆ ទានិ សកំ ឃរំ។

“សោហំ បណាមិតោ សន្តោ, សង្ឃារាមស្ស កោដ្ឋកេ;
ទុម្មនោ តត្ថ អដ្ឋាសឹ, សាមញ្ញស្មឹ អបេក្ខវា។

“ភគវា តត្ថ អាគច្ឆិ, សីសំ មយ្ហំ បរាមសិ;
ពាហាយ មំ គហេត្វាន, សង្ឃារាមំ បវេសយិ។

“អនុកម្បាយ មេ សត្ថា, អទាសិ បាទបុញ្ឆនឹ;
ឯវំ សុទ្ធំ អធិដ្ឋេហិ, ឯកមន្តមធិដ្ឋហំ។

“ហត្ថេហិ តមហំ គយ្ហ, សរឹ កោកនទំ អហំ;
តត្ថ ចិត្តំ វិមុច្ចិ មេ, អរហត្តំ អបាបុណឹ។

“មនោមយេសុ កាយេសុ, សព្ពត្ថ បារមឹ គតោ;
សព្ពាសវេ បរិញ្ញាយ, វិហរាមិ អនាសវោ។

“បដិសម្ភិទា ចតស្សោ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តមត្តេនេវស្ស តេបិដកំ បញ្ចាភិញ្ញា ច អាគមឹសុ។ សត្ថា ឯកេន ឩនេហិ បញ្ចហិ ភិក្ខុសតេហិ សទ្ធឹ គន្ត្វា ជីវកស្ស និវេសនេ បញ្ញត្តេ អាសនេ និសីទិ។ ចូឡបន្ថកោ បន អត្តនោ ភិក្ខាយ អប្បដិច្ឆិតត្តា ឯវ ន គតោ។ ជីវកោ យាគុំ ទាតុំ អារភិ, សត្ថា បត្តំ ហត្ថេន បិទហិ។ “កស្មា, ភន្តេ, ន គណ្ហថា”តិ វុត្តេ – “វិហារេ ឯកោ ភិក្ខុ អត្ថិ, ជីវកា”តិ។ សោ បុរិសំ បហិណិ, “គច្ឆ, ភណេ, វិហារេ និសិន្នំ អយ្យំ គហេត្វា ឯហី”តិ។ ចូឡបន្ថកត្ថេរោបិ រូបេន កិរិយាយ ច ឯកម្បិ ឯកេន អសទិសំ ភិក្ខុសហស្សំ និម្មិនិត្វា និសីទិ។ សោ បុរិសោ វិហារេ ភិក្ខូនំ ពហុភាវំ ទិស្វា គន្ត្វា ជីវកស្ស កថេសិ – “ឥមស្មា ភិក្ខុសង្ឃា វិហារេ ភិក្ខុសង្ឃោ ពហុតរោ, បក្កោសិតព្ពំ អយ្យំ ន ជានាមី”តិ។ ជីវកោ សត្ថារំ បដិបុច្ឆិ – “កោនាមោ, ភន្តេ, វិហារេ និសិន្នោ ភិក្ខូ”តិ? “ចូឡបន្ថកោ នាម, ជីវកា”តិ។ “គច្ឆ , ភណេ, ‘ចូឡបន្ថកោ នាម កតរោ’តិ បុច្ឆិត្វា តំ អានេហី”តិ។ សោ វិហារំ គន្ត្វា “ចូឡបន្ថកោ នាម កតរោ, ភន្តេ”តិ បុច្ឆិ។ “អហំ ចូឡបន្ថកោ”,“អហំ ចូឡបន្ថកោ”តិ ឯកបហារេនេវ ភិក្ខុសហស្សម្បិ កថេសិ។ សោ បុនាគន្ត្វា តំ បវត្តឹ ជីវកស្ស អារោចេសិ។ ជីវកោ បដិវិទ្ធសច្ចត្តា “ឥទ្ធិមា មញ្ញេ, អយ្យោ”តិ នយតោ ញត្វា “គច្ឆ, ភណេ, បឋមំ កថនកមយ្យមេវ ‘តុម្ហេ សត្ថា បក្កោសតី’តិ វត្វា ចីវរកណ្ណេ គណ្ហា”តិ អាហ។ សោ វិហារំ គន្ត្វា តថា អកាសិ, តាវទេវ និម្មិតភិក្ខូ អន្តរធាយឹសុ។ សោ ថេរំ គហេត្វា អគមាសិ។

សត្ថា តស្មិំ ខណេ យាគុញ្ច ខជ្ជកាទិភេទញ្ច បដិគ្គណ្ហិ។ ទសពលេ ភត្តកិច្ចំ កត្វា វិហារំ គតេ ធម្មសភាយំ កថា ឧទបាទិ – “អហោ ពុទ្ធានំ អានុភាវោ, យត្រ ហិ នាម ចត្តារោ មាសេ ឯកគាថំ គហេតុំ អសក្កោន្តម្បិ លហុកេន ខណេនេវ ឯវំ មហិទ្ធិកំ អកំសូ”តិ។ សត្ថា តេសំ ភិក្ខូនំ កថាសល្លាបំ សុត្វា អាគន្ត្វា ពុទ្ធាសនេ និសជ្ជ, “កីវទេថ, ភិក្ខវេ”តិ បុច្ឆិត្វា, “ឥមំ នាម, ភន្តេ”តិ វុត្តេ, “ភិក្ខវេ, ចូឡបន្ថកេន ឥទានិ មយ្ហំ ឱវាទេ ឋត្វា លោកុត្តរទាយជ្ជំ លទ្ធំ, បុព្ពេ បន លោកិយទាយជ្ជ”ន្តិ វត្វា តេហិ យាចិតោ ចូឡសេដ្ឋិជាតកំ (ជា. ១.១.៤) កថេសិ។ អបរភាគេ តំ សត្ថា អរិយគណបរិវុតោ ធម្មាសនេ និសិន្នោ មនោមយំ កាយំ អភិនិម្មិនន្តានំ ភិក្ខូនំ ចេតោវិវដ្ដកុសលានញ្ច អគ្គដ្ឋានេ ឋបេសិ។ សោ អបរេន សមយេន ភិក្ខូហិ “តថា ទន្ធធាតុកេន កថំ តយា សច្ចានិ បដិវិទ្ធានី”តិ បុដ្ឋោ ភាតុ បណាមនតោ បដ្ឋាយ អត្តនោ បដិបត្តឹ បកាសេន្តោ –

៥៥៧. “ទន្ធា មយ្ហំ គតី អាសិ, បរិភូតោ បុរេ អហំ;
ភាតា ច មំ បណាមេសិ, គច្ឆ ទានិ តុវំ ឃរំ។

៥៥៨. “សោហំ បណាមិតោ សន្តោ, សង្ឃារាមស្ស កោដ្ឋកេ;
ទុម្មនោ តត្ថ អដ្ឋាសិំ, សាសនស្មិំ អបេក្ខវា។

៥៥៩. “ភគវា តត្ថ អាគច្ឆិ, សីសំ មយ្ហំ បរាមសិ;
ពាហាយ មំ គហេត្វាន, សង្ឃារាមំ បវេសយិ។

៥៦០. “អនុកម្បាយ មេ សត្ថា, បាទាសិ បាទបុញ្ឆនឹ;
ឯតំ សុទ្ធំ អធិដ្ឋេហិ, ឯកមន្តំ ស្វធិដ្ឋិតំ។

៥៦១. “តស្សាហំ វចនំ សុត្វា, វិហាសិំ សាសនេ រតោ;
សមាធឹ បដិបាទេសិំ, ឧត្តមត្ថស្ស បត្តិយា។

៥៦២. “បុព្ពេនិវាសំ ជានាមិ, ទិព្ពចក្ខុ វិសោធិតំ;
តិស្សោ វិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសនំ។

៥៦៣. “សហស្សក្ខត្តុមត្តានំ, និម្មិនិត្វាន បន្ថកោ;
និសីទម្ពវនេ រម្មេ, យាវ កាលប្បវេទនា។

៥៦៤. “តតោ មេ សត្ថា បាហេសិ, ទូតំ កាលប្បវេទកំ;
បវេទិតម្ហិ កាលម្ហិ, វេហាសាទុបសង្កមិំ។

៥៦៥. “វន្ទិត្វា សត្ថុនោ បាទេ, ឯកមន្តំ និសីទហំ;
និសិន្នំ មំ វិទិត្វាន, អថ សត្ថា បដិគ្គហិ។

៥៦៦. “អាយាគោ សព្ពលោកស្ស, អាហុតីនំ បដិគ្គហោ;
បុញ្ញក្ខេត្តំ មនុស្សានំ, បដិគណ្ហិត្ថ ទក្ខិណ”ន្តិ។ –

ឥមា គាថា អភាសិ។

តត្ថ **ទន្ធា**តិ, មន្ទា, ចតុប្បទិកំ គាថំ ចតូហិ មាសេហិ គហេតុំ អសមត្ថភាវេន ទុព្ពលា។ **គតី**តិ ញាណគតិ។ **អាសី**តិ, អហោសិ។ **បរិភូតោ**តិ, តតោ ឯវ “មុដ្ឋស្សតិ អសម្បជានោ”តិ ហីឡិតោ។ **បុរេ**តិ, បុព្ពេ បុថុជ្ជនកាលេ។ **ភាតា ចា**តិ សមុច្ចយត្ថោ ច-សទ្ទោ, ន កេវលំ បរិភូតោវ, អថ ខោ ភាតាបិ មំ **បណាមេសិ,** “បន្ថក, ត្វំ ទុប្បញ្ញោ អហេតុកោ មញ្ញេ, តស្មា បព្ពជិតកិច្ចំ មត្ថកំ បាបេតុំ អសមត្ថោ , ន ឥមស្ស សាសនស្ស អនុច្ឆវិកោ, គច្ឆ ទានិ តុយ្ហំ អយ្យកឃរ”ន្តិ និក្កឌ្ឍេសិ។ **ភាតា**តិ, ភាតរា។

កោដ្ឋកេតិ, ទ្វារកោដ្ឋកសមីបេ។ **ទុម្មនោ**តិ, ទោមនស្សិតោ។ **សាសនស្មិំ អបេក្ខវា**តិ, សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សាសនេ សាបេក្ខោ អវិព្ភមិតុកាមោ។

ភគវា តត្ថ អាគច្ឆីតិ, មហាករុណាសញ្ចោទិតមានសោ មំ អនុគ្គណ្ហន្តោ ភគវា យត្ថាហំ ឋិតោ, តត្ថ អាគច្ឆិ។ អាគន្ត្វា ច, “បន្ថក, អហំ តេ សត្ថា, ន មហាបន្ថកោ, មំ ឧទ្ទិស្ស តវ បព្ពជ្ជា”តិ សមស្សាសេន្តោ **សីសំ មយ្ហំ បរាមសិ** ជាលាពន្ធនមុទុតលុនបីណវរាយតង្គុលិសមុបសោភិតេន វិកសិតបទុមសស្សិរីកេន ចក្កង្កិតេន ហត្ថតលេន “ឥទានិយេវ មម បុត្តោ ភវិស្សតី”តិ ទីបេន្តោ មយ្ហំ សីសំ បរាមសិ។ **ពាហាយ មំ គហេត្វានា**តិ, “ក

ស្មា ត្វំ, ឥធ តិដ្ឋសី”តិ ចន្ទនគន្ធគន្ធិនា អត្តនោ ហត្ថេន មំ ភុជេ គហេត្វា អន្តោសង្ឃារាមំ បវេសេសិ។ **បាទាសិ បាទបុញ្ឆនិ**ន្តិ បាទបុញ្ឆនី កត្វា បាទាសិ “រជោហរណន្តិ មនសិ ករោហី”តិ អទាសីតិ អត្ថោ។ “អទាសី”តិ “បាទបុញ្ឆនិ”ន្តិ ច បឋន្តិ។ កេចិ បន “**បាទបុញ្ឆនិ**”ន្តិ បាទបុញ្ឆនចោឡក្ខណ្ឌំ បាទាសី”តិ វទន្តិ។ តទយុត្តំ ឥទ្ធិយា អភិសង្ខរិត្វា ចោឡក្ខណ្ឌស្ស ទិន្នត្តា។ **ឯតំ សុទ្ធំ អធិដ្ឋេហិ, ឯកមន្តំ ស្វធិដ្ឋិត**ន្តិ, ឯតំ សុទ្ធំ ចោឡក្ខណ្ឌំ “រជោហរណំ, រជោហរណ”ន្តិ មនសិការេន ស្វធិដ្ឋិតំ កត្វា ឯកមន្តំ ឯកមន្តេ វិវិត្តេ គន្ធកុដិបមុខេ និសិន្នោ អធិដ្ឋេហិ តថា ចិត្តំ សមាហិតំ កត្វា បវត្តេហិ។

តស្សាហំ វចនំ សុត្វាតិ, តស្ស ភគវតោ វចនំ ឱវាទំ អហំ សុត្វា តស្មិំ **សាសនេ** ឱវាទេ **រតោ** អភិរតោ ហុត្វា **វិហាសឹ** យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជឹ។ បដិបជ្ជន្តោ ច **សមាធឹ បដិបាទេសឹ, ឧត្តមត្ថស្ស បត្តិយា**តិ, ឧត្តមត្ថោ នាម អរហត្តំ, តស្ស អធិគមាយ កសិណបរិកម្មវសេន រូបជ្ឈានានិ និព្វត្តេត្វា ឈានបាទកំ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា មគ្គបដិបាដិយា អគ្គមគ្គសមាធឹ សម្បាទេសិន្តិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ហិ សមាធីតិ ឧបចារសមាធិតោ បដ្ឋាយ យាវ ចតុត្ថមគ្គសមាធិ, តាវ សមាធិសាមញ្ញេន គហិតោ, អគ្គផលសមាធិ បន ឧត្តមត្ថគ្គហណេន, សាតិសយំ ចេវាយំ សមាធិកុសលោ, តស្មា “សមាធឹ បដិបាទេសិ”ន្តិ អាហ។ សមាធិកុសលតាយ ហិ អយមាយស្មា ចេតោវិវដ្ដកុសលោ នាម ជាតោ, មហាបន្ថកត្ថេរោ បន វិបស្សនាកុសលតាយ សញ្ញាវិវដ្ដកុសលោ នាម។ ឯកោ ចេត្ថ សមាធិលក្ខណេ ឆេកោ, ឯកោ វិបស្សនាលក្ខណេ, ឯកោ សមាធិគាឡ្ហោ, ឯកោ វិបស្សនាគាឡ្ហោ ឯកោ អង្គសំខិត្តេ ឆេកោ, ឯកោ អារម្មណសំខិត្តេ, ឯកោ អង្គវវត្ថានេ, ឯកោ អារម្មណវវត្ថានេតិ វណ្ណេន្តិ។ អបិច ចូឡបន្ថកត្ថេរោ សាតិសយំ ចតុន្នំ រូបាវចរជ្ឈានានំ លាភិតាយ ចេតោវិវដ្ដកុសលោ វុត្តោ, មហាបន្ថកត្ថេរោ សាតិសយំ ចតុន្នំ អរូបាវចរជ្ឈានានំ លាភិតាយ សញ្ញាវិវដ្ដកុសលោ។ បឋមោ វា រូបាវចរជ្ឈានលាភី ហុត្វា ឈានង្គេហិ វុដ្ឋាយ អរហត្តំ បត្តោតិ ចេតោវិវដ្ដកុសលោ, ឥតរោ អរូបាវចរជ្ឈានលាភី ហុត្វា ឈានង្គេហិ វុដ្ឋាយ អរហត្តំ បត្តោតិ សញ្ញាវិវដ្ដកុសលោ។ មនោមយំ បន កាយំ និព្វត្តេន្តោ អញ្ញេ តយោ វា ចត្តារោ វា និព្វត្តេន្តិ, ន ពហុកេ, ឯកសទិសេយេវ ច កត្វា និព្វត្តេន្តិ, ឯកវិធមេវ កម្មំ កុរុមានេ។ អយំ បន ថេរោ ឯកាវជ្ជនេន សមណសហស្សំ មាបេសិ, ទ្វេបិ ន កាយេន ឯកសទិសេ អកាសិ, ន ឯកវិធំ កម្មំ កុរុមានេ។ តស្មា មនោមយំ កាយំ អភិនិម្មិនន្តានំ អគ្គោ នាម ជាតោ។

ឥទានិ អត្តនោ អធិគតវិសេសំ ទស្សេតុំ “**បុព្វេនិវាសំ ជានាមី**”តិអាទិមាហ។ កាមញ្ចាយំ ថេរោ ឆឡភិញ្ញោ, យា បន អភិញ្ញា អាសវក្ខយញាណាធិគមស្ស ពហូបការា, តំ ទស្សនត្ថំ “**បុព្វេនិវាសំ ជានាមិ, ទិព្វចក្ខុ វិសោធិត**”ន្តិ វត្វា “**តិស្សោ វិជ្ជា អនុប្បត្តា**”តិ វុត្តំ។ បុព្វេនិវាសយថាកម្មុបគអនាគតំសញាណានិ ហិ វិបស្សនាចារស្ស ពហូបការានិ, ន តថា ឥតរញាណានិ។

សហស្សក្ខត្តុន្តិ សហស្សំ។ “សហស្សវារ”ន្តិ កេចិ វទន្តិ។ ឯកាវជ្ជនេន បន ថេរោ សហស្សេ មនោមយេ កាយេ និម្មិនិ, ន វារេន។ តេ ច ខោ អញ្ញមញ្ញមសទិសេ វិវិធញ្ច កម្មំ ករោន្តេ។ “កឹ បន សាវកានម្បិ ឯវរូបំ ឥទ្ធិនិម្មានំ សម្ភវតី”តិ? ន សម្ភវតិ សព្ពេសំ, អភិនីហារសម្បត្តិយា បន អយមេវ ថេរោ ឯវមកាសិ, តថា ហេស ឥមិនា អង្គេន ឯតទគ្គេ ឋបិតោ។ **បន្ថកោ និសីទី**តិ អត្តានមេវ បរំ វិយ វទតិ។ **អម្ពវនេ**តិ, អម្ពវនេ ជីវកេន កតវិហារេ។ **វេហាសាទុបសង្កមិ**ន្តិ **វេហាសា**តិ ករណេ និស្សក្កវចនំ, វេហាសេនាតិ អត្ថោ, **ទ**-ការោ បទសន្ធិករោ។ **អថា**តិ, មម និសជ្ជាយ បច្ឆា។ **បដិគ្គហី**តិ ទក្ខិណោទកំ បដិគ្គណ្ហិ។ **អាយាគោ សព្ពលោកស្សា**តិ, សព្ពស្ស សទេវកស្ស លោកស្ស អគ្គទក្ខិណេយ្យតាយ ទេយ្យធម្មំ អានេត្វា យជិតព្ពដ្ឋានភូតោ។ **អាហុតីនំ បដិគ្គហោ**តិ, មហាផលភាវករណេន ទក្ខិណាហុតីនំ បដិគ្គណ្ហកោ។ **បដិគ្គណ្ហិត្ថ ទក្ខិណ**ន្តិ ជីវកេន ឧបនីតំ យាគុខជ្ជាទិភេទំ ទក្ខិណំ បដិគ្គហេសិ។

អថ ខោ ភគវា កតភត្តកិច្ចោ អាយស្មន្តំ ចូឡបន្ថកំ អាណាបេសិ – “អនុមោទនំ ករោហី”តិ។ សោ សិនេរុំ គហេត្វា មហាសមុទ្ទំ មន្ថេន្តោ វិយ បភិន្នបដិសម្ភិទាប្បត្តតាយ តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ សង្ខោភេន្តោ សត្តអជ្ឈាសយំ គណ្ហន្តោ អនុមោទនំ អកាសិ។ តថា ឧបនិស្សយសម្បន្នោបិ ចាយមាយស្មា តថារូបាយ កម្មបិលោតិកាយ បរិពាធិតោ ចតុប្បទិកំ គាថំ ចតូហិបិ មាសេហិ គហេតុំ នាសក្ខិ។ តំ បនស្ស ឧបនិស្សយសម្បត្តឹ ឱលោកេត្វា សត្ថា បុព្ពចរិយានុរូបំ យោនិសោមនសិការេ និយោជេសិ។ តថា ហិ ភគវា តទា ជីវកស្ស និវេសនេ និសិន្នោ ឯវ “ចូឡបន្ថកស្ស ចិត្តំ សមាហិតំ, វីថិបដិបន្នា វិបស្សនា”តិ ញត្វា យថានិសិន្នោវ អត្តានំ ទស្សេត្វា, “បន្ថក, យទិបាយំ បិលោតិកា សំកិលិដ្ឋា រជានុកិណ្ណា, ឥតោ បន អញ្ញោ ឯវ អរិយស្ស វិនយេ សំកិលេសោ រជោ ចាតិ ទស្សេន្តោ –

“រាគោ រជោ ន ច បន រេណុ វុច្ចតិ, រាគស្សេតំ អធិវចនំ រជោតិ;
ឯតំ រជំ វិប្បជហិត្វា ភិក្ខវោ, វិហរន្តិ តេ វីតរជស្ស សាសនេ។

“ទោសោ រជោ…បេ… សាសនេ។
“មោហោ រជោ…បេ… វីតរជស្ស សាសនេ”តិ។ –
ឥមា តិស្សោ ឱភាសគាថា អភាសិ។ គាថាបរិយោសានេ ចូឡបន្ថកោ អភិញ្ញាបដិសម្ភិទាបរិវារំ អរហត្តំ បាបុណីតិ។

ចូឡបន្ថកត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. កប្បត្ថេរគាថាវណ្ណនា

នានាកុលមលសម្បុណ្ណោតិអាទិកា អាយស្មតោ កប្បត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ សិទ្ធត្ថស្ស ភគវតោ កាលេ វិភវសម្បន្នេ កុលេ និព្ពត្តិត្វា បិតុ អច្ចយេន វិញ្ញុតំ បត្តោ នានាវិរាគវណ្ណវិចិត្តេហិ វត្ថេហិ អនេកវិធេហិ អាភរណេហិ នានាវិធេហិ មណិរតនេហិ ពហុវិធេហិ បុប្ផទាមមាលាទីហិ ច កប្បរុក្ខំ នាម អលង្ករិត្វា តេន សត្ថុ ថូបំ បូជេសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ មគធរដ្ឋេ មណ្ឌលិករាជកុលេ និព្ពត្តិត្វា បិតុ អច្ចយេន រជ្ជេ បតិដ្ឋិតោ កាមេសុ អតិវិយ រត្តោ គិទ្ធោ ហុត្វា វិហរតិ។ តំ សត្ថា មហាករុណាសមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ លោកំ វោលោកេន្តោ ញាណជាលេ បញ្ញាយមានំ ទិស្វា, “កឹ នុ ខោ ភវិស្សតី”តិ អាវជ្ជេន្តោ, “ឯស មម សន្តិកេ អសុភកថំ សុត្វា កាមេសុ វិរត្តចិត្តោ ហុត្វា បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បាបុណិស្សតី”តិ ញត្វា អាកាសេន តត្ថ គន្ត្វា –

៥៦៧“នានាកុលមលសម្បុណ្ណោ, មហាឧក្ការសម្ភវោ;
ចន្ទនិកំវ បរិបក្កំ, មហាគណ្ឌោ មហាវណោ។

៥៦៨“បុព្ពរុហិរសម្បុណ្ណោ, គូថកូបេន គាឡ្ហិតោ;
អាបោបគ្ឃរណោ កាយោ, សទា សន្ទតិ បូតិកំ។

៥៦៩“សដ្ឋិកណ្ឌរសម្ពន្ធោ, មំសលេបនលេបិតោ;
ចម្មកញ្ចុកសន្នទ្ធោ, បូតិកាយោ និរត្ថកោ។

៥៧០“អដ្ឋិសង្ឃាតឃដិតោ, ន្ហារុសុត្តនិពន្ធនោ;
នេកេសំ សំគតីភាវា, កប្បេតិ ឥរិយាបថំ។

៥៧១“ធុវប្បយាតោ មរណាយ, មច្ចុរាជស្ស សន្តិកេ;
ឥធេវ ឆឌ្ឌយិត្វាន, យេនកាមង្គមោ នរោ។

៥៧២“អវិជ្ជាយ និវុតោ កាយោ, ចតុគន្ថេន គន្ថិតោ;
ឱឃសំសីទនោ កាយោ, អនុសយាជាលមោត្ថតោ។

៥៧៣“បញ្ចនីវរណេ យុត្តោ, វិតក្កេន សមប្បិតោ;
តណ្ហាមូលេនានុគតោ, មោហច្ឆាទនឆាទិតោ។

៥៧៤“ឯវាយំ វត្តតេ កាយោ, កម្មយន្តេន យន្តិតោ;
សម្បត្តិ ច វិបត្យន្តា, នានាភាវោ វិបជ្ជតិ។

៥៧៥“យេមំ កាយំ មមាយន្តិ, អន្ធពាលា បុថុជ្ជនា;
វឌ្ឍេន្តិ កដសឹ ឃោរំ, អាទិយន្តិ បុនព្ភវំ។

៥៧៦“យេមំ កាយំ វិវជ្ជេន្តិ, គូថលិត្តំវ បន្នគំ;
ភវមូលំ វមិត្វាន, បរិនិព្ពិស្សន្តិនាសវា”តិ។ –

ឥមាហិ គាថាហិ តស្ស អសុភកថំ កថេសិ។ សោ សត្ថុ សម្មុខា អនេកាការវោការំ យាថាវតោ សរីរសភាវវិភាវនំ អសុភកថំ សុត្វា សកេន កាយេន អដ្ដីយមានោ ហរាយមានោ ជិគុច្ឆមានោ សំវិគ្គហទយោ សត្ថារំ វន្ទិត្វា, “លភេយ្យាហំ, ភន្តេ, ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពជ្ជ”ន្តិ បព្ពជ្ជំ យាចិ។ សត្ថា សមីបេ ឋិតមញ្ញតរំ ភិក្ខុំ អាណាបេសិ – “គច្ឆ, ភិក្ខុ, ឥមំ បព្ពាជេត្វា ឧបសម្បាទេត្វា អានេហី”តិ។ សោ តំ តចបញ្ចកកម្មដ្ឋានំ ទត្វា បព្ពាជេសិ។ សោ ខុរគ្គេយេវ សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ១.៤.១០២-១០៧) –

“សិទ្ធត្ថស្ស ភគវតោ, ថូបសេដ្ឋស្ស សម្មុខា;
វិចិត្តទុស្សេ លគេត្វា, កប្បរុក្ខំ ឋបេសហំ។

“យំ យំ យោនុបបជ្ជាមិ, ទេវត្តំ អថ មានុសំ;
សោភយន្តោ មម ទ្វារំ, កប្បរុក្ខោ បតិដ្ឋតិ។

“អហញ្ច បរិសា ចេវ, យេ កេចិ មមវស្សិកា;
តម្ហា ទុស្សំ គហេត្វាន, និវាសេម មយំ សទា។

“ចតុន្នវុតិតោ កប្បេ, យំ រុក្ខំ ឋបយឹ អហំ;
ទុគ្គតឹ នាភិជានាមិ, កប្បរុក្ខស្សិទំ ផលំ។

“ឥតោ ច សត្តមេ កប្បេ, សុចេឡា អដ្ឋ ខត្តិយា;
សត្តរតនសម្បន្នា, ចក្កវត្តី មហព្ពលា។

“បដិសម្ភិទា ចតស្សោ…បេ.… កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា លទ្ធូបសម្បទោ សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ និសិន្នោ អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ តា ឯវ គាថា អភាសិ។ តេនេវ តា ថេរគាថា នាម ជាតា។

តត្ថ **នានាកុលមលសម្បុណ្ណោ**តិ, នានាកុលេហិ នានាភាគេហិ មលេហិ សម្បុណ្ណោ, កេសលោមាទិនានាវិធអសុចិកោដ្ឋាសភរិតោតិ អត្ថោ។ **មហាឧក្ការសម្ភវោ**តិ, ឧក្ការោ វុច្ចតិ វច្ចកូបំ។ យត្តកវយា មាតា, តត្តកំ កាលំ ការបរិសេទិតវច្ចកូបសទិសតាយ មាតុ កុច្ឆិ ឥធ “មហាឧក្ការោ”តិ អធិប្បេតោ។ សោ កុច្ឆិ សម្ភវោ ឧប្បត្តិដ្ឋានំ ឯតស្សាតិ មហាឧក្ការសម្ភវោ។ **ចន្ទនិកំវា**តិ ចន្ទនិកំ នាម ឧច្ឆិដ្ឋោទកគព្ភមលាទីនំ ឆឌ្ឌនដ្ឋានំ, យំ ជណ្ណមត្តំ អសុចិភរិតម្បិ ហោតិ, តាទិសន្តិ អត្ថោ។ **បរិបក្កន្តិ**, បរិណតំ បុរាណំ។ តេន យថា ចណ្ឌាលគាមទ្វារេ និទាឃសមយេ ថុល្លផុសិតកេ ទេវេ វស្សន្តេ ឧទកេន សមុបព្យូឡ្ហមុត្តករីសអដ្ឋិចម្មន្ហារុខណ្ឌខេឡសិង្ឃាណិកាទិនានាកុណបភរិតំ កទ្ទមោទកាលុឡិតំ កតិបយទិវសាតិក្កមេន សំជាត កិមិកុលាកុលំ សូរិយាតបសន្តាបកុថិតំ ឧបរិ ផេណបុព្ពុឡកានិ មុញ្ចន្តំ អភិនីលវណ្ណំ បរមទុគ្គន្ធំ ជេគុច្ឆំ ចន្ទនិកាវាដំ នេវ ឧបគន្តុំ, ន ទដ្ឋុំ អរហរូបំ ហុត្វា តិដ្ឋតិ, តថារូបោយំ កាយោតិ ទស្សេតិ។ សទា ទុក្ខតាមូលយោគតោ អសុចិបគ្ឃរណតោ ឧប្បាទជរាមរណេហិ ឧទ្ធុមាយនបរិបច្ចនភិជ្ជនសភាវត្តា ច មហន្តោ គណ្ឌោ វិយាតិ **មហាគណ្ឌោ**។ សព្ពត្ថកមេវ ទុក្ខវេទនានុពទ្ធត្តា គណ្ឌានំ សហនតោ អសុចិវិស្សន្ទនតោ ច មហន្តោ វណោ វិយាតិ **មហាវណោ គូថកូបេន គាឡ្ហិតោ**តិ, វច្ចកូបេន វច្ចេនេវ វា ភរិតោ។ “គូថកូបនិគាឡ្ហិតោ”តិបិ បាឡិ, វច្ចកូបតោ និក្ខន្តោតិ អត្ថោ។ **អាបោបគ្ឃរណោ កាយោ, សទា សន្ទតិ បូតិកន្តិ**, អយំ កាយោ អាបោធាតុយា សទា បគ្ឃរណសីលោ, តញ្ច ខោ បិត្តសេម្ហសេទមុត្តាទិកំ បូតិកំ អសុចិំយេវ សន្ទតិ, ន កទាចិ សុចិន្តិ អត្ថោ។

សដ្ឋិកណ្ឌរសម្ពន្ធោតិ , គីវាយ ឧបរិមភាគតោ បដ្ឋាយ សរីរំ វិនទ្ធមានា សរីរស្ស បុរិមបច្ឆិមទក្ខិណវាមបស្សេសុ បច្ចេកំ បញ្ច បញ្ច កត្វា វីសតិ, ហត្ថបាទេ វិនទ្ធមានា តេសំ បុរិមបច្ឆិមបស្សេសុ បញ្ច បញ្ច កត្វា ចត្តាលីសាតិ សដ្ឋិយា កណ្ឌរេហិ មហាន្ហារូហិ សព្ពសោ ពទ្ធោ វិនទ្ធោតិ សដ្ឋិកណ្ឌរសម្ពន្ធោ។ **មំសលេបនលេបិតោ**តិ, មំសសង្ខាតេន លេបនេន លិត្តោ, នវមំសបេសិសតានុលិត្តោតិ អត្ថោ។ **ចម្មកញ្ចុកសន្នទ្ធោ**តិ, ចម្មសង្ខាតេន កញ្ចុកេន សព្ពសោ ឱនទ្ធោ បរិយោនទ្ធោ បរិច្ឆិន្នោ។ **បូតិកាយោ**តិ, សព្ពសោ បូតិគន្ធិកោ កាយោ។ **និរត្ថកោ**តិ, និប្បយោជនោ។ អញ្ញេសញ្ហិ បាណីនំ កាយោ ចម្មាទិវិនិយោគេន សិយា សប្បយោជនោ, ន តថា មនុស្សកាយោតិ។ **អដ្ឋិសង្ឃាតឃដិតោ**តិ, អតិរេកតិសតានំ អដ្ឋីនំ សង្ឃាតេន ឃដិតោ សម្ពន្ធោ។ **ន្ហារុសុត្តនិពន្ធនោ**តិ, សុត្តសទិសេហិ នវហិ ន្ហារុសតេហិ និពន្ធិតោ។ **នេកេសំ សំគតីភាវា**តិ, ចតុមហាភូតជីវិតិន្ទ្រិយអស្សាសបស្សាសវិញ្ញាណាទីនំ សមវាយសម្ពន្ធេន សុត្តមេរកសមវាយេន យន្តំ វិយ ឋានាទិឥរិយាបថំ កប្បេតិ។

ធុវប្បយាតោ មរណាយាតិ, មរណស្ស អត្ថាយ ឯកន្តគមនោ, និព្ពត្តិតោ បដ្ឋាយ មរណំ បតិ បវត្តោ។ តតោ ឯវ មច្ចុរាជស្ស មរណស្ស សន្តិកេ ឋិតោ។ **ឥធេវ ឆឌ្ឌយិត្វានា**តិ, ឥមស្មឹយេវ លោកេ កាយំ ឆឌ្ឌេត្វា, យថារុចិតដ្ឋានគាមី អយំ សត្តោ, តស្មា “បហាយ គមនីយោ អយំ កាយោ”តិ ឯវម្បិ សង្ខោ ន កាតព្ពោតិ ទស្សេតិ។

អវិជ្ជាយ និវុតោតិ, អវិជ្ជានីវរណេន និវុតោ បដិច្ឆាទិតាទីនវោ, អញ្ញថា កោ ឯត្ថ សង្គំ ជនេយ្យាតិ អធិប្បាយោ។ **ចតុគន្ថេនា**តិ, អភិជ្ឈាកាយគន្ថាទិនា ចតុព្ពិធេន គន្ថេន គន្ថិតោ, គន្ថនិយភាវេន វិនទ្ធិតោ។ **ឱឃសំសីទនោ**តិ, ឱឃនិយភាវេន កាមោឃាទីសុ ចតូសុ ឱឃេសុ សំសីទនកោ។ អប្បហីនភាវេន សន្តានេ អនុ អនុ សេន្តីតិ អនុសយា, កាមរាគាទយោ អនុសយា។ តេសំ ជាលេន ឱត្ថតោ អភិភូតោតិ **អនុសយាជាលមោត្ថតោ**។ មការោ បទសន្ធិករោ, គាថាសុខត្ថំ ទីឃំ កត្វា វុត្តំ។ កាមច្ឆន្ទាទិនា បញ្ចវិធេន នីវរណេន យុត្តោ អធិមុត្តោតិ **បញ្ចនីវរណេ យុត្តោ**, ករណត្ថេ ភុម្មវចនំ។

កាមវិតក្កាទិនា មិច្ឆាវិតក្កេន សមប្បិតោ សមស្សិតោតិ **វិតក្កេន សមប្បិតោ។ តណ្ហាមូលេនានុគតោ**តិ, តណ្ហាសង្ខាតេន ភវមូលេន អនុពទ្ធោ។ **មោហច្ឆាទនឆាទិតោ**តិ, សម្មោហសង្ខាតេន អាវរណេន បលិគុណ្ឋិតោ។ សព្ពមេតំ សវិញ្ញាណកំ ករជកាយំ សន្ធាយ វទតិ។ សវិញ្ញាណកោ ហិ អត្តភាវោ “ឧច្ឆិន្នភវនេត្តិកោ, ភិក្ខវេ, តថាគតស្ស កាយោ តិដ្ឋតិ, អយញ្ចេវ កាយោ ពហិទ្ធា ច នាមរូប”ន្តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.១.១៤៧) កាយោតិ វុច្ចតិ, **ឯវាយំ វត្តតេ កាយោ**តិ ឯវំ “នានាកុលមលសម្បុណ្ណោ”តិអាទិនា “អវិជ្ជាយ និវុតោ”តិអាទិនា ច វុត្តប្បការេន អយំ កាយោ វត្តតិ, វត្តន្តោ ច **កម្មយន្តេន** សុគតទុគ្គដេន កម្មសង្ខាតេន យន្តេន **យន្តិតោ** សង្ឃដិតោ។ យថា វា ខេមន្តំ គន្តុំ ន សក្កោតិ, តថា សង្ខោភិតោ សុគតិទុគ្គតីសុ វត្តតិ បរិព្ភមតិ។ **សម្បត្តិ ច វិបត្យន្តា**តិ យា ឯត្ថ សម្បត្តិ, សា វិបត្តិបរិយោសានា។ សព្ពញ្ហិ យោព្ពនំ ជរាបរិយោសានំ, សព្ពំ អារោគ្យំ ព្យាធិបរិយោសានំ, សព្ពំ ជីវិតំ មរណបរិយោសានំ, សព្ពោ សមាគមោ វិយោគបរិយោសានោ។ តេនាហ “**នានាភាវោ វិបជ្ជតី**”តិ។ **នានាភាវោ**តិ, វិនាភាវោ វិប្បយោគោ, សោ កទាចិ វិប្បយុញ្ជកស្ស វសេន, កទាចិ វិប្បយុញ្ជិតព្ពស្ស វសេនាតិ ទ្វិធំ បជ្ជតិ ជាបុណីយតិ។

យេមំ កាយំ មមាយន្តីតិ យេ អន្ធពាលា បុថុជ្ជនា ឯវំ អសុភំ អនិច្ចំ អធុវំ ទុក្ខំ អសារំ ឥមំ កាយំ “មម ឥទ”ន្តិ គណ្ហន្តា មមាយន្តិ ឆន្ទរាគំ ឧប្បាទេន្តិ, តេ ជាតិអាទីហិ និរយាទីហិ ច **ឃោរំ** ភយានកំ អបណ្ឌិតេហិ អភិរមិតព្ពតោ កដសិសង្ខាតំ សំសារំ បុនប្បុនំ ជននមរណាទីហិ វឌ្ឍេន្តិ, តេនាហ “**អាទិយន្តិ បុនព្ភវ**”ន្តិ។

យេមំ កាយំ វិវជ្ជេន្តិ, គូថលិត្តំវ បន្នគន្តិ យថា នាម បុរិសោ សុខកាមោ ជីវិតុកាមោ គូថគតំ អាសីវិសំ ទិស្វា ជិគុច្ឆនិយតាយ វា សប្បដិភយតាយ វា វិវជ្ជេតិ ន អល្លីយតិ, ឯវមេវ យេ បណ្ឌិតា កុលបុត្តា អសុចិភាវេន ជេគុច្ឆំ អនិច្ចាទិភាវេន សប្បដិភយំ ឥមំ កាយំ វិវជ្ជេន្តិ ឆន្ទរាគប្បហានេន បជហន្តិ។ តេ ភវមូលំ អវិជ្ជំ ភវតណ្ហញ្ច វមិត្វា ឆឌ្ឌេត្វា អច្ចន្តមេវ បហាយ តតោ ឯវ សព្ពសោ អនាសវា សឧបាទិសេសាយ អនុបាទិសេសាយ ច និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយិស្សន្តីតិ។

កប្បត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. វង្គន្តបុត្តឧបសេនត្ថេរគាថាវណ្ណនា

វិវិត្តំ អប្បនិគ្ឃោសន្តិអាទិកា អាយស្មតោ ឧបសេនត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយំ កិរ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ ហំសវតីនគរេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វយប្បត្តោ សត្ថុ សន្តិកំ គន្ត្វា ធម្មំ សុណមានោ សត្ថារំ ឯកំ ភិក្ខុំ សមន្តបាសាទិកានំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេន្តំ ទិស្វា សត្ថុ អធិការកម្មំ កត្វា តំ ឋានន្តរំ បត្ថេត្វា យាវជីវំ កុសលំ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ នាលកគាមេ រូបសារីព្រាហ្មណិយា កុច្ឆិម្ហិ និព្ពត្តិ, **ឧបសេនោ**តិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ តយោ វេទេ ឧគ្គហេត្វា សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិត្វា ឧបសម្បទាយ ឯកវស្សិកោ “អរិយគព្ភំ វឌ្ឍេមី”តិ ឯកំ កុលបុត្តំ អត្តនោ សន្តិកេ ឧបសម្បាទេត្វា តេន សទ្ធិំ សត្ថុ សន្តិកំ គតោ។ សត្ថារា ចស្ស តស្ស អវស្សិកស្ស ភិក្ខុនោ សទ្ធិវិហារិកភាវំ សុត្វា, “អតិលហុំ ខោ ត្វំ, មោឃបុរិស, ពាហុល្លាយ អាវត្តោ”តិ (មហាវ. ៧៥) គរហិតោ។ “ឥទានាហំ យទិបិ បរិសំ និស្សាយ សត្ថារា គរហិតោ, បរិសំយេវ បន និស្សាយ សត្ថុ បាសំសោបិ ភវិស្សាមី”តិ វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ នចិរស្សេវ អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ១.២.៨៦-៩៦) –

> “បទុមុត្តរំ ភគវន្តំ, លោកជេដ្ឋំ នរាសភំ;
> បព្ភារម្ហិ និសីទន្តំ, ឧបគច្ឆឹ នរុត្តមំ។
>
> “កណិការបុប្ផំ ទិស្វា, វណ្ដេ ឆេត្វានហំ តទា;
> អលង្ករិត្វា ឆត្តម្ហិ, ពុទ្ធស្ស អភិរោបយិំ។

“បិណ្ឌបាតញ្ច បាទាសិ, បរមន្នំ សុភោជនំ;
ពុទ្ធេន នវមេ តត្ថ, សមណេ អដ្ឋ ភោជយិ។

“អនុមោទិ មហាវីរោ, សយម្ភូ អគ្គបុគ្គលោ;
ឥមិនា ឆត្តទានេន, បរមន្នបវេច្ឆនា។

“តេន ចិត្តប្បសាទេន, សម្បត្តិមនុភោស្សសិ;
ឆត្តឹសក្ខត្តុំ ទេវិន្ទោ, ទេវរជ្ជំ ករិស្សតិ។

“ឯកវីសតិក្ខត្តុញ្ច, ចក្កវត្តី ភវិស្សតិ;
បទេសរជ្ជំ វិបុលំ, គណនាតោ អសង្ខិយំ។

“សតសហស្សិតោ កប្បេ, ឱក្កាកកុលសម្ភវោ;
គោតមោ នាម គោត្តេន, សត្ថា លោកេ ភវិស្សតិ។

“សាសនេ ទិព្ពមានម្ហិ, មនុស្សត្តំ គមិស្សតិ;
តស្ស ធម្មេសុ ទាយាទោ, ឱរសោ ធម្មនិម្មិតោ។

“ឧបសេនោតិ នាមេន, ហេស្សតិ សត្ថុ សាវកោ;
សមន្តបាសាទិកត្តា, អគ្គដ្ឋានេ ឋបេស្សតិ។

“ចរិមំ វត្តតេ មយ្ហំ, ភវា សព្ពេ សមូហតា;
ធារេមិ អន្តិមំ ទេហំ, ជេត្វា មារំ សវាហនំ។

“បដិសម្ភិទា ចតស្សោ…បេ…. កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា សយម្បិ សព្ពេ ធុតង្គធម្មេ សមាទាយ វត្តតិ, អញ្ញេបិ តទត្ថាយ សមាទបេតិ , តេន នំ ភគវា សមន្តបាសាទិកានំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេសិ។ សោ អបរេន សមយេន កោសម្ពិយំ កលហេ ឧប្បន្នេ ភិក្ខុសង្ឃេ ច ទ្វិធាភូតេ ឯកេន ភិក្ខុនា តំ កលហំ បរិវជ្ជិតុកាមេន “ឯតរហិ ខោ កលហោ ឧប្បន្នោ, សង្ឃោ ទ្វិធាភូតោ, កថំ នុ ខោ មយា បដិបជ្ជិតព្ព”ន្តិ បុដ្ឋោ វិវេកវាសតោ បដ្ឋាយ តស្ស បដិបត្តឹ កថេន្តោ –

៥៧៧. “វិវិត្តំ អប្បនិគ្ឃោសំ, វាឡមិគនិសេវិតំ;
សេវេ សេនាសនំ ភិក្ខុ, បដិសល្លានការណា។

៥៧៨. “សង្ការបុញ្ជា អាហត្វា, សុសានា រថិយាហិ ច;
តតោ សង្ឃាដិកំ កត្វា, លូខំ ធារេយ្យ ចីវរំ។

៥៧៩. “នីចំ មនំ ករិត្វាន, សបទានំ កុលា កុលំ;
បិណ្ឌិកាយ ចរេ ភិក្ខុ, គុត្តទ្វារោ សុសំវុតោ។

៥៨០. “លូខេនបិ វា សន្តុស្សេ, នាញ្ញំ បត្ថេ រសំ ពហុំ;
រសេសុ អនុគិទ្ធស្ស, ឈានេ ន រមតី មនោ។

៥៨១. “អប្បិច្ឆោ ចេវ សន្តុដ្ឋោ, បវិវិត្តោ វសេ មុនិ;
អសំសដ្ឋោ គហដ្ឋេហិ, អនាគារេហិ ចូភយំ។

៥៨២. “យថា ជឡោ វ មូគោ វ, អត្តានំ ទស្សយេ តថា;
នាតិវេលំ សម្ភាសេយ្យ, សង្ឃមជ្ឈម្ហិ បណ្ឌិតោ។

៥៨៣. “ន សោ ឧបវទេ កញ្ចិ, ឧបឃាតំ វិវជ្ជយេ;
សំវុតោ បាតិមោក្ខស្មឹ, មត្តញ្ញូ ចស្ស ភោជនេ។

៥៨៤. “សុគ្គហីតនិមិត្តស្ស, ចិត្តស្សុប្បាទកោវិទោ។

សមថំ អនុយុញ្ជេយ្យ, កាលេន ច វិបស្សនំ។

៥៨៥. “វីរិយសាតច្ចសម្បន្នោ, យុត្តយោគោ សទា សិយា;
ន ច អប្បត្វា ទុក្ខន្តំ, វិស្សាសំ ឯយ្យ បណ្ឌិតោ។

៥៨៦. “ឯវំ វិហរមានស្ស, សុទ្ធិកាមស្ស ភិក្ខុនោ;
ខីយន្តិ អាសវា សព្ពេ, និព្ពុតិញ្ចាធិគច្ឆតី”តិ។ –

ឥមា គាថា អភាសិ។

តត្ថ **វិវិត្តន្តិ**, ជនវិវិត្តំ សុញ្ញំ អរញ្ញាទឹ។ **អប្បនិគ្ឃោសន្តិ**, និស្សទ្ទំ សទ្ទសង្ឃដ្ដនរហិតំ។ **វាឡមិគនិសេវិតន្តិ**, សីហព្យគ្ឃាទិបិវាឡមិគេហិ ចរិតំ។ ឥមិនាបិ ជនវិវេកំយេវ ទស្សេតិ បន្តសេនាសនភាវទីបនតោ។ **សេនាសនន្តិ**, សយិតុំ អាសយិតុញ្ច យុត្តភាវេន វសនដ្ឋានំ ឥធ សេនាសនន្តិ អធិប្បេតំ។ **បដិសល្លានការណាតិ**, បដិសល្លាន និមិត្តំ, នានារម្មណតោ និវត្តេត្វា កម្មដ្ឋានេយេវ ចិត្តស្ស បដិ បដិ សម្មទេវ អល្លីយនត្ថំ។

ឯវំ ភាវនានុរូបំ សេនាសនំ និទ្ទិសន្តោ សេនាសនេ សន្តោសំ ទស្សេត្វា ឥទានិ ចីវរាទីសុបិ តំ ទស្សេតុំ **“សំការបុញ្ជា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **សំការបុញ្ជាតិ** សំការានំ បុញ្ជំ សំការបុញ្ជំ, តតោ កចវរដ្ឋានា។ **អាហត្វាតិ** អាហរិត្វា។ **តតោតិ** តថា អាហដចោឡក្ខណ្ឌេហិ។ ករណេ ហិ ឥទំ និស្សក្កវចនំ **លូខន្តិ** សត្ថលូខរជនលូខាទិនា លូខំ អវណ្ណាមដ្ឋំ។ **ធារយេយ្យាតិ** និវាសនាទិវសេន បរិហរេយ្យ, ឯតេន ចីវរសន្តោសំ វទតិ។

នីចំ មនំ ករិត្វានាតិ “អន្តមិទំ, ភិក្ខវេ, ជីវិកាន”ន្តិអាទិកំ (ឥតិវុ. ៩១; សំ. និ. ៣.៨០) សុគតោវាទំ អនុស្សរិត្វា និហតមានទប្បំ ចិត្តំ កត្វា។ **សបទានន្តិ** ឃរេសុ អវខណ្ឌរហិតំ; អនុឃរន្តិ អត្ថោ។ តេនាហ **“កុលា កុល”**ន្តិ។ **កុលា កុលន្តិ** កុលតោ កុលំ, កុលានុបុព្ពិយា ឃរបដិបាដិយាតិ អត្ថោ។ **បិណ្ឌិកាយាតិ** មិស្សកភិក្ខាយ, ឥមិនា បិណ្ឌបាតសន្តោសំ វទតិ។ **គុត្តទ្វារោតិ** សុបិហិតចក្ខាទិទ្វារោ។ **សុសំវុតោតិ** ហត្ថកុក្កុច្ចាទីនំ អភាវេន សុដ្ឋុ សំវុតោ។

លូខេនបិ វាតិ អបិសទ្ទោ សមុច្ចយេ, វា-សទ្ទោ វិកប្បេ។ ឧភយេនបិ លូខេនបិ អប្បេនបិ យេន កេនចិ សុលភេន ឥតរីតរេន **សន្តុស្សេ** សម្មំ សម្មា តុស្សេយ្យ។ តេនាហ **“នាញ្ញំ បត្ថេ រសំ ពហុ”**ន្តិ។ **នាញ្ញំ បត្ថេ រសំ ពហុន្តិ** អត្តនា យថាលទ្ធតោ អញ្ញំ មធុរាទិរសំ ពហុំ បណីតញ្ច ន បត្ថេយ្យ ន បិហេយ្យ, ឥមិនា គិលានបច្ចយេបិ សន្តោសោ ទស្សិតោ ហោតិ។ រសេសុ គេធវារណត្ថំ បន ការណំ វទន្តោ **រសេសុ អនុគិទ្ធស្ស, ឈានេ ន រមតី មនោ**”តិ អាហ។ ឥន្ទ្រិយសំវរម្បិ អបរិបូរេន្តស្ស កុតោ វិក្ខិត្តចិត្តសមាធានន្តិ អធិប្បាយោ។

ឯវំ ចតូសុ បច្ចយេសុ សល្លេខបដិបត្តឹ ទស្សេត្វា ឥទានិ អវសិដ្ឋកថាវត្ថូនិ ទស្សេតុំ **“អប្បិច្ឆោ ចេវា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **អប្បិច្ឆោតិ**, អនិច្ឆោ ចតូសុ បច្ចយេសុ ឥច្ឆារហិតោ, តេន ចតុព្ពិធបច្ចយេសុ តណ្ហុប្បាទវិក្ខម្ភនមាហ។ **សន្តុដ្ឋោតិ**, ចតូសុ បច្ចយេសុ យថាលាភសន្តោសាទិនា សន្តុដ្ឋោ។ យោ ហិ –

“អតីតំ នានុសោចេយ្យ, នប្បជប្បេយ្យនាគតំ;
បច្ចុប្បន្នេន យាបេយ្យ, សោ ‘សន្តុដ្ឋោ’តិ បវុច្ចតី”តិ។

បវិវិត្តោតិ គណសង្គណិកំ បហាយ កាយេន បវិវិត្តោ វូបកដ្ឋោ។ ចិត្តវិវេកាទិកេ ហិ បរតោ វក្ខតិ។ **វសេតិ** សព្ពត្ថ យោជេតព្ពំ។ មោនេយ្យធម្មសមន្នាគមេន **មុនិ។ អសំសដ្ឋោតិ** ទស្សនសវនសមុល្លបនសម្ភោគកាយសំសគ្គានំ អភាវេន អសំសដ្ឋោ យថាវុត្តសំសគ្គរហិតោ។ **ឧភយន្តិ**, គហដ្ឋេហិ អនាគារេហិ ចាតិ ឧភយេហិបិ អសំសដ្ឋោ។ ករណេ ហិ ឥទំ បច្ចត្តវចនំ។

អត្តានំ ទស្សយេ តថាតិ អជឡោ អមូគោបិ សមានោ យថា ជឡោ វា មូគោ វា, តថា អត្តានំ ទស្សេយ្យ, ឯតេន បាគព្ពិយប្បហានមាហ។ **ជឡោ វ មូគោ វាតិ** ច គាថាសុខត្ថំ រស្សត្តំ កតំ, សមុច្ចយត្ថោ ច វាសទ្ទោ។ **នាតិវេលំ សម្ភាសេយ្យាតិ** អតិវេលំ អតិក្កន្តបមាណំ ន ភាសេយ្យ, មត្តភាណី អស្សាតិ អត្ថោ។ **សង្ឃមជ្ឈម្ហីតិ** ភិក្ខុសង្ឃេ, ជនសមូហេ វា។

ន សោ ឧបវទេ កញ្ចីតិ សោ យថាវុត្តបដិបត្តិកោ ភិក្ខុ ហីនំ វា មជ្ឈិមំ វា ឧក្កដ្ឋំ វា យំកិញ្ចិ ន វាចាយ ឧបវទេយ្យ។ **ឧបឃាតំ វិវជ្ជយេតិ** កាយេន ឧបឃាតំ បរិវិហេឋនំ វជ្ជេយ្យ។ **សំវុតោ បាតិមោក្ខស្មិន្តិ** បាតិមោក្ខម្ហិ

បាតិមោក្ខសំវរសីលេ សំវុតោ អស្ស, បាតិមោក្ខសំវរេន បិហិតកាយវាចោ សិយាតិ អត្ថោ។ **មត្តញ្ញូ ចស្ស ភោជនេ**តិ បរិយេសនបដិគ្គហណបរិភោគវិស្សជ្ជនេសុ ភោជនេ បមាណញ្ញូ សិយា។

សុគ្គហីតនិមិត្តស្សាតិ "ឯវំ មេ មនសិ ករោតោ ចិត្តំ សមាហិតំ អហោសី"តិ តទាការំ សល្លក្ខេន្តោ សុដ្ឋុ គហិតសមាធិនិមិត្តោ អស្ស។ "សុគ្គហីតនិមិត្តោ សោ"តិបិ បាឋោ, សោ យោគីតិ អត្ថោ។ **ចិត្តស្សុប្បាទកោវិទោ**តិ ឯវំ ភាវយតោ ចិត្តំ លីនំ ហោតិ, "ឯវំ ឧទ្ធត"ន្តិ លីនស្ស ឧទ្ធតស្ស ច ចិត្តស្ស ឧប្បត្តិការណេ កុសលោ អស្ស។ លីនេ ហិ ចិត្តេ ធម្មវិចយវីរិយបីតិសម្ពោជ្ឈង្គា ភាវេតព្ពា, ឧទ្ធតេ បស្សទ្ធិសមាធិឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គា។ សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ បន សព្ពត្ថ ឥច្ឆិតព្ពោ។ តេនាហ ភគវា – "យស្មិញ្ច ខោ, ភិក្ខវេ, សមយេ លីនំ ចិត្តំ ហោតិ, កាលោ តស្មិំ សមយេ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភាវនាយា"តិអាទិ (សំ. និ. ៥.២៣៤)។ **សមថំ អនុយុញ្ជេយ្យា**តិ សមថភាវនំ ភាវេយ្យ, អនុប្បន្នំ សមាធិំ ឧប្បាទេយ្យ, ឧប្បន្នញ្ច យាវ វសីភាវប្បត្តិ, តាវ វឌ្ឍេយ្យ ព្យូហេយ្យាតិ អត្ថោ។ **កាលេន ច វិបស្សន**ន្តិ យថាលទ្ធំ សមាធិំ និកន្តិយា អបរិយាទានេន ហានភាគិយំ ឋិតិភាគិយំ វា អកត្វា និព្ពេធភាគិយំវ កត្វា កាលេន វិបស្សនញ្ច អនុយុញ្ជេយ្យ។ អថ វា **កាលេន ច វិបស្សន**ន្តិ សមថំ អនុយុញ្ជន្តោ តស្ស ចិរីភូតកាលេ សង្កោចំ អនាបជ្ជិត្វា អរិយមគ្គាធិគមាយ វិបស្សនំ អនុយុញ្ជេយ្យ។ យថាហ –

> "អថ វា សមាធិលាភេន, វិវិត្តសយនេន វា;
> ភិក្ខុ វិស្សាសមាបាទិ, អប្បត្តោ អាសវក្ខយ"ន្តិ។ (ធ. ប. ២៧១-២៧២);

តេន វុត្តំ – "**វីរិយសាតច្ចសម្បន្នោ**"តិអាទិ។ សតតភាវោ **សាតច្ចំ,** វីរិយស្ស សាតច្ចំ, តេន សម្បន្នោ សមន្នាគតោ, សតតបវត្តវីរិយោ, និច្ចបគ្គហិតវីរិយោតិ អត្ថោ។ **យុត្តយោគោ សទា សិយា**តិ សព្ពកាលំ ភាវនានុយុត្តោ សិយា។ **ទុក្ខន្ត**ន្តិ វដ្ដទុក្ខស្ស អន្តំ បរិយោសានំ និរោធំ និព្ពានំ អប្បត្វា វិស្សាសំ **ន ឯយ្យ** ន គច្ឆេយ្យ។ "អហំ បរិសុទ្ធសីលោ ឈានលាភី អភិញ្ញាលាភី វិបស្សនំ មត្ថកំ បាបេត្វា ឋិតោ"តិ វា វិស្សដ្ឋោ ន ភវេយ្យាតិ អត្ថោ។

ឯវំ វិហរមានស្សាតិ, ឯវំ វិវិត្តសេនាសនសេវនាទិនា វិបស្សនាវសេន យុត្តយោគតាបរិយោសានេន វិធិនា វិហរន្តស្ស។ **សុទ្ធិកាមស្សា**តិ, ញាណទស្សនវិសុទ្ធី អច្ចន្តវិសុទ្ធី និព្ពានំ អរហត្តញ្ច ឥច្ឆន្តស្ស។ សំសារេ ភយស្ស ឥក្ខតោ **ភិក្ខុនោ,** កាមាសវាទយោ សព្ពេ **អាសវា ខីយន្តិ** ខយំ អត្ថង្គំ គច្ឆន្តិ, តេសំ ខយគមនេនេវ សឧបាទិសេសអនុបាទិសេសបភេទំ ទុវិធម្បិ និព្ពានំ **អធិគច្ឆតិ** បាបុណាតិ។

ឯវំ ថេរោ តស្ស ភិក្ខុនោ ឱវាទទានាបទេសេន អត្តនា តថាបដិបន្នភាវំ ទីបេន្តោ អញ្ញំ ព្យាកាសិ។

វង្គន្តបុត្តឧបសេនត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. (អបរ)-គោតមត្ថេរគាថាវណ្ណនា

វិជានេយ្យ សកំ អត្ថន្តិអាទិកា អាយស្មតោ អបរស្ស គោតមត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ដូបនិស្សយំ កុសលំ ឧបចិនិត្វា អម្ហាកំ ភគវតោ ឧប្បត្តិតោ បុរេតរមេវ សាវត្ថិយំ ឧទិច្ចព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា វយប្បត្តោ តិណ្ណំ វេទានំ បារគូ ហុត្វា, វាទមគ្គំ ឧគ្គហេត្វា អត្តនោ វាទស្ស ឧបរិ ឧត្តរិ វទន្តំ អលភន្តោ តេហិ តេហិ វិគ្គាហិកកថំ អនុយុត្តោ វិចរតិ។ អថ អម្ហាកំ ភគវា លោកេ ឧប្បជ្ជិត្វា បវត្តិតវរធម្មចក្កោ អនុបុព្ពេន យសាទិកេ វេនេយ្យេ វិនេត្វា អនាថបិណ្ឌិកស្ស អភិយាចនាយ សាវត្ថិំ ឧបគច្ឆិ។ តទា សត្ថុ ជេតវនបដិគ្គហេ បដិលទ្ធសទ្ធោ សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា ធម្មំ សុត្វា បព្ពជ្ជំ យាចិ។ សត្ថា អញ្ញតរំ បិណ្ឌចារិកំ ភិក្ខុំ អាណាបេសិ – "ភិក្ខុ, ឥមំ បព្ពាជេហី"តិ។ សោ តេន បព្ពាជិយមានោ ខុរគ្គេយេវ អរហត្តំ បាបុណិត្វា កោសលជនបទំ គន្ត្វា តត្ថ ចិរំ វសិត្វា បុន សាវត្ថិំ បច្ចាគមិ។ តំ ពហូ ញាតកា ព្រាហ្មណមហាសាលា ឧបសង្កមិត្វា បយិរុបាសិត្វា និសិន្នា "ឥមស្មិំ លោកេ ពហូ សមណព្រាហ្មណា សំសារេ សុទ្ធិវាទា, តេសុ កតមេសំ នុ ខោ វាទោ និយ្យានិកោ, កថំ បដិបជ្ជន្តោ សំសារតោ សុជ្ឈតី"តិ បុច្ឆិំសុ។ ថេរោ តេសំ តមត្ថំ បកាសេន្តោ –

៥៨៧. "វិជានេយ្យ សកំ អត្ថំ, អវលោកេយ្យាថ បាវចនំ;
យញ្ចេត្ថ អស្ស បតិរូបំ, សាមញ្ញំ អជ្ឈុបគតស្ស។

៥៨៨. "មិត្តំ ឥធ ច កល្យាណំ, សិក្ខា វិបុលំ សមាទានំ;
សុស្សូសា ច គរូនំ, ឯតំ សមណស្ស បតិរូបំ។

៥៨៩ពុទ្ធេសុ សគារវតា, ធម្មេ អបចិតិ យថាភូតំ;
សង្ឃេ ច ចិត្តីការោ, ឯតំ សមណស្ស បតិរូបំ។

៥៩០“អាចារគោចរេ យុត្តោ, អាជីវោ សោធិតោ អគារយ្ហោ;
ចិត្តស្ស ច សណ្ឋបនំ, ឯតំ សមណស្ស បតិរូបំ។

៥៩១“ចារិត្តំ អថ វារិត្តំ, ឥរិយាបថិយំ បសាទនិយំ;
អធិចិត្តេ ច អាយោគោ, ឯតំ សមណស្ស បតិរូបំ។

៥៩២“អារញ្ញកានិ សេនាសនានិ, បន្តានិ អប្បសទ្ទានិ;
ភជិតព្ពានិ មុនិនា, ឯតំ សមណស្ស បតិរូបំ។

៥៩៣“សីលញ្ច ពាហុសច្ចញ្ច, ធម្មានំ បវិចយោ យថាភូតំ;
សច្ចានំ អភិសមយោ, ឯតំ សមណស្ស បតិរូបំ។

៥៩៤“ភាវេយ្យ ច អនិច្ចន្តិ, អនត្តសញ្ញំ អសុភសញ្ញញ្ច;
លោកម្ហិ ច អនភិរតិំ, ឯតំ សមណស្ស បតិរូបំ។

៥៩៥“ភាវេយ្យ ច ពោជ្ឈង្គេ, ឥទ្ធិបាទានិ ឥន្ទ្រិយានិ ពលានិ;
អដ្ឋង្គមគ្គមរិយំ, ឯតំ សមណស្ស បតិរូបំ។

៥៩៦“តណ្ហំ បជហេយ្យ មុនិ, សមូលកេ អាសវេ បទាលេយ្យ;
វិហរេយ្យ វិប្បមុត្តោ, ឯតំ សមណស្ស បតិរូប”ន្តិ។ –

ឥមា គាថា អភាសិ។

តត្ថ **វិជានេយ្យ សកំ អត្ថ**ន្តិ, វិញ្ញុជាតិកោ បុរិសោ អត្តនោ អត្ថំ យាថាវតោ វិចារេត្វា ជានេយ្យ។ វិចារេន្តោ ច **អវលោកេយ្យាថ បាវចនំ** ឥធ លោកេ បុថុសមណព្រាហ្មណេហិ សម្មាសម្ពុទ្ធេន ច បវុត្តំ បាវចនំ, សមយោ។ តត្ថ យំ និយ្យានិកំ, តំ ឱលោកេយ្យ បញ្ញាចក្ខុនា បស្សេយ្យ។ ឥមេ ហិ នានាតិត្ថិយា សមណព្រាហ្មណា អនិច្ចេ “និច្ច”ន្តិ, អនត្តនិ “អត្តា”តិ, អសុទ្ធិមគ្គញ្ច “សុទ្ធិមគ្គោ”តិ មិច្ឆាភិនិវេសិនោ អញ្ញមញ្ញញ្ច វិរុទ្ធវាទា, តស្មា នេសំ វាទោ អនិយ្យានិកោ។ សម្មាសម្ពុទ្ធោ បន “សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចា, សព្ពេ ធម្មា អនត្តា, សន្តំ និព្ពាន”ន្តិ សយម្ភុញាណេន យថាភូតំ អព្ភញ្ញាយ បវេទេតិ, តស្មា “តស្ស វាទោ និយ្យានិកោ”តិ សត្ថុ សាសនមហន្តតំ ឱលោកេយ្យាតិ អត្ថោ។ **យញ្ចេត្ថ អស្ស បតិរូបំ, សាមញ្ញំ អជ្ឈុបគតស្សា**តិ, សាមញ្ញំ សមណភាវំ បព្ពជ្ជំ ឧបគតស្ស កុលបុត្តស្ស យំ ឯត្ថ សាសនេ បព្ពជិតភាវេ វា បតិរូបំ យុត្តរូបំ សារុប្បំ អស្ស សិយា, តម្បិ អបលោកេយ្យ។

កិំ បន តន្តិ អាហ “**មិត្តំ ឥធ ច កល្យាណ**”ន្តិអាទិ។ ឥមស្មិំ សាសនេ កល្យាណមិត្តំ សេវិយមានំ សមណស្ស បតិរូបន្តិ យោជនា។ ឯស នយោ ឥតរេសុបិ។ កល្យាណមិត្តញ្ហិ និស្សាយ អកុសលំ បជហតិ, កុសលំ ភាវេតិ, សុទ្ធមត្តានំ បរិហរតិ។ **សិក្ខា វិបុលំ សមាទាន**ន្តិ វិបុលំ សិក្ខាសមាទានំ, មហតិយា និព្ពានាវហាយ អធិសីលាទិសិក្ខាយ អនុដ្ឋានន្តិ អត្ថោ។ **សុស្សូសា ច គរូន**ន្តិ គរូនំ អាចរិយុបជ្ឈាយាទីនំ កល្យាណមិត្តានំ ឱវាទស្ស សោតុកម្យតា បារិចរិយា ច។ **ឯត**ន្តិ កល្យាណមិត្តសេវនាទិ។

ពុទ្ធេសុ សគារវតាតិ សព្ពញ្ញុពុទ្ធេសុ “សម្មាសម្ពុទ្ធោ ភគវា”តិ គារវយោគោ គរុចិត្តីការោ។ **ធម្មេ អបចិតិ យថាភូត**ន្តិ អរិយធម្មេ យាថាវតោ អបចាយនំ អាទរេន អភិបូជនំ។ **សង្ឃេ**តិ អរិយសង្ឃេ។ **ចិត្តីការោ**តិ សក្ការោ សម្មាននំ។ **ឯត**ន្តិ រតនត្តយគរុករណំ។

អាចារគោចរេ យុត្តោតិ កាយិកវាចសិកវីតិក្កមនសង្ខាតំ អនាចារំ, បិណ្ឌបាតាទីនំ អត្ថាយ ឧបសង្កមិតុំ អយុត្តដ្ឋានភូតំ វេសិយាទិអគោចរញ្ច បហាយ កាយិកវាចសិកអវីតិក្កមនសង្ខាតេន អាចារេន បិណ្ឌបាតាទីនំ អត្ថាយ ឧបសង្កមិតុំ យុត្តដ្ឋានភូតេន គោចរេន ច យុត្តោ សម្បន្នោ, សម្បន្នអាចារគោចរោតិ អត្ថោ។ **អាជីវោ សោធិតោ**តិ វេឡុទានាទី ពុទ្ធបដិកុដ្ឋំ អនេសនំ បហាយ អនវជ្ជប្បាទេ បច្ចយេ សេវន្តស្ស អាជីវោ សោធិតោ ហោតិ សុវិសុទ្ធោ, សោធិតត្តា ឯវ **អគារយ្ហោ** វិញ្ញូហិ។ **ចិត្តស្ស ច សណ្ឋបន**ន្តិ យថា ចក្ខាទិទ្វារេហិ រូបាទិអារម្មណេសុ អភិជ្ឈាទយោ នប្បវត្តន្តិ, ឯវំ ទិដ្ឋេ ទិដ្ឋមត្តាទិវសេន ចិត្តស្ស សម្មា ឋបនំ។ **ឯត**ន្តិ អាចារគោចរសម្បត្តិ អាជីវបារិសុទ្ធិ ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារតាតិ ឯតំ តយំ។

ចារិត្តန្តិ ចរិត្វា បរិបូរេតព្ពសីលំ។ **វារិត្ត**ន្តិ វិរតិយា អករណេន បរិបូរេតព្ពសីលំ។ **ឥរិយាបថិយំ បសាទនិយ**ន្តិ បរេសំ បសាទាវហំ អាកប្បសម្បត្តិនិមិត្តំ ឥរិយាបថនិស្សិតំ សម្បជញ្ញំ។ **អធិចិត្តេ ច អាយោគោ**តិ សមថវិបស្សនាសុ អនុយោគោ ភាវនា។

អារញ្ញកានីតិ អរញ្ញេ បរិយាបន្នានិ។ **បន្តានី**តិ វិវិត្តានិ។

សីលន្តិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ។ ហេដ្ឋា ហិ ភិន្ទិត្វា វុត្តំ, ឥធ អភិន្ទិត្វា វទតិ។ **ពាហុសច្ច**ន្តិ ពហុស្សុតភាវោ។ សោ ហិ ភាវនានុយោគស្ស ពហុការោ, ពោជ្ឈង្គកោសល្លអនុត្តរសីតិភាវអធិចិត្តយុត្តតាទីសុ សម្មា បរិចយពហុលស្ស សមថវិបស្សនានុយោគោ សម្បជ្ជតិ។ **ធម្មានំ បវិចយោ យថាភូត**ន្តិ រូបារូបធម្មានំ អវិបរីតសលក្ខណតោ សាមញ្ញលក្ខណតោ ច បរិវីមំសា។ ឥមិនា អធិបញ្ញាធម្មវិបស្សនមាហ។ **សច្ចានំ អភិសមយោ**តិ ទុក្ខាទីនំ អរិយសច្ចានំ បរិញ្ញាភិសមយាទិវសេន បដិវេធោ។

ស្វាយំ សច្ចាភិសមយោ យថា ហោតិ, តំ ទស្សេតុំ **“ភាវេយ្យា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ភាវេយ្យ ច អនិច្ច**ន្តិ “សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចា”តិអាទិនា (ធ. ប. ២៧៧) អវិភាគតោ “យំ កិញ្ចិ រូបំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្ន”ន្តិអាទិនា (វិភ. ២; សំ. និ. ៣.៤៩) វិភាគតោ វា សព្ពសង្ខារេសុ អនិច្ចសញ្ញំ ភាវេយ្យ ឧប្បាទេយ្យ ចេវ វឌ្ឍេយ្យ ចាតិ អត្ថោ។ **អនត្តសញ្ញ**ន្តិ, “សព្ពេ ធម្មា អនត្តា”តិ បវត្តំ អនត្តសញ្ញញ្ច ភាវេយ្យាតិ យោជនា។ ឯវំ សេសេសុបិ។ **អសុភសញ្ញ**ន្តិ, ករជកាយេ សព្ពស្មិម្បិ វា តេភូមកសង្ខារេ កិលេសាសុចិបគ្ឃរណតោ “អសុភា”តិ បវត្តសញ្ញំ។ ទុក្ខសញ្ញាបរិវារា ហិ អយំ, ឯតេនេវ ចេត្ថ ទុក្ខសញ្ញាបិ គហិតាតិ វេទិតព្ពំ។ **លោកម្ហិ ច អនភិរតិ**ន្តិ សព្ពលោកេ តេភូមកេសុ សង្ខារេសុ អនាភិរតិសញ្ញំ។ ឯតេន អាទីនវានុបស្សនំ និព្ពិទានុបស្សនញ្ច វទតិ។

ឯវំ បន វិបស្សនាភាវនំ អនុយុត្តោ តំ ឧស្សុក្កាបេន្តោ ឥមេ ធម្មេ វឌ្ឍេយ្យាតិ ទស្សេន្តោ **“ភាវេយ្យ ច ពោជ្ឈង្គេ”**តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – ពោធិយា សតិអាទិសត្តវិធធម្មសាមគ្គិយា, ពោធិស្ស វា តំសមង្គិនោ បុគ្គលស្ស អង្គាតិ ពោជ្ឈង្គា, សតិអាទយោ ធម្មា។ តេ សតិអាទិកេ សត្តពោជ្ឈង្គេ, ឆន្ទអាទីនិ ចត្តារិ ឥទ្ធិបាទានិ, សទ្ធាទីនិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ, សទ្ធាទីនិយេវ បញ្ច ពលានិ, សម្មាទិដ្ឋិអាទីនំ វសេន អដ្ឋង្គអរិយមគ្គញ្ច។ ច-សទ្ទេន សតិបដ្ឋានានិ សម្មប្បធានានិ ច គហិតានីតិ សព្ពេបិ សត្តតឹសប្បភេទេ ពោធិបក្ខិយធម្មេ ភាវេយ្យ ឧប្បាទេយ្យ ចេវ វឌ្ឍេយ្យ ច។ តត្ថ យទេតេសំ បឋមមគ្គក្ខណេ ឧប្បាទនំ, ឧបរិមគ្គក្ខណេ ច វឌ្ឍនំ, ឯតំ **សមណស្ស** ភិក្ខុនោ សារុប្បន្តិ។

ឯវំ ពោធិបក្ខិយសត្តតឹសធម្មេ ភាវេន្តោ យថា មគ្គសច្ចំ ភាវនាភិសមយវសេន អភិសមេតិ, ឯវំ សមុទយសច្ចំ បហានាភិសមយវសេន, និរោធសច្ចំ សច្ឆិកិរិយាភិសមយវសេន អភិសមេតីតិ ទស្សេន្តោ **“តណ្ហំ បជហេយ្យា”**តិ ឱសានគាថមាហ។ តត្ថ **តណ្ហំ បជហេយ្យា**តិ, កាមតណ្ហាទិបភេទំ សព្ពំ តណ្ហំ អរិយមគ្គេន អនវសេសតោ សមុច្ឆិន្ទេយ្យ, មោនំ វុច្ចតិ ញាណំ, តេន សមន្នាគតត្តា **មុនិ។ សមូលកេ អាសវេ បទាលេយ្យា**តិ កាមរាគានុសយាទិសមូលកេ កាមាសវាទិកេ សព្ពេបិ អាសវេ ភិន្ទេយ្យ សមុច្ឆិន្ទេយ្យ។ **វិហរេយ្យ វិប្បមុត្តោ**តិ ឯវំ សព្ពសោ កិលេសានំ បហីនត្តា សព្ពធិ វិមុត្តោ សព្ពបធិបដិនិស្សគ្គំ និរោធំ និព្ពានំ សច្ឆិកត្វា វិហរេយ្យ។ **ឯត**ន្តិ យទេតំ វិហរណំ, ឯតំ សមណស្ស សមិតបាបស្ស ភិក្ខុនោ បតិរូបំ សារុប្បន្តិ អត្ថោ។

ឯវំ ថេរោ សមណសារុប្បបដិបត្តិកិត្តនមុខេន សាសនស្ស និយ្យានិកភាវំ តព្ពិលោមតោ ពាហិរកសមយស្ស អនិយ្យានិកតញ្ច វិភាវេសិ។ តំ សុត្វា តេ ព្រាហ្មណមហាសាលា សាសនេ អភិប្បសន្នា សរណាទីសុ បតិដ្ឋហឹសុ។

(អបរ)-គោតមត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទសកនិបាតវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. ឯកាទសនិបាតោ

១. សំកិច្ចត្ថេរគាថាវណ្ណនា

ឯកាទសនិបាតេ **កឹ តវត្ថោ វនេ តាតា**តិអាទិកា អាយស្មតោ សំកិច្ចត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ដូបនិស្សយំ កុសលំ ឧបចិនិត្វា ឥមស្មឹ ពុទ្ធុប្បាទេ សាវត្ថិយំ ព្រាហ្មណមហាសាលកុលេ បដិសន្ធឹ គណ្ហិ។ តស្មឹ កុច្ឆិគតេយេវ មាតា ព្យាធិតា ហុត្វា កាលមកាសិ។ តស្សា សុសានំ នេត្វា ឈាបិយមានាយ គព្ភាសយោ ន ឈាយិ។ មនុស្សា សូលេហិ កុច្ឆឹ វិជ្ឈន្តា ទារកស្ស អក្ខិកោដឹ បហរឹសុ។ តេ តំ វិជ្ឈិត្វា អង្គារេហិ បដិច្ឆាទេត្វា បក្កមឹសុ។ កុច្ឆិបទេសោបិ ឈាយិ, អង្គារមត្ថកេ បន សុវណ្ណពិម្ពសទិសោ ទារកោ បទុមគព្ភេ និបន្នោ វិយ អហោសិ។ បច្ឆិមភវិកសត្តស្ស ហិ សិនេរុនា ឱត្ថរិយមានស្សបិ អរហត្តំ អប្បត្វា ជីវិតក្ខយោ នាម នត្ថិ។

បុនទិវសេ អាឡាហនដ្ឋានំ គតា មនុស្សា តថានិបន្នំ ទារកំ ទិស្វា អច្ឆរិយព្ភុតចិត្តជាតា ទារកំ អាទាយ គាមំ បវិសិត្វា នេមិត្តកេ បុច្ឆឹសុ។ នេមិត្តកា “សចេ អយំ ទារកោ អគារំ អជ្ឈាវសិស្សតិ, យាវ សត្តមា កុលបរិវដ្ដា ទុគ្គតា ភវិស្សន្តិ។ សចេ បព្ពជិស្សតិ, បញ្ចហិ សមណសតេហិ បរិវុតោ វិចរិស្សតី”តិ អាហំសុ។ ញាតកា “ហោតុ, វឌ្ឍិតកាលេ អម្ហាកំ អយ្យស្ស សារិបុត្តត្ថេរស្ស សន្តិកេ តំ បព្ពាជេស្សាមា”តិ វត្វា សង្កុនា ឆិន្នក្ខិកោដិតាយ **សំកិច្ចោ**តិ វទន្តា អបរភាគេ **សំកិច្ចោ**តិ វោហរឹសុ។ សោ សត្តវស្សិកកាលេ អត្តនោ គព្ភគតស្សេវ មាតុ មរណំ, គព្ភេ ច អត្តនោ បវត្តឹ សុត្វា សំវេគជាតោ “បព្ពជិស្សាមី”តិ អាហ។ ញាតកា “សាធុ, តាតា”តិ ធម្មសេនាបតិស្ស សន្តិកំ នេត្វា, “ភន្តេ, ឥមំ បព្ពាជេថា”តិ អទំសុ។ ថេរោ តំ តចបញ្ចកកម្មដ្ឋានំ ទត្វា បព្ពាជេសិ។ សោ ខុរគ្គេយេវ សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តំ បត្វា តឹសមត្តេហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ អរញ្ញេ វិហរន្តោ ចេ ចោរហត្ថតោ មោចេត្វា សយម្បិ តេ ចោរេ ទមេត្វា បព្ពាជេត្វា អញ្ញតរស្មឹ វិហារេ ពហូហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ វិហរន្តោ តេ វិវាទបសុតេ ទិស្វា “អញ្ញត្ថ គច្ឆាមី”តិ ភិក្ខូ អាបុច្ឆិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន **ធម្មបទវត្ថុម្ហិ** (ធ. ប. អដ្ឋ. ១.សង្កិច្ចសាមណេរវត្ថុ) អាគតនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ អថ នំ អញ្ញតរោ ឧបាសកោ ឧបដ្ឋាតុកាមោ អាសន្នដ្ឋានេ វាសំ យាចន្តោ –

៥៩៧“កឹ តវត្ថោ វនេ តាត, ឧជ្ជុហានោវ បាវុសេ;
វេរម្ភា រមណីយា តេ, បវិវេកោ ហិ ឈាយិន”ន្តិ។ –

បឋមំ គាថមាហ។ តំ សុត្វា ថេរោ –

៥៩៨“យថា អព្ភានិ វេរម្ភោ, វាតោ នុទតិ បាវុសេ;
សញ្ញា មេ អភិកិរន្តិ, វិវេកបដិសញ្ញុតា។

៥៩៩“អបណ្ឌរោ អណ្ឌសម្ភវោ, សីវថិកាយ និកេតចារិកោ;
ឧប្បាទយតេវ មេ សតឹ, សន្ទេហស្មឹ វិរាគនិស្សិតំ។

៦០០“យញ្ច អញ្ញេ ន រក្ខន្តិ, យោ ច អញ្ញេ ន រក្ខតិ;
ស វេ ភិក្ខុ សុខំ សេតិ, កាមេសុ អនបេក្ខវា។

៦០១“អច្ឆោទិកា បុថុសិលា, គោនង្គុលមិគាយុតា;
អម្ពុសេវាលសញ្ឆន្នា, តេ សេលា រមយន្តិ មំ។

៦០២“វសិតំ មេ អរញ្ញេសុ, កន្ទរាសុ គុហាសុ ច;
សេនាសនេសុ បន្តេសុ, វាឡមិគនិសេវិតេ។

៦០៣“‘ឥមេ ហញ្ញន្តុ វជ្ឈន្តុ, ទុក្ខំ បប្បោន្តុ បាណិនោ’;
សង្កប្បំ នាភិជានាមិ, អនរិយំ ទោសសំហិតំ។

៦០៤“បរិចិណ្ណោ មយា សត្ថា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសនំ;
ឱហិតោ គរុកោ ភារោ, ភវនេត្តិ សមូហតា។

៦០៥“យស្ស ចត្ថាយ បព្ពជិតោ, អគារស្មានគារិយំ;
សោ មេ អត្ថោ អនុប្បត្តោ, សព្ពសំយោជនក្ខយោ។

៦០៦. “នាភិនន្ទាមិ មរណំ, នាភិនន្ទាមិ ជីវិតំ;
កាលញ្ច បដិកង្ខាមិ, និព្ពិសំ ភតកោ យថា។

៦០៧. “នាភិនន្ទាមិ មរណំ, នាភិនន្ទាមិ ជីវិតំ។
កាលញ្ច បដិកង្ខាមិ, សម្បជានោ បតិស្សតោ”តិ។ – ឥមា គាថា អភាសិ;

តត្ថ **កឹ តវត្ថោ វនេ**តិ **កិ**ន្តិ លិង្គវិបល្លាសេន វុត្តំ។ វនេ កោ តវត្ថោ, កឹ បយោជនន្តិ អត្ថោ។ **តាតា**តិ ទហរសាមណេរតាយ នំ អត្តនោ បុត្តដ្ឋានេ ឋបេត្វា អាលបតិ។ **ឧជ្ជហានោវ បាវុសេ**តិ ឧជ្ជហានោ កិរ នាម ឯកោ បព្ពតោ, សោ បន គហនសញ្ឆន្នោ ពហុសោណ្ឌិកន្ទរោ, តហំ តហំ សន្ទមានសលិលោ , វស្សកាលេ អសប្បាយោ, តស្មា ឧជ្ជហានោ វា បព្ពតោ ឯតរហិ បាវុសកាលេ តវ កិមត្ថិយោតិ អត្ថោ។ កេចិ បនេត្ថ “ឧជ្ជហានោ នាម ឯកោ សកុណោ សីតំ ន សហតិ, វស្សកាលេ វនគុម្ពេ និលីនោ អច្ឆតី”តិ វទន្តិ។ តេសំ មតេន ឧជ្ជហានស្ស វិយ សកុណស្ស បាវុសកាលេ កោ តវ អត្ថោ វនេតិ? **វេរម្ភា រមណីយា តេ**តិ វេរម្ភវាតា វាយន្តា កឹ តេ រមណីយាតិ យោជនា។ កេចិ “វេរម្ភា នាម ឯកា បព្ពតគុហា, បព្ភារោ”តិ ច វទន្តិ។ តញ្ច ឋានំ គមនាគមនយុត្តំ ជនសម្ពាធរហិតំ ឆាយូទកសម្បន្នញ្ច, តស្មា វេរម្ភា រមណីយា, វនេ វសិតុំ យុត្តរូបា។ កស្មា? **បវិវេកោ ហិ ឈាយិនំ** យស្មា តាទិសានំ ឈាយីនំ យត្ថ កត្ថចិ បវិវេកោយេវ ឥច្ឆិតព្ពោ, តស្មា “ទូរំ អរញ្ញដ្ឋានំ អគន្ត្វា វេរម្ភាយំ វស, តាតា”តិ វទតិ។ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ – យស្មា ឈាយីនំ បវិវេកក្ខមេ និវាសផាសុកេ សេនាសនេ លទ្ធេយេវ ឈានាទយោ សម្បជ្ជន្តិ, ន អលទ្ធេ, តស្មា ន ឯវរូបេ សីតកាលេ យត្ថ កត្ថចិ វនេ វសិតុំ សក្កា, គុហាបព្ភារាទីសុ បន សក្កាតិ។

ឯវំ ឧបាសកេន វុត្តេ ថេរោ វនាទយោ ឯវ មំ រមេន្តីតិ ទស្សេន្តោ **“យថា អព្ភានី”**តិអាទិមាហ។ តស្សត្ថោ – យថា បាវុសេ កាលេ អព្ភានិ វលាហកានិ វេរម្ភវាតោ **នុទតិ** ខិបតិ នីហរតិ, ឯវមេវ មេ ចិត្តំ វិវេកបដិសញ្ញុតា សញ្ញា អភិកិរន្តិ វិវេកដ្ឋានំយេវ អាកឌ្ឍន្តិ។

កិញ្ច ? **អបណ្ឌរោ** កាឡវណ្ណោ, **អណ្ឌសម្ភវោ** អណ្ឌជោ កាកោ, **សីវថិកាយ** សុសានដ្ឋានេ, **និកេតចារិកោ** តមេវ និវាសនដ្ឋានំ កត្វា វិចរណកោ **ឧប្បាទយតេវ មេ សតឹ, សន្ទេហស្មឹ វិរាគនិស្សិត**ន្តិ, កាយស្មឹ វិរាគូបសំហិតំ កាយគតាសតិកម្មដ្ឋានំ មយ្ហំ ឧប្បាទយតិយេវ។ ឯកទិវសំ កិរ ថេរោ កាកេន ខជ្ជមានំ មនុស្សកុណបំ បស្សិត្វា អសុភសញ្ញំ បដិលភិ, តំ សន្ធាយ ឯវមាហ។ តេន កាយេ សព្ពសោ ឆន្ទរាគស្ស នត្ថិតាយ វនេយេវ វសិតុកាមោម្ហីតិ ទស្សេតិ។ **យញ្ច**តិ **ច**-សទ្ទោ សមុច្ចយត្ថោ, តេន អញ្ញម្បិ មម អរញ្ញវាសការណំ សុណាហីតិ ទស្សេតិ។ **យំ** បព្ពជិតំ មេត្តាវិហារិតាយ អលោភនិយបរិក្ខារតាយ ច រក្ខិតព្ពស្ស អភាវតោ **អញ្ញេ** សេវកាទយោ ន រក្ខន្តិ។ **យោ** ច បព្ពជិតោ **អញ្ញេ** កេនចិ កិញ្ចនបលិពោធភូតេ ន រក្ខតិ តាទិសានំយេវ អភាវតោ។ **ស វេ ភិក្ខុ សុខំ សេតី**តិ, សោ ភិក្ខុ សមុច្ឆិន្នកិលេសកាមតាយ សព្ពសោ វត្ថុកាមេសុ **អនបេក្ខវា** អបេក្ខារហិតោ យត្ថ កត្ថចិ សុខំ សេតិ។ តស្ស អនុសង្កិតបរិសង្កិតាភាវតោ អរញ្ញម្ហិ គាមម្ហិ សទិសមេវាតិ អត្ថោ។

ឥទានិ បព្ពតវនាទីនំ រមណីយតំ វសិតបុព្ពតញ្ច ទស្សេតុំ **“អច្ឆោទិកា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **វសិតំ មេ**តិ, វុដ្ឋបុព្ពំ មយា។ **វាឡមិគនិសេវិតេ**តិ, សីហព្យគ្ឃាទីហិ វាឡមិគេហិ ឧបសេវិតេ វនេ។

សង្កប្បំ នាភិជានាមីតិ, ឥមេ យេ កេចិ បាណិនោ សត្តា ឧសុសត្តិអាទីហិ បហរណេហិ **ហញ្ញន្តុ** មារិយន្តុ មុដ្ឋិប្បហារាទីហិ **វជ្ឈន្តុ** ពាធីយន្តុ, អញ្ញេន វា យេន កេនចិ អាការេន ទុក្ខំ **បប្បោន្តុ** បាបុណន្តូតិ; ឯវំ **ទោសសំហិតំ** បដិឃសំយុត្តំ តតោ ឯវ **អនរិយំ** ព្យាបាទវិហឹសាទិប្បភេទំ បាបសង្កប្បំ ឧប្បាទិតំ នាភិជានាមិ, មិច្ឆាវិតក្កោ ន ឧប្បន្នបុព្ពោតិ មេត្តាវិហារិតំ ទស្សេតិ។

ឥទានិ **“បរិចិណ្ណោ”**តិអាទិនា អត្តនោ កតកិច្ចតំ ទស្សេតិ។ តត្ថ **បរិចិណ្ណោ**តិ ឧបាសិតោ ឱវាទានុសាសនីករណវសេន។ **ឱហិតោ**តិ ឱរោហិតោ។ **គរុកោ ភារោ**តិ គរុតរោ ខន្ធភារោ។

នាភិនន្ទាមិ មរណន្តិ “កថំ នុ ខោ មេ មរណំ សិយា”តិ មរណំ ន ឥច្ឆាមិ។ **នាភិនន្ទាមិ ជីវិត**ន្តិ “កថំ នុ ខោ អហំ ចិរំ ជីវេយ្យ”ន្តិ ជីវិតម្បិ ន ឥច្ឆាមិ។ ឯតេន មរណេ ជីវិតេ ច សមានចិត្តតំ ទស្សេតិ។ **កាលញ្ច បដិកង្ខាមី**តិ បរិនិព្ពានកាលំវ អាគមេមិ។ **និព្ពិស**ន្តិ និព្ពិសន្តោ, ភតិយា កម្មំ ករោន្តោ។ **ភតកោ យថា**តិ យថា ភតកោ បរស្ស កម្មំ ករោន្តោ កម្មសិទ្ធឹ អនភិនន្ទន្តោបិ កម្មំ ករោន្តោវ ទិវសក្ខយំ ឧទិក្ខតិ, ឯវំ អហម្បិ ជីវិតំ អនភិនន្ទន្តោបិ អត្តភាវស្ស យាបនេន មរណំ អនភិនន្ទន្តោបិ បរិយោសានកាលំ បដិកង្ខាមីតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

សំកិច្ចត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឯកាទសនិបាតវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. ទ្វាទសកនិបាតោ

១. សីលវត្ថេរគាថាវណ្ណនា

ទ្វាទសកនិបាតេ **សីលមេវា**តិអាទិកា អាយស្មតោ សីលវត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ដូបនិស្សយំ កុសលំ ឧបចិនិត្វា ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ រាជគហេ ពិម្ពិសាររញ្ញោ បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, **សីលវា**តិស្ស នាមំ អហោសិ។ តំ វយប្បត្តំ រាជា អជាតសត្តុ មារេតុកាមោ ចណ្ឌំ មត្តហត្ថិំ អារោបេត្វា នានាវិធេហិ ឧបាយេហិ ឧបក្កមន្តោបិ មារេតុំ នាសក្ខិ បច្ឆិមភវិកស្ស អរហត្តំ អប្បត្វា អន្តរា ជីវិតន្តរាយាភាវតោ។ តស្ស បវត្តិំ ទិស្វា ភគវា មហាមោគ្គល្លានត្ថេរំ អាណាបេសិ – “សីលវកុមារំ អានេហី”តិ។ ថេរោ ឥទ្ធិពលេន សទ្ធិំ ហត្ថិនា តំ អានេសិ។ កុមារោ ហត្ថិតោ ឱរុយ្ហ ភគវន្តំ អភិវាទេត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ។ ភគវា តស្ស អជ្ឈាសយានុរូបំ ធម្មំ ទេសេសិ។ សោ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ នចិរស្សេវ អរហត្តំ បត្វា កោសលរដ្ឋេ វសតិ។ អថ នំ អជាតសត្តុ “មារេថា”តិ បុរិសេ អាណាបេសិ។ តេ ថេរស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា ឋិតា ថេរេន កថិតំ ធម្មកថំ សុត្វា សញ្ជាតសំវេគា បសន្នចិត្តា ហុត្វា បព្ពជឹសុ។ ថេរោ តេសំ –

៦០៨. “សីលមេវិធ សិក្ខេថ, អស្មិំ លោកេ សុសិក្ខិតំ។
សីលញ្ហិ សព្ពសម្បត្តិំ, ឧបនាមេតិ សេវិតំ។

៦០៩. “សីលំ រក្ខេយ្យ មេធាវី, បត្ថយានោ តយោ សុខេ;
បសំសំ វិត្តិលាភញ្ច, បេច្ច សគ្គេ បមោទនំ។

៦១០. “សីលវា ហិ ពហូ មិត្តេ, សញ្ញមេនាធិគច្ឆតិ;
ទុស្សីលោ បន មិត្តេហិ, ធំសតេ បាបមាចរំ។

៦១១. “អវណ្ណញ្ច អកិត្តិញ្ច, ទុស្សីលោ លភតេ នរោ;
វណ្ណំ កិត្តិំ បសំសញ្ច, សទា លភតិ សីលវា។

៦១២. “អាទិ សីលំ បតិដ្ឋា ច, កល្យាណានញ្ច មាតុកំ;
បមុខំ សព្ពធម្មានំ, តស្មា សីលំ វិសោធយេ។

៦១៣. “វេលា ច សំវរំ សីលំ, ចិត្តស្ស អភិហាសនំ;
តិត្ថញ្ច សព្ពពុទ្ធានំ, តស្មា សីលំ វិសោធយេ។

៦១៤. “សីលំ ពលំ អប្បដិមំ, សីលំ អាវុធមុត្តមំ;
សីលមាភរណំ សេដ្ឋំ, សីលំ កវចមព្ភុតំ។

៦១៥. “សីលំ សេតុ មហេសក្ខោ, សីលំ គន្ធោ អនុត្តរោ;
សីលំ វិលេបនំ សេដ្ឋំ, យេន វាតិ ទិសោទិសំ។

៦១៦. “សីលំ សម្ពលមេវគ្គំ, សីលំ បាថេយ្យមុត្តមំ;
សីលំ សេដ្ឋោ អតិវាហោ, យេន យាតិ ទិសោទិសំ។

៦១៧. “ឥធេវ និន្ទំ លភតិ, បេច្ចាបាយេ ច ទុម្មនោ;
សព្ពត្ថ ទុម្មនោ ពាលោ, សីលេសុ អសមាហិតោ។

៦១៨. “ឥធេវ កិត្តិំ លភតិ, បេច្ច សគ្គេ ច សុម្មនោ;
សព្ពត្ថ សុមនោ ធីរោ, សីលេសុ សុសមាហិតោ។

៦១៩. “សីលមេវ ឥធ អគ្គំ, បញ្ញវា បន ឧត្តមោ;
មនុស្សេសុ ច ទេវេសុ, សីលបញ្ញាណតោ ជយ”ន្តិ។ –

ឥមាហិ គាថាហិ ធម្មំ ទេសេសិ។

តត្ថ **សីលមេវិធ សិក្ខេថ, អស្មិំ លោកេ**តិ **ឥធា**តិ, និបាតមត្តំ, ឥមស្មិំ សត្តលោកេ អត្ថកាមោ កុលបុត្តោ ចារិត្តវារិត្តាទិភេទំ អាទិតោ សីលមេវ សិក្ខេយ្យ, សិក្ខន្តោ ច នំ **សុសិក្ខិតំ** អខណ្ឌាទិភាវាបាទនេន សុដ្ឋុ សិក្ខិតំ

សុបរិសុទ្ធំ បរិបុណ្ណញ្ច កត្វា សិក្ខេយ្យ។ **អស្មិំ លោកេ**តិ វា ឥមស្មិំ សង្ខារលោកេ សិក្ខិតព្ពធម្មេសុ សីលំ អាទិតោ សិក្ខេយ្យ។ ទិដ្ឋិសម្បត្តិយាបិ សីលស្ស បតិដ្ឋាភាវតោ អាហ “**សីលំ ហិ**”តិអាទិ។ តត្ថ **ហី**តិ ការណវចនំ។ យស្មា សីលំ **សេវិតំ** បរិចិតំ រក្ខិតំ មនុស្សសម្បត្តិ, ទិព្ពសម្បត្តិ, និព្ពានសម្បត្តីតិ ឯតំ **សព្ពសម្បត្តិំ** តំសមង្គិនោ សត្តស្ស **ឧបនាមេតិ** អាវហតិ។

សីលំ សព្ពសម្បត្តិំ ឧបនាមេតីតិ សង្ខេបតោ វុត្តមត្ថំ វិត្ថារតោ ទស្សេន្តោ “**សីលំ រក្ខេយ្យ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **រក្ខេយ្យា**តិ គោបេយ្យ។ បាណាតិបាតាទិតោ ហិ វិរមន្តោ វត្តបដិវត្តញ្ច បូរេន្តោ បដិបក្ខាភិភវនតោ តំ រក្ខតិ នាម។ **មេធាវី**តិ បញ្ញវា, ឥទំ តស្ស រក្ខនុបាយទស្សនំ ញាណពលេន ហិស្ស សមាទានំ អវិកោបនញ្ច ហោតិ។ **បត្ថយានោ**តិ ឥច្ឆន្តោ។ **តយោ សុខេ**តិ តីណិ សុខានិ។ សុខនិមិត្តំ វា “សុខ”ន្តិ អធិប្បេតំ។ **បសំសន្តិ** កិត្តិំ, វិញ្ញូហិ វា បសំសនំ។ **វិត្តិលាភន្តិ** តុដ្ឋិលាភំ។ “វិត្តលាភ”ន្តិ ច បឋន្តិ, ធនលាភន្តិ អត្ថោ។ សីលវា ហិ អប្បមត្តតាយ មហន្តំ ភោគក្ខន្ធំ អធិគច្ឆតិ។ **បេច្ចា**តិ កាលង្កត្វា។ **សគ្គេ បមោទនន្តិ** ទេវលោកេ ឥដ្ឋេហិ កាមគុណេហិ, មោទនញ្ច បត្ថយមានោតិ សម្ពន្ធោ។ ឥធលោកេ បសំសំ វិត្តិលាភំ បរលោកេ ទិព្ពសម្បត្តិយា មោទនញ្ច ឥច្ឆន្តោ សីលំ រក្ខេយ្យាតិ យោជនា។

សញ្ញមេនាតិ កាយាទីនំ សំយមេន។ សំយតោ ហិ កាយទុច្ចរិតាទីហិ កញ្ចិ អវិហេឋេន្តោ អភយទានំ ទទន្តោ បិយមនាបតាយ មិត្តានិ គន្ថតិ។ **ធំសតេ**តិ អបេតិ។ **បាបមាចរន្តិ** បាណាតិបាតាទិបាបកម្មំ ករោន្តោ។ ទុស្សីលញ្ហិ បុគ្គលំ អត្តកាមា សត្តា ន ភជន្តិ, អញ្ញទត្ថុ បរិវជ្ជេន្តិ។

អវណ្ណន្តិ អគុណំ, សម្មុខា គរហំ វា។ **អកិត្តិន្តិ**, អយសំ អសិលោកំ។ **វណ្ណន្តិ** គុណំ។ **កិត្តិន្តិ** សិលោកំ បត្ថដយសតំ។ **បសំសន្តិ** សម្មុខា ថោមនំ។

អាទីតិ មូលំ។ សីលញ្ហិ កុសលានំ ធម្មានំ អាទិ។ យថាហ – “តស្មាតិហ ត្វំ, ភិក្ខុ, អាទិមេវ វិសោធេហិ កុសលេសុ ធម្មេសុ។ កោ ចាទិ កុសលានំ ធម្មានំ? សីលញ្ច សុវិសុទ្ធ”ន្តិ (សំ. និ. ៥.៣៦៩)។ **បតិដ្ឋា**តិ អធិដ្ឋានំ។ សីលញ្ហិ សព្ពេសំ ឧត្តរិមនុស្សធម្មានំ បតិដ្ឋា។ តេនាហ – “សីលេ បតិដ្ឋាយា”តិអាទិ (សំ. និ. ១.២៣; ១៩២; បេដកោ. ២២; មិ. ប. ២.១.៩)។ **កល្យាណានញ្ច មាតុកន្តិ** សមថវិបស្សនាទីនំ កល្យាណធម្មានំ មាតុភូតំ , ជនកន្តិ, អត្ថោ។ **បមុខំ សព្ពធម្មានន្តិ**, សព្ពេសំ បាមោជ្ជាទីនំ អនវជ្ជធម្មានំ បមុខំ មុខភូតំ, បវត្តិទ្វារន្តិ អត្ថោ។ **តស្មា**តិ អាទិភាវាទិតោ។ **វិសោធយេ**តិ អក្ខណ្ឌាទិភាវេន សម្បាទេយ្យ។

វេលាតិ ទុច្ចរិតេហិ អនតិក្កមនីយដ្ឋេន វេលា, សីមាតិ អត្ថោ ។ វេលាយតិ វា ទុស្សីល្យំ ចលយតិ វិទ្ធំសេតីតិ វេលា។ សំវរំ សីលំ កាយទុច្ចរិតាទីនំ ឧប្បត្តិទ្វារស្ស បិទហនតោ។ **អភិហាសនន្តិ** តោសនំ អវិប្បដិសារហេតុតាយ ចិត្តស្សាភិប្បមោទនតោ។ **តិត្ថញ្ច សព្ពពុទ្ធានន្តិ** សាវកពុទ្ធា, បច្ចេកពុទ្ធា, សម្មាសម្ពុទ្ធាតិ សព្ពេសំ ពុទ្ធានំ កិលេសមលប្បវាហនេ និព្ពានមហាសមុទ្ទាវគាហណេ ច តិត្ថភូតញ្ច។

សីលំ ពលំ អប្បដិមន្តិ មារសេនប្បមទ្ទនេ អសទិសំ ពលំ សេនាថាមោ ច។ **អាវុធមុត្តមន្តិ** សំកិលេសធម្មានំ ឆេទនេ ឧត្តមំ បហរណំ។ គុណសរីរោបសោភនដ្ឋេន **អាភរណំ។ សេដ្ឋន្តិ** សព្ពកាលំ ឧត្តមំ ទព្ពញ្ច។ សបាណបរិត្តានតោ **កវចមព្ភុតំ**។ “អព្ភិទ”ន្តិ ច បឋន្តិ, អភេជ្ជន្តិ អត្ថោ។

អបាយមហោឃាតិក្កមនេ សំសារមហោឃាតិក្កមនេ ច កិលេសេហិ អសំសីទនដ្ឋេន **សេតុ។ មហេសក្ខោ**តិ មហព្ពលោ។ **គន្ធោ អនុត្តរោ**តិ បដិវាតំ សព្ពទិសាសុ វាយនតោ អនុត្តរោ គន្ធោ សព្ពជនមនោហរត្តា។ តេនាហ “**យេន វាតិ ទិសោទិស**”ន្តិ យេន សីលគន្ធេន តំសមង្គី ទិសោទិសំ សព្ពា ទិសា វាយតិ។ “ទិសោទិសា”តិបិ បាឡិ, ទស ទិសាតិ អត្ថោ។

សម្ពលមេវគ្គន្តិ សម្ពលំ នាម បុដភត្តំ។ យថា បុដភត្តំ គហេត្វា មគ្គំ គច្ឆន្តោ បុរិសោ អន្តរាមគ្គេ ជិឃច្ឆាទុក្ខេន ន កិលមតិ, ឯវំ សីលសម្បន្នោបិ សុទ្ធំ សីលសម្ពលំ គហេត្វា សំសារកន្តារំ បដិបន្នោ គតគតដ្ឋានេ ន កិលមតីតិ សីលំ អគ្គំ សម្ពលំ នាម។ តថា **សីលំ បាថេយ្យមុត្តមំ** ចោរាទីហិ អសាធារណត្តា តត្ថ តត្ថ ឥច្ឆិតព្ពសម្បត្តិនិប្ផាទនតោ ច។ អតិក្កាមេន្តោ តំ តំ ឋានំ យថិច្ឆិតដ្ឋានំ វា វាហេតិ សម្បាបេតីតិ **អតិវាហោ, យានំ**។ កេនចិ អនុបទ្ទុតំ ហុត្វា ឥច្ឆិតដ្ឋានប្បត្តិហេតុតាយ សីលំ សេដ្ឋំ អតិវាហោ។ **យេនា**តិ យេន អតិវាហេន **យាតិ ទិសោទិសន្តិ** អគតី គតិញ្ចាបិ តំ តំ ទិសំ សុខេនេវ គច្ឆតិ។

ឥធេវ និន្ទំ លភតីតិ ឥធលោកេបិ **ទុម្មនោ** រាគាទីហិ ទូសិតចិត្តោ “ទុស្សីលោ បាបធម្មោ”តិ និន្ទំ គរហំ លភតិ។ **បេច្ច** បរលោកេបិ អបាយេ “បុរិសត្តកលិ អវជាតា”តិអាទិនា យមបុរិសាទីហិ ច និន្ទំ លភតិ។ ន កេវលំ និន្ទមេវ លភតិ, អថ ខោ **សព្ពត្ថ ទុម្មនោ ពាលោ** ឥធលោកេ ទុច្ចរិតចរណេន ទូសិតចិត្តោ បរលោកេ កម្មការណាទិវសេន ទុក្ខុប្បត្តិយាតិ សព្ពត្ថ ពាលោ ទុម្មនោ ហោតិ។ កថំ? **សីលេសុ អសមាហិតោ** សម្មា សីលេសុ ន ឋបិតចិត្តោ អប្បតិដ្ឋិតចិត្តោ។

ឥធេវ កិត្តិំ លភតីតិ ឥធលោកេបិ សុមនោ “សប្បុរិសោ សីលវា កល្យាណធម្មោ”តិ កិត្តិំ លភតិ។ **បេច្ច** បរលោកេបិ សគ្គេ “អយំ សប្បុរិសោ សីលវា កល្យាណធម្មោ។ តថា ហិ ទេវានំ សហព្យតំ ឧបបន្នោ”តិអាទិនា កិត្តិំ លភតិ។ ន កេវលំ កិត្តិមេវ លភតិ, អថ ខោ **ធីរោ** ធិតិសម្បន្នោ **សីលេសុ សុដ្ឋុ សមាហិតោ** អប្បិតចិត្តោ សុបតិដ្ឋិតចិត្តោ សព្ពត្ថ ឥធលោកេ សុចរិតចរណេន, បរលោកេ សម្បត្តិបដិលាភេន **សុមនោ** សោមនស្សប្បត្តោ ហោតិ។ **សីលមេវ ឥធ អគ្គន្តិ** ទុវិធំ សីលំ លោកិយំ លោកុត្តរន្តិ។ តត្ថ លោកិយំ តាវ កាម លោកេ ខត្តិយមហាសាលាទីសុ, ទេវលោកេ ព្រហ្មលោកេ ច ឧបបត្តិវិសេសំ អាវហតិ, លាភីភាវាទិកស្ស ច ការណំ ហោតិ។ លោកុត្តរំ បន សកលម្បិ វដ្ដទុក្ខំ អតិក្កាមេតីតិ សីលំ អគ្គមេវ។ តថា ហិ វុត្តំ –

“ហីនេន ព្រហ្មចរិយេន, ខត្តិយេ ឧបបជ្ជតិ;
មជ្ឈិមេន ច ទេវត្តំ, ឧត្តមេន វិសុជ្ឈតី”តិ។ (ជា. ១.៨.៧៥);

អាកង្ខេយ្យ ចេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ – “លាភី អស្សំ ចីវរបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានបច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារាន”ន្តិ (ម. និ. ១.៦៥), “សីលេស្វេវស្ស បរិបូរការី”តិ (ម. និ. ១.៦៥), “ឥជ្ឈតិ, ភិក្ខវេ, សីលវតោ ចេតោបណិធិ វិសុទ្ធត្តា”តិ (អ. និ. ៨.៣៥; ទី. និ. ៣.៣៣៧) ច។

លោកុត្តរសីលស្ស បន សព្ពសោ បហីនបដិបក្ខស្ស សត្តមភវតោ បដ្ឋាយ សំសារទុក្ខំ វិនិវត្តេន្តស្ស អគ្គភាវេ វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ **បញ្ញា បន ឧត្តមោតិ** “បញ្ញា បន បុគ្គលោ ឧត្តមោ បរមោ សេដ្ឋោ យេវា”តិ បុគ្គលាធិដ្ឋានេន បញ្ញាយ ឯវ សេដ្ឋភាវំ វទតិ។ ឥទានិ សីលបញ្ញានំ សេដ្ឋភាវំ កិច្ចតោ ទស្សេន្តោ **“សីលបញ្ញាណតោ ជយ”**ន្តិ អាហ។ **ជយន្តិ** ច លិង្គវិបល្លាសោ ទដ្ឋព្ពោ, អហូតិ វា វចនសេសោ។ តត្ថ បជាននដ្ឋេន បញ្ញាណំ, សីលតោ បញ្ញាណតោ ច បដិបក្ខជយោ។ ន ហិ សីលេន វិនា បញ្ញា សម្ភវតិ, បញ្ញាយ ច វិនា សីលំ កិច្ចករំ, អញ្ញមញ្ញោបការកញ្ចេតំ។ វុត្តញ្ហិ “សីលបរិធោតា បញ្ញា, បញ្ញាបរិធោតំ សីល”ន្តិ (ទី. និ. ១.៣១៧) **មនុស្សេសុ ច ទេវេសូតិ** ឥទំ នេសំ ឋានវិសេសទស្សនំ។ តត្ថ ហិ តានិ សវិសេសានិ វត្តន្តិ, សមាធិ បនេត្ថ សីលបក្ខិកោ បញ្ញាយ អធិដ្ឋានភាវតោ, បញ្ញាបក្ខិកោ វា ភាវេតព្ពតោ សីលាធិដ្ឋានតោ ច។

ឯវំ ថេរោ តេសំ ភិក្ខូនំ សីលមុខេន ធម្មំ ទេសេន្តោ អត្តនោ សុវិសុទ្ធសីលាទិគុណតាទីបនេន អញ្ញំ ព្យាកាសិ។

សីលវត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. សុនីតត្ថេរគាថាវណ្ណនា

នីចេ កុលម្ហីតិអាទិកា អាយស្មតោ សុនីតត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនិត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ពុទ្ធស្ស សុញ្ញកាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វយប្បត្តោ ពាលជនេហិ សទ្ធិំ កីឡាបសុតោ ហុត្វា វិចរន្តោ ឯកំ បច្ចេកពុទ្ធំ គាមេ បិណ្ឌាយ ចរន្តំ ទិស្វា, “កិំ តុយ្ហំ សព្ពសោ វណិតសរីរស្ស វិយ សកលំ កាយំ បដិច្ឆាទេត្វា ភិក្ខាចរណេន, ននុ នាម កសិវាណិជ្ជាទីហិ ជីវិកា កប្បេតព្ពា? តានិ ចេ កាតុំ ន សក្កោសិ, ឃរេ ឃរេ មុត្តករីសាទីនិ នីហរន្តោ បច្ឆា វត្ថុសោធនេន ជីវាហី”តិ អក្កោសិ។ សោ តេន កម្មេន និរយេ បច្ចិត្វា តស្សេវ កម្មស្ស វិបាកាវសេសេន មនុស្សលោកេបិ ពហូនិ ជាតិសតានិ បុប្ផឆឌ្ឌកកុលេ និព្ពត្តិត្វា តថា ជីវិកំ កប្បេសិ។ ឥមស្មិញ្ច ពុទ្ធុប្បាទេ បុប្ផឆឌ្ឌកកុលេ ឯវ និព្ពត្តោ ឧក្ការសោធនកម្មេន ជីវិកំ កប្បេតិ ឃាសច្ឆាទនមត្តម្បិ អលភន្តោ។

អថ ភគវា បច្ឆិមយាមេ ពុទ្ធាចិណ្ណំ មហាករុណាសមាបត្តិំ សមាបជ្ជិត្វា តតោ វុដ្ឋាយ ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេន្តោ សុនីតស្ស ហទយព្ភន្តរេ ឃដេ បទីបំ វិយ បជ្ជលន្តំ អរហត្តូបនិស្សយំ ទិស្វា វិភាតាយ រត្តិយា បុព្ពណ្ហសមយំ និវាសេត្វា បត្តចីវរមាទាយ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ រាជគហំ បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋោ។ យស្សំ វីថិយំ សុនីតោ ឧក្ការសោធនកម្មំ ករោតិ, តំ វីថិំ បដិបជ្ជិ។ សុនីតោបិ តត្ថ តត្ថ វិឃាសុច្ចារសង្ការាទិកំ រាសិំ កត្វា បិដកេសុ

បក្ខិបិត្វា កាជេនាទាយ បរិហរន្តោ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតំ សត្ថារំ អាគច្ឆន្តំ ទិស្វា សារជ្ជមានោ សម្ភមាកុលហទយោ គមនមគ្គំ និលីយនោកាសញ្ច អលភន្តោ កាជំ ភិត្តិបស្សេ ឋបេត្វា ឯកេន បស្សេន អនុបវិសន្តោ វិយ ភិត្តិំ អល្លីនោ បញ្ជលិកោ អដ្ឋាសិ។ “ភិត្តិឆិទ្ទេន អបក្កមិតុកាមោ អហោសី”តិបិ វទន្តិ។

សត្ថា តស្ស សមីបំ បត្វា “អយំ អត្តនោ កុសលមូលសញ្ចោទិតំ ឧបគតំ មំ សារជ្ជមានោ ជាតិយា កម្មស្ស ច និហីនតាយ សម្មុខីភាវម្បិ លជ្ជតិ, ហន្ទស្ស វេសារជ្ជំ ឧប្បាទេស្សាមី”តិ ករវីករុតមញ្ជុនា សកលនគរនិន្នាទវរ-គម្ភីរេន ព្រហ្មស្សរេន “សុនីតា”តិ អាលបិត្វា “កឹ ឥមាយ ទុក្ខជីវិកាយ បព្ពជិតុំ សក្ខិស្សសី”តិ អាហ។ សុនីតោ តេន សត្ថុ វចនេន អមតេន វិយ អភិសិត្តោ ឧឡារំ បីតិសោមនស្សំ បដិសំវេទេន្តោ “ភគវា, សចេ មាទិសាបិ ឥធ បព្ពជ្ជំ លភន្តិ, កស្មាហំ ន បព្ពជិស្សាមិ, បព្ពាជេថ មំ ភគវា”តិ អាហ ។ សត្ថា “ឯហិ, ភិក្ខូ”តិ អាហ។ សោ តាវទេវ ឯហិភិក្ខុភាវេន បព្ពជ្ជំ ឧបសម្បទញ្ច លភិត្វា ឥទ្ធិមយបត្តចីវរធរោ វស្សសដ្ឋិកត្ថេរោ វិយ ហុត្វា សត្ថុ សន្តិកេ អដ្ឋាសិ។ ភគវា តំ វិហារំ នេត្វា កម្មដ្ឋានំ អាចិក្ខិ។ សោ បឋមំ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ, បញ្ច ច អភិញ្ញាយោ និព្ពត្តេត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា ឆឡភិញ្ញោ អហោសិ។ តំ សក្កាទយោ ទេវា ព្រហ្មានោ ច ឧបសង្កមិត្វា នមស្សិំសុ។ តេន វុត្តំ –

> “តា ទេវតា សត្តសតា ឧឡារា, ព្រហ្មា ច ឥន្ទោ ឧបសង្កមិត្វា;
> អាជានីយំ ជាតិជរាភិភូតំ, សុនីតំ នមស្សន្តិ បសន្នចិត្តា”តិអាទិ។

ភគវា តំយេវ ទេវសង្ឃបុរក្ខតំ ទិស្វា សិតំ កត្វា បសំសន្តោ “តបេន ព្រហ្មចរិយេនា”តិ គាថាយ ធម្មំ ទេសេសិ។ អថ នំ សម្ពហុលា ភិក្ខូ សីហនាទំ នទាបេតុកាមា, “អាវុសោ សុនីត, កស្មា កុលា ត្វំ បព្ពជិតោ, កថំ វា បព្ពជិតោ, កថញ្ច សច្ចានិ បដិវិជ្ឈី”តិ បុច្ឆិំសុ។ សោ តំ សព្ពំ បកាសេន្តោ –

៦២០. “នីចេ កុលម្ហិ ជាតោហំ, ទលិទ្ទោ អប្បភោជនោ;
ហីនកម្មំ មមំ អាសិ, អហោសិំ បុប្ផឆឌ្ឌកោ។

៦២១. “ជិគុច្ឆិតោ មនុស្សានំ, បរិភូតោ ច វម្ភិតោ;
នីចំ មនំ ករិត្វាន, វន្ទិស្សំ ពហុកំ ជនំ។

៦២២. “អថទ្ទសាសិំ សម្ពុទ្ធំ, ភិក្ខុសង្ឃបុរក្ខតំ;
បវិសន្តំ មហាវីរំ, មគធានំ បុរុត្តមំ។

៦២៣. “និក្ខិបិត្វាន ព្យាភង្គិំ, វន្ទិតុំ ឧបសង្កមិំ;
មមេវ អនុកម្បាយ, អដ្ឋាសិ បុរិសុត្តមោ។

៦២៤. “វន្ទិត្វា សត្ថុនោ បាទេ, ឯកមន្តំ ឋិតោ តទា;
បព្ពជ្ជំ អហមាយាចិំ, សព្ពសត្តានមុត្តមំ។

៦២៥. “តតោ ការុណិកោ សត្ថា, សព្ពលោកានុកម្បកោ;
‘ឯហិ ភិក្ខូ’តិ មំ អាហ, សា មេ អាសូបសម្បទា។

៦២៦. “សោហំ ឯកោ អរញ្ញស្មិំ, វិហរន្តោ អតន្ទិតោ។

អកាសិំ សត្ថុ វចនំ, យថា មំ ឱវទី ជិនោ។

៦២៧. “រត្តិយា បឋមំ យាមំ, បុព្ពជាតិមនុស្សរិំ;
រត្តិយា មជ្ឈិមំ យាមំ, ទិព្ពចក្ខុំ វិសោធយិំ;
រត្តិយា បច្ឆិមេ យាមេ, តមោខន្ធំ បទាលយិំ។

៦២៨. “តតោ រត្យាវិវសានេ, សូរិយុគ្គមនំ បតិ; (ជា. ១.១១.៧៩);
ឥន្ទោ ព្រហ្មា ច អាគន្ត្វា, មំ នមស្សិំសុ បញ្ជលី។

៦២៩. “នមោ តេ បុរិសាជញ្ញ, នមោ តេ បុរិសុត្តម;
យស្ស តេ អាសវា ខីណា, ទក្ខិណេយ្យោសិ មារិស។

៦៣០. “តតោ ទិស្វាន មំ សត្ថា, ទេវសង្ឃបុរក្ខតំ;

សិតំ បាតុករិត្វាន, តមហំ ព្រូមិ ព្រាហ្មណំ។

៦៣១. “តបេន ព្រហ្មចរិយេន, សំយមេន ទមេន ច;
ឯតេន ព្រាហ្មណោ ហោតិ, ឯតំ ព្រាហ្មណមុត្តម”ន្តិ។ –

ឥមាហិ គាថាហិ សីហនាទំ នទិ។

តត្ថ **នីចេ**តិ លាមកេ សព្ពនិហីនេ។ ឧច្ចនីចភាវោ ហិ នាម សត្តានំ ឧបាទាយុបាទាយ, អយំ បន សព្ពនិហីនេ បុក្កុសកុលេ ឧប្បន្នតំ ទស្សេន្តោ **“នីចេ កុលម្ហិ ជាតោ”**តិ អាហ។ តេន វុត្តំ – “នីចេតិ លាមកេ សព្ពនិហីនេ”តិ។ **ទលិទ្ទោ**តិ ទុគ្គតោ, ទលិទ្ទាបិ កេចិ កទាចិ ឃាសច្ឆាទនស្ស លាភិនោ, អកសិរវុត្តិនោ ហោន្តិ, អហំ បន សព្ពកាលំ កសិរវុត្តិតាយ ហីនោ ឧទ្ធនំ ឧបដ្ឋបិតឧក្ខលិកោ ទស្សនយុត្តំ ថេវកម្បិ អបស្សី យេវាតិ ទស្សេន្តោ **“អប្បភោជនោ”**តិ អាហ។ នីចកុលិកា ទលិទ្ទាបិ កេចិ អនីចកម្មាជីវា ហោន្តិ, មយ្ហំ បន ន តថាតិ ទស្សេន្តោ អាហ **“ហីនកម្មំ មមំ អាសី”**តិ។ កីទិសន្តិ ចេ? **អហោសិំ បុប្ផឆឌ្ឌកោ,** ហត្ថិវិកលស្ស ហត្ថិវាតិ វិយ ឧបចារវសេនាយំ ឥមស្ស សមញ្ញា អហោសិ យទិទំ “បុប្ផឆឌ្ឌកោ”តិ។ មិលាតបុប្ផសន្ថរណ្ណតាយ វា ឧក្ការភូមិយា ឯវំ វុត្តោ។

ជិគុច្ឆិតោតិ ជាតិយា ចេវ កម្មុនា ច ហីឡិតោ។ **មនុស្សានន្តិ** មនុស្សេហិ។ **បរិភូតោ**តិ អវញ្ញាតោ។ **វម្ភិតោ**តិ ខុំសិតោ។ **នីចំ មនំ ករិត្វានា**តិ អញ្ញេ មនុស្សេ សិនេរុំ វិយ ឧក្ខិបិត្វា តេសំ បាទបំសុតោបិ អត្តានំ និហីនំ កត្វា បវត្តិយា នីចំ និហីនំ មនំ កត្វា។ **វន្ទិស្សំ ពហុកំ ជនន្តិ** បុថុមហាជនំ ទិដ្ឋទិដ្ឋកាលេ វន្ទី សិរសិ អញ្ជលី ករោន្តោ បណាមិំ។

អថាតិ អធិការន្តរទីបនេ និបាតោ។ **អទ្ទសាសិន្តិ** អទ្ទក្ខិំ។ **មគធានន្តិ** មគធា នាម ជានបទិនោ រាជកុមារា, តេសំ និវាសោ ឯកោបិ ជនបទោ រុឡ្ហិយា “មគធាន”ន្តិ វុត្តោ, មគធជនបទស្សាតិ អត្ថោ។ **បុរុត្តមន្តិ** ឧត្តមំ នគរំ។

ព្យាភង្គិន្តិ កាជំ។ **បព្ពជ្ជំ អហមាយាចិន្តិ**, “សុនីត, បព្ពជិតុំ សក្ខិស្សសី”តិ សត្ថារា ឱកាសេ កតេ អហំ បព្ពជ្ជំ អយាចិំ។ **អាសូបសម្បទា**តិ “ឯហិ, ភិក្ខូ”តិ សត្ថុ វចនមត្តេន អាសិ ឧបសម្បទា។ **យថា មំ ឱវទី**តិ “ឯវំ សមថបុព្ពង្គមំ វិបស្សនំ ភាវេហី”តិ យថា មំ ឱវទិ, តថា សត្ថុនោ វចនំ **អកាសឹ** បដិបជ្ជឹ។ **រត្តិយា**តិអាទិ តស្សា បដិបត្តិយា រសទស្សនំ។ តត្ថ បុព្ពេនិវាសញាណំ អនាគតំសញាណញ្ច ពហុកិច្ចន្តិ **“បឋមំ យាមំ មជ្ឈិមំ យាម”**ន្តិ អច្ចន្តសំយោគវសេន ឧបយោគវចនំ វុត្តំ។ ន តថា អាសវក្ខយញាណំ ឯកាភិសមយវសេន បវត្តនតោតិ **“បច្ឆិមេ យាមេ”**តិ ភុម្មវសេន វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ឥន្ទោ**តិ សក្កោ ទេវរាជា។ **ព្រហ្មា**តិ មហាព្រហ្មា។ ឥន្ទព្រហ្មគ្គហណេន អញ្ញេសំ កាមទេវានំ ព្រហ្មូនញ្ច អាគមនំ វុត្តមេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឧក្កដ្ឋនិទ្ទេសោ ហេស យថា “រាជា អាគតោ”តិ។ **នមស្សិំសូ**តិ កាយេន វាចាយ ច នមក្ការំ អកំសុ។

តត្ថ កាយេន កតំ នមក្ការំ ទស្សេន្តោ **“បញ្ជលី”**តិ វត្វា វាចាយ កតំ ទស្សេតុំ **“នមោ តេ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ទេវសង្ឃបុរក្ខតន្តិ** ទេវគ្គហណេន ឧបបត្តិទេវភាវតោ ព្រហ្មានោបិ គហិតា។ **សិតំ បាតុករិត្វានា**តិ អត្តនោ ឱវាទស្ស មហប្ផលតំ ទេវព្រហ្មូនញ្ច គុណសម្បត្តឹ និស្សាយ សត្ថា សិតំ បាត្វាកាសិ។ បាតុករោន្តោ ច ន អញ្ញេ វិយ ទន្តេ វិទំសេតិ, មុខាធានំ បន ថោកំ វិវរតិ, តត្តកេន ច អភិភូតទិព្ពផលិកមុត្តរស្មិយោ អវហសិតតារកាសសិមរីចិយោ សុសុក្កទាបសម្ភវា ឃនរស្មិយោ និក្ខមិត្វា តិក្ខត្តុំ សត្ថុ មុខំ បទក្ខិណំ ករោន្តិ, តំ ទិស្វា បច្ឆតោ គច្ឆន្តាបិ សត្ថា សិតំ បាត្វាកាសីតិ សញ្ជានន្តិ។

តបេនាតិ ឥន្ទ្រិយសំវរេន, “ធុតធម្មសមាទានេនា”តិ កេចិ។ **សំយមេនា**តិ សីលេន។ **ទមេនា**តិ បញ្ញាយ។ **ព្រហ្មចរិយេនា**តិ អវសិដ្ឋសេដ្ឋចរិយាយ។ **ឯតេនា**តិ យថាវុត្តេន តបាទិនា។ **ព្រាហ្មណោ ហោតិ** ពាហិតបាបភាវតោ។ **ឯតន្តិ** តបាទិ យថាវុត្តំ។ **ព្រាហ្មណមុត្តមន្តិ** ឧត្តមំ ព្រាហ្មណំ, ព្រាហ្មណេសុ វា ឧត្តមំ សព្ពសេដ្ឋំ, អហូតិ វចនសេសោ។ **ព្រាហ្មណន្តិ** វា ព្រហ្មញ្ញមាហ, ឯវំ ឧត្តមំ ព្រហ្មញ្ញំ, ន ជច្ចាទីតិ អធិប្បាយោ។ ន ហិ ជាតិកុលបទេសគោត្តសម្បត្តិអាទយោ អរិយភាវស្ស ការណំ, អធិសីលសិក្ខាទយោ ឯវ បន ការណំ។ តេនាហ –

“យថា សង្ការឋានស្មឹ, ឧជ្ឈិតស្មឹ មហាបថេ;
បទុមំ តត្ថ ជាយេថ, សុចិគន្ធំ មនោរមំ។

“ឯវំ សង្ការភូតេសុ, អន្ធភូតេ បុថុជ្ជនេ;

អតិរោចតិ បញ្ញាយ, សម្មាសម្ពុទ្ធសាវកោ”តិ។ (ធ. ប. ៥៨-៥៩);

ឯវំ ថេរោ តេហិ ភិក្ខូហិ បុច្ឆិតមត្ថំ ឥមាហិ គាថាហិ វិស្សជ្ជេន្តោ សីហនាទំ នទីតិ។

សុនីតត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទ្វាទសកនិបាតវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៣. តេរសនិបាតោ

១. សោណកោឡិវិសត្ថេរគាថាវណ្ណនា

តេរសនិបាតេ **យាហុ រដ្ឋេ**តិអាទិកា អាយស្មតោ សោណស្ស កោឡិវិសស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនិ។ អយំ កិរ អនោមទស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ មហាវិភវោ សេដ្ឋិ ហុត្វា ឧបាសកេហិ សទ្ធិំ វិហារំ គន្ត្វា សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បសន្នមានសោ សត្ថុ ចង្កមនដ្ឋានេ សុធាយ បរិកម្មំ ការេត្វា នានាវណ្ណេហិ បុប្ផេហិ សន្ថរិត្វា ឧបរិ នានាវិរាគវត្ថេហិ វិតានំ ពន្ធាបេសិ, តថា សត្ថុ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច ទីឃសាលំ ការេត្វា និយ្យាទេសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ ហំសវតីនគរេ សេដ្ឋិកុលេ និព្ពត្តិ, **សិរិវឌ្ឍោ**តិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ វិហារំ គន្ត្វា សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុណន្តោ សត្ថារំ ឯកំ ភិក្ខុំ អារទ្ធវីរិយានំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេន្តំ ទិស្វា, សយម្បិ តំ ឋានន្តរំ បត្ថេន្តោ សត្ថាហំ មហាទានំ បវត្តេត្វា បណិធានមកាសិ។ សត្ថាបិ តស្ស បត្ថនាយ សមិជ្ឈនភាវំ ទិស្វា ព្យាករិត្វា បក្កាមិ។

សោបិ យាវជីវំ កុសលំ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ បរិនិព្ពុតេ កស្សបទសពលេ អនុប្បន្នេ អម្ហាកំ ភគវតិ ពារាណសិយំ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ គង្គាតីរេ បណ្ណសាលំ ករិត្វា ឯកំ បច្ចេកពុទ្ធំ តេមាសំ ចតូហិ បច្ចយេហិ សក្កច្ចំ ឧបដ្ឋហិ។ បច្ចេកពុទ្ធោ វុដ្ឋវស្សោ បរិបុណ្ណបរិក្ខារោ គន្ធមាទនមេវ គតោ។ សោបិ កុលបុត្តោ យាវជីវំ តត្ថ បុញ្ញានិ កត្វា តតោ ចវិត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ អម្ហាកំ ភគវតោ កាលេ ចម្បានគរេ ឧសភសេដ្ឋិស្ស គេហេ បដិសន្ធិំ គណ្ហិ។ តស្ស បដិសន្ធិគ្គហណតោ បដ្ឋាយ សេដ្ឋិស្ស មហាភោគក្ខន្ធោ អភិវឌ្ឍិ។ តស្ស ជាតទិវសេ សកលនគរេ មហាសក្ការសម្មានោ អហោសិ, តស្ស បុព្ពេ បច្ចេកពុទ្ធស្ស សតសហស្សគ្ឃនិករត្តកម្ពលបរិច្ចាគេន សុវណ្ណវណ្ណោ សុខុមាលតរោ ច អត្តភាវោ អហោសិ, តេនស្ស **សោណោ**តិ នាមំ អកំសុ។ មហតា បរិវារេន វឌ្ឍតិ , តស្ស ហត្ថបាទតលានិ ពន្ធុជីវកបុប្ផវណ្ណានិ អហេសុំ, សតវិហតកប្បាសស្ស វិយ សម្ផស្សោ បាទតលេសុ មណិកុណ្ឌលាវដ្ដវណ្ណានិ លោមានិ ជាយិំសុ។ វយប្បត្តស្ស តស្ស តិណ្ណំ ឧតូនំ អនុច្ឆវិកេ តយោ បាសាទេ ការេត្វា នាដកានិ ឧបដ្ឋាបេសុំ។ សោ តត្ថ មហតី សម្បត្តី អនុភវន្តោ ទេវកុមារោ វិយ បដិវសតិ។

អថ អម្ហាកំ សត្ថរិ សព្ពញ្ញុតំ បត្វា បវត្តិតវរធម្មចក្កេ រាជគហំ ឧបនិស្សាយ វិហរន្តេ ពិម្ពិសាររញ្ញា បក្កោសាបិតោ អសីតិយា គាមិកសហស្សេហិ សទ្ធិំ រាជគហំ អាគតោ, សត្ថុ សន្តិកំ គន្ត្វា ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធោ មាតាបិតរោ អនុជានាបេត្វា សាសនេ បព្ពជិត្វា លទ្ធូបសម្បទោ សត្ថុ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា, ជនសំសគ្គបរិហរណត្ថំ សីតវនេ វសន្តោ "មម សរីរំ សុខុមាលំ, ន ច សក្កា សុខេនេវ សុខំ អធិគន្តុំ, កាយំ កិលមេត្វា សមណធម្មំ កាតុំ វដ្ដតី"តិ ឋានចង្កមមេវ អធិដ្ឋាយ, បធានមនុយុញ្ជន្តោ បាទតលេសុ ផោដេសុ ឧដ្ឋហិតេសុបិ វេទនំ អជ្ឈុបេក្ខិត្វា ទឡ្ហំ វីរិយំ ករោន្តោ អច្ចារទ្ធវីរិយតាយ វិសេសំ និព្ពត្តេតុំ អសក្កោន្តោ, "ឯវំ វាយមន្តោបិ អហំ មគ្គំ វា ផលំ វា និព្ពត្តេតុំ ន សក្កោមិ, កិំ មេ បព្ពជ្ជាយ, ហីនាយាវត្តិត្វា ភោគេ ច ភុញ្ជិស្សាមិ, បុញ្ញានិ ច ករិស្សាមី"តិ ចិន្តេសិ។ សត្ថា តស្ស ចិត្តាចារំ ញត្វា តត្ថ គន្ត្វា វីណូបមោវាទេន ឱវទិត្វា វីរិយសមតាយោជនវិធិំ ទស្សេន្តោ កម្មដ្ឋានំ សោធេត្វា គិជ្ឈកូដំ គតោ។ សោណត្ថេរោបិ សត្ថុ សម្មុខា ឱវាទំ លភិត្វា វីរិយសមតំ យោជេត្វា វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា អរហត្តេ បតិដ្ឋាសិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ១.៥.២៥-៥៣) –

"អនោមទស្សិស្ស មុនិនោ, លោកជេដ្ឋស្ស តាទិនោ;
សុធាយ លេបនំ កត្វា, ចង្កមំ ការយិំ អហំ។

"នានាវណ្ណេហិ បុប្ផេហិ, ចង្កមំ សន្ថរិំ អហំ;
អាកាសេ វិតានំ កត្វា, ភោជយិំ ពុទ្ធមុត្តមំ។

"អញ្ជលិំ បគ្គហេត្វាន, អភិវាទេត្វាន សុព្ពតំ;
ទីឃសាលំ ភគវតោ, និយ្យាទេសិមហំ តទា។

"មម សង្កប្បមញ្ញាយ, សត្ថា លោកេ អនុត្តរោ;
បដិគ្គហេសិ ភគវា, អនុកម្បាយ ចក្ខុមា។

“បដិគ្គហេត្វាន សម្ពុទ្ធោ, ទក្ខិណេយ្យោ សទេវកេ;
ភិក្ខុសង្ឃេ និសីទិត្វា, ឥមា គាថា អភាសថ។

“យោ សោ ហដ្ឋេន ចិត្តេន, ទីឃសាលំ អទាសិ មេ;
តមហំ កិត្តយិស្សាមិ, សុណាថ មម ភាសតោ។

“ឥមស្ស មច្ចុកាលម្ហិ, បុញ្ញកម្មសមង្គិនោ;
សហស្សយុត្តស្សរថោ, ឧបដ្ឋិស្សតិ តាវទេ។

“តេន យានេនយំ បោសោ, ទេវលោកំ គមិស្សតិ;
អនុមោទិស្សរេ ទេវា, សម្បត្តេ កុសលសម្ភវេ។

“មហារហំ ព្យម្ហំ សេដ្ឋំ, រតនមត្តិកលេបនំ;
កូដាគារវរូបេតំ, ព្យម្ហំ អជ្ឈាវសិស្សតិ។

“តឹសកប្បសហស្សានិ, ទេវលោកេ រមិស្សតិ;
បញ្ចវីសតិ កប្បានិ, ទេវរាជា ភវិស្សតិ។

“សត្តសត្តតិក្ខត្តុញ្ច, ចក្កវត្តី ភវិស្សតិ;
យសោធរសនាមា តេ, សព្ពេបិ ឯកនាមកា។

“ទ្វេ សម្បត្តី អនុភោត្វា, វឌ្ឍេត្វា បុញ្ញសញ្ចយំ;
អដ្ឋវីសតិកប្បម្ហិ, ចក្កវត្តី ភវិស្សតិ។

“តត្រាបិ ព្យម្ហំ បវរំ, វិស្សកម្មេន មាបិតំ;
ទសសទ្ទាវិវិត្តំ តំ, បុរមជ្ឈាវសិស្សតិ។

“អបរិមេយ្យេ ឥតោ កប្បេ, ភូមិបាលោ មហិទ្ធិកោ;
ឱក្កាកោ នាម នាមេន, រាជា រដ្ឋេ ភវិស្សតិ។

“សោឡសិត្ថិសហស្សានំ, សព្ពាសំ បវរា ច សា;
អភិជាតា ខត្តិយានី, នវ បុត្តេ ជនេស្សតិ។

“នវ បុត្តេ ជនេត្វាន, ខត្តិយានី មរិស្សតិ;
តរុណី ច បិយា កញ្ញា, មហេសិត្តំ ករិស្សតិ។

“ឱក្កាកំ តោសយិត្វាន, វរំ កញ្ញា លភិស្សតិ;
វរំ លទ្ធាន សា កញ្ញា, បុត្តេ បព្ពាជយិស្សតិ។

“បព្ពាជិតា ច តេ សព្ពេ, គមិស្សន្តិ នគុត្តមំ;
ជាតិភេទភយា សព្ពេ, ភគិនីហិ វសិស្សរេ។

“ឯកា ច កញ្ញា ព្យាធីហិ, ភវិស្សតិ បរិក្ខតា;
មា នោ ជាតិ បភិជ្ជីតិ, និខណិស្សន្តិ ខត្តិយា។

“ខត្តិយោ នីហរិត្វាន, តាយ សទ្ធឹ វសិស្សតិ;
ភវិស្សតិ តទា ភេទោ, ឱក្កាកកុលសម្ភវោ។

“តេសំ បជា ភវិស្សន្តិ, កោឡិយា នាម ជាតិយា;
តត្ថ មានុសកំ ភោគំ, អនុភោស្សតិនប្បកំ។

“តម្ហា កាយា ចវិត្វាន, ទេវលោកំ គមិស្សតិ;
តត្រាបិ បវរំ ព្យម្ហំ, លភិស្សតិ មនោរមំ។

“ទេវលោកា ចវិត្វាន, សុក្កមូលេន ចោទិតោ;
អាគន្ត្វាន មនុស្សត្តំ, សោណោ នាម ភវិស្សតិ។

“អារទ្ធវីរិយោ បហិតត្តោ, បទហំ សត្ថុ សាសនេ;
សព្ពាសវេ បរិញ្ញាយ, និព្ពាយិស្សតិនាសវោ។

“អនន្តទស្សី ភគវា, គោតមោ សក្យបុង្គវោ;
វិសេសញ្ញូ មហាវីរោ, អគ្គដ្ឋានេ ឋបេស្សតិ។

“វុដ្ឋម្ហិ ទេវេ ចតុរង្គុលម្ហិ, តិណេ អនិលេរិតអង្គណម្ហិ;
ឋត្វាន យោគស្ស បយុត្តតាទិនោ, តតោត្តរិំ បារមតា ន វិជ្ជតិ។

“ឧត្តមេ ទមថេ ទន្តោ, ចិត្តំ មេ សុបណីហិតំ;
ភារោ មេ ឱហិតោ សព្ពោ, និព្ពុតោម្ហិ អនាសវោ។

“អង្គីរសោ មហានាគោ, អភិជាតោវ កេសរី;
ភិក្ខុសង្ឃេ និសីទិត្វា, ឯតទគ្គេ ឋបេសិ មំ។

“បដិសម្ភិទា ចតស្សោ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហត្តំ បន បត្វា អត្តនោ បដិបត្តិំ បច្ចវេក្ខិត្វា ឧទានវសេន អញ្ញាព្យាករណវសេន ច –

៦៣២. “យាហុ រដ្ឋេ សមុក្កដ្ឋោ, រញ្ញោ អង្គស្ស បទ្ធគូ;
ស្វាជ្ជ ធម្មេសុ ឧក្កដ្ឋោ, សោណោ ទុក្ខស្ស បារគូ។

៦៣៣. “បញ្ច ឆិន្ទេ បញ្ច ជហេ, បញ្ច ចុត្តរិ ភាវយេ;
បញ្ចសង្គាតិគោ ភិក្ខុ, ឱឃតិណ្ណោតិ វុច្ចតិ។

៦៣៤. “ឧន្នឡស្ស បមត្តស្ស, ពាហិរាសស្ស ភិក្ខុនោ;
សីលំ សមាធិ បញ្ញា ច, បារិបូរិំ ន គច្ឆតិ។

៦៣៥. “យញ្ហិ កិច្ចំ អបវិទ្ធំ, អកិច្ចំ បន ករីយតិ;
ឧន្នឡានំ បមត្តានំ, តេសំ វឌ្ឍន្តិ អាសវា។

៦៣៦. “យេសញ្ច សុសមារទ្ធា, និច្ចំ កាយគតា សតិ;
អកិច្ចំ តេ ន សេវន្តិ, កិច្ចេ សាតច្ចការិនោ;
សតានំ សម្បជានានំ, អត្ថំ គច្ឆន្តិ អាសវា។

៦៣៧. “ឧជុមគ្គម្ហិ អក្ខាតេ, គច្ឆថ មា និវត្តថ;
អត្តនា ចោទយត្តានំ, និព្ពានមភិហារយេ។

៦៣៨. “អច្ចារទ្ធម្ហិ វីរិយម្ហិ, សត្ថា លោកេ អនុត្តរោ;
វីណោបមំ ករិត្វា មេ, ធម្មំ ទេសេតិ ចក្ខុមា;
តស្សាហំ វចនំ សុត្វា, វិហាសិំ សាសនេ រតោ។

៦៣៩. “សមថំ បដិបាទេសិំ, ឧត្តមត្ថស្ស បត្តិយា;
តិស្សោ វិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសនំ។

៦៤០. “នេក្ខម្មេ អធិមុត្តស្ស, បវិវេកញ្ច ចេតសោ;
អព្យាបជ្ឈាធិមុត្តស្ស, ឧបាទានក្ខយស្ស ច។

៦៤១. “តណ្ហក្ខយាធិមុត្តស្ស, អសម្មោហញ្ច ចេតសោ;
ទិស្វា អាយតនុប្បាទំ, សម្មា ចិត្តំ វិមុច្ចតិ។

៦៤២.តស្ស សម្មា វិមុត្តស្ស, សន្តចិត្តស្ស ភិក្ខុនោ;
កតស្ស បតិចយោ នត្ថិ, ករណីយំ ន វិជ្ជតិ។

៦៤៣.“សេលោ យថា ឯកឃនោ, វាតេន ន សមីរតិ;
ឯវំ រូបា រសា សទ្ទា, គន្ធា ផស្សា ច កេវលា។

៦៤៤.“ឥដ្ឋា ធម្មា អនិដ្ឋា ច, នប្បវេធេន្តិ តាទិនោ;
ឋិតំ ចិត្តំ វិសញ្ញុត្តំ, វយញ្ចស្សានុបស្សតី”តិ។ – ឥមា គាថា អភាសិ;

តត្ថ **យាហុ រដ្ឋេ សមុក្កដ្ឋោ**តិ យោ អហុ អហោសិ អង្គរដ្ឋេ អសីតិយា គាមិកសហស្សេហិ ភោគសម្បត្តិយា តស្សរិយសម្បត្តិយា ច សម្មា អតិវិយ ឧក្កដ្ឋោ សេដ្ឋោ។ **រញ្ញោ អង្គស្ស បទ្ធគូ**តិ ចតូហិ សង្គហវត្ថូហិ បរិសាយ រញ្ជនដ្ឋេន រញ្ញោ អង្គាធិបតិនោ ពិម្ពិសារស្ស បរិវារភូតោ គហបតិវិសេសោ តស្ស រដ្ឋេ កុដុម្ពិកោ អហូតិ យោជេតព្ពំ។ **ស្វាជ្ជ ធម្មេសុ ឧក្កដ្ឋោ**តិ សោ សោណោ អជ្ជេតរហិ លោកុត្តរធម្មេសុ ឧក្កដ្ឋោ ជាតោ, គិហិកាលេបិ កេហិចិ ឧក្កដ្ឋោយេវ ហុត្វា ឥទានិ បព្ពជិតកាលេបិ ឧក្កដ្ឋោយេវ ហោតីតិ អត្តានមេវ បរំ វិយ ទស្សេតិ។ **ទុក្ខស្ស បារគូ**តិ សកលស្ស វដ្ដទុក្ខស្ស បារំ បរិយន្តំ គតោ, ឯតេន ធម្មេសុ ឧក្កដ្ឋោតិ អវិសេសេន វុត្តំ ឧក្កដ្ឋភាវំ វិសេសេតិ អរហត្តាធិគមទីបនតោ។

ឥទានិ យាយ បដិបត្តិយា ទុក្ខបារគូ ជាតោ, អញ្ញាបទេសេន តំ ទស្សេន្តោ **“បញ្ច ឆិន្ទេ”**តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – អបាយគាមសុគតិសម្បាបកានិ បញ្ចោរម្ភាគិយានិ សំយោជនានិ បុរិសោ សត្ថេន បាទេ ពទ្ធរជ្ជុកំ វិយ ហេដ្ឋិមេន មគ្គត្តយេន ឆិន្ទេយ្យ, រូបារូបភវសម្បាបកានិ បញ្ច ឧទ្ធម្ភាគិយានិ សំយោជនានិ បុរិសោ គីវាយ ពទ្ធរជ្ជុកំ វិយ អគ្គមគ្គេន ជហេយ្យ, ឆិន្ទេយ្យ, តេសំ បន ឧទ្ធម្ភាគិយសំយោជនានំ បហានាយ បញ្ច សទ្ធាទីនិ ឥន្ទ្រិយានិ ឧត្តរិ **ភាវយេ** ភាវេយ្យ។ ឯវំភូតោ បន ភិក្ខុ រាគសង្គោ ទោសមោហមានទិដ្ឋិសង្គោតិ បញ្ចន្នំ សង្គានំ អតិក្កមនេន **បញ្ចសង្គាតិគោ** ហុត្វា, កាមោឃោ, ភវោឃោ, ទិដ្ឋោឃោ, អវិជ្ជោឃោតិ ចតុន្នំ ឱឃានំ តិណ្ណត្តា **ឱឃតិណ្ណោ**តិ វុច្ចតិ។

អយញ្ច ឱឃតរណបដិបត្តិសីលាទីនំ បារិបូរិយាវ ហោតិ, សីលាទយោ ច មានាទិប្បហានេន បារិបូរិំ គច្ឆន្តិ, ន អញ្ញថាតិ ទស្សេន្តោ **“ឧន្នឡស្សា”**តិ គាថមាហ។ តត្ថ **ឧន្នឡស្សា**តិ ឧគ្គតតុច្ឆមានស្ស។ មានោ ហិ ឧន្នមនាការវុត្តិយា តុច្ឆភាវេន នឡោ វិយាតិ “នឡោ”តិ វុច្ចតិ។ **បមត្តស្សា**តិ សតិវោស្សគ្គេន បមាទំ អាបន្នស្ស។ **ពាហិរាសស្សា**តិ ពាហិរេសុ អាយតនេសុ អាសាវតោ, កាមេសុ អវីតរាគស្សាតិ អត្ថោ។ **សីលំ សមាធិ បញ្ញា ច, បារិបូរិំ ន គច្ឆតី**តិ តស្ស សីលាទីនំ បដិបក្ខសេវិនោ លោកិយោបិ តាវ សីលាទិគុណោ បារិបូរិំ ន គច្ឆតិ, បគេវ លោកុត្តរោ។

តត្ថ ការណមាហ **“យញ្ហិ កិច្ច”**ន្តិអាទិនា។ ភិក្ខុនោ ហិ បព្ពជិតកាលតោ បដ្ឋាយ អបរិមាណសីលក្ខន្ធគោបនំ អរញ្ញវាសោ ធុតង្គបរិហរណំ ភាវនារាមតាតិ ឯវមាទិ កិច្ចំ នាម។ យេហិ បន ឥទំ យថាវុត្តំ អត្តនោ កិច្ចំ, តំ អបវិទ្ធំ អករណេន ឆឌ្ឌិតំ។ **អកិច្ច**ន្តិ បត្តមណ្ឌនំ ចីវរកាយពន្ធនអំសពទ្ធឆត្តុបាហនតាលវណ្ដធម្មករណមណ្ឌនន្តិ ឯវមាទិ បរិក្ខារមណ្ឌនំ បច្ចយពាហុល្លិយន្តិ ឯវមាទិ ភិក្ខុនោ អកិច្ចំ នាម, តំ កយិរតិ, តេសំ មាននឡំ ឧក្ខិបិត្វា ចរណេន **ឧន្នឡានំ** សតិវោស្សគ្គេន **បមត្តានំ** ចត្តារោបិ អាសវា វឌ្ឍន្តិ។

យេសំ បន បញ្ញាទិគុណោ វឌ្ឍតិ, តេ ទស្សេតុំ **“យេសំ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **សុសមារទ្ធា**តិ សុដ្ឋុ បគ្គហិតា។ **កាយគតា សតី**តិ, កាយានុបស្សនាភាវនា។ **អកិច្ចំ តេ**តិ តេ ឯតំ បត្តមណ្ឌនាទិអកិច្ចំ។ **ន សេវន្តី**តិ ន ករោន្តិ។ **កិច្ចេ**តិ, បព្ពជិតកាលតោ បដ្ឋាយ កត្តព្ពេ អបរិមាណសីលក្ខន្ធគោបនាទិកេ។ **សាតច្ចការិនោ**តិ សតតការិនោ តេសំ សតិយា អវិប្បវាសេន **សតានំ** សាត្ថកសម្បជញ្ញំ, សប្បាយសម្បជញ្ញំ, គោចរសម្បជញ្ញំ, អសម្មោហសម្បជញ្ញន្តិ ចតូហិ សម្បជញ្ញេហិ **សម្បជានានំ**, ចត្តារោបិ **អាសវា អត្ថំ គច្ឆន្តិ** បរិក្ខយំ អភាវំ គច្ឆន្តីតិ អត្ថោ។

ឥទានិ អត្តនោ សន្តិកេ ឋិតភិក្ខូនំ ឱវាទំ ទេន្តោ **“ឧជុមគ្គម្ហី”**តិ គាថមាហ។ តត្ថ **ឧជុមគ្គម្ហិ អក្ខាតេ**តិ អន្តទ្វយបរិវជ្ជនេន កាយវង្កាទិប្បហានេន ច ឧជុកេ មជ្ឈិមបដិបទាភូតេ អរិយមគ្គេ សត្ថារា ភាសិតេ។ **គច្ឆថា**តិ បដិបជ្ជថ។ **មា និវត្តថា**តិ អន្តរា វោសានំ មាបជ្ជថ។ **អត្តនា ចោទយត្តាន**ន្តិ ឥធ អត្តកាមោ កុលបុត្តោ អបាយភយបច្ចវេក្ខណាទិនា អត្តនាវ អត្តានំ ចោទេន្តោ។ **និព្ពានមភិហារយេ**តិ, អត្តានំ និព្ពានំ អភិហរេយ្យ ឧបនេយ្យ, យថា នំ សច្ឆិករោតិ, តថា បដិបជ្ជេយ្យាតិ អត្ថោ។

ឥទានិ មយាបិ ឯវមេវ បដិបន្នន្តិ, អត្តនោ បដិបត្តឹ ទស្សេតុំ “**អច្ចារទ្ធម្ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ **អច្ចារទ្ធម្ហិ វីរិយម្ហី**តិ វិបស្សនំ ភាវេន្តេន មយា សមាធិនា វីរិយំ សមរសំ អកត្វា អតិវិយ វីរិយេ បគ្គហិតេ។ អច្ចារទ្ធវីរិយតាចស្ស ហេដ្ឋា វុត្តាយេវ។ **វីណោបមំ ករិត្វា មេ**តិ អាយស្មតោ សោណស្ស “យេ ខោ កេចិ ភគវតោ សាវកា អារទ្ធវីរិយា វិហរន្តិ។ អហំ តេសំ អញ្ញតរោ, អថ ច បន មេ នានុបាទាយ អាសវេហិ ចិត្តំ វិមុច្ចតិ, តស្មាហំ វិព្ភមិស្សាមី”តិ ចិត្តេ ឧប្បន្នេ សត្ថា ឥទ្ធិយា តស្ស សម្មុខេ អត្តានំ ទស្សេត្វា “កស្មា ត្វំ, សោណ, ‘វិព្ភមិស្សាមី’តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេសិ, កុសលោ ត្វំ បុព្ពេ អគារិយភូតោ វីណាយ តន្តិស្សរេ”តិ បុច្ឆិត្វា តេន “ឯវំ, ភន្តេ”តិ វុត្តេ “តំ កឹ មញ្ញសិ, សោណ? យទា តេ វីណាយ តន្តិយោ អច្ចាយតា ហោន្តិ, អបិ នុ តេ វីណា តស្មឹ សមយេ សរវតី វា ហោតិ កម្មញ្ញា វាតិ? នោ ហេតំ, ភន្តេ! តំ កឹ មញ្ញសិ, សោណ, យទា តេ វីណាយ តន្តិយោ អតិសិថិលា ហោន្តិ, អបិ នុ តេ វីណា តស្មឹ សមយេ សរវតី វា ហោតិ កម្មញ្ញា វាតិ? នោ ហេតំ, ភន្តេ។ តំ កឹ មញ្ញសិ, សោណ, យទា បន តេ វីណាយ តន្តិយោ នេវ អច្ចាយតា ហោន្តិ, នាតិសិថិលា សមេ គុណេ បតិដ្ឋិតា, អបិ នុ តេ វីណា តស្មឹ សមយេ សរវតី វា ហោតិ កម្មញ្ញា វាតិ? ឯវំ, ភន្តេ។ ឯវមេវ ខោ, សោណ, អច្ចារទ្ធវីរិយំ ឧទ្ធច្ចាយ សំវត្តតិ, អតិលីនវីរិយំ កោសជ្ជាយ សំវត្តតិ, តស្មាតិហ ត្វំ, សោណ, វីរិយសមតំ អធិដ្ឋហ, ឥន្ទ្រិយានញ្ច សមតំ បដិវិជ្ឈា”តិ ឯវំ វីណំ ឧបមំ កត្វា បវត្តិតេន វីណោបមោវាទេន មយ្ហំ ធម្មំ ទេសេសិ។ **តស្សាហំ វចនំ សុត្វា**តិ តស្ស ភគវតោ វចនំ វីណោបមោវាទំ សុត្វា អន្តរា ឧប្បន្នំ វិព្ភមិតុកាមតំ បហាយ សត្ថុ សាសនេ **រតោ** អភិរតោ វិហរឹ។

វិហរន្តោ ច **សមថំ បដិបាទេសឹ** វីរិយសមតំ យោជេន្តោ សទ្ធាបញ្ញានំ វិយ សមាធិវីរិយានំ សមរសតំ ឧប្បាទេន្តោ ឈានាធិដ្ឋានំ វិបស្សនាសមាធឹ សម្បាទេសឹ វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេសឹ។ តត្ថ បយោជនំ អាហ “**ឧត្តមត្ថស្ស បត្តិយា**”តិ។ **ឧត្តមត្ថស្ស បត្តិយា**តិ អរហត្តាធិគមាយាតិ អត្ថោ។

ឥទានិ យថា បដិបន្នស្ស សមថវិបស្សនា សម្បជ្ជឹសុ, តំ អញ្ញាបទេសេន ទស្សេន្តោ “**នេក្ខម្មេ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **នេក្ខម្មេ**តិ បព្ពជ្ជាទិកេ កាមនិស្សរណេ។ **អធិមុត្តស្សា**តិ តត្ថ និន្នបោណបព្ភារភាវេន យុត្តប្បយុត្តស្ស, បឋមំ តាវ បព្ពជ្ជាភិមុខោ ហុត្វា កាមេ បហាយ បព្ពជិត្វា ច សីលវិសោធនំ អរញ្ញវាសោ ធុតង្គបរិហរណំ ភាវនាភិយោគោតិ ឯវមាទីសុ អនវជ្ជធម្មេសុ យុត្តប្បយុត្តស្សាតិ អត្ថោ។ **បវិវេកញ្ច ចេតសោ**តិ ចេតសោ បវិវេកញ្ច អធិមុត្តស្ស ឯវំ នេក្ខម្មាធិមុត្តស្ស សតោ ចតុក្កបញ្ចកជ្ឈានានំ និព្ពត្តនេន វិវេកេ យុត្តស្ស បយុត្តស្ស។ **អព្យាបជ្ឈាធិមុត្តស្សា**តិ អព្យាបជ្ជេ និទុក្ខតាយ អធិមុត្តស្ស ឈានសមាបត្តិយោ និព្ពត្តេត្វា សមថសុខេ យុត្តប្បយុត្តស្ស។ **ឧបាទានក្ខយស្ស ចា**តិ ចតុន្នម្បិ ឧបាទានានំ ខយន្តេ អរហត្តេ អធិមុត្តស្ស។ ភុម្មត្ថេ ហិ ឯតំ សាមិវចនំ។ តំ យថាធិគតំ ឈានំ បាទកំ កត្វា អរហត្តាធិគមាយ វិបស្សនំ អនុយុញ្ជន្តស្សាតិ អត្ថោ។

តណ្ហក្ខយាធិមុត្តស្សាតិ តណ្ហា ខីយតិ ឯត្ថាតិ តណ្ហក្ខយោ, និព្ពានំ, តស្មឹ អធិមុត្តស្ស ឧបាទី ភយតោ, អនុបាទិញ្ច ខេមតោ ទស្សនេន និរោធេ និន្នបោណបព្ភារស្ស។ **អសម្មោហញ្ច ចេតសោ**តិ អសម្មោហសម្បជញ្ញវសេន ចិត្តស្ស អសម្មោហបវត្តឹ សម្មោហសមុច្ឆិន្ទនេន វា ចិត្តស្ស អសម្មោហភូតំ អរិយមគ្គំ អធិមុត្តស្ស។ **ទិស្វា អាយតនុប្បាទ**ន្តិ ចក្ខាទីនំ អាយតនានំ យថាសកបច្ចយេហិ ខណេ ខណេ ឧប្បាទំ, តប្បដិបក្ខតោ និរោធញ្ច វិបស្សនាបញ្ញាសហិតាយ មគ្គបញ្ញាយ ទិស្វា ទស្សនហេតុ **សម្មា ចិត្តំ វិមុច្ចតី**តិ សម្មា ហេតុនាញយេន មគ្គបដិបាដិយា សព្ពាសវតោ ចិត្តំ វិមុច្ចតិ។

“**តស្ស សម្មា វិមុត្តស្សា**”តិអាទីសុ អយំ សង្ខេបត្ថោ – តស្ស វុត្តនយេន សម្មទេវ សព្ពសំកិលេសតោ វិមុត្តស្ស, តតោ ឯវ អច្ចន្តូបសមេន សន្តចិត្តស្ស ខីណាសវភិក្ខុនោ កតស្ស កុសលស្ស អកុសលស្ស វា ឧបចយោ នត្ថិ មគ្គេនេវ សមុគ្ឃាតិតត្តា, បរិញ្ញាទិភេទំ ករណីយំ ន វិជ្ជតិ កតកិច្ចត្តា។ ឯវំ ភូតស្ស យថា **ឯកឃនោ** សេលោ បព្ពតោ បកតិវាតេន **ន សមីរតិ** ន សំកម្បតិ, ឯវំ ឥដ្ឋា ច អនិដ្ឋា ច រូបាទយោ អារម្មណធម្មា **តាទិនោ** តាទិភាវប្បត្តស្ស **ឋិតំ** អនេជំ បហីនសព្ពសោកតាយ វិសំយុត្តំ ចិត្តំ **នប្បវេធេន្តិ** ន ចាលេន្តិ។ អស្ស ច អារម្មណធម្មស្ស កាលេន កាលំ ផលសមាបត្តឹ សមាបជ្ជិត្វា វិបស្សន្តោ **វយំ** និរោធំ ខណេ ខណេ ភិជ្ជនសភាវំ អនុបស្សតីតិ អញ្ញំ ព្យាកាសិ។

សោណកោឡិវិសត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

តេរសនិបាតវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៤. ចុទ្ទសកនិបាតោ

១. ខទិរវនិយរេវតត្ថេរគាថាវណ្ណនា

ចុទ្ទសកនិបាតេ **យទា អហ**ន្តិអាទិកា អាយស្មតោ ខទិរវនិយរេវតត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? កាមញ្ចិមស្ស ថេរស្ស គាថា ហេដ្ឋា ឯកកនិបាតេ (ថេរគា. អដ្ឋ. ១. ខទិរវនិយត្ថេរគាថាវណ្ណនា) អាគតា។ តត្ថ បនស្ស អត្តនោ ភាគិនេយ្យេសុ សតិជននមត្តំ ទស្សិតន្តិ តស្សា ឯកកនិបាតេ សង្គហោ កតោ។ ឥមា បន ថេរស្ស បព្ពជិតកាលតោ បដ្ឋាយ យាវ បរិនិព្ពានា បដិបត្តិបកាសិកា គាថា ឥមស្មិំ ចុទ្ទសកនិបាតេ សង្គហំ អារោបិតា។ តត្ថ អដ្ឋុប្បត្តិ ហេដ្ឋា វុត្តាយេវ។ អយំ បន វិសេសោ – ថេរោ កិរ អរហត្តំ បត្វា កាលេន កាលំ សត្ថុ ធម្មសេនាបតិប្បភុតីនំ មហាថេរានញ្ច ឧបដ្ឋានំ គន្ត្វា កតិបាហមេវ តត្ថ វសិត្វា ខទិរវនមេវ បច្ចាគន្ត្វា ផលសមាបត្តិសុខេន ព្រហ្មវិហារេហិ ច វីតិនាមេតិ។ ឯវំ គច្ឆន្តេ កាលេ ជិណ្ណោ វុឌ្ឍោ វយោ អនុប្បត្តោ អហោសិ។ សោ ឯកទិវសំ ពុទ្ធុបដ្ឋានំ គច្ឆន្តោ អន្តរាមគ្គេ សាវត្ថិយា អវិទូរេ អរញ្ញេ វសិ។ តេន ច សមយេន ចោរា នគរេ កតកម្មា អារក្ខមនុស្សេហិ អនុពទ្ធា បលាយន្តា ថេរស្ស សមីបេ គហិតភណ្ឌំ ឆឌ្ឌេត្វា បលាយឹសុ។ មនុស្សា អនុធាវន្តា ថេរស្ស សមីបេ ភណ្ឌំ ទិស្វា ថេរំ ពន្ធិត្វា “ចោរោ”តិ សញ្ញាយ គហេត្វា រញ្ញោ ទស្សេសុំ, “អយំ, ទេវ, ចោរោ”តិ។ រាជា ថេរំ មុញ្ចាបេត្វា, “កិំ, ភន្តេ, តុម្ហេហិ ឥទំ ចោរិកកម្មំ កតំ វា, នោ វា”តិ បុច្ឆិ។ ថេរោ កិញ្ចាបិ ជាតិតោ បដ្ឋាយ អត្តនា តាទិសំ ន កតបុព្ពំ, តំ បព្ពជិតតោ បដ្ឋាយ បន អកតភាវស្ស, សព្ពសោ កិលេសានំ សមុច្ឆិន្នត្តា តាទិសស្ស ករណេ អភព្ពតាយ បកាសនត្ថំ សមីបេ ឋិតានំ ភិក្ខូនំ រញ្ញោ ច ធម្មំ ទេសេន្តោ –

៦៤៥. “យទា អហំ បព្ពជិតោ, អគារស្មានគារិយំ;
នាភិជានាមិ សង្កប្បំ, អនរិយំ ទោសសំហិតំ។

៦៤៦. “‘ឥមេ ហញ្ញន្តុ វជ្ឈន្តុ, ទុក្ខំ បប្បោន្តុ បាណិនោ’;
សង្កប្បំ នាភិជានាមិ, ឥមស្មិំ ទីឃមន្តរេ។

៦៤៧. “មេត្តញ្ច អភិជានាមិ, អប្បមាណំ សុភាវិតំ;
អនុបុព្ពំ បរិចិតំ, យថា ពុទ្ធេន ទេសិតំ។

៦៤៨. “សព្ពមិត្តោ សព្ពសខោ, សព្ពភូតានុកម្បកោ;
មេត្តចិត្តញ្ច ភាវេមិ, អព្យាបជ្ជរតោ សទា។

៦៤៩. “អសំហីរំ អសំកុប្បំ, ចិត្តំ អាមោទយាមហំ;
ព្រហ្មវិហារំ ភាវេមិ, អកាបុរិសសេវិតំ។

៦៥០. “អវិតក្កំ សមាបន្នោ, សម្មាសម្ពុទ្ធសាវកោ;
អរិយេន តុណ្ហីភាវេន, ឧបេតោ ហោតិ តាវទេ។

៦៥១. “យថាបិ បព្ពតោ សេលោ, អចលោ សុប្បតិដ្ឋិតោ;
ឯវំ មោហក្ខយា ភិក្ខុ, បព្ពតោវ ន វេធតិ។

៦៥២. “អនង្គណស្ស បោសស្ស, និច្ចំ សុចិគវេសិនោ;
វាលគ្គមត្តំ បាបស្ស, អព្ភមត្តំវ ខាយតិ។

៦៥៣. “នគរំ យថា បច្ចន្តំ, គុត្តំ សន្តរពាហិរំ;
ឯវំ គោបេថ អត្តានំ, ខណោ វោ មា ឧបច្ចគា។

៦៥៤. “នាភិនន្ទាមិ មរណំ, នាភិនន្ទាមិ ជីវិតំ;
កាលញ្ច បដិកង្ខាមិ, និព្ពិសំ ភតកោ យថា។

៦៥៥. “នាភិនន្ទាមិ មរណំ, នាភិនន្ទាមិ ជីវិតំ;
កាលញ្ច បដិកង្ខាមិ, សម្បជានោ បតិស្សតោ។

៦៥៦. “បរិចិណ្ណោ មយា សត្ថា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសនំ;
ឱហិតោ គរុកោ ភារោ, ភវនេត្តិ សមូហតា។

៦៥៧. យស្ស ចត្ថាយ បព្ពជិតោ, អគារស្មានគារិយំ;
សោ មេ អត្ថោ អនុប្បត្តោ, សព្ពសំយោជនក្ខយោ។

៦៥៨. “សម្បាទេថប្បមាទេន, ឯសា មេ អនុសាសនី;
ហន្ទាហំ បរិនិព្ពិស្សំ វិប្បមុត្តោម្ហិ សព្ពធី”តិ។ – ឥមា គាថា អភាសិ;

តត្ថាយំ អបុព្ពបទវណ្ណនា **ឥមស្មិំ ទីឃមន្តរេ**តិ, យទា អហំ បព្ពជិតោម្ហិ, តតោ បដ្ឋាយ អយញ្ច មេ ចរិមកាលោ, ឯតស្មិំ ទីឃមន្តរេ កាលេ “ឥទំ មយ្ហំ ហោតូ”តិ អភិជ្ឈាវសេន វា, “ឥមេ សត្តា ហញ្ញន្តូ”តិអាទិនា ព្យាបាទវសេន វា អនរិយំ ទោសសំហិតំ សង្កប្បំ នាភិជានាមីតិ យោជនា។

មេត្តញ្ច អភិជានាមីតិ, មិជ្ជតិ សិនិយ្ហតិ ឯតាយាតិ មេត្តា, អព្យាបាទោ។ មេត្តា ឯតិស្សា អត្ថីតិ មេត្តា, មេត្តាភាវនា មេត្តាព្រហ្មវិហារោ, តំ មេត្តំ។ ច-សទ្ទេន ករុណំ មុទិតំ ឧបេក្ខញ្ចាតិ ឥតរព្រហ្មវិហារេ សង្គណ្ហាតិ។ **អភិជានាមី**តិ, អភិមុខតោ ជានាមិ។ អធិគតញ្ហិ ឈានំ បច្ចវេក្ខតោ បច្ចវេក្ខណញ្ញាណស្ស អភិមុខំ ហោតិ។ កីទិសន្តិ អាហ “**អប្បមាណ**”ន្តិអាទិ។ តញ្ហិ យថា **ពុទ្ធេន** ភគវតា ទេសិតំ, តថា អនោទិស្សកផរណវសេន អបរិមាណសត្តារម្មណតាយ **អប្បមាណំ**។ បគុណពលវភាវាបាទនេន សុដ្ឋុ ភាវិតត្តា **សុភាវិតំ**។ បឋមំ មេត្តា, តតោ ករុណា, តតោ មុទិតា, បច្ឆា ឧបេក្ខាតិ ឯវំ **អនុបុព្ពំ** អនុក្កមេន **បរិចិតំ** អាសេវិតំ, ពហុលីកតំ អភិជានាមីតិ យោជនា។

សព្ពេសំ សត្តានំ មិត្តោ, សព្ពេ វា តេ មយ្ហំ មិត្តាតិ **សព្ពមិត្តោ**។ មេត្តញ្ហិ ភាវេន្តោ សត្តានំ បិយោ ហោតិ។ **សព្ពសខោ**តិ, ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **សព្ពភូតានុកម្បកោ**តិ, សព្ពសត្តានំ អនុគ្គណ្ហកោ។ **មេត្តចិត្តញ្ច ភាវេមី**តិ, មេត្តាយ សហិតំ សម្បយុត្តំ ចិត្តំ វិសេសតោ ភាវេមិ, វឌ្ឍេមិ, បកាសេមិ វា អកថេន្តេបិ ភាវនាយ ឧក្កំសគតភាវតោ។ “មេត្តំ ចិត្តញ្ច ភាវេមី”តិ វា បាឋោ។ តស្សត្ថោ ហេដ្ឋា វុត្តនយេវ។ **អព្យាបជ្ជរតោ**តិ, អព្យាបជ្ជេ សត្តានំ ហិតូបសំហារេ អភិរតោ។ **សទា**តិ, សព្ពកាលំ, តេន តត្ថ សាតច្ចកិរិយំ ទស្សេតិ។

អសំហីរន្តិ ន សំហីរំ, អាសន្នបច្ចត្ថិកេន រាគេន អនាកឌ្ឍនិយំ។ **អសំកុប្ប**ន្តិ ន កុប្បំ, ទូរបច្ចត្ថិកេន ព្យាបាទេន អកោបិយំ, ឯវំភូតំ កត្វា មម មេត្តចិត្តំ **អាមោទយាមិ** អភិប្បមោទយាមិ ព្រហ្មវិហារំ ភាវេមិ។ **អកាបុរិសសេវិត**ន្តិ, កាបុរិសេហិ នីចជនេហិ អសេវិតំ, អកាបុរិសេហិ វា អរិយេហិ ពុទ្ធាទីហិ សេវិតំ ព្រហ្មំ សេដ្ឋំ និទ្ទោសំ មេត្តាទិវិហារំ ភាវេមិ វឌ្ឍេមីតិ អត្ថោ។

ឯវំ អត្តុទ្ទេសវសេន បញ្ចហិ គាថាហិ អត្តនោ បដិបត្តឹ ទស្សេត្វា ឥទានិ តំ អញ្ញាបទេសេន ទស្សេន្តោ “**អវិតក្កំ**”ន្តិអាទិនា ចតស្សោ គាថា អភាសិ។ តត្ថ **អវិតក្កំ សមាបន្នោ**តិ, វិតក្ករហិតំ ទុតិយាទិឈានំ សមាបន្នោ, ឯតេន ថេរោ ព្រហ្មវិហារភាវនាយ អញ្ញាបទេសេន អត្តនា ទុតិយាទិឈានាធិគមមាហ។ យស្មា បនាយំ ថេរោ តមេវ ឈានំ បាទកំ កត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា ឯកាសនេនេវ អរហត្តំ គណ្ហិ, តស្មា តមត្ថំ អញ្ញាបទេសេនេវ ទស្សេន្តោ “អវិតក្កំ សមាបន្នោ”តិ វត្វា “**សម្មាសម្ពុទ្ធសាវកោ។ អរិយេន តុណ្ហីភាវេន, ឧបេតោ ហោតិ តាវទេ**”តិ អាហ។ តត្ថ វចីសង្ខារាភាវតោ អវិតក្កាវិចារា សមាបត្តិ “អរិយោ តុណ្ហីភាវោ”តិ វទន្តិ។ “សន្និបតិតានំ វោ, ភិក្ខវេ, ទ្វយំ ករណីយំ ធម្មី វា កថា អរិយោ វា តុណ្ហីភាវោ”តិ (ម. និ. ១.២៧៣) បន វចនតោ យា កាចិ សមាបត្តិ អរិយោ តុណ្ហីភាវោ នាម។ ឥធ បន ចតុត្ថជ្ឈានិកា អគ្គផលសមាបត្តិ អធិប្បេតា។

ឥទានិ តស្សាធិគតត្តា លោកធម្មេហិ អកម្បនីយតំ ឧបមាយ បកាសេន្តោ “**យថាបិ បព្ពតោ**”តិ គាថមាហ។ តត្ថ **យថាបិ បព្ពតោ សេលោ**តិ, យថា សិលាមយោ ឯកឃនសេលោ បព្ពតោ, ន បំសុបព្ពតោ ន មិស្សកបព្ពតោតិ អត្ថោ។ **អចលោ សុប្បតិដ្ឋិតោ**តិ, សុដ្ឋុ បតិដ្ឋិតមូលោ បកតិវាតេហិ អចលោ អកម្បនីយោ ហោតិ, តស្មា អរហត្តំ និព្ពានញ្ច **ឯវំ មោហក្ខយា ភិក្ខុ, បព្ពតោវ ន វេធតី**តិ មោហស្ស អនវសេសប្បហានា, មោហមូលកត្តា ច សព្ពាកុសលានំ បហីនសព្ពាកុសលោ ភិក្ខុ យថា សោ បព្ពតោ បកតិវាតេហិ, ឯវំ លោកធម្មេហិ ន វេធតិ ន កម្បតិ, មោហក្ខយោតិ វា យស្មា អរហត្តំ និព្ពានញ្ច វុច្ចតិ , តស្មា មោហក្ខយាតិ មោហក្ខយស្ស ហេតុ និព្ពានស្ស អរហត្តស្ស ច អធិគតត្តា ចតូសុ អរិយសច្ចេសុ សុប្បតិដ្ឋិតោ អសមាបន្នកាលេបិ បព្ពតោ វិយ ន វេធតិ, បគេវ សមាបន្នកាលេតិ អធិប្បាយោ។

ឥទានិ បាបំ នាមេតំ អសុចិសីលោ ឯវ សមាចរតិ, ន ច សុចិសីលោ, សុចិសីលស្ស បន តំ អណុមត្តម្បិ ភារិយំ ហុត្វា ឧបដ្ឋាតីតិ ទស្សេន្តោ “**អនង្គណស្ស**”តិអាទិគាថមាហ ។ តស្សត្ថោ – រាគាទិអង្គណាភាវតោ **អនង្គណស្ស** សព្ពកាលំ សុចិអនវជ្ជធម្មេ ឯវ គវេសន្តស្ស សប្បុរិសស្ស **វាលគ្គមត្តំ** កេសគ្គមត្តំ បាបស្ស លេ

សមត្ថម្បិ សកលំ លោកធាតុំ ផរិត្វា ឋិតំ អត្តមត្តំ ហុត្វា ឧបដ្ឋាតិ, តស្មា ន ឯវរូបេ កម្មេ មាទិសា អាសង្កិតព្ពាតិ អធិប្បាយោ។

យស្មា និក្កិលេសេសុបិ អន្ធពាលា ឯវរូបេ អបវាទេ សមុដ្ឋាបេន្តិ, តស្មា អត្តកាមេហិ សក្កច្ចំ អត្តា រក្ខិតព្ពោតិ ឱវាទំ ទេន្តោ **“នគរំ យថា”**តិអាទិគាថមាហ។ តស្សត្ថោ – យថា បន បច្ចន្តនគរវាសីហិ មនុស្សេហិ បច្ចន្តំ នគរំ ទ្វារបាការាទីនិ ថិរានិ ករោន្តេហិ សអន្តរំ, ឧទ្ទាបបរិខាទីនិ ថិរានិ ករោន្តេហិ សពាហិរន្តិ **សន្តរពាហិរំ** គុត្តំ ករីយតិ, ឯវំ តុម្ហេហិបិ សតឹ ឧបដ្ឋបេត្វា អជ្ឈត្តិកានិ ឆ ទ្វារានិ បិទហិត្វា ទ្វាររក្ខិតំ សតឹ អវិស្សជ្ជេត្វា យថា គយ្ហមានានិ ពាហិរានិ ឆ អាយតនានិ អជ្ឈត្តិកានិ ឧបឃាតាយ សំវត្តន្តិ, តថា អគ្គហណេន តានិបិ ថិរានិ កត្វា តេសំ អប្បវេសាយ ទ្វាររក្ខិតំ សតឹ អប្បហាយ វិចរន្តា អត្តានំ គោបេថ។ កស្មា? **ខណោ វោ មា ឧបច្ចគា**។ យោ ហិ ឯវំ អត្តានំ ន គោបេតិ, តំ បុគ្គលំ ពុទ្ធុប្បាទក្ខណោ, មនុស្សត្តភាវក្ខណោ, មជ្ឈិមទេសេ ឧប្បត្តិក្ខណោ, សម្មាទិដ្ឋិយា បដិលទ្ធក្ខណោ, ឆន្នំ អាយតនានំ អវេកល្លក្ខណោតិ សព្ពោបិ អយំ ខណោ អតិក្កមតិ, សោ ខណោ តុម្ហេ មា អតិក្កមតូតិ។

ឯវំ ថេរោ ឥមាយ គាថាយ សាវធិកំ បរិសំ ភិក្ខូ ច ឱវទិត្វា បុន មរណេ ជីវិតេ ច អត្តនោ សមចិត្តតំ កតកិច្ចតញ្ច បកាសេន្តោ **“នាភិនន្ទាមិ មរណ”**ន្តិអាទិមាហ។ តំ ហេដ្ឋា វុត្តត្ថមេវ (ថេរគា. អដ្ឋ. ២.៦០៧)។

ឯវំ បន វត្វា អត្តនោ បរិនិព្ពានកាលំ ឧបដ្ឋិតំ ទិស្វា សង្ខេបេនេវ នេសំ ឱវាទំ ទត្វា បរិនិព្ពានំ បវេទេន្តោ ឱសានគាថមាហ។ តត្ថ **សម្បាទេថប្បមាទេនា**តិ សម្បាទេតព្ពំ ទានសីលាទឹ អប្បមាទេន សម្បាទេថ, ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកបរភេទេ គហដ្ឋវត្តេ សីលានុរក្ខណេ សមថអនុយោគេ វិបស្សនាភាវនាយ ច អប្បមត្តា ហោថ។ **ឯសា មេ អនុសាសនី**តិ ទានសីលាទីសុ ន បមជ្ជថាតិ ឯសា មម អនុសិដ្ឋិ ឱវាទោ។

ឯវំ សិខាបត្តំ បរហិតបដិបត្តឹ ទីបេត្វា អត្តហិតបដិបត្តិយាបិ មត្ថកំ គណ្ហន្តោ **“ហន្ទាហំ បរិនិព្ពិស្សំ, វិប្បមុត្តោម្ហិ សព្ពធី”**តិ អាហ។ តត្ថ **វិប្បមុត្តោម្ហិ សព្ពធី**តិ សព្ពសោ កិលេសេហិ ភវេហិ ច វិប្បមុត្តោ អម្ហិ, តស្មា ឯកំសេន បរិនិព្ពាយិស្សាមីតិ។

ឯវំ បន វត្វា អាកាសេ បល្លង្កេន និសិន្នោ តេជោធាតុំ សមាបជ្ជិត្វា បជ្ជលន្តោ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយិ។

ខទិរវនិយរេវតត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. គោទត្តត្ថេរគាថាវណ្ណនា

យថាបិ ភទ្ទោតិអាទិកា អាយស្មតោ គោទត្តត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ដូបនិស្សយំ កុសលំ ឧបចិនិត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មឹ ពុទ្ធុប្បាទេ សាវត្ថិយំ សត្ថវាហកុលេ និព្ពត្តោ។ **គោទត្តោ**តិ នាមេន វយប្បត្តោ បិតរិ កាលង្កតេ កុដុម្ពំ សណ្ឋបេន្តោ បញ្ចហិ សកដសតេហិ ភណ្ឌំ អាទាយ អបរាបរំ សញ្ចរិត្វា វាណិជ្ជេន ជីវិកំ កប្បេតិ យថាវិភវំ បុញ្ញានិបិ ករោតិ។ សោ ឯកទិវសំ អន្តរាមគ្គេ ធុរេ យុត្តគោណេ វហិតុំ អសក្កោន្តេ បតិតេ មនុស្សេសុ តំ វុដ្ឋាបេតុំ អសក្កោន្តេសុ សយមេវ គន្ត្វា តំ នង្គុដ្ឋេ គាឡ្ហំ វិជ្ឈិ។ គោណោ “អយំ អសប្បុរិសោ មម ពលាពលំ អជានន្តោ គាឡ្ហំ វិជ្ឈតី”តិ កុទ្ធោ មនុស្សវាចាយ, “ភោ គោទត្ត, អហំ ឯត្តកំ កាលំ អត្តនោ ពលំ អនិគុហន្តោ តុយ្ហំ ភារំ វហឹ, អជ្ជ បន អសមត្ថភាវេន បតិតំ មំ អតិវិយ ពាធសិ, ហោតុ, ឥតោ ចវិត្វា និព្ពត្តនិព្ពត្តដ្ឋានេ តំ ពាធេតុំ សមត្ថោ បដិសត្តភវេយ្យ”ន្តិ បត្ថនាទុរូបេន អក្កោសិ។ តំ សុត្វា គោទត្តោ “ឯវំ នាម សត្តេ ពាធេត្វា កឹ ឥមាយ ជីវិកាយា”តិ សំវេគជាតោ សព្ពំ វិភវំ បហាយ អញ្ញតរស្ស មហាថេរស្ស សន្តិកេ បព្ពជិត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ នចិរស្សេវ អរហត្តំ បត្វា សមាបត្តិសុខេន វីតិនាមេន្តោ ឯកទិវសំ អត្តនោ សន្តិកំ ឧបគតានំ គហដ្ឋបព្ពជិតានំ អរិយគណានំ លោកធម្មេ អារព្ភ ធម្មំ កថេន្តោ –

៦៥៩. “យថាបិ ភទ្ទោ អាជញ្ញោ, ធុរេ យុត្តោ ធុរស្សហោ;
មថិតោ អតិភារេន, សំយុគំ នាតិវត្តតិ។

៦៦០. “ឯវំ បញ្ញាយ យេ តិត្តា, សមុទ្ទោ វារិនា យថា;
ន បរេ អតិមញ្ញន្តិ, អរិយធម្មោវ បាណិនំ។

៦៦១“កាលេ កាលវសំ បត្តា, ភវាភវវសំ គតា;
នរា ទុក្ខំ និគច្ឆន្តិ, តេធ សោចន្តិ មាណវា។

៦៦២“ឧន្នតា សុខធម្មេន, ទុក្ខធម្មេន ចោនតា;
ទ្វយេន ពាលា ហញ្ញន្តិ, យថាភូតំ អទស្សិនោ។

៦៦៣“យេ ច ទុក្ខេ សុខស្មិញ្ច, មជ្ឈេ សិព្ពិនិមច្ចគូ;
ឋិតា តេ ឥន្ទខីលោវ, ន តេ ឧន្នតឱនតា។

៦៦៤“ន ហេវ លាភេ នាលាភេ, ន យសេ ន ច កិត្តិយា;
ន និន្ទាយំ បសំសាយ, ន តេ ទុក្ខេ សុខម្ហិ ច។

៦៦៥“សព្ពត្ថ តេ ន លិម្បន្តិ, ឧទពិន្ទុវ បោក្ខរេ;
សព្ពត្ថ សុខិតា ធីរា, សព្ពត្ថ អបរាជិតា។

៦៦៦“ធម្មេន ច អលាភោ យោ, យោ ច លាភោ អធម្មិកោ;
អលាភោ ធម្មិកោ សេយ្យោ, យញ្ចេ លាភោ អធម្មិកោ។

៦៦៧“យសោ ច អប្បពុទ្ធីនំ, វិញ្ញូនំ អយសោ ច យោ;
អយសោវ សេយ្យោ វិញ្ញូនំ, ន យសោ អប្បពុទ្ធិនំ។

៦៦៨“ទុម្មេធេហិ បសំសា ច, វិញ្ញូហិ គរហា ច យា;
គរហាវ សេយ្យោ វិញ្ញូហិ, យញ្ចេ ពាលប្បសំសនា។

៦៦៩“សុខញ្ច កាមមយិកំ, ទុក្ខញ្ច បវិវេកិយំ;
បវិវេកទុក្ខំ សេយ្យោ, យញ្ចេ កាមមយំ សុខំ។

៦៧០“ជីវិតញ្ច អធម្មេន, ធម្មេន មរណញ្ច យំ;
មរណំ ធម្មិកំ សេយ្យោ, យញ្ចេ ជីវេ អធម្មិកំ។

៦៧១“កាមកោបប្បហីនា យេ, សន្តចិត្តា ភវាភវេ;
ចរន្តិ លោកេ អសិតា, នត្ថិ តេសំ បិយាបិយំ។

៦៧២“ភាវយិត្វាន ពោជ្ឈង្គេ, ឥន្ទ្រិយានិ ពលានិ ច;
បប្បុយ្យ បរមំ សន្តិំ, បរិនិព្ពន្តិនាសវា”តិ។ – ឥមា គាថា អភាសិ;

តត្ថ **អាជញ្ញោ**តិ, ឧសភាជានីយោ។ **ធុរេ យុត្តោ**តិ, សកដធុរេ យោជិតោ។ **ធុរស្សហោ**តិ, ធុរវាហោ។ គាថាសុខត្ថញ្ចេត្ថ ទ្វិសការតោ និទ្ទេសោ កតោ, សកដភារំ វហិតុំ សមត្ថោតិ អត្ថោ។ **មថិតោ អតិភារេនា**តិ, អតិភារេន គរុភារេន បីឡិតោ។ “មទ្ទិតោ”តិបិ បាឡិ, សោ ឯវត្ថោ។ **សំយុគន្តិ**, អត្តនោ ខន្ធេ ឋបិតំ យុគំ **នាតិវត្តតិ** ន អតិក្កាមេតិ, សម្មា យោ ឧទ្ធរិត្វា ធុរំ ឆឌ្ឌេត្វា ន តិដ្ឋតិ។ **ឯវន្តិ** យថា សោ ធោរយ្ហោ អត្តនោ ភទ្រាជានីយតាយ អត្តនោ ធីរវីរតាយ អត្តនោ ភារំ នាតិវត្តតិ ន បរិច្ចជតិ, ឯវំ យេ វារិនា វិយ មហាសមុទ្ទោ លោកិយលោកុត្តរាយ **បញ្ញាយ តិត្តា** ជាតា បរិបុណ្ណា, តេ បរេ និហីនបញ្ញេ ន អតិមញ្ញន្តិ, ន បរិភវន្តិ។ តត្ថ ការណមាហ **“អរិយធម្មេវ បាណិន”**ន្តិ, បាណិនំ សត្តេសុ អយំ អរិយានំ ធម្មោ យទិទំ តេសំ បញ្ញាយ បារិបូរិគតត្តា លាភាទិនា អត្តានុក្កំសនំ វិយ អលាភាទិនា បរេសំ អវម្ភនំ។

ឯវំ បញ្ញាបារិបូរិយា អរិយានំ សុខវិហារំ ទស្សេត្វា តទភាវតោ អនរិយានំ ទុក្ខវិហារំ ទស្សេតុំ **“កាលេ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **កាលេ**តិ លាភាលាភាទិនា សមង្គីភូតកាលេ។ **កាលវសំ បត្តា**តិ លាភាទិកាលស្ស ច វសំ ឧបគតា, លាភាទិនា សោមនស្សិតា អលាភាទិនា ច ទោមនស្សិតាតិ អត្ថោ។ **ភវាភវវសំ គតា**តិ ភវស្ស អភវស្ស ច វសំ ឧបគតា វុទ្ធិហានិយោ អនុវត្តន្តា តេ។ **នរា ទុក្ខំ និគច្ឆន្តិ, តេធ សោចន្តិ មាណវា**តិ តេ នរា “មាណវា”តិ លទ្ធនាមា សត្តា លាភាលាភាទិវសេន វុទ្ធិហានិវសេន អនុរោធបដិវិរោធំ អាបន្នា ឥធលោកេ សោចន្តិ, បរលោកេ ច និរយាទិទុក្ខំ គច្ឆន្តិ បាបុណន្តីតិ អត្ថោ។

“ឧន្នតា”តិអាទិនាបិ លោកធម្មវសេន សត្តានំ អនត្ថុប្បត្តិមេវ ទស្សេតិ។ តត្ថ **ឧន្នតា សុខធម្មេនា**តិ សុខហេតុនា សុខបច្ចយេន ភោគសម្បត្តិអាទិនា ឧន្នតឹ គតា, ភោគមទាទិនា មត្តាតិ អត្ថោ។ **ទុក្ខធម្មេន ចោនតា**តិ ទុក្ខហេតុនា ទុក្ខបច្ចយេន ភោគវិបត្តិអាទិនា និហីនតំ គតា ទាលិទ្ទិយាទិនា កាបញ្ញតំ បត្តា។

ទូយេនាតិ យថាវុត្តេន ឧន្នតិឱនតិទ្វយេន លាភាលាភាទិទ្វយេន វា ពាលបុថុជ្ជនា ហញ្ញន្តិ, អនុរោធបដិវិរោធវសេន វិពាធីយន្តិ បីឡិយន្តិ។ កស្មា? **យថាភូតំ អទស្សិនោ** យស្មា តេ ធម្មសភាវំ យាថាវតោ នព្ពញ៌សុ, បរិញ្ញាតក្ខន្ធា បហីនកិលេសា ច ន ហោន្តិ, តស្មាតិ អត្ថោ។ “យថាភូតំ អទស្សនា”តិបិ បឋន្តិ, អទស្សនហេតូតិ អត្ថោ។ **យេ ច ទុក្ខេ សុខស្មិញ្ច, មជ្ឈេ សិព្វិនិមច្ចគូ**តិ យេ បន អរិយា ទុក្ខវេទនាយ សុខវេទនាយ មជ្ឈត្តតាវេទនាយ ច តប្បដិពទ្ធំ ឆន្ទរាគភូតំ សិព្វិនី តណ្ហំ អគ្គមគ្គាធិគមេន អច្ចគូ អតិក្កមឹសុ, តេ ឥន្ទខីលោ វិយ វាតេហិ លោកធម្មេហិ អសម្បកម្បិយា ឋិតា, ន តេ ឧន្នតឱនតា, កទាចិបិ ឧន្នតា វា ឱនតា វា ន ហោន្តិ សព្ពសោ អនុនយបដិឃាភាវតោ។

ឯវំ វេទនាធិដ្ឋានំ អរហតោ អនុបលេបំ ទស្សេត្វា ឥទានិ លោកធម្មេ វិភជិត្វា សព្ពត្ថកមេវស្ស អនុបលេបំ ទស្សេន្តោ **“ន ហេវា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **លាភោ**តិ ចីវរាទីនំ បច្ចយានំ បដិលាភោ។ **អលាភោ**តិ តេសំយេវ អប្បដិលាភោ អបគមោ។ **ន យសេ**តិ បរិវារហានិយំ អកិត្តិយញ្ច។ **កិត្តិយា**តិ បរម្មុខា កិត្តនេ បត្ថដយសតាយំ។ **និន្ទាយ**ន្តិ សម្មុខា គរហាយំ។ **បសំសាយ**ន្តិ, បច្ចក្ខតោ គុណាភិត្ថវនេ។ **ទុក្ខេ**តិ ទុក្ខេ ឧប្បន្នេ។ **សុខេ**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។

សព្ពត្ថាតិ សព្ពស្មិំ យថាវុត្តេ អដ្ឋវិធេបិ លោកធម្មេ, សព្ពត្ថ វា រូបាទិកេ វិសយេ តេ ខីណាសវា ន លិម្បន្តិ សព្ពសោ បហីនកិលេសត្តា។ យថា កឹ? **ឧទពិន្ទុវ បោក្ខរេ** យថា កមលទលេ ជលពិន្ទុ អល្លីយិត្វា ឋិតម្បិ តេន ន លិម្បតិ, ជលពិន្ទុនា ច កមលទលំ, អញ្ញទត្ថុ វិសំសដ្ឋមេវ, ឯវមេតេបិ ឧបដ្ឋិតេ លាភាទិកេ, អាបាថគតេ រូបាទិអារម្មណេ ច វិសំសដ្ឋា ឯវំ។ តតោ ឯវំ ធីរា បណ្ឌិតា **សព្ពត្ថ** លាភាទីសុ ញាណមុខេន បិយនិមិត្តានំ សោកាទីនញ្ច អភាវតោ **សុខិតា** លាភាទីហិ ច អនភិភវនីយតោ សព្ពត្ថ អបរាជិតាវ ហោន្តិ។

ឥទានិ លាភាលាភាទីសុ សេយ្យំ និទ្ធារេត្វា ទស្សេន្តោ **“ធម្មេនា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ធម្មេន ច អលាភោ យោ**តិ យោ ធម្មំ រក្ខន្តស្ស តំនិមិត្តំ អលាភោ លាភាភាវោ, លាភហានិ។ **យោ ច លាភោ អធម្មិកោ** អធម្មេន អញ្ញាយេន ពុទ្ធបដិកុដ្ឋេន វិធិនា ឧប្បន្នោ, តេសុ ទ្វីសុ **អលាភោ ធម្មិកោ** ធម្មាវហោ សេយ្យោ, យាទិសំ លាភំ បរិវជ្ជន្តស្ស អកុសលា ធម្មា បរិហាយន្តិ, កុសលា ធម្មា អភិវឌ្ឍន្តិ, តាទិសោ អលាភោ បាសំសតរោ អត្ថាវហោ។ **យញ្ចេ លាភោ អធម្មិកោ**តិ យោ លាភោ អធម្មេន ឧប្បន្នោ, សោ ន សេយ្យោតិ អធិប្បាយោ។

យសោ ច អប្បពុទ្ធីនំ, វិញ្ញូនំ អយសោ ច យោតិ យោ អប្បពុទ្ធីនំ ទុប្បញ្ញានំ វសេន បុគ្គលស្ស យសោ លព្ភតិ, យោ ច **វិញ្ញូនំ** បណ្ឌិតានំ វសេន **អយសោ** យសហានិ។ ឥមេសុ ទ្វីសុ **អយសោវ សេយ្យោ វិញ្ញូនំ**។ តេ ហិស្ស យថា អកុសលា ធម្មា បរិហាយន្តិ, កុសលា ធម្មា អភិវឌ្ឍន្តិ, ឯវំ យសហានឹ ឥច្ឆេយ្យុំ, តថា ច ភព្ពជាតិកោ តំ អគុណំ បហាយ គុណេ បតិដ្ឋេយ្យ។ **ន យសោ អប្បពុទ្ធិន**ន្តិ ទុប្បញ្ញានំ វសេន យសោ សេយ្យោ ហោតិ, តេ ហិ អភូតគុណាភិព្យាហារវសេនាបិ នំ ឧប្បាទេយ្យុំ, សោ ចស្ស ឥធ ចេវ វិញ្ញូគរហាទិនា សម្បរាយេ ច ទុគ្គតិយំ ទុក្ខបរិក្កិលេសាទិនា អនត្ថាវហោ។ តេនាហ ភគវា – “លាភោ សិលោកោ សក្ការោ, មិច្ឆាលទ្ធោ ច យោ យសោ”តិ (សុ. និ. ៤៤០) “សក្ការោ កាបុរិសំ ហន្តី”តិ (ចូឡវ. ៣៣៥; អ. និ. ៤.៦៨) ច។

ទុម្មេធេហីតិ, និប្បញ្ញេហិ។ **យញ្ចេ ពាលប្បសំសនា**តិ ពាលេហិ អវិទ្ទសូហិ យា នាម បសំសនា។

កាមមយិកន្តិ វត្ថុកាមមយំ, កាមគុណេ បដិច្ច ឧប្បន្នំ។ **ទុក្ខញ្ច បវិវេកិយ**ន្តិ បវិវេកតោ និព្ពត្តំ កាយកិលមថវសេន បវត្តំ វិសមាសនុបតាបាទិហេតុកំ កាយិកំ ទុក្ខំ, តំ បន និរាមិសវិវដ្ដូបនិស្សយតាយ វិញ្ញូនំ បាសំសា។ តេន វុត្តំ **“បវិវេកទុក្ខំ សេយ្យោ”**តិ។

ជីវិតញ្ច អធម្មេនាតិ អធម្មេន ជីវិកកប្បនំ ជីវិតហេតុ អធម្មចរណំ។ **ធម្មេន មរណំ** នាម “ឥមំ នាម បាបំ អករោន្តំ តំ មារេស្សាមី”តិ កេនចិ វុត្តេ មារេន្តេបិ តស្មិំ បាបំ អកត្វា ធម្មំ អវិកោបេន្តស្ស ធម្មហេតុមរណំ ធម្មិកំ សេយ្យោតិ តាទិសំ មរណំ ធម្មតោ អនបេតត្តា ធម្មិកំ សគ្គសម្បាបនតោ និព្ពានុបនិស្សយតោ ច វិញ្ញូនំ បាសំសតរំ។ តថា ហិ វុត្តំ –

> “ចជេ ធនំ អង្គវរស្ស ហេតុ, អង្គំ ចជេ ជីវិតំ រក្ខមានោ;
> អង្គំ ធនំ ជីវិតញ្ចាបិ សព្ពំ, ចជេ នរោ ធម្មមនុស្សរន្តោ”តិ។ (ជា. ២.២១.៤៧០);

យញ្ចេ ជីវេ អធម្មិកន្តិ បុរិសោ យំ ធម្មតោ អបេតំ ជីវិកំ ជីវេយ្យ, តំ ន សេវេយ្យ វិញ្ញូហិ គរហិតត្តា អបាយសម្បាបនតោ ចាតិ អធិប្បាយោ។

ឥទានិ យថាវុត្តំ ខីណាសវានំ អនុបលេបំ ការណតោ ទស្សេន្តោ “**កាមកោបបហីនា**”តិអាទិគាថមាហ។

តត្ថ **កាមកោបបហីនា**តិ អរិយមគ្គេន សព្ពសោវ បហីនា អនុរោធបដិវិរោធា។ **សន្តចិត្តា ភវាភវេ**តិ ខុទ្ទកេ ចេវ មហន្តេ ច ភវេ អនវសេសបហីនកិលេសបរិឡាហតាយ វូបសន្តចិត្តា។ **លោកេ**តិ ខន្ធាទិលោកេ។ **អសិតា**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិនិស្សយវសេន អនិស្សិតា។ **នត្ថិ តេសំ បិយាបិយ**ន្តិ តេសំ ខីណាសវានំ កត្ថចិ លាភាទិកេ រូបាទិវិសយេ ច **បិយំ វា អបិយំ វា** នត្ថិ, តំនិមិត្តានំ កិលេសានំ សព្ពសោ សមុច្ឆិន្នត្តា។

ឥទានិ យាយ ភាវនាយ តេ ឯវរូបា ជាតា, តំ ទស្សេត្វា អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា ទេសនាយ កូដំ គណ្ហន្តោ “**ភាវយិត្វាន**”តិ ឱសានគាថមាហ។ តត្ថ **បប្បុយ្យា**តិ, បាបុណិត្វា។ សេសំ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវ។ ឥមា ឯវ ច គាថា ថេរស្ស អញ្ញាព្យាករណាបិ អហេសុំ។

គោទត្តត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចុទ្ទសកនិបាតវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៥. សោឡសកនិបាតោ

១. អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញត្ថេរគាថាវណ្ណនា

សោឡសកនិបាតេ **ឯវ ភិយ្យោ**តិអាទិកា អាយស្មតោ អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ ហំសវតីនគរេ គហបតិមហាសាលកុលេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្វា ឯកទិវសំ សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុណន្តោ សត្ថារំ ឯកំ ភិក្ខុំ អត្តនោ សាសនេ បឋមំ បដិវិទ្ធធម្មរត្តញ្ញូនំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេន្តំ ទិស្វា សយម្បិ តំ ឋានន្តរំ បត្ថេន្តោ សតសហស្សភិក្ខុបរិវារស្ស សត្ថុនោ សត្តាហំ មហាទានំ បវត្តេត្វា បណិធានំ អកាសិ។ សត្ថាបិស្ស អនន្តរាយតំ ទិស្វា ភាវិនី សម្បត្តី ព្យាកាសិ។ សោ យាវជីវំ បុញ្ញានិ កត្វា សត្ថរិ បរិនិព្ពុតេ ចេតិយេ បតិដ្ឋាបិយមានេ អន្តោចេតិយេ រតនឃរំ ការេសិ, ចេតិយំ បរិវារេត្វា សហស្សរតនគ្ឃិយានិ ច ការេសិ។

សោ ឯវំ បុញ្ញានិ កត្វា, តតោ ចវិត្វា, ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ វិបស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ មហាកាលោ នាម កុដុម្ពិកោ ហុត្វា អដ្ឋករីសមត្តេ ខេត្តេ សាលិគព្ភំ ផាលេត្វា, គហិតសាលិតណ្ឌុលេហិ អសម្ភិន្នខីរបាយាសំ សម្បាទេត្វា, តត្ថ មធុសប្បិសក្ខរាទយោ បក្ខិបិត្វា, ពុទ្ធប្បមុខស្ស សង្ឃស្ស អទាសិ។ សាលិគព្ភំ ផាលេត្វា គហិតគហិតដ្ឋានំ បុន បូរតិ, បុថុកកាលេ បុថុកគ្គំ នាម អទាសិ។ លាយនេ លាយនគ្គំ, វេណិករណេ វេណគ្គំ, កលាបាទិករណេ កលាបគ្គំ, ខលគ្គំ, ភណ្ឌគ្គំ, មិនគ្គំ, កោដ្ឋគ្គន្តិ; ឯវំ ឯកសស្សេ នវ វារេ អគ្គទានំ នាម អទាសិ។ តម្បិ សស្សំ អតិរេកតរំ សម្បន្នំ អហោសិ។

ឯវំ យាវជីវំ បុញ្ញានិ កត្វា, តតោ ចុតោ ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា ទេវេសុ ច មនុស្សេសុ ច សំសរន្តោ, អម្ហាកំ ភគវតោ ឧប្បត្តិតោ បុរេតរមេវ កបិលវត្ថុនគរស្ស អវិទូរេ ទោណវត្ថុនាមកេ ព្រាហ្មណគាមេ ព្រាហ្មណមហាសាលកុលេ និព្ពត្តិ។ តស្ស **កោណ្ឌញ្ញោ**តិ គោត្តតោ អាគតំ នាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ តយោ វេទេ ឧគ្គហេត្វា លក្ខណមន្តេសុ ច បារំ អគមាសិ។ តេន សមយេន អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ តុសិតបុរតោ ចវិត្វា កបិលវត្ថុបុរេ សុទ្ធោទនមហារាជស្ស គេហេ និព្ពត្តិ។ តស្ស នាមគ្គហណទិវសេ អដ្ឋុត្តរសតេសុ ព្រាហ្មណេសុ ឧបនីតេសុ យេ អដ្ឋ ព្រាហ្មណា លក្ខណបរិគ្គហណត្ថំ មហាតលំ ឧបនីតា។ សោ តេសុ សព្ពនវកោ ហុត្វា, មហាបុរិសស្ស លក្ខណនិប្ផត្តិំ ទិស្វា, “ឯកំសេន អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ និដ្ឋំ គន្ត្វា មហាសត្តស្ស អភិនិក្ខមនំ ឧទិក្ខន្តោ វិចរតិ។

ពោធិសត្តោបិ ខោ មហតា បរិវារេន វឌ្ឍមានោ អនុក្កមេន វុទ្ធិប្បត្តោ ញាណបរិបាកំ គន្ត្វា ឯកូនតឹសតិមេ វស្សេ មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមន្តោ អនោមានទីតីរេ បព្ពជិត្វា អនុក្កមេន ឧរុវេលំ គន្ត្វា បធានំ បទហិ។ តទា កោណ្ឌញ្ញោ មាណវោ មហាសត្តស្ស បព្ពជិតភាវំ សុត្វា, លក្ខណបរិគ្គាហកព្រាហ្មណានំ បុត្តេហិ វប្បមាណវាទីហិ សទ្ធឹ អត្តបញ្ចមោ បព្ពជិត្វា, អនុក្កមេន ពោធិសត្តស្ស សន្តិកំ ឧបសង្កមិត្វា, ឆព្ពស្សានិ តំ ឧបដ្ឋហន្តោ តស្ស ឱឡារិកាហារបរិភោគេន និព្ពិន្នោ អបក្កមិត្វា ឥសិបតនំ អគមាសិ។ អថ ខោ ពោធិសត្តោ ឱឡារិកាហារបរិភោគេន លទ្ធកាយពលោ វេសាខបុណ្ណមាយំ ពោធិរុក្ខមូលេ អបរាជិតបល្លង្កេ និសិន្នោ តិណ្ណំ មារានំ មត្ថកំ មទ្ទិត្វា, អភិសម្ពុទ្ធោ ហុត្វា, សត្តសត្តាហំ ពោធិមណ្ឌេយេវ វីតិនាមេត្វា, បញ្ចវគ្គិយានំ ញាណបរិបាកំ ញត្វា, អាសាឡ្ហីបុណ្ណមាយំ ឥសិបតនំ គន្ត្វា, តេសំ ធម្មចក្កប្បវត្តនសុត្តន្តំ (មហាវ. ១៣ អាទយោ; សំ. និ. ៥.១០៨១) ទេសេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ កោណ្ឌញ្ញត្ថេរោ អដ្ឋារសហិ ព្រហ្មកោដីហិ សទ្ធឹ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាសិ។ អថ បញ្ចមិយំ បក្ខស្ស អនត្តលក្ខណសុត្តន្តទេសនាយ (មហាវ. ២០; សំ. និ. ៣.៥៩) អរហត្តំ សច្ឆាកាសិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ១.១.៥៩៦-៦១២) –

> “បទុមុត្តរសម្ពុទ្ធំ, លោកជេដ្ឋំ វិនាយកំ;
> ពុទ្ធភូមិមនុប្បត្តំ, បឋមំ អទ្ទសំ អហំ។
>
> “យាវតា ពោធិយា មូលេ, យក្ខា សព្ពេ សមាគតា;
> សម្ពុទ្ធំ បរិវារេត្វា, វន្ទន្តិ បញ្ជលីកតា។
>
> “សព្ពេ ទេវា តុដ្ឋមនា, អាកាសេ សញ្ចរន្តិ តេ;
> ពុទ្ធោ អយំ អនុប្បត្តោ, អន្ធការតមោនុទោ។

“តេសំ ហាសបរេតានំ, មហានាទោ អវត្តថ;
កិលេសេ ឈាបយិស្សាម, សម្មាសម្ពុទ្ធសាសនេ។

“ទេវានំ គិរមញ្ញាយ, វាចាសភិមុទីរិតំ;
ហដ្ឋា ហដ្ឋេន ចិត្តេន, អាទិភិក្ខុមទាសហំ។

“មម សង្កប្បមញ្ញាយ, សត្ថា លោកេ អនុត្តរោ;
ទេវសង្ឃេ និសីទិត្វា, ឥមា គាថា អភាសថ។

“សត្តាហំ អភិនិក្ខម្ម, ពោធិំ អជ្ឈគមំ អហំ;
ឥទំ មេ បឋមំ ភត្តំ, ព្រហ្មចារិស្ស យាបនំ។

“តុសិតា ហិ ឥធាគន្ត្វា, យោ មេ ភិក្ខំ ឧបានយិ;
តមហំ កិត្តយិស្សាមិ, សុណោថ មម ភាសតោ។

“តឹសកប្បសហស្សានិ, ទេវរជ្ជំ ករិស្សតិ;
សព្ពេ ទេវេ អភិភោត្វា, តិទិវំ អាវសិស្សតិ។

“ទេវលោកា ចវិត្វាន, មនុស្សត្តំ គមិស្សតិ;
សហស្សធា ចក្កវត្តី, តត្ថ រជ្ជំ ករិស្សតិ។

“កប្បសតសហស្សម្ហិ, ឱក្កាកកុលសម្ភវោ;
គោតមោ នាម គោត្តេន, សត្ថា លោកេ ភវិស្សតិ។

“តិទសា សោ ចវិត្វាន, មនុស្សត្តំ គមិស្សតិ;
អគារា បព្ពជិត្វាន, ឆព្ពស្សានិ វសិស្សតិ។

“តតោ សត្តមកេ វស្សេ, ពុទ្ធោ សច្ចំ កថេស្សតិ;
កោណ្ឌញ្ញោ នាម នាមេន, បឋមំ សច្ឆិកាហិតិ។

“និក្ខន្តេនានុបព្ពជី, បធានំ សុកតំ មយា;
កិលេសេ ឈាបនត្ថាយ, បព្ពជឹ, អនគារិយំ។

“អភិគន្ត្វាន សព្ពញ្ញូ, ពុទ្ធោ លោកេ សទេវកេ;
ឥសិនាមេ មិគារញ្ញេ, អមតភេរិមាហនិ។

“សោ ទានិ បត្តោ អមតំ, សន្តិបទមនុត្តរំ;
សព្ពាសវេ បរិញ្ញាយ, វិហរាមិ អនាសវោ។

“បដិសម្ភិទា ចតស្សោ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អថ នំ សត្ថា អបរភាគេ ជេតវនមហាវិហារេ ភិក្ខុសង្ឃមជ្ឈេ បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសិន្នោ បឋមំ បដិវិទ្ធធម្មភាវំ ទីបេន្តោ, “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ រត្តញ្ញូនំ យទិទំ អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញោ”តិ (អ. និ. ១.១៨៨) ឯតទគ្គេ ឋបេសិ។ សោ ទ្វីហិ អគ្គសាវកេហិ អត្តនិ ករិយមានំ បរមនិបច្ចការំ គាមន្តសេនាសនេ អាកិណ្ណវិហារញ្ច បរិហរិតុកាមោ, វិវេកាភិរតិយា វិហរិតុកាមោ ច អត្តនោ សន្តិកំ ឧបគតានំ គហដ្ឋបព្ពជិតានំ បដិសន្ថារករណម្បិ បបញ្ចំ មញ្ញមានោ សត្ថារំ អាបុច្ឆិត្វា ហិមវន្តំ បវិសិត្វា ឆទ្ទន្តេហិ នាគេហិ ឧបដ្ឋិយមានោ ឆទ្ទន្តទហតីរេ ទ្វាទស វស្សានិ វសិ។ ឯវំ តត្ថ វសន្តំ ថេរំ ឯកទិវសំ សក្កោ ទេវរាជា ឧបសង្កមិត្វា វន្ទិត្វា ឋិតោ ឯវមាហ – “សាធុ មេ, ភន្តេ, អយ្យោ ធម្មំ ទេសេតូ”តិ។ ថេរោ តស្ស ចតុសច្ចគព្ភំ តិលក្ខណាហតំ សុញ្ញតបដិសំយុត្តំ នានានយវិចិត្តំ អមតោគធំ ពុទ្ធលីលាយ ធម្មំ ទេសេសិ។ តំ សុត្វា សក្កោ អត្តនោ បសាទំ បវេទេន្តោ –

៦៧៣. “ឯស ភិយ្យោ បសីទាមិ, សុត្វា ធម្មំ មហារសំ;

វិរាគោ ទេសិតោ ធម្មោ, អនុបាទាយ សព្ពសោ’’តិ។ – បឋមំ គាថមាហ;

តត្ថ **ឯស ភិយ្យោ បសីទាមិ, សុត្វា ធម្មំ មហារស**ន្តិ យទិបិ អនេកវារំ សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា តត្ថ អភិប្បសន្នោ។ ឥទានិ បន តុម្ហេហិ កថិតំ នានានយវិចិត្តតាយ អសេចនកតាយ ច មហារសំ ធម្មំ សុត្វា ឯសោ អហំ តតោ ភិយ្យោ បសីទាមិ។ **វិរាគោ ទេសិតោ ធម្មោ, អនុបាទាយ សព្ពសោ**តិ សព្ពសំកិលេសតោ សព្ពសង្ខារតោ ច វិរជ្ជនតោ វិរាគជននតោ វិរាគោ។ តតោ ឯវ រូបាទីសុ កញ្ចិ ធម្មំ អនុបាទាយ អគ្គហេត្វា វិមុត្តិសាធនវសេន បវត្តត្តា សព្ពសោ អនុបាទាយ ទេសិតោ។

ឯវំ សក្កោ ទេវរាជា ថេរស្ស ទេសនំ ថោមេត្វា ថេរំ អភិវាទេត្វា សកដ្ឋានមេវ គតោ។ អថេកទិវសំ ថេរោ មិច្ឆាវិតក្កេហិ អភិភុយ្យមានានំ ឯកច្ចានំ បុថុជ្ជនានំ ចិត្តាចារំ ទិស្វា តប្បដិបក្ខភូតញ្ចស្ស អនុក្កមំ អនុស្សរិត្វា, អត្តនោ ច សព្ពសោ តតោ វិនិវត្តិតមានសតំ អាវជ្ជេត្វា តទត្ថំ ទីបេត្វា –

៦៧៤.
“ពហូនិ លោកេ ចិត្រានិ, អស្មិំ បថវិមណ្ឌលេ;
មថេន្តិ មញ្ញេ សង្កប្បំ, សុភំ រាគូបសំហិតំ។

៦៧៥.
“រជមុហតញ្ច វាតេន, យថា មេឃោបសម្មយេ;
ឯវំ សម្មន្តិ សង្កប្បា, យទា បញ្ញាយ បស្សតី’’តិ។ – ទ្វេ គាថា អភាសិ;

តត្ថ **ពហូនិ លោកេ ចិត្រានី**តិ រូបាទិវសេន តត្ថាបិ នីលបីតាទិវសេន ឥត្ថិបុរិសាទិវសេន ច អនេកានិ លោកេ ចិត្តវិចិត្តានិ អារម្មណជាតានិ។ **អស្មិំ បថវិមណ្ឌលេ**តិ បច្ចក្ខភូតំ មនុស្សលោកំ សន្ធាយ វទតិ។ **មថេន្តិ មញ្ញេ សង្កប្ប**ន្តិ តជ្ជំ បុរិសវាយាមសហិតំ អរណិសហិតំ វិយ អគ្គិំ អយោនិសោមនសិការាភិសង្ខតានិ មិច្ឆាសង្កប្បានិ មថេន្តិ មញ្ញេ មថេន្តានិ វិយ តិដ្ឋន្តិ។ កីទិសំ? **សុភំ រាគូបសំហិតំ,** កាមវិតក្កន្តិ អត្ថោ។ សោ ហិ សុភាការគ្គហណេន “សុភោ’’តិ វោហរីយតិ។

រជមុហតញ្ច វាតេនាតិ **ច**-ឥតិ និបាតមត្តំ។ យថា គិម្ហានំ បច្ឆិមេ មាសេ វាតេន ឧហតំ ឧទ្ធិតំ រជំ មហាមេឃោ វស្សន្តោ ឧបសម្មយេ, វូបសមេយ្យ។ **ឯវំ សម្មន្តិ សង្កប្បា, យទា បញ្ញាយ បស្សតី**តិ យទា អរិយសាវកោ តានិ លោកចិត្រានិ សមុទយតោ, អស្សាទតោ, អាទីនវតោ, និស្សរណតោ ច យថាភូតំ បញ្ញាយ បស្សតិ, អថ យថា តំ រជំ ឧហតំ មេឃេន, ឯវំ សម្មន្តិ បញ្ញាយ សព្ពេបិ មិច្ឆាសង្កប្បា។ ន ហិ ឧប្បន្នាយ សម្មាទិដ្ឋិយា មិច្ឆាសង្កប្បា បតិដ្ឋំ លភន្តិ។ យថា បន បញ្ញាយ បស្សតិ, តំ ទស្សេន្តោ –

៦៧៦.
“សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចាតិ, យទា បញ្ញាយ បស្សតិ;
អថ និព្ពិន្ទតិ ទុក្ខេ, ឯស មគ្គោ វិសុទ្ធិយា។

៦៧៧.
“សព្ពេ សង្ខារា ទុក្ខាតិ…បេ.… ឯស មគ្គោ វិសុទ្ធិយា។

៦៧៨.
សព្ពេ ធម្មា អនត្តាតិ, យទា បញ្ញាយ បស្សតិ;
អថ និព្ពិន្ទតិ ទុក្ខេ, ឯស មគ្គោ វិសុទ្ធិយា’’តិ។ –

តិស្សោ គាថា អភាសិ។

តត្ថ **សព្ពេ សង្ខារា**តិ ឆទ្វារម្មណសង្គហា សព្ពេ តេភូមកា បញ្ចក្ខន្ធា។ **អនិច្ចា**តិ “អាទិមជ្ឈអន្តវន្តតោ, អនិច្ចន្តិកតោ, តាវកាលិកតោ, តត្ថ តត្ថ ភិជ្ជនតោ ន និច្ចា’’តិ យទា វិបស្សនាបញ្ញាយ បស្សតិ។ **អថ និព្ពិន្ទតិ ទុក្ខេ**តិ អថ ឥមស្មិំ វដ្ដទុក្ខេ និព្ពិន្ទតិ, និព្ពិន្ទន្តោ ទុក្ខបរិជាននាទិវិធិនា សច្ចានិ បដិវិជ្ឈតិ។ **ឯស មគ្គោ វិសុទ្ធិយា**តិ ឯស យថាវុត្តោ វិបស្សនាវិធិ ញាណទស្សនវិសុទ្ធិយា, អច្ចន្តវិសុទ្ធិយា ច មគ្គោ អធិគមុបាយោ។

ទុក្ខាតិ សប្បដិភយតោ, ឧទយព្ពយសម្បដិបីឡនតោ, ទុក្ខមតោ, សុខបដិក្ខេបតោ ច ទុក្ខា។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

សព្ពេ ធម្មា អនត្តាតិ សព្ពេបិ ចតុភូមកា ធម្មា អនត្តា។ ឥធ បន តេភូមកធម្មាវ គហេតព្ពា។ តេ ហិ អសារតោ, អវសវត្តនតោ, សុញ្ញតោ, អត្តបដិក្ខេបតោ ច អនត្តាតិ វិបស្សិតព្ពា។ សេសំ បុរិមសទិសមេវ។

ឯវំ វិបស្សនាវិធឹ ទស្សេត្វា តេន វិធិនា កតកិច្ចំ អត្តានំ អញ្ញំ វិយ កត្វា ទស្សេន្តោ –

៦៧៩.ពុទ្ធានុពុទ្ធោ យោ ថេរោ, កោណ្ឌញ្ញោ តិព្ពនិក្កមោ;
បហីនជាតិមរណោ, ព្រហ្មចរិយស្ស កេវលី។

៦៨០.“ឱឃបាសោ ទឡ្ហខិលោ, បព្ពតោ ទុប្បទាលយោ;
ឆេត្វា ខិលញ្ច បាសញ្ច, សេលំ ភេត្វាន ទុព្ភិទំ;
តិណ្ណោ បារង្គតោ ឈាយី, មុត្តោ សោ មារពន្ធនា”តិ។ –

គាថាទ្វយមាហ។

តត្ថ **ពុទ្ធានុពុទ្ធោ**តិ ពុទ្ធានំ អនុពុទ្ធោ, សម្មាសម្ពុទ្ធេហិ ពុជ្ឈិតានិ សច្ចានិ តេសំ ទេសនានុសារេន ពុជ្ឈតីតិ អត្ថោ។ ថិរេហិ អសេក្ខេហិ សីលសារាទីហិ សមន្នាគតោតិ, **ថេរោ។ កោណ្ឌញ្ញោ**តិ គោត្តកិត្តនំ។ **តិព្ពនិក្កមោ**តិ ទឡ្ហវីរិយោ, ថិរបរក្កមោ។ ជាតិមរណានំ បហីនការណត្តា **បហីនជាតិមរណោ។ ព្រហ្មចរិយស្ស កេវលី**តិ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស អនវសេសំ, អនវសេសតោ វា មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស បារិបូរកោ, អថ វា **កេវលី** នាម កិលេសេហិ អសម្មិស្សតាយ មគ្គញាណំ ផលញាណញ្ច, តំ ឥមស្មិំ អត្ថីតិ កេវលី។ យស្មា បន តទុភយម្បិ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស វសេន ហោតិ ន អញ្ញថា, តស្មា “ព្រហ្មចរិយស្ស កេវលី”តិ វុត្តំ។

ឱឃបាសោតិ “កាមោឃោ, ភវោឃោ, ទិដ្ឋោឃោ, អវិជ្ជោឃោ”តិ (ធ. ស. ១១៥៦; វិភ. ៩៣៨) ឯវំ វុត្តា ចត្តារោ ឱឃា – “អន្តលិក្ខចរោ បាសោ, យ្វាយំ ចរតិ មានសោ”តិ (មហាវ. ៣៣; សំ. និ. ១.១៥១) ឯវំ វុត្តោ រាគបាសោ ច។ **ទឡ្ហខិលោ**តិ “សត្ថរិ កង្ខតិ, ធម្មេ កង្ខតិ, សង្ឃេ កង្ខតិ, សិក្ខាយ កង្ខតិ, សព្រហ្មចារីសុ កុបិតោ ហោតិ អនត្តមនោ អាហតចិត្តោ ខិលជាតោ”តិ (ម. និ. ១.១៨៥; អ. និ. ៥.២០៥) ឯវំ វុត្តោ ទឡ្ហោ ថិរោ បញ្ចវិធោ ចេតោខិលោ ច។ បចុរជនេហិ បទាលេតុំ អសក្កុណេយ្យតាយ **ទុប្បទាលយោ**។ តតោ ឯវ បព្ពតសទិសតាយ **បព្ពតោ**តិ ច សង្ខំ គតោ។ “ទុក្ខេ អញ្ញាណ”ន្តិអាទិនា (វិភ. ២២៦; សំ. និ. ២.២) វា នយេន វុត្តោ អញ្ញាណប្បភេទោ ច។ ឥតិ ឯតំ សព្ពំ **ឆេត្វា ខិលញ្ច បាសញ្ចា**តិ ឯតេសុ ចតុព្ពិធេសុ សំកិលេសធម្មេសុ យោ ខិលញ្ច បាសញ្ច អរិយមគ្គញាណាសិនា ឆិន្ទិត្វា។ **សេលំ ភេត្វាន ទុព្ភិទ**ន្តិ យេន កេនចិ ញាណេន ឆិន្ទិតុំ អសក្កុណេយ្យំ អញ្ញាណសេលំ វជិរូបមញាណេន ឆិន្ទិត្វា, ចត្តារោបិ ឱឃេ តរិត្វា, តេសំ បរតីរេ និព្ពានេ ឋិតត្តា **តិណ្ណោ បារង្គតោ**។ អារម្មណូបនិជ្ឈានលក្ខណេន លក្ខណូបនិជ្ឈានលក្ខណេនាតិ ទុវិធេនបិ **ឈាយី; មុត្តោ សោ មារពន្ធនា**តិ សោ ឯវរូបោ ខីណាសវោ សព្ពស្មាបិ កិលេសមារពន្ធនា មុត្តោ វិប្បមុត្តោ វិសំយុត្តោតិ។ អត្តានមេវ សន្ធាយ ថេរោ វទតិ។

អថេកទិវសំ ថេរោ, អត្តនោ សទ្ធិវិហារិកំ ឯកំ ភិក្ខុំ អកល្យាណមិត្តសំសគ្គេន កុសីតំ ហីនវីរិយំ ឧទ្ធតំ ឧន្នឡំ វិហរន្តំ ទិស្វា, ឥទ្ធិយា តត្ថ គន្ត្វា, តំ “មា, អាវុសោ, ឯវំ ករិ, អកល្យាណមិត្តេ បហាយ កល្យាណមិត្តេ សេវន្តោ សមណធម្មំ ករោហី”តិ ឱវទិ។ សោ ថេរស្ស វចនំ នាទិយិ។ ថេរោ តស្ស អនាទិយនេន ធម្មសំវេគប្បត្តោ បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ កថាយ មិច្ឆាបដិបត្តិំ គរហន្តោ សម្មាបដិបត្តិំ វិវេកវាសញ្ច បសំសន្តោ –

៦៨១.“ឧទ្ធតោ ចបលោ ភិក្ខុ, មិត្តេ អាគម្ម បាបកេ;
សំសីទតិ មហោឃស្មិំ, ឩមិយា បដិកុជ្ជិតោ។

៦៨២.“អនុទ្ធតោ អចបលោ, និបកោ សំវុតិន្ទ្រិយោ;
កល្យាណមិត្តោ មេធាវី, ទុក្ខស្សន្តករោ សិយា។

៦៨៣.“កាលបព្ពង្គសង្កាសោ, កិសោ ធមនិសន្ថតោ;
មត្តញ្ញូ អន្នបានស្មិំ, អទីនមនសោ នរោ។

៦៨៤.“ផុដ្ឋោ ឌំសេហិ មកសេហិ, អរញ្ញស្មិំ ព្រហាវនេ;
នាគោ សង្គាមសីសេវ, សតោ តត្រាធិវាសយេ។

៦៨៥-៦.“នាភិនន្ទាមិ មរណំ…បេ.… សម្បជានោ បតិស្សតោ។

៦៨៧.“បរិចិណ្ណោ មយា សត្ថា…បេ.… ភវនេត្តិ សមូហតា។

៦៨៨.“យស្ស ចត្ថាយ បព្ពជិតោ, អគារស្មានគារិយំ;
សោ មេ អត្ថោ អនុប្បត្តោ, កិំ មេ សទ្ធិវិហារិនា”តិ។ –

ឥមា គាថា អភាសិ។

តត្ថ **ឧទ្ធតោ**តិ ឧទ្ធច្ចយុត្តោ អសមាហិតោ វិក្ខិត្តចិត្តោ។ **ចបលោ**តិ បត្តចីវរមណ្ឌនាទិនា ចាបល្យេន សមន្នាគតោ លោលបកតិកោ។ **មិត្តេ អាគម្ម បាបកេ**តិ អកល្យាណមិត្តេ និស្សាយ សមណធម្មំ អករោន្តោ។ **សំសីទតិ មហោឃស្មិំ, ឩមិយា បដិកុជ្ជិតោ**តិ យថា មហាសមុទ្ទេ បតិតបុរិសោ សមុទ្ទវីចីហិ ឱត្ថដោ សីសំ ឧក្ខិបិតុំ អលភន្តោ តត្ថេវ សំសីទតិ, ឯវំ សំសារមហោឃស្មិំ បរិព្ភមន្តោ កោធុបាយាសឩមិយា បដិកុជ្ជិតោ ឱត្ថដោ វិបស្សនាវសេន បញ្ញាសីសំ ឧក្ខិបិតុំ អលភន្តោ តត្ថេវ សំសីទតិ។

និបកោតិ និបុណោ, អត្តត្ថបរត្ថេសុ កុសលោ។ **សំវុតិន្ទ្រិយោ**តិ មនច្ឆដ្ឋានំ ឥន្ទ្រិយានំ សំវរណេន បិហិតិន្ទ្រិយោ។ **កល្យាណមិត្តោ**តិ កល្យាណេហិ មិត្តេហិ សមន្នាគតោ។ **មេធាវី**តិ ធម្មោជបញ្ញាយ សមង្គីភូតោ។ **ទុក្ខស្សន្តករោ សិយា**តិ សោ តាទិសោ សកលស្សាបិ វដ្ដទុក្ខស្ស អន្តករោ ភវេយ្យ។

កាលបព្ពង្គសង្កាសោតិអាទិ វិវេកាភិរតិកិត្តនំ។ **នាភិនន្ទាមី**តិអាទិ បន កតកិច្ចភាវទស្សនំ។ តំ សព្ពំ ហេដ្ឋា (ថេរគា. អដ្ឋ. ២.៦០៧) វុត្តត្ថមេវ។ ឱសានេ បន **កឹ មេ សទ្ធិវិហារិនា**តិ អត្តនោ សទ្ធិវិហារិកំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តស្មា ឯទិសេន ទុព្ពចេន អនាទរេន សទ្ធិវិហារិនា កឹ មេ បយោជនំ ឯកវិហារេយេវ មយ្ហំ រុច្ចតីតិ អត្ថោ។

ឯវំ បន វត្វា ឆទ្ទន្តទហមេវ គតោ។ តត្ថ ទ្វាទស វស្សានិ វសិត្វា ឧបកដ្ឋេ បរិនិព្ពានេ សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា បរិនិព្ពានំ អនុជានាបេត្វា តត្ថេវ គន្ត្វា បរិនិព្ពាយិ។

អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ឧទាយិត្ថេរគាថាវណ្ណនា

មនុស្សភូតន្តិអាទិកា អាយស្មតោ ឧទាយិត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ដូបនិស្សយំ បុញ្ញំ ឧបចិនិត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ កបិលវត្ថុស្មិំ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា **ឧទាយី**តិ លទ្ធនាមោ វយប្បត្តោ សត្ថុ ញាតិសមាគមេ ពុទ្ធានុភាវំ ទិស្វា, បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ នចិរស្សេវ អរហត្តំ បាបុណិ។ តយោ ហិ ឥមេ ឧទាយិត្ថេរា អមច្ចបុត្តោ បុព្ពេ អាគតោ កាឡុទាយី, កោវិយបុត្តោ លាលុទាយី, អយំ ព្រាហ្មណបុត្តោ មហាឧទាយីតិ។ ស្វាយំ ឯកទិវសំ សត្ថារា សេតវារណំ សព្ពាលង្ការបដិមណ្ឌិតំ មហាជនេន បសំសិយមានំ អដ្ឋុប្បត្តិំ កត្វា នាគោបមសុត្តន្តេ (អ. និ. ៦.៤៣) ទេសិតេ ទេសនាបរិយោសានេ អត្តនោ ញាណពលានុរូបំ សត្ថុ គុណេ អនុស្សរិត្វា, ពុទ្ធារម្មណាយ បីតិយា សមុស្សាហិតមានសោ “អយំ មហាជនោ ឥមំ តិរច្ឆានគតំ នាគំ បសំសតិ, ន ពុទ្ធមហានាគំ។ ហន្ទាហំ ពុទ្ធមហាគន្ធហត្ថិនោ គុណេ បាកដេ ករិស្សាមី”តិ សត្ថារំ ថោមេន្តោ –

៦៨៩. “មនុស្សភូតំ សម្ពុទ្ធំ, អត្តទន្តំ សមាហិតំ;
ឥរិយមានំ ព្រហ្មបថេ, ចិត្តស្សូបសមេ រតំ។

៦៩០. “យំ មនុស្សា នមស្សន្តិ, សព្ពធម្មាន បារគុំ;
ទេវាបិ តំ នមស្សន្តិ, ឥតិ មេ អរហតោ សុតំ។

៦៩១. “សព្ពសំយោជនាតីតំ , វនា និព្ពនមាគតំ;
កាមេហិ នេក្ខម្មរតំ, មុត្តំ សេលាវ កញ្ចនំ។

៦៩២. “ស វេ អច្ចរុចិ នាគោ, ហិមវាវញ្ញេ សិលុច្ចយេ;
សព្ពេសំ នាគនាមានំ, សច្ចនាមោ អនុត្តរោ។

៦៩៣. “នាគំ វោ កិត្តយិស្សាមិ, ន ហិ អាគុំ ករោតិ សោ;
សោរច្ចំ អវិហឹសា ច, បាទា នាគស្ស តេ ទុវេ។

៦៩៤. “សតិ ច សម្បជញ្ញញ្ច, ចរណា នាគស្ស តេបរេ;
សទ្ធាហត្ថោ មហានាគោ, ឧបេក្ខាសេតទន្តវា។

៦៩៥. “សតិ គីវា សិរោ បញ្ញា, វីមំសា ធម្មចិន្តនា;
ធម្មកុច្ឆិសមាវាសោ, វិវេកោ តស្ស វាលធិ។

៦៩៦. “សោ ឈាយី អស្សាសរតោ, អជ្ឈត្តំ សុសមាហិតោ;
គច្ឆំ សមាហិតោ នាគោ, ឋិតោ នាគោ សមាហិតោ។

៦៩៧. “សយំ សមាហិតោ នាគោ, និសិន្នោបិ សមាហិតោ;
សព្ពត្ថ សំវុតោ នាគោ, ឯសា នាគស្ស សម្បទា។

៦៩៨. “ភុញ្ជតិ អនវជ្ជានិ, សាវជ្ជានិ ន ភុញ្ជតិ;
ឃាសមច្ឆាទនំ លទ្ធា, សន្និធឹ បរិវជ្ជយំ។

៦៩៩. “សំយោជនំ អណុំ ថូលំ, សព្ពំ ឆេត្វាន ពន្ធនំ;
យេន យេនេវ គច្ឆតិ, អនបេក្ខោវ គច្ឆតិ។

៧០០. “យថាបិ ឧទកេ ជាតំ, បុណ្ឌរីកំ បវឌ្ឍតិ;
នោបលិប្បតិ តោយេន, សុចិគន្ធំ មនោរមំ។

៧០១. “តថេវ ច លោកេ ជាតោ, ពុទ្ធោ លោកេ វិហរតិ;
នោបលិប្បតិ លោកេន, តោយេន បទុមំ យថា។

៧០២. “មហាគិនិ បជ្ជលិតោ, អនាហារោបសម្មតិ;
អង្គារេសុ ច សន្តេសុ, និព្ពុតោតិ បវុច្ចតិ។

៧០៣. “អត្ថស្សាយំ វិញ្ញាបនី, ឧបមា វិញ្ញូហិ ទេសិតា;
វិញ្ញិស្សន្តិ មហានាគា, នាគំ នាគេន ទេសិតំ។

៧០៤. “វីតរាគោ វីតទោសោ, វីតមោហោ អនាសវោ;
សរីរំ វិជហំ នាគោ, បរិនិព្ពិស្សត្យនាសវោ”តិ។ – ឥមា គាថា អភាសិ;

តត្ថ **មនុស្សភូត**ន្តិ មនុស្សេសុ ភូតំ, និព្ពត្តំ; មនុស្សត្តភាវំ វា បត្តំ។ សត្ថា ហិ អាសវក្ខយញាណាធិគមេន សព្ពគតិវិមុត្តោបិ ចរិមត្តភាវេ គហិតបដិសន្ធិវសេន “មនុស្សោ”ត្វេវ វោហរិយតីតិ។ គុណវសេន បន ទេវានំ អតិទេវោ, ព្រហ្មានំ អតិព្រហ្មា។ **សម្ពុទ្ធ**ន្តិ សយមេវ ពុជ្ឈិតព្ពពុទ្ធវន្តំ។ **អត្តទន្ត**ន្តិ អត្តនាយេវ ទន្តំ។ ភគវា ហិ អត្តនាយេវ ឧប្បាទិតេន អរិយមគ្គេន ចក្ខុតោបិ…បេ…. មនតោបិ ឧត្តមេន ទមថេន ទន្តោ។ **សមាហិត**ន្តិ អដ្ឋវិធេន សមាធិនា មគ្គផលសមាធិនា ច សមាហិតំ។ **ឥរិយមានំ ព្រហ្មបថេ**តិ ចតុព្ពិធេបិ ព្រហ្មវិហារបថេ, ព្រហ្មេ វា សេដ្ឋេ ផលសមាបត្តិបថេ សមាបជ្ជនវសេន បវត្តមានំ។ កិញ្ចាបិ ភគវា ន សព្ពកាលំ យថាវុត្តេ ព្រហ្មបថេ ឥរិយតិ, តត្ថ ឥរិយសាមត្ថិយំ បន តន្និន្នតញ្ច ឧបាទាយ “ឥរិយមាន”ន្តិ វុត្តំ។ **ចិត្តស្សូបសមេ រត**ន្តិ ចិត្តស្ស ឧបសមហេតុភូតេ សព្ពសង្ខារសមថេ, និព្ពានេ, អភិរតំ។ **យំ មនុស្សា នមស្សន្តិ, សព្ពធម្មាន បារគុ**ន្តិ យំ សម្មាសម្ពុទ្ធំ សព្ពេសំ ខន្ធាយតនាទិធម្មានំ អភិញ្ញាបារគូ, បរិញ្ញាបារគូ, បហានបារគូ, ភាវនាបារគូ, សច្ឆិកិរិយបារគូ, សមាបត្តិបារគូតិ ឆធា បារគុំ បរមុក្កំសគតសម្បត្តី ខត្តិយបណ្ឌិតាទយោ មនុស្សា នមស្សន្តិ។ ធម្មានុធម្មបដិបត្តិយា បូជេន្តា កាយេន វាចាយ មនសា ច តន្និន្នា តប្បោណា តប្បព្ភារា ហោន្តិ។ **ទេវាបិ តំ នមស្សន្តី**តិ ន កេវលំ មនុស្សា ឯវ, អថ ខោ អបរិមាណាសុ លោកធាតូសុ ទេវាបិ តំ នមស្សន្តិ។ **ឥតិ មេ អរហតោ សុត**ន្តិ ឯវំ មយា អារកត្តាទីហិ ការណេហិ អរហតោ, ភគវតោ, ធម្មសេនាបតិអាទីនញ្ច “សត្ថា ទេវមនុស្សាន”ន្តិអាទិកំ វទន្តានំ សន្តិកេ ឯវំ សុតន្តិ ទស្សេតិ។

សព្ពសំយោជនាតីតន្តិ សព្ពានិ ទសបិ សំយោជនានិ យថារហំ ចតូហិ មគ្គេហិ សហ វាសនាយ អតិក្កន្តំ។ **វនា និព្ពនមាគត**ន្តិ កិលេសវនតោ តព្ពិរហិតំ និព្ពនំ ឧបគតំ។ **កាមេហិ នេក្ខម្មរត**ន្តិ សព្ពសោ កាមេហិ និក្ខមិត្វា បព្ពជ្ជាឈានវិបស្សនាទិភេទេ នេក្ខម្មេ អភិរតំ។ **មុត្តំ សេលាវ កញ្ចន**ន្តិ អសារតោ និស្សដសារសភាវត្តា សេលតោ និស្សដកញ្ចនសទិសំ ទេវាបិ តំ នមស្សន្តីតិ យោជនា។

ស វេ អច្ចរុចិ នាគោតិ សោ ឯកំសតោ អាគុំ ន ករោតិ, បុនព្ភវំ ន គច្ឆតិ; នាគោ វិយ ពលវាតិ។ “នាគោ”តិ លទ្ធនាមោ សម្មាសម្ពុទ្ធោ, **អច្ចរុចី**តិ អត្តនោ កាយរុចិយា ញាណរុចិយា ច សទេវកំ លោកំ អតិក្កមិត្វា រុចិ, សោភិ។ យថា កឹ? **ហិមវាវញ្ញេ សិលុច្ចយេ,** យថា ហិ ហិមវា បព្ពតរាជា អត្តនោ ថិរគរុមហាសារភាវាទីហិ គុណេហិ អញ្ញេ បព្ពតេ អតិរោចតិ, ឯវំ អតិរោចតីតិ អត្ថោ។ **សព្ពេសំ នាគនាមាន**ន្តិ អហិនាគហត្ថិនាគបុរិសនាគានំ , សេខាសេខបច្ចេកពុទ្ធនាគានំ វា។ **សច្ចនាមោ**តិ សច្ចោនេវ នាគនាមោ។ តំ បន សច្ចនាមតំ “ន ហិ អាគុំ ករោតី”តិអាទិនា សយមេវ វក្ខតិ។

ឥទានិ ពុទ្ធនាគំ អវយវតោ ច ទស្សេន្តោ នាមតោ តាវ ទស្សេតុំ “**ន ហិ អាគុំ ករោតិ សោ**”តិ អាហ។ យស្មា អាគុំ, ជាបំ, សព្ពេន សព្ពំ ន ករោតិ, តស្មា នាគោតិ អត្ថោ។ **សោរច្ច**ន្តិ សីលំ។ **អវិហឹសា**តិ ករុណា។ តទុភយំ

សព្ពស្សបិ គុណរាសិស្ស បុព្ពង្គមន្តិ, កត្វា ពុទ្ធនាគស្ស បុរិមបាទភាវោ តស្ស យុត្តោតិ អាហ “**បាទា នាគស្ស តេ ទុវេ**”តិ។

អបរបាទភាវេន វទន្តោ “**សតិ ច សម្បជញ្ញញ្ច, ចរណា នាគស្ស តេបរេ**”តិ អាហ។ “ត្យាបរេ”តិ វា បាឋោ។ តេ អបរេត្វេវ បទវិភាគោ។ អនវជ្ជធម្មានំ អាទានេ សទ្ធា ហត្ថោ ឯតស្សាតិ, **សទ្ធាហត្ថោ**។ សុបរិសុទ្ធវេទនាញាណប្បភេទា ឧបេក្ខា សេតទន្តា តេ ឯតស្ស អត្ថីតិ, **ឧបេក្ខាសេតទន្តវា**។

ឧត្តមង្គំ បញ្ញា, តស្សា អធិដ្ឋានំ សតីតិ អាហ “**សតិ គីវា សិរោ បញ្ញា**”តិ។ **វីមំសា ធម្មចិន្តនា**តិ យថា ខាទិតព្ពាខាទិតព្ពស្ស សោណ្ឌាយ បរាមសនំ ឃាយនញ្ច ហត្ថិនាគស្ស វីមំសា នាម ហោតិ, ឯវំ ពុទ្ធនាគស្ស កុសលាទិធម្មចិន្តនា វីមំសា។ សមា វសន្តិ ឯត្ថាតិ, សមាវាសោ, ភាជនំ កុច្ឆិ ឯវ សមាវាសោ, អភិញ្ញាសមថានំ អាធានភាវតោ សមថវិបស្សនាសង្ខាតោ ធម្មោ កុច្ឆិសមាវាសោ ឯតស្សាតិ **ធម្មកុច្ឆិសមាវាសោ**។ **វិវេកោ**តិ ឧបធិវិវេកោ។ **តស្សា**តិ ពុទ្ធនាគស្ស។ **វាលធិ,** បរិយោសានង្គភាវតោ។

ឈាយីតិ អារម្មណូបនិជ្ឈានេន ច ឈាយនសីលោ។ **អស្សាសរតោ**តិ បរមស្សាសភូតេ និព្ពានេ រតោ។ **អជ្ឈត្តំ សុសមាហិតោ**តិ វិសយជ្ឈត្តេ ផលសមាបត្តិយំ សុដ្ឋុ សមាហិតោ តទិទំ សមាធានំ សុដ្ឋុ សព្ពកាលិកន្តិ ទស្សេតុំ “**គច្ឆំ សមាហិតោ នាគោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ ភគវា ហិ សវាសនស្ស ឧទ្ធច្ចស្ស បហីនត្តា វិក្ខេបាភាវតោ និច្ចំ សមាហិតោវ។ តស្មា យំ យំ ឥរិយាបថំ កប្បេតិ, តំ តំ សមាហិតោវ កប្បេសីតិ។

សព្ពត្ថាតិ, សព្ពស្មឹ គោចរេ, សព្ពស្មិញ្ច ទ្វារេ សព្ពសោ បិហិតវុត្តិ។ តេនាហ – “សព្ពំ កាយកម្មំ ញាណបុព្ពង្គមំ ញាណានុបរិវត្ត”ន្តិអាទិ (នេត្តិ. ១៥)។ **ឯសា នាគស្ស សម្បទា**តិ ឯសា “ន ហិ អាគុំ ករោតិ សោ”តិអាទិនា “សម្ពុទ្ធ”ន្តិអាទិនា ឯវ វា យថាវុត្តា វក្ខមានា ច ពុទ្ធគន្ធហត្ថិនោ សម្បត្តិ គុណបរិបុណ្ណា។

ភុញ្ជតិ អនវជ្ជានីតិ សម្មាជីវស្ស ឧក្កំសបារមិប្បត្តិយា ភុញ្ជតិ អគរហិតព្ពានិ, មិច្ឆាជីវស្ស សព្ពសោ សវាសនានញ្ច បហីនត្តា សាវជ្ជានិ គរហិតព្ពានិ ន ភុញ្ជតិ អនវជ្ជានិ ភុញ្ជន្តោ ច សន្និធឹ បរិវជ្ជយំ ភុញ្ជតីតិ យោជនា។

សំយោជនន្តិ វដ្ដទុក្ខេន សទ្ធឹ សន្តានំ សំយោជនតោ វដ្ដេ ឱសីទាបនសមត្ថំ ទសវិធម្បិ សំយោជនំ។ **អណុំ ថូល**ន្តិ ខុទ្ទកញ្ចេវ មហន្តញ្ច។ **សព្ពំ ឆេត្វាន ពន្ធន**ន្តិ មគ្គញាណេន អនវសេសំ កិលេសពន្ធនំ ឆិន្ទិត្វា។ **យេន យេនា**តិ យេន យេន ទិសាភាគេន។

យថា ហិ ឧទកេ ជាតំ បុណ្ឌរីកំ ឧទកេ បវឌ្ឍតិ នោបលិប្បតិ តោយេន, អនុបលេបសភាវត្តា, តថេវ លោកេ ជាតោ ពុទ្ធោ លោកេ វិហរតិ, នោបលិប្បតិ លោកេន តណ្ហាទិដ្ឋិមានលេបាភាវតោតិ យោជនា។

គិនីតិ អគ្គិ។ **អនាហារោ**តិ អនិន្ធនោ។

អត្ថស្សាយំ វិញ្ញាបនីតិ សត្ថុ គុណសង្ខាតស្ស ឧបមេយ្យត្ថស្ស វិញ្ញាបនី, បកាសនី អយំ នាគូបមា។ **វិញ្ញូហី**តិ សត្ថុ បដិវិទ្ធចតុសច្ចធម្មំ បរិជានន្តេហិ អត្តានំ សន្ធាយ វទតិ។ **វិញ្ញិស្សន្តី**តិអាទិ ការណវចនំ, យស្មា នាគេន មយា ទេសិតំ នាគំ តថាគតគន្ធហត្ថិំ មហានាគា ខីណាសវា អត្តនោ វិសយេ ឋត្វា វិជានិស្សន្តិ, តស្មា អញ្ញេសំ បុថុជ្ជនានំ ញាបនត្ថំ អយំ ឧបមា អម្ហេហិ ភាសិតាតិ អធិប្បាយោ។

សរីរំ វិជហំ នាគោ, បរិនិព្ពិស្សត្យនាសវោតិ ពោធិមូលេ សឧបាទិសេសបរិនិព្ពានេន អនាសវោ សម្មាសម្ពុទ្ធនាគោ, ឥទានិ សរីរំ អត្តភាវំ វិជហន្តោ ខន្ធបរិនិព្ពានេន បរិនិព្ពាយិស្សតីតិ។

ឯវំ ចុទ្ទសហិ ឧបមាហិ មណ្ឌេត្វា, សោឡសហិ គាថាហិ, ចតុសដ្ឋិយា បាទេហិ សត្ថុ គុណេ វណ្ណេន្តោ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។

ឧទាយិត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សោឡសកនិបាតវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៦. វីសតិនិបាតោ

១. អធិមុត្តត្ថេរគាថាវណ្ណនា

វីសតិនិបាតេ **យញ្ញត្ថំ វា**តិអាទិកា អាយស្មតោ អបរស្ស អធិមុត្តត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ អត្ថទស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ វិភវសម្បន្នេ កុលេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ សត្ថរិ បរិនិព្ពុតេ ភិក្ខុសង្ឃំ ឧបដ្ឋហន្តោ មហាទានានិ បវត្តេសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ អាយស្មតោ សំកិច្ចត្ថេរស្ស ភគិនិយា កុច្ឆិម្ហិ និព្ពត្តិ, **អធិមុត្តោ**តិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ មាតុលត្ថេរស្ស សន្តិកេ បព្ពជិត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ សាមណេរភូមិយំយេវ ឋិតោ អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ១.៤.៨៤-៨៨) –

“និព្ពុតេ លោកនាថម្ហិ, អត្ថទស្សីនរុត្តមេ;
ឧបដ្ឋហឹ ភិក្ខុសង្ឃំ, វិប្បសន្នេន ចេតសា។

“និមន្តេត្វា ភិក្ខុសង្ឃំ, ឧជុភូតំ សមាហិតំ;
ឧច្ឆុនា មណ្ឌបំ កត្វា, ភោជេសិំ សង្ឃមុត្តមំ។

“យំ យំ យោនុបបជ្ជាមិ, ទេវត្តំ អថមានុសំ;
សព្ពេ សត្តេ អភិភោមិ, បុញ្ញកម្មស្សិទំ ផលំ។

“អដ្ឋារសេ កប្បសតេ, យំ ទានមទទិំ តទា;
ទុគ្គតិំ នាភិជានាមិ, ឧច្ឆុទានស្សិទំ ផលំ។

“បដិសម្ភិទា ចតស្សោ…បេ.… កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា សមាបត្តិសុខេន វីតិនាមេន្តោ ឧបសម្បជ្ជិតុកាមោ “មាតរំ អាបុច្ឆិស្សាមី”តិ មាតុសន្តិកំ គច្ឆន្តោ អន្តរាមគ្គេ ទេវតាយ ពលិកម្មករណត្ថំ មំសបរិយេសនំ ចរន្តេហិ បញ្ចសតេហិ ចោរេហិ សមាគច្ឆិ។ ចោរា ច តំ អគ្គហេសុំ “ទេវតាយ ពលិ ភវិស្សតី”តិ។ សោ ចោរេហិ គហិតោបិ អភីតោ អច្ឆម្ភី វិប្បសន្នមុខោវ អដ្ឋាសិ។ តំ ទិស្វា ចោរគាមណិអច្ឆរិយព្ភុតចិត្តជាតោ បសំសន្តោ –

៧០៥. “យញ្ញត្ថំ វា ធនត្ថំ វា, យេ ហនាម មយំ បុរេ;
អវសេសំ ភយំ ហោតិ, វេធន្តិ វិលបន្តិ ច។

៧០៦. “តស្ស តេ នត្ថិ ភីតត្តំ, ភិយ្យោ វណ្ណោ បសីទតិ;
កស្មា ន បរិទេវេសិ, ឯវរូបេ មហព្ភយេ”តិ។ – ទ្វេ គាថា អភាសិ;

តត្ថ **យញ្ញត្ថ**ន្តិ យជនត្ថំ ទេវតានំ ពលិកម្មករណត្ថំ វា។ វា-សទ្ទោ វិកប្បនត្ថោ។ **ធនត្ថ**ន្តិ សាបតេយ្យហរណត្ថំ។ **យេ ហនាម មយំ បុរេ**តិ យេ សត្តេ មយំ បុព្ពេ ហនិម្ហ។ អតីតត្ថេ ហិ ឥទំ វត្តមានវចនំ។ **អវសេ**តិ អវសេ អសេរិកេ កត្វា។ **តន្តិ** តេសំ។ “អវសេសន្តិ”បិ បឋន្តិ។ អម្ហេហិ គហិតេសុ តំ ឯកំ ឋបេត្វា អវសេសានំ; អយមេវ វា បាឋោ។ **ភយំ ហោតី**តិ មរណភយំ ហោតិ។ យេន តេ **វេធន្តិ វិលបន្តិ**,ចិត្តុត្រាសេន វេធន្តិ , “សាមិ, តុម្ហាកំ ឥទញ្ចិទញ្ច ទស្សាម, ទាសា ភវិស្សាមា”តិអាទិកំ វទន្តា វិលបន្តិ។

តស្ស តេតិ យោ ត្វំ អម្ហេហិ ទេវតាយ ពលិកម្មត្ថំ ជីវិតា វោរោបេតុកាមេហិ ឧគ្គិត្តាសិកេហិ សន្តជ្ជិតោ, តស្ស តេ។ **ភីតត្ត**ន្តិ ភីតភាវោ, ភយន្តិ អត្ថោ។ **ភិយ្យោ វណ្ណោ បសីទតី**តិ បកតិវណ្ណតោ ឧបរិបិ តេ មុខវណ្ណោ វិប្បសីទតិ។ ថេរស្ស កិរ តទា “សចេ ឥមេ មារេស្សន្តិ, ឥទានេវាហំ អនុបាទាយ បរិនិព្ពាយិស្សាមិ, ទុក្ខភារោ វិគច្ឆិស្សតី”តិ ឧឡារំ បីតិសោមនស្សំ ឧប្បជ្ជិ។ **ឯវរូបេ មហព្ភយេ**តិ ឯទិសេ មហតិ មរណភយេ ឧបដ្ឋិតេ។ ហេតុអត្ថេ វា ឯតំ ភុម្មវចនំ។

ឥទានិ ថេរោ ចោរគាមណិស្ស បដិវចនទានមុខេន ធម្មំ ទេសេន្តោ –

៧០៧. “នត្ថិ ចេតសិកំ ទុក្ខំ, អនបេក្ខស្ស គាមណិ;
អតិក្កន្តា ភយា សព្ពេ, ខីណសំយោជនស្ស វេ។

៧០៨.ខីណាយ ភវនេត្តិយា, ទិដ្ឋេ ធម្មេ យថាតថេ;
ន ភយំ មរណេ ហោតិ, ភារនិក្ខេបនេ យថា។

៧០៩.“សុចិណ្ណំ ព្រហ្មចរិយំ មេ, មគ្គោ ចាបិ សុភាវិតោ;
មរណេ មេ ភយំ នត្ថិ, រោគានមិវ សង្ខយេ។

៧១០.“សុចិណ្ណំ ព្រហ្មចរិយំ មេ, មគ្គោ ចាបិ សុភាវិតោ;
និរស្សាទា ភវា ទិដ្ឋា, វិសំ បិត្វាវ ឆឌ្ឌិតំ។

៧១១.“បារគូ អនុបាទានោ, កតកិច្ចោ អនាសវោ;
តុដ្ឋោ អាយុក្ខយា ហោតិ, មុត្តោ អាឃាតនា យថា។

៧១២.“ឧត្តមំ ធម្មតំ បត្តោ, សព្ពលោកេ អនត្ថិកោ;
អាទិត្តាវ ឃរា មុត្តោ, មរណស្មឹ ន សោចតិ។

៧១៣.“យទត្ថិ សង្ខតំ កិញ្ចិ, ភវោ វា យត្ថ លព្ភតិ;
សព្ពំ អនិស្សរំ ឯតំ, ឥតិ វុត្តំ មហេសិនា។

៧១៤.“យោ តំ តថា បជានាតិ, យថា ពុទ្ធេន ទេសិតំ;
ន គណ្ហាតិ ភវំ កិញ្ចិ, សុតត្តំវ អយោគុឡំ។

៧១៥.“ន មេ ហោតិ ‘អហោសិ’ន្តិ, ‘ភវិស្ស’ន្តិ ន ហោតិ មេ;
សង្ខារា វិគមិស្សន្តិ, តត្ថ កា បរិទេវនា។

៧១៦.“សុទ្ធំ ធម្មសមុប្បាទំ, សុទ្ធំ សង្ខារសន្តតឹ;
បស្សន្តស្ស យថាភូតំ, ន ភយំ ហោតិ គាមណិ។

៧១៧.“តិណកដ្ឋសមំ លោកំ, យទា បញ្ញាយ បស្សតិ;
មមត្តំ សោ អសំវិន្ទំ, ‘នត្ថិ មេ’តិ ន សោចតិ។

៧១៨.“ឧក្កណ្ឋាមិ សរីរេន, ភវេនម្ហិ អនត្ថិកោ;
សោយំ ភិជ្ជិស្សតិ កាយោ, អញ្ញោ ច ន ភវិស្សតិ។

៧១៩.“យំ វោ កិច្ចំ សរីរេន, តំ ករោថ យទិច្ឆថ;
ន មេ តប្បច្ចយា តត្ថ, ទោសោ បេមញ្ច ហេហិតី”តិ។ –

ឥមា គាថា អភាសិ។

៧២០.“តស្ស តំ វចនំ សុត្វា, អព្ភុតំ លោមហំសនំ;
សត្ថានិ និក្ខិបិត្វាន, មាណវា ឯតទព្រវុ”ន្តិ។ –

អយំ សង្គីតិការេហិ វុត្តគាថា។ តតោ អបរា តិស្សោ ចោរានំ, ថេរស្ស ច វចនបដិវចនគាថា –

៧២១.“កឹ ភទន្តេ ករិត្វាន, កោ វា អាចរិយោ តវ;
កស្ស សាសនមាគម្ម, លព្ភតេ តំ អសោកតា។

៧២២.“សព្ពញ្ញូ សព្ពទស្សាវី, ជិនោ អាចរិយោ មម;
មហាការុណិកោ សត្ថា, សព្ពលោកតិកិច្ឆកោ។

៧២៣.“តេនាយំ ទេសិតោ ធម្មោ, ខយគាមី អនុត្តរោ;
តស្ស សាសនមាគម្ម, លព្ភតេ តំ អសោកតា។

៧២៤.“សុត្វាន ចោរា ឥសិនោ សុភាសិតំ, និក្ខិប្ប សត្ថានិ ច អាវុធានិ ច;
តម្ហា ច កម្មា វិរមីសុ ឯកេ, ឯកេ ច បព្ពជ្ជមរោចយឹសុ។

៧២៥.“តេ បព្ពជិត្វា សុគតស្ស សាសនេ, ភាវេត្វ ពោជ្ឈង្គពលានិ បណ្ឌិតា;
ឧទគ្គចិត្តា សុមនា កតិន្ទ្រិយា, ផុសឹសុ និព្ពានបទំ អសង្ខត”ន្តិ។ –

ឥមាបិ សង្គីតិការេហិ វុត្តគាថា។

តត្ថ **នត្ថិ ចេតសិកំ ទុក្ខំ, អនបេក្ខស្ស, គាមណីតិ** គាមណិ, អបេក្ខាយ, តណ្ហាយ, អភាវេន អនបេក្ខស្ស មាទិសស្ស, លោហិតសភាវោ បុព្ពោ វិយ, ចេតសិកំ ទុក្ខំ ទោមនស្សំ នត្ថិ, ទោមនស្សាភាវាបទេសេន ភយាភាវំ វទតិ។ តេនាហ "**អតិក្កន្តា ភយា សព្ពេ**"តិ។ **អតិក្កន្តា ភយា សព្ពេ**តិ ខីណសំយោជនស្ស អរហតោ បញ្ចវីសតិ មហាភយា, អញ្ញេ ច សព្ពេបិ ភយា ឯកំសេន អតិក្កន្តា អតីតា, អបគតាតិ អត្ថោ។

ទិដ្ឋេ ធម្មេ យថាតថេតិ ចតុសច្ចធម្មេ បរិញ្ញាបហានសច្ឆិកិរិយភាវនាវសេន មគ្គបញ្ញាយ យថាភូតំ ទិដ្ឋេ។ **មរណេ**តិ មរណហេតុ។ **ភារនិក្ខេបនេ យថា**តិ យថា កោចិ បុរិសោ សីសេ ឋិតេន មហតា គរុភារេន សំសីទន្តោ តស្ស និក្ខេបនេ, អបនយនេ ន ភាយតិ, ឯវំ សម្បទមិទន្តិ អត្ថោ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា –

> "ភារា ហវេ បញ្ចក្ខន្ធា, ភារហារោ ច បុគ្គលោ;
> ភារាទានំ ទុខំ លោកេ, ភារនិក្ខេបនំ សុខ"ន្តិ។ (សំ. និ. ៣.២២);

សុចិណ្ណន្តិ សុដ្ឋុ ចរិតំ។ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ, សិក្ខត្តយសង្គហំ សាសនព្រហ្មចរិយំ។ តតោ ឯវ **មគ្គោ ចាបិ សុភាវិតោ** អដ្ឋង្គិកោ អរិយមគ្គោបិ សម្មទេវ ភាវិតោ។ **រោគានមិវ សង្ខយេ**តិ យថា ពហូហិ រោគេហិ អភិភូតស្ស អាតុរស្ស រោគានំ សង្ខយេ បីតិសោមនស្សមេវ ហោតិ, ឯវំ ខន្ធរោគសង្ខយេ មរណេ មាទិសស្ស ភយំ នត្ថិ។

និរស្សាទា ភវា ទិដ្ឋាតិ តីហិ ទុក្ខតាហិ អភិភូតា, ឯកាទសហិ អគ្គីហិ អាទិត្តា, តយោ ភវា និរស្សាទា, អស្សាទរហិតា, មយា ទិដ្ឋា។ **វិសំ បិត្វាវ ឆឌ្ឌិត**ន្តិ បមាទវសេន វិសំ បិវិត្វា តាទិសេន បយោគេន ឆឌ្ឌិតំ វិយ មរណេ មេ ភយំ នត្ថីតិ អត្ថោ។

មុត្តោ អាឃាតនា យថាតិ យថា ចោរេហិ មារណត្ថំ អាឃាតនំ នីតោ កេនចិ ឧបាយេន តតោ មុត្តោ ហដ្ឋតុដ្ឋោ ហោតិ, ឯវំ សំសារចារំ, និព្ពានំ, គតត្តា **បារគូ,** ចតូហិបិ ឧបាទានេហិ **អនុបាទានោ,** បរិញ្ញាទិនំ សោឡសន្នំ កិច្ចានំ កតត្តា **កតកិច្ចោ** កាមាសវាទីហិ **អនាសវោ, អាយុក្ខយា** អាយុក្ខយហេតុ **តុដ្ឋោ** សោមនស្សិកោ ហោតិ។

ឧត្តមន្តិ សេដ្ឋំ។ **ធម្មត**ន្តិ, ធម្មសភាវំ។ អរហត្តេ សិទ្ធេ សិជ្ឈនហេតុ ឥដ្ឋាទីសុ តាទិភាវំ។ **សព្ពលោកេ**តិ សព្ព លោកស្មិម្បិ, ទីឃាយុកសុខពហុលតាទិវសេន សំយុត្តេបិ លោកេ។ **អនត្ថិកោ**តិ, អនបេក្ខោ។ **អាទិត្តាវ ឃរា មុត្តោ**តិ យថា កោចិ បុរិសោ សមន្តតោ អាទិត្តតោ បជ្ជលិតតោ គេហតោ និស្សដោ, តតោ និស្សរណនិមិត្តំ ន សោចតិ, ឯវំ ខីណាសវោ មរណនិមិត្តំ ន សោចតិ។

យទត្ថិ សង្គតំ កិញ្ចីតិ យំកិញ្ចិ ឥមស្មឹ លោកេ អត្ថិ, វិជ្ជតិ, ឧបលព្ភតិ សង្គតំ, សត្តេហិ សង្ខារេហិ វា សមាគមោ, សមោធានំ។ "សង្ខត"ន្តិបិ បាឋោ, តស្ស យំកិញ្ចិ បច្ចយេហិ សមច្ច សម្ភុយ្យ កតំ, បដិច្ចសមុប្បន្នន្តិ អត្ថោ។ **ភវោ វា យត្ថ លព្ភតី**តិ យស្មឹ សត្តនិកាយេ យោ ឧបបត្តិភវោ លព្ភតិ។ **សព្ពំ អនិស្សរំ ឯត**ន្តិ សព្ពមេតំ ឥស្សររហិតំ, ន ឯត្ថ កេនចិ "ឯវំ ហោតូ"តិ ឥស្សរិយំ វត្តេតុំ សក្កា។ **ឥតិ វុត្តំ មហេសិនា**តិ "សព្ពេ ធម្មា អនត្តា"តិ ឯវំ វុត្តំ មហេសិនា សម្មាសម្ពុទ្ធេន។ តស្មា "អនិស្សរំ ឯត"ន្តិ បជានន្តោ មរណស្មឹ ន សោចតីតិ យោជនា។

ន គណ្ហាតិ ភវំ កិញ្ចីតិ យោ អរិយសាវកោ "សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចា"តិអាទិនា (ធ. ប. ២៧៧) យថា ពុទ្ធេន ភគវតា ទេសិតំ, តថា តំ ភវត្តយំ វិបស្សនាបញ្ញាសហិតាយ មគ្គបញ្ញាយ បជានាតិ។ សោ យថា កោចិ បុរិសោ សុខកាមោ ទិវសំ សន្តត្តំ អយោគុឡំ ហត្ថេន ន គណ្ហាតិ, ឯវំ កិញ្ចិ ខុទ្ទកំ វា មហន្តំ វា ភវំ ន គណ្ហាតិ, ន តត្ថ តណ្ហំ ករោតីតិ អត្ថោ។

ន មេ ហោតិ "អហោសិ"ន្តិ "អតីតមទ្ធានំ អហំ ផ្លុទិសោ អហោសិ"ន្តិ អត្តទិដ្ឋិវសេន ន មេ ចិត្តប្បវត្តិ អត្ថិ ទិដ្ឋិយា សម្មទេវ ឧគ្ឃាដិតត្តា, ធម្មសភាវស្ស ច សុទិដ្ឋត្តា។ **"ភវិស្ស"ន្តិ ន ហោតិ មេ**តិ តតោ ឯវ "អនាគតមទ្ធានំ អហំ ឯទិសោ កថំ នុ ខោ ភវិស្សំ ភវេយ្យ"ន្តិ ឯវម្បិ មេ ន ហោតិ។ **សង្ខារា វិគមិស្សន្តី**តិ ឯវំ បន ហោតិ "យថាបច្ចយំ បវត្តមានា សង្ខារាវ, ន ឯត្ថ កោចិ អត្តា វា អត្តនិយំ វា, តេ ច ខោ វិគមិស្សន្តិ , វិនស្សិស្សន្តិ, ខណេ ខណេ ភិជ្ជិស្សន្តី"តិ។ **តត្ថ កា បរិទេវនា**តិ ឯវំ បស្សន្តស្ស មាទិសស្ស តត្ថ សង្ខារគតេ កា នាម បរិទេវនា។

សុទ្ធន្តិ កេវលំ, អត្ថសារេន អសម្មិស្សំ។ **ធម្មសមុប្បាទន្តិ** បច្ចយបច្ចយុប្បន្នធម្មសមុប្បត្តិំ អវិជ្ជាទិបច្ចយេហិ សង្ខារាទិធម្មមត្តប្បវត្តិំ។ **សង្ខារសន្តតិន្តិ** កិលេសកម្មវិបាកប្បភេទសង្ខារបពន្ធំ។ **បស្សន្តស្ស យថាភូតន្តិ** សហ វិបស្សនាយ មគ្គបញ្ញាយ យាថាវតោ ជានន្តស្ស។

តិណកដ្ឋសមំ លោកន្តិ យថា អរញ្ញេ អបរិគ្គហេ តិណកដ្ឋេ កេនចិ គយ្ហមានេ អបរស្ស “មយ្ហំ សន្តកំ អយំ គណ្ហតី”តិ ន ហោតិ, ឯវំ សោ អសាមិកតាយ តិណកដ្ឋសមំ សង្ខារលោកំ យទា បញ្ញាយ បស្សតិ, សោ តត្ថ មមត្តំ **អសំវិន្ទំ** អសំវិន្ទន្តោ អលភន្តោ អករោន្តោ។ **នត្ថិ មេតិ** “អហុ វត សោហំ, តំ មេ នត្ថី”តិ ន សោចតិ។

ឧក្កណ្ឋាមិ សរីរេនាតិ អសារកេន អភិនុទេន ទុក្ខេន អកតញ្ញុនា អសុចិទុគ្គន្ធជេគុច្ឆបដិក្កូលសភាវេន ឥមិនា កាយេន ឧក្កណ្ឋាមិ ឥមំ កាយំ និព្ពិន្ទន្តោ ឯវំ តិដ្ឋាមិ។ **ភវេនម្ហិ អនត្ថិកោតិ** សព្ពេនបិ ភវេន អនត្ថិកោ អម្ហិ, ន កិញ្ចិ ភវំ បត្ថេមិ។ **សោយំ ភិជ្ជិស្សតិ កាយោតិ** អយំ មម កាយោ ឥទានិ តុម្ហាកំ បយោគេន អញ្ញថា វា អញ្ញត្ថ ភិជ្ជិស្សតិ។ **អញ្ញោ ច ន ភវិស្សតីតិ** អញ្ញោ កាយោ មយ្ហំ អាយតិំ ន ភវិស្សតិ, បុនព្ភវាភាវតោ។

យំ វោ កិច្ចំ សរីរេនាតិ យំ តុម្ហាកំ ឥមិនា សរីរេន បយោជនំ, **តំ ករោថ យទិច្ឆថ**, ឥច្ឆថ ចេ។ **ន មេ តប្បច្ចយាតិ**, តំ និមិត្តំ ឥមស្ស សរីរស្ស តុម្ហេហិ យថិច្ឆិតកិច្ចស្ស ករណហេតុ។ **តត្ថាតិ** តេសុ ករោន្តេសុ ច អករោន្តេសុ ច។ **ទោសោ បេមញ្ច ហេហិតីតិ** យថាក្កមំ បដិឃោ អនុនយោ ន ភវិស្សតិ, អត្តនោ ភវេ អបេក្ខាយ សព្ពសោ បហីនត្តាតិ អធិប្បាយោ។ អញ្ញបច្ចយា អញ្ញត្ថ ច បដិឃានុនយេសុ អសន្តេសុបិ តប្បច្ចយា, “តត្ថា”តិ វចនំ យថាធិគតវសេន វុត្តំ។

តស្សាតិ អធិមុត្តត្ថេរស្ស។ **តំ វចនន្តិ** “នត្ថិ ចេតសិកំ ទុក្ខ”ន្តិអាទិកំ មរណេ ភយាភាវទីបកំ, តតោ ឯវ អព្ភុតំ លោមហំសនំ វចនំ សុត្វា។ **មាណវាតិ** ចោរា។ ចោរា ហិ “មាណវា”តិ វុច្ចន្តិ “មាណវេហិ សហ គច្ឆន្តិ កតកម្មេហិ អកតកម្មេហិបី”តិអាទីសុ (ម. និ. ២.១៤៩) វិយ។

កឹ ភទន្តេ ករិត្វានាតិ, ភន្តេ, កឹ នាម តបោកម្មំ កត្វា។ កោ វា តវ អាចរិយោ កស្ស **សាសនំ,** ឱវាទំ និស្សាយ អយំ **អសោកតា** មរណកាលេ សោកាភាវោ លព្ភតីតិ **ឯតំ** អត្ថំ **អព្រវុំ,** បុច្ឆាវសេន កថេសុំ, ភាសីសុ។

តំ សុត្វា ថេរោ តេសំ បដិវចនំ ទេន្តោ **“សព្ពញ្ញូ”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សព្ពញ្ញូតិ** បរោបទេសេន វិនា សព្ពបការេន សព្ពធម្មាវពោធនសមត្ថស្ស អាកង្ខាបដិពទ្ធវុត្តិនោ អនាវរណញាណស្ស អធិគមេន អតីតាទិភេទំ សព្ពំ ជានាតីតិ, សព្ពញ្ញូ។ តេនេវ សមន្តចក្ខុនា សព្ពស្ស ទស្សនតោ **សព្ពទស្សាវី**។ យម្ហិ អនាវរណញាណំ, តទេវ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ, នត្ថេវ អសាធារណញាណជាតិយា វិរោធោ វិសយុប្បវត្តិមុខេន អញ្ញេហិ អសាធារណភាវទស្សនត្ថំ ឯកស្សេវ ញាណស្ស ទ្វិធា វុត្តត្តា។ យំ បនេត្ថ វត្តព្ពំ, តំ **ឥតិវុត្តកវណ្ណនាយំ** (ឥតិវុ. អដ្ឋ. ៣៨) វិត្ថារតោ វុត្តមេវាតិ តត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ បញ្ចន្នម្បិ មារានំ វិជយតោ **ជិនោ,** ហីនាទិវិភាគភិន្នេ សព្ពស្មឹ សត្តនិកាយេ អធិមុត្តវុត្តិតាយ មហតិយា ករុណាយ សមន្នាគតត្តា **មហាការុណិកោ,** ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកបរមត្ថេហិ យថារហំ វេនេយ្យានំ អនុសាសនតោ **សត្ថា,** តតោ ឯវ សព្ពលោកស្ស កិលេសរោគតិកិច្ឆនតោ **សព្ពលោកតិកិច្ឆកោ,** សម្មាសម្ពុទ្ធោ អាចរិយោ មមាតិ យោជនា។ **ខយគាមីតិ** និព្ពានគាមី។

ឯវំ ថេរេន សត្ថុ សាសនស្ស ច គុណេ បកាសិតេ បដិលទ្ធសទ្ធា ឯកច្ចេ ចោរា បព្ពជឹសុ, ឯកច្ចេ ឧបាសកត្តំ បវេទេសុំ។ តមត្ថំ ទីបេន្តោ ធម្មសង្គាហកា **“សុត្វាន ចោរា”**តិអាទិនា ទ្វេ គាថា អភាសឹសុ។ តត្ថ **ឥសិនោតិ** អធិសីលសិក្ខាទីនំ ឯសនដ្ឋេន ឥសិនោ, អធិមុត្តត្ថេរស្ស។ **និក្ខិប្បាតិ** បហាយ។ **សត្ថានិ ច អាវុធានិ ចាតិ** អសិអាទិសត្ថានិ ចេវ ធនុកលាបាទិអាវុធានិ ច។ **តម្ហា ច កម្មាតិ** តតោ ចោរកម្មតោ។

តេ បព្ពជិត្វា សុគតស្ស សាសនេតិ តេ ចោរា សោភនគមនតាទីហិ សុគតស្ស ភគវតោ សាសនេ បព្ពជ្ជំ ឧបគន្ត្វា។ ភាវនាវិសេសាធិគមាយ ឱទគ្យលក្ខណាយ បីតិយា សមន្នាគមេន **ឧទគ្គចិត្តា។ សុមនាតិ** សោមនស្សប្បត្តា។ **កតិន្ទ្រិយាតិ** ភាវិតិន្ទ្រិយា។ **ផុសឹសូតិ** អគ្គមគ្គាធិគមេន អសង្ខតំ និព្ពានំ អធិគច្ឆឹសុ។ អធិមុត្តោ កិរ ចោរេ និព្ពិសេវនេ កត្វា, តេ តត្ថេវ បបេត្វា, មាតុ សន្តិកំ គន្ត្វា, មាតរំ អាបុច្ឆិត្វា, បច្ចាគន្ត្វា តេហិ សទ្ធឹ ឧបជ្ឈាយស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា, បព្ពាជេត្វា ឧបសម្បទំ អកាសិ។ អថ តេសំ កម្មដ្ឋានំ អាចិក្ខិ , តេ នចិរស្សេវ អរហត្តេ បតិដ្ឋហឹសុ។ តេន វុត្តំ “បព្ពជិត្វា…បេ…. អសង្ខត”ន្តិ។

អធិមុត្តត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ពាវរិយត្ថេរគាថាវណ្ណនា

សមណស្ស អហុ ចិន្តាតិអាទិកា អាយស្មតោ ពាវរិយត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ដូបនិស្សយំ កុសលំ ឧបចិនិត្វា សុគតីសុយេវ សំសរន្តោ ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ សាវត្ថិយំ អញ្ញតរស្ស ព្រាហ្មណមហាសាលស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ។ តស្ស វយប្បត្តស្ស គោត្តវសេន **ពាវរិយោ**ត្វេវ សមញ្ញា អហោសិ។ សោ តយោ វេទេ ឧគ្គហេត្វា ព្រាហ្មណសិប្បេសុ និប្ផត្តឹ គតោ។ ឯកទិវសំ សត្ថុ ធម្មទេសនាកាលេ ជេតវនវិហារំ គន្ត្វា បរិសបរិយន្តេ និសីទិ។ សត្ថា តស្ស អជ្ឈាសយំ ឱលោកេត្វា **ឥន្ទ្រិយភាវនាសុត្តំ** (ម. និ. ៣.៤៥៣) ទេសេសិ។ សោ តំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិ។ តំ សុត្តំ ឧគ្គហេត្វា តទត្ថមនុចិន្តេសិ។ យថា បន អនុចិន្តេសិ, ស្វាយមត្ថោ គាថាសុ ឯវ អាវិ ភវិស្សតិ។ សោ តថា អនុវិចិន្តេន្តោ អាយតនមុខេន វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា នចិរស្សេវ អរហត្តំ បត្តោ។ អបរភាគេ អត្តនា ចិន្តិតាការំ បកាសេន្តោ –

៧២៦.
"សមណស្ស អហុ ចិន្តា, ពាវរិយស្ស ភិក្ខុនោ;
ឯកកស្ស និសិន្នស្ស, បវិវិត្តស្ស ឈាយិនោ។

៧២៧.
"កិមានុបុព្ពំ បុរិសោ, កឹ វតំ កឹ សមាចារំ;
អត្តនោ កិច្ចការីស្ស, ន ច កញ្ចិ វិហេឋយេ។

៧២៨.
"ឥន្ទ្រិយានិ មនុស្សានំ, ហិតាយ អហិតាយ ច;
អរក្ខិតានិ អហិតាយ, រក្ខិតានិ ហិតាយ ច។

៧២៩.
"ឥន្ទ្រិយានេវ សារក្ខំ, ឥន្ទ្រិយានិ ច គោបយំ;
អត្តនោ កិច្ចការីស្ស, ន ច កញ្ចិ វិហេឋយេ។

៧៣០.
"ចក្ខុន្ទ្រិយំ ចេ រូបេសុ, គច្ឆន្តំ អនិវារយំ;
អនាទីនវទស្សាវី, សោ ទុក្ខា ន ហិ មុច្ចតិ។

៧៣១.
"សោតិន្ទ្រិយំ ចេ សទ្ទេសុ, គច្ឆន្តំ អនិវារយំ;
អនាទីនវទស្សាវី, សោ ទុក្ខា ន ហិ មុច្ចតិ។

៧៣២.
"អនិស្សរណទស្សាវី, គន្ធេ ចេ បដិសេវតិ;
ន សោ មុច្ចតិ ទុក្ខម្ហា, គន្ធេសុ អធិមុច្ឆិតោ។

៧៣៣.
"អម្ពិលំ មធុរគ្គញ្ច, តិត្តកគ្គមនុស្សរំ;
រសតណ្ហាយ គធិតោ, ហទយំ នាវពុជ្ឈតិ។

៧៣៤.
"សុភាន្យប្បដិកូលានិ , ផោដ្ឋព្ពានិ អនុស្សរំ;
រត្តោ រាគាធិករណំ, វិវិធំ វិន្ទតេ ទុខំ។

៧៣៥.
"មនំ ចេតេហិ ធម្មេហិ, យោ ន សក្កោតិ រក្ខិតុំ;
តតោ នំ ទុក្ខមន្វេតិ, សព្ពេហេតេហិ បញ្ចហិ។

៧៣៦.
"បុព្ពលោហិតសម្បុណ្ណំ, ពហុស្ស កុណបស្ស ច;
នរវីរកតំ វគ្គុំ, សមុគ្គមិវ ចិត្តិតំ។

៧៣៧.
"កដុកំ មធុរស្សាទំ, បិយនិពន្ធនំ ទុខំ;
ខុរំវ មធុនា លិត្តំ, ឧល្លិហំ នាវពុជ្ឈតិ។

៧៣៨.
"ឥត្ថិរូបេ ឥត្ថិសរេ, ផោដ្ឋព្ពេបិ ច ឥត្ថិយា;
ឥត្ថិគន្ធេសុ សារត្តោ, វិវិធំ វិន្ទតេ ទុខំ។

៧៣៩.
"ឥត្ថិសោតានិ សព្ពានិ, សន្ទន្តិ បញ្ច បញ្ចសុ;
តេសមាវរណំ កាតុំ, យោ សក្កោតិ វីរិយវា។

៧៤០.
"សោ អត្ថវា សោ ធម្មដ្ឋោ, សោ ទក្ខោ សោ វិចក្ខណោ;
ករេយ្យ រមមានោបិ, កិច្ចំ ធម្មត្ថសំហិតំ។

៧៤១.អថោ សីទតិ សញ្ញត្តំ, វឌ្ឍេ កិច្ចំ និរត្ថកំ;
ន តំ កិច្ចន្តិ មញ្ញិត្វា, អប្បមត្តោ វិចក្ខណោ។

៧៤២.“យញ្ច អត្ថេន សញ្ញុត្តំ, យា ច ធម្មគតា រតិ;
តំ សមាទាយ វត្តេថ, សា ហិ វេ ឧត្តមា រតិ។

៧៤៣.“ឧច្ចាវចេហុបាយេហិ, បរេសមភិជិគីសតិ;
ហន្ត្វា វធិត្វា អថ សោចយិត្វា, អាលោបតិ សាហសា យោ បរេសំ។

៧៤៤.“តច្ឆន្តោ អាណិយា អាណិំ, និហន្តិ ពលវា យថា;
ឥន្ទ្រិយានិន្ទ្រិយេហេវ, និហន្តិ កុសលោ តថា។

៧៤៥.“សទ្ធំ វីរិយំ សមាធិញ្ច, សតិបញ្ញញ្ច ភាវយំ;
បញ្ច បញ្ចហិ ហន្ត្វាន, អនីឃោ យាតិ ព្រាហ្មណោ។

៧៤៦.“សោ អត្ថវា សោ ធម្មដ្ឋោ, កត្វា វាក្យានុសាសនិំ;
សព្ពេន សព្ពំ ពុទ្ធស្ស, សោ នរោ សុខមេធតី”តិ។ – ឥមា គាថា អភាសិ;

តត្ថ **សមណស្សា**តិ បព្ពជិតស្ស។ **អហូ**តិ អហោសិ។ **ចិន្តា**តិ ធម្មចិន្តា ធម្មវិចារណា។ **បារាបរិយស្សា**តិ បារាបរគោត្តស្ស។ “បារាចរិយស្សា”តិបិ បឋន្តិ។ **ភិក្ខុនោ**តិ សំសារេ ភយំ ឥក្ខនសីលស្ស។ **ឯកកស្សា**តិ អសហាយស្ស, ឯតេន កាយវិវេកំ ទស្សេតិ។ **បវិវិត្តស្សា**តិ បវិវេកហេតុនា កិលេសានំ វិក្ខម្ភនេន វិវេកំ អារុឡ្ហស្ស, ឯតេន ចិត្តវិវេកំ ទស្សេតិ។ តេនាហ **“ឈាយិនោ”**តិ។ **ឈាយិនោ**តិ ឈាយនសីលស្ស, យោនិសោមនសិការេសុ យុត្តស្សាតិ អត្ថោ។ សព្ពមេតំ ថេរោ អត្តានំ បរំ វិយ កត្វា វទតិ។

“កិមានុបុព្ព”ន្តិអាទិនា តំ ចិន្តនំ ទស្សេតិ។ តត្ថ បឋមគាថាយំ តាវ **កិមានុបុព្ព**ន្តិ អនុបុព្ពំ អនុក្កមោ, អនុបុព្ពមេវ វុត្តមានេសុ វតសមាចារេសុ កោ អនុក្កមោ, កេន អនុក្កមេន តេ បដិបជ្ជិតព្ពាតិ អត្ថោ។ **បុរិសោ កិំ វតំ កិំ សមាចារ**ន្តិ អត្ថកាមោ បុរិសោ សមាទិយិតព្ពដ្ឋេន “វត”ន្តិ លទ្ធនាមំ, កីទិសំ សីលំ សមាចារំ, សមាចរន្តោ, អត្តនោ **កិច្ចការី** កត្តព្ពការី អស្ស, **កញ្ចិ** សត្តំ ន ច **វិហេឋយេ,** ន ពាធេយ្យាតិ អត្ថោ។ អត្តនោ កិច្ចំ នាម សមណធម្មោ, សង្ខេបតោ សីលសមាធិបញ្ញា, តំ សម្បាទេន្តស្ស បរវិហេឋនាយ លេសោបិ នត្ថិ តាយ សតិ សមណភាវស្សេវ អភាវតោ។

យថាហ ភគវា – “ន ហិ បព្ពជិតោ បរូបឃាតី, ន សមណោ ហោតិ បរំ វិហេឋយន្តោ”តិ (ធ. ប. ១៨៤)។ ឯត្ថ ច វតគ្គហណេន វារិត្តសីលំ គហិតំ, សមាចារគ្គហណេន សមាចរិតព្ពតោ ចារិត្តសីលេន សទ្ធិំ ឈានវិបស្សនាទិ, តស្មា វារិត្តសីលំ បធានំ។ តត្ថាបិ ច យស្មា ឥន្ទ្រិយសំវរេ សិទ្ធេ សព្ពំ សីលំ សុរក្ខិតំ, សុគោបិតមេវ ហោតិ, តស្មា ឥន្ទ្រិយសំវរសីលំ តាវ ទស្សេតុកាមោ ឥន្ទ្រិយានំ អរក្ខណេ រក្ខណេ ច អាទីនវានិសំសេ វិភាវេន្តោ **“ឥន្ទ្រិយានិ មនុស្សាន”**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឥន្ទ្រិយានី**តិ រក្ខិតព្ពធម្មនិទស្សនំ, តស្មា ចក្ខាទីនិ ឆ ឥន្ទ្រិយានីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **មនុស្សាន**ន្តិ រក្ខណយោគ្យបុគ្គលនិទស្សនំ។ **ហិតាយា**តិ អត្ថាយ។ **អហិតាយា**តិ អនត្ថាយ។ ហោន្តីតិ វចនសេសោ។ កថំ បន តានិយេវ ហិតាយ ច អហិតាយ ហោន្តីតិ អាហ “រក្ខិតានី”តិអាទិ។ តស្សត្ថោ – យស្ស ចក្ខាទីនិ ឥន្ទ្រិយានិ សតិកវាដេន អបិហិតានិ, តស្ស រូបាទីសុ អភិជ្ឈាទិបាបធម្មបវត្តិយា ទ្វារភាវតោ អនត្ថាយ បិហិតានិ, តទភាវតោ អត្ថាយ សំវត្តន្តីតិ។

ឥន្ទ្រិយានេវ សារក្ខន្តិ យស្មា ឥន្ទ្រិយសំវរោ បរិបុណ្ណោ សីលសម្បទំ បរិបូរេតិ, សីលសម្បទា បរិបុណ្ណា សមាធិសម្បទំ បរិបូរេតិ, សមាធិសម្បទា បរិបុណ្ណា បញ្ញាសម្បទំ បរិបូរេតិ, តស្មា ឥន្ទ្រិយារក្ខា អត្តហិតបដិបត្តិយា មូលន្តិ ទស្សេន្តោ អាហ “ឥន្ទ្រិយានេវ សារក្ខ”ន្តិ។ សតិបុព្ពង្គមេន អារក្ខេន សំរក្ខន្តោ យោនិសោមនសិការេន ឥន្ទ្រិយានិ ឯវ តាវ សម្មទេវ រក្ខន្តោ, យថា អកុសលចោរា តេហិ តេហិ ទ្វារេហិ បវិសិត្វា ចិត្តសន្តានេ កុសលំ ភណ្ឌំ ន វិលុម្បន្តិ, តថា តានិ បិទហន្តោតិ អត្ថោ។ សារក្ខន្តិ ច សំ-សទ្ទស្ស សាភាវំ កត្វា វុត្តំ, “សារាគោ”តិអាទីសុ វិយ។ “សំរក្ខ”ន្តិ ច បាឋោ។ **ឥន្ទ្រិយានិ ច គោបយ**ន្តិ តស្សេវ បរិយាយវចនំ, បរិយាយវចនេ បយោជនំ **នេត្តិអដ្ឋកថាយំ** វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ **“អត្តនោ កិច្ចការីស្សា”**តិ ឥមិនា អត្តហិតបដិបត្តិំ ទស្សេតិ, **“ន ច កញ្ចិ វិហេឋយេ”**តិ ឥមិនា បរហិតបដិបត្តិំ, ឧភយេនាបិ វា អត្តហិតបដិបត្តិមេវ ទស្សេតិ បរវិហេឋនស្សាបិ អត្តហិតបដិបត្តិភាវតោ។ អថ វា បទទ្វយេនបិ អត្តហិតបដិបត្តិំ ទស្សេតិ បុថុជ្ជនស្ស សេក្ខស្ស ច បរហិតបដិបត្តិយាបិ អត្តហិតបដិបត្តិភាវតោ។

ឯវំ រក្ខិតានិ ឥន្ទ្រិយានិ ហិតាយ ហោន្តីតិ វោទានបក្ខំ សង្ខេបេនេវ ទស្សេត្វា, អរក្ខិតានិ អហិតាយ ហោន្តីតិ សំកិលេសបក្ខំ បន វិភជិត្វា ទស្សេន្តោ “**ចក្ខុន្ទ្រិយំ ចេ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ចក្ខុន្ទ្រិយំ ចេ រូបេសុ, គច្ឆន្តំ អនិវារយំ។ អនាទីនវទស្សាវី**តិ យោ នីលបីតាទិភេទេសុ ឥដ្ឋានិដ្ឋេសុ រូបាយតនេសុ គច្ឆន្តំ យថារុចិ បវត្តន្តំ ចក្ខុន្ទ្រិយំ អនិវារយំ, អនិវារយន្តោ អប្បដិពាហន្តោ តថាបវត្តិយំ អាទីនវទស្សាវី ន ហោតិ ចេ, ទិដ្ឋធម្មិកំ សម្បរាយិកញ្ច អាទីនវំ ទោសំ ន បស្សតិ ចេ ។ “គច្ឆន្តំ និវារយេ អនិស្សរណទស្សាវី”តិ ច បាឋោ។ តត្ថ យោ “ទិដ្ឋេ ទិដ្ឋមត្តំ ភវិស្សតី”តិ (សំ. និ. ៤.៩៥) វុត្តវិធិនា ទិដ្ឋមត្តេយេវ ឋត្វា សតិសម្បជញ្ញវសេន រូបាយតនេ បវត្តមានោ តត្ថ និស្សរណទស្សាវី នាម។ វុត្តវិបរិយាយេន អនិស្សរណទស្សាវី ទដ្ឋព្ពោ។ **សោ ទុក្ខា ន ហិ មុច្ចតី**តិ សោ ឯវរូបោ បុគ្គលោ វដ្ដទុក្ខតោ ន មុច្ចតេវ។ ឯត្ថ ច ចក្ខុន្ទ្រិយស្ស អនិវារណំ នាម យថា តេន ទ្វារេន អភិជ្ឈាទយោ បាបធម្មា អន្វាស្សវេយ្យុំ, តថា បវត្តនំ, តំ បន អត្ថតោ សតិសម្បជញ្ញស្ស អនុដ្ឋាបនំ ទដ្ឋព្ពំ។ សេសិន្ទ្រិយេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អធិមុច្ឆិតោ**តិ អធិមុត្តតណ្ហាយ មុច្ឆំ អាបន្នោ។ **អម្ពិល**ន្តិ អម្ពិលរសំ។ **មធុរគ្គ**ន្តិ មធុររសកោដ្ឋាសំ។ តថា **តិត្តកគ្គំ។ អនុស្សរ**ន្តិ អស្សាទវសេន តំ តំ រសំ អនុវិចិន្តេន្តោ។ **គន្ថិតោ**តិ រសតណ្ហាយ តស្មិំ តស្មិំ រសេ គន្ថិតោ ពន្ធោ។ “គធិតោ”តិ ច បឋន្តិ, គេធំ អាបន្នោតិ អត្ថោ។ **ហទយំ នាវពុជ្ឈតី**តិ “ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សាមី”តិ បព្ពជ្ជាទិក្ខណេ ឧប្បន្នំ ចិត្តំ ន ជានាតិ ន សល្លក្ខេតិ , សាសនស្ស ហទយំ អព្ភន្តរំ អនវជ្ជធម្មានំ សម្មុទ្ទនរសតណ្ហាយ គធិតោ នាវពុជ្ឈតិ ន ជានាតិ, ន បដិបជ្ជតីតិ អត្ថោ។

សុភានីតិ សុន្ទរានិ។ **អប្បដិកូលានី**តិ មនោរមានិ, ឥដ្ឋានិ។ **ផោដ្ឋព្ពានី**តិ ឧបាទិណ្ណានុបាទិណ្ណប្បភេទេ ផស្សេ។ **រត្តោ**តិ រជ្ជនសភាវេន រាគេន រត្តោ។ **រាគាធិករណ**ន្តិ រាគហេតុ។ **វិវិធំ វិន្ទតេ ទុខ**ន្តិ រាគបរិឡាហាទិវសេន ទិដ្ឋធម្មិកញ្ច និរយសន្តាបាទិវសេន អភិសម្បរាយញ្ច នានប្បការំ ទុក្ខំ បដិលភតិ។

មនំ ចេតេហីតិ មនញ្ច ឯតេហិ រូបារម្មណាទីហិ ធម្មារម្មណប្បភេទេហិ ច។ **ន**ន្តិ បុគ្គលំ។ **សព្ពេហី**តិ សព្ពេហិ បញ្ចហិបិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យោ បុគ្គលោ មនំ, មនោទ្វារំ, **ឯតេហិ** យថាវុត្តេហិ រូបាទីហិ បញ្ចហិ ធម្មេហិ ធម្មារម្មណប្បភេទតោ ច។ តត្ថ បវត្តនកបាបកម្មនិវារណេន **រក្ខិតុំ,** គោបិតុំ ន សក្កោតិ, **តតោ** តស្ស អរក្ខណតោ នំ បុគ្គលំ តំនិមិត្តំ ទុក្ខំ **អន្វេតិ,** អនុគច្ឆតិ, អនុគច្ឆន្តញ្ច ឯតេហិ បញ្ចហិបិ រូបារម្មណាទីហិ ឆដ្ឋារម្មណេន សទ្ធិំ សព្ពេហិបិ អារម្មណប្បច្ចយភូតេហិ អនុគច្ឆតីតិ។ ឯត្ថ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, សោតិន្ទ្រិយញ្ច អសម្បត្តគ្គាហិភាវតោ “គច្ឆន្តំ អនិវារយ”ន្តិ វុត្តំ ឥតរំ សម្បត្តគ្គាហីតិ “គន្ធេ ចេ បដិសេវតី”តិអាទិនា វុត្តំ។ តត្ថាបិ ច រសតណ្ហា ច ផោដ្ឋព្ពតណ្ហា ច សត្តានំ វិសេសតោ ពលវតីតិ “រសតណ្ហាយ គធិតោ, ផោដ្ឋព្ពានិ អនុស្សរន្តោតិ” វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

ឯវំ អគុត្តទ្វារស្ស បុគ្គលស្ស ឆហិ ទ្វារេហិ ឆសុបិ អារម្មណេសុ អសំវរនិមិត្តំ ឧប្បជ្ជនកទុក្ខំ ទស្សេត្វា ស្វាយមសំវរោ យស្មា សរីរសភាវានវពោធេន ហោតិ, តស្មា សរីរសភាវំ វិចិនន្តោ “**បុព្ពលោហិត សម្បុណ្ណ**”ន្តិអាទិនា គាថាទ្វយមាហ។ តស្សត្ថោ – សរីរំ នាមេតំ បុព្ពេន លោហិតេន ច **សម្បុណ្ណំ** ភរិតំ អញ្ញេន ច បិត្តសេម្ហាទិនា ពហុនា កុណបេន, តយិទំ នវវិធេន នវេសុ ឆេកេន សិប្បាចរិយេន កតំ វត្ថុ មដ្ឋំ លាខា បរិកម្មាទិនា ចិត្តិតំ, អន្តោ បន គូថាទិអសុចិភរិតំ សមុគ្គំ វិយ ឆវិមត្តមនោហរំ ពាលជនសម្មោហំ ទុក្ខ សភាវតាយ និរយាទិទុក្ខតាបនតោ ច **កដុកំ,** បរិកប្បសម្ភវេន អមូលកេន អស្សាទមត្តេន មធុរតាយ **មធុរស្សាទំ,** តតោ ឯវំ បិយភាវនិពន្ធនេន **បិយនិពន្ធនំ,** ទុស្សហតាយ អប្បតីតតាយ ច **ទុខំ,** ឦទិសេ សរីរ អស្សាទលោភេន មហាទុក្ខំ បច្ចនុភុយ្យមានំ អនវពុជ្ឈន្តោ លោកោ មធុគិទ្ធោ ខុរធារាលេហកបុរិសោ វិយ ទដ្ឋព្ពោតិ។

ឥទានិ ឯតេ ចក្ខាទីនំ គោចរភូតា រូបាទយោ វុត្តា, តេ វិសេសតោ បុរិសស្ស ឥត្ថិបដិពទ្ធា កមនីយាតិ តត្ថ សំវរេ កាតព្ពោតិ ទស្សេន្តោ “**ឥត្ថិរូបេ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឥត្ថិរូបេ**តិ ឥត្ថិយា ចតុសមុដ្ឋានិក រូបាយតនសង្ខាតេ វណ្ណេ។ អបិ ច យោ កោចិ ឥត្ថិយា និវត្ថស្ស អលង្ការស្ស វា គន្ធវណ្ណកាទីនំ វា បិឡន្ធន មាលានំ វា កាយបដិពទ្ធោ វណ្ណោ បុរិសស្ស ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស អារម្មណភាវាយ ឧបកប្បតិ, សព្ពមេតំ “ឥត្ថិរូប”ន្ត្វេវ វេទិតព្ពំ។ **ឥត្ថិសរេ**តិ ឥត្ថិយា គីតលបិតហសិតរុទិតសទ្ទេ។ អបិ ច ឥត្ថិយា និវត្ថវត្ថស្សបិ អលង្កតអលង្ការស្សបិ ឥត្ថិបយោគនិប្ផាទិតា វេណុវីណាសង្ខបណវាទីនម្បិ សទ្ទា ឥធ ឥត្ថិសរគ្គហណេន គហិតាតិ វេទិតព្ពា។ សព្ពោបេសោ បុរិសស្ស ចិត្តំ អាកឌ្ឍតីតិ។ “ឥត្ថិរសេ”តិ បន បាឡិយា ចតុសមុដ្ឋានិករសាយតនវសេន វុត្តំ។ ឥត្ថិយា កីការបដិស្សាវិតាទិវសេន អស្សវរសោ ចេវ បរិភោគរសោ ច ឥត្ថិរសោតិ ឯកេ។ យោ បន ឥត្ថិយា ឱដ្ឋមំសសម្មក្ខិតខេឡាទិរសោ, យោ ច តាយ បុរិសស្ស ទិន្នយាគុភត្តាទីនំ រសោ, សព្ពោបេសោ “ឥត្ថិរសោ”ត្វេវ វេទិតព្ពោ។ ផោដ្ឋព្ពេបិ ច ឥត្ថិយា កាយសម្ផស្សោ, ឥត្ថិសរីរារុឡ្ហានំ វត្ថាលង្ការមាលាទីនំ ផស្សោ “ឥត្ថិផោដ្ឋព្ពោ”ត្វេវ វេទិតព្ពោ។ ឯត្ថ ច យេសំ ឥត្ថិរូបេ ឥត្ថិសរេតិ បាឡិ, តេសំ អបិ-សទ្ទេន ឥត្ថិរសសង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ឥត្ថិគន្ធេសូ**តិ ឥត្ថិយា ចតុសមុដ្ឋានិកគន្ធាយតនេសុ។ ឥត្ថិយា សរីរគន្ធោ នាម ទុគ្គន្ធោ។ ឯកច្ចា ហិ

ឥត្ថី អស្សុគន្ធិនី ហោតិ, ឯកច្ចា មេណ្ឌគន្ធិនី, ឯកច្ចា សេទគន្ធិនី, ឯកច្ចា សោណិតគន្ធិនី, តថាបិ តាសុ អន្ធពាលោ រជ្ជតេវ។ ចក្កវត្តិនោ បន ឥត្ថិរតនស្ស កាយតោ ចន្ទនគន្ធោ វាយតិ, មុខតោ ឧប្បលគន្ធោ, អយំ ន សព្ពាសំ ហោតីតិ, ឥត្ថិយា សរីរេ អារូឡ្ហោ អាគន្តុកោ អនុលិម្បនាទិគន្ធោ "ឥត្ថិគន្ធោ"តិ វេទិតព្ពោ។ **សារត្តោ**តិ សុដ្ឋុ រត្តោ គធិតោ មុច្ឆិតោ, ឥទំ បន បទំ "ឥត្ថិរូបេ"តិអាទីសុបិ យោជេតព្ពំ។ **វិវិធំ វិន្ទតេ ទុខ**ន្តិ ឥត្ថិរូបាទីសុ សរាគនិមិត្តំ ទិដ្ឋធម្មិកំ វធពន្ធនាទិវសេន សម្បរាយិកំ បញ្ចវិធពន្ធនាទិវសេន នានប្បការំ ទុក្ខំ បដិលភតិ។

ឥត្ថិសោតានិ សព្ពានីតិ ឥត្ថិយា រូបាទិអារម្មណានិ សព្ពានិ អនវសេសានិ បញ្ច តណ្ហាសោតានិ សន្ទន្តិ។ **បញ្ចសូ**តិ បុរិសស្ស បញ្ចសុ ទ្វារេសុ។ **តេស**ន្តិ តេសំ បញ្ចន្នំ សោតានំ។ **អាវរណ**ន្តិ សំវរណំ, យថា អសំវរោ ន ឧប្បជ្ជតិ, ឯវំ សតិសម្បជញ្ញំ បច្ចុបដ្ឋបេត្វា សំវរំ បវត្តេតុំ យោ សក្កោតិ, សោ **វិរិយវា** អារទ្ធវីរិយោ អកុសលានំ ធម្មានំ បហានាយ កុសលានំ ធម្មានំ ឧបសម្បទាយាតិ អត្ថោ។

ឯវំ រូបាទិគោចរេ បព្ពជិតស្ស បដិបត្តិំ ទស្សេត្វា ឥទានិ គហដ្ឋស្ស ទស្សេតុំ **"សោ អត្ថវា"**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **សោ អត្ថវា សោ ធម្មដ្ឋោ, សោ ទក្ខោ សោ វិចក្ខណោ**តិ សោ បុគ្គលោ ឥមស្មិំ លោកេ អត្ថវា, ពុទ្ធិមា, ធម្មេ ឋិតោ, ធម្មេ ទក្ខោ, ធម្មេ ឆេកោ, អនលសោ វា វិចក្ខណោ ឥតិ កត្តព្ពតាសុ កុសលោ នាម។ **ករេយ្យ រមមានោបិ, កិច្ចំ ធម្មត្ថសំហិត**ន្តិ គេហរតិយា រមមានោបិ ធម្មត្ថសំហិតំ ធម្មតោ អត្ថតោ ច អនបេតមេវ តំ តំ កត្តព្ពំ។ អនុប្បន្នានំ ភោគានំ ឧប្បាទនំ, ឧប្បន្នានំ បរិបាលនំ, បរិភោគញ្ច ករេយ្យ, អញ្ញមញ្ញំ, អវិរោធេន, អញ្ញមញ្ញំ, អពាធនេន, តិវគ្គត្ថំ អនុយុញ្ជេយ្យាតិ អធិប្បាយោ ។ អយញ្ច នយោ យេសំ សម្មាបដិបត្តិអវិរោធេន តិវគ្គត្ថស្ស វសេន វត្តតិ ពិម្ពិសារមហារាជាទីនំ វិយ, តេសំ វសេន វុត្តោ។ ន យេសំ កេសញ្ចិ វសេនាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

អថោ សីទតិ សញ្ញត្តន្តិ យទិ ឥធលោកេ សុបសំហិតំ ទិដ្ឋធម្មិកំ អត្ថំ បរិគ្គហេត្វា ឋិតំ។ **វជ្ជេ កិច្ចំ និរត្ថក**ន្តិ សម្បរាយិកត្ថរហិតំ អនត្ថុបសំហិតំ កិច្ចំ សចេបិ វិស្សជ្ជេយ្យ បរិច្ចជេយ្យ។ **ន តំ កិច្ចន្តិ មញ្ញិត្វា, អប្បមត្តោ វិចក្ខណោ**តិ សតិអវិប្បវាសេន អប្បមត្តោ វិចារណបញ្ញាសម្ភវេន វិចក្ខណោ អនត្ថុបសំហិតំ, តំ កិច្ចំ មយា ន កាតព្ពន្តិ មញ្ញិត្វា វិវជ្ជេយ្យ។

វិវជ្ជេត្វា បន **យញ្ច អត្ថេន សញ្ញុត្តំ, យា ច ធម្មគតា រតិ។ តំ សមាទាយ វត្តេថា**តិ យំកិញ្ចិ ទិដ្ឋធម្មិក សម្បរាយិកប្បភេទេន អត្ថេន ហិតេន សំយុត្តំ តទុភយហិតាវហំ, យា ច អធិកុសលធម្មគតា សមថវិបស្សនាសហិតា រតិ, តទុភយំ សម្មា អាទិយិត្វា បរិគ្គហំ កត្វា វត្តេយ្យ។ "សព្ពំ រតីំ ធម្មរតិ ជិនាតី"តិ (ធ. ប. ៣៥៤) វចនតោ សា ហិ ឯកំសេន ឧត្តមត្ថស្ស បាបនតោ ឧត្តមា រតិ នាម។

យំ បន កាមរតិសំយុត្តំ កិច្ចំ និរត្ថកន្តិ វុត្តំ, តស្សា អនត្ថុបសំហិតភាវំ ទស្សេតុំ **"ឧច្ចាវចេហី"**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឧច្ចាវចេហី**តិ មហន្តេហិ ចេវ ខុទ្ទកេហិ ច។ **ឧបាយេហី**តិ នយេហិ។ **បរេសមភិជិគីសតី**តិ បរេសំ សន្តកំ អាហរិតុំ ឥច្ឆតិ, បរេ វា សព្ពថា ហាបេតិ, ជិនាបេតិ បរំ ហន្ត្វា, វធិត្វា អថ សោចយិត្វា, អាលោបតិ សាហសា យោ បរេសំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យោ បុគ្គលោ កាមហេតុ បរេ ហនន្តោ, ឃាតេន្តោ, សោចេន្តោ សន្ធិច្ឆេទ សន្ធិរុហនបសយ្ហាវហារាទីហិ នានុបាយេហិ បរេសំ សន្តកំ ហរិតុំ វាយមន្តោ សាហសាការំ ករោតិ, អាលោបតិ, ជិគីសតិ សាបតេយ្យវសេន បរេ ហាបេតិ, តស្ស តំ កិច្ចំ កាមរតិសន្និស្សិតំ អនត្ថុបសំហិតំ ឯកន្តនិហីនន្តិ។ ឯតេន តប្បដិបក្ខតោ ធម្មគតាយ រតិយា ឯកំសតោ ឧត្តមភាវំយេវ វិភាវេតិ។

ឥទានិ យំ "តេសមាវរណំ កាតុំ យោ សក្កោតី"តិ ឥន្ទ្រិយានំ អាវរណំ វុត្តំ, តំ ឧបាយេន សហ វិភាវេន្តោ **"តច្ឆន្តោ អាណិយា អាណិំ , និហន្តិ ពលវា យថា"**តិ អាហ។ យថា **ពលវា** កាយពលេន, ញាណពលេន ច សមន្នាគតោ តច្ឆកោ រុក្ខទណ្ឌគតំ អាណិំ នីហរិតុកាមោ តតោ ពលវតី អាណិំ កោដេន្តោ តតោ នីហរតិ, តថា កុសលោ ភិក្ខុ ចក្ខាទីនិ ឥន្ទ្រិយានិ វិបស្សនាពលេន និហន្តុកាមោ ឥន្ទ្រិយេហិ ឯវ និហន្តិ។

កតមេហិ បនាតិ អាហ **"សទ្ធ"**ន្តិអាទិ។ តស្សត្ថោ – អធិមោក្ខលក្ខណំ សទ្ធំ, បគ្គហលក្ខណំ វីរិយំ, អវិក្ខេបលក្ខណំ សមាធិំ, ឧបដ្ឋានលក្ខណំ សតិំ, ទស្សនលក្ខណំ បញ្ញន្តិ ឥមានិបិ វិមុត្តិបរិបាចកានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ ភាវេន្តោ វឌ្ឍេន្តោ ឯតេហិ បញ្ចហិ ឥន្ទ្រិយេហិ ចក្ខាទីនិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ អនុនយបដិឃាទិកិលេសុប្បត្តិយា ទ្វារភាវវិហនេន ហន្ត្វា, អរិយមគ្គេន តទុបនិស្សយេ កិលេសេ សមុច្ឆិន្ទិត្វា, តតោ ឯវ អនីឃោ និទ្ទុក្ខោ ព្រាហ្មណោ អនុបាទិសេសបរិនិព្ពានមេវ យាតិ ឧបគច្ឆតីតិ។

សោ អត្ថវាតិ សោ យថាវុត្តោ ព្រាហ្មណោ ឧត្តមត្ថេន សមន្នាគតត្តា អត្ថវា, តំ សម្បាបកេ ធម្មេ ឋិតត្តា **ធម្មដ្ឋោ។ សព្ពេន សព្ពំ** អនវសេសេន វិធិនា អនវសេសំ **ពុទ្ធស្ស** ភគវតោ វាក្យភូតំ អនុសាសនីំ កត្វា

យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជិត្វា ឋិតោ។ តតោ ឯវ **សោ នរោ** ឧត្តមបុរិសោ និព្ពានសុខញ្ច **ឯធតិ,** ព្រូហេតិ, វឌ្ឍេតីតិ។

ឯវំ ថេរេន អត្តនោ ចិន្តិតាការវិភាវនាវសេន បដិបត្តិយា បកាសិតត្តា ឥទមេវ ចស្ស អញ្ញាព្យាករណំ ទដ្ឋព្ពំ។

បារាបរិយត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. តេលកានិត្ថេរគាថាវណ្ណនា

ចិររត្តំ វតាតាបីតិអាទិកា អាយស្មតោ តេលកានិត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ដូបនិស្សយំ កុសលំ ឧបចិនិត្វា ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ សត្ថុ អភិជាតិតោ បុរេតរំយេវ សាវត្ថិយំ អញ្ញតរស្មិំ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា **តេលកានី**តិ លទ្ធនាមោ វយប្បត្តោ ហេតុសម្បន្នតាយ កាមេ ជិគុច្ឆន្តោ ឃរាវាសំ បហាយ បរិព្ពាជកបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា វិវដ្ដជ្ឈាសយោ “កោ សោ បារង្គតោ លោកេ”តិអាទិនា វិមោក្ខបរិយេសនំ ចរមានោ តេ តេ សមណព្រាហ្មណេ ឧបសង្កមិត្វា បញ្ហំ បុច្ឆតិ, តេ ន សម្បាយន្តិ។ សោ តេន អនារាធិតចិត្តោ វិចរតិ។ អថ អម្ហាកំ ភគវតិ លោកេ ឧប្បជ្ជិត្វា បវត្តិតវរធម្មចក្កេ លោកហិតំ ករោន្តេ ឯកទិវសំ សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ នចិរស្សេវ អរហត្តេ បតិដ្ឋាតិ។ សោ ឯកទិវសំ ភិក្ខូហិ សទ្ធិំ និសិន្នោ អត្តនា អធិគតវិសេសំ បច្ចវេក្ខិត្វា តទនុសារេន អត្តនោ បដិបត្តិំ អនុស្សរិត្វា តំ សព្ពំ ភិក្ខូនំ អាចិក្ខន្តោ –

៧៤៧. “ចិររត្តំ វតាតាបី, ធម្មំ អនុវិចិន្តយំ;
សមំ ចិត្តស្ស នាលត្ថំ, បុច្ឆំ សមណព្រាហ្មណេ។

៧៤៨. “កោ សោ បារង្គតោ លោកេ, កោ បត្តោ អមតោគធំ;
កស្ស ធម្មំ បដិច្ឆាមិ, បរមត្ថវិជាននំ។

៧៤៩. “អន្តោវង្កគតោ អាសិ, មច្ឆោវ ឃសមាមិសំ;
ពទ្ធោ មហិន្ទបាសេន, វេបចិត្យសុរោ យថា។

៧៥០. “អញ្ឆាមិ នំ ន មុញ្ចាមិ, អស្មា សោកបរិទ្ទវា;
កោ មេ ពន្ធំ មុញ្ចំ លោកេ, សម្ពោធិំ វេទយិស្សតិ។

៧៥១. “សមណំ ព្រាហ្មណំ វា កំ, អាទិសន្តំ បភង្គុនំ;
កស្ស ធម្មំ បដិច្ឆាមិ, ជរាមច្ចុបវាហនំ។

៧៥២. “វិចិកិច្ឆាកង្ខាគន្ថិតំ, សារម្ភពលសញ្ញុតំ;
កោធប្បត្តមនត្ថទ្ធំ, អភិជប្បប្បទារណំ។

៧៥៣. “តណ្ហាធនុសមុដ្ឋានំ, ទ្វេ ច បន្នរសាយុតំ;
បស្ស ឱរសិកំ ពាឡ្ហំ, ភេត្វាន យទិ តិដ្ឋតិ។

៧៥៤. “អនុទិដ្ឋីនំ អប្បហានំ, សង្កប្បបរតេជិតំ;
តេន វិទ្ធោ បវេធាមិ, បត្តំវ មាលុតេរិតំ។

៧៥៥. “អជ្ឈត្តំ មេ សមុដ្ឋាយ, ខិប្បំ បច្ចតិ មាមកំ;
ឆផស្សាយតនី កាយោ, យត្ថ សរតិ សព្ពទា។

៧៥៦. “តំ ន បស្សាមិ តេកិច្ឆំ, យោ មេតំ សល្លមុទ្ធរេ;
នានារជ្ជេន សត្ថេន, នាញ្ញេន វិចិកិច្ឆិតំ។

៧៥៧. “កោ មេ អសត្ថោ អវណោ, សល្លមព្ភន្តរបស្សយំ;
អហឹសំ សព្ពគត្តានិ, សល្លំ មេ ឧទ្ធរិស្សតិ។

៧៥៨. “ធម្មប្បតិ ហិ សោ សេដ្ឋោ, វិសទោសប្បវាហកោ;
គម្ភីរេ បតិតស្ស មេ, ថលំ បាណិញ្ច ទស្សយេ។

៧៥៩.រហាទេហមស្មិ ឱគាឡ្ហោ, អហារិយរជមត្តិកេ;
មាយាឧសូយសារម្ភ, ថិនមិទ្ធមបត្ថុដេ។

៧៦០.“ឧទ្ធច្ចមេឃថនិតំ, សំយោជនវលាហកំ;
វាហា វហន្តិ កុទ្ទិដ្ឋឹ, សង្កប្បា រាគនិស្សិតា។

៧៦១.“សវន្តិ សព្ពធិ សោតា, លតា ឧព្ភិជ្ជ តិដ្ឋតិ;
តេ សោតេ កោ និវារេយ្យ, តំ លតំ កោ ហិ ឆេច្ឆតិ។

៧៦២.“វេលំ ករោថ ភទ្ទន្តេ, សោតានំ សន្និវារណំ;
មា តេ មនោមយោ សោតោ, រុក្ខំវ សហសា លុវេ។

៧៦៣.“ឯវំ មេ ភយជាតស្ស, អបារា បារមេសតោ;
តាណោ បញ្ញាវុធោ សត្ថា, ឥសិសង្ឃនិសេវិតោ។

៧៦៤.“សោបានំ សុគតំ សុទ្ធំ, ធម្មសារមយំ ទឡ្ហំ;
បាទាសិ វុយ្ហមានស្ស, មា ភាយីតិ ច មព្រវិ។

៧៦៥.“សតិបដ្ឋានបាសាទំ, អារុយ្ហ បច្ចវេក្ខិសំ;
យំ តំ បុព្ពេ អមញ្ញិស្សំ, សក្កាយាភិរតំ បជំ។

៧៦៦.“យទា ច មគ្គមទ្ទក្ខិំ, នាវាយ អភិរូហនំ;
អនធិដ្ឋាយ អត្តានំ, តិត្ថមទ្ទក្ខិមុត្តមំ។

៧៦៧.“សល្លំ អត្តសមុដ្ឋានំ, ភវនេត្តិប្បភាវិតំ;
ឯតេសំ អប្បវត្តាយ, ទេសេសិ មគ្គមុត្តមំ។

៧៦៨.“ទីឃរត្តានុសយិតំ , ចិររត្តមធិដ្ឋិតំ;
ពុទ្ធោ មេបានុទី គន្ថំ, វិសទោសប្បវាហនោ”តិ។ – ឥមា គាថា អភាសិ;

តត្ថ **ចិររត្តំ វតា**តិ ចិរកាលំ វត។ **អាតាបី**តិ វីរិយវា វិមោក្ខធម្មបរិយេសនេ អារទ្ធវីរិយោ។ **ធម្មំ អនុវិចិន្តយ**ន្តិ “កីទិសោ នុ ខោ វិមោក្ខធម្មោ, កថំ វា អធិគន្តព្ពោ”តិ វិមុត្តិធម្មំ អនុវិចិនន្តោ គវេសន្តោ។ **សមំ ចិត្តស្ស នាលត្ថំ, បុច្ឆំ សមណព្រាហ្មណេ**តិ តេ តេ នានាតិត្ថិយេ សមណព្រាហ្មណេ វិមុត្តិធម្មំ បុច្ឆន្តោ បកតិយា អនុបសន្តសភាវស្ស ចិត្តស្ស សមំ វូបសមភូតំ វដ្ដទុក្ខវិស្សរណំ អរិយធម្មំ នាលត្ថំ នាធិគច្ឆន្តិ អត្ថោ។

កោ សោ បារង្គតោតិអាទិ បុច្ឆិតាការទស្សនំ។ តត្ថ **កោ សោ បារង្គតោ លោកេ**តិ ឥមស្មិំ លោកេ តិត្ថការបដិញ្ញេសុ សមណព្រាហ្មណេសុ កោ នុ ខោ សោ សំសារស្ស បារំ និព្ពានំ ឧបគតោ។ **កោ បត្តោ អមតោគធ**ន្តិ និព្ពានបតិដ្ឋំ វិមោក្ខមគ្គំ កោ បត្តោ អធិគតោតិ អត្ថោ។ **កស្ស ធម្មំ បដិច្ឆាមី**តិ កស្ស សមណស្ស វា ព្រាហ្មណស្ស វា ឱវាទធម្មំ បដិគ្គណ្ហាមិ បដិបជ្ជាមិ។ **បរមត្ថវិជាននន្តិ** បរមត្ថស្ស វិជាននំ, អវិបរីតប្បវត្តិនិវត្តិយោ បវេទេន្តន្តិ អត្ថោ។

អន្តោវង្កគតោ អាសីតិ វង្កំ វុច្ចតិ ទិដ្ឋិគតំ មនោវង្កភាវតោ, សព្ពេបិ វា កិលេសា, អន្តោតិ បនហទយវង្កស្ស អន្តោ, ហទយព្ភន្តរគតកិលេសវង្កោ វា អហោសីតិ អត្ថោ។ **មច្ឆោវ ឃសមាមិស**ន្តិ អាមិសំ ឃសន្តោ ខាទន្តោ មច្ឆោ វិយ, គិលពឡិសោ មច្ឆោ វិយាតិ អធិប្បាយោ។ **ពទ្ធោ មហិន្ទបាសេន, វេបចិត្យសុរោ យថា**តិ មហិន្ទស្ស សក្កស្ស បាសេន ពទ្ធោ យថា វេបចិត្តិ អសុរិន្ទោ អសេរីវិហារី មហាទុក្ខប្បត្តោ, ឯវមហំ បុព្ពេ កិលេសបាសេន ពទ្ធោ អាសី, អសេរីវិហារី មហាទុក្ខប្បត្តោតិ អធិប្បាយោ។

អញ្ឆាមីតិ អាកឌ្ឍាមិ។ **ន**ន្តិ កិលេសបាសំ។ **ន មុញ្ចាមី**តិ ន មោចេមិ។ **អស្មា សោកបរិទ្ទវា**តិ ឥមស្មា សោកបរិទេវវដ្តតោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យថាបាសេន ពទ្ធោ មិគោ សូករោ វា មោចនុបាយំ អជានន្តោ បរិប្ផន្ទមានោ តំ អាវិញ្ឆន្តោ ពន្ធនំ ទឡ្ហំ ករោតិ, ឯវំ អហំ បុព្ពេ កិលេសបាសេន បដិមុក្កោ មោចនុបាយំ អជានន្តោ កាយសញ្ចេតនាទិវសេន បរិប្ផន្ទមានោ តំ ន មោចេសិំ, អញ្ញទត្ថុ តំ ទឡ្ហំ ករោន្តោ សោកាទិនា បរំ កិលេសំ ឯវ បាបុណិន្តិ។ **កោ មេ ពន្ធំ មុញ្ចំ លោកេ, សម្ពោធិំ វេទយិស្សតី**តិ ឥមស្មិំ លោកេ ឯតំ កិលេសពន្ធនេន ពន្ធំ មុញ្ចន្តោ សម្ពុជ្ឈតិ ឯតេនាតិ “សម្ពោធី”តិ លទ្ធនាមំ វិមោក្ខមគ្គំ កោ មេ វេទយិស្សតិ អាចិក្ខិស្សតីតិ អត្ថោ។ “ពន្ធមុញ្ច”ន្តិបិ បឋន្តិ, ពន្ធា, ពន្ធស្ស វា មោចកំ សម្ពោធិន្តិ យោជនា។

អាទិសន្តន្តិ ទេសេន្តំ។ **បភង្គុន**ន្តិ បភញ្ជនំ កិលេសានំ វិទ្ធំសនំ , បភង្គុនំ វា ធម្មប្បវត្តិំ អាទិសន្តំ កថេន្តំ ជរាយ មច្ចុនោ ច បហានំ កស្ស ធម្មំ បដិច្ឆាមិ។ “បដិបជ្ជាមី”តិ វា បាឋោ, សោ ឯវត្ថោ។ **វិចិកិច្ឆាកង្ខាគន្ថិត**ន្តិ “អហោសិំ នុ ខោ អហមតីតមទ្ធាន”ន្តិអាទិនយប្បវត្តាយ (ម. និ. ១.១៨; សំ. និ. ២.២០) វិចិកិច្ឆាយ អាសប្បនបរិសប្បនាការវុត្តិយា កង្ខាយ ច គន្ថិតំ។ **សារម្ភពលសញ្ញុត**ន្តិ ករណុត្តរិយករណលក្ខណេន ពលប្បត្តេន សារម្ភេន យុត្តំ។ **កោធប្បត្តមនត្ថទ្ធ**ន្តិ សព្ពត្ថ កោធេន យុត្តមនសា ថទ្ធភាវំ គតំ អភិជប្បប្បទារណំ។ តច្ឆិតាលាភាទិវសេន ហិ តណ្ហា សត្តានំ ចិត្តំ បទាលេន្តី វិយ បវត្តតិ។ ទូរេ ឋិតស្សាបិ វិជ្ឈនុបាយតាយ តណ្ហាវ ធនុ សមុបតិដ្ឋតិ ឧប្បជ្ជតិ ឯតស្មាតិ **តណ្ហាធនុសមុដ្ឋានំ**, ទិដ្ឋិសល្លំ។ តំ បន យស្មា វីសតិវត្ថុកា សក្កាយទិដ្ឋិ, ទសវត្ថុកា មិច្ឆាទិដ្ឋីតិ តីសប្បភេទំ, តស្មា វុត្តំ **“ទ្វេ ច បន្នរសាយុត”**ន្តិ, ទ្វិក្ខត្តុំ បន្នរសភេទវន្តន្តិ អត្ថោ។ **បស្ស ឱរសិកំ ពាឡ្ហំ, ភេត្វាន យទិ តិដ្ឋតី**តិ យំ ឧរសម្ពន្ធនីយតាយ ឱរសិកំ ពាឡ្ហំ ពលវតរំ ភេត្វាន ហទយំ វិនិវិជ្ឈិត្វា តស្មិំយេវ ហទយេ តិដ្ឋតិ, តំ បស្សាតិ អត្តានមេវ អាលបតិ។

អនុទិដ្ឋីនំ អប្បហានន្តិ អនុទិដ្ឋិភូតានំ សេសទិដ្ឋីនំ អប្បហានការណំ។ យាវ ហិ សក្កាយទិដ្ឋិ សន្តានតោ ន វិគច្ឆតិ, តាវ សស្សតទិដ្ឋិអាទីនំ អប្បហានមេវាតិ។ **សង្កប្បបរតេជិត**ន្តិ សង្កប្បេន មិច្ឆាវិតក្កេន បរេ បរជនេ និស្សយលក្ខណំ បតិបតិតេ តេជិតំ ឧស្សាហិតំ។ **តេន វិទ្ធោ បវេធាមី**តិ តេន ទិដ្ឋិសល្លេន យថា ហទយំ អាហច្ច តិដ្ឋតិ, ឯវំ វិទ្ធោ បវេធាមិ សង្កប្បាមិ សស្សតុច្ឆេទាទិវសេន ឥតោ ចិតោ ច បរិវដ្ដាមិ។ **បត្តំវ មាលុតេរិត**ន្តិ មាលុតេន វាយុនា ឯរិតំ វណ្ដតោ មុត្តំ ទុមបត្តំ វិយ។

អជ្ឈត្តំ មេ សមុដ្ឋាយាតិ យថា លោកេ សល្លំ នាម ពាហិរតោ ឧដ្ឋាយ អជ្ឈត្តំ និម្មថេត្វា ពាធតិ, ន ឯវមិទំ។ ឥទំ បន អជ្ឈត្តំ មេ មម អត្តភាវេ សមុដ្ឋាយ សោ អត្តភាវសញ្ញិតោ ឆផស្សាយតនកាយោ យថា **ខិប្បំ** សីឃំ **បច្ចតិ,** ឌយ្ហតិ។ យថា កឹ? អគ្គិ វិយ សនិស្សយឌាហកោ តំយេវ **មាមកំ** មម សន្តកំ អត្តភាវំ ឌហន្តោ យត្ថ ឧប្បន្នោ, តត្ថេវ **សរតិ** បវត្តតិ។

តំ ន បស្សាមិ តេកិច្ឆន្តិ តាទិសាយ តិកិច្ឆាយ និយុត្តតាយ តេកិច្ឆំ សល្លកត្តំ ភិសក្កំ តំ ន បស្សាមិ។ **យោ មេតំ សល្លមុទ្ធរេ**តិ យោ ភិសក្កោ ឯតំ ទិដ្ឋិសល្លំ កិលេសសល្លញ្ច ឧទ្ធរេយ្យ, ឧទ្ធរន្តោ ច **នានារជ្ជេន** រជ្ជសទិស សង្ខាតាយ ឯសនិសលាកាយ បវេសេត្វាន **សត្ថេន** កន្តិត្វា **នាញ្ញេន** មន្តាគទប្បយោគេន **វិចិកិច្ឆិតំ** សល្លំ តិកិច្ឆិតុំ សក្កាតិ អាហរិត្វា យោជេតព្ពំ។ វិចិកិច្ឆិតន្តិ, ច និទស្សនមត្តមេតំ។ សព្ពស្សបិ កិលេសសល្លស្ស វសេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

អសត្ថោតិ សត្ថរហិតោ។ **អវណោ**តិ វណេន វិនា។ **អព្ភន្តរបស្សយ**ន្តិ អព្ភន្តរសង្ខាតំ ហទយំ និស្សាយ ឋិតំ។ **អហឹស**ន្តិ អបីឡេន្តោ។ “អហឹសា”តិ ច បាឋោ, អហឹសាយ អបីឡនេនាតិ អត្ថោ។ អយញ្ចេត្ថ សង្ខេបត្ថោ – កោ នុ ខោ កិញ្ចិ សត្ថំ អគ្គហេត្វា វណញ្ច អករោន្តោ តតោ ឯវ សព្ពគត្តានិ អពាធេន្តោ មម ហទយព្ភន្តរគតំ បីឡាជននតោ អន្តោ តុទនតោ អន្តោ រុទ្ធនតោ ច បរមត្ថេនេវ សល្លភូតំ កិលេសសល្លំ ឧទ្ធរិស្សតីតិ។

ឯវំ ទសហិ គាថាហិ បុព្ពេ អត្តនា ចិន្តិតាការំ ទស្សេត្វា បុនបិ តំ បការន្តរេន ទស្សេតុំ **“ធម្មប្បតិ ហិ សោ សេដ្ឋោ”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ធម្មប្បតី**តិ ធម្មនិមិត្តំ ធម្មហេតុ។ **ហី**តិ និបាតមត្តំ។ **សោ សេដ្ឋោ**តិ សោ បុគ្គលោ ឧត្តមោ។ **វិសទោសប្បវាហកោ**តិ **យោ មយ្ហំ** រាគាទិកិលេសស្ស បវាហកោ ឧច្ឆិន្ទកោ។ **គម្ភីរេ បតិតស្ស មេ, ថលំ បាណិញ្ច ទស្សយេ**តិ កោ នុ ខោ អតិគម្ភីរេ សំសារមហោឃេ បតិតស្ស មយ្ហំ “មា ភាយី”តិ អស្សាសេន្តោ និព្ពានថលំ តំសម្បាបកំ អរិយមគ្គហត្ថញ្ច ទស្សេយ្យ។

រហទេហមស្មិ ឱគាឡ្ហោតិ មហតិ សំសាររហទេ អហមស្មិ សសីសំ និមុជ្ជនវសេន ឱតិណ្ណោ អនុបវិដ្ឋោ។ **អហារិយរជមត្តិកេ**តិ អបនេតុំ អសក្កុណេយ្យោ រាគាទិរជោ មត្តិកា កទ្ទមោ ឯតស្សាតិ អហារិយរជមត្តិកោ, រហទោ។ តស្មិំ រហទស្មិំ។ “អហារិយរជមន្តិកេ”តិ វា បាឋោ, អន្តិកេ ឋិតរាគាទីសុ ទុន្នីហរណីយរាគាទិរជេតិ អត្ថោ។ សន្តទោសបដិច្ឆាទនលក្ខណា **មាយា,** បរសម្បត្តិអសហនលក្ខណា **ឧស្សូយា,** ករណុត្តរិយករណលក្ខណោ **សារម្ភោ,** ចិត្តាលសិយលក្ខណំ **ថិនំ,** កាយាលសិយលក្ខណំ **មិទ្ធ**ន្តិ ឥមេ បាបធម្មា បត្ថដា យំ រហទំ, តស្មិំ មាយាឧស្សូយសារម្ភថិនមិទ្ធមបត្ថដេ, មការោ ចេត្ថ បទសន្ធិករោ វុត្តោ។ យថាវុត្តេហិ ឥមេហិ បាបធម្មេហិ បត្ថដេតិ អត្ថោ។

ឧទ្ធច្ចមេឃថនិតំ, សំយោជនវលាហកន្តិ វចនវិបល្លាសេន វុត្តំ, ភន្តសភាវំ ឧទ្ធច្ចំ មេឃថនិតំ មេឃគជ្ជិតំ ឯតេសន្តិ ឧទ្ធច្ចមេឃថនិតា។ ទសវិធា សំយោជនា ឯវ វលាហកា ឯតេសន្តិ សំយោជនវលាហកា។ **វាហា**

មហាឧទកវាហសទិសា រាគនិស្សិតា មិច្ឆាសង្កប្បា អសុភាទីសុ បិតា **កុទិដ្ឋឹ** មំ **វហន្តិ** អបាយសមុទ្ទមេវ ឧទ្ទិស្ស កឌ្ឍន្តីតិ អត្ថោ។

សវន្តិ សព្ពធិ សោតាតិ តណ្ហាសោតោ, ទិដ្ឋិសោតោ, មានសោតោ, អវិជ្ជាសោតោ, កិលេសសោតោតិ ឥមេ បញ្ចបិសោតា ចក្ខុទ្វារាទីនំ វសេន សព្ពេសុ រូបាទីសុ អារម្មណេសុ សវនតោ "រូបតណ្ហា...បេ.... ធម្មតណ្ហា"តិអាទិនា (វិភ. ២០៤, ២៣២) សព្ពភាគេហិ វា សវនតោ សព្ពធិ សវន្តិ។ **លតា**តិ បលិវេឋនដ្ឋេន សំសិព្ពនដ្ឋេន លតា វិយាតិ លតា, តណ្ហា។ **ឧព្ភិជ្ជ តិដ្ឋតី**តិ ឆហិ ទ្វារេហិ ឧព្ភិជ្ជិត្វា រូបាទីសុ អារម្មណេសុ តិដ្ឋតិ។ **តេ សោតេ**តិ តណ្ហាទិកេ សោតេ មម សន្តានេ សន្ទន្តេ មគ្គសេតុពន្ធនេន កោ បុរិសវិសេសោ និវារេយ្យ, **តំ លតន្តិ** តណ្ហាលតំ, មគ្គសត្ថេន កោ **ឆេច្ឆតិ** ឆិន្ទិស្សតិ។

វេលំ ករោថាតិ តេសំ សោតានំ វេលំ សេតុំ ករោថ សន្និវារណំ។ **ភទ្ទន្តេ**តិ អាលបនាការទស្សនំ។ **មា តេ មនោមយោ សោតោ**តិ ឧទកសោតោ ឱឡារិកោ, តស្ស ពាលមហាជនេនបិ សេតុំ កត្វា និវារណំ សក្កា។ អយំ បន មនោមយោ សោតោ សុខុមោ ទុន្និវារណោ។ សោ យថា ឧទកសោតោ វឌ្ឍន្តោ កូលេ ឋិតំ រុក្ខំ បាតេត្វា នាសេតិ, ឯវំ តុម្ហេ អបាយតីរេ ឋិតេ តត្ថ សហសា បាតេត្វា អបាយសមុទ្ទំ បាបេន្តោ **មា លុវេ** មា វិនាសេយ្យ មា អនយព្យសនំ បាបេយ្យាតិ អត្ថោ។

ឯវំ អយំ ថេរោ បុរិមត្តភាវេ បរិមទ្ទិតសង្ខារត្តា ញាណបរិបាកំ គតត្តា បវត្តិទុក្ខំ ឧបធារេន្តោ យថា វិចិកិច្ឆាទិកេ សំកិលេសធម្មេ បរិគ្គណ្ហិ, តមាការំ ទស្សេត្វា ឥទានិ ជាតសំវេគោ កីកុសលគវេសី សត្ថុ សន្តិកំ គតោ យំ វិសេសំ អធិមុច្ចិ, តំ ទស្សេន្តោ **"ឯវំ មេ ភយជាតស្សា"**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឯវំ មេ ភយជាតស្សា**តិ ឯវំ វុត្តប្បការេន សំសារេ ជាតភយស្ស **អបារា** ឱរិមតីរតោ សប្បដិភយតោ សំសារវដ្ដតោ "កថំ នុ ខោ មុញ្ចេយ្យ"ន្តិ **បារំ** និព្ពានំ, **ឯសតោ** គវេសតោ, **តាណោ** សទេវកស្ស លោកស្ស តាណភូតោ កិលេសសមុច្ឆេទនី បញ្ញា អាវុធោ ឯតស្សាតិ **បញ្ញាវុធោ**។ ទិដ្ឋធម្មិកាទិអត្ថេន សត្តានំ យថារហំ អនុសាសនតោ **សត្ថា**, ឥសិសង្ឃេន អគ្គសាវកាទិអរិយបុគ្គលសមូហេន និសេវិតោ បយិរុបាសិតោ **ឥសិសង្ឃនិសេវិតោ, សោបាន**ន្តិ ទេសនាញាណេន សុដ្ឋុ កតត្តា អភិសង្ខតត្តា **សុកតំ,** ឧបក្កិលេសវិរហិតតោ **សុទ្ធំ,** សទ្ធាបញ្ញាទិសារភូតំ **ធម្មសារមយំ** បដិបក្ខេហិ អចលនីយតោ **ទឡ្ហំ,** វិបស្សនាសង្ខាតំ សោបានំ មហោឃេន វុយ្ហមានស្ស មយ្ហំ សត្ថា បាទាសិ, ទទន្តោ ច "ឥមិនា តេ សោត្ថិ ភវិស្សតី"តិ សមស្សាសេន្តោ **មា ភាយីតិ ច អព្រវិ,** កថេសិ។

សតិបដ្ឋានបាសាទន្តិ តេន វិបស្សនាសោបានេន កាយានុបស្សនាទិនា លទ្ធព្ពចតុព្ពិធសាមញ្ញផលវិសេសេន ចតុភូមិសម្បន្នំ សតិបដ្ឋានបាសាទំ អារុហិត្វា **បច្ចវេក្ខិសំ** ចតុសច្ចធម្មំ មគ្គញាណេន បតិអវេក្ខឹ បដិវិជ្ឈឹ។ **យំ តំ បុព្ពេ អមញ្ញិស្សំ, សក្កាយាភិរតំ បជ**ន្តិ ឯវំ បដិវិទ្ធសច្ចោ យំ សក្កាយេ "អហំ មមា"តិ អភិរតំ បជំ តិត្ថិយជនំ តេន បរិកប្បិតអត្តានញ្ច បុព្ពេ សារតោ អមញ្ញិស្សំ។ **យទា ច មគ្គមទ្ទក្ខឹ, នាវាយ អភិរូហន**ន្តិ អរិយមគ្គនាវាយ អភិរុហនូបាយភូតំ យទា វិបស្សនាមគ្គំ យាថាវតោ អទ្ទក្ខឹ។ តតោ បដ្ឋាយ តំ តិត្ថិយជនំ អត្តានញ្ច **អនធិដ្ឋាយ** ចិត្តេ អដ្ឋបេត្វា អគ្គហេត្វា **តិត្ថំ** និព្ពានសង្ខាតស្ស អមតមហាបារស្ស តិត្ថភូតំ អរិយមគ្គទស្សនំ សព្ពេហិ មគ្គេហិ សព្ពេហិ កុសលធម្មេហិ ឧក្កដ្ឋំ អទ្ទក្ខឹ, យាថាវតោ អបស្សិន្តិ អត្ថោ។

ឯវំ អត្តនោ អនុត្តរំ មគ្គាធិគមំ បកាសេត្វា ឥទានិ តស្ស ទេសកំ សម្មាសម្ពុទ្ធំ ថោមេន្តោ **"សល្លំ អត្តសមុដ្ឋាន"**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សល្ល**ន្តិ ទិដ្ឋិមានាទិកិលេសសល្លំ។ **អត្តសមុដ្ឋាន**ន្តិ "អហ"ន្តិ មានដ្ឋានតាយ "អត្តា"តិ ច លទ្ធនាមេ អត្តភាវេ សម្ភូតំ។ **ភវនេត្តិប្បភាវិត**ន្តិ ភវតណ្ហាសមុដ្ឋិតំ ភវតណ្ហាសន្និស្សយំ។ សា ហិ ទិដ្ឋិមានាទីនំ សម្ភវោ។ **ឯតេសំ អប្បវត្តាយា**តិ យថាវុត្តានំ បាបធម្មានំ អប្បវត្តិយា អនុប្បាទាយ។ **ទេសេសិ មគ្គមុត្តម**ន្តិ ឧត្តមំ សេដ្ឋំ អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ, តទុបាយញ្ច វិបស្សនាមគ្គំ កថេសិ។

ទីឃរត្តានុសយិតន្តិ អនមតគ្គេ សំសារេ ចិរកាលំ សន្តានេ អនុ អនុ សយិតំ ការណលាភេន ឧប្បជ្ជនារហភាវេន ថាមគតំ, តតោ ច ចិររត្តំ **អធិដ្ឋិតំ** សន្តានំ អជ្ឈារុយ្ហ ឋិតំ។ **គន្ថ**ន្តិ អភិជ្ឈាកាយគន្ថាទិមម សន្តានេ គន្ថភូតំ កិលេសវិសទោសំ បវាហនោ **ពុទ្ធោ** ភគវា អត្តនោ ទេសនានុភាវេន **អបានុទិ** បរិជហាបេសិ, គន្ថេសុ ហិ អនវសេសតោ បហីនេសុ អប្បហីនោ នាម កិលេសោ នត្ថីតិ។

តេលកានិត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. រដ្ឋបាលត្ថេរគាថាវណ្ណនា

បស្ស ចិត្តកតន្តិអាទិកា អាយស្មតោ រដ្ឋបាលត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយំ កិរ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ ឧប្បត្តិតោ បុរេតរមេវ ហំសវតីនគរេ គហបតិមហាសាលកុលេ និព្ពត្តិត្វា វយប្បត្តោ បិតុ អច្ចយេន ឃរាវាសេ បតិដ្ឋិតោ រតនកោដ្ឋាគារកម្មិកេន ទស្សិតំ អបរិមាណំ កុលវំសានុគតំ ធនំ ទិស្វា “ឥមំ ឯត្តកំ ធនរាសិំ មយ្ហំ បិតុអយ្យកបយ្យកាទយោ អត្តនា សទ្ធិំ គហេត្វា គន្តុំ នាសក្ខឹសុ, មយា បន គហេត្វា គន្តុំ វដ្ដតី”តិ ចិន្តេត្វា កបណទ្ធិកាទីនំ មហាទានំ អទាសិ។ សោ អភិញ្ញាលាភី ឯកំ តាបសំ ឧបដ្ឋហន្តោ តេន ទេវលោកាធិបច្ចេ និយោជិតោ យាវជីវំ បុញ្ញានិ កត្វា តតោ ចុតោ ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា ទិព្ពសម្បត្តិំ អនុភវន្តោ តត្ថ យាវតាយុកំ ឋត្វា តតោ ចុតោ មនុស្សលោកេ ភិន្នំ រដ្ឋំ សន្ធារេតុំ សមត្ថស្ស កុលស្ស ឯកបុត្តកោ ហុត្វា និព្ពត្តិ។

តេន ច សមយេន បទុមុត្តរោ ភគវា លោកេ ឧប្បជ្ជិត្វា បវត្តិតវរធម្មចក្កោ វេនេយ្យសត្តេ និព្ពានមហានគរសង្ខាតំ ខេមន្តភូមិំ សម្បាបេសិ។ អថ សោ កុលបុត្តោ អនុក្កមេន វិញ្ញុតំ បត្តោ ឯកទិវសំ ឧបាសកេហិ សទ្ធិំ វិហារំ គន្ត្វា សត្ថារំ ធម្មំ ទេសេន្តំ ទិស្វា បសន្នចិត្តោ បរិសបរិយន្តេ និសីទិ។ តេន ខោ បន សមយេន សត្ថា ឯកំ ភិក្ខុំ សទ្ធាបព្ពជិតានំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេសិ។ តំ ទិស្វា សោ បសន្នមានសោ តទត្ថាយ ចិត្តំ ឋបេត្វា សតសហស្សភិក្ខុបរិវុតស្ស ភគវតោ មហតា សក្ការេន សត្តាហំ មហាទានំ បវត្តេត្វា បណិធានំ អកាសិ។ សត្ថា តស្ស អនន្តរាយេន ឥជ្ឈនភាវំ ទិស្វា “អនាគតេ គោតមស្ស នាម សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សាសនេ សទ្ធាបព្ពជិតានំ អគ្គោ ភវិស្សតី”តិ ព្យាកាសិ។ សោ សត្ថារំ ភិក្ខុសង្ឃញ្ច វន្ទិត្វា ឧដ្ឋាយាសនា បក្កាមិ។ សោ តត្ថ យាវតាយុកំ បុញ្ញានិ កត្វា តតោ ចវិត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥតោ ទ្វេនវុតេ កប្បេ ផុស្សស្ស ភគវតោ កាលេ សត្ថុ វេមាតិកភាតិកេសុ តីសុ រាជបុត្តេសុ សត្ថារំ ឧបដ្ឋហន្តេសុ តេសំ បុញ្ញកិរិយាយ កិច្ចំ អកាសិ។

ឯវំ តត្ថ តត្ថ ភវេ តំ តំ ពហុំ កុសលំ ឧបចិនិត្វា សុគតីសុយេវ សំសរន្តោ ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ កុរុរដ្ឋេ ថុល្លកោដ្ឋិកនិគមេ រដ្ឋបាលសេដ្ឋិនោ គេហេ និព្ពត្តិ, តស្ស ភិន្នំ រដ្ឋំ សន្ធារេតុំ សមត្ថេ កុលេ និព្ពត្តត្តា **រដ្ឋបាលោ**តិ វំសានុគតមេវ នាមំ អហោសិ។ សោ មហតា បរិវារេន វឌ្ឍន្តោ អនុក្កមេន យោព្ពនបត្តោ មាតាបិតូហិ បតិរូបេន ទារេន សំយោជិតោ មហន្តេ ច យសេ បតិដ្ឋាបិតោ ទិព្ពសម្បត្តិសទិសំ សម្បត្តិំ បច្ចនុភោតិ។ អថ ភគវា កុរុរដ្ឋេ ជនបទចារិកំ ចរន្តោ ថុល្លកោដ្ឋិកំ អនុបាបុណិ។ តំ សុត្វា រដ្ឋបាលោ កុលបុត្តោ សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិតុកាមោ សត្តាហំ ភត្តច្ឆេទំ កត្វា កិច្ឆេន កសិរេន មាតាបិតរោ អនុជានាបេត្វា សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា បព្ពជ្ជំ យាចិត្វា សត្ថុ អាណត្តិយា អញ្ញតរស្ស ថេរស្ស សន្តិកេ បព្ពជិត្វា យោនិសោមនសិការេន កម្មំ ករោន្តោ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ១.២.៩៧-១១១) –

> “បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ, លោកជេដ្ឋស្ស តាទិនោ;
> វរនាគោ មយា ទិន្នោ, ឦសាទន្តោ ឧរូឡ្ហវា។
>
> “សេតច្ឆត្តោ បសោភិតោ, សកប្បនោ សហត្ថិបោ;
> អគ្ឃាបេត្វាន តំ សព្ពំ, សង្ឃារាមំ អការយិំ។
>
> “ចតុបញ្ញាសសហស្សានិ, បាសាទេ ការយិំ អហំ;
> មហោឃទានំ ករិត្វាន, និយ្យាទេសិំ មហេសិនោ។
>
> “អនុមោទិ មហាវីរោ, សយម្ភូ អគ្គបុគ្គលោ;
> សព្ពេ ជនេ ហាសយន្តោ, ទេសេសិ អមតំ បទំ។
>
> “តំ មេ ពុទ្ធោ វិយាកាសិ, ជលជុត្តរនាមកោ;
> ភិក្ខុសង្ឃេ និសីទិត្វា, ឥមា គាថា អភាសថ។
>
> “ចតុបញ្ញាសសហស្សានិ, បាសាទេ ការយី អយំ;
> កថយិស្សាមិ វិបាកំ, សុណោថ មម ភាសតោ។
>
> “អដ្ឋារសសហស្សានិ, កូដាគារា ភវិស្សរេ;
> ព្យម្ហុត្តមម្ហិ និព្ពត្តា, សព្ពសោណ្ណមយា ច តេ។
>
> “បញ្ញាសក្ខត្តុំ ទេវិន្ទោ, ទេវរជ្ជំ ករិស្សតិ;

អដ្ឋបញ្ញាសក្ខត្តុញ្ច, ចក្កវត្តី ភវិស្សតិ។

“កប្បសតសហស្សម្ហិ, ឱក្កាកកុលសម្ភវោ;
គោតមោ នាម គោត្តេន, សត្ថា លោកេ ភវិស្សតិ។

“ទេវលោកា ចវិត្វាន, សុក្កមូលេន ចោទិតោ;
អឌ្ឍេ កុលេ មហាភោគេ, និព្ពត្តិស្សតិ តាវទេ។

“សោ បច្ឆា បព្ពជិត្វាន, សុក្កមូលេន ចោទិតោ;
រដ្ឋបាលោតិ នាមេន, ហេស្សតិ សត្ថុ សាវកោ។

“បធានបហិតត្តោ សោ, ឧបសន្តោ និរូបធិ;
សព្ពាសវេ បរិញ្ញាយ, និព្ពាយិស្សតិនាសវោ។

“ឧដ្ឋាយ អភិនិក្ខម្ម, ជហិតា ភោគសម្បទា;
ខេឡបិណ្ឌេវ ភោគម្ហិ, បេមំ មយ្ហំ ន វិជ្ជតិ។

“វីរិយំ មេ ធុរធោរយ្ហំ, យោគក្ខេមាធិវាហនំ;
ធារេមិ អន្តិមំ ទេហំ, សម្មាសម្ពុទ្ធសាសនេ។

“បដិសម្ភិទា ចតស្សោ, វិមោក្ខាបិ ច អដ្ឋិមេ;
ឆឡភិញ្ញា សច្ឆិកតា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា សត្ថារំ អនុជានាបេត្វា មាតាបិតរោ បស្សិតុំ ថុល្លកោដ្ឋិកំ គន្ត្វា, តត្ថ សបទានំ បិណ្ឌាយ ចរន្តោ បិតុ និវេសនេ អាភិទោសិកំ កុម្មាសំ លភិត្វា តំ អមតំ វិយ បរិភុញ្ជន្តោ, បិតរា និមន្តិតោ ស្វាតនាយ អធិវាសេត្វា, ទុតិយទិវសេ បិតុ និវេសនេ បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ជិត្វា អលង្កតបដិយត្តេ ឥត្ថាគារជនេ ឧបគន្ត្វា “កីទិសា នាម តា, អយ្យបុត្ត, អច្ឆរាយោ, យាសំ ត្វំ ហេតុ ព្រហ្មចរិយំ ចរសី”តិអាទីនិ (ម. និ. ២.៣០១) វត្វា, បលោភនកម្មំ កាតុំ អារទ្ធេ តស្ស អធិប្បាយំ បរិវត្តេត្វា អនិច្ចតាទិបដិសំយុត្តំ ធម្មំ កថេន្តោ –

៧៦៩. “បស្ស ចិត្តកតំ ពិម្ពំ, អរុកាយំ សមុស្សិតំ;
អាតុរំ ពហុសង្កប្បំ, យស្ស នត្ថិ ធុវំ ឋិតិ។

៧៧០. “បស្ស ចិត្តកតំ រូបំ, មណិនា កុណ្ឌលេន ច;
អដ្ឋិំ តចេន ឱនទ្ធំ, សហ វត្ថេហិ សោភតិ។

៧៧១. “អលត្តកកតា បាទា, មុខំ ចុណ្ណកមក្ខិតំ;
អលំ ពាលស្ស មោហាយ, នោ ច បារគវេសិនោ។

៧៧២. “អដ្ឋាបទកតា កេសា, នេត្តា អញ្ជនមក្ខិតា;
អលំ ពាលស្ស មោហាយ, នោ ច បារគវេសិនោ។

៧៧៣. “អញ្ជនីវ នវា ចិត្តា, បូតិកាយោ អលង្កតោ;
អលំ ពាលស្ស មោហាយ, នោ ច បារគវេសិនោ។

៧៧៤. “ឱទហិ មិគវោ បាសំ, នាសទា វាគុរំ មិគោ;
ភុត្វា និវាបំ គច្ឆាម, កន្ទន្តេ មិគពន្ធកេ។

៧៧៥. “ឆិន្នោ បាសោ មិគវស្ស, នាសទា វាគុរំ មិគោ;
ភុត្វា និវាបំ គច្ឆាម, សោចន្តេ មិគលុទ្ទកេ”តិ។ – ឥមា គាថា អភាសិ;

តត្ថ **ចិត្តកត**ន្តិ ចិត្តំ កតំ ចិត្តកតំ, វត្ថាភរណមាលាទីហិ វិចិត្តំ កតន្តិ អត្ថោ។ **ពិម្ព**ន្តិ ទីឃាទិភាវេន យុត្តង្គានេសុ ទីឃាទីហិ អង្គបច្ចង្គេហិ មណ្ឌិតំ អត្តភាវំ។ **អរុកាយ**ន្តិ នវន្នំ វណមុខានំ លោមកូបានញ្ច វសេន វិស្សន្ទមានអសុចិំ, សព្ពសោ ច អរុភូតំ វណភូតំ អរូនំ វា កាយំ។ **សមុស្សិត**ន្តិ តីហិ អដ្ឋិសតេហិ សមុស្សិតំ។ **អាតុរ**ន្តិ

សព្ពកាលំ ឥរិយាបថន្តរាទីហិ បរិហរិតព្ពតាយ និច្ចំ គិលានំ។ **ពហុសង្កប្ប**ន្តិ ពាលជនេន អភូតំ អារោបេត្វា ពហុធា សង្កប្បិតព្ពំ។ **យស្ស នត្ថិ ធុវំ ឋិតី**តិ យស្ស កាយស្ស ធុវភាវោ ឋិតិសភាវោ នត្ថិ, ឯកំសតោ ភេទនវិកិរណវិទ្ធំសនធម្មោយេវ។ តំ **បស្សា**តិ សមីបេ ឋិតំ ជនំ, អត្តានមេវ វា សន្ធាយ វទតិ។

រូបន្តិ សរីរំ។ សរីរម្បិ ហិ “អដ្ឋិញ្ច បដិច្ច, ន្ហារុញ្ច បដិច្ច, មំសញ្ច បដិច្ច, ចម្មញ្ច បដិច្ច, អាកាសោ បរិវារិតោ ‘រូប’ន្តេវ សង្ខំ គច្ឆតី”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣០៦) រូបន្តិ វុច្ចតិ។ **មណិនា កុណ្ឌលេន ចា**តិ សីសូបគាទិអាភរណគតេន មណិនា កុណ្ឌលេន ចិត្តកតំ។ **អដ្ឋី តចេន ឱនទ្ធ**ន្តិ អល្លចម្មេន បរិយោនទ្ធំ អតិរេកតិសតបភេទំ អដ្ឋី បស្សាតិ យោជនា។ កុណ្ឌលេន ចាតិ **ច**-សទ្ទេន សេសាភរណាលង្ការេ សង្គណ្ហាតិ។ **សហ វត្ថេហិ សោភតី**តិ តយិទំ រូបំ មណិនា ចិត្តកតម្បិ វត្ថេហិ បដិច្ឆាទិតមេវ សោភតិ, ន អបដិច្ឆាទិតន្តិ អត្ថោ។ យេ បន “អដ្ឋិតចេនា”តិ បឋន្តិ, តេសំ អដ្ឋិតចេនំ ឱនទ្ធំ សោភតិ, ឱនទ្ធត្តា អដ្ឋិតចេនាតិ អត្ថោ។

អលត្តកកតាតិ អលត្តកេន កតរញ្ជនា លាខាយ សំរញ្ជិតា។ **បាទា**តិ ចរណា។ **មុខំ ចុណ្ណកមក្ខិត**ន្តិ មុខំ ចុណ្ណកេន មក្ខិតំ, យំ មណ្ឌនមនុយុត្តា សាសបកក្កេន មុខបីឡកាទីនិ ហរិត្វា លោណមត្តិកាយ ទុដ្ឋលោហិតំ ហរិត្វា មុខចុណ្ណកវិលេបនំ ករោន្តិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អល**ន្តិ **ពាលស្ស** អន្ធបុថុជ្ជនស្ស **នោ ច បារគវេសិនោ** វដ្ដាភិរតស្ស **មោហាយ** សម្មោហនាយ សមត្ថំ តស្ស ចិត្តំ មោហេតុំ បរិយត្តំ, បារគវេសិនោ បន វិវដ្ដាភិរតស្ស នោ អលំ ន បរិយត្តំ។

អដ្ឋាបទកតាតិ អដ្ឋបទាការេន កតា សញ្ជិតា បុរិមភាគេ កេសេ កប្បេត្វា នលាដស្ស បដិច្ឆាទនវសេន កតា កេសរចនា អដ្ឋបទំ នាម, យំ “អលក”ន្តិបិ វុច្ចតិ។ **នេត្តា អញ្ជនមក្ខិតា**តិ ឧភោបិ នយនានិ អន្តោ ទ្វីសុ អន្តេសុ ច យថា អញ្ជនច្ឆាយា ទិស្សតិ, ឯវំ អញ្ជិតញ្ជនានិ។

អញ្ជនីវ នវា ចិត្តា, បូតិកាយោ អលង្កតោតិ យថា អញ្ជនី អញ្ជននាឡិកា នវា អភិនវា មាលាកម្មមករទន្តាទិវសេន ចិត្តា ពហិ មដ្ឋា ឧជ្ជលា ទស្សនីយា, អន្តោ បន ន ទស្សនីយា ហោតិ, ឯវមេវ តាសំ កាយោ ន្ហានព្ពញ្ជនវត្ថាលង្ការេហិ អលង្កតោ ពហិ ឧជ្ជលោ, អន្តោ បន បូតិ នានប្បការអសុចិហិ ភរិតោ តិដ្ឋតីតិ អត្ថោ។

ឱទហីតិ ឱឌ្ឌេសិ។ **មិគវោ**តិ, មិគលុទ្ទកោ។ **បាស**ន្តិ, ទណ្ឌវាគុរំ។ **នាសទា**តិ ន សង្ឃដ្ដេសិ។ **វាគុរ**ន្តិ បាសំ។ **និវាប**ន្តិ មិគានំ ខាទនត្ថាយ ខិត្តំ តិណាទិឃាសំ។ ឧបមា ខោ អយំ ថេរេន កតា អត្ថស្ស វិញ្ញាបនាយ។ អយញ្ចេត្ថ អត្ថោ – យថា មិគានំ មារណត្ថាយ ទណ្ឌវាគុរំ ឱឌ្ឌេត្វា តត្ថ និវាបំ វិកិរិយ មិគលុទ្ទកេ និលីនេ ឋិតេ តត្ថេកោ ជវបរក្កមសម្បន្នោ ឆេកោ មិគោ បាសំ អផុសន្តោ ឯវ យថាសុខំ និវាបំ ខាទិត្វា, “វញ្ចេសិ វត មិគោ”តិ មិគលុទ្ទកេ វិរវន្តេ ឯវ គច្ឆតិ។ អបរោ មិគោ ពលវា ឆេកោ ជវសម្បន្នោវ តត្ថ គន្ត្វា និវាបំ ខាទិត្វា តត្ថ តត្ថ បាសំ ឆិន្ទិត្វា, “វញ្ចេសិ វត មិគោ, បាសោ ឆិន្នោ”តិ មិគលុទ្ទកេ សោចន្តេ ឯវ គច្ឆតិ, ឯវំ មយម្បិ បុព្ពេ បុថុជ្ជនកាលេ មាតាបិតូហិ អាសជ្ជនត្ថាយ និយ្យាទិតេ ភោគេ ភុញ្ជិត្វា តត្ថ តត្ថ អសជ្ជមានា និក្ខន្តា។ ឥទានិ បន សព្ពសោ ឆិន្នកិលេសា អបាសា ហុត្វា ឋិតា, តេហិ ទិន្នភោជនំ ភុញ្ជិត្វា តេសុ សោចន្តេសុ ឯវ គច្ឆាមាតិ។

ឯវំ ថេរោ មិគលុទ្ទកំ វិយ មាតាបិតរោ, ហិរញ្ញសុវណ្ណំ ឥត្ថាគារញ្ច វាគុរជាលំ វិយ, អត្តនា បុព្ពេ ភុត្តភោគេ ច ឥទានិ ភុត្តភោជនញ្ច និវាបតិណំ វិយ, អត្តានំ មហាមិគំ វិយ ច កត្វា ទស្សេតិ។ ឥមា គាថា វត្វា វេហាសំ អព្ភុគ្គន្ត្វា រញ្ញោ កោរព្យស្ស មិគាជិនឧយ្យានេ មង្គលសិលាបដ្ដេ និសីទិ។ ថេរស្ស កិរ បិតា សត្តសុ ទ្វារកោដ្ឋកេសុ អគ្គឡំ ទាបេត្វា មល្លេ អាណាបេសិ “និក្ខមិតុំ មា ទេថ, កាសាយានិ អបនេត្វា សេតកានិ និវាសេថា”តិ, តស្មា ថេរោ អាកាសេន អគមាសិ។ អថ រាជា កោរព្យោ ថេរស្ស តត្ថ និសិន្នភាវំ សុត្វា តំ ឧបសង្កមិត្វា សម្មោទនីយំ កថំ សារណីយំ វីតិសារេត្វា “ឥធ, ភោ រដ្ឋបាល, បព្ពជន្តោ ព្យាធិបារិជុញ្ញំ វា ជរាភោគញាតិបារិជុញ្ញំ វា បត្តោ បព្ពជតិ។ ត្វំ បន កិញ្ចិបិ បារិជុញ្ញំ អនុបគតោ ឯវ កស្មា បព្ពជិតោ”តិ បុច្ឆិ។ អថស្ស ថេរោ, “ឧបនិយ្យតិ លោកោ អទ្ធុវោ, អតាណោ លោកោ អនភិស្សរោ, អស្សកោ លោកោ សព្ពំ បហាយ គមនីយំ, ឩនោ លោកោ អតិត្តោ តណ្ហាទាសោ”តិ (ម. និ. ២.៣០៥) ឥមេសំ ចតុន្នំ ធម្មុទ្ទេសានំ អត្តានំ វិវិត្តភាវំ កថេត្វា តស្សា ទេសនាយ អនុគីតឹ កថេន្តោ –

៧៧៦. “បស្សាមិ លោកេ សធនេ មនុស្សេ, លទ្ធាន វិត្តំ ន ទទន្តិ មោហា;
លុទ្ធា ធនំ សន្និចយំ ករោន្តិ, ភិយ្យោវ កាមេ អភិបត្ថយន្តិ។

៧៧៧.រាជា បសយ្ហប្បថវឹ វិជេត្វា, សសាគរន្តំ មហិមាវសន្តោ;
ឱរំ សមុទ្ទស្ស អតិត្តរូបោ, បារំ សមុទ្ទស្សបិ បត្ថយេថ។

៧៧៨. “រាជា ច អញ្ញេ ច ពហូ មនុស្សា, អវីតតណ្ហា មរណំ ឧបេន្តិ;
ឩនាវ ហុត្វាន ជហន្តិ ទេហំ, កាមេហិ លោកម្ហិ ន ហត្ថិ តិត្តិ។

៧៧៩. “កន្ទន្តិ នំ ញាតី បកិរិយ កេសេ, ‘អហោ វតា នោ អមរា’តិ ចាហុ;
វត្ថេន នំ បារុតំ នីហរិត្វា, ចិតំ សមោធាយ តតោ ឌហន្តិ។

៧៨០. “សោ ឌយ្ហតិ សូលេហិ តុជ្ជមានោ, ឯកេន វត្ថេន បហាយ ភោគេ;
ន មីយមានស្ស ភវន្តិ តាណា, ញាតី ច មិត្តា អថ វា សហាយា។

៧៨១. “ទាយាទកា តស្ស ធនំ ហរន្តិ, សត្តោ បន គច្ឆតិ យេនកម្មំ;
ន មីយមានំ ធនមន្វេតិ កិញ្ចិ, បុត្តា ច ទារា ច ធនញ្ច រដ្ឋំ។

៧៨២. “ន ទីឃមាយុំ លភតេ ធនេន, ន ចាបិ វិត្តេន ជរំ វិហន្តិ;
អប្បំ ហិទំ ជីវិតមាហុ ធីរា, អសស្សតំ វិប្បរិណាមធម្មំ។

៧៨៣. “អឌ្ឍា ទលិទ្ទា ច ផុសន្តិ ផស្សំ, ពាលោ ច ធីរោ ច តថេវ ផុដ្ឋោ;
ពាលោ ហិ ពាល្យា វធិតោវ សេតិ, ធីរោ ច នោ វេធតិ ផស្សផុដ្ឋោ។

៧៨៤. “តស្មា ហិ បញ្ញាវ ធនេន សេយ្យា, យាយ វោសានមិធាធិគច្ឆតិ;
អព្យោសិតត្តា ហិ ភវាភវេសុ, បាបានិ កម្មានិ ករោតិ មោហា។

៧៨៥. “ឧបេតិ គព្ភញ្ច បរញ្ច លោកំ, សំសារមាបជ្ជ បរម្បរាយ;
តស្សប្បបញ្ញោ អភិសទ្ទហន្តោ, ឧបេតិ គព្ភញ្ច បរញ្ច លោកំ។

៧៨៦. “ចោរោ យថា សន្ធិមុខេ គហីតោ, សកម្មុនា ហញ្ញតិ បាបធម្មោ;
ឯវំ បជា បេច្ច បរម្ហិ លោកេ, សកម្មុនា ហញ្ញតិ បាបធម្មោ។

៧៨៧. “កាមា ហិ ចិត្រា មធុរា មនោរមា, វិរូបរូបេន មថេន្តិ ចិត្តំ;
អាទីនវំ កាមគុណេសុ ទិស្វា, តស្មា អហំ បព្ពជិតោម្ហិ រាជ។

៧៨៨. “ទុមប្ផលានីវ បតន្តិ មាណវា, ទហរា ច វុឌ្ឍា ច សរីរភេទា;
ឯតម្បិ ទិស្វា បព្ពជិតោម្ហិ រាជ, អបណ្ណកំ សាមញ្ញមេវ សេយ្យោ។

៧៨៩. “សទ្ធាយាហំ បព្ពជិតោ, ឧបេតោ ជិនសាសនេ;
អវញ្ឈា មយ្ហំ បព្ពជ្ជា, អនណោ ភុញ្ជាមិ ភោជនំ។

៧៩០. “កាមេ អាទិត្តតោ ទិស្វា, ជាតរូបានិ សត្ថតោ;
គព្ភវោក្កន្តិតោ ទុក្ខំ, និរយេសុ មហព្ភយំ។

៧៩១. “ឯតមាទីនវំ ញត្វា, សំវេគំ អលភឹ តទា;
សោហំ វិទ្ធោ តទា សន្តោ, សម្បត្តោ អាសវក្ខយំ។

៧៩២. “បរិចិណ្ណោ មយា សត្ថា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសនំ;
ឱហិតោ គរុកោ ភារោ, ភវនេត្តិ សមូហតា។

៧៩៣. “យស្សត្ថាយ បព្ពជិតោ, អគារស្មានគារិយំ;
សោ មេ អត្ថោ អនុប្បត្តោ, សព្ពសំយោជនក្ខយោ”តិ។ – ឥមា គាថា អវោច;

តត្ថ **បស្សាមិ លោកេ**តិ អហំ, មហារាជ, ឥមស្មឹ លោកេ **សធនេ** ធនសម្បន្នេ អឌ្ឍេ មនុស្សេ បស្សាមិ, តេ បន **លទ្ធាន វិត្តំ** ធនំ លភិត្វា ភោគសម្បត្តិយំ ឋិតា សមណព្រាហ្មណាទីសុ កស្សចិ កិញ្ចិបិ ន ទទន្តិ។ កស្មា? **មោហា** កម្មស្សកតាបញ្ញាយ អភាវតោ។ **លុទ្ធា** លោភាភិភូតា យថាលទ្ធំ ធនំ **សន្និចយំ** សព្ពសោ និចេតព្ពំ និចេតព្ពំ ករោន្តិ។ **ភិយ្យោវ** យថាធិគតកាមតោ ឧបរិ **កាមេ** កាមគុណេ “តថាហំ ឯទិសេ ច ភោគេ បដិលភេយ្យ”ន្តិ **អភិបត្ថយន្តិ** បច្ចាសីសន្តិ តជ្ជញ្ច វាយាមំ ករោន្តិ។

ភិយ្យោ កាមបត្ថនាយ ឧទាហរណំ ទស្សេន្តោ “**រាជា**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បសយ្ហប្បថវឹ វិជេត្វា**តិ អត្តនោ វំសានុគតំ បថវឹ ពលក្ការេន អភិវិជិយ។ **អាវសន្តោ**តិ បសាសេន្តោ។ **ឱរំ សមុទ្ទស្សា**តិ អនវសេសំ សមុទ្ទស្ស ឱរភាគំ លភិត្វាបិ តេន អតិត្តរូបោ **បារំ សមុទ្ទស្ស** ទីបន្តរម្បិ បត្ថយេយ្យ។

អវីតតណ្ហាតិ អវិគតតណ្ហា។ **ឩនាវា**តិ អបរិបុណ្ណមនោរថាវ។ **កាមេហិ លោកម្ហិ ន ហត្ថិ តិត្តី**តិ តណ្ហាវិបន្នានំ ឥមស្មឹ លោកេ វត្ថុកាមេហិ តិត្តិ នាម នត្ថិ។

កន្ទន្តិ នន្តិ មតបុរិសំ ឧទ្ទិស្ស តស្ស គុណេ កិត្តេន្តា កន្ទនំ ករោន្តិ។ **អហោ វតា នោ អមរាតិ ចាហូ**តិ អហោ វត អម្ហាកំ ញាតី អមរា សិយុន្តិ ច កថេន្តិ, គាថាសុខត្ថញ្ចេត្ថ វតា-ឥតិ ទីឃំ កត្វា វុត្តំ។

សោ ឧយ្ហតិ សូលេហិ តុជ្ជមានោតិ សោ មតសត្តោ ឆវឌាហកេហិ សម្មា ឈាបេតុំ សូលេហិ តុជ្ជមានោ។ **តាណា**តិ បរិត្តាណករា។

យេនកម្មន្តិ យថាកម្មំ។ **ធន**ន្តិ ធនាយិតព្ពំ យំកិញ្ចិ វត្ថុ។ បុន **ធន**ន្តិ ហិរញ្ញសុវណ្ណំ សន្ធាយ វទតិ។

“**ន ទីឃមាយុ**”ន្តិអាទិនា កាមគុណស្ស ជរាយ ច បដិការាភាវំ វត្វា បុន តស្ស ឯកន្តិកភាវំ ទស្សេតុំ “**អប្បំ ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ផុសន្តី**តិ អនិដ្ឋផស្សំ ផុសន្តិ បាបុណន្តិ, តត្ថ អឌ្ឍទលិទ្ទតា អការណន្តិ ទស្សេតិ។ **ផស្សំ ពាលោ ច ធីរោ ច តថេវ ផុដ្ឋោ**តិ យថា ពាលោ ឥដ្ឋានិដ្ឋសម្ផស្សំ ផុដ្ឋោ, តថេវ ធីរោ ឥដ្ឋានិដ្ឋផស្សំ ផុដ្ឋោ ហោតិ, ន ឯត្ថ ពាលបណ្ឌិតានំ កោចិ វិសេសោ។ អយំ បន វិសេសោ, **ពាលោ ហិ ពាល្យា វធិតោវ សេតី**តិ ពាលបុគ្គលោ កេនចិ ទុក្ខធម្មេន ផុដ្ឋោ សោចន្តោ កិលមន្តោ ឧរត្តាឡឹ កន្ទន្តោ ពាលភាវេន វធិតោ បីឡិតោវ ហុត្វា សេតិ សយតិ។ ឥតោ ចិតោ ច អាវដ្ដន្តោ វិវដ្ដន្តោ វិរោចេន្តោ **វេធតិ ផស្សផុដ្ឋោ**តិ **ធីរោ** បន បណ្ឌិតោ ទុក្ខសម្ផស្សេន សម្ផុដ្ឋោ ន វេធតិ កម្បនមត្តម្បិ តស្ស ន ហោតីតិ។

តស្មាតិ យស្មា ពាលបណ្ឌិតានំ លោកធម្មេ ឯទិសី បវត្តិ, **តស្មា ហិ បញ្ញាវ ធនេន សេយ្យា, យាយ វោសានមិធាធិគច្ឆតី**តិ បញ្ញាវ ធនតោ បាសំសតរា, យាយ បញ្ញាយ វោសានំ ភវស្ស បរិយោសានភូតំ និព្ពានំ អធិគច្ឆតិ។ **អព្យោសិតត្តា ហី**តិ អនធិគតនិដ្ឋត្តា។ **ភវាភវេសូ**តិ មហន្តាមហន្តេសុ ភវេសុ។

ឧបេតិ គព្ភញ្ច បរញ្ច លោកំ, សំសារមាបជ្ជ បរម្បរាយាតិ យោ បាបានិ កត្វា អបរាបរំ សំសរណមាបជ្ជិត្វា ឧបេតិ គព្ភញ្ច បរញ្ច លោកំ គព្ភសេយ្យាយ បរលោកុប្បត្តិយា ច ន មុច្ចតិ, **តស្ស** បាបកម្មការិនោ បុគ្គលស្ស កិរិយំ **អភិសទ្ទហន្តោ** “អត្ថា ច មេ ហោតី”តិ បត្តិយាយន្តោ អញ្ញោបិ **អប្បបញ្ញោ** ពាលោ យថា បដិបជ្ជិត្វា ឧបេតិ គព្ភញ្ច បរញ្ច លោកំ, ន តតោ បរិមុច្ចតិ។

ចោរោ យថាតិ យថា ចោរោ បាបធម្មោ ឃរសន្ធឹ ឆិន្ទន្តោ សន្ធិមុខេ អារក្ខកបុរិសេហិ គហិតោ **សកម្មុនា** តេន អត្តនោ សន្ធិច្ឆេទកម្មុនា ការណភូតេន កសាទីហិ តាឡនាទិវសេន **ហញ្ញតិ** រាជបុរិសេហិ ពាធិយ្យតិ ពជ្ឈតិ ច។ **ឯវំ បជា**តិ ឯវមយំ សត្តលោកោ ឥធ បាបានិ ករិត្វា **បេច្ច** បត្វា តេន កម្មុនា **បរម្ហិ លោកេ** និរយាទីសុ ហញ្ញតិ, បញ្ចវិធពន្ធនកម្មការណាទិវសេន ពាធិយ្យតិ។

ឯវមេតាហិ ឯកាទសហិ គាថាហិ យថារហំ ចត្តារោ ធម្មុទ្ទេសេ បកាសេត្វា ឥទានិ កាមេសុ សំសារេ ច អាទីនវំ ទិស្វា សទ្ធាយ អត្តនោ បព្ពជិតភាវំ បព្ពជិតកិច្ចស្ស ច មត្ថកប្បត្តឹ វិភាវេន្តោ “**កាមា ហី**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **កាមា**តិ វត្ថុកាមា មនាបិយា រូបាទយោ ធម្មា, កិលេសកាមា សព្ពេបិ រាគប្បភេទា។ ឥធ បន វត្ថុកាមា វេទិតព្ពា។ តេ ហិ រូបាទិវសេន អនេកប្បការតាយ **ចិត្រា**។ លោកស្សាទវសេន ឥដ្ឋាការតាយ **មធុរា**។ ពាលបុថុជ្ជនានំ មនំ រមេន្តីតិ **មនោរមា។ វិរូបរូបេនា**តិ វិវិធរូបេន, អនេកវិធសភាវេនាតិ អត្ថោ។ តេ ហិ រូបាទិវសេន ចិត្រា, នីលាទិវសេន វិវិធរូបា។ ឯវំ តេន វិរូបរូបេន តថា តថា អស្សាទំ ទស្សេត្វា **មថេន្តិ ចិត្តំ** បព្ពជ្ជាយ អភិរមិតុំ ន ទេន្តីតិ ឥមិនា អប្បស្សាទពហុទុក្ខតាទិនា **អាទីនវំ កាមគុណេសុ ទិស្វា តស្មា** តំនិមិត្តំ អហំ បព្ពជិតោ អម្ហិ។ ទុមប្ផលានិ បក្កកាលេ អបរិបក្កកាលេ ច យត្ថ កត្ថចិ បរូបក្កមតោ សរសតោ វា បតន្តិ, ឯវំ សត្តា ទហរា ច វុឌ្ឍា ច សរីរស្ស ភេទា បតន្តិយេវ។ **ឯតម្បិ ទិស្វា**តិ ឯវំ អនិច្ចតម្បិ បញ្ញាចក្ខុនា ទិស្វា, ន កេវលំ អប្បស្សាទតាទិតាយ អាទីនវមេវាតិ អធិប្បាយោ។ **អបណ្ណក**ន្តិ អវិរទ្ធនកំ **សាមញ្ញមេវ** សមណភាវោវ **សេយ្យោ** ឧត្តរិតរោ។

សទ្ធាយាតិ កម្មំ កម្មផលំ ពុទ្ធសុពុទ្ធតំ ធម្មសុធម្មតំ សង្ឃសុប្បដិបត្តិញ្ច សទ្ទហិត្វា។ **ឧបេតោ ជិនសាសនេ**តិ សត្ថុ សាសនេ សម្មាបដិបត្តី ឧបគតោ។ **អវញ្ឈា មយ្ហំ បព្ពជ្ជា** អរហត្តស្ស អធិគតត្តា។ តតោ ឯវ **អនណោ ភុញ្ជាមិ ភោជនំ** និក្កិលេសវសេន សាមិភាវតោ សាមិបរិភោគេន បរិភុញ្ជនតោ។

កាមេ អាទិត្តតោ ទិស្វាតិ វត្ថុកាមេ កិលេសកាមេ ច ឯកាទសហិ អគ្គីហិ អាទិត្តភាវតោ ទិស្វា។ **ជាតរូបានិ សត្ថតោ**តិ កតាកតប្បភេទា សព្ពសុវណ្ណវិកតិយោ អនត្ថាវហតាយ និសិតសត្ថតោ។ **គព្ភវោក្កន្តិតោ ទុក្ខ**ន្តិ គព្ភវោក្កន្តិតោ បដ្ឋាយ សព្ពសំសារបវត្តិទុក្ខំ។ **និរយេសុ មហព្ភយ**ន្តិ សឧស្សទេសុ អដ្ឋសុ មហានិរយេសុ លព្ភមានំ មហាភយញ្ច សព្ពត្ថ ទិស្វាតិ យោជនា។

ឯតមាទីនវំ ញត្វាតិ ឯតំ កាមានំ អាទិត្តតាទី សំសារេ អាទីនវំ ទោសំ ញត្វា។ **សំវេគំ អលភី តទា**តិ តស្មឹ សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មស្ស សុតកាលេ ភវាទិកេ សំវេគំ អលត្ថំ។ **វិទ្ធោ តទា សន្តោ**តិ តស្មឹ គហដ្ឋកាលេ រាគសល្លាទីហិ វិទ្ធោ សមានោ ឥទានិ សត្ថុ សាសនំ អាគម្ម សម្បត្តោ អាសវក្ខយំ, វិទ្ធោ វា ចត្តារិ សច្ចានិ, បដិវិទ្ធោតិ អត្ថោ។ សេសំ អនន្តរន្តរាទីសុ វុត្តត្តា សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ឯវំ ថេរោ រញ្ញោ គោរព្យស្ស ធម្មំ ទេសេត្វា សត្ថុ សន្តិកមេវ គតោ។ សត្ថា ច អបរភាគេ អរិយគណមជ្ឈេ និសិន្នោ ថេរំ សទ្ធាបព្ពជិតានំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេសីតិ។

រដ្ឋបាលត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. មាលុក្យបុត្តត្ថេរគាថាវណ្ណនា

រូបំ ទិស្វា សតិ មុដ្ឋាតិអាទិកា អាយស្មតោ មាលុក្យបុត្តស្ស គាថា។ ឥមស្ស អាយស្មតោ វត្ថុ ហេដ្ឋា ឆក្កនិបាតេ (ថេរគា. ៣៩៩ អាទយោ) វុត្តមេវ។ តា បន គាថា ថេរេន អរហត្តេ បតិដ្ឋិតេន ញាតីនំ ធម្មទេសនាវសេន ភាសិតា។ ឥធ បន បុថុជ្ជនកាលេ “សាធុ មេ, ភន្តេ, ភគវា សំខិត្តេន ធម្មំ ទេសេតូ”តិ យាចិតេន សត្ថារា “តំ កឹ មញ្ញសិ, មាលុក្យបុត្ត, យេ តេ ចក្ខុវិញ្ញេយ្យា រូបា អទិដ្ឋា អទិដ្ឋបុព្ពា, ន ច បស្សសិ, ន ច តេ ហោតិ បស្សេយ្យន្តិ, អត្ថិ តេ តត្ថ ឆន្ទោ វា រាគោ វា បេមំ វា”តិ? “នោ ហេតំ, ភន្តេ”។ “យេ តេ សោតវិញ្ញេយ្យា សទ្ទា…បេ…. ឃាន…ជិវ្ហា…កាយ…មនោវិញ្ញេយ្យា ធម្មា អវិញ្ញាតា អវិញ្ញាតបុព្ពា, ន ច វិជានាសិ, ន ច តេ ហោតិ វិជានេយ្យន្តិ, អត្ថិ តេ តត្ថ ឆន្ទោ វា រាគោ វា បេមំ វា”តិ? “នោ ហេតំ, ភន្តេ”។ “ឯត្ថ ច តេ, មាលុក្យបុត្ត, ទិដ្ឋសុតមុតវិញ្ញាតព្ពេសុ ធម្មេសុ ទិដ្ឋេ ទិដ្ឋមត្តំ ភវិស្សតិ, សុតេ សុតមត្តំ, មុតេ មុតមត្តំ, វិញ្ញាតេ វិញ្ញាតមត្តំ ភវិស្សតិ។ យតោ ខោ តេ, មាលុក្យបុត្ត, ទិដ្ឋសុតមុតវិញ្ញាតព្ពេសុ ធម្មេសុ ទិដ្ឋេ ទិដ្ឋមត្តំ, សុតេ សុតមត្តំ, មុតេ មុតមត្តំ, វិញ្ញាតេ វិញ្ញាតមត្តំ ភវិស្សតិ, តតោ ត្វំ, មាលុក្យបុត្ត, ន តេន។ យតោ ត្វំ, មាលុក្យបុត្ត, ន តេន, តតោ ត្វំ, មាលុក្យបុត្ត, ន តត្ថ។ យតោ ត្វំ, មាលុក្យបុត្ត, ន តត្ថ, តតោ ត្វំ, មាលុក្យបុត្ត, នេវិធ ន ហុរំ ន ឧភយមន្តរេន, ឯសេវន្តោ ទុក្ខស្សា”តិ (សំ. និ. ៤.៩៥)។ សំខិត្តេន ធម្មេ ទេសិតេ តស្ស ធម្មស្ស សាធុកំ ឧគ្គហិតភាវំ បកាសេន្តេន –

៧៩៤. “រូបំ ទិស្វា សតិ មុដ្ឋា, បិយំ និមិត្តំ មនសិ ករោតោ;
សារត្តចិត្តោ វេទេតិ, តញ្ច អជ្ឈោស តិដ្ឋតិ។

៧៩៥. “តស្ស វឌ្ឍន្តិ វេទនា, អនេកា រូបសម្ភវា;
អភិជ្ឈា ច វិហេសា ច, ចិត្តមស្សូបហញ្ញតិ;
ឯវមាចិនតោ ទុក្ខំ, អារា និព្ពាន វុច្ចតិ។

៧៩៦. “សទ្ទំ សុត្វា សតិ មុដ្ឋា, បិយំ និមិត្តំ មនសិ ករោតោ;
សារត្តចិត្តោ វេទេតិ, តញ្ច អជ្ឈោស តិដ្ឋតិ។

៧៩៧. “តស្ស វឌ្ឍន្តិ វេទនា, អនេកា សទ្ទសម្ភវា;
អភិជ្ឈា ច វិហេសា ច, ចិត្តមស្សូបហញ្ញតិ;
ឯវមាចិនតោ ទុក្ខំ, អារា និព្ពាន វុច្ចតិ។

៧៩៨. “គន្ធំ ឃត្វា សតិ មុដ្ឋា, បិយំ និមិត្តំ មនសិ ករោតោ;
សារត្តចិត្តោ វេទេតិ, តញ្ច អជ្ឈោស តិដ្ឋតិ។

៧៩៩គស្ស វឌ្ឍន្តិ វេទនា, អនេកា គន្ធសម្ភវា;
អភិជ្ឈា ច វិហេសា ច, ចិត្តមស្សូបហញ្ញតិ;
ឯវមាចិនតោ ទុក្ខំ, អារា និព្ពាន វុច្ចតិ។

៨០០“រសំ ភោត្វា សតិ មុដ្ឋា, បិយំ និមិត្តំ មនសិ ករោតោ;
សារត្តចិត្តោ វេទេតិ, តញ្ច អជ្ឈោស តិដ្ឋតិ។

៨០១“តស្ស វឌ្ឍន្តិ វេទនា, អនេកា រសសម្ភវា;
អភិជ្ឈា ច វិហេសា ច, ចិត្តមស្សូបហញ្ញតិ;
ឯវមាចិនតោ ទុក្ខំ, អារា និព្ពាន វុច្ចតិ។

៨០២“ផស្សំ ផុស្ស សតិ មុដ្ឋា, បិយំ និមិត្តំ មនសិ ករោតោ;
សារត្តចិត្តោ វេទេតិ, តញ្ច អជ្ឈោស តិដ្ឋតិ។

៨០៣“តស្ស វឌ្ឍន្តិ វេទនា, អនេកា ផស្សសម្ភវា;
អភិជ្ឈា ច វិហេសា ច, ចិត្តមស្សូបហញ្ញតិ;
ឯវមាចិនតោ ទុក្ខំ, អារា និព្ពាន វុច្ចតិ។

៨០៤“ធម្មំ ញត្វា សតិ មុដ្ឋា, បិយំ និមិត្តំ មនសិ ករោតោ;
សារត្តចិត្តោ វេទេតិ, តញ្ច អជ្ឈោស តិដ្ឋតិ។

៨០៥“តស្ស វឌ្ឍន្តិ វេទនា, អនេកា ធម្មសម្ភវា;
អភិជ្ឈា ច វិហេសា ច, ចិត្តមស្សូបហញ្ញតិ;
ឯវមាចិនតោ ទុក្ខំ, អារា និព្ពាន វុច្ចតិ។

៨០៦“ន សោ រជ្ជតិ រូបេសុ, រូបំ ទិស្វា បដិស្សតោ;
វិរត្តចិត្តោ វេទេតិ, តញ្ច នាជ្ឈោស តិដ្ឋតិ។

៨០៧“យថាស្ស បស្សតោ រូបំ, សេវតោ ចាបិ វេទនំ;
ខីយតិ នោបចីយតិ, ឯវំ សោ ចរតី សតោ;
ឯវំ អបចិនតោ ទុក្ខំ, សន្តិកេ និព្ពាន វុច្ចតិ។

៨០៨“ន សោ រជ្ជតិ សទ្ទេសុ, សទ្ទំ សុត្វា បដិស្សតោ;
វិរត្តចិត្តោ វេទេតិ, តញ្ច នាជ្ឈោស តិដ្ឋតិ។

៨០៩“យថាស្ស សុណតោ សទ្ទំ, សេវតោ ចាបិ វេទនំ;
ខីយតិ នោបចីយតិ, ឯវំ សោ ចរតី សតោ;
ឯវំ អបចិនតោ ទុក្ខំ, សន្តិកេ និព្ពាន វុច្ចតិ។

៨១០“ន សោ រជ្ជតិ គន្ធេសុ, គន្ធំ ឃត្វា បដិស្សតោ;
វិរត្តចិត្តោ វេទេតិ, តញ្ច នាជ្ឈោស តិដ្ឋតិ។

៨១១“យថាស្ស ឃាយតោ គន្ធំ, សេវតោ ចាបិ វេទនំ;
ខីយតិ នោបចីយតិ, ឯវំ សោ ចរតី សតោ;
ឯវំ អបចិនតោ ទុក្ខំ, សន្តិកេ និព្ពាន វុច្ចតិ។

៨១២“ន សោ រជ្ជតិ រសេសុ, រសំ ភោត្វា បដិស្សតោ;
វិរត្តចិត្តោ វេទេតិ, តញ្ច នាជ្ឈោស តិដ្ឋតិ។

៨១៣“យថាស្ស សាយតោ រសំ, សេវតោ ចាបិ វេទនំ;
ខីយតិ នោបចីយតិ, ឯវំ សោ ចរតី សតោ;
ឯវំ អបចិនតោ ទុក្ខំ, សន្តិកេ និព្ពាន វុច្ចតិ។

៨១៤“ន សោ រជ្ជតិ ផស្សេសុ, ផស្សំ ផុស្ស បដិស្សតោ;
វិរត្តចិត្តោ វេទេតិ, តញ្ច នាជ្ឈោស តិដ្ឋតិ។

៨១៥.យថាស្ស ផុសតោ ផស្សំ, សេវតោ ចាបិ វេទនំ;
ខីយតិ នោបចីយតិ, ឯវំ សោ ចរតី សតោ;
ឯវំ អបចិនតោ ទុក្ខំ, សន្តិកេ និព្ពាន វុច្ចតិ។

៨១៦.“ន សោ រជ្ជតិ ធម្មេសុ, ធម្មំ ញត្វា បដិស្សតោ;
វិរត្តចិត្តោ វេទេតិ, តញ្ច នាជ្ឈោស តិដ្ឋតិ។

៨១៧.“យថាស្ស វិជានតោ ធម្មំ, សេវតោ ចាបិ វេទនំ;
ខីយតិ នោបចីយតិ, ឯវំ សោ ចរតី សតោ;
ឯវំ អបចិនតោ ទុក្ខំ, សន្តិកេ និព្ពាន វុច្ចតី”តិ។ –

ឥមា គាថា អភាសិ។

តត្ថ **រូបំ ទិស្វា**តិ ចក្ខុវិញ្ញេយ្យំ រូបំ ចក្ខុទ្វារេន ឧបលភិត្វា។ **សតិ មុដ្ឋា, បិយំ និមិត្តំ មនសិ ករោតោ**តិ តស្មិំ រូបេ ទិដ្ឋមត្តេ ឯវ អដ្ឋត្វា សុភនិមិត្តំ មនសិ ករោតោ សុភាការគ្គហណវសេន អយោនិសោ មនសិ ករោតោ សតិ មុដ្ឋា ហោតិ។ តថា ច សតិ **សារត្តចិត្តោ វេទេតិ** តំ រូបារម្មណំ រត្តោ, គិទ្ធោ, គធិតោ ហុត្វា អនុភវតិ, អស្សាទេតិ, អភិនន្ទតិ។ តថាភូតោ ច **តញ្ច អជ្ឈោស តិដ្ឋតី**តិ តញ្ច រូបារម្មណំ អជ្ឈោសាយ “សុខំ សុខ”ន្តិ អភិនិវិស្ស គិលិត្វា បរិនិដ្ឋាបេត្វា តិដ្ឋតិ។

តស្ស វឌ្ឍន្តិ វេទនា, អនេកា រូបសម្ភវាតិ តស្ស ឯវរូបស្ស បុគ្គលស្ស រូបសម្ភវា រូបារម្មណា សុខាទិភេទេន អនេកា វេទនា កិលេសុប្បត្តិហេតុភូតា វឌ្ឍន្តិ។ **អភិជ្ឈា ច វិហេសា ច, ចិត្តមស្សូបហញ្ញតី**តិ បិយរូបេ សារជ្ជនវសេន ឧប្បជ្ជមានាយ អភិជ្ឈាយ, អបិយរូបេ ព្យាបជ្ជនវសេន បិយរូបស្សេវ វិបរិណាមញ្ញថាភាវាយ ឧប្បជ្ជមានាយ សោកាទិលក្ខណាយ វិហេសាយ ច អស្ស បុគ្គលស្ស ចិត្តំ ឧបហញ្ញតិ ពាធីយតិ។ **ឯវមាចិនតោ ទុក្ខ**ន្តិ វុត្តាការេន តំ តំ វេទនស្សាទវសេន ភវាភិសង្ខារំ អាចិនតោ វដ្ដទុក្ខំ បវត្តតិ។ តេនាហ ភគវា – “វេទនាបច្ចយា តណ្ហា…បេ… ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតី”តិ (វិភ. ២២៥; សំ. និ. ២.១)។ តថាភូតស្ស **អារា** អារកា ទូរេ និព្ពានំ វុច្ចតិ, តស្ស តំ ទុល្លភន្តិ អត្ថោ។ **សទ្ទំ សុត្វា**តិអាទិគាថាសុបិ វុត្តនយេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ **ឃត្វា**តិ ឃាយិត្វា។ **ភោត្វា**តិ សាយិត្វា។ **ផុស្សា**តិ ផុសិត្វា។ **ធម្មំ ញត្វា**តិ ធម្មារម្មណំ វិជានិត្វា។

ឯវំ ឆទ្វារគោចរេ សារជ្ជន្តស្ស វដ្ដំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តត្ថ វិរជ្ជន្តស្ស វិវដ្ដំ ទស្សេន្តោ **“ន សោ រជ្ជតិ រូបេសូ”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ន សោ រជ្ជតិ រូបេសុ, រូបំ ទិស្វា បដិស្សតោ**តិ យោ បុគ្គលោ រូបំ ទិស្វា អាបាថគតំ រូបារម្មណំ ចក្ខុទ្វារិកេន វិញ្ញាណសន្តានេន គហេត្វា ចតុសម្បជញ្ញវសេន សម្បជានការិតាយ បដិស្សតោ ហោតិ, សោ រូបារម្មណេសុ ន រជ្ជតិ រាគំ ន ជនេតិ, អញ្ញទត្ថុ វិរត្តចិត្តោ វេទេតិ, រូបារម្មណម្ហិ សមុទយាទិតោ យថាភូតំ បជានន្តោ និព្ពិន្ទតិ, និព្ពិន្ទន្តោ តំ តត្ថុប្បន្នវេទនញ្ច វិរត្តចិត្តោ វេទេតិ, តថាភូតោ ច **តញ្ច នជ្ឈោស តិដ្ឋតី**តិ តំ រូបារម្មណំ សម្មទេវ វិរត្តចិត្តតាយ អជ្ឈោសាយ ន តិដ្ឋតិ “ឯតំ មម, ឯសោហមស្មិ, ឯសោ មេ អត្តា”តិ តណ្ហាមានទិដ្ឋិវសេន នាភិនិវិសតិ។

យថាស្ស បស្សតោ រូបន្តិ អស្ស យោគិនោ យថា តត្ថ អភិជ្ឈាទយោ នប្បវត្តន្តិ, ឯវំ អនិច្ចាទិតោ រូបំ បស្សន្តស្ស។ **សេវតោ ចាបិ វេទន**ន្តិ តំ អារព្ភ ឧប្បន្នំ វេទនំ តំសម្បយុត្តធម្មេ ច គោចរសេវនាយ សេវតោ ចាបិ។ **ខីយតី**តិ សព្ពំ កិលេសវដ្ដំ បរិក្ខយំ បរិយាទានំ គច្ឆតិ។ **នោបចីយតី**តិ ន ឧបចិយតិ ន អាចយំ គច្ឆតិ។ **ឯវំ សោ ចរតី សតោ**តិ ឯវំ កិលេសាបនយនបដិបត្តិយា សតោ សម្បជានោ ហុត្វា ចរតិ, វិហរតិ។ **ឯវំ អបចិនតោ ទុក្ខ**ន្តិ វុត្តនយេន អបចយគាមិនិយា មគ្គបញ្ញាយ សកលំ វដ្ដទុក្ខំ អបចិនន្តស្ស។ **សន្តិកេ និព្ពាន វុច្ចតី**តិ សឧបាទិសេសអនុបាទិសេសនិព្ពានធាតុសមីបេ ឯវាតិ វុច្ចតិ អសង្ខតាយ ធាតុយា សច្ឆិកតត្តា។ **ន សោ រជ្ជតិ សទ្ទេសូ**តិអាទីសុបិ ឥមិនាវ នយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ឯវំ ថេរោ ឥមាហិ គាថាហិ សត្ថុ ឱវាទស្ស អត្តនា ឧបធារិតភាវំ បវេទេត្វា ឧដ្ឋាយាសនា សត្ថារំ វន្ទិត្វា គតោ នចិរស្សេវ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បាបុណីតិ។

មាលុក្យបុត្តត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. សេលត្ថេរគាថាវណ្ណនា

បរិបុណ្ណកាយោតិអាទិកា អាយស្មតោ សេលត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយំ កិរ បទុមុត្តរភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ គណបាមោក្ខោ ហុត្វា តីណិ បុរិសសតានិ សមាទបេត្វា តេហិ សទ្ធឹ សត្ថុ គន្ធកុដឹ ការេត្វា កតបរិយោសិតាយ គន្ធកុដិយា សភិក្ខុសង្ឃស្ស ភគវតោ មហាទានំ បវត្តេត្វា សត្ថារំ ភិក្ខូ ច តិចីវរេន អច្ឆាទេសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ ទេវលោកេ ឯវ វសិត្វា តតោ ចុតោ ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មឹ ពុទ្ធុប្បាទេ អង្គុត្តរាបេសុ អាបណេ នាម ព្រាហ្មណគាមេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា **សេលោ**តិ លទ្ធនាមោ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ តីសុ វេទេសុ, ព្រាហ្មណសិប្បេសុ ច និប្ផត្តឹ គន្ត្វា តីណិ មាណវកសតានិ មន្តេ វាចេន្តោ អាបណេ បដិវសតិ។ តេន ច សមយេន សត្ថា សាវត្ថិតោ និក្ខមិត្វា អឌ្ឍតេឡសេហិ ភិក្ខុសតេហិ សទ្ធឹ អង្គុត្តរាបេសុ ចារិកំ ចរន្តោ សេលស្ស, អន្តេវាសិកានញ្ច ញាណបរិបាកំ ទិស្វា អញ្ញតរស្មឹ វនសណ្ឌេ វិហរតិ។ អថ កេណិយោ នាម ជដិលោ សត្ថុ អាគមនំ សុត្វា តត្ថ គន្ត្វា សទ្ធឹ ភិក្ខុសង្ឃេន សត្ថារំ ស្វាតនាយ និមន្តេត្វា សកេ អស្សមេ បហូតំ ខាទនីយំ ភោជនីយំ បដិយាទេតិ។ តស្មិញ្ច សមយេ សេលោ ព្រាហ្មណោ សទ្ធឹ តីហិ មាណវកសតេហិ ជង្ឃាវិហារំ អនុវិចរន្តោ កេណិយស្ស អស្សមំ បវិសិត្វា ជដិលេ កដ្ឋផាលនុទ្ធនសម្បាទនាទិនា ទានូបករណំ សជ្ជេន្តេ ទិស្វា, “កឹ នុ ខោ តេ, កេណិយ, មហាយញ្ញោ បច្ចុបដ្ឋិតោ”តិអាទិ បុច្ឆិត្វា តេន “ពុទ្ធោ ភគវា មយា ស្វាតនាយ និមន្តិតោ”តិ វុត្តេ “ពុទ្ធោ”តិ វចនំ សុត្វាវ ហដ្ឋោ ឧទគ្គោ បីតិសោមនស្សជាតោ តាវទេវ មាណវកេហិ សទ្ធឹ សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា កតបដិសន្ថារោ ឯកមន្តំ និសិន្នោ ភគវតោ កាយេ ពាត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណានិ ទិស្វា “ឥមេហិ លក្ខណេហិ សមន្នាគតោ រាជា វា ហោតិ ចក្កវត្តី, ពុទ្ធោ វា លោកេ វិវដ្ដច្ឆទោ, អយំ បន បព្ពជិតោ, នោ ច ខោ នំ ជានាមិ ‘ពុទ្ធោ វា, នោ វា’, សុតំ ខោ បន មេតំ ព្រាហ្មណានំ វុទ្ធានំ មហល្លកានំ អាចរិយបាចរិយានំ ភាសមានានំ ‘យេ តេ ភវន្តិ អរហន្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធា , តេ សកេ វណ្ណេ ភញ្ញមានេ អត្តានំ បាតុករោន្តី’តិ អសម្មាសម្ពុទ្ធោ ហិ សម្មុខេ ឋត្វា ពុទ្ធគុណេហិ អភិត្ថវិយមានោ សារជ្ជតិ មង្កុភាវំ អាបជ្ជតិ អវេសារជ្ជប្បត្តតាយ អននុយោគក្ខមត្តា, យំនូនាហំ សមណំ គោតមំ សម្មុខា សារុប្បាហិ គាថាហិ អភិត្ថវេយ្យ”ន្តិ ឯវំ បន ចិន្តេត្វា –

៨១៨. “បរិបុណ្ណកាយោ សុរុចិ, សុជាតោ ចារុទស្សនោ;
សុវណ្ណវណ្ណោសិ ភគវា, សុសុក្កទាឋោសិ វីរិយវា។

៨១៩. “នរស្ស ហិ សុជាតស្ស, យេ ភវន្តិ វិយញ្ជនា;
សព្ពេ តេ តវ កាយស្មឹ, មហាបុរិសលក្ខណា។

៨២០. “បសន្ននេត្តោ សុមុខោ, ព្រហា ឧជុ បតាបវា;
មជ្ឈេ សមណសង្ឃស្ស, អាទិច្ចោវ វិរោចសិ។

៨២១. “កល្យាណទស្សនោ ភិក្ខុ, កញ្ចនសន្និភត្តចោ;
កឹ តេ សមណភាវេន, ឯវំ ឧត្តមវណ្ណិនោ។

៨២២. “រាជា អរហសិ ភវិតុំ, ចក្កវត្តី រថេសភោ;
ចាតុរន្តោ វិជិតាវី, ជម្ពុសណ្ឌស្ស ឥស្សរោ។

៨២៣. “ខត្តិយា ភោគី រាជានោ, អនុយន្តា ភវន្តិ តេ;
រាជាភិរាជា មនុជិន្ទោ, រជ្ជំ ការេហិ គោតមា”តិ។ –

ឆហិ គាថាហិ ភគវន្តំ អភិត្ថវិ។

តត្ថ **បរិបុណ្ណកាយោ**តិ អភិព្យត្តរូបានំ ទ្វត្តឹសាយ មហាបុរិសលក្ខណានំ បរិបុណ្ណតាយ អហីនង្គបច្ចង្គតាយ ច បរិបុណ្ណសរីរោ។ **សុរុចី**តិ សុន្ទរសរីរប្បភោ។ **សុជាតោ**តិ អារោហបរិណាហសម្បត្តិយា, សណ្ឋានសម្បត្តិយា ច សុនិព្ពត្តោ។ **ចារុទស្សនោ**តិ សុចិរម្បិ បស្សន្តានំ អតិត្តិជនកំ អប្បដិក្កូលំ រមណីយំ ចារុ ឯវ ទស្សនំ អស្សាតិ ចារុទស្សនោ។ កេចិ បនាហុ “ចារុទស្សនោតិ សុន្ទរនេត្តោ”តិ។ **សុវណ្ណវណ្ណោ**តិ សុវណ្ណសទិសវណ្ណោ។ **អសី**តិ ភវសិ, ឥទំ បទំ “បរិបុណ្ណកាយោ អសី”តិអាទិនា សព្ពបទេហិ យោជេតព្ពំ។ **សុសុក្កទាឋោ**តិ សុដ្ឋុ សុក្កទាឋោ។ ភគវតោ ហិ ទាឋាហិ ចន្ទកិរណា វិយ ធវលរស្មិយោ និច្ឆរន្តិ។ **វីរិយវា**តិ វីរិយបារមីបារិបូរិយា ចតុរង្គសមន្នាគតវីរិយាធិដ្ឋានតោ ចតុព្ពិធស្ស សម្មប្បធានស្ស សម្បត្តិយា ច អតិសយយុត្តោ។

នរស្ស ហិ សុជាតស្សាតិ សមតឹសាយ បារមីនំ, អរិយស្ស វា ចក្កវត្តិវត្តស្ស បរិបូរិតត្តា សុដ្ឋុ សម្មទេវ ជាតស្ស នរស្ស, មហាបុរិសស្សាតិ អត្ថោ។ **សព្ពេ តេ**តិ យេ មហាបុរិសភាវំ លោកេ អគ្គបុគ្គលភាវំ ព្យញ្ជយន្តីតិ **ព្យញ្ជនា**តិ លទ្ធវោហារសុប្បតិដ្ឋិតបាទតាទិពាត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណសង្ខាតា

តម្ពនខគុង្គនខតាទិអសីតិអនុព្យញ្ជនសង្ខាតា ច រូបគុណា, តេ អនវសេសា, តវ កាយស្មិំ សន្តីតិ វចន សេសោ។

មហាបុរិសលក្ខណាតិ បុព្ពេ វុត្តព្យញ្ជនានេវ វចនន្តរេន និគមេន្តោ អាហ។

ឥទានិ តេសុ លក្ខណេសុ អត្តនា អភិរុចិតេហិ លក្ខណេហិ ភគវន្តំ ថោមេន្តោ “**បសន្ន នេត្តោ**”តិអាទិមាហ។ ភគវា ហិ បញ្ច វណ្ណបសាទសម្បត្តិយា **បសន្ននេត្តោ**។ បរិបុណ្ណចន្ទមណ្ឌលសទិសមុខតាយ **សុមុខោ**។ អារោហបរិណាហសម្បត្តិយា **ព្រហា**។ ព្រហ្មុជុគត្តតាយ **ឧជុ**។ ជុតិមន្តតាយ **បតាបវា**។

ឥទានិ តមេវ បតាបវន្តតំ អាទិច្ចូបមាយ វិភាវេន្តោ “**មជ្ឈេ សមណសង្ឃស្ស**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អាទិច្ចោវ វិរោចសី**តិ យថា អាទិច្ចោ ឧគ្គច្ឆន្តោ សព្ពំ តមគតំ វិធមេត្វា អាលោកំ ករោន្តោ វិរោចតិ, ឯវំ ត្វម្បិ អន្តោ ចេវ ពហិ ច សព្ពំ អវិជ្ជាតមំ វិទ្ធំសេត្វា ញាណាលោកំ ករោន្តោ វិរោចសិ។

ទស្សនីយរូបតាយ អង្គីគតានំ ទស្សនសម្បត្តីនំ អាវហនតោ, កល្យាណេហិ បញ្ចហិ ទស្សនេហិ សមន្នាគតត្តា ច **កល្យាណទស្សនោ**។ **ឧត្តមវណ្ណិនោ**តិ ឧត្តមវណ្ណសម្បន្នស្ស។

ចក្កវត្តីតិ ចក្ករតនំ វត្តេតិ, ចតូហិ សម្បត្តិចក្កេហិ វត្តេតិ, តេហិ ច បរេ វត្តេតិ។ បរហិតាយ ឥរិយាបថចក្កានំ វត្តោ ឯតស្មិំ អត្ថីតិ ចក្កវត្តី។ អថ វា ចតូហិ អច្ឆរិយធម្មេហិ ច សង្គហវត្ថូហិ ច សមន្នាគមេន បរេហិ អនភិភវនីយស្ស អាណាចក្កស្ស វត្តោ ឯតស្មិំ អត្ថីតិបិ ចក្កវត្តី។ **រថេសភោ**តិ រថិកេសុ អាជានីយឧសភបុរិសោ, មហារថិកោតិ អត្ថោ។ **ចាតុរន្តោ**តិ ចតុសមុទ្ទន្តាយ បថវិយា ឥស្សរោ។ **វិជិតាវី**តិ វិជិតវិជយោ។ **ជម្ពុសណ្ឌស្សា**តិ ជម្ពុទីបស្ស, បាកដេន ហិ ឥស្សរិយានិ ទស្សេន្តោ ឯវមាហ។ ចក្កវត្តី បន សបរិត្តទីបានំ ចតុន្នម្បិ មហាទីបានំ ឥស្សរោវ។

ខត្តិយាតិ ជាតិខត្តិយា។ **ភោគី**តិ ភោគិយា។ **រាជានោ**តិ យេ កេចិ រជ្ជំ ការេន្តា។ **អនុយន្តា**តិ អនុគាមិនោ សេវកា។ **រាជាភិរាជា**តិ រាជូនំ បូជនីយោ រាជា ហុត្វា, ចក្កវត្តីតិ អធិប្បាយោ។ **មនុជិន្ទោ**តិ មនុស្សាធិបតិ, មនុស្សានំ បរមិស្សរោតិ អត្ថោ។

ឯវំ សេលេន វុត្តេ ភគវា “យេ តេ ភវន្តិ អរហន្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធា, តេ សកេ វណ្ណេ ភញ្ញមានេ អត្តានំ បាតុករោន្តី”តិ ឥមំ សេលស្ស មនោរថំ បូរេន្តោ –

៨២៤. “រាជាហមស្មិ សេល, (សេលាតិ ភគវា) ធម្មរាជា អនុត្តរោ;
ធម្មេន ចក្កំ វត្តេមិ, ចក្កំ អប្បដិវត្តិយ”ន្តិ។ – ឥមំ គាថមាហ;

តត្រាយំ អធិប្បាយោ – យំ មំ ត្វំ, សេល, យាចសិ, “រាជា អរហសិ ភវិតុំ ចក្កវត្តី”តិ, ឯត្ថ អប្បោស្សុក្កោ ហោហិ, **រាជាហមស្មិ**, សតិ ច រាជត្តេ យថា អញ្ញោ រាជា សមានោបិ យោជនសតំ វា អនុសាសតិ, ទ្វេ តីណិ ចត្តារិ បញ្ច យោជនសតានិ វា យោជនសហស្សំ វា ចក្កវត្តី ហុត្វាបិ ចតុទីបបរិយន្តមត្តំ វា, នាហមេវំ បរិច្ឆិន្នវិសយោ។ អហញ្ហិ **ធម្មរាជា អនុត្តរោ** ភវគ្គតោ អវីចិបរិយន្តំ កត្វា តិរិយំ អបរិមេយ្យលោកធាតុយោ អនុសាសាមិ។ យាវតា ហិ អបទាទិភេទា សត្តា, អហំ តេសំ អគ្គោ។ ន ហិ មេ កោចិ សីលេន វា…បេ…. វិមុត្តិញាណទស្សនេន វា សទិសោ នត្ថិ, កុតោ ភិយ្យោ។ ស្វាហំ ឯវំ ធម្មរាជា អនុត្តរោ, អនុត្តរេនេវ ចតុសតិបដ្ឋានាទិភេទពោធិបក្ខិយសង្ខាតេន **ធម្មេន ចក្កំ វត្តេមិ**, “ឥទំ បជហថ, ឥទំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរថា”តិអាទិនា អាណាចក្កំ។ “ឥទំ ខោ បន, ភិក្ខវេ, ទុក្ខំ អរិយសច្ច”ន្តិអាទិនា (មហាវ. ១៤; សំ. និ. ៥.១០៨១) បរិយត្តិធម្មេន ធម្មចក្កមេវ វា។ **ចក្កំ អប្បដិវត្តិយ**ន្តិ យំ ចក្កំ អប្បដិវត្តិយំ ហោតិ សមណេន វា…បេ…. កេនចិ វា លោកស្មិន្តិ។

ឯវំ អត្តានមាវិករោន្តំ ភគវន្តំ ទិស្វា បីតិសោមនស្សជាតោ សេលោ បុន ទឡ្ហីករណត្ថំ –

៨២៥. “សម្ពុទ្ធោ បដិជានាសិ, (ឥតិ សេលោ ព្រាហ្មណោ) ធម្មរាជា អនុត្តរោ;
ធម្មេន ចក្កំ វត្តេមិ, ឥតិ ភាសថ គោតម។

៨២៦. “កោ នុ សេនាបតិ ភោតោ, សាវកោ សត្ថុរន្វយោ;
កោ តេតមនុវត្តេតិ, ធម្មចក្កំ បវត្តិត”ន្តិ។ – គាថាទ្វយមាហ;

តត្ថ **កោ នុ សេនាបតី**តិ ធម្មរញ្ញោ ភោតោ ធម្មេន បវត្តិតស្ស ចក្កស្ស អនុបវត្តនកោ សេនាបតិ កោ នូតិ បុច្ឆិ។

តេន ច សមយេន ភគវតោ ទក្ខិណបស្សេ អាយស្មា សារិបុត្តោ និសិន្នោ ហោតិ, សុវណ្ណបុញ្ជោ វិយ សិរិយា សោភមានោ។ តំ ទស្សេន្តោ ភគវា –

៨២៧. "មយា បវត្តិតំ ចក្កំ, (សេលាតិ ភគវា) ធម្មចក្កំ អនុត្តរំ;
សារិបុត្តោ អនុវត្តេតិ, អនុជាតោ តថាគត"ន្តិ។ – គាថមាហ;

តត្ថ **អនុជាតោ តថាគត**ន្តិ, តថាគតំ អនុជាតោ, តថា គតេន ហេតុនា អរិយាយ ជាតិយា ជាតោតិ អត្ថោ។

ឯវំ "កោ នុ សេនាបតិ ភោតោ"តិ សេលេន វុត្តបញ្ហំ ព្យាករិត្វា យំ សេលោ អាហ "សម្ពុទ្ធោ បដិជានាសី"តិ តត្ថ នំ និក្កង្ខំ កាតុកាមោ "នាហំ បដិញ្ញាមត្តេនេវ បដិជានាមិ, អបិ ចាហំ ឥមិនា ការណេន ពុទ្ធោ"តិ ញាបេតុំ –

៨២៨. "អភិញ្ញេយ្យំ អភិញ្ញាតំ, ភាវេតព្ពញ្ច ភាវិតំ;
បហាតព្ពំ បហីនំ មេ, តស្មា ពុទ្ធោស្មិ ព្រាហ្មណា"តិ។ – គាថមាហ;

តត្ថ **អភិញ្ញេយ្យ**ន្តិ ចត្តារិ សច្ចានិ ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ។ ចតុន្នញ្ហិ សច្ចានំ អរិយសច្ចានញ្ច សាមញ្ញគ្គហណមេតំ យទិទំ អភិញ្ញេយ្យន្តិ។ តត្ថ អរិយសច្ចេសុ យំ ភាវេតព្ពំ មគ្គសច្ចំ, យញ្ច បហាតព្ពំ សមុទយសច្ចំ, តទុភយគ្គហណេន តេសំ ផលភូតានិ និរោធសច្ចទុក្ខសច្ចានិបិ គហិតានេវ ហោន្តិ ហេតុគ្គហណេនេវ ផលសិទ្ធិតោ។ តេន តត្ថ "សច្ឆិកាតព្ពំ សច្ឆិកតំ, បរិញ្ញេយ្យំ បរិញ្ញាត"ន្តិ ឥទម្បិ វុត្តមេវ ហោតិ។ "អភិញ្ញេយ្យំ អភិញ្ញាត"ន្តិ វា ឥមិនា ច សព្ពស្សបិ ញេយ្យស្ស អភិញ្ញាតសម្ពុទ្ធភាវំ ឧទ្ទេសវសេន បកាសេត្វា តទេកទេសំ និទ្ទេសវសេន ទស្សេន្តោ **"ភាវេតព្ពញ្ច ភាវិត"**ន្តិអាទិមាហ។ អថ វា **"ភាវេតព្ពំ ភាវិតំ, បហាតព្ពំ បហីន"**ន្តិ ឥមិនា អត្តនោ ញាណបហានសម្បទាកិត្តនមុខេន តំមូលកត្តា សព្ពេបិ ពុទ្ធគុណា កិត្តិតា ហោន្តីតិ អាហ **"តស្មា ពុទ្ធោស្មិ, ព្រាហ្មណា"**តិ។ អភិញ្ញេយ្យអភិញ្ញាតគ្គហណេន ហិ សព្ពសោ វិជ្ជាវិមុត្តីនំ គហិតត្តា សផលំ ចតុសច្ចភាវំ សទ្ធីំ ហេតុសម្បត្តិយា ទស្សេន្តោ ពុជ្ឈិតព្ពំ សព្ពំ ពុជ្ឈិត្វា ពុទ្ធោ ជាតោស្មីតិ ញាយេន ហេតុនា អត្តនោ ពុទ្ធភាវំ វិភាវេតិ។

ឯវំ និប្បរិយាយេន អត្តានំ បាតុករិត្វា អត្តនិ កង្ខាវិតរណត្ថំ ព្រាហ្មណំ ឧស្សាហេន្តោ –

៨២៩. "វិនយស្សុ មយិ កង្ខំ, អធិមុច្ចស្សុ ព្រាហ្មណ;
ទុល្លភំ ទស្សនំ ហោតិ, សម្ពុទ្ធានំ អភិណ្ហសោ។

៨៣០. "យេសំ វេ ទុល្លភោ លោកេ, បាតុភាវោ អភិណ្ហសោ;
សោហំ ព្រាហ្មណ ពុទ្ធោស្មិ, សល្លកត្តោ អនុត្តរោ។

៨៣១. "ព្រហ្មភូតោ អតិតុលោ, មារសេនប្បមទ្ទនោ;
សព្ពាមិត្តេ វសេ កត្វា, មោទាមិ អកុតោភយោ"តិ។ – គាថត្តយមាហ;

តត្ថ **វិនយស្សូ**តិ វិនេហិ ឆិន្ទ។ **កង្ខ**ន្តិ វិចិកិច្ឆំ។ **អធិមុច្ចស្សូ**តិ អធិមោក្ខំ ករ "សម្មាសម្ពុទ្ធោ"តិ សទ្ទហ។ **ទុល្លភំ ទស្សនំ ហោតិ, សម្ពុទ្ធាន**ន្តិ យតោ កប្បានំ អសង្ខេយ្យម្បិ ពុទ្ធសុញ្ញោ លោកោ ហោតិ។ **សល្លកត្តោ**តិ, រាគាទិសល្លកត្តនោ។ **ព្រហ្មភូតោ**តិ សេដ្ឋភូតោ។ **អតិតុលោ**តិ តុលំ អតីតោ, និរុបមោតិ អត្ថោ។ **មារសេនប្បមទ្ទនោ**តិ "កាមា តេ បឋមា សេនា"តិ (សុ. និ. ៤៣៨; មហានិ. ២៨; ចូឡនិ. នន្ទមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៤៧) ឯវំ អាគតាយ មារសេនាយ បមទ្ទនោ។ **សព្ពាមិត្តេ**តិ ខន្ធកិលេសាភិសង្ខារមច្ចុទេវបុត្តមារសង្ខាតេ សព្ពបច្ចត្ថិកេ ។ **វសេ កត្វា**តិ អត្តនោ វសេ កត្វា។ **មោទាមិ អកុតោភយោ**តិ កុតោចិ និព្ភយោ សមាធិសុខេន, ផលនិព្ពានសុខេន ច មោទាមិ។

ឯវំ វុត្តេ សេលោ ព្រាហ្មណោ តាវទេវ ភគវតិ សញ្ជាតបសាទោ បព្ពជ្ជាបេក្ខោ ហុត្វា –

៨៣២. "ឥទំ ភោន្តោ និសាមេថ, យថា ភាសតិ ចក្ខុមា;
សល្លកត្តោ មហាវីរោ, សីហោវ នទតី វនេ។

៨៣៣ព្រហ្មភូតំ អតិតុលំ, មារសេនប្បមទ្ទនំ;
កោ ទិស្វា នប្បសីទេយ្យ, អបិ កណ្ហាភិជាតិកោ។

៨៣៤“យោ មំ ឥច្ឆតិ អន្វេតុ, យោ វា និច្ឆតិ គច្ឆតុ;
ឥធាហំ បព្ពជិស្សាមិ, វរបញ្ញស្ស សន្តិកេ”តិ។ –

គាថត្តយមាហ។ យថា តំ បរិបាកគតាយ ឧបនិស្សយសម្បត្តិយា ចោទិយមានោ។

តត្ថ **កណ្ហាភិជាតិកោ**តិ, នីចជាតិកោ, តមោតមបរាយណភាវេ ឋិតោ។

តតោ តេបិ មាណវកា ហេតុសម្បន្នតាយ តត្ថេវ បព្ពជ្ជាបេក្ខា ហុត្វា –

៨៣៥“ឯតំ ចេ រុច្ចតិ ភោតោ, សម្មាសម្ពុទ្ធសាសនំ;
មយម្បិ បព្ពជិស្សាម, វរបញ្ញស្ស សន្តិកេ”តិ។ –

គាថមាហំសុ, យថា តំ តេន សទ្ធឹ កតាធិការា កុលបុត្តា។

អថ សេលោ តេសុ មាណវកេសុ តុដ្ឋចិត្តោ តេ ទស្សេន្តោ បព្ពជ្ជញ្ច យាចមានោ –

៨៣៦“ព្រាហ្មណា តិសតា ឥមេ, យាចន្តិ បញ្ជលីកតា;
ព្រហ្មចរិយំ ចរិស្សាម, ភគវា តវ សន្តិកេ”តិ។ – គាថមាហ;

តតោ ភគវា យស្មា សេលោ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ តេសំយេវ តិណ្ណំ បុរិសសតានំ គណជេដ្ឋោ ហុត្វា រោបិតកុសលមូលោ, ឥទានិ បច្ឆិមភវេបិ តេសំយេវ អាចរិយោ ហុត្វា និព្ពត្តោ, ញាណញ្ចស្ស តេសញ្ច បរិបក្កំ, ឯហិភិក្ខុភាវស្ស ច ឧបនិស្សយោ អត្ថិ, តស្មា តេ សព្ពេវ ឯហិភិក្ខុភាវេន បព្ពជ្ជាយ បព្ពាជេន្តោ –

៨៣៧“ស្វាខាតំ ព្រហ្មចរិយំ, (សេលាតិ ភគវា) សន្ទិដ្ឋិកមកាលិកំ;
យត្ថ អមោឃា បព្ពជ្ជា, អប្បមត្តស្ស សិក្ខតោ”តិ។ – គាថមាហ;

តត្ថ **សន្ទិដ្ឋិក**ន្តិ បច្ចក្ខំ។ **អកាលិក**ន្តិ មគ្គានន្តរផលុប្បត្តិតោ ន កាលន្តរេ បត្តព្ពផលំ។ **យត្ថា**តិ យំនិមិត្តា។ មគ្គព្រហ្មចរិយនិមិត្តា ហិ បព្ពជ្ជា អមោឃា អនិប្ផលា, យត្ថាតិ វា យស្មឹ សាសនេ **អប្បមត្តស្ស** សតិវិប្បវាសរហិតស្ស តីសុ សិក្ខាសុ **សិក្ខតោ**។

ឯវញ្ច វត្វា “ឯថ, ភិក្ខវោ”តិ ភគវា អវោច។ តាវទេវ តេ សព្ពេ ឥទ្ធិមយបត្តចីវរធរា ហុត្វា សដ្ឋិវស្សិកត្ថេរា វិយ ភគវន្តំ អភិវាទេត្វា បរិវារេសុំ។ សោ ឯវំ បព្ពជិត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ សត្តមេ ទិវសេ សបរិសោ អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ១.៤០.២០៨-៣០៣) –

“នគរេ ហំសវតិយា, វីថិសាមី អហោសហំ;
មម ញាតី សមានេត្វា, ឥទំ វចនមព្រវឹ។

“ពុទ្ធោ លោកេ សមុប្បន្នោ, បុញ្ញក្ខេត្តោ អនុត្តរោ;
អាសិ សោ សព្ពលោកស្ស, អាហុតីនំ បដិគ្គហោ។

“ខត្តិយា នេគមា ចេវ, មហាសាលា ច ព្រាហ្មណា;
បសន្នចិត្តា សុមនា, បូគធម្មំ អកំសុ តេ។

“ហត្ថារោហា អនីកដ្ឋា, រថិកា បត្តិការកា;
បសន្នចិត្តា សុមនា, បូគធម្មំ អកំសុ តេ។

“ឧគ្គា ច រាជបុត្តា ច, វេសិយានា ច ព្រាហ្មណា;
បសន្នចិត្តា សុមនា, បូគធម្មំ អកំសុ តេ។

“អាឡារិកា កប្បកា ច, ន្ហាបកា មាលការកា;
បសន្នចិត្តា សុមនា, បូគជម្ហំ អកំសុ តេ។

“រជកា បេសការា ច, ចម្មការា ច ន្ហាបិតា;
បសន្នចិត្តា សុមនា, បូគជម្ហំ អកំសុ តេ។

“ឧសុការា ភមការា, ចម្មការា ច តច្ឆកា;
បសន្នចិត្តា សុមនា, បូគជម្ហំ អកំសុ តេ។

“កម្មារា សោណ្ណការា ច, តិបុលោហករា តថា;
បសន្នចិត្តា សុមនា, បូគជម្ហំ អកំសុ តេ។

“ភតកា ចេដកា ចេវ, ទាសកម្មករា ពហូ;
យថាសកេន ថាមេន, បូគជម្ហំ អកំសុ តេ។

“ឧទហារា កដ្ឋហារា, កស្សកា តិណហារកា;
យថាសកេន ថាមេន, បូគជម្ហំ អកំសុ តេ។

“បុប្ផិកា មាលិកា ចេវ, បណ្ណិកា ផលហារកា;
យថាសកេន ថាមេន, បូគជម្ហំ អកំសុ តេ។

“គណិកា កុម្ភទាសី ច, បូវិកា មច្ឆិកាបិ ច;
យថាសកេន ថាមេន, បូគជម្ហំ អកំសុ តេ។

“ឯថ សព្ពេ សមាគន្ត្វា, គណំ ពន្ធាម ឯកតោ;
អធិការំ ករិស្សាម, បុញ្ញក្ខេត្តេ អនុត្តរេ។

“តេ មេ សុត្វាន វចនំ, គណំ ពន្ធីសុ តាវទេ;
ឧបដ្ឋានសាលំ សុកតំ, ភិក្ខុសង្ឃស្ស ការយុំ។

“និដ្ឋាបេត្វាន តំ សាលំ, ឧទគ្គោ តុដ្ឋមានសោ;
បរេតោ តេហិ សព្ពេហិ, សម្ពុទ្ធមុបសង្កមិំ។

“ឧបសង្កម្ម សម្ពុទ្ធំ, លោកនាថំ នរាសភំ;
វន្ទិត្វា សត្ថុនោ បាទេ, ឥទំ វចនមព្រវិំ។

“ឥមេ តីណិ សតា វីរ, បុរិសា ឯកតោ គណា;
ឧបដ្ឋានសាលំ សុកតំ, និយ្យាទេន្តិ តុវំ មុនិ។

“ភិក្ខុសង្ឃស្ស បុរតោ, សម្បដិច្ឆត្វ ចក្ខុមា;
តិណ្ណំ សតានំ បុរតោ, ឥមា គាថា អភាសថ។

“តិសតាបិ ច ជេដ្ឋោ ច, អនុវត្តឹសុ ឯកតោ;
សម្បត្តិញ្ហិ ករិត្វាន, សព្ពេ អនុភវិស្សថ។

“បច្ឆិមេ ភវេ សម្បត្តេ, សីតិភាវមនុត្តរំ;
អជរំ អមតំ សន្តំ, និព្ពានំ ផស្សយិស្សថ។

“ឯវំ ពុទ្ធោ វិយាកាសិ, សព្ពញ្ញូ សមណុត្តរោ;
ពុទ្ធស្ស វចនំ សុត្វា, សោមនស្សំ បវេទយិំ។

“តឹសកប្បសហស្សានិ, ទេវលោកេ រមឹ អហំ;
ទេវាធិបោ បញ្ចសតំ, ទេវរជ្ជមការយឹ។

“សហស្សក្ខត្តុំ រាជា ច, ចក្កវត្តី អហោសហំ;
ទេវរជ្ជំ ករោន្តស្ស, មហាទេវា អវន្ទិសុំ។

“ឥធ មានុសកេ រជ្ជំ, បរិសា ហោន្តិ ពន្ធវា;
បច្ឆិមេ ភវេ សម្បត្តេ, វាសេដ្ឋោ នាម ព្រាហ្មណោ។

“អសីតិកោដិ និចយោ, តស្ស បុត្តោ អហោសហំ;
សេលោ ឥតិ មមំ នាមំ, ឆឡង្គេ បារមឹ គតោ។

“ជង្ឃាវិហារំ វិចរំ, សសិស្សេហិ បុរក្ខតោ;
ជដាភារិកភរិតំ, កេណិយំ នាម តាបសំ។

“បដិយត្តាហុតឹ ទិស្វា, ឥទំ វចនមព្រវឹ;
អាវាហោ វា វិវាហោ វា, រាជា វា តេ និមន្តិតោ។

“អាហុតឹ យិដ្ឋុកាមោហំ, ព្រាហ្មណេ ទេវសម្មតេ;
ន និមន្តេមិ រាជានំ, អាហុតី មេ ន វិជ្ជតិ។

“ន ចត្ថិ មយ្ហមាវាហោ, វិវាហោ មេ ន វិជ្ជតិ;
សក្យានំ នន្ទិជននោ, សេដ្ឋោ លោកេ សទេវកេ។

“សព្ពលោកហិតត្ថាយ , សព្ពសត្តសុខាវហោ;
សោ មេ និមន្តិតោ អជ្ជ, តស្សេតំ បដិយាទនំ។

“តិម្ពរូសកវណ្ណាភោ, អប្បមេយ្យោ អនូបមោ;
រូបេនាសទិសោ ពុទ្ធោ, ស្វាតនាយ និមន្តិតោ។

“ឧក្កាមុខបហដ្ឋោវ, ខទិរង្គារសន្និភោ;
វិជ្ជូបមោ មហាវីរោ, សោ មេ ពុទ្ធោ និមន្តិតោ។

“បព្ពតគ្គេ យថា អច្ចិ, បុណ្ណមាយេវ ចន្ទិមា;
នឡគ្គិវណ្ណសង្កាសោ, សោ មេ ពុទ្ធោ និមន្តិតោ។

“អសម្ភីតោ ភយាតីតោ, ភវន្តករណោ មុនិ;
សីហូបមោ មហាវីរោ, សោ មេ ពុទ្ធោ និមន្តិតោ។

“កុសលោ ពុទ្ធធម្មេហិ, អបសយ្ហោ បរេហិ សោ;
នាគូបមោ មហាវីរោ, សោ មេ ពុទ្ធោ និមន្តិតោ។

“សទ្ធម្មាចារកុសលោ, ពុទ្ធនាគោ អសាទិសោ;
ឧសភូបមោ មហាវីរោ, សោ មេ ពុទ្ធោ និមន្តិតោ។

“អនន្តវណ្ណោ អមិតយសោ, វិចិត្តសព្ពលក្ខណោ;
សក្កូបមោ មហាវីរោ, សោ មេ ពុទ្ធោ និមន្តិតោ។

“វសី គណី បតាបី ច, តេជស្សី ច ទុរាសទោ;
ព្រហ្មូបមោ មហាវីរោ, សោ មេ ពុទ្ធោ និមន្តិតោ។

“បត្តធម្មោ ទសពលោ, ពលាតិពលបារគោ;
ធរណូបមោ មហាវីរោ, សោ មេ ពុទ្ធោ និមន្តិតោ។

“សីលវីចិសមាកិណ្ណោ, ធម្មវិញ្ញាណខោភិតោ;
ឧទធូបមោ មហាវីរោ, សោ មេ ពុទ្ធោ និមន្តិតោ។

“ទុរាសទោ ទុប្បសហោ, អចលោ ឧគ្គតោ ព្រហា;
នេរូបមោ មហាវីរោ, សោ មេ ពុទ្ធោ និមន្តិតោ។

“អនន្តញាណោ អសមសមោ, អតុលោ អគ្គតំ គតោ;
គគនូបមោ មហាវីរោ, សោ មេ ពុទ្ធោ និមន្តិតោ។

“បតិដ្ឋា ភយភីតានំ, តាណោ សរណគាមិនំ;
អស្សាសកោ មហាវីរោ, សោ មេ ពុទ្ធោ និមន្តិតោ។

“អាសយោ ពុទ្ធិមន្តានំ, បុញ្ញក្ខេត្តំ សុខេសិនំ;
រតនាករោ មហាវីរោ, សោ មេ ពុទ្ធោ និមន្តិតោ។

“អស្សាសកោ វេទករោ, សាមញ្ញផលទាយកោ;
មេឃូបមោ មហាវីរោ, សោ មេ ពុទ្ធោ និមន្តិតោ។

“លោកចក្ខុ មហាតេជោ, សព្ពតមវិនោទនោ;
សូរិយូបមោ មហាវីរោ, សោ មេ ពុទ្ធោ និមន្តិតោ។

“អារម្មណវិមុត្តីសុ, សភាវទស្សនោ មុនិ;
ចន្ទូបមោ មហាវីរោ, សោ មេ ពុទ្ធោ និមន្តិតោ។

“ពុទ្ធោ សមុស្សិតោ លោកេ, លក្ខណេហិ អលង្កតោ;
អប្បមេយ្យោ មហាវីរោ, សោ មេ ពុទ្ធោ និមន្តិតោ។

“យស្ស ញាណំ អប្បមេយ្យំ, សីលំ យស្ស អនូបមំ;
វិមុត្តិ អសទិសា យស្ស, សោ មេ ពុទ្ធោ និមន្តិតោ។

“យស្ស ធីតិ អសទិសា, ថាមោ យស្ស អចិន្តិយោ;
យស្ស បរក្កមោ ជេដ្ឋោ, សោ មេ ពុទ្ធោ និមន្តិតោ។

“រាគោ ទោសោ ច មោហោ ច, វិសា សព្ពេ សមូហតា;
អគទូបមោ មហាវីរោ, សោ មេ ពុទ្ធោ និមន្តិតោ។

“ក្លេសព្យាធិពហុទុក្ខ-សព្ពតមវិនោទនោ;
វេជ្ជូបមោ មហាវីរោ, សោ មេ ពុទ្ធោ និមន្តិតោ។

“ពុទ្ធោតិ ភោ យំ វទេសិ, ឃោសោបេសោ សុទុល្លភោ;
ពុទ្ធោ ពុទ្ធោតិ សុត្វាន, បីតិ មេ ឧទបជ្ជថ។

“អព្ភន្តរំ អគណ្ហន្តំ, បីតិ មេ ពហិ និច្ឆរេ;
សោហំ បីតិមនោ សន្តោ, ឥទំ វចនមព្រវិ។

“កហំ នុ ខោ សោ ភគវា, លោកជេដ្ឋោ នរាសភោ;
តត្ថ គន្ត្វា នមស្សិស្សំ, សាមញ្ញផលទាយកំ។

“បគ្គយ្ហ ទក្ខិណំ ពាហុំ, វេទជាតោ កតញ្ជលី;
អាចិក្ខិ មេ ធម្មរាជំ, សោកសល្លវិនោទនំ។

“ឧទេន្តំវ មហាមេឃំ, នីលំ អញ្ជនសន្និភំ;
សាគរំ វិយ ទិស្សន្តំ, បស្សសេតំ មហាវនំ។

“ឯត្ថ សោ វសតេ ពុទ្ធោ, អទន្តទមកោ មុនិ;
វិនយន្តោ ច វេនេយ្យេ, ពោធេន្តោ ពោធិបក្ខិយេ។

“បិបាសិតោវ ឧទកំ, ភោជនំវ ជិឃច្ឆិតោ;
គាវី យថា វច្ឆគិទ្ធា, ឯវាហំ វិចិនិំ ជិនំ។

“អាចារឧបចារញ្ញូ, ធម្មានុច្ឆវិសំវរំ;
សិក្ខាបេមិ សកេ សិស្សេ, គច្ឆន្តេ ជិនសន្តិកំ។

“ទុរាសទា ភគវន្តោ, សីហាវ ឯកចារិនោ;
បទេ បទំ និក្ខិបន្តា, អាគច្ឆេយ្យាថ មាណវា។

“អាសីវិសោ យថា ឃោរោ, មិគរាជាវ កេសរី;
មត្តោវ កុញ្ជរោ ទន្តី, ឯវំ ពុទ្ធា ទុរាសទា។

“ឧក្កាសិតញ្ច ខិបិតំ, អជ្ឈុបេក្ខិយ មាណវា;
បទេ បទំ និក្ខិបន្តា, ឧបេថ ពុទ្ធសន្តិកំ។

“បដិសល្លានគរុកា, អប្បសទ្ទា ទុរាសទា;
ទុរូបសង្កមា ពុទ្ធា, គរូ ហោន្តិ សទេវកេ។

“យទាហំ បញ្ហំ បុច្ឆាមិ, បដិសម្មោទយាមិ វា;
អប្បសទ្ទា តទា ហោថ, មុនិភូតាវ តិដ្ឋថ។

“យំ សោ ទេសេតិ សម្ពុទ្ធោ, ខេមំ និព្ពានបត្តិយា;
តមេវត្ថំ និសាមេថ, សទ្ធម្មសវនំ សុខំ។

“ឧបសង្កម្ម សម្ពុទ្ធំ, សម្មោទី មុនិនា អហំ;
តំ កថំ វីតិសារេត្វា, លក្ខណេ ឧបធារយិំ។

“លក្ខណេ ទ្វេ ច កង្ខាមិ, បស្សាមិ តឹសលក្ខណេ;
កោសោហិតវត្ថគុយ្ហំ, ឥទ្ធិយា ទស្សយី មុនិ។

“ជិវ្ហំ និន្នាមយិត្វាន, កណ្ណសោតេ ច នាសិកេ;
បដិមសិ នលាដន្តំ, កេវលំ ឆាទយី ជិនោ។

“តស្សាហំ លក្ខណេ ទិស្វា, បរិបុណ្ណេ សព្យញ្ជនេ;
ពុទ្ធោតិ និដ្ឋំ គន្ត្វាន, សហ សិស្សេហិ បព្ពជិំ។

“សតេហិ តីហិ សហិតោ, បព្ពជឹ អនគារិយំ;
អឌ្ឍមាសេ អសម្បត្តេ, សព្ពេ បត្តាម្ហ និព្ពុតិំ។

“ឯកតោ កម្មំ កត្វាន, បុញ្ញក្ខេត្តេ អនុត្តរេ;
ឯកតោ សំសរិត្វាន, ឯកតោ វិនិវត្តយុំ។

“គោបានសិយោ ទត្វាន, បូគជម្ហេ វសី អហំ
តេន កម្មេន សុកតេន, អដ្ឋ ហេតូ លភាមហំ។

“ទិសាសុ បូជិតោ ហោមិ, ភោគា ច អមិតា មម;
បតិដ្ឋា ហោមិ សព្ពេសំ, តាសោ មម ន វិជ្ជតិ។

“ព្យាធយោ មេ ន វិជ្ជន្តិ, ទីឃាយុំ បាលយាមិ ច;
សុខុមច្ឆវិកោ ហោមិ, អាវាសេ បត្ថិតេ វសេ។

“អដ្ឋ គោបានសី ទត្វា, បូគជម្ហេ វសី អហំ;
បដិសម្ភិទារហត្តញ្ច, ឯតំ មេ អបរដ្ឋមំ។

“សព្ពវោសិតវោសានោ, កតកិច្ចោ អនាសវោ;
អដ្ឋ គោបានសី នាម, តវ បុត្តោ មហាមុនិ។

“បញ្ច ថម្ភានិ ទត្វាន, បូគជម្ហេ វសី អហំ;
តេន កម្មេន សុកតេន, បញ្ច ហេតូ លភាមហំ។

“អចលោ ហោមិ មេត្តាយ, អនូនង្គោ ភវាមហំ;
អាទេយ្យវចនោ ហោមិ, ន ធំសេមិ យថា អហំ។

“អភន្តំ ហោតិ មេ ចិត្តំ, អខិលោ ហោមិ កស្សចិ;
តេន កម្មេន សុកតេន, វិមលោ ហោមិ សាសនេ។

“សគារវោ សប្បតិស្សោ, កតកិច្ចោ អនាសវោ;
សាវកោ តេ មហាវីរ, ភិក្ខុ តំ វន្ទតេ មុនិ។

“កត្វា សុកតបល្លង្កំ, សាលាយំ បញ្ញបេសហំ;
តេន កម្មេន សុកតេន, បញ្ច ហេតូ លភាមហំ។

“ឧច្ចេ កុលេ បជាយិត្វា, មហាភោគោ ភវាមហំ;
សព្ពសម្បត្តិកោ ហោមិ, មច្ឆេរំ មេ ន វិជ្ជតិ។

“គមនេ បត្ថិតេ មយ្ហំ, បល្លង្កោ ឧបតិដ្ឋតិ;
សហ បល្លង្កសេដ្ឋេន, គច្ឆាមិ មម បត្ថិតំ។

“តេន បល្លង្កទានេន, តមំ សព្ពំ វិនោទយឹ;
សព្ពាភិញ្ញាពលប្បត្តោ, ថេរោ វន្ទតិ តំ មុនិ។

“បរកិច្ចត្តកិច្ចានិ, សព្ពកិច្ចានិ សាធយឹ;
តេន កម្មេន សុកតេន, បាវិសឹ អភយំ បុរំ។

“បរិនិដ្ឋិតសាលម្ហិ , បរិភោគមទាសហំ;
តេន កម្មេន សុកតេន, សេដ្ឋត្តំ អជ្ឈុបាគតោ។

“យេ កេចិ ទមកា លោកេ, ហត្ថិអស្សេ ទមេន្តិ យេ;
ករិត្វា ការណា នានា, ទារុណេន ទមេន្តិ តេ។

“ន ហេវំ ត្វំ មហាវីរ, ទមេសិ នរនារិយោ;
អទណ្ឌេន អសត្ថេន, ទមេសិ ឧត្តមេ ទមេ។

“ទានស្ស វណ្ណេ កិត្តេន្តោ, ទេសនាកុសលោ មុនិ;
ឯកបញ្ហំ កថេន្តោវ, ពោធេសិ តិសតេ មុនិ។

“ទន្តា មយំ សារថិនា, សុវិមុត្តា អនាសវា;
សព្ពាភិញ្ញាពលប្បត្តា, និព្ពុតា ឧបធិក្ខយេ។

“សតសហស្សិតោ កប្បេ, យំ ទានមទទី តទា;
អតិក្កន្តា ភយា សព្ពេ, សាលាទានស្សិទំ ផលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ –

៨៣៨. “យំ តំ សរណមាគម្ហ, ឥតោ អដ្ឋមេ ចក្ខុម;
សត្តរត្តេន ភគវា, ទន្តាម្ហ តវ សាសនេ”តិ។ –

គាថមាហ ។ តស្សត្ថោ – បញ្ចហិ ចក្ខូហិ **ចក្ខុម** ភគវា យស្មា មយំ ឥតោ អតីតេ **អដ្ឋមេ** ទិវសេ តំ សរណំ **អគមិម្ហ**។ តស្មា សត្តរត្តេន តវ សាសនេ ទមកេន **ទន្តា អម្ហ,** អហោ **តេ** សរណគមនស្ស អានុភាវោតិ។ តតោ បរំ –

៨៣៩. “តុវំ ពុទ្ធោ តុវំ សត្ថា, តុវំ មារាភិភូ មុនិ;
តុវំ អនុសយេ ឆេត្វា, តិណ្ណោ តារេសិមំ បជំ។

៨៤០. “ឧបធី តេ សមតិក្កន្តា, អាសវា តេ បទាលិតា;
សីហោវ អនុបាទានោ, បហីនភយភេរវោ”តិ។ –

ឥមាហិ ទ្វីហិ គាថាហិ អភិត្ថវិត្វា ឱសានគាថាយ សត្ថារំ វន្ទនំ យាចតិ –

៨៤១. “ភិក្ខវោ តិសតា ឥមេ, តិដ្ឋន្តិ បញ្ជលីកតា;
បាទេ វីរ បសារេហិ, នាគា វន្ទន្តុ សត្ថុនោ”តិ។

តត្ថ **តុវំ ពុទ្ធោ**តិ ត្វមេវ ឥមស្មិំ លោកេ សព្ពញ្ញុពុទ្ធោ។ ទិដ្ឋធម្មិកាទិអត្ថេន សត្តានំ អនុសាសនតោ ត្វមេវ **សត្ថា**។ សព្ពេសំ មារានំ អភិភវនតោ **មារាភិភូ**។ មុនិភាវតោ **មុនិ។ អនុសយេ ឆេត្វា**តិ កាមរាគាទិកេ អនុសយេ អរិយមគ្គសត្ថេន ឆិន្ទិត្វា។ **តិណ្ណោ**តិ សយំ សំសារមហោឃំ តិណ្ណោ, ទេសនាហត្ថេន ឥមំ **បជំ** សត្តកាយំ តារេសិ។ **ឧបធី**តិ ខន្ធូបធិអាទយោ សព្ពេ ឧបធី។ **អនុបាទានោ**តិ សព្ពសោ បហីនកាមុបាទានាទិកោ។ ឯវំ វត្វា ថេរោ សបរិសោ សត្ថារំ អភិវន្ទតីតិ។

សេលត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. កាឡិគោធាបុត្តភទ្ទិយត្ថេរគាថាវណ្ណនា

យាតំ មេ ហត្ថិគីវាយាតិអាទិកា អាយស្មតោ ភទ្ទិយត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ មហាភោគកុលេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ ឯកទិវសំ សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុណន្តោ សត្ថារា ឯកំ ភិក្ខុំ ឧច្ចាកុលិកានំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបិយមានំ ទិស្វា សយម្បិ តំ ឋានន្តរំ បត្ថេត្វា សត្ថាហំ ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស មហាទានំ ទត្វា បណិធានំ អកាសិ។ សត្ថាបិស្ស អនន្តរាយេន សមិជ្ឈនភាវំ ទិស្វា ព្យាកាសិ។ សោបិ តំ ព្យាករណំ សុត្វា ឧច្ចាកុលិកសំវត្តនិកំ កម្មំ បុច្ឆិត្វា ធម្មស្សវនស្ស ការាបនំ, ធម្មមណ្ឌបេ អាសនទានំ, ពីជនីទានំ, ធម្មកថិកានំ បូជាសក្ការករណំ, ឧបោសថាគារេ បដិស្សយទានន្តិ ឯវមាទី យាវជីវំ ពហុបុញ្ញំ កត្វា តតោ ចុតោ ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ កស្សបស្ស ភគវតោ អបរភាគេ អម្ហាកំ ភគវតោ ឧប្បត្តិយា បុរេតរំ ពារាណសិយំ កុដុម្ពិយឃរេ និព្ពត្តោ សម្ពហុលេ បច្ចេកពុទ្ធេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា ឯកស្មិំយេវ ឋានេ សមាគន្ត្វា ភត្តវិស្សគ្គំ ករោន្តេ ទិស្វា តត្ថ បាសាណផលកានិ អត្ថរិត្វា បាទោទកាទី ឧបដ្ឋបេន្តោ យាវជីវំ ឧបដ្ឋហិ។

សោ ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ ទេវមនុស្សេសុ សំសរិត្វា ឥមស្មឹ ពុទ្ធុប្បាទេ កបិលវត្ថុនគរេ សាកិយរាជកុលេ និព្ពត្តិ, **ភទ្ទិយោ**តិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ អនុរុទ្ធាទីហិ បញ្ចហិ ខត្តិយេហិ សទ្ធឹ សត្ថរិ អនុបិយម្ពវនេ វិហរន្តេ សត្ថុ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ តំ សត្ថា អបរភាគេ ជេតវនេ អរិយគណមជ្ឈេ និសិន្នោ ឧច្ចាកុលិកានំ ភិក្ខូនំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេសិ។ សោ ផលសុខេន និព្ពានសុខេន ច វីតិនាមេន្តោ អរញ្ញគតោបិ រុក្ខមូលគតោបិ សុញ្ញាគារគតោបិ “អហោ សុខំ, អហោ សុខ”ន្តិ អភិក្ខណំ ឧទានំ ឧទានេសិ។ តំ សុត្វា ភិក្ខូ សត្ថុ អារោចេសុំ – “អាយស្មា ភទ្ទិយោ កាឡិគោធាយ បុត្តោ អភិក្ខណំ ‘អហោ សុខំ, អហោ សុខ’ន្តិ វទតិ, អនភិរតោ មញ្ញេ ព្រហ្មចរិយំ ចរតី”តិ។ សត្ថា តំ បក្កោសាបេត្វា “សច្ចំ កិរ ត្វំ, ភទ្ទិយ, អភិក្ខណំ ‘អហោ សុខំ, អហោ សុខ’ន្តិ វទសី”តិ បុច្ឆិ។ សោ “សច្ចំ ភគវា”តិ បដិជានិត្វា “បុព្ពេ មេ, ភន្តេ, រជ្ជំ ការេន្តស្ស សុសំវិហិតារក្ខោ អហោសិ, តថាបិ ភីតោ ឧព្ពិគ្គោ ឧស្សង្កិតោ វិហាសឹ។ ឥទានិ បន បព្ពជិតោ អភីតោ អនុព្ពិគ្គោ អនុស្សង្កិតោ វិហរាមី”តិ វត្វា –

៨៤២“យាតំ មេ ហត្ថិគីវាយ, សុខុមា វត្ថា បធារិតា;
សាលីនំ ឱទនោ ភុត្តោ, សុចិមំសូបសេចនោ។

៨៤៣“សោជ្ជ ភទ្ទោ សាតតិកោ, ឧញ្ឆាបត្តាគតេ រតោ;
ឈាយតិ អនុបាទានោ, បុត្តោ គោធាយ ភទ្ទិយោ។

៨៤៤“បំសុកូលី សាតតិកោ, ឧញ្ឆាបត្តាគតេ រតោ;
ឈាយតិ អនុបាទានោ, បុត្តោ គោធាយ ភទ្ទិយោ។

៨៤៥“បិណ្ឌបាតី សាតតិកោ…បេ….។
៨៤៦“តេចីវរី សាតតិកោ…បេ….។
៨៤៧“សបទានចារី សាតតិកោ…បេ….។
៨៤៨“ឯកាសនី សាតតិកោ…បេ….។
៨៤៩“បត្តបិណ្ឌី សាតតិកោ…បេ….។
៨៥០“ខលុបច្ឆាភត្តី សាតតិកោ…បេ….។
៨៥១“អារញ្ញិកោ សាតតិកោ…បេ….។
៨៥២“រុក្ខមូលិកោ សាតតិកោ…បេ….។
៨៥៣“អព្ភោកាសី សាតតិកោ…បេ….។
៨៥៤“សោសានិកោ សាតតិកោ…បេ….។
៨៥៥“យថាសន្ថតិកោ សាតតិកោ…បេ….។
៨៥៦“នេសជ្ជិកោ សាតតិកោ…បេ….។
៨៥៧“អប្បិច្ឆោ សាតតិកោ…បេ….។
៨៥៨“សន្តុដ្ឋោ សាតតិកោ…បេ….។
៨៥៩“បវិវិត្តោ សាតតិកោ…បេ….។
៨៦០“អសំសដ្ឋោ សាតតិកោ…បេ….។
៨៦១“អារទ្ធវីរិយោ សាតតិកោ…បេ….។
៨៦២“ហិត្វា សតបលំ កំសំ, សោវណ្ណំ សតរាជិកំ;
អគ្គហឹ មត្តិកាបត្តំ, ឥទំ ទុតិយាភិសេចនំ។

៨៦៣“ឧច្ចេ មណ្ឌលិបាការេ, ទឡ្ហមដ្ដាលកោដ្ឋកេ;
រក្ខិតោ ខគ្គហត្ថេហិ, ឧត្តសំ វិហរឹ បុរេ។

៨៦៤“សោជ្ជ ភទ្ទោ អនុត្រាសី, បហីនភយភេរវោ;
ឈាយតិ វនមោគយ្ហ, បុត្តោ គោធាយ ភទ្ទិយោ។

៨៦៥“សីលក្ខន្ធេ បតិដ្ឋាយ, សតឹ បញ្ញញ្ច ភាវយំ;
បាបុណឹ អនុបុព្ពេន, សព្ពសំយោជនក្ខយ”ន្តិ។ –

ឥមាហិ គាថាហិ សត្ថុ បុរតោ សីហនាទំ នទិ។

តត្ថ **យាតំ មេ ហត្ថិគីវាយា**តិ, ភន្តេ, បុព្ពេ មយា គច្ឆន្តេនាបិ ហត្ថិគីវាយ ហត្ថិក្ខន្ធេ និសីទិត្វា យាតំ ចរិតំ។ វត្ថានិ បរិហរន្តេនាបិ **សុខុមា** សុខសម្ផស្សា កាសិកវត្ថវិសេសា ធារិតា។ ឱទនំ ភុញ្ជន្តេនាបិ តិវស្សិកានំ បុរាណគន្ធសាលីនំ ឱទនោ តិត្តិរកបិញ្ជរាទិនា សុចិនា មំសេន ឧបសិត្តតាយ **សុចិមំសូបសេចនោ** ភុត្តោ, តថាបិ តំ សុខំ ន មយ្ហំ ចិត្តបរិតោសករំ អហោសិ, យថា ឯតរហិ វិវេកសុខន្តិ ទស្សេន្តោ អាហ “**សោជ្ជ ភទ្ទោ**”តិអាទិ។ ឯត្ថ ច ហត្ថិគ្គហណេនេវ អស្សរថយានានិ, វត្ថគ្គហណេន សព្ពរាជាលង្ការា, ឱទនគ្គហណេន សព្ពភោជនវិកតិ គហិតាតិ វេទិតព្ពំ។ **សោជ្ជា**តិ សោ អជ្ជ ឯតរហិ បព្ពជ្ជាយំ ឋិតោ។ **ភទ្ទោ**តិ សីលាទិគុណេហិ សមន្នាគតត្តា ភទ្ទោ។ **សាតតិកោ**តិ សមណធម្មេ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារេ សាតច្ចយុត្តោ។ **ឧញ្ឆាបត្តាគតេ រតោ**តិ ឧញ្ឆាចរិយាយ បត្តេ អាគតេ បត្តបរិយាបន្នេ អភិរតោ, តេនេវ សន្តុដ្ឋោតិ អធិប្បាយោ។ **ឈាយតី**តិ ផល

សមាបត្តិឈានេន ឈាយតិ។ **បុត្តោ គោធាយា**តិ កាឡិគោធាយ នាម ខត្តិយាយ បុត្តោ។ **ភទ្ទិយោ**តិ ឯវំនាមោ អត្តានមេវ ថេរោ អញ្ញំ វិយ កត្វា វទតិ។

គហបតិចីវរំ បដិក្ខិបិត្វា បំសុកូលិកង្គសមាទានេន **បំសុកូលិកោ**។ សង្ឃភត្តំ បដិក្ខិបិត្វា បិណ្ឌបាតិកង្គសមាទានេន **បិណ្ឌបាតិកោ**។ អតិរេកចីវរំ បដិក្ខិបិត្វា តេចីវរិកង្គសមាទានេន **តេចីវរិកោ**។ លោលុប្បចារំ បដិក្ខិបិត្វា សបទានចារិកង្គសមាទានេន **សបទានចារី**។ នានាសនភោជនំ បដិក្ខិបិត្វា ឯកាសនិកង្គសមាទានេន **ឯកាសនិកោ**។ ទុតិយកភាជនំ បដិក្ខិបិត្វា បត្តបិណ្ឌិកង្គសមាទានេន **បត្តបិណ្ឌិកោ**។ អតិរិត្តភោជនំ បដិក្ខិបិត្វា ខលុបច្ឆាភត្តិកង្គសមាទានេន **ខលុបច្ឆាភត្តិកោ**។ គាមន្តសេនាសនំ បដិក្ខិបិត្វា អារញ្ញិកង្គសមាទានេន **អារញ្ញិកោ**។ ឆន្នវាសំ បដិក្ខិបិត្វា រុក្ខមូលិកង្គសមាទានេន **រុក្ខមូលិកោ**។ ឆន្នរុក្ខមូលានិ បដិក្ខិបិត្វា អព្ភោកាសិកង្គសមាទានេន **អព្ភោកាសិកោ**។ នសុសានំ បដិក្ខិបិត្វា សោសានិកង្គសមាទានេន **សោសានិកោ**។ សេនាសនលោលុប្បំ បដិក្ខិបិត្វា យថាសន្ថតិកង្គសមាទានេន **យថាសន្ថតិកោ**។ សយនំ បដិក្ខិបិត្វា នេសជ្ជិកង្គសមាទានេន **នេសជ្ជិកោ** ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារតោ បន ធុតង្គកថា **វិសុទ្ធិមគ្គេ** (វិសុទ្ធិ. ១.២២ អាទយោ) វុត្តនយេនេវ គហេតព្ពា។

ឧច្ចេតិ ឧច្ចាទិដ្ឋានេ, ឧបរិបាសាទតាយ វា ឧច្ចេ។ **មណ្ឌលិបាការេ**តិ មណ្ឌលាការេន បាការបរិក្ខិត្តេ។ **ទឡ្ហមដ្ដាលកោដ្ឋកេ**តិ ថិរេហិ អដ្ដាលេហិ ទ្វារកោដ្ឋកេហិ ច សមន្នាគតេ, នគរេតិ អត្ថោ។

សតី បញ្ញា ចតិ ឯត្ថ សតិសីសេន សមាធិ វទតិ។ ផលសមាបត្តិនិរោធសមាបត្តិយោ សន្ធាយ “សតី បញ្ញា ច ភាវយ”ន្តិ វុត្តោ។ សេសំ តត្ថ តត្ថ វុត្តនយត្តា ឧត្តានមេវ។

ឯវំ ថេរោ សត្ថុ សម្មុខា សីហនាទំ នទិ។ តំ សុត្វា ភិក្ខូ អភិប្បសន្នា អហេសុំ។

កាឡិគោធាបុត្តភទ្ទិយត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. អង្គុលិមាលត្ថេរគាថាវណ្ណនា

គច្ឆំ វទេសីតិអាទិកា អាយស្មតោ អង្គុលិមាលត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ដូបនិស្សយំ កុសលំ ឧបចិនិត្វា ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ សាវត្ថិយំ កោសលរញ្ញោ បុរោហិតស្ស ភគ្គវស្ស នាម ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ។ តស្ស ជាតទិវសេ សកលនគរេ អាវុធានិ បជ្ជលិំសុ, រញ្ញោ ច មង្គលាវុធំ សយនបិដ្ឋេ ឋបិតំ បជ្ជលិ, តំ ទិស្វា រាជា ភីតោ សំវិគ្គោ និទ្ទំ ន លភិ។ បុរោហិតោ តាយំ វេលាយំ នក្ខត្តយោគំ ឧល្លោកេន្តោ “ចោរនក្ខត្តេន ជាតោ”តិ សន្និដ្ឋានមកាសិ។ សោ វិភាតាយ រត្តិយា រញ្ញោ សន្តិកំ គតោ សុខសេយ្យំ បុច្ឆិ។ រាជា “កុតោ, អាចរិយ, សុខសេយ្យំ, រត្តិយំ មយ្ហំ មង្គលាវុធំ បជ្ជលិ, តស្ស កោ នុ ខោ វិបាកោ ភវិស្សតី”តិ? “មា ភាយិ, មហារាជ, មយ្ហំ ឃរេ ទារកោ ជាតោ។ តស្ស អានុភាវេន សកលនគរេបិ អាវុធានិ បជ្ជលិំសូ”តិ។ “កិំ ភវិស្សតិ, អាចរិយា”តិ? “ទារកោ ចោរោ ភវិស្សតី”តិ។ “កិំ ឯកចារី ចោរោ, ឧទាហុ គណជេដ្ឋកោ”តិ? “ឯកចារិកោ, ទេវ”។ “កិំ នំ មារេមា”តិ? “ឯកចារិកោ ចេ, បដិជគ្គថ តាវ ន”ន្តិ អាហ។ តស្ស នាមំ ករោន្តា យស្មា ជាយមានោ រញ្ញោ ចិត្តំ វិហេសេន្តោ ជាតោ, តស្មា **ហិំសកោ**តិ កត្វា បច្ឆា ទិដ្ឋំ អទិដ្ឋន្តិ វិយ **អហិំសកោ**តិ វោហរិំសុ។

សោ វយប្បត្តោ បុព្ពកម្មពលេន សត្តន្នំ ហត្ថីនំ ពលំ ធារេតិ។ តស្សិទំ បុព្ពកម្មំ – ពុទ្ធសុញ្ញេ លោកេ កស្សកោ ហុត្វា និព្ពត្តោ ឯកំ បច្ចេកពុទ្ធំ វស្សោទកេន តិន្តំ អល្លចីវរំ សីតបីឡិតំ អត្តនោ ខេត្តភូមិ ឧបគតំ ទិស្វា “បុញ្ញក្ខេត្តំ មេ ឧបដ្ឋិត”ន្តិ សោមនស្សជាតោ អគ្គិំ កត្វា អទាសិ។ សោ តស្ស កម្មស្ស ពលេន និព្ពត្តនិព្ពត្តដ្ឋានេ ថាមជវពលសម្បន្នោ ច ហុត្វា ឥមស្មិំ បច្ឆិមត្តភាវេ សត្តន្នំ ហត្ថីនំ ពលំ ធារេតិ។ សោ តក្កសិលំ គន្ត្វា ទិសាបាមោក្ខស្ស អាចរិយស្ស សន្តិកេ ធម្មន្តេវាសី ហុត្វា សិប្បំ ឧគ្គណ្ហតោ អាចរិយព្រាហ្មណំ តស្ស ភរិយញ្ច សក្កច្ចំ បដិជគ្គតិ។ តេនស្ស សា ព្រាហ្មណី គេហេ លព្ភមានេន ភត្តាទិនា សង្គហំ ករោតិ។ តំ អសហមានា អញ្ញេ មាណវា អាចរិយេន សទ្ធិំ ភេទំ អកំសុ។ ព្រាហ្មណោ តេសំ វចនំ ទ្វេ តយោ វារេ អសទ្ទហន្តោ ហុត្វា បច្ឆា សទ្ទហិត្វា “មហាពលោ មាណវោ, ន សក្កា កេនចិ មារាបេតុំ, ឧបាយេន នំ មារេស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា និដ្ឋិតសិប្បំ អត្តនោ នគរំ គន្តុំ អាបុច្ឆន្តំ មាណវំ អាហ – “តាត អហិំសក, និដ្ឋិតសិប្បេន នាម អន្តេវាសិនា អាចរិយស្ស គរុទក្ខិណា ទាតព្ពា, តំ មយ្ហំ ទេហី”តិ។ “សាធុ, អាចរិយ, កិំ ទស្សាមី”តិ? “មនុស្សានំ សហស្សទក្ខិណហត្ថង្គុលិយោ អានេហី”តិ។ ព្រាហ្មណស្ស កិរ អយមស្ស អធិប្បាយោ – ពហូសុ មារិយមានេសុ ឯកន្តតោ ឯកោ នំ មារេយ្យាតិ ។ តំ សុត្វា អហិំសកោ អត្តនោ ចិរបរិចិតំ និក្ករុណតំ បុរក្ខត្វា សន្នទ្ធបញ្ចាវុធោ កោសលរញ្ញោ វិ

ជិតេ ជាលិនំ វនំ បវិសិត្វា មហាមគ្គសមីបេ បព្ពតន្តរេ វសន្តោ បព្ពតសិខរេ ឋត្វា មគ្គេន គច្ឆន្តេ មនុស្សេ ឱលោកេត្វា វេគេន គន្ត្វា អង្គុលិយោ គហេត្វា រុក្ខគ្គេ ឱលម្ពេសិ។ តា គិជ្ឈាបិ កាកាបិ ខាទឹសុ, ភូមិយំ និក្ខិត្តា បូតិភាវំ អគមំសុ។ ឯវំ គណនាយ អបរិបូរមានាយ លទ្ធា លទ្ធា អង្គុលិយោ សុត្តេន គន្ថិត្វា មាលំ កត្វា យញ្ញោបចិតំ វិយ អំសេ ឱលម្ពេសិ។ តតោ បដ្ឋាយ **អង្គុលិមាលោ**ត្វេវស្ស សមញ្ញា អហោសិ។

ឯវំ តស្មឹ មនុស្សេ មារេន្តេ មគ្គោ អវឡញ្ជោ អហោសិ។ សោ មគ្គេ មនុស្សេ អលភន្តោ គាមូបចារំ គន្ត្វា និលីយិត្វា អាគតាគតេ មនុស្សេ មារេត្វា អង្គុលិយោ គហេត្វា គច្ឆតិ។ តំ ញត្វា មនុស្សា គាមតោ អបក្កមឹសុ, គាមា សុញ្ញា អហេសុំ, តថា និគមា ជនបទា ច។ ឯវំ តេន សោ បទេសោ ឧព្ពាសិតោ អហោសិ។ អង្គុលិមាលស្ស ច ឯកាយ ឩនា សហស្សអង្គុលិយោ សង្គហា អហេសុំ។ អថ មនុស្សា តំ ចោរុបទ្ទវំ កោសលរញ្ញោ អារោចេសុំ។ រាជា បាតោវ នគរេ ភេរឹ ចរាបេសិ, “សីឃំ អង្គុលិមាលចោរំ គណ្ហាម, ពលកាយោ អាគច្ឆតូ”តិ។ តំ សុត្វា អង្គុលិមាលស្ស មាតា មន្តាណី នាម ព្រាហ្មណី តស្ស បិតរំ អាហ – “បុត្តោ កិរ តេ ចោរោ ហុត្វា ឥទញ្ចិទញ្ច ករោតិ, តំ ‘ព្លទិសំ មាករី’តិ សញ្ញាបេត្វា អានេហិ, អញ្ញថា នំ រាជា ឃាតេយ្យា”តិ។ ព្រាហ្មណោ “ន មយ្ហំ តាទិសេហិ បុត្តេហិ អត្ថោ, រាជា យំ វា តំ វា ករោតូ”តិ អាហ ។ អថ ព្រាហ្មណី បុត្តសិនេហេន បាថេយ្យំ គហេត្វា “មម បុត្តំ សញ្ញាបេត្វា អានេស្សាមី”តិ មគ្គំ បដិបជ្ជិ។

ភគវា “អយំ ‘អង្គុលិមាលំ អានេស្សាមី’តិ គច្ឆតិ, សចេ សា គមិស្សតិ, អង្គុលិមាលោ ‘អង្គុលិសហស្សំ បូរេស្សាមី’តិ មាតរម្បិ មារេស្សតិ។ សោ ច បច្ឆិមភវិកោ, សចាហំ ន គមិស្សំ, មហាជានិ អភវិស្សា”តិ ញត្វា បច្ឆាភត្តំ បិណ្ឌបាតបដិក្កន្តោ សយមេវ បត្តចីវរំ គហេត្វា អង្គុលិមាលំ ឧទ្ទិស្ស តឹសយោជនិកំ មគ្គំ បទសាវ បដិបជ្ជមានោ អន្តរាមគ្គេ គោបាលកាទីហិ វារិយមានោបិ ជាលិនំ វនំ ឧបគច្ឆិ។ តស្មិញ្ច ខណេ តស្ស មាតា តេន ទិដ្ឋា, សោ មាតរំ ទូរតោវ ទិស្វា “មាតរម្បិ មារេត្វា អជ្ជ ឩនង្គុលឹ បូរេស្សាមី”តិ អសឹ ឧក្ខិបិត្វា ឧបធាវិ។ តេសំ ឧភិន្នំ អន្តរេ ភគវា អត្តានំ ទស្សេសិ។ អង្គុលិមាលោ ភគវន្តំ ទិស្វា “កឹ មេ មាតរំ វធិត្វា អង្គុលិយា គហិតេន? ជីវតុ មេ មាតា, យំនូនាហំ ឥមំ សមណំ ជីវិតា វោរោបេត្វា អង្គុលឹ គណ្ហេយ្យ”ន្តិ ឧក្ខិត្តាសិកោ ភគវន្តំ បិដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោ អនុពន្ធិ។ អថ ខោ ភគវា តថារូបំ ឥទ្ធាភិសង្ខារំ អភិសង្ខាសិ, យថា បកតិឥរិយាបថេន គច្ឆន្តម្បិ អត្តានំ អង្គុលិមាលោ សព្ពថាមេន ធាវន្តោបិ ន សក្កោតិ សម្បាបុណិតុំ។ សោ បរិហីនជវោ ឃុរុឃុរុបស្សាសី កច្ឆេហិ សេទំ មុញ្ចន្តោ បទំ ឧទ្ធរិតុម្បិ អសក្កោន្តោ ខាណុ វិយ ឋិតោ ភគវន្តំ “តិដ្ឋ តិដ្ឋ, សមណា”តិ អាហ។ ភគវា គច្ឆន្តោវ “ឋិតោ អហំ, អង្គុលិមាល, ត្វញ្ច តិដ្ឋា”តិ អាហ។ សោ “ឥមេ ខោ សមណា សក្យបុត្តិយា សច្ចវាទិនោ, អយំ សមណោ គច្ឆន្តោយេវ ‘ឋិតោ អហំ, អង្គុលិមាល, ត្វញ្ច តិដ្ឋា’តិ អាហ, អហញ្ចម្ហិ ឋិតោ, កោ នុ ខោ ឥមស្ស អធិប្បាយោ, បុច្ឆិត្វា នំ ជានិស្សាមី”តិ ភគវន្តំ គាថាយ អជ្ឈភាសិ –

៨៦៦. “គច្ឆំ វទេសិ សមណ ឋិតោម្ហិ, មមញ្ច ព្រូសិ ឋិតមដ្ឋិតោតិ;
បុច្ឆាមិ តំ សមណ ឯតមត្ថំ, កថំ ឋិតោ ត្វំ អហមដ្ឋិតោម្ហី”តិ។

តត្ថ **សមណា**តិ ភគវន្តំ អាលបតិ។ **មមន្តិ** មំ។ **កថន្តិ** កេនាការេន។ អយញ្ហេត្ថ អត្ថោ – សមណ, ត្វំ គច្ឆន្តោវ សមានោ “ឋិតោម្ហី”តិ វទេសិ។ មមញ្ច ឋិតំយេវ “អដ្ឋិតោ”តិ ព្រូសិ, វទេសិ។ ការណេនេត្ថ ភវិតព្ពំ, តស្មា តំ សមណំ អហំ ឯវមត្ថំ បុច្ឆាមិ។ កថំ កេនាការេន ត្វំ ឋិតោ អហោសិ, អហញ្ច អដ្ឋិតោម្ហីតិ។ ឯវំ វុត្តេ ភគវា –

៨៦៧. “ឋិតោ អហំ អង្គុលិមាល សព្ពទា, សព្ពេសុ ភូតេសុ និធាយ ទណ្ឌំ;
តុវញ្ច បាណេសុ អសញ្ញតោសិ, តស្មា ឋិតោហំ តុវមដ្ឋិតោសី”តិ។ –

គាថាយ តំ អជ្ឈភាសិ។

តត្ថ **ឋិតោ អហំ, អង្គុលិមាល, សព្ពទា, សព្ពេសុ ភូតេសុ និធាយ ទណ្ឌ**ន្តិ, អង្គុលិមាល, អហំ សព្ពទា សព្ពកាលេ អាទិមជ្ឈបរិយោសានេសុ តសថាវរភេទេសុ សព្ពេសុ សត្តេសុ ទណ្ឌំ និធាយ និហិតទណ្ឌោ និហិតសត្ថោ លជ្ជី ទយាបន្នោ, តតោ អញ្ញថា អវត្តនតោ ឯវរូបេនេវ ឋិតោ។ **តុវញ្ច បាណេសុ អសញ្ញតោសី**តិ ត្វំ បន សត្តេសុ សញ្ញមរហិតោ អសិ, លុទ្ទោ លោហិតបាណិ ហតបហតេ និវិដ្ឋោ អទយាបន្នោ, តស្មា អសញ្ញតោ វិរតិវសេន អដ្ឋិតោ។ តតោ ឯវ តាសុ តាសុ គតីសុ បរិព្ភមនតោបិ តុវំ ឥទានិ ឥរិយាបថេន ឋិតោបិ អដ្ឋិតោ អសិ, អហំ បន វុត្តប្បការេន ឋិតោតិ។ តតោ អង្គុលិមាលោ យថាភុច្ចគុណប្បភាវិតស្ស ជលតលេ តេលស្ស វិយ សកលំ លោកំ អភិព្យាបេត្វា ឋិតស្ស ភគវតោ កិត្តិសទ្ទស្ស សុតបុព្ពត្តា ហេតុសម្បត្តិយា ញាណស្ស ច បរិបាកគតត្តា “អយំ សោ ភគវា”តិ សញ្ជាតបីតិសោមនស្សោ “មហា អយំ សីហនាទោ, មហន្តំ គជ្ជិតំ, នយិទំ អញ្ញស្ស

ភវិស្សតិ, សមណស្ស មញ្ញេ គោតមស្ស ឯតំ គជ្ជិតំ, ទិដ្ឋោ វតម្ហិ មហេសិនា សម្មាសម្ពុទ្ធេន, មយ្ហំ សង្គហករណត្ថំ ភគវា ឥធាគតោ’’តិ ចិន្តេត្វា –

៨៦៨. ‘‘ចិរស្សំ វត មេ មហិតោ មហេសី, មហាវនំ សមណោ បច្ចុបាទិ;
សោហំ ចជិស្សាមិ សហស្សបាបំ, សុត្វាន គាថំ តវ ធម្មយុត្ត’’ន្តិ។ –

ឥមំ គាថំ អភាសិ។

តត្ថ **ចិរស្សំ វតា**តិ ចិរកាលេន វត។ **មេ**តិ មយ្ហំ អនុគ្គហត្ថាយ។ **មហិតោ**តិ សទេវកេន លោកេន មហតិយា បូជាយ បូជិតោ។ មហន្តេ សីលក្ខន្ធាទិគុណេ ឯសិ, គវេសីតិ មហេសី។ **មហាវនំ សមណោ បច្ចុបាទី**តិ ឥមំ មហារញ្ញំ សមិតសព្ពបាបោ ភគវា បដិបជ្ជិ។ **សោហំ ចជិស្សាមិ សហស្សបាបំ, សុត្វាន គាថំ តវ ធម្មយុត្ត**ន្តិ សោហំ ធម្មយុត្តំ ធម្មូបសំហិតំ តវ គាថំ សុណឹ។ សោហំ តំ សុត្វាន ‘‘ចិរស្សម្បិ ចិរកាលេនបិ សង្កតំ បរិចិតំ បាប សហស្សំ បជហិស្ស’’ន្តិ ចិន្តេត្វា ឥទានិ នំ អញ្ញទត្ថុ បរិច្ចជិស្សាមីតិ អត្ថោ។ ឯវំ បន វត្វា យថា បដិបជ្ជិ, យថា ច ភគវតា អនុគ្គហិតោ, តំ ទស្សេតុំ –

៨៦៩. ‘‘ឥច្ចេវ ចោរោ អសិមាវុធញ្ច, សោព្ភេ បបាតេ នរកេ អន្វកាសិ;
អវន្ទិ ចោរោ សុគតស្ស បាទេ, តត្ថេវ បព្ពជ្ជមយាចិ ពុទ្ធំ។

៨៧០. ‘‘ពុទ្ធោ ច ខោ ការុណិកោ មហេសិ, យោ សត្ថា លោកស្ស សទេវកស្ស;
តមេហិ ភិក្ខូតិ តទា អវោច, ឯសេវ តស្ស អហុ ភិក្ខុភាវោ’’តិ។

សង្គីតិការា ឥមា ទ្វេ គាថា បបេសុំ។

តត្ថ **ឥច្ចេវា**តិ ឥតិ ឯវ ឯវំ វត្វា អនន្តរមេវ។ **ចោរោ**តិ អង្គុលិមាលោ។ **អសិ**ន្តិ ខគ្គំ។ **អាវុធ**ន្តិ សេសាវុធំ។ **សោព្ភេ**តិ សមន្តតោ ឆិន្នតដេ។ **បបាតេ**តិ ឯកតោ ឆិន្នតដេ។ **នរកេ**តិ ភូមិយា ផលិតវិវរេ។ ឥធ បន តីហិបិ បទេហិ យត្ថ បតិតំ អញ្ញេន គហេតុំ ន សក្កា, តាទិសំ បព្ពតន្តរមេវ វទតិ។ **អន្វកាសី**តិ អនុ អកាសិ, បញ្ចវិធម្បិ អត្តនោ អាវុធំ អនុ ខិបិ ឆឌ្ឌេសិ, តានិ ឆឌ្ឌេត្វា ភគវតោ បាទេសុ សិរសា និបតិត្វា ‘‘បព្ពាជេថ មំ, ភន្តេ’’តិ អាហ។ តេន វុត្តំ ‘‘**អវន្ទិ ចោរោ សុគតស្ស បាទេ, តត្ថេវ បព្ពជ្ជមយាចិ ពុទ្ធ**’’ន្តិ។ ឯវំ តេន បព្ពជ្ជាយ យាចិតាយ សត្ថា តស្ស បុរិមកម្មំ ឱលោកេន្តោ ឯហិភិក្ខុភាវាយ ហេតុសម្បត្តឹ ទិស្វា ទក្ខិណហត្ថំ បសារេត្វា – ‘‘ឯហិ, ភិក្ខុ, ស្វាខាតោ ធម្មោ, ចរ ព្រហ្មចរិយំ, សម្មា ទុក្ខស្ស អន្តកិរិយាយា’’តិ អាហ។ សា ឯវ ច តស្ស បព្ពជ្ជា ឧបសម្បទា ច អហោសិ។ តេនាហ ‘‘**តមេហិ ភិក្ខូតិ តទា អវោច, ឯសេវ តស្ស អហុ ភិក្ខុភាវោ**’’តិ។

ឯវំ ថេរោ សត្ថុ សន្តិកេ ឯហិភិក្ខុភាវេន បព្ពជ្ជំ ឧបសម្បទញ្ច លភិត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ អរហត្តំ បត្វា វិមុត្តិសុខំ បដិសំវេទេន្តោ បីតិសោមនស្សជាតោ ឧទានវសេន –

៨៧១. ‘‘យោ ច បុព្ពេ បមជ្ជិត្វា, បច្ឆា សោ នប្បមជ្ជតិ;
សោមំ លោកំ បភាសេតិ, អព្ភា មុត្តោវ ចន្ទិមា។

៨៧២. ‘‘យស្ស បាបំ កតំ កម្មំ, កុសលេន បិធីយតិ;
សោមំ លោកំ បភាសេតិ, អព្ភា មុត្តោវ ចន្ទិមា។

៨៧៣. ‘‘យោ ហវេ ទហរោ ភិក្ខុ, យុញ្ជតិ ពុទ្ធសាសនេ;
សោមំ លោកំ បភាសេតិ, អព្ភា មុត្តោវ ចន្ទិមា’’តិ។ – គាថត្តយំ អភាសិ;

តស្សត្ថោ – **យោ** បុគ្គលោ គហដ្ឋោ វា បព្ពជិតោ វា កល្យាណមិត្តសំសគ្គតោ បុព្ពេ បាបមិត្តសំសគ្គេន វា អត្តនោ វា បដិសង្ខានាភាវេន **បមជ្ជិត្វា** សម្មាបដិបត្តិយំ បមាទំ អាបជ្ជិត្វា , បច្ឆា កល្យាណមិត្តសំសគ្គេន យោនិសោ ឧម្មុជ្ជន្តោ នប្បមជ្ជតិ, សម្មា បដិបជ្ជតិ, សមថវិបស្សនំ អនុយុញ្ជន្តោ តិស្សោ វិជ្ជា ឆ អភិញ្ញា បាបុណាតិ, សោ អព្ភាទីហិ មុត្តោ ចន្ទោ វិយ ឱកាសលោកំ អត្តនា អធិគតាហិ វិជ្ជាភិញ្ញាហិ ឥមំ ខន្ធាទិលោកំ ឱភាសេតីតិ។

យស្ស បុគ្គលស្ស **កតំ** ឧបចិតំ បាបកម្មំ កម្មក្ខយករេន លោកុត្តរកុសលេន អវិបាការហភាវស្ស អាហរិតត្តា វិបាកុប្បាទនេ ទ្វារបិធានេន **បិធីយតិ** ថកីយតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

ទហរោតិ តរុណោ, តេនស្ស យោគក្ខមសរីរំ ទស្សេតិ។ សោ ហិ ឧប្បន្នំ វាតាតបបរិស្សយំ អភិភវិត្វា យោគំ កាតុំ សក្កោតិ។ **យុញ្ជតិ ពុទ្ធសាសនេ** សិក្ខត្តយេ យុត្តប្បយុត្តោ ហោតិ, សក្កច្ចំ សម្បាទេតីតិ អត្ថោ។

ឯវំ បីតិសោមនស្សជាតោ វិមុត្តិសុខេន វិហរន្តោ យទា នគរំ បិណ្ឌាយ បវិសតិ, តទា អញ្ញេនបិ ខិត្តោ លេឌ្ឌុ ថេរស្ស កាយេ និបតតិ, អញ្ញេនបិ ខិត្តោ ទណ្ឌោ តស្សេវ កាយេ និបតតិ។ សោ ភិន្នេន បត្តេន វិហារំ បវិសិត្វា សត្ថុ សន្តិកំ គច្ឆតិ។ សត្ថា តំ ឱវទតិ “អធិវាសេហិ, ត្វំ ព្រាហ្មណ, អធិវាសេហិ, ត្វំ ព្រាហ្មណ, យស្ស ខោ, ត្វំ ព្រាហ្មណ, កម្មស្ស វិបាកេន ពហូនិ វស្សសហស្សានិ និរយេ បច្ចេយ្យាសិ, តស្ស, ត្វំ ព្រាហ្មណ, កម្មស្ស វិបាកំ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ បដិសំវេទេសី”តិ។ អថ ថេរោ អនោធិសោ សព្ពសត្តេសុ មេត្តចិត្តំ ឧបដ្ឋបេត្វា –

៨៧៤. “ទិសាបិ មេ ធម្មកថំ សុណន្តុ, ទិសាបិ មេ យុញ្ជន្តុ ពុទ្ធសាសនេ;
ទិសាបិ មេ តេ មនុជេ ភជន្តុ, យេ ធម្មមេវាទបយន្តិ សន្តោ។

៨៧៥. “ទិសា ហិ មេ ខន្តិវាទានំ, អវិរោធប្បសំសិនំ;
សុណន្តុ ធម្មំ កាលេន, តញ្ច អនុវិធីយន្តុ។

៨៧៦. “ន ហិ ជាតុ សោ មមំ ហឹសេ, អញ្ញំ វា បន កញ្ចិ នំ;
បប្បុយ្យ បរមំ សន្តិំ, រក្ខេយ្យ តសថាវរេ។

៨៧៧. “ឧទកញ្ហិ នយន្តិ នេត្តិកា, ឧសុការា ទមយន្តិ តេជនំ;
ទារុំ ទមយន្តិ តច្ឆកា, អត្តានំ ទមយន្តិ បណ្ឌិតា។

៨៧៨. “ទណ្ឌេនេកេ ទមយន្តិ, អង្កុសេភិ កសាហិ ច;
អទណ្ឌេន អសត្ថេន, អហំ ទន្តោម្ហិ តាទិនា។

៨៧៩. “អហឹសកោតិ មេ នាមំ, ហឹសកស្ស បុរេ សតោ;
អជ្ជាហំ សច្ចនាមោម្ហិ, ន នំ ហឹសាមិ កញ្ចិ នំ។

៨៨០. “ចោរោ អហំ បុរេ អាសិំ, អង្គុលិមាលោតិ វិស្សុតោ;
វុយ្ហមានោ មហោឃេន, ពុទ្ធំ សរណមាគមំ។

៨៨១. “លោហិតបាណិ បុរេ អាសិំ, អង្គុលិមាលោតិ វិស្សុតោ;
សរណគមនំ បស្ស, ភវនេត្តិ សមូហតា។

៨៨២. “តាទិសំ កម្មំ កត្វាន, ពហុំ ទុគ្គតិគាមិនំ;
ផុដ្ឋោ កម្មវិបាកេន, អនណោ ភុញ្ជាមិ ភោជនំ។

៨៨៣. “បមាទមនុយុញ្ជន្តិ, ពាលា ទុម្មេធិនោ ជនា;
អប្បមាទញ្ច មេធាវី, ធនំ សេដ្ឋំវ រក្ខតិ។

៨៨៤. “មា បមាទមនុយុញ្ជេថ, មា កាមរតិសន្ថវំ;
អប្បមត្តោ ហិ ឈាយន្តោ, បប្បោតិ បរមំ សុខំ។

៨៨៥. “ស្វាគតំ នាបគតំ, នេតំ ទុម្មន្តិតំ មម;
សវិភត្តេសុ ធម្មេសុ, យំ សេដ្ឋំ តទុបាគមំ។

៨៨៦. “ស្វាគតំ នាបគតំ, នេតំ ទុម្មន្តិតំ មម;
តិស្សោ វិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសនំ។

៨៨៧. “អរញ្ញេ រុក្ខមូលេ វា, បព្ពតេសុ គុហាសុ វា;
តត្ថ តត្ថេវ អដ្ឋាសិំ, ឧព្ពិគ្គមនសោ តទា។

៨៨៨. “សុខំ សយាមិ ឋាយាមិ, សុខំ កប្បេមិ ជីវិតំ;
អហត្ថបាសោ មារស្ស, អហោ សត្ថានុកម្បិតោ។

៨៨៩. “ព្រហ្មជច្ចោ បុរេ អាសិំ, ឧទិច្ចោ ឧភតោ អហុ។
សោជ្ជ បុត្តោ សុគតស្ស, ធម្មរាជស្ស សត្ថុនោ។

៨៩០‘វីតតណ្ហោ អនាទានោ, គុត្តទ្វារោ សុសំវុតោ;
អឃមូលំ វធិត្វាន, បត្តោ មេ អាសវក្ខយោ។

៨៩១“បរិចិណ្ណោ មយា សត្ថា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសនំ;
ឱហិតោ គរុកោ ភារោ, ភវនេត្តិ សមូហតា”តិ។ – ឥមា គាថា អភាសិ;

តត្ថ **ទិសាបីតិ** មយ្ហំ ទិសាបិ អមិត្តា បច្ចត្ថិកាបិ យេ មំ ឯវំ ឧបវទន្តិ “យថា មយំ អង្គុលិមាលស្ស វសេន ញាតិវិយោគទុក្ខុបរេតា ទុក្ខំ បាបុណាម, ឯវំ អង្គុលិមាលោបិ ទុក្ខំ បាបុណាតូ”តិ។ **មេ ធម្មកថំ សុណន្តូ**តិ មយា សត្ថុ សន្តិកេ សុតំ ចតុសច្ចធម្មបដិសំយុត្តំ កថំ សុណន្តុ ។ **យុញ្ជន្តូ**តិ សុត្វា ច តទត្ថាយ បដិបជ្ជន្តុ។ **តេ មនុជេ ភជន្តូ**តិ តាទិសេ សប្បុរិសេ កល្យាណមិត្តេ ភជន្តុ សេវន្តុ។ **យេ ធម្មមេវាទបយន្តិ សន្តោ**តិ យេ សប្បុរិសា កុសលធម្មមេវ, ឧត្តរិមនុស្សធម្មមេវ, និព្ពត្តិតលោកុត្តរធម្មមេវ ច អាទបេន្តិ សមាទបេន្តិ គណ្ហាបេន្តិ។

ខន្តិវាទានន្តិ អធិវាសនខន្តិមេវ វទន្តានំ តតោ ឯវ **អវិរោធប្បសំសិន**ន្តិ កេនចិ អវិរោធភូតាយ មេត្តាយ ឯវ បសំសនសីលានំ។ **សុណន្តុ ធម្មំ កាលេនា**តិ យុត្តប្បយុត្តកាលេ តេសំ សន្តិកេ ធម្មំ សុណន្តុ។ **តញ្ច អនុវិធីយន្តូ**តិ តញ្ច យថាសុតំ ធម្មំ សម្មទេវ ឧគ្គហេត្វា អនុករោន្តុ ធម្មានុធម្មំ បដិបជ្ជន្តូតិ អត្ថោ។

ន ហិ ជាតុ សោ មមំ ហឹសេតិ សោ មយ្ហំ ទិសោ បច្ចត្ថិកោ ជាតុ, ឯកំសេនេវ មំ ន ហឹសេ, ន ពាធេយ្យ។ **អញ្ញំ វា បន កញ្ចិ ន**ន្តិ ន កេវលំ មំយេវ, អញ្ញំ វាបិ កញ្ចិ សត្តំ ន ហឹសេយ្យ, **បប្បុយ្យ បរមំ សន្តិ**ន្តិ, បរមំ ឧត្តមំ សន្តិំ និព្ពានំ បាបុណេយ្យ, បាបុណិត្វា ច **រក្ខេយ្យ តសថាវរេ**តិ សព្ពេ ច សត្តេ បរមាយ រក្ខាយ រក្ខេយ្យ, សិស្សំ បុត្តំ វិយ បរិបាលេយ្យាតិ អត្ថោ។

ឯវំ ថេរោ ឥមាហិ គាថាហិ បរេ ឞាបតោ បរិមោចេន្តោ បរិត្តកិរិយំ នាម កត្វា អត្តនោ បដិបត្តិំ បកាសេន្តោ “**ឧទកំ ហិ**”តិ គាថមាហ។ តត្ថ បថវិយា ថលដ្ឋានំ ខណិត្វា និន្នដ្ឋានំ បូរេត្វា មាតិកំ វា កត្វា រុក្ខទោណិំ វា ឋបេត្វា អត្តនា ឥច្ឆិតិច្ឆិតដ្ឋានំ ឧទកំ នេន្តីតិ **នេត្តិកា**, ឧទកហារិនោ។ **តេជន**ន្តិ កណ្ឌំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – នេត្តិកា អត្តនោ រុចិយា ឧទកំ នយន្តិ, ឧសុការាបិ តាបេត្វា វង្កាភាវំ ហរន្តា តេជនំ ឧសុំ **ទមយន្តិ**, ឧជុកំ ករោន្តិ, តច្ឆកាបិ នេមិអាទីនំ អត្ថាយ តច្ឆន្តា ទារុំ **ទមយន្តិ** អត្តនោ រុចិយា ឧជុំ វា វង្កំ វា ករោន្តិ។ ឯវំ ឯត្តកំ អារម្មណំ កត្វា **បណ្ឌិតា** សប្បញ្ញា អរិយមគ្គំ ឧប្បាទេន្តា អត្តានំ ទមេន្តិ, អរហត្តប្បត្តា បន ឯកន្តទន្តា នាម ហោន្តីតិ។

ឥទានិ បុរិសទម្មសារថិនា សត្ថារា អត្តនោ ទមិតាការំ កតញ្ញុតញ្ច បកាសេន្តោ “**ទណ្ឌេនេកេ**”តិអាទិកា បញ្ច គាថា អភាសិ។ តត្ថ **ទណ្ឌេនេកេ ទមយន្តី**តិ រាជរាជមហាមត្តាទយោ ទណ្ឌេន, ហត្ថិអស្សាទិនា ពលកាយេន ច បច្ចត្ថិកាទិកេ ទមេន្តិ, គោបាលាទយោ ច គាវាទិកេ ទណ្ឌេន យដ្ឋិយា ទមេន្តិ។ ហត្ថាចរិយា ហត្ថី អង្កុសេហិ, អស្សាចរិយា អស្សេ កសាហិ ច ទមេន្តិ។ **អទណ្ឌេន អសត្ថេន, អហំ ទន្តោម្ហិ តាទិនា**តិ អហំ បន ឥដ្ឋាទីសុ តាទិភាវប្បត្តេន សម្មាសម្ពុទ្ធេន វិនា ឯវ ទណ្ឌេន, វិនា សត្ថេន, និហិតទណ្ឌនិហិតសត្ថភាវេន ទន្តោ ទមិតោ និព្ពិសេវនោ គតោ អម្ហិ។

អហឹសកោតិ មេ នាមំ, ហឹសកស្ស បុរេ សតោតិ សត្ថារា សមាគមតោ បុព្ពេ ហឹសកស្ស មេ សមានស្ស អហឹសកោតិ នាមមត្តំ អហោសិ។ **អជ្ជាហ**ន្តិ ឥទានិ បនាហំ “អហឹសកោ”តិ **សច្ចនាមោ** អវិតថនាមោ អម្ហិ។ តស្មា **ន នំ ហឹសាមិ** កញ្ចិបិ សត្តំ ន ហឹសាមិ ន ពាធេមិ, **ន**ន្តិ និបាតមត្តំ។

វិស្សុតោតិ “បាណាតិបាតី លុទ្ទោ លោហិតបាណី”តិអាទិនា បញ្ញាតោ។ **មហោឃេនា**តិ កាមោឃាទិនា មហតា ឱឃេន, តស្ស ឱឃស្ស វិច្ឆេទករំ **ពុទ្ធំ សរណំ** ពុទ្ធសង្ខាតំ សរណំ **អគមំ** ឧបគច្ឆិំ។

លោហិតបាណីតិ បាណមតិបាតនេន បរេសំ លោហិតេន រុហិរេន មក្ខិតបាណិ។ **សរណគមនំ បស្សា**តិ មហប្ផលំ មម សរណគមនំ បស្សាតិ អត្តានមេវាលបតិ។

តាទិសំ កម្មន្តិ អនេកសតបុរិសវធំ ទារុណំ តថារូបំ បាបកម្មំ។ **ផុដ្ឋោ កម្មវិបាកេនា**តិ បុព្ពេ កតស្ស បាបកម្មស្ស វិបាកេន ផុដ្ឋោ, សព្ពសោ បហីនកម្មោ វិបាកមត្តំ បច្ចនុភោន្តោ។ អថ វា **ផុដ្ឋោ កម្មវិបាកេនា**តិ ឧបនិស្សយភូតស្ស កុសលកម្មស្ស ផលភូតេន លោកុត្តរមគ្គេន, លោកុត្តរកម្មស្សេវ វា ផលេន វិមុត្តិសុខេន ផុដ្ឋោ។ សព្ពសោ កិលេសានំ ខីណត្តា **អនណោ** ភុញ្ជាមិ ភោជនំ, ភោជនាបទេសេន ចត្តារោបិ បច្ចយេ វទតិ។

ឥទានិ បុព្ពេ អត្តនោ បមាទវិហារំ គរហាមុខេន បច្ឆា អប្បមាទបដិបត្តិំ បសំសន្តោ តត្ថ ច បរេសំ ឧស្សាហំ ជនេន្តោ “**បមាទមនុយុញ្ជន្តី**”តិអាទិកា គាថា អភាសិ។ តត្ថ **ពាលា**តិ ពាល្យេន សមន្នាគតា ឥធលោកបរលោកត្ថំ អជានន្តា។ **ទុម្មេធិនោ**តិ និប្បញ្ញា, តេ បមាទេ អាទីនវំ អបស្សន្តា បមាទំ **អនុយុញ្ជន្តិ** បវត្តេន្តិ, បមាទេនេវ កាលំ វីតិនាមេន្តិ។ **មេធាវី**តិ ធម្មោជបញ្ញាយ សមន្នាគតោ បន បណ្ឌិតោ កុលវំសាគតំ **សេដ្ឋំ** ឧត្តមំ សត្តរតនធនំ វិយ អប្បមាទំ រក្ខតិ។ យថា ហិ “ឧត្តមំ ធនំ និស្សាយ ភោគសម្បត្តិំ បាបុណិស្សាម, បុត្តទារំ បោសេស្សាម, សុគតិមគ្គំ សោធេស្សាមា”តិ ធនេ អានិសំសំ បស្សន្តា ធនំ រក្ខន្តិ; ឯវំ បណ្ឌិតោបិ “អប្បមាទំ និស្សាយ បឋមជ្ឈានាទីនិ បដិលភិស្សាមិ , មគ្គផលានិ បាបុណិស្សាមិ, តិស្សោ វិជ្ជា ឆ អភិញ្ញា សម្បាទេស្សាមី”តិ អប្បមាទេ អានិសំសំ បស្សន្តោ ធនំ សេដ្ឋំវ អប្បមាទំ រក្ខតីតិ អត្ថោ។

មា បមាទន្តិ បមាទំ មា អនុយុញ្ជេថ បមាទេន កាលំ មា វីតិនាមយិត្ថ។ **កាមរតិសន្ថវ**ន្តិ វត្ថុកាមេសុ, កិលេសកាមេសុ ច រតិសង្ខាតំ តណ្ហាសន្ថវម្បិ មា **អនុយុញ្ជេថ** មា វិន្ទិត្ថ មា បដិលភិត្ថ។ **អប្បមត្តោ ហី**តិ ឧបដ្ឋិតសតិតាយ អប្បមត្តោ បុគ្គលោ **ឈាយន្តោ** ឈាយនប្បសុតោ **បរមំ** ឧត្តមំ និព្ពានសុខំ បាបុណាតិ។

ស្វាគតំ នាបគតន្តិ យំ តទា មម សត្ថុ សន្តិកេ អាគតំ អាគមនំ, សត្ថុ វា តស្មិំ មហាវនេ អាគមនំ, តំ ស្វាគតំ ស្វាគមនំ នាបគតំ, អត្ថតោ អបេតំ វិគតំ ន ហោតិ។ **នេតំ ទុម្មន្តិតំ មមា**តិ យំ តទា មយា “សត្ថុ សន្តិកេ បព្ពជិស្សាមី”តិ មន្តិតំ, ឥទម្បិ មម ន ទុម្មន្តិតំ, សុមន្តិតមេវ។ កស្មា? **សវិភត្តេសុ ធម្មេសូ**តិ សាវជ្ជានវជ្ជាទិវសេន បការតោ វិភត្តេសុ ធម្មេសុ យំ **សេដ្ឋំ** ឧត្តមំ បវរំ និព្ពានំ។ **តទុបាគមំ** តទេវ ឧបគច្ឆិន្តិ អត្ថោ។

“តទា បុថុជ្ជនកាលេ បយោគាសយវិបន្នតាយ អរញ្ញាទីសុ ទុក្ខំ វិហាសិំ, ឥទានិ បយោគាសយសម្បន្នតាយ តត្ថ សុខំ វិហរាមី”តិ សុខវិហារភាវញ្ចេវ “បុព្ពេ ជាតិមត្តេន ព្រាហ្មណោ, ឥទានិ សត្ថុ ឱរសបុត្តតាយ ព្រាហ្មណោ”តិ បរមត្ថព្រាហ្មណភាវញ្ច ទស្សេន្តោ “អរញ្ញេ”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សុខំ សយាមី**តិ សយន្តោបិ សុខំ សុខេន និទុក្ខេន ចិត្តក្រាសាទីនំ អភាវេន ចេតោទុក្ខរហិតោ សយាមិ។ **ឋាយាមី**តិ ឋាមិ ។ **អហត្ថបាសោ មារស្សា**តិ កិលេសមារាទីនំ អគោចរោ។ **អហោ សត្ថានុកម្បិតោ**តិ សត្ថារានុកម្បិតោ អហោ។

ព្រាហ្មជច្ចោតិ ព្រាហ្មណជាតិកោ។ **ឧទិច្ចោ ឧភតោ**តិ មាតិតោ ច បិតិតោ ច ឧភតោ ឧទិតោ សំសុទ្ធគហណិកោ។ សេសំ តត្ថ តត្ថ វុត្តនយមេវ។

អង្គុលិមាលត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. អនុរុទ្ធត្ថេរគាថាវណ្ណនា

បហាយ មាតាបិតរោតិអាទិកា អាយស្មតោ អនុរុទ្ធត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ វិភវសម្បន្នោ កុដុម្ពិកោ ហុត្វា និព្ពត្តិ។ សោ ឯកទិវសំ វិហារំ គន្ត្វា សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុណន្តោ សត្ថារំ ឯកំ ភិក្ខុំ ទិព្ពចក្ខុកានំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេន្តំ ទិស្វា សយម្បិ តំ ឋានន្តរំ បត្ថេត្វា សតសហស្សភិក្ខុបរិវារស្ស ភគវតោ សត្តាហំ មហាទានំ បវត្តេត្វា សត្តមេ ទិវសេ ភគវតោ, ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច ឧត្តមានិ វត្ថានិ ទត្វា បណិធានមកាសិ។ សត្ថាបិស្ស អនន្តរាយេន សមិជ្ឈនភាវំ ទិស្វា “អនាគតេ គោតមស្ស នាម សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សាសនេ ទិព្ពចក្ខុកានំ អគ្គោ ភវិស្សតី”តិ ព្យាកាសិ។ សោបិ តត្ថ បុញ្ញានិ ករោន្តោ សត្ថរិ បរិនិព្ពុតេ និដ្ឋិតេ សត្តយោជនិកេ សុវណ្ណចេតិយេ អនេកសហស្សេហិ ទីបរុក្ខេហិ ទីបកបល្លិកាហិ ច “ទិព្ពចក្ខុញាណស្ស ឧបនិស្សយបច្ចយោ ហោតូ”តិ ឧឡារំ ទីបបូជំ អកាសិ។

ឯវំ យាវជីវំ បុញ្ញានិ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ កស្សបស្ស ភគវតោ កាលេ ពារាណសិយំ កុដុម្ពិកគេហេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ សត្ថរិ បរិនិព្ពុតេ និដ្ឋិតេ យោជនិកេ កនកថូបេ ពហូ កំសបាតិយោ ការេត្វា សប្បិមណ្ឌស្ស បូរេត្វា មជ្ឈេ ឯកេកំ គុឡបិណ្ឌំ ឋបេត្វា មុខវដ្ដិយា មុខវដ្ដិំ ផុសាបេន្តោ ចេតិយំ បរិក្ខិបាបេត្វា អត្តនា ឯកំ មហតិំ កំសបាតិំ ការេត្វា សប្បិមណ្ឌស្ស បូរេត្វា សហស្សវដ្ដិយោ ជាលាបេត្វា សីសេ ឋបេត្វា សព្ពរត្តិំ ចេតិយំ អនុបរិយាយិ។

ឯវំ តស្មិម្បិ អត្តភាវេ យាវជីវំ កុសលំ កត្វា តតោ ចុតោ ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា តត្ថ យាវតាយុកំ ឋត្វា តតោ ចុតោ អនុប្បន្នេ ពុទ្ធេ ពារាណសិយំយេវ ទុគ្គតកុលេ និព្ពត្តិ, **អន្នភារោ**តិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ សុមនសេដ្ឋិស្ស នាម គេហេ កម្មំ ករោន្តោ ជីវតិ។ សោ ឯកទិវសំ ឧបរិដ្ឋំ នាម បច្ចេកពុទ្ធំ និរោធសមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ

គន្ធមាទនបព្ពតតោ អាកាសេនាគន្ត្វា ពារាណសីនគរទ្វារេ ឱតរិត្វា ចីវរំ បារុបិត្វា នគរេ បិណ្ឌាយ បរិសក្កំ ទិស្វា បសន្នចិត្តោ បត្តំ គហេត្វា អត្តនោ អត្ថាយ ឋបិតំ ឯកំ ភាគភត្តំ បត្តេ បក្ខិបិត្វា បច្ចេកពុទ្ធស្ស ទាតុកាមោ អារភិ។ ភរិយាបិស្ស អត្តនោ ភាគភត្តំ តត្ថេវ បក្ខិបិ។ សោ តំ នេត្វា បច្ចេកពុទ្ធស្ស ហត្ថេ ឋបេសិ។ បច្ចេកពុទ្ធោ តំ គហេត្វា អនុមោទនំ កត្វា បក្កាមិ។ តំ ទិស្វា វត្តំ សុមនសេដ្ឋិស្ស ឆត្តេ អធិវត្ថា ទេវតា "អហោ ទានំ បរមទានំ, ឧបរិដ្ឋេ, សុប្បតិដ្ឋិត"ន្តិ មហាសទ្ទេន អនុមោទិ។ តំ សុត្វា សុមនសេដ្ឋិ "ឯវំ ទេវតាយ អនុមោទិតំ តទមេវ ឧត្តមទាន"ន្តិ ចិន្តេត្វា តត្ថ បត្តិំ យាចិ។ អន្នភារោ បន តស្ស បត្តិំ អទាសិ។ តេន បសន្នចិត្តោ សុមនសេដ្ឋិ តស្ស សហស្សំ ទត្វា "តតោ បដ្ឋាយ តុយ្ហំ សហត្ថេន កម្មករណកិច្ចំ នត្ថិ, បតិរូបំ គេហំ កត្វា និច្ចំ វសាហី"តិ អាហ។

យស្មា និរោធតោ វុដ្ឋិតស្ស បច្ចេកពុទ្ធស្ស ទិន្នបិណ្ឌបាតោ តំទិវសមេវ ឧឡារតរវិបាកោ ហោតិ, តស្មា តំទិវសំ សុមនសេដ្ឋិ រញ្ញោ សន្តិកំ គច្ឆន្តោ តំ គហេត្វា អគមាសិ។ រាជា បន តំ អាទរវសេន ឱលោកេសិ។ សេដ្ឋិ "មហារាជ, អយំ ឱលោកេតព្ពយុត្តោយេវា"តិ វត្វា តទា តេន កតបុញ្ញំ អត្តនាបិស្ស សហស្សំ ទិន្នភាវំ កថេសិ។ តំ សុត្វា រាជា តុស្សិត្វា សហស្សំ ទត្វា អសុកស្មិំ នាម ឋានេ គេហំ កត្វា វសា"តិ គេហដ្ឋានមស្ស អាណាបេសិ។ តស្ស តំ ឋានំ សោធាបេន្តស្ស មហន្តិយោ និធិកុម្ភិយោ ឧដ្ឋហឹសុ។ តា ទិស្វា សោ រញ្ញោ អារោចេសិ។ រាជា សព្ពំ ធនំ ឧទ្ធរាបេត្វា រាសិកតំ ទិស្វា "ឯត្តកំ ធនំ ឥមស្មិំ នគរេ កស្ស គេហេ អត្ថី"តិ? "ន កស្សចិ, ទេវា"តិ។ "តេន ហិ អយំ អន្នភារោ ឥមស្មិំ នគរេ មហាធនសេដ្ឋិ នាម ហោតូ"តិ តំទិវសមេវ តស្ស សេដ្ឋិឆត្តំ ឧស្សាបេសិ។

សោ តតោ បដ្ឋាយ យាវជីវំ កុសលកម្មំ កត្វា តតោ ចុតោ ទេវមនុស្សេសុ សំសរិត្វា ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ កបិលវត្ថុនគរេ សុក្កោទនសក្កស្ស គេហេ បដិសន្ធិំ គណ្ហិ, **អនុរុទ្ធោ**តិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ មហានាមស្ស សក្កស្ស កនិដ្ឋភាតា, សត្ថុ ចូឡបិតុ បុត្តោ បរមសុខុមាលោ មហាបុញ្ញោ តិណ្ណំ ឧតូនំ អនុច្ឆវិកេសុ តីសុ បាសាទេសុ អលង្កតនាដកិត្ថីហិ បរិវុតោ ទេវោ វិយ សម្បត្តិំ អនុភវន្តោ សុទ្ធោទនមហារាជេន ឧស្សាហិតេហិ សក្យរាជូហិ សត្ថុ បរិវារត្ថំ បេសិតេហិ ភទ្ទិយកុមារាទីហិ អនុបិយម្ពវនេ វិហរន្តំ សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា សត្ថុ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា អន្តោវស្សេយេវ ទិព្ពចក្ខុំ និព្ពត្តេត្វា, បុន ធម្មសេនាបតិស្ស សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា ចេតិយរដ្ឋេ បាចីនវំសទាយំ គន្ត្វា សមណធម្មំ ករោន្តោ សត្តមហាបុរិសវិតក្កេ វិតក្កេត្វា អដ្ឋមំ ជានិតុំ នាសក្ខិ។ តស្ស តំ បវត្តិំ ញត្វា សត្ថា អដ្ឋមំ មហាបុរិសវិតក្កំ កថេត្វា ចតុបច្ចយសន្តោសភាវនារាមបដិមណ្ឌិតំ មហាអរិយវំសបដិបទំ ទេសេតិ។ សោ ទេសនានុសារេន វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អភិញ្ញាបដិសម្ភិទាបរិវារំ អរហត្តំ សច្ឆាកាសិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ១.១.៤២១-៤៣៣) –

"សុមេធំ ភគវន្តាហំ, លោកជេដ្ឋំ នរាសភំ;
វូបកដ្ឋំ វិហរន្តំ, អទ្ទសំ លោកនាយកំ។

"ឧបគន្ត្វាន សម្ពុទ្ធំ, សុមេធំ លោកនាយកំ;
អញ្ជលិំ បគ្គហេត្វាន, ពុទ្ធសេដ្ឋមយាចហំ។

"អនុកម្ប មហាវីរ, លោកជេដ្ឋ នរាសភ;
បទីបំ តេ បទស្សាមិ, រុក្ខមូលម្ហិ ឈាយតោ។

"អធិវាសេសិ សោ ធីរោ, សយម្ភូ វទតំ វរោ;
ទុមេសុ វិនិវិជ្ឈិត្វា, យន្តំ យោជិយហំ តទា។

"សហស្សវដ្ដិំ បាទាសិ, ពុទ្ធស្ស លោកពន្ធុនោ;
សត្តាហំ បជ្ជលិត្វាន, ទីបា វូបសមឹសុ មេ។

"តេន ចិត្តប្បសាទេន, ចេតនាបណិធីហិ ច;
ជហិត្វា មានុសំ ទេហំ, វិមានមុបបជ្ជហំ។

"ឧបបន្នស្ស ទេវត្តំ, ព្យម្ហំ អាសិ សុនិម្មិតំ;
សមន្តតោ បជ្ជលតិ, ទីបទានស្សិទំ ផលំ។

"សមន្តា យោជនសតំ, វិរោចេសិមហំ តទា;

សព្ពេ ទេវេ អភិភោមិ, ទីបទានស្សិទំ ផលំ។

“តីសកប្បានិ ទេវិន្ទោ, ទេវរជ្ជមការយិំ;
ន មំ កេចីតិមញ្ញន្តិ, ទីបទានស្សិទំ ផលំ។

“អដ្ឋវីសតិក្ខត្តុញ្ច, ចក្កវត្តី អហោសហំ;
ទិវា រត្តិញ្ច បស្សាមិ, សមន្តា យោជនំ តទា។

“សហស្សលោកំ ញាណេន, បស្សាមិ សត្ថុ សាសនេ;
ទិព្ពចក្ខុមនុប្បត្តោ, ទីបទានស្សិទំ ផលំ។

“សុមេធោ នាម សម្ពុទ្ធោ, តីសកប្បសហស្សិតោ;
តស្ស ទីបោ មយា ទិន្នោ, វិប្បសន្នេន ចេតសា។

“បដិសម្ភិទា ចតស្សោ…បេ.… កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អថ នំ សត្ថា អបរភាគេ ជេតវនមហាវិហារេ អរិយគណមជ្ឈេ និសិន្នោ ទិព្ពចក្ខុកានំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេសិ “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ទិព្ពចក្ខុកានំ យទិទំ អនុរុទ្ធោ”តិ (អ. និ. ១.១៨០, ១៩២)។

សោ វិមុត្តិសុខំ បដិសំវេទី វិហរន្តោ ឯកទិវសំ អត្តនោ បដិបត្តិំ បច្ចវេក្ខិត្វា បីតិសោមនស្សជាតោ ឧទានវសេន **“បហាយ មាតាបិតរោ”**តិអាទិកា គាថា អភាសិ។ កេចិ បន “ថេរស្ស បព្ពជ្ជំ អរហត្តប្បត្តិញ្ច បកាសេន្តេហិ សង្គីតិការេហិ អាទិតោ ចតស្សោ គាថា ភាសិតា។ តតោ បរា ថេរស្ស អរិយវំសបដិបត្តិយា អារាធិតចិត្តេន ភគវតា ភាសិតា។ ឥតរា សព្ពាបិ តេន តេន ការណេន ថេរេនេវ ភាសិតា”តិ វទន្តិ។ ឥតិ សព្ពថាបិ ឥមា គាថា ថេរេន ភាសិតាបិ, ថេរំ ឧទ្ទិស្ស ភាសិតាបិ ថេរស្ស ចេតា គាថាតិ វេទិតព្ពា។ សេយ្យថិទំ –

៨៩២. “បហាយ មាតាបិតរោ, ភគិនី ញាតិភាតរោ;
បញ្ច កាមគុណេ ហិត្វា, អនុរុទ្ធោវ ឈាយតិ។

៨៩៣. “សមេតោ នច្ចគីតេហិ, សម្មតាឡប្បពោធនោ;
ន តេន សុទ្ធិមជ្ឈគំ, មារស្ស វិសយេ រតោ។

៨៩៤. “ឯតញ្ច សមតិក្កម្ម, រតោ ពុទ្ធស្ស សាសនេ;
សព្ពោឃំ សមតិក្កម្ម, អនុរុទ្ធោវ ឈាយតិ។

៨៩៥. “រូបា សទ្ទា រសា គន្ធា, ផោដ្ឋព្ពា ច មនោរមា;
ឯតេ ច សមតិក្កម្ម, អនុរុទ្ធោវ ឈាយតិ។

៨៩៦. “បិណ្ឌបាតមតិក្កន្តោ, ឯកោ អទុតិយោ មុនិ;
ឯសតិ បំសុកូលានិ អនុរុទ្ធោ អនាសវោ។

៨៩៧. “វិចិនី អគ្គហី ធោវិ, រជយី ធារយី មុនិ;
បំសុកូលានិ មតិមា, អនុរុទ្ធោ អនាសវោ។

៨៩៨. “មហិច្ឆោ ច អសន្តុដ្ឋោ, សំសដ្ឋោ យោ ច ឧទ្ធតោ;
តស្ស ធម្មា ឥមេ ហោន្តិ, បាបកា សំកិលេសិកា។

៨៩៩. “សតោ ច ហោតិ អប្បិច្ឆោ, សន្តុដ្ឋោ អវិឃាតវា;
បវិវេករតោ វិត្តោ, និច្ចមារទ្ធវីរិយោ។

៩០០. “តស្ស ធម្មា ឥមេ ហោន្តិ, កុសលា ពោធិបក្ខិកា;
អនាសវោ ច សោ ហោតិ, ឥតិ វុត្តំ មហេសិនា។

៩០១. “មម សង្កប្បមញ្ញាយ, សត្ថា លោកេ អនុត្តរោ;
មនោមយេន កាយេន, ឥទ្ធិយា ឧបសង្កមិ។

៩០២. “យទា មេ អហុ សង្កប្បោ, តតោ ឧត្តរិ ទេសយិ;

និប្បបញ្ចរតោ ពុទ្ធោ, និប្បបញ្ចមទេសយិ។

៩០៣“តស្សាហំ ធម្មមញ្ញាយ, វិហាសឹ សាសនេ រតោ;
តិស្សោ វិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសនំ។

៩០៤“បញ្ចបញ្ញាសវស្សានិ, យតោ នេសជ្ជិកោ អហំ;
បញ្ចវីសតិវស្សានិ, យតោ មិទ្ធំ សមូហតំ។

៩០៥“នាហុ អស្សាសបស្សាសា, ឋិតចិត្តស្ស តាទិនោ;
អនេជោ សន្តិមារព្ភ, ចក្ខុមា បរិនិព្ពុតោ។

៩០៦“អសល្លីនេន ចិត្តេន, វេទនំ អជ្ឈវាសយិ;
បជ្ជោតស្សេវ និព្ពានំ, វិមោក្ខោ ចេតសោ អហុ។

៩០៧“ឯតេ បច្ឆិមកា ទានិ, មុនិនោ ផស្សបញ្ចមា;
នាញ្ញេ ធម្មា ភវិស្សន្តិ, សម្ពុទ្ធេ បរិនិព្ពុតេ។

៩០៨“នត្ថិ ទានិ បុនាវាសោ, ទេវកាយស្មិ ជាលិនិ;
វិក្ខីណោ ជាតិសំសារោ, នត្ថិ ទានិ បុនព្ភវោ។

៩០៩“យស្ស មុហុត្តេន សហស្សធា, លោកោ សំវិទិតោ សព្រហ្មកប្បោ;
វសី ឥទ្ធិគុណេ ចុតូបបាតេ, កាលេ បស្សតិ ទេវតា ស ភិក្ខុ។

៩១០“អន្នភារោ បុរេ អាសឹ, ទលិទ្ទោ ឃាសហារកោ;
សមណំ បដិបាទេសឹ, ឧបរិដ្ឋំ យសស្សិនំ។

៩១១“សោម្ហិ សក្យកុលេ ជាតោ, អនុរុទ្ធោតិ មំ វិទូ;
ឧបេតោ នច្ចគីតេហិ, សម្មតាឡប្បពោធនោ។

៩១២“អថទ្ទសាសឹ សម្ពុទ្ធំ, សត្ថារំ អកុតោភយំ;
តស្មឹ ចិត្តំ បសាទេត្វា, បព្ពជឹ អនគារិយំ។

៩១៣“បុព្ពេនិវាសំ ជានាមិ, យត្ថ មេ វុសិតំ បុរេ;
តាវតឹសេសុ ទេវេសុ, អដ្ឋាសឹ សក្កជាតិយា។

៩១៤“សត្តក្ខត្តុំ មនុស្សិន្ទោ, អហំ រជ្ជមការយឹ;
ចាតុរន្តោ វិជិតាវី, ជម្ពុសណ្ឌស្ស ឥស្សរោ;
អទណ្ឌេន អសត្ថេន, ធម្មេន អនុសាសយឹ។

៩១៥“ឥតោ សត្ត តតោ សត្ត, សំសារានិ ចតុទ្ទស;
និវាសមភិជានិស្សំ, ទេវលោកេ ឋិតោ តទា។

៩១៦“បញ្ចង្គិកេ សមាធិម្ហិ, សន្តេ ឯកោទិភាវិតេ;
បដិប្បស្សទ្ធិលទ្ធម្ហិ, ទិព្ពចក្ខុ វិសុជ្ឈិ មេ។

៩១៧“ចុតូបបាតំ ជានាមិ, សត្តានំ អាគតឹ គតឹ;
ឥត្ថភាវញ្ញថាភាវំ, ឈានេ បញ្ចង្គិកេ ឋិតោ។

៩១៨“បរិចិណ្ណោ មយា សត្ថា…បេ.… ភវនេត្តិ សមូហតា។
៩១៩“វជ្ជីនំ វេឡុវគាមេ, អហំ ជីវិតសង្ខយា;
ហេដ្ឋតោ វេឡុគុម្ពស្មឹ, និព្ពាយិស្សំ អនាសវោ”តិ។

តត្ថ **បហាយា**តិ បជហិត្វា។ **មាតាបិតរោ**តិ មាតរញ្ច បិតរញ្ច។ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ – យថា អញ្ញេ កេចិ ញាតិបារិជុញ្ញេន វា ភោគបារិជុញ្ញេន វា អភិភូតា បព្ពជន្តិ, បព្ពជិតា ច កិច្ចន្តរបសុតា វិហរន្តិ, ន ឯវំ មយំ។ មយំ បន មហន្តំ ញាតិបរិវដ្ដំ, មហន្តញ្ច ភោគក្ខន្ធំ បហាយ កាមេសុ និរបេក្ខា បព្ពជិតាតិ។ **ឈាយតី**តិ អារម្មណូបនិជ្ឈានំ លក្ខណូបនិជ្ឈានញ្ចាតិ, ទុវិធម្បិ ឈានំ អនុយុត្តោ វិហរតិ។

សមេតោ នច្ចគីតេហីតិ នច្ចេហិ ច គីតេហិ ច សមង្គីភូតោ, នច្ចានិ បស្សន្តោ គីតានិ សុណន្តោតិ អត្ថោ។ “សម្មតោ”តិ ច បឋន្តិ, នច្ចគីតេហិ បូជិតោតិ អត្ថោ។ **សម្មតាឡប្បពោធនោ**តិ សម្មតាឡសទ្ទេហិ បច្ចូសកាលេ បពោធេតព្ពោ។ **ន តេន សុទ្ធិមជ្ឈគ**ន្តិ តេន កាមភោគេន សំសារសុទ្ធឹ នាធិគច្ឆឹ។ **មារស្ស វិសយេ រតោ**តិ កិលេសមារស្ស វិសយភូតេ កាមគុណេ រតោ។ “កិលេសមារស្ស វិសយភូតេន កាមគុណភោគេន សំសារសុទ្ធិ ហោតី”តិ ឯវំទិដ្ឋិកោ អហុត្វាតិ អត្ថោ។ តេនាហ **“ឯតញ្ច សមតិក្កម្ម”**តិអាទិ។ តត្ថ **ឯត**ន្តិ ឯតំ បញ្ចវិធម្បិ កាមគុណំ។ **សមតិក្កម្ម**តិ សមតិក្កមិត្វា, អនបេក្ខោ ឆឌ្ឌេត្វាតិ អត្ថោ។ **សព្ពោឃ**ន្តិ កាមោឃាទិកំ សព្ពម្បិ ឱឃំ។

បញ្ច កាមគុណេ សរូបតោ ទស្សេតុំ **“រូបា សទ្ទា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **មនោរមា**តិ លោភនីយដ្ឋេន មនំ រមយន្តីតិ មនោរមា, មនាបិយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ យថាហ “កតមេ បញ្ច មនាបិយា រូបា, មនាបិយា សទ្ទា”តិអាទិ (ម. និ. ៣.៣២៨ អត្ថតោ សមានំ)។

បិណ្ឌបាតមតិក្កន្តោតិ បិណ្ឌបាតគ្គហណំ អតិក្កន្តោ, បិណ្ឌបាតគ្គហណតោ និវត្តេន្តោតិ អត្ថោ។ **ឯកោ**តិ ឯកាកី អបច្ឆាសមណោ។ **អទុតិយោ**តិ និត្តណ្ហោ។ តណ្ហា ហិ បុរិសស្ស ទុតិយោ នាម។ យថាហ “តណ្ហាទុតិយោ បុរិសោ”តិ (ឥតិវុ. ១៥, ១០៥; មហានិ. ១៩១)។ **ឯសតី**តិ បរិយេសតិ។

វិចិនីតិ ឯសន្តោវ តត្ថ តត្ថ សង្ការកូដាទិកេ បំសុកូលុប្បត្តិដ្ឋានេ វិចិនិ។ **អគ្គហី**តិ វិចិនិត្វា អសុចិមក្ខិតម្បិ អជិគុច្ឆន្តោ គណ្ហិ។ **ធោវី**តិ, វិក្ខាលេសិ។ **រជយី**តិ ធោវិត្វា គហិតំ សិព្ពិត្វា កប្បិយរជនេន រជយិ។ **ធារយី**តិ រជិត្វា កប្បពិន្ទុំ ទត្វា ធារេសិ, និវាសេសិ ចេវ បារុបិ ច។

ឥទានិ បាចីនវំសទាយេ សត្ថារា ទិន្នឱវាទំ តស្ស ច អត្តនា មត្ថកប្បត្តភាវំ ទីបេន្តោ **“មហិច្ឆោ ច អសន្តុដ្ឋោ”**តិអាទិកា គាថា អភាសិ។ តត្ថ **មហិច្ឆោ**តិ មហតិយា បច្ចយិច្ឆាយ សមន្នាគតោ, ឧឡារុឡារេ ពហូ ច បច្ចយេ ឥច្ឆន្តោតិ អត្ថោ។ **អសន្តុដ្ឋោ**តិ និស្សន្តុដ្ឋោ, យថាលាភសន្តោសាទិនា សន្តោសេន វិរហិតោ។ **សំសដ្ឋោ**តិ គិហីហិ ចេវ បព្ពជិតេហិ ច អននុលោមិកេន សំសគ្គេន សំសដ្ឋោ។ **ឧទ្ធតោ**តិ ឧទ្ធតចិត្តោ។ **តស្សា**តិ “មហិច្ឆោ”តិអាទិនា វុត្តបុគ្គលស្ស។ **ធម្មា**តិ មហិច្ឆតា អសន្តោសោ, សំសដ្ឋតា វិក្ខេបោតិ ឦទិសា។ លាមកដ្ឋេន **បាបកា។ សំកិលេសិកា**តិ តស្ស ចិត្តស្ស មលីនភាវករណតោ សំកិលេសិកា ធម្មា ហោន្តិ។

សតោ ច ហោតិ អប្បិច្ឆោតិ យទា បនាយំ បុគ្គលោ កល្យាណមិត្តេ សេវន្តោ ភជន្តោ បយិរុបាសន្តោ សទ្ធម្មំ សុណន្តោ យោនិសោ មនសិ ករោន្តោ សតិមា ច មហិច្ឆតំ បហាយ អប្បិច្ឆោ ច ហោតិ។ អសន្តោសំ បហាយ **សន្តុដ្ឋោ**, ចិត្តស្ស វិឃាតករំ វិក្ខេបំ បហាយ **អវិឃាតវា** អវិក្ខិត្តោ សមាហិតោ, គណសង្គណិកំ បហាយ **បវិវេករតោ**, វិវេកាភិរតិយា និព្ពិទាយ ធម្មបីតិយា **វិត្តោ** សុមនោ តុដ្ឋចិត្តោ, សព្ពសោ កោសជ្ជបហានេន **អារទ្ធវីរិយោ**។

តស្ស ឯវំ អប្បិច្ឆតាទិគុណសមន្នាគតស្ស ឥមេ សតិបដ្ឋានាទយោ សត្តតឹសប្បភេទា តិវិធវិបស្សនាសង្គហា កោសល្លសម្ភូតដ្ឋេន **កុសលា**, មគ្គបរិយាបន្នា **ពោធិបក្ខិកា** ធម្មា ហោន្តិ។ សោ តេហិ សមន្នាគតោ សព្ពសោ អាសវានំ ខេបនេន អគ្គមគ្គក្ខណតោ បដ្ឋាយ **អនាសវោ** ច ហោតិ។ **ឥតិ** ឯវំ វុត្តំ **មហេសិនា** សម្មាសម្ពុទ្ធេន បាចីនវំសទាយេ មហាបុរិសវិតក្កេ មត្ថកំ បាបនវសេនាតិ អធិប្បាយោ។

មម សង្កប្បមញ្ញាយាតិ “អប្បិច្ឆស្សាយំ, ភិក្ខវេ, ធម្មោ, នាយំ ធម្មោ មហិច្ឆស្សា”តិអាទិនា (អ. និ. ៨.៣០) មហាបុរិសវិតក្កវសេន អារទ្ធំ, តេ ច មត្ថកំ បាបេតុំ អសមត្ថភាវេន ឋិតំ មម សង្កប្បំ ជានិត្វា។ **មនោមយេនា**តិ មនោមយេន វិយ, មនសា និម្មិតសទិសេន បរិណាមិតេនាតិ អត្ថោ។ **ឥទ្ធិយា**តិ “អយំ កាយោ ឥទំ ចិត្តំ វិយ ហោតូ”តិ ឯវំ បវត្តអធិដ្ឋានិទ្ធិយា។

យទា មេ អហុ សង្កប្បោតិ យស្មឹ កាលេ មយ្ហំ “កីទិសោ នុ ខោ អដ្ឋមោ មហាបុរិសវិតក្កោ”តិ បរិវិតក្កោ អហោសិ។ តតោ មម សង្កប្បមញ្ញាយ ឥទ្ធិយា ឧបសង្កមីតិ យោជនា។ **ឧត្តរិ ទេសយី**តិ “និប្បបញ្ចារាមស្សាយំ, ភិក្ខវេ, ធម្មោ និប្បបញ្ចរតិនោ, នាយំធម្មោ បបញ្ចារាមស្ស បបញ្ចរតិនោ”តិ (អ. និ. ៨.៣០) ឥមមដ្ឋមំ មហាបុរិសវិតក្កំ បូរេន្តោ ឧបរិ ទេសយិ។ តំ បន ទេសិតំ ធម្មំ ទេសេន្តោ អាហ **“និប្បបញ្ចរតោ ពុទ្ធោ, និប្បបញ្ចមទេសយី”**តិ។ បបញ្ចា នាម រាគាទយោ កិលេសា, តេសំ វូបសមតាយ, តទភាវតោ ច លោកុត្តរធម្មា និប្បបញ្ចា នាម។ តស្មឹ និប្បបញ្ចេ រតោ អភិរតោ សម្មាសម្ពុទ្ធោ យថា តំ បាបុណាមិ, តថា តាទិសំ ធម្មំ អទេសយិ, សាមុក្កំសិកំ ចតុសច្ចធម្មទេសនំ បកាសយីតិ អត្ថោ។

តស្សាហំ ធម្មមញ្ញាយាតិ តស្សា សត្ថុ ទេសនាយ ធម្មំ ជានិត្វា យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជន្តោ វិហាសិ សិក្ខត្តយសង្គហេ **សាសនេ រតោ** អភិរតោ ហុត្វាតិ អត្ថោ។

សត្ថារា អត្តនោ សមាគមំ តេន សាធិតមត្ថំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អត្តនោ បព្ពជិតកាលតោ បដ្ឋាយ អារទ្ធវីរិយតំ, កាយេ អនបេក្ខតាយ សេយ្យសុខបស្សសុខានំ បរិច្ចាគំ, អប្បមិទ្ធកាលតោ បដ្ឋាយ អារទ្ធវីរិយតញ្ច ទស្សេន្តោ **“បញ្ចបញ្ញាសវស្សានី”**តិ គាថមាហ។ តត្ថ **យតោ នេសជ្ជិកោ អហ**ន្តិ យតោ បដ្ឋាយ “យោគានុកូលតា កម្មដ្ឋានបរិយុដ្ឋិតសប្បុរិសចរិយា សល្លេខវុត្តី”តិ ឯវមាទិគុណេ ទិស្វា នេសជ្ជិកោ អហោសិ តានិ បញ្ចបញ្ញាស វស្សានិ។ **យតោ មិទ្ធំ សមូហត**ន្តិ យតោ បដ្ឋាយ មយា និទ្ទា បរិច្ចត្តា តានិ បញ្ចវីសតិវស្សានិ។ “ថេរស្ស បញ្ចបញ្ញាសាយ វស្សេសុ នេសជ្ជិកស្ស សតោ អាទិតោ បញ្ចវីសតិវស្សានិ និទ្ទា នាហោសិ, តតោ បរំ សរីរកិលមថេន បច្ឆិមយាមេ និទ្ទា អហោសី”តិ វទន្តិ។

“នាហុ អស្សាសបស្សាសា” តិអាទិកា តិស្សោ គាថា សត្ថុ បរិនិព្ពានកាលេ ភិក្ខូហិ “កិំ ភគវា បរិនិព្ពុតោ”តិ បុដ្ឋោ បរិនិព្ពានភាវំ បវេទេន្តោ អាហ។ តត្ថ **នាហុ អស្សាសបស្សាសា, ឋិតចិត្តស្ស តាទិនោ**តិ អនុលោមបដិលោមតោ អនេកាការវោការា សព្ពា សមាបត្តិយោ សមាបជ្ជិត្វា វុដ្ឋាយ សព្ពបច្ឆា ចតុត្ថជ្ឈានេ ឋិតចិត្តស្ស តាទិនោ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ អស្សាសបស្សាសា នាហុ នាហេសុន្តិ អត្ថោ។ ឯតេន យស្មា ចតុត្ថជ្ឈានំ សមាបន្នស្ស កាយសង្ខារា និរុជ្ឈន្តិ។ កាយសង្ខារាតិ ច អស្សាសបស្សាសា វុច្ចន្តិ, តស្មា ចតុត្ថជ្ឈានក្ខណតោ បដ្ឋាយ អស្សាសបស្សាសា នាហេសុន្តិ ទស្សេតិ។ តណ្ហាសង្ខាតាយ ឯជាយ អភាវតោ **អនេជោ**, សមាធិស្មឹ ឋិតត្តា វា **អនេជោ។ សន្តិមារព្ភា**តិ អនុបាទិសេសំ និព្ពានំ អារព្ភ បដិច្ច សន្ធាយ។ **ចក្ខុមា**តិ បញ្ចហិ ចក្ខូហិ ចក្ខុមា។ **បរិនិព្ពុតោ**តិ បរិនិព្ពាយិ។ អយញ្ហេត្ថ អត្ថោ – និព្ពានារម្មណចតុត្ថជ្ឈានផលសមាបត្តឹ សមាបជ្ជិត្វា តទនន្តរមេវ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពុតោតិ។

អសល្លីនេនាតិ អលីនេន អសង្កុដិតេន សុវិកសិតេនេវ ចិត្តេន។ **វេទនំ អជ្ឈវាសយី**តិ សតោ សម្បជានោ ហុត្វា មារណន្តិកំ វេទនំ អធិវាសេសិ, ន វេទនានុវត្តី ហុត្វា ឥតោ ចិតោ ច សម្បរិវត្តិ។ **បជ្ជោតស្សេវ និព្ពានំ, វិមោក្ខោ ចេតសោ អហូ**តិ យថា តេលញ្ច បដិច្ច, វដ្ដិញ្ច បដិច្ច បជ្ជលន្តោ បជ្ជោតោ បទីបោ តេសំ បរិក្ខយេ និព្ពាយតិ។ និព្ពុតោ ច កត្ថចិ គន្ត្វា ន តិដ្ឋតិ, អញ្ញទត្ថុ អន្តរធាយតិ, អទស្សនមេវ គច្ឆតិ; ឯវំ កិលេសាភិសង្ខារេ និស្សាយ បវត្តមានោ ខន្ធសន្តានោ តេសំ បរិក្ខយេ និព្ពាយតិ, និព្ពុតោ ច កត្ថចិ គន្ត្វា ន តិដ្ឋតិ, អញ្ញទត្ថុ អន្តរធាយតិ, អទស្សនមេវ គច្ឆតីតិ ទស្សេតិ។ តេន វុត្តំ “និព្ពន្តិ ធីរា យថាយំ បទីបោ”តិ (ខុ. បា. ៦.១៥), “អច្ចី យថា វាតវេគេន ខិត្តា”តិ (សុ. និ. ១០៨០) ច អាទិ។

ឯតេតិ បរិនិព្ពានក្ខណេ សត្ថុ សន្តានេ បវត្តមានានំ ធម្មានំ អត្តនោ បច្ចក្ខតាយ វុត្តំ។ បច្ឆិមកា តតោ បរំ ចិត្តុប្បាទាភាវតោ។ **ទានី**តិ ឯតរហិ។ **ផស្សបញ្ចមា**តិ ផស្សបញ្ចមកានំ ធម្មានំ បាកដភាវតោ វុត្តំ។ តថា ហិ ចិត្តុប្បាទកថាយម្បិ ផស្សបញ្ចមកាវ អាទិតោ វុត្តា។ **អញ្ញេ ធម្មា**តិ សហ និស្សយេន អញ្ញេ ចិត្តចេតសិកា ធម្មា, ន បរិនិព្ពានចិត្តចេតសិកា។ ននុ តេបិ ន ភវិស្សន្តេវាតិ? សច្ចំ ន ភវិស្សន្តិ, អាសង្កាភាវតោ បន តេ សន្ធាយ “ន ភវិស្សន្តី”តិ ន វត្តព្ពមេវ។ “ឥតរេ បន សេក្ខបុថុជ្ជនានំ វិយ ភវិស្សន្តិ នុ ខោ”តិ សិយា អាសង្កាតិ តទាសង្កានិវត្តនត្ថំ “នាញ្ញេ ធម្មា ភវិស្សន្តី”តិ វុត្តំ។

នត្ថិ ទានិ បុនាវាសោ, ទេវកាយស្មិ ជាលិនីតិ, ឯត្ថ **ជាលិនី**តិ ទេវតំ អាលបតិ, ទេវតេ ទេវកាយស្មឹ ទេវសមូហេ ឧបបជ្ជនវសេន បុន អាវាសោ អាវសនំ ឥទានិ មយ្ហំ នត្ថីតិ អត្ថោ។ តត្ថ ការណមាហ **“វិក្ខីណោ”**តិអាទិនា។ សា កិរ ទេវតា បុរិមត្តភាវេ ថេរស្ស បាទបរិចារិកា, តស្មា ឥទានិ ថេរំ ជិណ្ណំ វុទ្ធំ ទិស្វា បុរិមសិនេហេន អាគន្ត្វា “តត្ថ ចិត្តំ បណិធេហិ, យត្ថ តេ វុសិតំ បុរេ”តិ ទេវូបបត្តឹ យាចិ។ អថ “ទានិ នត្ថី”តិអាទិនា ថេរោ តស្សា បដិវចនំ អទាសិ។ តំ សុត្វា ទេវតា វិហតាសា តត្ថេវន្តរធាយិ។

អថ ថេរោ វេហាសំ អព្ភុគ្គន្ត្វា អត្តនោ អានុភាវំ សព្រហ្មចារីនំ បកាសេន្តោ **“យស្ស មុហុត្តេនា”**តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – **យស្ស** ខីណាសវភិក្ខុនោ មុហុត្តមត្តេន ឯវំ **សហស្សធា** សហស្សប្បការោ តិសហស្សិមហាសហស្សិបភេទោ, **លោកោ សព្រហ្មកប្បោ** សហព្រហ្មលោកោ, **សំវិទិតោ** សម្មទេវ វិទិតោ ញាតោ បច្ចក្ខំ កតោ, ឯវំ **ឥទ្ធិគុណេ** ឥទ្ធិសម្បទាយ ចុតូបបាតេ ច វសីភាវប្បត្តោ សោ ភិក្ខុ ឧបគតកាលេ ទេវតា បស្សតិ, ន តស្ស ទេវតានំ ទស្សនេ បរិហានីតិ។ ថេរេន កិរ ជាលិនិយា ទេវតាយ បដិវចនទានវសេន “នត្ថិ ទានី”តិ គាថាយ វុត្តាយ ភិក្ខូ ជាលិនី អបស្សន្តា “កិំ នុ ខោ ថេរោ ធម្មាលបនវសេន កិញ្ចិ អាលបតី”តិ ចិន្តេសុំ។ តេសំ ចិត្តាចារំ ញត្វា ថេរោ “យស្ស មុហុត្តេនា”តិ ឥមំ គាថមាហ។

អន្ធភាវោ បុរេតិ ឯវំនាមោ បុរិមត្តភាវេ។ **ឃាសហារកោ**តិ ឃាសមត្តស្ស អត្ថាយ ភត្តឹ កត្វា ជីវនកោ។ **សមណន្តិ** សមិតបាបំ។ **បដិបាទេសិ**ន្តិ បដិមុខោ ហុត្វា បាទាសិ, បសាទេន អភិមុខោ ហុត្វា អាហារទានំ អទាសិន្តិ អធិប្បាយោ។ **ឧបវិដ្ឋ**ន្តិ ឯវំនាមកំ បច្ចេកពុទ្ធំ។ **យសស្សិន**ន្តិ កិត្តិមន្តំ បត្ថដយសំ។ ឥមាយ គាថាយ យាវ ចរិមត្តភាវា ឧឡារសម្បត្តិហេតុភូតំ អត្តនោ បុព្ពកម្មំ ទស្សេតិ។ តេនាហ “**សោម្ហិ សក្យកុលេ ជាតោ**”តិអាទិ។

ឥតោ សត្តាតិ ឥតោ មនុស្សលោកតោ ចវិត្វា ទេវលោកេ ទិព្ពេន អាធិបច្ចេន សត្ត។ **តតោ សត្តា**តិ តតោ ទេវលោកតោ ចវិត្វា មនុស្សលោកេ ចក្កវត្តិភាវេន សត្ត។ **សំសារានិ ចតុទ្ទសា**តិ ចតុទ្ទស ភវន្តរសំសរណានិ។ **និវាសមភិជានិស្ស**ន្តិ បុព្ពេនិវាសំ អញ្ញាសឹ។ **ទេវលោកេ** ឋិតោ តទាតិ តញ្ច ខោ ន ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ, អបិ ច ខោ យទា ឥតោ អនន្តរាតីតេ អត្តភាវេ ទេវលោកេ ឋិតោ, តទា អញ្ញាសិន្តិ អត្ថោ។

ឥទានិ អត្តនា ទិព្ពចក្ខុញាណចុតូបបាតញាណានំ អធិគតាការំ ទស្សេន្តោ “**បញ្ចង្គិកេ**”តិអាទិនា ទ្វេ គាថា អភាសិ។ តត្ថ **បញ្ចង្គិកេ សមាធិម្ហី**តិ អភិញ្ញាបាទកចតុត្ថជ្ឈានសមាធិម្ហិ។ សោ ហិ បីតិផរណតា, សុខផរណតា, ចេតោផរណតា, អាលោកផរណតា , បច្ចវេក្ខណនិមិត្តន្តិ ឥមេហិ បញ្ចហិ អង្គេហិ សមន្នាគតត្តា បញ្ចង្គិកោ សមាធីតិ វុច្ចតិ។ **សន្តេ**តិ បដិបក្ខវូបសមេន អង្គសន្តតាយ ច សន្តេ។ **ឯកោទិភាវិតេ**តិ ឯកោទិភាវគតេ, សុចិណ្ណេ វសីភាវប្បត្តេតិ អត្ថោ។ **បដិប្បស្សទ្ធិលទ្ធម្ហី**តិ កិលេសានំ បដិប្បស្សទ្ធិយា លទ្ធេ។ **ទិព្ព ចក្ខុ វិសុជ្ឈិ មេ**តិ ឯវំវិធេ សមាធិម្ហិ សម្បាទិតេ មយ្ហំ ទិព្ពចក្ខុញាណំ វិសុជ្ឈិ, ឯកាទសហិ ឧបក្កិលេសេហិ វិមុត្តិយា វិសុទ្ធំ អហោសិ។

ចុតូបបាតំ ជានាមីតិ សត្តានំ ចុតិញ្ច ឧបបត្តិញ្ច ជានាមិ, ជានន្តោ ច “ឥមេ សត្តា អមុម្ហា លោកម្ហា អាគន្ត្វា ឥធូបបន្នា, ឥមម្ហា ច លោកា គន្ត្វា អមុម្ហិ លោកេ ឧបបជ្ជិស្សន្តី”តិ សត្តានំ **អាគតឹ គតិញ្ច** ជានាមិ, ជានន្តោ ឯវំ ច នេសំ **ឥត្ថភាវំ** មនុស្សភាវំ តតោ **អញ្ញថាភាវំ** អញ្ញថាតិរច្ឆានភាវញ្ច ឧបបត្តិតោ បុរេតរមេវ ជានាមិ។ តយិទំ សព្ពម្បិ បញ្ចង្គិកេ សមាធិម្ហិ សម្បាទិតេ ឯវាតិ ទស្សេន្តោ អាហ “**ឈានេ បញ្ចង្គិកេ ឋិតោ**”តិ។ តត្ថ បញ្ចង្គិកេ ឈានេ ឋិតោ បតិដ្ឋិតោ ហុត្វា ឯវំ ជានាមីតិ អត្ថោ។

ឯវំ វិជ្ជាត្តយំ ទស្សេត្វា តប្បសង្គេន បុព្ពេ ទស្សិតម្បិ តតិយវិជ្ជំ សហ កិច្ចនិប្ផត្តិយា ទស្សេន្តោ “**បរិចិណ្ណោ មយា សត្ថា**”តិអាទិនា គាថាទ្វយមាហ។ តត្ថ **វជ្ជីនំ វេឡុវគាមេ**តិ វជ្ជិរដ្ឋស្ស វេឡុវគាមេ, វជ្ជិរដ្ឋេ យត្ថ បច្ឆិមវស្សំ ឧបគច្ឆិ វេឡុវគាមេ។ **ហេដ្ឋតោ វេឡុគុម្ពស្មិ**ន្តិ តត្ថ អញ្ញតរស្ស វេឡុគុម្ពស្ស ហេដ្ឋា។ **និព្ពាយិស្ស**ន្តិ និព្ពាយិស្សាមិ, អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយិស្សាមីតិ អត្ថោ។

អនុរុទ្ធត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. បារាបរិយត្ថេរគាថាវណ្ណនា

សមណស្ស អហុ ចិន្តាតិអាទិកា អាយស្មតោ បារាបរិយត្ថេរស្ស គាថា។ ឥមស្ស វត្ថុ ហេដ្ឋា អាគតមេវ។ តា ច គាថា សត្ថរិ ធរន្តេ អត្តនោ បុថុជ្ជនកាលេ មនច្ឆដ្ឋានំ ឥន្ទ្រិយានំ និគ្គណ្ហនចិន្តាយ បកាសនវសេន ភាសិតា។ ឥមា បន អបរភាគេ សត្ថរិ បរិនិព្ពុតេ អត្តនោ ច បរិនិព្ពានេ ឧបដ្ឋិតេ តទា អាយតិញ្ច ភិក្ខូនំ ឧទ្ធម្មបដិបត្តិយា បកាសនវសេន ភាសិតា។ តត្ថ –

៩២០“សមណស្ស អហុ ចិន្តា, បុប្ផិតម្ហិ មហាវនេ;
ឯកគ្គស្ស និសិន្នស្ស, បវិវិត្តស្ស ឈាយិនោ”តិ។ –

អយំ គាថា សង្គីតិការេហិ ឋបិតា។ តស្សត្ថោ ហេដ្ឋា វុត្តនយោវ។ អយំ បន សម្ពន្ធោ – សត្ថរិ អគ្គសាវកេសុ ឯកច្ចេសុ មហាថេរេសុ ច បរិនិព្ពុតេសុ អតីតសត្ថុកេ បាវចនេ សុព្ពចេសុ សិក្ខាកាមេសុ ភិក្ខូសុ ទុល្លភេសុ, ទុព្ពចេសុ មិច្ឆាបដិបត្តិពហុលេសុ ភិក្ខូសុ ច ជាតេសុ សុបុប្ផិតេ មហន្តេ សាលវនេ និសិន្នស្ស បវិវិត្តស្ស ឯកគ្គស្ស ឈាយនសីលស្ស, សមិតបាបតាយ **សមណស្ស**, បារាបរិយត្ថេរស្ស បដិបត្តឹ និស្សាយ **ចិន្តា** វីមំសា អហោសីតិ ឥតរា –

៩២១“អញ្ញថា លោកនាថម្ហិ, តិដ្ឋន្តេ បុរិសុត្តមេ;
ឥរិយំ អាសិ ភិក្ខូនំ, អញ្ញថា ទានិ ទិស្សតិ។

៨២២សិតវាតបរិត្តាណំ, ហិរិកោបីនឆាទនំ;
មត្តញ្ញិយំ អភុញ្ជិសុ, សន្តុដ្ឋា ឥតរីតរេ។

៨២៣"បណីតំ យទិ វា លូខំ, អប្បំ វា យទិ វា ពហុំ;
យាបនត្ថំ អភុញ្ជិសុ, អគិទ្ធា នាធិមុច្ឆិតា។

៨២៤"ជីវិតានំ បរិក្ខារេ, ភេសជ្ជេ អថ បច្ចយេ;
ន ពាឡ្ហំ ឧស្សុកា អាសុំ, យថា តេ អាសវក្ខយេ។

៨២៥"អរញ្ញេ រុក្ខមូលេសុ, កន្ទរាសុ គុហាសុ ច;
វិវេកមនុព្រូហន្តា, វិហំសុ តប្បរាយណា។

៨២៦"នីចា និវិដ្ឋា សុភរា, មុទូ អថទ្ធមានសា;
អព្យាសេកា អមុខរា, អត្ថចិន្តាវសានុគា។

៨២៧"តតោ បាសាទិកំ អាសិ, គតំ ភុត្តំ និសេវិតំ;
សិនិទ្ធា តេលធារាវ, អហោសិ ឥរិយាបថោ។

៨២៨"សព្ពាសវបរិក្ខីណា , មហាឈាយី មហាហិតា;
និព្ពុតា ទានិ តេ ថេរា, បរិត្តា ទានិ តាទិសា។

៨២៩"កុសលានញ្ច ធម្មានំ, បញ្ញាយ ច បរិក្ខយា;
សព្ពាការវរូបេតំ, លុជ្ជតេ ជិនសាសនំ។

៨៣០"បាបកានញ្ច ធម្មានំ, កិលេសានញ្ច យោ ឧតុ;
ឧបដ្ឋិតា វិវេកាយ, យេ ច សទ្ធម្មសេសកា។

៨៣១"តេ កិលេសា បវឌ្ឍន្តា, អាវិសន្តិ ពហុំ ជនំ;
កីឡន្តិ មញ្ញេ ពាលេហិ, ឧម្មត្តេហិវ រក្ខសា។

៨៣២"កិលេសេហាភិភូតា តេ, តេន តេន វិធាវិតា;
នរា កិលេសវត្ថូសុ, សសង្គាមេវ ឃោសិតេ។

៨៣៣"បរិច្ចជិត្វា សទ្ធម្មំ, អញ្ញមញ្ញេហិ ភណ្ឌរេ;
ទិដ្ឋិគតានិ អន្វេន្តា, ឥទំ សេយ្យោតិ មញ្ញរេ។

៨៣៤"ធនញ្ច បុត្តំ ភរិយញ្ច, ឆឌ្ឌយិត្វាន និគ្គតា;
កដច្ឆុភិក្ខហេតូបិ, អកិច្ចានិ និសេវរេ។

៨៣៥"ឧទរាវទេហកំ ភុត្វា, សយន្តុត្តានសេយ្យកា;
កថា វឌ្ឍេន្តិ បដិពុទ្ធា, យា កថា សត្ថុគរហិតា។

៨៣៦"សព្ពការុកសិប្បានិ, ចិត្តិំ កត្វាន សិក្ខរេ;
អវូបសន្តា អជ្ឈត្តំ, សាមញ្ញត្ថោតិអច្ឆតិ។

៨៣៧"មត្តិកំ តេលចុណ្ណញ្ច, ឧទកាសនភោជនំ;
គិហីនំ ឧបនាមេន្តិ, អាកង្ខន្តា ពហុត្តរំ។

៨៣៨"ទន្តបោនំ កបិត្ថញ្ច, បុប្ផំ ខាទនិយានិ ច;
បិណ្ឌបាតេ ច សម្បន្នេ, អម្ពេ អាមលកានិ ច។

៨៣៩"ភេសជ្ជេសុ យថា វេជ្ជា, កិច្ចាកិច្ចេ យថា គិហី;
គណិកាវ វិភូសាយំ, ឥស្សរេ ខត្តិយា យថា។

៨៤០"នេកតិកា វញ្ចនិកា, កូដសក្ខី អបាដុកា;
ពហូហិ បរិកប្បេហិ, អាមិសំ បរិភុញ្ជរេ។

៨៤១"លេសកប្បេ បរិយាយេ, បរិកប្បេនុធាវិតា;

ជីវិកត្ថា ឧបាយេន, សង្កឌ្ឍន្តិ ពហុំ ធនំ។

៩៤២“ឧបដ្ឋាបេន្តិ បរិសំ, កម្មតោ នោ ច ធម្មតោ;
ធម្មំ បរេសំ ទេសេន្តិ, លាភតោ នោ ច អត្ថតោ។

៩៤៣“សង្ឃលាភស្ស ភណ្ឌន្តិ, សង្ឃតោ បរិពាហិរា;
បរលាភោបជីវន្តា, អហិរីកា ន លជ្ជរេ។

៩៤៤“នានុយុត្តា តថា ឯកេ, មុណ្ឌា សង្ឃាដិបារុតា;
សម្ភាវនំយេវិច្ឆន្តិ, លាភសក្ការមុច្ឆិតា។

៩៤៥“ឯវំ នានប្បយាតម្ហិ, ន ទានិ សុករំ តថា;
អផុសិតំ វា ផុសិតុំ, ផុសិតំ វានុរក្ខិតុំ។

៩៤៦“យថា កណ្ដកដ្ឋានម្ហិ, ចរេយ្យ អនុបាហនោ;
សតិំ ឧបដ្ឋបេត្វាន, ឯវំ គាមេ មុនី ចរេ។

៩៤៧“សរិត្វា បុព្ពកេ យោគី, តេសំ វត្តមនុស្សរំ;
កិញ្ចាបិ បច្ឆិមោ កាលោ, ផុសេយ្យ អមតំ បទំ។

៩៤៨“ឥទំ វត្វា សាលវនេ, សមណោ ភាវិតិន្ទ្រិយោ;
ព្រាហ្មណោ បរិនិព្ពាយិ, ឥសិ ខីណបុនព្ភវោ”តិ។ –

ឥមា គាថា ថេរេនេវ ភាសិតា។

តត្ថ **ឥរិយំ អាសិ ភិក្ខូនន្តិ** បុរិសុត្តមេ **លោកនាថម្ហិ** សម្មាសម្ពុទ្ធេ **តិដ្ឋន្តេ** ធរន្តេ ឯតរហិ បដិបត្តិភាវតោ។ **អញ្ញថា** អញ្ញេន បការេន ភិក្ខូនំ ឥរិយំ ចរិតំ អហោសិ យថានុសិដ្ឋំ បដិបត្តិភាវតោ។ **អញ្ញថា ទានិ ទិស្សតីតិ** ឥទានិ បន តតោ អញ្ញថា ភិក្ខូនំ ឥរិយំ ទិស្សតិ អយាថាវបដិបត្តិភាវតោតិ អធិប្បាយោ ។

ឥទានិ សត្ថរិ ធរន្តេ យេនាការេន ភិក្ខូនំ បដិបត្តិ អហោសិ, តំ តាវ ទស្សេតុំ **“សីតវាតបរិត្តាណ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **មត្តដ្ឋិយន្តិ** តំ មត្តំ បយោជនំ។ យាវទេវ សីតវាតបរិត្តាណំ, យាវទេវ ហិរីកោបីនបដិច្ឆាទនំ កត្វា ចីវរំ បរិភុញ្ជឹសុ។ កថំ? **សន្តុដ្ឋា ឥតរីតរេ** យស្មិំ តស្មិំ ហីនេ បណីតេ វា យថាលទ្ធេ បច្ចយេ សន្តោសំ អាបន្នា។

បណីតន្តិ ឧឡារំ សប្បិអាទិនា សំសដ្ឋំ, តទភាវេន **លូខំ។ អប្បន្តិ**, ចតុបញ្ចាលោបមត្តម្បិ។ **ពហុំ យាបនត្ថំ អភុញ្ជឹសូតិ** បណីតំ ពហុំ ភុញ្ជន្តាបិ យាបនមត្តមេវ អាហារំ ភុញ្ជឹសុ។ តតោ ឯវ **អគិទ្ធា** គេធំ អនាបន្នា។ **នាធិមុច្ឆិតា** ន អជ្ឈោសិតា អក្ខព្ភញ្ជនំ វិយ សាកដិកា, វណលេបនំ វិយ វណិនោ អភុញ្ជឹសុ។

ជីវិតានំ បរិក្ខារេ, ភេសជ្ជេ អថ បច្ចយេបិ ជីវិតានំ បវត្តិយា បរិក្ខារភូតេ ភេសជ្ជសង្ខាតេ បច្ចយេ គិលានបច្ចយេ។ **យថា តេតិ** យថា តេ បុរិមកា ភិក្ខូ អាសវក្ខយេ **ឧស្សុកា** យុត្តា អាសុំ, តថា តេ រោគាភិភូតាបិ គិលានបច្ចយេ ពាឡ្ហំ អតិវិយ **ឧស្សុកា** នាហេសុន្តិ អត្ថោ។

តប្បរាយណាតិ វិវេកបរាយណា វិវេកបោណា។ ឯវំ ចតូហិ គាថាហិ ចតុបច្ចយសន្តោសំ ភាវនាភិរតិញ្ច ទស្សេន្តេន តេសំ អរិយវំសបដិបទា ទស្សិតា។

នីចាតិ “មយំ បំសុកូលិកា បិណ្ឌបាតិកា”តិ អត្តុក្កំសនបរវម្ភនានិ អកត្វា នីចវុត្តិនោ, និវាតវុត្តិនោតិ អត្ថោ។ **និវិដ្ឋាតិ** សាសនេ និវិដ្ឋសទ្ធា។ **សុភរាតិ** អប្បិច្ឆតាទិភាវេន សុបោសា។ **មុទូតិ** វត្តបដិបត្តិយំ សកលេ ច ព្រហ្មចរិយេ មុទូ, សុបរិកម្មកតសុវណ្ណំ វិយ វិនិយោគក្ខមា។ **មុទូតិ** វា អភាកុដិកា ឧត្តានមុខា បុប្ផិតមុខេន បដិសន្ថារវុត្តិនោ, សុតិត្ថំ វិយ សុខាវហាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អថទ្ធមានសាតិ** អកថិនចិត្តា តេន សុព្ពចភាវមាហ។ **អព្យាសេកាតិ** សតិវិប្បវាសាភាវតោ កិលេសព្យាសេករហិតា, អន្តរន្តរា តណ្ហាទិដ្ឋិមានាទីហិ អវោកិណ្ណាតិ អត្ថោ។ **អមុខរាតិ** ន មុខរា, ន មុខេន ខរា វចីបាគព្ភិយរហិតាតិ វា អត្ថោ។ **អត្ថចិន្តាវសានុគាតិ** ហិតចិន្តាវសានុគាហិតចិន្តាវសិកា, អត្តនោ បរេសញ្ច ហិតចិន្តមេវ អនុបរិវត្តនកា។

តតោតិ តស្មា នីចវុត្តាទិហេតុ។ **បាសាទិក**ន្តិ បសាទជនិកំ បដិបត្តឹ បស្សន្តានំ សុណន្តានញ្ច បសាទាវហំ។ **គត**ន្តិ អភិក្កន្តបដិក្កន្តបរិវត្តនាទិគមនំ។ **គត**ន្តិ វា កាយវាចាបវត្តិ។ **ភុត្ត**ន្តិ ចតុបច្ចយបរិភោគោ។ **និសេវិត**ន្តិ គោចរនិសេវនំ។ **សិនិទ្ធា តេលធារាវា**តិ យថា អនិវត្តិកា កុសលជនាភិសិញ្ចិតា សវន្តី តេលធារា អវិច្ឆិន្នា **សិនិទ្ធា** មដ្ឋា ទស្សនីយា បាសាទិកា ហោតិ, ឯវំ តេសំ អាកប្បសម្បន្នានំ ឥរិយាបថោ អច្ឆិន្នោ សណ្ហោ មដ្ឋោ ទស្សនីយោ បាសាទិកោ អហោសិ។

មហាឈាយីតិ មហន្តេហិ ឈានេហិ ឈាយនសីលា, មហន្តំ វា និព្ពានំ ឈាយន្តីតិ មហាឈាយី។ តតោ ឯវ **មហាហិតា,** មហន្តេហិ ហិតេហិ សមន្នាគតាតិ អត្ថោ។ **តេ ថេរា**តិ តេ យថាវុត្តប្បការា បដិបត្តិបរាយណា ថេរា ឥទានិ បរិនិព្ពុតាតិ អត្ថោ។ **បរិត្តា ទានិ តាទិសា**តិ ឥទានិ បច្ឆិមេ កាលេ តាទិសា តថារូបា ថេរា បរិត្តា អប្បកា កតិបយា ឯវាតិ វុត្តំ ហោតិ។

កុសលានញ្ច ធម្មានន្តិ វិវដ្ដស្ស ឧបនិស្សយភូតានំ វិមោក្ខសម្ភារានំ អនវជ្ជធម្មានំ។ **បញ្ញាយ ចា**តិ តថារូបាយ បញ្ញាយ ច។ **បរិក្ខយា**តិ អភាវតោ អនុប្បត្តិតោ។ កាមញ្ចេត្ថ បញ្ញាបិ សិយា អនវជ្ជធម្មា, ពហុការភាវទស្សនត្ថំ បនស្សា វិសុំ គហណំ យថា បុញ្ញញាណសម្ភារាតិ។ **សព្ពាការវរូបេត**ន្តិ អាទិកល្យាណតាទីហិ សព្ពេហិ អាការវរេហិ បការវិសេសេហិ ឧបេតំ យុត្តំ ជិនស្ស ភគវតោ សាសនំ លុជ្ជតិ វិនស្សតីតិ អត្ថោ។

បាបកានញ្ច ធម្មានំ, កិលេសានញ្ច យោ ឧតូតិ កាយទុច្ចរិតាទីនំ បាបធម្មានំ លោភាទីនញ្ច កិលេសានំ យោ ឧតុ យោ កាលោ, សោ អយំ វត្តតីតិ វចនសេសោ។ **ឧបដ្ឋិតា វិវេកាយ, យេ ច សទ្ធម្មសេសកា**តិ យេ បន ឯវរូបេ កាលេ កាយចិត្តឧបធិវិវេកត្ថាយ ឧបដ្ឋិតា អារទ្ធវីរិយា, តេ ច សេសបដិបត្តិសទ្ធម្មកា ហោន្តិ។ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ – សុវិសុទ្ធសីលាចារាបិ សមានា ឥទានិ ឯកច្ចេ ភិក្ខូ ឥរិយាបថសណ្ឋាបនំ, សមថវិបស្សនាភាវនាវិធានំ, មហាបលិពោធូបច្ឆេទោ, ខុទ្ទកបលិពោធូបច្ឆេទោតិ ឯវមាទិបុព្ពកិច្ចំ សម្បាទេត្វា ភាវនមនុយុញ្ជន្តិ។ តេ សេសបដិបត្តិសទ្ធម្មកា, បដិបត្តឹ មត្តកំ បាបេតុំ ន សក្កោន្តីតិ។

តេ កិលេសា បវឌ្ឍន្តាតិ យេ ភគវតោ ឱរសបុត្តេហិ ច តទា បរិក្ខយំ បរិយាទានំ គមិតា កិលេសា, តេ ឯតរហិ លទ្ធោកាសា ភិក្ខូសុ វុទ្ធឹ វិរូឡ្ហឹ វេបុល្លំ អាបជ្ជន្តា។ **អាវិសន្តិ ពហុំ ជន**ន្តិ កល្យាណមិត្តរហិតំ អយោនិសោមនសិការពហុលំ អន្ធពាលជនំ អភិភវិត្វា អវសំ ករោន្តា អាវិសន្តិ សន្តានំ អនុបវិសន្តិ។ ឯវំភូតា ច តេ **កីឡន្តិ មញ្ញេ ពាលេហិ, ឧម្មត្តេហិវ រក្ខសា,** យថា នាម កេឡិសីលា រក្ខសា ភិសក្ករហិតេ ឧម្មត្តេ អាវិសិត្វា តេ អនយព្យសនំ អាបាទេន្តា តេហិ កីឡន្តិ, ឯវំ តេ កិលេសា សម្មាសម្ពុទ្ធភិសក្ករហិតេ អន្ធពាលេ ភិក្ខូ អាវិសិត្វា តេសំ ទិដ្ឋធម្មិកាទិភេទំ អនត្ថំ ឧប្បាទេន្តា តេហិ សទ្ធឹ កីឡន្តិ មញ្ញេ, កីឡន្តា វិយ ហោន្តីតិ អត្ថោ។

តេន តេនាតិ តេន តេន អារម្មណភាគេន។ **វិធាវិតា**តិ វិរូបំ ធាវិតា អសារុប្បវសេន បដិបជ្ជន្តា។ **កិលេសវត្ថូសូ**តិ បឋមំ ឧប្បន្នំ កិលេសា បច្ឆា ឧប្បជ្ជនកានំ ការណភាវតោ កិលេសាវ កិលេសវត្ថូនិ, តេសុ កិលេសវត្ថូសុ សម្ភូហិតេសុ។ **សសង្គាមេវ ឃោសិតេ**តិ ហិរញ្ញសុវណ្ណមណិមុត្តាទិកំ ធនំ វិប្បកិរិត្វា "យំ យំ ហិរញ្ញសុវណ្ណាទិ យស្ស យស្ស ហត្ថគតំ, តំ តំ តស្ស តស្សេវ ហោតូ"តិ ឯវំ កាមឃោសនា សសង្គាមឃោសនា នាម។ តត្ថាយមត្ថោ – កិលេសវត្ថូសុ "យោ យោ កិលេសោ យំ យំ សត្តំ គណ្ហាតិ អភិភវតិ, សោ សោ តស្ស តស្ស ហោតូ"តិ កិលេសសេនាបតិនា មារេន សសង្គាមេ ឃោសិតេ វិយ។ តេហិ តេហិ កិលេសេហិ អភិភូតា តេ ពាលបុថុជ្ជនា តេន តេន អារម្មណភាគេន វិធាវិតា វោសិតាតិ។

តេ ឯវំ វិធាវិតា កឹ ករោន្តីតិ អាហ "**បរិច្ចជិត្វា សទ្ធម្មំ, អញ្ញមញ្ញេហិ ភណ្ឌរេ**"តិ។ តស្សត្ថោ – បដិបត្តិសទ្ធម្មំ ឆឌ្ឌេត្វា អាមិសកិញ្ចក្ខហេតុ **អញ្ញមញ្ញេហិ ភណ្ឌរេ** កលហំ ករោន្តីតិ។ **ទិដ្ឋិគតានី**តិ "វិញ្ញាណមត្តមេវ អត្ថិ, នត្ថេវ រូបធម្មា"តិ, "យថា បុគ្គលោ នាម បរមត្ថតោ នត្ថិ, ឯវំ សភាវធម្មាបិ បរមត្ថតោ នត្ថិ, វោហារមត្តមេវា"តិ ច ឯវមាទីនិ ទិដ្ឋិគតានិ មិច្ឆាគាហេ **អន្វេន្តា** អនុគច្ឆន្តា **ឥទំ សេយ្យោ** ឥទមេវ សេដ្ឋំ, អញ្ញំ មិច្ឆាតិ មញ្ញន្តិ។

និក្ខន្តាតិ គេហតោ និក្ខន្តា។ **កដច្ឆុភិក្ខហេតូបី**តិ កដច្ឆុមត្តភិក្ខានិមិត្តម្បិ។ តំ ទទន្តស្ស គហដ្ឋស្ស អននុលោមិកសំសគ្គវសេន **អកិច្ចានិ** បព្ពជិតេន អកត្តព្ពានិ កម្មានិ **និសេវរេ** ករោន្តិ។

ឧទរាវទេហកំ ភុត្វាតិ "ឧទ្ធទេហកំ មិតាហារោ"តិ (ថេរគា. ៩៨២; មិ. ប. ៦.៥.១០) វុត្តវចនំ អចិន្តេត្វា ឧទរបូរំ ភុញ្ជិត្វា។ **សយន្តុត្តានសេយ្យកា**តិ "ទក្ខិណេន បស្សេន សីហសេយ្យំ កប្បេតិ បាទេ បាទំ អច្ចាធាយ

សតោ សម្បជានោ”តិ (អ. និ. ៨.៩; វិភ. ៥១៩) វុត្តវិធានំ អននុស្សរិត្វា ឧត្តានសេយ្យកា សយន្តិ។ **យា កថា សត្ថុគរហិតា**តិ រាជកថាទិតិរច្ឆានកថំ សន្ធាយ វទតិ។

សព្ពការុកសិប្បានីតិ សព្ពេហិ វេស្សាទីហិ ការុកេហិ កត្តព្ពានិ ភត្តតាលវណ្ដករណាទីនិ ហត្ថសិប្បានិ។ **ចិត្តី កត្វានា**តិ សក្កច្ចំ សាទរំ កត្វា។ **អវូបសន្តា អជ្ឈត្ត**ន្តិ កិលេសវូបសមាភាវតោ គន្ឋុហនមត្តម្បិ សមាធានាភាវតោ ច អជ្ឈត្តំ អវូបសន្តា, អវូបសន្តចិត្តាតិ អត្ថោ។ **សាមញ្ញត្ថោ**តិ សមណធម្មោ។ **អតិអច្ចតី**តិ តេសំ អាជីវកិច្ចបសុតតាយ ឯកទេសម្បិ អផុសនតោ វិសុំយេវ និសីទតិ, អនល្លីយតីតិ វុត្តំ ហោតិ។

មត្តិកន្តិ បាកតិកំ វា បញ្ចវណ្ណំ វា គិហីនំ វិនិយោគក្ខមំ មត្តិកំ។ **តេលចុណ្ណញ្ចា**តិ បាកតិកំ, អភិសង្ខតំ វា តេលញ្ច ចុណ្ណញ្ច។ **ឧទកាសនភោជន**ន្តិ ឧទកញ្ច អាសនញ្ច ភោជនញ្ច។ **អាកង្ខន្តា ពហុត្តរ**ន្តិ ពហុំ បិណ្ឌបាតាទិ ឧត្តរុត្តរំ អាកង្ខន្តា “អម្ហេហិ មត្តិកាទីសុ ទិន្នេសុ មនុស្សា ទឡ្ហភត្តិកា ហុត្វា ពហុំ ឧត្តរុត្តរំ ចតុបច្ចយជាតំ ទស្សន្តី”តិ អធិប្បាយេន គិហីនំ ឧបនាមេន្តីតិ អត្ថោ។

ទន្តេ បុនន្តិ សោធេន្តិ ឯតេនាតិ **ទន្តបោនំ**, ទន្តកដ្ឋំ។ **កបិត្ថ**ន្តិ កបិត្ថផលំ។ **បុប្ផ**ន្តិ សុមនចម្បកាទិបុប្ផំ។ **ខាទនីយានី**តិ អង្គារសរិធេបិ ខជ្ជកវិសេសេ។ **បិណ្ឌបាតេ ច សម្បន្នេ**តិ វណ្ណាទិសម្បយុត្តេ ឱទនវិសេសេ។ **“អម្ពេ អាមលកានិ ចា”**តិ **ច**-សទ្ទេន មាតុលុង្គតាលនាឡិកេរាទិផលានិ អវុត្តានិ សង្គណ្ហាតិ។ សព្ពត្ថ គិហីនំ ឧបនាមេន្តិ អាកង្ខន្តា ពហុត្តរន្តិ យោជនា។

ភេសជ្ជេសុ យថា វេជ្ជាតិ គិហីនំ ភេសជ្ជប្បយោគេសុ យថា វេជ្ជា, តថា ភិក្ខូ បដិបជ្ជន្តីតិ អធិប្បាយោ។ **កិច្ចាកិច្ចេ យថា គិហី**តិ គហដ្ឋានំ ខុទ្ទកេ ចេវ មហន្តេ ច កិច្ចេ កត្តព្ពេ គិហី វិយ។ **គណិកាវ វិភូសាយ**ន្តិ អត្តនោ សរីរស្ស វិភូសនេ រូបូបជីវិនិយោ វិយ។ **ឥស្សរេ ខត្តិយា យថា**តិ ឥស្សរេ ឥស្សរិយបវត្តនេ យថា ខត្តិយា, ឯវំ កុលបតី ហុត្វា វត្តន្តីតិ អត្ថោ។

នេកតិកាតិ និកតិយំ និយុត្តា, អមណីយេវ មណី, អសុវណ្ណំយេវ សុវណ្ណំ កត្វា បដិរូបសាចិយោគនិរតា។ **វញ្ចនិកា**តិ កូដមានាទីហិ វិប្បលម្ភកា។ **កូដសក្ខី**តិ អយាថាវសក្ខិនោ។ **អបាដុកា**តិ វាមកា, អសំយតវុត្តីតិ អត្ថោ។ **ពហូហិ បរិកប្បេហី**តិ យថាវុត្តេហិ អញ្ញេហិ ច ពហូហិ មិច្ឆាជីវប្បការេហិ។

លេសកប្បេតិ កប្បិយលេសេ កប្បិយបដិរូបេ។ **បរិយាយេតិ**, បច្ចយេសុ បរិយាយស្ស យោគេ។ **បរិកប្បេ**តិ វឌ្ឍិអាទិវិកប្បនេ, សព្ពត្ថ វិសយេ ភុម្មំ។ **អនុធាវិតា**តិ មហិច្ឆតាទីហិ បាបធម្មេហិ អនុធាវិតា វោសិតា។ **ជីវិកត្ថា** ជីវិកប្បយោជនា អាជីវហេតុកា។ **ឧបាយេនា**តិ បរិកថាទិនា ឧបាយេន បច្ចយុប្បាទននយេន។ **សង្កឌ្ឍន្តី**តិ សំហរន្តិ។

ឧបដ្ឋាបេន្តិ បរិសន្តិ បរិសាយ អត្តានំ ឧបដ្ឋបេន្តិ, យថា បរិសា អត្តានំ ឧបដ្ឋបេន្តិ, ឯវំ បរិសំ សង្គណ្ហន្តីតិ អត្ថោ។ **កម្មតោ**តិ កម្មហេតុ។ តេ ហិ អត្តនោ កត្តព្ពវេយ្យាវច្ចនិមិត្តំ ឧបដ្ឋបេន្តិ។ **នោ ច ធម្មតោ**តិ ធម្មនិមិត្តំ នោ ច ឧបដ្ឋបេន្តិ។ យោ សត្ថារា ឧល្លុម្បនសភាវសណ្ឋិតាយ បរិសាយ សង្គហោ អនុញ្ញាតោ, តេន ន សង្គណ្ហន្តីតិ អត្ថោ។ **លាភតោ**តិ លាភហេតុ, “អយ្យោ ពហុស្សុតោ, ភាណកោ, ‘ធម្មកថិកោ’តិ ឯវំ សម្ភាវេន្តោ មហាជនោ មយ្ហំ លាភសក្ការេ ឧបនយិស្សតី”តិ ឥច្ឆាចារេ ឋត្វា លាភនិមិត្តំ បរេសំ ធម្មំ ទេសេន្តិ។ **នោ ច អត្ថតោ**តិ យោ សោ វិមុត្តាយតនសីសេ ឋត្វា សទ្ធម្មំ កថេន្តេន បត្តព្ពោ អត្ថោ, ន តំទិដ្ឋធម្មិកាទិភេទហិតនិមិត្តំ ធម្មំ ទេសេន្តីតិ អត្ថោ។

សង្ឃលាភស្ស ភណ្ឌន្តីតិ សង្ឃលាភហេតុ ភណ្ឌន្តិ “មយ្ហំ បាបុណាតិ, ន តុយ្ហ”ន្តិអាទិនា កលហំ ករោន្តិ។ **សង្ឃតោ បរិពាហិរា**តិ, អរិយសង្ឃតោ ពហិភូតា អរិយសង្ឃេ តទភាវតោ។ **បរលាភោបជីវន្តា**តិ សាសនេ លាភស្ស អន្ធពាលបុថុជ្ជនេហិ បរេ សីលាទិគុណសម្បន្នេ សេក្ខេ ឧទ្ទិស្ស ឧប្បន្នត្តា តំ បរលាភំ, បរតោ វា ទាយកតោ លទ្ធព្ពលាភំ ឧបជីវន្តា ភណ្ឌនការកា ភិក្ខូ បាបជិគុច្ឆាយ អភាវតោ **អហិរិកា** សមានា ច “មយំ បរលាភំ ភុញ្ជាម, បរបដិពទ្ធជីវិកា”តិបិ **ន លជ្ជរេ** ន ហិរីយន្តិ។

នានុយុត្តាតិ សមណករណេហិ ធម្មេហិ អននុយុត្តា។ **តថា**តិ យថា បុព្ពេ វុត្តា ពន្ធនការកាទយោ, តថា។ **ឯកេ**តិ ឯកច្ចេ។ **មុណ្ឌា សង្ឃាដិបារុតា**តិ កេវលំ មុណ្ឌិតកេសតាយ មុណ្ឌា បិលោតិកខណ្ឌេហិ សង្ឃដិតដ្ឋេន “សង្ឃាដី”តិ លទ្ធនាមេន ចីវរេន បារុតសរីរា។ **សម្ភាវនំយេវិច្ឆន្តិ, លាភសក្ការមុច្ឆិតា**តិ លាភសក្ការាសាយ

មុច្ចិតា អជ្ឈោសិតា ហុត្វា, “បេសលោ ធុតវាទោ ពហុស្សុតោ”តិ វា មធុរវចនមនុយុត្តា “អរិយោ”តិ ច កេវលំ **សម្ភាវនំ** ពហុមានំយេវ ឥច្ឆន្តិ ឯសន្តិ, ន តន្និមិត្តេ គុណេតិ អត្ថោ។

ឯវន្តិ “កុសលានញ្ច ធម្មានំ បញ្ញាយ ច បរិក្ខយា”តិ វុត្តនយេន។ **នានប្បយាតម្ហី**តិ នានប្បការេ ភេទនធម្មេ បយាតេ សមកតេ, នានប្បការេន វា សំកិលេសធម្មេ បយាតុំ បវត្តិតុំ អារទ្ធេ។ **ន ទានិ សុករំ តថា**តិ ឥទានិ ឥមស្មិំ ទុល្លភកល្យាណមិត្តេ ទុល្លភសប្បាយសទ្ធម្មស្សវនេ ច កាលេ យថា សត្ថរិ ធរន្តេ **អផុសិតំ** អផុដ្ឋំ, អនធិគតំ ឈានវិបស្សនំ **ផុសិតុំ អធិគន្តុំ, ផុសិតំ វា** ហានភាគិយំ ឋិតិភាគិយមេវ វា អហុត្វា យថា វិសេសភាគិយំ ហោតិ, តថា **អនុរក្ខិតុំ** បាលេតុំ សុករំ, តថា ន សុករំ, តថា សម្បាទេតុំ ន សក្កាតិ អត្ថោ។

ឥទានិ អត្តនោ បរិនិព្ពានកាលស្ស អាសន្នត្តា សំខិត្តេន ឱវាទេន សព្រហ្មចារី ឱវទន្តោ “**យថា កណ្ដកដ្ឋានម្ហិ**”តិអាទិមាហ។ តស្សត្ថោ – យថា បុរិសោ កេនចិទេវ បយោជនេន កណ្ដកនិចិតេ បទេសេ អនុបាហនោ វិចរន្តោ “មា មំ កណ្ដកោ វិជ្ឈី”តិ សតឹ ឧបដ្ឋបេត្វាវ វិចរតិ, ឯវំ កិលេសកណ្ដកនិចិតេ គោចរគាមេ បយោជនេន ចរន្តោ មុនិ សតឹ ឧបដ្ឋបេត្វាន សតិសម្បជញ្ញយុត្តោ អប្បមត្តោវ ចរេយ្យ កម្មដ្ឋានំ អវិជហន្តោតិ វុត្តំ ហោតិ។

សរិត្វា បុព្ពកេ យោគី, តេសំ វត្តមនុស្សរន្តិ បុរិមកេ យោគេ ភាវនាយ យុត្តតាយ យោគី អារទ្ធវិបស្សកេ សរិត្វា តេសំ វត្តំ អាគមានុសារេន សម្មាបដិបត្តិភាវនាវិធឹ អនុស្សរន្តោ ធុរនិក្ខេបំ អកត្វា យថាបដិបជ្ជន្តោ។ **កិញ្ចាបិ បច្ឆិមោ កាលោ**តិ យទិបាយំ អតីតសត្ថុកោ ចរិមោ កាលោ, តថាបិ យថាធម្មមេវ បដិបជ្ជន្តោ វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេន្តោ **ផុសេយ្យ អមតំ បទំ** និព្ពានំ អធិគច្ឆេយ្យ។

ឥទំ វត្វាតិ, យថាទស្សិតំ សំកិលេសវោទានេសុ ឥមំ បដិបត្តិវិធឹ កថេត្វា។ អយញ្ច ឱសានគាថា សង្គីតិការេហិ ថេរស្ស បរិនិព្ពានំ បកាសេតុំ វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។

បារាបរិយត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

វីសតិនិបាតវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៧. តឹសនិបាតោ

១. ផុស្សត្ថេរគាថាវណ្ណនា

តឹសនិបាតេ **បាសាទិកេ ពហូ ទិស្វា**តិអាទិកា អាយស្មតោ ផុស្សត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ដូបនិស្សយំ កុសលំ ឧបចិនិត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មឹ ពុទ្ធុប្បាទេ ឯកស្ស មណ្ឌលិករញ្ញោ បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, **ផុស្សោ**តិ នាមំ អហោសិ។ សោ វិញ្ញុតំ បត្តោ ខត្តិយកុមារេហិ សិក្ខិតព្ពសិប្បេសុ និប្ផត្តឹ គតោ។ ឧបនិស្សយសម្បន្នត្តា កាមេសុ អលគ្គចិត្តោ អញ្ញតរស្ស មហាថេរស្ស សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិត្វា ចរិយានុកូលំ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា ភាវនំ អនុយុញ្ជន្តោ ឈានានិ និព្ពត្តេត្វា ឈានបាទកំ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា នចិរស្សេវ ឆឡភិញ្ញោ អហោសិ។ អថេកទិវសំ បណ្ឌរគោត្តោ នាម ឯកោ តាបសោ តស្ស សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា និសិន្នោ សម្ពហុលេ ភិក្ខូ សីលាចារសម្បន្នេ សុសំវុតិន្ទ្រិយេ ភាវិតកាយេ ភាវិតចិត្តេ ទិស្វា បសន្នចិត្តោ “សាធុ វតាយំ បដិបត្តិ លោកេ ចិរំ តិដ្ឋេយ្យា”តិ ចិន្តេត្វា “កថំ នុ ខោ, ភន្តេ, អនាគតមទ្ធានំ ភិក្ខូនំ បដិបត្តិ ភវិស្សតី”តិ ថេរំ បុច្ឆិ។ តមត្ថំ ទស្សេន្តោ សង្គីតិការា –

៩៤៩. “បាសាទិកេ ពហូ ទិស្វា, ភាវិតត្តេ សុសំវុតេ;
ឥសិ បណ្ឌរសគោត្តោ, អបុច្ឆិ ផុស្សសវ្ហយ”ន្តិ។ – គាថំ អាទិតោ បបេសុំ;

តត្ថ **បាសាទិកេ**តិ អត្តនោ បដិបត្តិយា បសាទាវហេ។ **ពហូ**តិ សម្ពហុលេ។ **ភាវិតត្តេ**តិ សមថវិបស្សនាភាវនាហិ ភាវិតចិត្តេ។ **សុសំវុតេ**តិ សុដ្ឋុ សំវុតិន្ទ្រិយេ។ **ឥសី**តិ តាបសោ។ **បណ្ឌរសគោត្តោ**តិ បណ្ឌរស្ស នាម ឥសិនោ វំសេ ជាតត្តា តេន សមានគោត្តោ។ **ផុស្សសវ្ហយ**ន្តិ ផុស្សសទ្ទេន អវ្ហាតព្ពំ, ផុស្សនាមកន្តិ អត្ថោ។

៩៥០. “កឹ ឆន្ទា កិមធិប្បាយា, កិមាកប្បា ភវិស្សរេ;
អនាគតម្ហិ កាលម្ហិ, តំ មេ អក្ខាហិ បុច្ឆិតោ”តិ។ –

អយំ តស្ស ឥសិនោ បុច្ឆាគាថា។

តត្ថ **កឹ ឆន្ទា**តិ ឥមស្មឹ សាសនេ អនាគតេ ភិក្ខូ កីទិសច្ឆន្ទា កីទិសាធិមុត្តិកា, កឹ ហីនាធិមុត្តិកា, ឧទាហុ បណីតាធិមុត្តិកាតិ អត្ថោ។ **កិមធិប្បាយា**តិ កីទិសាធិប្បាយា កីទិសជ្ឈាសយា, កឹ សំកិលេសជ្ឈាសយា, ឧទាហុ វោទានជ្ឈាសយាតិ អត្ថោ។ អថ វា **ឆន្ទា** នាម កត្តុកម្យតា, តស្មា កីទិសី តេសំ កត្តុកម្យតាតិ អត្ថោ។ **អធិប្បាយោ** អជ្ឈាសយោយេវ។ **កិមាកប្បា**តិ កីទិសាកប្បា។ អាកប្បាតិ ច វេសគហណាទិវាវិត្តចារិត្តវន្តោតិ អត្ថោ។ **ភវិស្សរេ**តិ ភវិស្សន្តិ។ **តំ មេ**តិ តំ អនាគតេ ភិក្ខូនំ ឆន្ទាធិប្បាយាកប្បភេទំ បុច្ឆិតោ មយ្ហំ **អក្ខាហិ** កថេហីតិ ថេរំ អជ្ឈេសតិ។ តស្ស ថេរោ តមត្ថំ អាចិក្ខន្តោ សក្កច្ចសវនេ តាវ និយោជេតុំ –

៩៥១. “សុណោហិ វចនំ មយ្ហំ, ឥសិ បណ្ឌរសវ្ហយ;
សក្កច្ចំ ឧបធារេហិ, អាចិក្ខិស្សាម្យនាគត”ន្តិ។ – គាថមាហ;

តស្សត្ថោ – ភោ បណ្ឌរនាម ឥសិ, យំ ត្វំ មំ បុច្ឆសិ, តំ តេ អនាគតំ អាចិក្ខិស្សាមិ, អាចិក្ខតោ បន មម វចនំ សុណាហិ អនាគតត្ថទីបនតោ សំវេគាវហតោ ច សក្កច្ចំ ឧបធារេហីតិ។

អថ ថេរោ អនាគតំសញាណេន ភិក្ខូនំ ភិក្ខុនីនញ្ច ភាវិនី បវត្តឹ យថាភូតំ ទិស្វា តស្ស អាចិក្ខន្តោ –

៩៥២. “កោធនា ឧបនាហី ច, មក្ខី ថម្ភី សឋា ពហូ;
ឥស្សុកី នានាវាទា ច, ភវិស្សន្តិ អនាគតេ។

៩៥៣. “អញ្ញាតមានិនោ ធម្មេ, គម្ភីរេ តីរគោចរា;
លហុកា អគរូ ធម្មេ, អញ្ញមញ្ញមគារវា។

៩៥៤. “ពហូ អាទីនវា លោកេ, ឧប្បជ្ជិស្សន្ត្យនាគតេ;
សុទេសិតំ ឥមំ ធម្មំ, កិលេសិស្សន្តិ ទុម្មតី។

៩៥៥. “គុណហីនាបិ សង្ឃម្ហិ, វោហរន្តា វិសារទា;
ពលវន្តោ ភវិស្សន្តិ, មុខរា អស្សុតាវិនោ។

៩៥៦. “គុណវន្តោបិ សង្ឃម្ហិ, វោហរន្តា យថាត្ថតោ;
ទុព្ពលា តេ ភវិស្សន្តិ, ហិរិមនា អនត្ថិកា។

៩៥៧. “រជតំ ជាតរូបញ្ច, ខេត្តំ វត្ថុមជេឡកំ។
ទាសិទាសញ្ច ទុម្មេធា, សាទិយិស្សន្ត្យនាគតេ។

៩៥៨. “ឧជ្ឈានសញ្ញិនោ ពាលា, សីលេសុ អសមាហិតា;
ឧន្នឡា វិចរិស្សន្តិ, កលហាភិរតា មគា។

៩៥៩. “ឧទ្ធតា ច ភវិស្សន្តិ, នីលចីវរបារុតា;
កុហា ថទ្ធា លបា សិង្គី, ចរិស្សន្ត្យរិយា វិយ។

៩៦០. “តេលសណ្ឋេហិ កេសេហិ, ចបលា អញ្ជនក្ខិកា;
រថិយាយ គមិស្សន្តិ, ទន្តវណ្ណិកបារុតា។

៩៦១. “អជេគុច្ឆំ វិមុត្តេហិ, សុរត្តំ អរហទ្ធជំ;
ជិគុច្ឆិស្សន្តិ កាសាវំ, ឱទាតេសុ សមុច្ឆិតា។

៩៦២. “លាភកាមា ភវិស្សន្តិ, កុសីតា ហីនវីរិយា;
កិច្ឆន្តា វនបត្ថានិ, គាមន្តេសុ វសិស្សរេ។

៩៦៣. “យេ យេ លាភំ លភិស្សន្តិ, មិច្ឆាជីវរតា សទា;
តេ តេវ អនុសិក្ខន្តា, ភជិស្សន្តិ អសំយតា។

៩៦៤. “យេ យេ អលាភិនោ លាភំ, ន តេ បុជ្ជា ភវិស្សរេ;
សុបេសលេបិ តេ ធីរេ, សេវិស្សន្តិ ន តេ តទា។

៩៦៥. “មិលក្ខុរជនំ រត្តំ, គរហន្តា សកំ ធជំ;
តិត្ថិយានំ ធជំ កេចិ, ធារិស្សន្ត្យវទាតកំ។

៩៦៦. “អគារវោ ច កាសាវេ, តទា តេសំ ភវិស្សតិ;
បដិសង្ខា ច កាសាវេ, ភិក្ខូនំ ន ភវិស្សតិ។

៩៦៧. “អភិភូតស្ស ទុក្ខេន, សល្លវិទ្ធស្ស រុប្បតោ;
បដិសង្ខា មហាឃោរា, នាគស្សាសិ អចិន្តិយា។

៩៦៨. “ឆទ្ទន្តោ ហិ តទា ទិស្វា, សុរត្តំ អរហទ្ធជំ;
តាវទេវ ភណី គាថា, គជោ អត្ថោបសំហិតា។

៩៦៩. “អនិក្កសាវោ កាសាវំ, យោ វត្ថំ បរិទហិស្សតិ;
អបេតោ ទមសច្ចេន, ន សោ កាសាវមរហតិ។

៩៧០. “យោ ច វន្តកសាវស្ស, សីលេសុ សុសមាហិតោ;
ឧបេតោ ទមសច្ចេន, ស វេ កាសាវមរហតិ។

៩៧១. “វិបន្នសីលោ ទុម្មេធោ, បាកដោ កាមការិយោ;
វិព្ភន្តចិត្តោ និស្សុក្កោ, ន សោ កាសាវមរហតិ។

៩៧២. “យោ ច សីលេន សម្បន្នោ, វីតរាគោ សមាហិតោ;
ឱទាតមនសង្កប្បោ, ស វេ កាសាវមរហតិ។

៩៧៣. “ឧទ្ធតោ ឧន្នឡោ ពាលោ, សីលំ យស្ស ន វិជ្ជតិ;
ឱទាតកំ អរហតិ, កាសាវំ កឹ ករិស្សតិ។

៩៧៤. “ភិក្ខូ ច ភិក្ខុនិយោ ច, ទុដ្ឋចិត្តា អនាទរា;
តាទីនំ មេត្តចិត្តានំ, និគ្គណ្ហិស្សន្ត្យនាគតេ។

៩៧៥. “សិក្ខាបេន្តាបិ ថេរេហិ, ពាលា ចីវរធារណំ;

ន សុណិស្សន្តិ ទុម្មេធា, បាកដា កាមការិយា។

៩៧៦. “តេ តថា សិក្ខិតា ពាលា, អញ្ញមញ្ញំ អគារវា;
នាទិយិស្សន្តុបជ្ឈាយេ, ខឡុង្កោ វិយ សារថិ។

៩៧៧. “ឯវំ អនាគតទ្ធានំ, បដិបត្តិ ភវិស្សតិ;
ភិក្ខូនំ ភិក្ខុនីនញ្ច, បត្តេ កាលម្ហិ បច្ឆិមេ។

៩៧៨. “បុរា អាគច្ឆតេ ឯតំ, អនាគតំ មហព្ភយំ;
សុព្ពចា ហោថ សខិលា, អញ្ញមញ្ញំ សគារវា។

៩៧៩. “មេត្តចិត្តា ការុណិកា, ហោថ សីលេសុ សំវុតា;
អារទ្ធវីរិយា បហិតត្តា, និច្ចំ ទឡ្ហបរក្កមា។

៩៨០. “បមាទំ ភយតោ ទិស្វា, អប្បមាទញ្ច ខេមតោ;
ភាវេថដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ, ផុសន្តា អមតំ បទ”ន្តិ។ – ឥមា គាថា អភាសិ;

តត្ថ **កោធនា**តិ កុជ្ឈនសីលា។ **ភវិស្សន្តិ អនាគតេ**តិ សម្ពន្ធោ។ កិំ ថេរស្ស កាលេ តថា នាហេសុន្តិ? ន នាហេសុំ។ តទា បន កល្យាណមិត្តពហុលតាយ ឱវាទកេសុ វិញ្ញាបកេសុ សព្រហ្មចារីសុ ពហូសុ វិជ្ជមានេសុ កិលេសេសុ ពលវន្តេសុ បដិសង្ខានពហុលតាយ ច យេភុយ្យេន ភិក្ខូ អក្កោធនា អហេសុំ, អាយតិំ តព្ពិបរិយាយេ អតិកោធនា ភវិស្សន្តិ, តស្មា “អនាគតេ”តិ វុត្តំ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ឧបនាហី**តិ អាឃាតវត្ថូសុ អាឃាតស្ស ឧបនយ្ហនសីលា ឧបនាហសម្ភវតោ វា ឧបនាហី។ តត្ថ បុរិមកាលិកោ ព្យាបាទោ កោធោ, អបរកាលិកោ ឧបនាហោ។ សកិំ បវត្តោ វា ទោសោ កោធោ, អនេកក្ខត្តុំ បវត្តោ ឧបនាហោ។ បរេសំ វិជ្ជមានេ គុណេ មក្ខេន្តិ បុញ្ឆន្តិ, តេសំ វា ឧទកបុញ្ឆនិយា វិយ ឧទកស្ស មក្ខោ មក្ខនំ បុញ្ឆនំ ឯតេសំ អត្ថីតិ **មក្ខី**។ អតិមានលក្ខណោ ថម្ភោ ឯតេសំ អត្ថីតិ **ថម្ភី។ សឋា**តិ អសន្តគុណវិភាវនលក្ខណេន សាឋេយ្យេន សមន្នាគតា។ **ឥស្សុកី**តិ បរសម្បត្តិខិយ្យនលក្ខណាយ ឥស្សាយ សមន្នាគតា។ **នានាវាទា**តិ អញ្ញមញ្ញំ វិរុទ្ធវាទា វិរុទ្ធទិដ្ឋិកា, កលហការកា ចាតិ អត្ថោ។

អញ្ញាតមានិនោ ធម្មេ, គម្ភីរេ តីរគោចរាតិ គម្ភីរេ ទុរោគាសេ សទ្ធម្មេ អញ្ញាតេ ឯវ “ញាតោតិ, ទិដ្ឋោ”តិ ឯវំ មានិនោ, តតោ ឯវ តស្ស ឱរភាគេ បវត្តិតាយ ឱរិមតីរគោចរា។ **លហុកា**តិ លហុសភាវា ចបលា។ **អគរុ ធម្មេ**តិ សទ្ធម្មេ គារវរហិតា។ **អញ្ញមញ្ញមគារវា**តិ អញ្ញមញ្ញស្មិំ អប្បតិស្សា, សង្ឃេ សព្រហ្មចារីសុ ច គរុគារវវិរហិតា។ **ពហូ អាទីនវា**តិ វុត្តប្បការា, វក្ខមានា ច ពហូ អនេកទោសា អន្តរាយា ។ **លោកេ**តិ សត្តលោកេ។ **ឧប្បជ្ជិស្សន្ត្យនាគតេ**តិ អនាគតេ បាតុ ភវិស្សន្តិ។ **សុទេសិតំ ឥមំ ធម្ម**ន្តិ, សម្មាសម្ពុទ្ធេន សុដ្ឋុ អវិបរីតំ អាទិកល្យាណាទិប្បការេន ទេសិតំ ឥមំ អាគមសទ្ធម្មំ។ **កិលេសិស្សន្តី**តិ កិលិដ្ឋំ កិលេសទូសិតំ ករិស្សន្តិ, “អាបត្តិំ ‘អនាបត្តី’តិ គរុកាបត្តិំ ‘លហុកាបត្តី’”តិអាទិនា ទុច្ចរិតសំកិលេសេន អសទ្ធម្មេន សណ្ហសុខុមំ រូបារូបធម្មំ បដិក្ខិបិស្សន្តិ, ទិដ្ឋិសំកិលេសេន ឧភយត្រាបិ តណ្ហាសំកិលេសេន សំកិលេសិស្សន្តិ មលិនំ ករិស្សន្តិ។ **ទុម្មតី**តិ និប្បញ្ញា។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា – “ភវិស្សន្តិ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខូ អនាគតមទ្ធានំ...បេ.... អភិធម្មកថំ វេទល្លកថំ កថេន្តា កណ្ហធម្មំ ឱក្កមមានា ន ពុជ្ឈិស្សន្តី”តិ (អ. និ. ៥.៧៩)។

គុណហីនាតិ សីលាទិគុណវិរហិតា ទុស្សីលា, អលជ្ជិនោ ច។ អថ វា **គុណហីនា**តិ វិនយវារិត្តាទិគុណេន ហីនា ធម្មវិនយេ អប្បកតញ្ញុនោ។ **សង្ឃម្ហី**តិ សង្ឃមជ្ឈេ។ **វោហរន្តា**តិ កថេន្តា, សង្ឃេ វិនិច្ឆយកថាយ វត្តមានាយ យំកិញ្ចិ ភណន្តា។ **វិសារទា**តិ និព្ភយា បគព្ភា។ **ពលវន្តោ**តិ បក្ខពលេន ពលវន្តោ។ **មុខរា**តិ មុខខរា ខរវាទិនោ។ **អស្សុតាវិនោ**តិ ន សុតវន្តោ, កេវលំ លាភសក្ការសិលោកសន្និស្សយេន គុណធរា ហុត្វា “ធម្មំ ‘អធម្មោ’តិ, អធម្មញ្ច ‘ធម្មោ’តិ, វិនយំ ‘អវិនយោ’តិ, អវិនយញ្ច ‘វិនយោ’”តិ ឯវំ អត្តនា យថិច្ឆិតមត្ថំ សង្ឃមជ្ឈេ បតិដ្ឋបេន្តា ពលវន្តោ ភវិស្សន្តិ។

គុណវន្តោតិ សីលាទិគុណសម្បន្នា។ **វោហរន្តា យថាត្ថតោ**តិ អត្ថានុរូបំ, អវិបរីតត្ថំ “ធម្មំ ‘ធម្មោ’តិ, អធម្មំ ‘អធម្មោ’តិ, វិនយំ ‘វិនយោ’តិ អវិនយំ ‘អវិនយោ’”តិ ឯវំ ទីបេន្តា។ **ទុព្ពលា តេ ភវិស្សន្តី**តិ បរិសាយំ អលជ្ជស្សន្នតាយ ពលវិរហិតា តេ ភវិស្សន្តិ, តេសំ វចនំ ន តិដ្ឋិស្សតិ។ **ហិរីមនា អនត្ថិកា**តិ ហិរិមន្តោ កេនចិ អនត្ថិកា។ តេ ហិ ធម្មេន វត្ថុំ សមត្ថាបិ បាបជិគុច្ឆតាយ អប្បកិច្ចតាយ ច កេហិចិ វិរោធំ អករោន្តា អត្តនោ វាទំ បតិដ្ឋាបេតុំ ន វាយមន្តា ទិដ្ឋាវិកម្មំ វា អធិដ្ឋានំ វា អកត្វា តុណ្ហី ហោន្តិ។

រជតន្តិ រូបិយំ, តេន កហាបណលោហមាសកាទីនម្បិ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ជាតរូប**ន្តិ សុវណ្ណំ, តេន មណិមុត្តាទីនម្បិ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ វា-សទ្ទោ សមុច្ចយត្ថោ "អបទា វា"តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.៣៤; ៥.៣២; ឥតិវុ. ៩០) វិយ។ "រជតជាតរូបញ្ចា"តិ វា បាឋោ។ **ខេត្ត**ន្តិ យត្ថ បុព្ពណ្ណាបរណ្ណំ រុហតិ, តំ ខេត្តំ។ តទត្ថំ អកតភូមិភាគោ វត្ថុ។ **អជេឡក**ន្តិ ឯឡកា នាម អជាយេវ, តេ បបេត្វា អវសេសា បសុជាតី អជា នាម។ អជេឡកគ្គហណេនេវ ហេត្ថ គោមហឹសាទីនម្បិ សង្គហោ កតោ។ **ទាសិទាសញ្ច**ាតិ ទាសិយោ ច ទាសេ ច។ **ទុម្មេធា**តិ អវិទ្ទសុនោ , កប្បិយាកប្បិយំ សារុប្បាសារុប្បំ អជានន្តា អត្តនោ អត្ថាយ **សាទិយិស្សន្តិ** សម្បដិច្ឆិស្សន្តិ។

ឧជ្ឈានសញ្ញិនោតិ បរេ ហេដ្ឋតោ កត្វា ឱលោកនចិត្តា, អនុជ្ឈាយិតព្ពដ្ឋានេបិ វា ឧជ្ឈានសីលា។ **ពាលា**តិ ទុច្ចិន្តិតចិន្តនាទិនា ពាលលក្ខណេន សមន្នាគតា, តតោ ឯវ **សីលេសុ អសមាហិតា** ចតុបារិសុទ្ធិសីលេសុ ន សមាហិតចិត្តា។ **ឧន្នឡា**តិ, សមុស្សិតតុច្ឆមានា។ **វិចរិស្សន្តី**តិ មានទ្ធជំ ឧក្ខិបិត្វា វិចរិស្សន្តិ។ **កលហាភិរតា មគា**តិ សារម្ភពហុលតាយ ករណុត្តរិយបសុតា កលហេ ឯវ អភិរតា មគសទិសា មិគា វិយ អត្តហិតាបេក្ខាយាសេសនាភិរតា ទុព្ពលវិហេសបរាតិ អត្ថោ។

ឧទ្ធតាតិ ឧទ្ធច្ចេន សមន្នាគតា ចិត្តេកគ្គតារហិតា។ **នីលចីវរបារុតា**តិ អកប្បិយរជនរត្តេន នីលវណ្ណេន ចីវរេន បារុតា, តាទិសំ ចីវរំ និវាសេត្វា ចេវ បារុបិត្វា ច វិចរណកា។ **កុហា**តិ សាមន្តជប្បនាទិនា កុហនវត្ថុនា កុហកា, អសន្តគុណសម្ភាវនិច្ឆាយ កោហញ្ញំ កត្វា បរេសំ វិម្ហាបយា។ **ថទ្ធា**តិ កោធេន មានេន ច ថទ្ធមានសា កក្ខឡហទយា។ **លបា**តិ លបនកា កុហនវុត្តិកា, បសន្នមានសេហិ មនុស្សេហិ "កេន, ភន្តេ, អយ្យស្ស អត្ថោ"តិ បច្ចយទាយកានំ វទាបនកា, បយុត្តវាចាវសេន, និប្បេសិកតាវសេន ច បច្ចយត្ថំ លបកាតិ វា អត្ថោ។ **សិង្គី**តិ "តត្ថ កតមំ សិង្គំ? យំ សិង្គំ សិង្គារតា ចាតុរតា ចាតុរិយំ បរិក្ខតតា បារិក្ខត្តិយ"ន្តិ (វិភ. ៨៥២) ឯវំ វុត្តេហិ សិង្គសទិសេហិ បាកដកិលេសេហិ សមន្នាគតា, សិង្គារចរិតាតិ អត្ថោ។ **"អរិយា វិយា"**តិ ឥទំ "កុហា"តិ ឯតស្សេវ អត្ថទស្សនំ។ កុហកានញ្ហិ អរិយានមិវ ឋិតភាវំ ទស្សេន្តោ អរិយា វិយ វិចរន្តីតិ អាហ។

តេលសណ្ឋេហីតិ សិត្ថកតេលេន វា ឧទកតេលេន វា ឱសណ្ឋិតេហិ។ **ចបលា**តិ កាយមណ្ឌនបរិក្ខារមណ្ឌនាទិនា ចាបល្លេន យុត្តា។ **អញ្ជនក្ខិកា**តិ អលង្ការញ្ជនេន អញ្ជិតនេត្តា។ **រថិយាយ គមិស្សន្តី**តិ ភិក្ខាចរិយាយ កុលូបសង្កមនាបទេសេហិ, មហារច្ឆាយ ឥតោ ចិតោ ច បរិព្ភមិស្សន្តិ។ **ទន្តវណ្ណិកបារុតា**តិ ទន្តវណ្ណរត្តេន ចីវរេន បារុតសរីរា។

អជេគុច្ឆន្តិ អជិគុច្ឆិតព្ពំ។ **វិមុត្តេហី**តិ អរិយេហិ។ **សុរត្ត**ន្តិ កប្បិយរជនេន សុដ្ឋុ រត្តំ, អរហន្តានំ ពុទ្ធាទីនំ ចិណ្ណតាយ អរហទ្ធជំ ជិគុច្ឆិស្សន្តិ កាសាវំ។ កស្មា? **ឱទាតេសុ សមុច្ឆិតា** គេធំ អាបន្នា។ ទន្តវណ្ណបារុបនស្ស ហិ ឥទំ ការណវចនំ។ តេ ហិ សេតកំ សម្ភាវេន្តា "សព្ពេន សព្ពំ សេតកេ គហិតេ លិង្គបរិច្ចាគោ ឯវ សិយា"តិ ទន្តវណ្ណំ បារុបន្តិ។

លាភកាមាតិ លាភគិទ្ធា។ ភិក្ខាចរិយាសុបិ កោសជ្ជយោគតោ **កុសីតា**។ សមណធម្មំ កាតុំ ចិត្តស្ស ឧស្សាហាភាវេន **ហីនវីរិយា។ កិច្ឆន្តា**តិ, កិលមន្តា, វនបត្ថេសុ វសិតុំ កិច្ឆន្តា កិលន្តចិត្តាតិ អត្ថោ។ **គាមន្តេសូ**តិ គាមន្តសេនាសនេសុ គាមសមីបេសុ សេនាសនេសុ, គាមទ្វារេសុ វា សេនាសនេសុ។ **វសិស្សរេ**តិ វសិស្សន្តិ។

តេ តេវ អនុសិក្ខន្តាតិ យេ យេ មិច្ឆាជីវប្បយោគេន លទ្ធលាភា, តេ តេ ឯវ បុគ្គលេ អនុសិក្ខន្តា ភមិស្សន្តិ។ **ភមិស្សន្តី**តិ សយម្បិ តេ វិយ មិច្ឆាជីវេន លាភំ ឧប្បាទេតុំ រាជកុលាទីនិ សេវន្តា បរិព្ភមិស្សន្តិ។ **"ភជិស្សន្តី"**តិ វា បាឋោ, សេវិស្សន្តីតិ អត្ថោ។ **អសំយតា**តិ សីលសំយមរហិតា។

យេ យេ អលាភិនោ លាភន្តិ យេ យេ ភិក្ខូ មិច្ឆាជីវបរិវជ្ជនេន អប្បបុញ្ញតាយ ច លាភស្ស បច្ចយស្ស ន លាភិនោ, តេ **បុជ្ជា** បូជនីយា បាសំសា **តទា** អនាគតេ កាលេ ន ភវិស្សន្តិ។ **សុបេសលេបិ តេ ធីរេ**តិ ធិតិសម្បន្នតាយ ធីរេ សុដ្ឋុ បេសលេបិ តេ ភិក្ខូ ន សេវិស្សន្តិ, តទា អនាគតេ តេ លាភិនោ លាភកាមាវ ភិក្ខូតិ អត្ថោ។

មិលក្ខុរជនំ រត្តន្តិ កាលកច្ឆករជនេន រត្តំ។ សមាសបទញ្ហេតំ, គាថាសុខត្ថំ សានុនាសិកនិទ្ទេសោ។ **គរហន្តា សកំ ធជ**ន្តិ អត្តនោ ធជភូតំ កាសាវំ ជិគុច្ឆន្តា។ សាសនេ បព្ពជិតានញ្ហិ កាសាវោ ធជោ នាម។ **តិត្ថិយានំ ធជំ កេចី**តិ កេចិ សក្យបុត្តិយភាវំ បដិជានន្តា ឯវ តិត្ថិយានំ សេតវត្ថិកានំ ធជភូតំ អវទាតកំ សេតវត្ថំ ធារេស្សន្តិ។

អគារវោ ច កាសាវេតិ អរហទ្ធជភូតេ កាសាវេ អគារវោ អពហុមានំ តទា អនាគតេ តេសំ ភវិស្សតិ។ **បដិសង្ខា ច កាសាវេ**តិ "បដិសង្ខា យោនិសោ ចីវរំ បដិសេវាមី"តិអាទិនា (ម. និ. ១.២៣; អ. និ. ៦.៥៨) នយេន បច្ចវេក្ខណមត្តម្បិ កាសាវបរិភោគេ ន ភវិស្សតិ។

កាសាវំ ធារេន្តេន កាសាវំ ពហុមានេន "ទុច្ចរិតតោ ឱរមិតព្ព"ន្តិ កាសាវស្ស គរុកាតព្ពភាវេ ឆទ្ទន្តជាតកមុទាហរន្តោ **"អភិភូតស្ស ទុក្ខេនា"**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សល្លវិទ្ធស្សា**តិ បុថុនា សវិសេន សល្លេន វិទ្ធស្ស, តតោ ឯវ មហតា ទុក្ខេន អភិភូតស្ស។ **រុប្បតោ**តិ សរីរវិការំ អាបជ្ជតោ។ **មហាឃោរា**តិ សរីរជីវិតេសុ និរបេក្ខតាយ ភិម្ហា គរុតរា បដិសង្ខា អញ្ញេហិ **អចិន្តិយា** ចិន្តាមត្តេន បវត្តេតុំ អសក្កុណេយ្យា ឆទ្ទន្តមហានាគស្ស**អាសិ,** អហោសិ។ ឆទ្ទន្តនាគរាជកាលេ ហិ ពោធិសត្តោ សោណុត្តរេន នាម នេសាទេន បដិច្ឆន្នដ្ឋានេ ឋត្វា វិសបីតេន សល្លេន វិទ្ធោ មហតា ទុក្ខេន អភិភូតោ តំ គហេត្វា បរិទហិតំ កាសាវំ ទិស្វា "អយំ អរិយទ្ធជេន បដិច្ឆន្នោ, ន មយា ហឹសិតព្ពោ"តិ តត្ថ មេត្តចិត្តមេវ បច្ចុបដ្ឋបេត្វា ឧបរិធម្មំ ទេសេសិ។ យថាហ –

> "សមប្បិតោ បុថុសល្លេន នាគោ,
> អទុដ្ឋចិត្តោ លុទ្ទកមជ្ឈភាសិ;
> កិមត្ថយំ កិស្ស វា សម្ម ហេតុ,
> មមំ វធី កស្ស វាយំ បយោគោ"តិអាទិ។ (ជា. ១.១៦.១២៤);

ឥមមត្ថំ ទស្សេន្តោ ថេរោ **"ឆទ្ទន្តោ ហី"**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សុរត្តំ អរហទ្ធជ**ន្តិ សោណុត្តរេន បរិទហិតកាសាវំ សន្ធាយាហ។ **អភណី**តិ អភាសិ។ **គាថា**តិ គាថាយោ។ **គជោ**តិ ឆទ្ទន្តោ នាគរាជា។ **អត្ថោបសំហិតា**តិ អត្ថសន្និស្សិតា ហិតា, ហិតយុត្តាតិ អត្ថោ។

ឆទ្ទន្តនាគរាជេន វុត្តគាថាសុ **អនិក្កសាវោ**តិ រាគាទីហិ កសាវេហិ កសាវោ, **បរិទហិស្សតី**តិ និវាសនបារុបនអត្ថរណវសេន បរិភុញ្ជិស្សតិ។ "បរិធស្សតី"តិ វា បាឋោ។ **អបេតោ ទមសច្ចេនា**តិ ឥន្ទ្រិយទមេន ចេវ បរមត្ថសច្ចបក្ខិកេន វចីសច្ចេន ច អបេតោ, វិយុត្តោ បរិច្ចត្តោតិ អត្ថោ។ **ន សោ**តិ សោ ឯវរូបោ បុគ្គលោ កាសាវំ បរិទហិតុំ នារហតិ។

វន្តកសាវស្សាតិ ចតូហិ មគ្គេហិ វន្តកសាវោ ឆឌ្ឌិតកសាវោ បហីនកសាវោ អស្ស ភវេយ្យាតិ អត្ថោ។ **សីលេសូ**តិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលេសុ។ **សុសមាហិតោ**តិ សុដ្ឋុ សមាហិតោ។ **ឧបេតោ**តិ ឥន្ទ្រិយទមេន ចេវ វុត្តប្បការេន សច្ចេន ច ឧបគតោ សមន្នាគតោ។ **ស វេ**តិ សោ ឯវរូបោ បុគ្គលោ តំ គន្ធកាសាវវត្ថំ ឯកន្តេន អរហតីតិ អត្ថោ។

វិបន្នសីលោតិ ភិន្នសីលោ។ **ទុម្មេធោ**តិ និប្បញ្ញោ សីលវិសោធនបញ្ញាយ វិរហិតោ។ **បាកដោ**តិ "ទុស្សីលោ អយ"ន្តិ បាកដោ បកាសោ, វិក្ខិត្តិន្ទ្រិយតាយ វា **បាកដោ** បាកដិន្ទ្រិយោតិ អត្ថោ។ **កាមការិយោ**តិ ភិន្នសំវរតាយ យថិច្ឆិតការកោ, កាមស្ស វា មារស្ស យថាកាមករណីយោ។ **វិព្ភន្តចិត្តោ**តិ រូបាទីសុ វិសយេសុ វិក្ខិត្តចិត្តោ។ **និស្សុក្កោ**តិ អសុក្កោ សុក្កធម្មរហិតោ ហិរោត្តប្បវិរជ្ជិតោ, កុសលធម្មសម្បាទនឧស្សុក្ករហិតោ វា។

វីតរាគោតិ វិគតច្ឆន្ទរាគោ។ **ឱទាតមនសង្កប្បោ**តិ សុវិសុទ្ធមនោវិតក្កោ, អនាវិលសង្កប្បោ វា។

កាសាវំ កឹ ករិស្សតីតិ យស្ស សីលំ នត្ថិ, តស្ស កាសាវំ កឹ នាម បយោជនំ សាធេស្សតិ, ចិត្តកតសទិសំ តស្ស បព្ពជិតលិង្គន្តិ អត្ថោ។

ទុដ្ឋចិត្តាតិ រាគាទិទោសេហិ ទូសិតចិត្តា។ **អនាទរា**តិ សត្ថរិ ធម្មេ អញ្ញមញ្ញញ្ច អាទររហិតា អគារវា។ **តាទីនំ មេត្តចិត្តាន**ន្តិ មេត្តាភាវនាយ សម្បយុត្តហទយេ តេនេវ អរហត្តាធិគមេន ឥដ្ឋាទីសុ តាទិភាវប្បត្តេ ឧឡារគុណេ។ ឧបយោគត្ថេ ហិ ឥទំ សាមិវចនំ។ **និគ្គណ្ហិស្សន្តី**តិ "សីលាទិសម្បន្នេ ទិស្វា តេ សម្ភាវេន្តោ វិបន្នសីលេ អម្ហេ ន ពហុំ មញ្ញិស្សន្តី"តិ អត្តនិ អគារវភយេន យថា តេ ឧព្ពាឡ្ហា បក្កមិស្សន្តិ, តថា ពាធិស្សន្តីតិ អត្ថោ។

សិក្ខាបេន្តាបីតិ សិក្ខាបិយមានាបិ។ កម្មត្ថេ ហិ អយំ កត្តុនិទ្ទេសោ។ **ថេរេហី**តិ អត្តនោ អាចរិយុបជ្ឈាយេហិ។ **ចីវរធារណ**ន្តិ ឥទំ សមណបដិបត្តិយា និទស្សនមត្តំ, តស្មា "ឯវំ តេ អភិក្កមិតព្ពំ, ឯវំ តេ បដិក្កមិតព្ព"ន្តិអាទិនា (អ. និ. ៤.១២២) សិក្ខាបិយមានាបីតិ អត្ថោ។ **ន សុណិស្សន្តី**តិ ឱវាទំ ន គណ្ហិស្សន្តិ។

តេ តថា សិក្ខិតា ពាលាតិ តេ អន្ធពាលា អាចរិយុបជ្ឈាយេហិ សិក្ខាបិយមានាបិ អនាទរតាយ អសិក្ខិតាតិ។ **នាទិយិស្សន្តុបជ្ឈាយេ**តិ ឧបជ្ឈាយេ អាចរិយេ ច អាទរំ ន ករោន្តិ, តេសំ អនុសាសនិយំ ន តិដ្ឋន្តិ។ យថា កឹ? **ខឡុង្កោ វិយ សារថី** យថា ខឡុង្កោ ទុដ្ឋស្សោ អស្សទមកំ នាទិយតិ ន តស្ស ឧបទេសេ តិដ្ឋតិ, ឯវំ តេបិ ឧបជ្ឈាយាចរិយេ ន ភាយន្តិ ន សារជ្ជន្តីតិ អត្ថោ។

“**ឯវំ**”ន្តិអាទិ វុត្តស្សេវត្ថស្ស និគមនំ។ តត្ថ **ឯវ**ន្តិ វុត្តប្បការេន។ **អនាគតទ្ធាន**ន្តិ អនាគតមទ្ធានំ, អនាគតេ កាលេតិ អត្ថោ។ តំយេវ សរូបតោ ទស្សេន្តោ “**បត្តេ កាលម្ហិ បច្ឆិមេ**”តិ អាហ។ តត្ថ កតមោ បច្ឆិមកាលោ? “តតិយសង្គីតិតោ បដ្ឋាយ បច្ឆិមកាលោ”តិ កេចិ, តំ ឯកេ នានុជានន្តិ។ សាសនស្ស ហិ បញ្ចយុគានិ វិមុត្តិយុគំ, សមាធិយុគំ, សីលយុគំ, សុតយុគំ, ទានយុគន្តិ។ តេសុ បឋមំ វិមុត្តិយុគំ, តស្មឹ អន្តរហិតេ សមាធិយុគំ វត្តតិ, តស្មិម្បិ អន្តរហិតេ សីលយុគំ វត្តតិ, តស្មិម្បិ អន្តរហិតេ សុតយុគំ វត្តតេវ។ អបរិសុទ្ធសីលោ ហិ ឯកទេសេន បរិយត្តិពាហុសច្ចំ បគ្គយ្ហ តិដ្ឋតិ លាភាទិកាមតាយ។ យទា បន មាតិកាបរិយោសានា បរិយត្តិ សព្ពសោ អន្តរធាយតិ, តតោ បដ្ឋាយ លិង្គមត្តមេវ អវសិស្សតិ, តទា យថា តថា ធនំ សំហរិត្វា ទានមុខេន វិស្សជ្ជេន្តិ, សា កិរ នេសំ ចរិមា សម្មាបដិបត្តិ។ តត្ថ សុតយុគតោ បដ្ឋាយ បច្ឆិមកាលោ, “សីលយុគតោ បដ្ឋាយា”តិ អបរេ។

ឯវំ ថេរោ បច្ឆិមេ កាលេ ឧប្បជ្ជនកំ មហាភយំ ទស្សេត្វា បុន តត្ថ សន្និបតិតភិក្ខូនំ ឱវាទំ ទទន្តោ “**បុរា អាគច្ឆតេ**”តិអាទិនា តិស្សោ គាថា អភាសិ។ តត្ថ **បុរា អាគច្ឆតេ ឯត**ន្តិ ឯតំ មយា តុម្ហាកំ វុត្តំ បដិបត្តិអន្តរាយករំ អនាគតំ មហាភយំ អាគច្ឆតិ បុរា, យាវ អាគមិស្សតិ, តាវទេវាតិ អត្ថោ។ **សុព្ពចា**តិ វចនក្ខមា សោវចស្សការកេហិ ធម្មេហិ សមន្នាគតា, គរូនំ អនុសាសនិយោ បទក្ខិណគ្គាហិនោ ហោថាតិ អត្ថោ។ **សខិលា**តិ មុទុហទយា។

មេត្តចិត្តាតិ សព្ពសត្តេសុ ហិតូបសំហារលក្ខណាយ មេត្តាយ សម្បយុត្តចិត្តា។ **ការុណិកា**តិ ករុណាយ និយុត្តា បរេសំ ទុក្ខាបនយនាការវុត្តិយា ករុណាយ សមន្នាគតា។ **អារទ្ធវីរិយា**តិ អកុសលានំ បហានាយ កុសលានំ ឧបសម្បទាយ បគ្គហិតវីរិយា។ **បហិតត្តា**តិ និព្ពានំ បដិបេសិតចិត្តា។ **និច្ច**ន្តិ សព្ពកាលំ។ **ទឡ្ហបរក្កមា**តិ ថិរវីរិយា។

បមាទន្តិ បមជ្ជនំ, កុសលានំ ធម្មានំ អននុដ្ឋានំ, អកុសលេសុ ច ធម្មេសុ ចិត្តវោស្សគ្គោ។ វុត្តញ្ហិ –

> “តត្ថ កតមោ បមាទោ? កាយទុច្ចរិតេ វា វចីទុច្ចរិតេ វា មនោទុច្ចរិតេ វា បញ្ចសុ វា កាមគុណេសុ ចិត្តស្ស វោស្សគ្គោ វោស្សគ្គានុប្បទានំ, កុសលានំ ធម្មានំ ភាវនាយ អសក្កច្ចកិរិយតា”តិអាទិ (វិភ. ៨៣០)។

អប្បមាទន្តិ អប្បមជ្ជនំ, សោ បមាទស្ស បដិបក្ខតោ វេទិតព្ពោ។ អត្ថតោ ហិ អប្បមាទោ នាម សតិយា អវិប្បវាសោ, ឧបដ្ឋិតាយ សតិយា ឯវ ចេតំ នាមំ។ អយញ្ចេត្ថ អត្ថោ – យស្មា បមាទមូលកា សព្ពេ អនត្ថា, អប្បមាទមូលកា ច សព្ពេ អត្ថា, តស្មា បមាទំ **ភយតោ** ឧបទ្ទវតោ ទិស្វា អប្បមាទញ្ច **ខេមតោ** អនុបទ្ទវតោ ទិស្វា អប្បមាទបដិបត្តិយា សិខាភូតំ សីលាទិក្ខន្ធត្តយសង្គហំ សម្មាទិដ្ឋិអាទីនំ អដ្ឋន្នំ អង្គានំ វសេន **អដ្ឋង្គិកំ** អរិយមគ្គំ **ភាវេថ, អមតំ** និព្ពានំ **ផុសន្តា** សច្ឆិករោន្តា អត្តនោ សន្តានេ ឧប្បាទេថ, ទស្សនមគ្គមត្តេ អដ្ឋត្វា ឧបរិ តិណ្ណំ មគ្គានំ ឧប្បាទនវសេន វឌ្ឍេថ, ឯវំ វោ អប្បមាទភាវនា សិខាបត្តា ភវិស្សតីតិ។

ឯវំ ថេរោ សម្បត្តបរិសំ ឱវទតិ។ ឥមា ឯវ ចិមស្ស ថេរស្ស អញ្ញាព្យាករណគាថា អហេសុន្តិ។

ផុស្សត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. សារិបុត្តត្ថេរគាថាវណ្ណនា

យថាចារី យថាសតោតិអាទិកា អាយស្មតោ សារិបុត្តត្ថេរស្ស គាថា។ តស្ស អាយស្មតោ មហាមោគ្គល្លានត្ថេរស្ស ច វត្ថុ ឯវំ វេទិតព្ពំ – អតីតេ ឥតោ សតសហស្សកប្បាធិកេ អសង្ខ្យេយ្យមត្ថកេ អាយស្មា សារិបុត្តោ ព្រាហ្មណមហាសាលកុលេ និព្ពត្តិ, នាមេន **សរទមាណវោ** នាម អហោសិ។ មហាមោគ្គល្លានោ គហបតិមហាសាលកុលេ និព្ពត្តិ, នាមេន **សិរិវឌ្ឍកុដុម្ពិកោ** នាម អហោសិ។ តេ ឧភោបិ សហបំសុកីឡកសហាយា អហេសុំ។ តេសុ សរទមាណវោ បិតុ អច្ចយេន កុលសន្តកំ ធនំ បដិបជ្ជិត្វា ឯកទិវសំ រហោគតោ ចិន្តេសិ – “ឥ

មេសំ សត្តានំ មរណំ នាម ឯកន្តិកំ, តស្មា មយា ឯកំ បព្ពជ្ជំ ឧបគន្ត្វា មោក្ខមគ្គោ គវេសិតព្ពោ”តិ សហាយំ ឧបសង្កមិត្វា, សម្ម, អហំ បព្ពជិតុកាមោ, កឹ ត្វំ បព្ពជិតុំ សក្ខិស្សសី”តិ វត្វា តេន “ន សក្ខិស្សាមី”តិ វុត្តេ “ហោតុ អហមេវ បព្ពជិស្សាមី”តិ រតនកោដ្ឋាគារានិ វិវរាបេត្វា កបណទ្ធិកាទីនំ មហាទានំ ទត្វា បព្ពតបាទំ គន្ត្វា ឥសិបព្ពជ្ជំ បព្ពជិ។ តស្ស បព្ពជ្ជំ អនុបព្ពជិតា ចតុសត្តតិសហស្សមត្តា ព្រាហ្មណបុត្តា អហេសុំ។ សោ បញ្ច អភិញ្ញាយោ អដ្ឋ ច សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេត្វា តេសម្បិ ជដិលានំ កសិណបរិកម្មំ អាចិក្ខិ។ តេបិ សព្ពេ បញ្ចាភិញ្ញា អដ្ឋ សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេសុំ។

តេន សមយេន អនោមទស្សី នាម សម្មាសម្ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បជ្ជិត្វា បវត្តិតវរធម្មចក្កោ សត្តេ សំសារមហោឃតោ តារេត្វា ឯកទិវសំ “សរទតាបសស្ស ច អន្តេវាសិកានញ្ច សង្គហំ ករិស្សាមី”តិ ឯកោ អទុតិយោ បត្តចីវរមាទាយ អាកាសេន គន្ត្វា “ពុទ្ធភាវំ មេ ជានាតូ”តិ តាបសស្ស បស្សន្តស្សេវ អាកាសតោ ឱតរិត្វា បថវិយំ បតិដ្ឋាសិ។ សរទតាបសោ សត្ថុ សរីរេ មហាបុរិសលក្ខណានិ ឧបធារេត្វា “សព្ពញ្ញុពុទ្ធោយេវាយ”ន្តិ និដ្ឋំ គន្ត្វា បច្ចុគ្គមនំ កត្វា អាសនំ បញ្ញាបេត្វា អទាសិ។ និសីទិ ភគវា បញ្ញត្តេ អាសនេ។ សរទតាបសោ សត្ថុ សន្តិកេ ឯកមន្តំ និសីទិ។

តស្មិំ សមយេ តស្ស អន្តេវាសិកា ចតុសត្តតិសហស្សមត្តា ជដិលា បណីតបណីតានិ ឱជវន្តានិ ផលាផលានិ គហេត្វា អាគតា សត្ថារំ ទិស្វា សញ្ជាតប្បសាទា អត្តនោ អាចរិយស្ស ច សត្ថុ ច និសិន្នាការំ ឱលោកេត្វា, “អាចរិយ, មយំ បុព្ពេ ‘តុម្ហេហិ មហន្តតរោ កោចិ នត្ថី’តិ វិចរាម, អយំ បន បុរិសោ តុម្ហេហិ មហន្តតរោ មញ្ញេ”តិ អាហំសុ។ “កឹ វទេថ, តាតា? សាសបេន សទ្ធឹ អដ្ឋសដ្ឋិយោជនសតសហស្សុព្ពេធំ សិនេរុំ សមំ កាតុំ ឥច្ឆថ? សព្ពញ្ញុពុទ្ធេន មំ តុល្យំ មា ករិត្ថា”តិ។ អថ តេ តាបសា អាចរិយស្ស វចនំ សុត្វា “យាវ មហា វតាយំ បុរិសុត្តមោ”តិ សព្ពេវ បាទេសុ និបតិត្វា សត្ថារំ វន្ទឹសុ។

អថ តេ អាចរិយោ អាហ – “តាតា, សត្ថុ អនុច្ឆវិកោ នោ ទេយ្យធម្មោ នត្ថិ, សត្ថា ច ភិក្ខាចារវេលាយ ឥធាគតោ, ហន្ទ មយំ ទេយ្យធម្មំ យថាពលំ ទស្សាម។ តុម្ហេហិ យំ យំ បណីតំ ផលាផលំ អាភតំ, តំ តំ អាហរថា”តិ អាហរាបេត្វា ហត្ថេ ធោវិត្វា សយំ តថាគតស្ស បត្តេ បតិដ្ឋាបេសិ។ សត្ថារា ច ផលាផលេ បដិគ្គហិតមត្តេ ទេវតា ទិព្ពោជំ បក្ខិបឹសុ។ តាបសោ ឧទកម្បិ សយមេវ បរិស្សាវេត្វា អទាសិ។ តតោ ភោជនកិច្ចំ និដ្ឋាបេត្វា សត្ថរិ និសិន្នេ សព្ពេ អន្តេវាសិកេ បក្កោសិត្វា សត្ថុ សន្តិកេ សារណីយំ កថំ កថេន្តោ និសីទិ។ សត្ថា “ទ្វេ អគ្គសាវកា ភិក្ខុសង្ឃេន សទ្ធឹ អាគច្ឆន្តូ”តិ ចិន្តេសិ។ តេ សត្ថុ ចិត្តំ ញត្វា តាវទេវ សតសហស្សខីណាសវបរិវារា អគ្គសាវកា អាគន្ត្វា សត្ថារំ វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ អដ្ឋំសុ។

តតោ សរទតាបសោ អន្តេវាសិកេ អាមន្តេសិ – “តាតា, សត្ថុ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច បុប្ផាសនេន បូជា កាតព្ពា, តស្មា បុប្ផានិ អាហរថា”តិ។ តេ តាវទេវ ឥទ្ធិយា វណ្ណគន្ធសម្បន្នានិ បុប្ផានិ អាហរិត្វា ពុទ្ធស្ស យោជនប្បមាណំ បុប្ផាសនំ បញ្ញាបេសុំ, ឧភិន្នំ អគ្គសាវកានំ តិគាវុតំ, សេសភិក្ខូនំ អឌ្ឍយោជនិកាទិភេទំ, សង្ឃនវកស្ស ឧសភមត្តំ បញ្ញាបេសុំ។ ឯវំ តេសំ បញ្ញត្តេសុ អាសនេសុ សរទតាបសោ តថាគតស្ស បុរតោ អញ្ជលឹ បគ្គយ្ហ ឋិតោ – “ភន្តេ, មយ្ហំ អនុគ្គហត្ថាយ ឥមំ បុប្ផាសនំ អភិរុហថា”តិ អាហ។ និសីទិ ភគវា បុប្ផាសនេ។ សត្ថរិ និសិន្នេ ទ្វេ អគ្គសាវកា សេសភិក្ខូ ច អត្តនោ អត្តនោ បត្តាសនេ និសីទឹសុ។ សត្ថា “តេសំ មហប្ផលំ ហោតូ”តិ និរោធំ សមាបជ្ជិ។ សត្ថុ សមាបន្នភាវំ ញត្វា ទ្វេ អគ្គសាវកាបិ សេសភិក្ខូបិ និរោធំ សមាបជ្ជឹសុ។ តាបសោ សត្តាហំ និរន្តរំ បុប្ផច្ឆត្តំ ធារេន្តោ អដ្ឋាសិ។ ឥតរេ បន វនមូលផលាផលំ បរិភុញ្ជិត្វា សេសកាលេ អញ្ជលឹ បគ្គយ្ហ អដ្ឋំសុ។

សត្ថា សត្តាហស្ស អច្ចយេន និរោធតោ វុដ្ឋាយ អគ្គសាវកំ និសភត្ថេរំ អាមន្តេសិ – “តាបសានំ បុប្ផាសនានុមោទនំ ករោហី”តិ។ ថេរោ សាវកបារមីញាណេ ឋត្វា តេសំ បុប្ផាសនានុមោទនំ អកាសិ។ តស្ស ទេសនាវសានេ សត្ថា ទុតិយំ អគ្គសាវកំ អនោមត្ថេរំ អាមន្តេសិ – “ត្វម្បិ ឥមេសំ ធម្មំ ទេសេហី”តិ។ សោបិ តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ សម្មសិត្វា តេសំ ធម្មំ កថេសិ។ ទ្វិន្នម្បិ ទេសនាយ ឯកស្សបិ ធម្មាភិសមយោ នាហោសិ។ អថ សត្ថា ពុទ្ធវិសយេ ឋត្វា ធម្មទេសនំ អារភិ។ ទេសនាវសានេ ឋបេត្វា សរទតាបសំ អវសេសា សព្ពេបិ ចតុសត្តតិសហស្សមត្តា ជដិលា អរហត្តំ បាបុណឹសុ។ សត្ថា “ឯថ, ភិក្ខវោ”តិ ហត្ថំ បសារេសិ។ តេ តាវទេវ អន្តរហិតតាបសវេសា អដ្ឋបរិក្ខារធរា សដ្ឋិវស្សិកត្ថេរា វិយ អហេសុំ។

សរទតាបសោ បន “អហោ វតាហម្បិ អយំ និសភត្ថេរោ វិយ អនាគតេ ឯកស្ស ពុទ្ធស្ស អគ្គសាវកោ ភវេយ្យ”ន្តិ សត្ថុ ទេសនាកាលេ ឧប្បន្នបរិវិតក្កតាយ អញ្ញវិហិតោ ហុត្វា មគ្គផលានិ បដិវិជ្ឈិតុំ នាសក្ខិ។ អថ តថាគតំ វន្ទិត្វា តថា បណិធានំ អកាសិ។ សត្ថាបិស្ស អនន្តរាយេន សមិជ្ឈនភាវំ ទិស្វា – “ឥតោ ត្វំ កប្បសត

សហស្សាធិកំ ឯកំ អសង្ខេយ្យំ អតិក្កមិត្វា គោតមស្ស នាម សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស អគ្គសាវកោ សារិបុត្តោ នាម ភវិស្សសី”តិ ព្យាករិត្វា ធម្មកថំ វត្វា ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ អាកាសំ បក្ខន្ទិ។

សរទតាបសោបិ សហាយកស្ស សិរិវឌ្ឍស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា, សម្ម, មយា អនោមទស្សិស្ស ភគវតោ បាទមូលេ អនាគតេ ឧប្បជ្ជនកស្ស គោតមស្ស នាម សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស អគ្គសាវកដ្ឋានំ បត្ថិតំ, ត្វម្បិ តស្ស ទុតិយសាវកដ្ឋានំ បត្ថេហីតិ។

សិរិវឌ្ឍោ តំ ឧបទេសំ សុត្វា អត្តនោ និវេសនទ្វារេ អដ្ឋករីសមត្តំ ឋានំ សមតលំ ការេត្វា លាជបញ្ចមានិ បុប្ផានិ វិកិរិត្វា នីលុប្បលច្ឆទនំ មណ្ឌបំ ការេត្វា ពុទ្ធាសនំ បញ្ញាបេត្វា ភិក្ខូនម្បិ អាសនានិ បញ្ញាបេត្វា មហន្តំ សក្ការសម្មានំ សជ្ជេត្វា, សរទតាបសេន សត្ថារំ និមន្តាបេត្វា សត្តាហំ មហាទានំ បវត្តេត្វា, ពុទ្ធប្បមុខំ ភិក្ខុសង្ឃំ មហារហេហិ វត្ថេហិ អច្ឆាទេត្វា, ទុតិយសាវកភាវាយ បណិធានំ អកាសិ។ សត្ថាបិស្ស អនន្តរាយេន សមិជ្ឈនភាវំ ទិស្វា វុត្តនយេន ព្យាករិត្វា ភត្តានុមោទនំ កត្វា បក្កាមិ។ សិរិវឌ្ឍោ ហដ្ឋបហដ្ឋោ យាវជីវំ កុសលកម្មំ កត្វា ទុតិយចិត្តវារេ កាមាវចរទេវលោកេ និព្ពត្តិ។ សរទតាបសោ ចត្តារោ ព្រហ្មវិហារេ ភាវេត្វា ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តិ។

តតោ បដ្ឋាយ នេសំ ឧភិន្នម្បិ អន្តរាកម្មំ ន កថិតំ។ អម្ហាកំ បន ភគវតោ ឧប្បត្តិតោ បុរេតរមេវ សរទតាបសោ រាជគហស្ស អវិទូរេ ឧបតិស្សគាមេ រូបសារិយា ព្រាហ្មណិយា កុច្ឆិម្ហិ បដិសន្ធឹ គណ្ហិ។ តំទិវសមេវស្ស សហាយោបិ រាជគហស្សេវ អវិទូរេ កោលិតគាមេ មោគ្គលិយា ព្រាហ្មណិយា កុច្ឆិម្ហិ បដិសន្ធឹ គណ្ហិ។ តានិ កិរ ទ្វេបិ កុលានិ យាវ សត្តមា កុលបរិវដ្ដា អាពទ្ធបដិពទ្ធសហាយកានេវ។ តេសំ ទ្វិន្នំ ឯកទិវសមេវ គព្ភបរិហារមទំសុ។ ទសមាសច្ចយេន ជាតានម្បិ តេសំ ឆសដ្ឋិ ធាតិយោ ឧបដ្ឋាបេសុំ, នាមគ្គហណទិវសេ រូបសារិព្រាហ្មណិយា បុត្តស្ស ឧបតិស្សគាមេ ជេដ្ឋកុលស្ស បុត្តត្តា **ឧបតិស្សោ**តិ នាមំ អកំសុ។ ឥតរស្ស កោលិតគាមេ ជេដ្ឋកុលស្ស បុត្តត្តា **កោលិតោ**តិ នាមំ អកំសុ។ តេ ឧភោបិ មហតា បរិវារេន វឌ្ឍន្តា វុទ្ធិមន្វាយ សព្ពសិប្បានំ បារំ អគមំសុ។

អថេកទិវសំ តេ រាជគហេ គិរគ្គសមជ្ជំ បស្សន្តា មហាជនំ សន្និបតិតំ ទិស្វា ញាណស្ស បរិបាកគតត្តា យោនិសោ ឧម្មុជ្ជន្តា “សព្ពេបិមេ ឱរំ វស្សសតានំ មច្ចុមុខេ បតិស្សន្តី”តិ សំវេគំ បដិលភិត្វា “អម្ហេហិ មោក្ខធម្មោ បរិយេសិតព្ពោ, តញ្ច បរិយេសន្តេហិ ឯកំ បព្ពជ្ជំ លទ្ធុំ វដ្ដតី”តិ និច្ឆយំ កត្វា បញ្ចហិ មាណវកសតេហិ សទ្ធឹ សញ្ចយស្ស បរិព្ពាជកស្ស សន្តិកេ បព្ពជិំសុ។ តេសំ បព្ពជិតកាលតោ បដ្ឋាយ សញ្ចយោ លាភគ្គយសគ្គប្បត្តោ អហោសិ ។ តេ កតិបាហេនេវ សព្ពំ សញ្ចយស្ស សមយំ បរិគ្គណ្ហិត្វា តត្ថ សារំ អទិស្វា តតោ និក្ខមិត្វា តត្ថ តត្ថ តេ តេ បណ្ឌិតសម្មតេ សមណព្រាហ្មណេ បញ្ហំ បុច្ឆន្តិ, តេ តេហិ បុដ្ឋា នេវ សម្បាយន្តិ, អញ្ញទត្ថុ តេយេវ តេសំ បញ្ហំ វិស្សជ្ជេន្តិ។ ឯវំ តេ មោក្ខំ បរិយេសន្តា កតិកំ អកំសុ – “អម្ហេសុ យោ បឋមំ អមតំ អធិគច្ឆតិ, សោ ឥតរស្ស អារោចេតូ”តិ។

តេន ច សមយេន អម្ហាកំ សត្ថុរិ បឋមាភិសម្ពោធឹ បត្វា បវត្តិតវរធម្មចក្កេ អនុបុព្ពេន ឧរុវេលកស្សបាទិកេ សហស្សជដិលេ ទមេត្វា រាជគហេ វិហរន្តេ ឯកទិវសំ ឧបតិស្សោ បរិព្ពាជកោ បរិព្ពាជការាមំ គច្ឆន្តោ អាយស្មន្តំ អស្សជិត្ថេរំ រាជគហេ បិណ្ឌាយ ចរន្តំ ទិស្វា “ន មយា ឯវរូបោ អាកប្បសម្បន្នោ បព្ពជិតោ ទិដ្ឋបុព្ពោ, សន្តធម្មេន នាម ឯត្ថ ភវិតព្ព”ន្តិ សញ្ជាតប្បសាទោ បញ្ហំ បុច្ឆិតុំ អាយស្មន្តំ ឧទិក្ខន្តោ បិដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោ អនុពន្ធិ។ ថេរោបិ លទ្ធបិណ្ឌបាតោ បរិភុញ្ជិតុំ បតិរូបំ ឱកាសំ គតោ។ បរិព្ពាជកោ អត្តនោ បរិព្ពាជកបីឋំ បញ្ញាបេត្វា អទាសិ។ ភត្តកិច្ចបរិយោសានេ ចស្ស អត្តនោ កុណ្ឌិកាយ ឧទកំ អទាសិ។

ឯវំ សោ អាចរិយវត្តំ កត្វា កតភត្តកិច្ចេន ថេរេន សទ្ធឹ បដិសន្ថារំ កត្វា “កោ វា តេ សត្ថា, កស្ស វា ត្វំ ធម្មំ រោចេសី”តិ បុច្ឆិ។ ថេរោ សម្មាសម្ពុទ្ធំ អបទិសិ។ បុន តេន “កឹវាទី បនាយស្មតោ សត្ថា”តិ បុដ្ឋោ “ឥមស្ស សាសនស្ស គម្ភីរតំ ទស្សេស្សាមី”តិ អត្តនោ នវកភាវំ បវេទេត្វា សង្ខេបវសេន ចស្ស សាសនធម្មំ កថេន្តោ “យេ ធម្មា ហេតុប្បភវា”តិ (មហាវ. ៦០; អប. ថេរ ១.១.២៨៦; បេដកោ. ៩) គាថមាហ។ បរិព្ពាជកោ បឋមបទទ្វយមេវ សុត្វា សហស្សនយសម្បន្នេ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាសិ, ឥតរំ បទទ្វយំ សោតាបន្នកាលេ និដ្ឋាសិ។ គាថាបរិយោសានេ បន សោតាបន្នោ ហុត្វា ឧបរិ វិសេសេ អប្បវត្តេន្តេ “ភវិស្សតិ ឯត្ថ ការណ”ន្តិ សល្លក្ខេត្វា ថេរំ អាហ – “មា, ភន្តេ, ឧបរិ ធម្មទេសនំ វឌ្ឍយិត្ថ, ឯត្តកមេវ ហោតុ, កហំ អម្ហាកំ សត្ថា វសតី”តិ? “វេឡុវនេ”តិ។ “ភន្តេ, តុម្ហេ បុរតោ គច្ឆថ, អហំ មយ្ហំ សហាយកស្ស កតបដិញ្ញំ មោចេត្វា តំ គហេត្វា អាគមិស្សាមី”តិ បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្ទិត្វា តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ កត្វា ថេរំ ឧយ្យោជេត្វា បរិព្ពាជការាមំ អគមាសិ។

កោលិតបរិព្ពាជកោ តំ ទូរតោវ អាគច្ឆន្តំ ទិស្វា “មុខវណ្ណោ ន អញ្ញទិវសេសុ វិយ, អទ្ធានេន អមតំ អធិគតំ ភវិស្សតី”តិ តេនេវស្ស វិសេសាធិគមំ សម្ភាវេត្វា អមតាធិគមំ បុច្ឆិ។ សោបិស្ស “អាមាវុសោ, អមតំ អធិគត”ន្តិ បដិជានិត្វា តមេវ គាថំ អភាសិ។ គាថាបរិយោសានេ កោលិតោ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋហិត្វា អាហ – “កហំ នោ សត្ថា”តិ? “វេឡុវនេ”តិ។ “តេន ហិ, អាវុសោ, អាយាម, សត្ថារំ បស្សិស្សាមា”តិ។ ឧបតិស្សោ សព្ពកាលម្បិ អាចរិយបូជកោវ, តស្មា សញ្ចយស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា សត្ថុ គុណេ បកាសេត្វា តម្បិ សត្ថុ សន្តិកំ នេតុកាមោ អហោសិ។ សោ លាភាសាបកតោ អន្តេវាសិកភាវំ អនិច្ឆន្តោ “ន សក្កោមិ ចាដិ ហុត្វា ឧទកសិញ្ចនំ ហោតុ”ន្តិ បដិក្ខិបិ។ តេ អនេកេហិ ការណេហិ តំ សញ្ញាបេតុំ អសក្កោន្តា អត្តនោ ឱវាទេ វត្តមានេហិ អឌ្ឍតេយ្យសតេហិ អន្តេវាសិកេហិ សទ្ធិំ វេឡុវនំ អគមំសុ។ សត្ថា តេ ទូរតោវ អាគច្ឆន្តេ ទិស្វា “ឯតំ មេ សាវកយុគំ ភវិស្សតិ អគ្គំ ភទ្ទយុគ”ន្តិ វត្វា តេសំ បរិសាយ ចរិយវសេន ធម្មំ ទេសេត្វា អរហត្តេ បតិដ្ឋាបេត្វា ឯហិភិក្ខុភាវេន ឧបសម្បទំ អទាសិ។ យថា តេសំ, ឯវំ អគ្គសាវកានម្បិ ឥទ្ធិមយបត្តចីវរំ អាគតមេវ។ ឧបរិមគ្គត្តយកិច្ចំ បន ន និដ្ឋាតិ។ កស្មា? សាវកបារមីញាណស្ស មហន្តតាយ។

តេសុ អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ បព្ពជិតទិវសតោ សត្តមេ ទិវសេ មគធរដ្ឋេ កល្លវាលគាមេ សមណធម្មំ ករោន្តោ ថិនមិទ្ធេ ឱក្កន្តេ សត្ថារា សំវេជិតោ ថិនមិទ្ធំ វិនោទេត្វា ធាតុកម្មដ្ឋានំ (អ. និ. ៧.៦១) សុណន្តោ ឯវ ឧបរិមគ្គត្តយំ អធិគន្ត្វា សាវកបារមីញាណស្ស មត្ថកំ បាបុណិ។ អាយស្មា សារិបុត្តោ បព្ពជិតទិវសតោ អឌ្ឍមាសំ អតិក្កមិត្វា សត្ថារា សទ្ធិំ រាជគហេ សូករខតលេណេ វិហរន្តោ អត្តនោ ភាគិនេយ្យស្ស ទីឃនខបរិព្ពាជកស្ស វេទនាបរិគ្គហសុត្តន្តេ (ម. និ. ២.២០១ អាទយោ) ទេសិយមានេ ទេសនានុសារេន ញាណំ បេសេត្វា បរស្ស វឌ្ឍិតំ ភត្តំ ភុញ្ជន្តោ វិយ សាវកបារមីញាណស្ស មត្ថកំ បាបុណិ។ ឥតិ ទ្វិន្នម្បិ អគ្គសាវកានំ សត្ថុ សមីបេ ឯវ សាវកបារមីញាណំ មត្ថកំ បត្តំ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ១.១.១៤១-៣៧៤) –

“ហិមវន្តស្ស អវិទូរេ, លម្ពកោ នាម បព្ពតោ;
អស្សមោ សុកតោ មយ្ហំ, បណ្ណសាលា សុមាបិតា។

“ឧត្តានកូលា នទិកា, សុបតិត្ថា មនោរមា;
សុសុទ្ធបុលិនាកិណ្ណា, អវិទូរេ មមស្សមំ។

“អសក្ខរា អបព្ភារា, សាទុ អប្បដិគន្ធិកា;
សន្ទតី នទិកា តត្ថ, សោភយន្តា មមស្សមំ។

“កុម្ភីលា មករា ចេត្ថ, សុសុមារា ច កច្ឆបា;
ចរន្តិ នទិយា តត្ថ, សោភយន្តា មមស្សមំ។

“បាឋីនា បាវុសា មច្ឆា, ពលជា មុញ្ជរោហិតា;
វគ្គឡា បបតាយន្តា, សោភយន្តិ មមស្សមំ។

“ឧភោ កូលេសុ នទិយា, បុប្ផិនោ ផលិនោ ទុមា;
ឧភតោ អភិលម្ពន្តា, សោភយន្តិ មមស្សមំ។

“អម្ពា សាលា ច តិលកា, បាដលី សិន្ទុវារកា;
ទិព្ពគន្ធា សម្បវន្តិ, បុប្ផិតា មម អស្សមេ។

“ចម្បកា សឡលា នីបា, នាគបុន្នាគកេតកា;
ទិព្ពគន្ធា សម្បវន្តិ, បុប្ផិតា មម អស្សមេ។

“អតិមុត្តា អសោកា ច, ភគិនីមាលា ច បុប្ផិតា;
អង្កោលា ពិម្ពិជាលា ច, បុប្ផិតា មម អស្សមេ។

“កេតកា កន្ទលិ ចេវ, គោធុកា តិណសូលិកា;
ទិព្ពគន្ធំ សម្បវន្តា, សោភយន្តិ មមស្សមំ។

“កណិការា កណ្ណិកា ច, អសនា អជ្ជុនា ពហូ;

ទិព្ពគន្ធំ សម្បវន្តា, សោភយន្តិ មមស្សមំ។

“បុន្នាគា គិរិបុន្នាគា, កោវិឡារា ច បុប្ផិតា;
ទិព្ពគន្ធំ សម្បវន្តា, សោភយន្តិ មមស្សមំ។

“ឧទ្ទាលកា ច កុដជា, កទម្ពា វកុលា ពហូ;
ទិព្ពគន្ធំ សម្បវន្តា, សោភយន្តិ មមស្សមំ។

“អាឡកា ឥសិមុគ្គា ច, កទលិមាតុលុង្គិយោ;
គន្ធោទកេន សំវឌ្ឍា, ផលានិ ធារយន្តិ តេ។

“អញ្ញេ បុប្ផន្តិ បទុមា, អញ្ញេ ជាយន្តិ កេសរី;
អញ្ញេ ឱបុប្ផា បទុមា, បុប្ផិតា តឡាកេ តទា។

“គព្ភំ គណ្ហន្តិ បទុមា, និទ្ធាវន្តិ មុឡាលិយោ;
សិង្ឃាដិបត្តមាកិណ្ណា, សោភន្តិ តឡាកេ តទា។

“នយិតា អម្ពគន្ធី ច, ឧត្តលី ពន្ធុជីវកា;
ទិព្ពគន្ធា សម្បវន្តិ, បុប្ផិតា តឡាកេ តទា។

“បាឋីនា បាវុសា មច្ឆា, ពលជា មុញ្ជរោហិតា;
សំគុលា មគ្គុរា ចេវ, វសន្តិ តឡាកេ តទា។

“កុម្ភីលា សុសុមារា ច, តន្តិគាហា ច រក្ខសា;
ឱគុហា អជគរា ច, វសន្តិ តឡាកេ តទា។

“បារេវតា រវិហំសា, ចក្កវាកា នទីចរា;
កោកិលា សុកសាឡិកា, ឧបជីវន្តិ តំ សរំ។

“កុកុត្ថកា កុឡីរកា, វនេ បោក្ខរសាតកា;
ទិន្ទិភា សុវបោតា ច, ឧបជីវន្តិ តំ សរំ។

“ហំសា កោញ្ចា មយូរា ច, កោកិលា តម្ពចូឡកា;
បម្បកា ជីវជីវា ច, ឧបជីវន្តិ តំ សរំ។

“កោសិកា បោដ្ឋសីសា ច, កុររា សេនកា ពហូ;
មហាកាឡា ច សកុណា, ឧបជីវន្តិ តំ សរំ។

“បសទា ច វរាហា ច, ចមរា គណ្ឌកា ពហូ;
រោហិច្ចា សុកបោតា ច, ឧបជីវន្តិ តំ សរំ។

“សីហព្យគ្ឃា ច ទីបី ច, អច្ឆកោកតរច្ឆកា;
តិធា បភិន្នមាតង្គា, ឧបជីវន្តិ តំ សរំ។

“កិន្នរា វានរា ចេវ, អថោបិ វនកម្មិកា;
ចេតា ច លុទ្ទកា ចេវ, ឧបជីវន្តិ តំ សរំ។

“តិន្ទុកានិ បិយាលានិ, មធុកេ កាសុមារិយោ;
ធុវំ ផលានិ ធារេន្តិ, អវិទូរេ មមស្សមំ។

“កោសម្ពា សឡលា និម្ពា, សាទុផលសមាយុតា;

ធុរំ ផលានិ ធារេន្តិ, អវិទូរេ មមស្សមំ។

“ហរីតកា អាមលកា, អម្ពជម្ពុវិភីតកា;
កោលា ភល្លាតកា ពិល្លា, ផលានិ ធារយន្តិ តេ។

“អាលុវា ច កឡម្ពា ច, ពិឡាលិតក្កឡានិ ច;
ជីវកា សុតកា ចេវ, ពហុកា មម អស្សមេ។

“អស្សមស្សាវិទូរម្ហិ, តឡាកាសុំ សុនិម្មិតា;
អច្ឆោទកា សីតជលា, សុបតិត្ថា មនោរមា។

“បទុមុប្បលសញ្ឆន្នា, បុណ្ឌរីកសមាយុតា;
មន្ទាលកេហិ សញ្ឆន្នា, ទិព្ពគន្ធោបវាយតិ។

“ឯវំ សព្ពង្គសម្បន្នេ, បុប្ផិតេ ផលិតេ វនេ;
សុកតេ អស្សមេ រម្មេ, វិហរាមិ អហំ តទា។

“សីលវា វតសម្បន្នោ, ឈាយី ឈានរតោ សទា;
បញ្ចាភិញ្ញាពលប្បត្តោ, សុរុចិ នាម តាបសោ។

“ចតុវីសសហស្សានិ, សិស្សា មយ្ហំ ឧបដ្ឋហុំ;
សព្ពេ មំ ព្រាហ្មណា ឯតេ, ជាតិមន្តោ យសស្សិនោ។

“លក្ខណេ ឥតិហាសេ ច, សនិឃណ្ដុសកេដុភេ;
បទកា វេយ្យាករណា, សធម្មេ បារមឹ គតា។

“ឧប្បាតេសុ និមិត្តេសុ, លក្ខណេសុ ច កោវិទា;
បថព្យា ភូមន្តលិក្ខេ, មម សិស្សា សុសិក្ខិតា។

“អប្បិច្ឆា និបកា ឯតេ, អប្បាហារា អលោលុបា;
លាភាលាភេន សន្តុដ្ឋា, បរិវារេន្តិ មំ សទា។

“ឈាយី ឈានរតា ធីរា, សន្តចិត្តា សមាហិតា;
អាកិញ្ចញ្ញំ បត្ថយន្តា, បរិវារេន្តិ មំ សទា។

“អភិញ្ញាបារមិប្បត្តា, បេត្តិកេ គោចរេ រតា;
អន្តលិក្ខចរា ធីរា, បរិវារេន្តិ មំ សទា។

“សំវុតា ឆសុ ទ្វារេសុ, អនេជា រក្ខិតិន្ទ្រិយា;
អសំសដ្ឋា ច តេ ធីរា, មម សិស្សា ទុរាសទា។

“បល្លង្កេន និសជ្ជាយ, ឋានចង្កមនេន ច;
វីតិនាមេន្តិ តេ រត្តឹ, មម សិស្សា ទុរាសទា។

“រជនីយេ ន រជ្ជន្តិ, ទុស្សនីយេ ន ទុស្សរេ;
មោហនីយេ ន មុយ្ហន្តិ, មម សិស្សា ទុរាសទា។

“ឥទ្ធឹ វីមំសមានា តេ, វត្តន្តិ និច្ចកាលិកំ;
បថវឹ តេ បកម្បេន្តិ, សារម្ភេន ទុរាសទា។

“កីឡមានា ច តេ សិស្សា, កីឡន្តិ ឈានកីឡិតំ។

ជម្ពុតោ ផលមានេន្តិ, មម សិស្សា ទុរាសទា។

“អញ្ញេ គច្ឆន្តិ គោយានំ, អញ្ញេ បុព្ពវិទេហកំ;
អញ្ញេ ច ឧត្តរកុរុំ, ឯសនាយ ទុរាសទា។

“បុរតោ បេសេន្តិ ខារឹ, បច្ឆតោ ច វជន្តិ តេ;
ចតុវីសសហស្សេហិ, ឆាទិតំ ហោតិ អម្ពរំ។

“អគ្គិបាកី អនគ្គី ច, ទន្តោទុក្ខលិកាបិ ច;
អស្មេន កោដ្ដិតា កេចិ, បវត្តផលភោជនា។

“ឧទកោរោហណា កេចិ, សាយំ បាតោ សុចីរតា;
តោយាភិសេចនករា, មម សិស្សា ទុរាសទា។

“បរូឡ្ហកច្ឆនខលោមា, បង្កទន្តា រជស្សិរា;
គន្ធិតា សីលគន្ធេន, មម សិស្សា ទុរាសទា។

“បាតោវ សន្និបតិត្វា, ជដិលា ឧគ្គតាបនា;
លាភាលាភំ បកិត្តេត្វា, គច្ឆន្តិ អម្ពរេ តទា។

“ឯតេសំ បក្កមន្តានំ, មហាសទ្ទោ បវត្តតិ;
អជិនចម្មសទ្ទេន, មុទិតា ហោន្តិ ទេវតា។

“ទិសោទិសំ បក្កមន្តិ, អន្តលិក្ខចរា ឥសី;
សកេ ពលេនុបត្ថទ្ធា, តេ គច្ឆន្តិ យទិច្ឆកំ។

“បថវីកម្បកា ឯតេ, សព្ពេវ នភចារិនោ;
ឧគ្គតេជា ទុប្បសហា, សាគរោវ អខោភិយា។

“ឋានចង្កមិនោ កេចិ, កេចិ នេសជ្ជិកា ឥសី;
បវត្តភោជនា កេចិ, មម សិស្សា ទុរាសទា។

“មេត្តាវិហារិនោ ឯតេ, ហិតេសី សព្ពបាណិនំ;
អនត្តុក្កំសកា សព្ពេ, ន តេ វម្ភេន្តិ កស្សចិ។

“សីហរាជាវសម្ភីតា, គជរាជាវ ថាមវា;
ទុរាសទា ព្យគ្ឃាវិវ, អាគច្ឆន្តិ មមន្តិកេ។

“វិជ្ជាធរា ទេវតា ច, នាគគន្ធព្ពរក្ខសា;
កុម្ភណ្ឌា ទានវា គរុឡា, ឧបជីវន្តិ តំ សរំ។

“តេ ជដាខារិភរិតា, អជិនុត្តរវាសនា;
អន្តលិក្ខចរា សព្ពេ, ឧបជីវន្តិ តំ សរំ។

“សទានុច្ឆវិកា ឯតេ, អញ្ញមញ្ញំ សគារវា;
ចតុព្ពីសសហស្សានំ, ខិបិតសទ្ទោ ន វិជ្ជតិ។

“បាទេ បាទំ និក្ខិបន្តា, អប្បសទ្ទា សុសំវុតា;
ឧបសង្កម្ម សព្ពេវ, សិរសា វន្ទរេ មមំ។

“តេហិ សិស្សេហិ បរិវុតោ, សន្តេហិ ច តបស្សិភិ;

វសាមិ អស្សមេ តត្ថ, ឈាយី ឈានរតោ អហំ។

“ឥសីនំ សីលគន្ធេន, បុប្ផគន្ធេន ចូភយំ;
ផលីនំ ផលគន្ធេន, គន្ធិតោ ហោតិ អស្សមោ។

“រត្តិន្ទិវំ ន ជានាមិ, អរតិ មេ ន វិជ្ជតិ;
សកេ សិស្សេ ឱវទន្តោ, ភិយ្យោ ហាសំ លភាមហំ។

“បុប្ផានំ បុប្ផមានានំ, ផលានញ្ច វិបច្ចតំ;
ទិព្ពគន្ធា បវាយន្តិ, សោភយន្តា មមស្សមំ។

“សមាធិម្ហា វុដ្ឋហិត្វា, អតាបី និបកោ អហំ;
ខារិភារំ គហេត្វាន, វនំ អជ្ឈោគហឹ អហំ។

“ឧប្បាតេ សុបិនេ ចាបិ, លក្ខណេសុ សុសិក្ខិតោ;
បវត្តមានំ មន្តបទំ, ធារយាមិ អហំ តទា។

“អនោមទស្សី ភគវា, លោកជេដ្ឋោ នរាសភោ;
វិវេកកាមោ សម្ពុទ្ធោ, ហិមវន្តមុបាគមិ។

“អជ្ឈោគាហេត្វា ហិមវន្តំ, អគ្គោ ការុណិកោ មុនិ;
បល្លង្កំ អាភុជិត្វាន, និសីទិ បុរិសុត្តមោ។

“តមទ្ទសាហំ សម្ពុទ្ធំ, សប្បភាសំ មនោរមំ;
ឥន្ទីវរំវ ជលិតំ, អាទិត្តំវ ហុតាសនំ។

“ជលន្តំ ទីបរុក្ខំវ, វិជ្ជុតំ គគនេ យថា;
សុផុល្លំ សាលរាជំវ, អទ្ទសំ លោកនាយកំ។

“អយំ នាគោ មហាវីរោ, ទុក្ខស្សន្តករោ មុនិ;
ឥមំ ទស្សនមាគម្ម, សព្ពទុក្ខា បមុច្ចរេ។

“ទិស្វានាហំ ទេវទេវំ, លក្ខណំ ឧបធារយឹ;
ពុទ្ធោ នុ ខោ ន វា ពុទ្ធោ, ហន្ទ បស្សាមិ ចក្ខុមំ។

“សហស្សារានិ ចក្កានិ, ទិស្សន្តិ ចរណុត្តមេ;
លក្ខណានិស្ស ទិស្វាន, និដ្ឋំ គច្ឆេ តថាគតេ។

“សម្មជ្ជនី គហេត្វាន, សម្មជ្ជិត្វានហំ តទា;
អថ បុប្ផេ សមានេត្វា, ពុទ្ធសេដ្ឋំ អបូជយឹ។

“បូជយិត្វាន សម្ពុទ្ធំ, ឱឃតិណ្ណមនាសវំ;
ឯកំសំ អជិនំ កត្វា, នមស្សឹ លោកនាយកំ។

“យេន ញាណេន សម្ពុទ្ធោ, វិហរតិ អនាសវោ;
តំ ញាណំ កិត្តយិស្សាមិ, សុណាថ មម ភាសតោ។

“សមុទ្ធរសិមំ លោកំ, សយម្ភូ អមិតោទយ;
តវ ទស្សនមាគម្ម, កង្ខាសោតំ តរន្តិ តេ។

“តុវំ សត្ថា ច កេតុ ច, ធជោ យូបោ ច បាណិនំ;

បរាយណោ បតិដ្ឋា ច, ទីបោ ច ទ្វិបទុត្តមោ។

“សក្កា សមុទ្ទេ ឧទកំ, បមេតុំ អាឡ្ហកេន វា;
ន ត្វេវ តវ សព្ពញ្ញុ, ញាណំ សក្កា បមេតវេ។

“ធារេតុំ បថវី សក្កា, ឋបេត្វា តុលមណ្ឌលេ;
ន ត្វេវ តវ សព្ពញ្ញុ, ញាណំ សក្កា ធរេតវេ។

“អាកាសោ មិនិតុំ សក្កា, រជ្ជុយា អង្គុលេន វា;
ន ត្វេវ តវ សព្ពញ្ញុ, ញាណំ សក្កា បមេតវេ។

“មហាសមុទ្ទេ ឧទកំ, បថវិញ្ចាខិលញ្ជហេ;
ពុទ្ធញាណំ ឧបាទាយ, ឧបមាតោ ន យុជ្ជរេ។

“សទេវកស្ស លោកស្ស, ចិត្តំ យេសំ បវត្តតិ;
អន្តោជាលីកតា ឯតេ, តវ ញាណម្ហិ ចក្ខុម។

“យេន ញាណេន បត្តោសិ, កេវលំ ពោធិមុត្តមំ;
តេន ញាណេន សព្ពញ្ញុ, មទ្ទសី បរតិត្ថិយេ។

“ឥមា គាថា ថវិត្វាន, សុរុចិ នាម តាបសោ;
អជិនំ បត្ថរិត្វាន, បថវិយំ និសីទិ សោ។

“ចុល្លាសីតិសហស្សានិ , អជ្ឈោគាឡ្ហោ មហណ្ណវេ;
អច្ចុគ្គតោ តាវទេវ, គិរិរាជា បវុច្ចតិ។

“តាវ អច្ចុគ្គតោ នេរុ, អាយតោ វិត្ថតោ ច សោ;
ចុណ្ណិតោ អណុភេទេន, កោដិសតសហស្សសោ។

“លក្ខេ ឋបិយមានម្ហិ, បរិក្ខយមគច្ឆថ;
ន ត្វេវ តវ សព្ពញ្ញុ, ញាណំ សក្កា បមេតវេ។

“សុខុមច្ឆិកេន ជាលេន, ឧទកំ យោ បរិក្ខិបេ;
យេ កេចិ ឧទកេ បាណា, អន្តោជាលីកតា សិយុំ។

“តថេវ ហិ មហាវីរ, យេ កេចិ បុថុតិត្ថិយា;
ទិដ្ឋិគហនបក្ខន្ទា, បរាមាសេន មោហិតា។

“តវ សុទ្ធេន ញាណេន, អនាវរណទស្សិនា;
អន្តោជាលីកតា ឯតេ, ញាណំ តេ នាតិវត្តរេ។

“ភគវា តម្ហិ សមយេ, អនោមទស្សី មហាយសោ;
វុដ្ឋហិត្វា សមាធិម្ហា, ទិសំ ឱលោកយី ជិនោ។

“អនោមទស្សិមុនិនោ, និសភោ នាម សាវកោ;
បរិវុតោ សតសហស្សេហិ, សន្តចិត្តេហិ តាទិភិ។

“ខីណាសវេហិ សុទ្ធេហិ, ឆឡភិញ្ញេហិ ឈាយិភិ;
ចិត្តមញ្ញាយ ពុទ្ធស្ស, ឧបេសិ លោកនាយកំ។

“អន្តលិក្ខេ ឋិតា តត្ថ, បទក្ខិណមកំសុ តេ;

នមស្សន្តា បញ្ជលិកា, ឋិតរុំ ពុទ្ធសន្តិកេ។

“អនោមទស្សី ភគវា, លោកជេដ្ឋោ នរាសភោ;
ភិក្ខុសង្ឃេ និសីទិត្វា, សិតំ បាតុករី ជិនោ។

“វរុណោ នាមុបដ្ឋាកោ, អនោមទស្សិស្ស សត្ថុនោ;
ឯកំសំ ចីវរំ កត្វា, អបុច្ឆិ លោកនាយកំ។

“កោ នុ ខោ ភគវា ហេតុ, សិតកម្មស្ស សត្ថុនោ;
ន ហិ ពុទ្ធា អហេតូហិ, សិតំ បាតុករោន្តិ តេ។

“អនោមទស្សី ភគវា, លោកជេដ្ឋោ នរាសភោ;
ភិក្ខុមជ្ឈេ និសីទិត្វា, ឥមំ គាថំ អភាសថ។

“យោ មំ បុប្ផេន បូជេសិ, ញាណញ្ចាបិ អនុត្ថវិ;
តមហំ កិត្តយិស្សាមិ, សុណោថ មម ភាសតោ។

“ពុទ្ធស្ស គិរមញ្ញាយ, សព្ពេ ទេវា សមាគតា;
សទ្ធម្មំ សោតុកាមា តេ, សម្ពុទ្ធមុបសង្កមុំ។

“ទសសុ លោកធាតូសុ, ទេវកាយា មហិទ្ធិកា;
សទ្ធម្មំ សោតុកាមា តេ, សម្ពុទ្ធមុបសង្កមុំ។

“ហត្ថី អស្សា រថា បត្តី, សេនា ច ចតុរង្គិនី;
បរិវារេស្សន្តិមំ និច្ចំ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ផលំ។

“សដ្ឋិតូរិយសហស្សានិ, ភេរិយោ សមលង្កតា;
ឧបដ្ឋិស្សន្តិមំ និច្ចំ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ផលំ។

“សោឡសិត្ថិសហស្សានិ, នារិយោ សមលង្កតា;
វិចិត្តវត្ថាភរណា, អាមុក្កមណិកុណ្ឌលា។

“អឡារបម្ហា ហសុលា, សុសញ្ញា តនុមជ្ឈិមា;
បរិវារេស្សន្តិមំ និច្ចំ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ផលំ។

“កប្បសតសហស្សានិ, ទេវលោកេ រមិស្សតិ;
សហស្សក្ខត្តុំ ចក្កវត្តី, រាជា រដ្ឋេ ភវិស្សតិ។

“សហស្សក្ខត្តុំ ទេវិន្ទោ, ទេវរជ្ជំ ករិស្សតិ;
បទេសរជ្ជំ វិបុលំ, គណនាតោ អសង្ខិយំ។

“បច្ឆិមេ ភវសម្បត្តេ, មនុស្សត្តំ គមិស្សតិ;
ព្រាហ្មណី សារិយា នាម, ធារយិស្សតិ កុច្ឆិនា។

“មាតុយា នាមគោត្តេន, បញ្ញាយិស្សតិយំ នរោ;
សារិបុត្តោតិ នាមេន, តិក្ខបញ្ញោ ភវិស្សតិ។

“អសីតិកោដី ឆឌ្ឌេត្វា, បព្ពជិស្សតិកិញ្ចនោ;
គវេសន្តោ សន្តិបទំ, ចរិស្សតិ មហឹ ឥមំ។

“អបរិមេយ្យេ ឥតោ កប្បេ, ឱក្កាកកុលសម្ភវោ;

គោតមោ នាម គោត្តេន, សត្ថា លោកេ ភវិស្សតិ។

“តស្ស ធម្មេសុ ទាយាទោ, ឱរសោ ធម្មនិម្មិតោ;
សារិបុត្តោតិ នាមេន, ហេស្សតិ អគ្គសាវកោ។

“អយំ ភាគីរថី គង្គា, ហិមវន្តា បភាវិតា;
មហាសមុទ្ទមប្បេតិ, តប្បយន្តី មហោទធិំ។

“តថេវាយំ សារិបុត្តោ, សកេ តីសុ វិសារទោ;
បញ្ញាយ បារមឹ គន្ត្វា, តប្បយិស្សតិ បាណិនេ។

“ហិមវន្តមុបាទាយ , សាគរញ្ច មហោទធិំ;
ឯត្ថន្តរេ យំ បុលិនំ, គណនាតោ អសង្ខិយំ។

“តម្បិ សក្កា អសេសេន, សង្ខាតុំ គណនា យថា;
ន ត្វេវ សារិបុត្តស្ស, បញ្ញាយន្តោ ភវិស្សតិ។

“លក្ខេ ឋបិយមានម្ហិ, ខីយេ គង្គាយ វាលុកា;
ន ត្វេវ សារិបុត្តស្ស, បញ្ញាយន្តោ ភវិស្សតិ។

“មហាសមុទ្ទេ ឩមិយោ, គណនាតោ អសង្ខិយា;
តថេវ សារិបុត្តស្ស, បញ្ញាយន្តោ ន ហេស្សតិ។

“អារាធយិត្វា សម្ពុទ្ធំ, គោតមំ សក្យបុង្គវំ;
បញ្ញាយ បារមឹ គន្ត្វា, ហេស្សតិ អគ្គសាវកោ។

“បវត្តិតំ ធម្មចក្កំ, សក្យបុត្តេន តាទិនា;
អនុវត្តេស្សតិ សម្មា, វស្សេន្តោ ធម្មវុដ្ឋិយោ។

“សព្ពមេតំ អភិញ្ញាយ, គោតមោ សក្យបុង្គវោ;
ភិក្ខុសង្ឃេ និសីទិត្វា, អគ្គដ្ឋានេ ឋបេស្សតិ។

“អហោ មេ សុកតំ កម្មំ, អនោមទស្សិស្ស សត្ថុនោ;
យស្សាហំ ការំ កត្វាន, សព្ពត្ថ បារមឹ គតោ។

“អបរិមេយ្យេ កតំ កម្មំ, ផលំ ទស្សេតិ មេ ឥធ;
សុមុត្តោ សរវេគោវ, កិលេសេ ឈាបយឹ អហំ។

“អសង្ខតំ គវេសន្តោ, និព្ពានំ អចលំ បទំ;
វិចិនំ តិត្ថិយេ សព្ពេ, ឯសាហំ សំសរឹ ភវេ។

“យថាបិ ព្យាធិតោ បោសោ, បរិយេសេយ្យ ឱសធំ;
វិចិនេយ្យ វនំ សព្ពំ, ព្យាធិតោ បរិមុត្តិយា។

“អសង្ខតំ គវេសន្តោ, និព្ពានំ អមតំ បទំ;
អព្ពោកិណ្ណំ បញ្ចសតំ, បព្ពជឹ ឥសិបព្ពជំ។

“ជដាភារេន ភរិតោ, អជិនុត្តរនិវាសនោ;
អភិញ្ញាបារមឹ គន្ត្វា, ព្រហ្មលោកំ អគច្ឆិហំ។

“នត្ថិ ពាហិរកេ សុទ្ធិ, ឋបេត្វា ជិនសាសនំ;

យេ កេចិ ពុទ្ធិមា សត្តា, សុជ្ឈន្តិ ជិនសាសនេ។

“អគ្គការមយំ ឯតំ, នយិទំ ឥតិហីតិហំ;
អសង្ខតំ គវេសន្តោ, កុតិត្ថេ សញ្ចរឹ អហំ។

“យថា សារត្ថិកោ បោសោ, កទលឹ ឆេត្វាន ផាលយេ;
ន តត្ថ សារំ វិន្ទេយ្យ, សារេន រិត្តកោ ហិ សោ។

“តថេវ តិត្ថិយា លោកេ, នានាទិដ្ឋី ពហុជ្ជនា។
អសង្ខតេន រិត្តាសេ, សារេន កទលី យថា។

“បច្ឆិមេ ភវសម្បត្តេ, ព្រហ្មពន្ធុ អហោសហំ;
មហាភោគំ ឆឌ្ឌេត្វាន, បព្ពជឹ អនគារិយំ។

“អជ្ឈាយកោ មន្តធរោ, តិណ្ណំ វេទាន បារគូ;
ព្រាហ្មណោ សញ្ចយោ នាម, តស្ស មូលេ វសាមហំ។

“សាវកោ តេ មហាវីរ, អស្សជិ នាម ព្រាហ្មណោ;
ទុរាសទោ ឧគ្គតេជោ, បិណ្ឌាយ ចរតី តទា។

“តមទ្ទសាសឹ សប្បញ្ញំ, មុនឹ មោនេ សមាហិតំ;
សន្តចិត្តំ មហានាគំ, សុផុល្លំ បទុមំ យថា។

“ទិស្វា មេ ចិត្តមុប្បជ្ជិ, សុទន្តំ សុទ្ធមានសំ;
ឧសភំ បវរំ វីរំ, អរហាយំ ភវិស្សតិ។

“បាសាទិកោ ឥរិយតិ, អភិរូបោ សុសំវុតោ;
ឧត្តមេ ទមថេ ទន្តោ, អមតទស្សី ភវិស្សតិ។

“យំនូនាហំ ឧត្តមត្ថំ, បុច្ឆេយ្យំ តុដ្ឋមានសំ;
សោ មេ បុដ្ឋោ កថេស្សតិ, បដិបុច្ឆាមហំ តទា។

“បិណ្ឌបាតំ ចរន្តស្ស, បច្ឆតោ អគមាសហំ;
ឱកាសំ បដិមានេន្តោ, បុច្ឆិតុំ អមតំ បទំ។

“វីថិន្តរេ អនុប្បត្តំ, ឧបគន្ត្វាន បុច្ឆហំ;
កថំ គោត្តោសិ ត្វំ វីរ, កស្ស សិស្សោសិ មារិស។

“សោ មេ បុដ្ឋោ វិយាកាសិ, អសម្ភីតោវ កេសរី;
ពុទ្ធោ លោកេ សមុប្បន្នោ, តស្ស សិស្សោម្ហិ អាវុសោ។

“កីទិសំ តេ មហាវីរ, អនុជាតោ មហាយសោ;
ពុទ្ធស្ស សាសនំ ធម្មំ, សាធុ មេ កថយស្សុ ភោ។

“សោ មេ បុដ្ឋោ កថី សព្ពំ, គម្ភីរំ និបុណំ បទំ;
តណ្ហាសល្លស្ស ហន្តារំ, សព្ពទុក្ខាបនូទនំ។

“យេ ធម្មា ហេតុប្បភវា, តេសំ ហេតុំ តថាគតោ អាហ;
តេសញ្ច យោ និរោធោ, ឯវំវាទី មហាសមណោ។

“សោហំ វិស្សជ្ជិតេ បញ្ហេ, បឋមំ ផលមជ្ឈគំ;

វិរជោ វិមលោ អាសី, សុត្វាន ជិនសាសនំ។

“សុត្វាន មុនិនោ វាក្យំ, បស្សិត្វា ធម្មមុត្តមំ;
បរិយោគាឡ្ហសទ្ធម្មោ, ឥមំ គាថមភាសហំ។

“ឯសេវ ធម្មោ យទិ តាវទេវ, បច្ចព្យថ បទមសោកំ;
អទិដ្ឋំ អព្ភតីតំ, ពហុកេហិ កប្បនហុតេហិ។

“យ្វាហំ ធម្មំ គវេសន្តោ, កុតិត្ថេ សញ្ចរឹ អហំ;
សោ មេ អត្ថោ អនុប្បត្តោ, កាលោ មេ នប្បមជ្ជិតុំ។

“តោសិតោហំ អស្សជិនា, បត្វាន អចលំ បទំ;
សហាយកំ គវេសន្តោ, អស្សមំ អគមាសហំ។

“ទូរតោវ មមំ ទិស្វា, សហាយោ មេ សុសិក្ខិតោ;
ឥរិយាបថសម្បន្នោ, ឥទំ វចនមព្រវិ។

“បសន្នមុខនេត្តោសិ, មុនិភាវោវ ទិស្សតិ;
អមតាធិគតោ កច្ចិ, និព្ពានមច្ចុតំ បទំ។

“សុភានុរូបោ អាយាសិ, អានេញ្ជការិតោ វិយ;
ទន្តោវ ទន្តទមថោ, ឧបសន្តោសិ ព្រាហ្មណ។

“អមតំ មយាធិគតំ, សោកសល្លបនូទនំ;
ត្វម្បិ តំ អធិគច្ឆេសិ, គច្ឆាម ពុទ្ធសន្តិកំ។

“សាធូតិ សោ បដិស្សុត្វា, សហាយោ មេ សុសិក្ខិតោ;
ហត្ថេន ហត្ថំ គណ្ហិត្វា, ឧបគម្ម តវន្តិកំ។

“ឧភោបិ បព្ពជិស្សាម, សក្យបុត្ត តវន្តិកេ;
តវ សាសនមាគម្ម, វិហរាម អនាសវា។

“កោលិតោ ឥទ្ធិយា សេដ្ឋោ, អហំ បញ្ញាយ បារគោ;
ឧភោវ ឯកតោ ហុត្វា, សាសនំ សោភយាមសេ។

“អបរិយោសិតសង្កប្បោ, កុតិត្ថេ សញ្ចរឹ អហំ;
តវ ទស្សនមាគម្ម, សង្កប្បោ បូរិតោ មម។

“បថវិយំ បតិដ្ឋាយ, បុប្ផន្តិ សមយេ ទុមា;
ទិព្ពគន្ធា សម្បវន្តិ, តោសេន្តិ សព្ពបាណិនំ។

“តថេវាហំ មហាវីរ, សក្យបុត្ត មហាយស;
សាសនេ តេ បតិដ្ឋាយ, សមយេសាមិ បុប្ផិតុំ។

“វិមុត្តិបុប្ផំ ឯសន្តោ, ភវសំសារមោចនំ;
វិមុត្តិបុប្ផលាភេន, តោសេមិ សព្ពបាណិនំ។

“យាវតា ពុទ្ធខេត្តម្ហិ, ឋបេត្វាន មហាមុនី;
បញ្ញាយ សទិសោ នត្ថិ, តវ បុត្តស្ស ចក្ខុម។

“សុវិនីតា ច តេ សិស្សា, បរិសា ចសុសិក្ខិតា;

ឧត្តមេ ទមថេ ទន្តា, បរិវារេន្តិ តំ សទា។

“ឈាយី ឈានរតា ធីរា, សន្តចិត្តា សមាហិតា;
មុនី មោនេយ្យសម្បន្នា, បរិវារេន្តិ តំ សទា។

“អប្បិច្ឆា និបកា ធីរា, អប្បាហារា អលោលុបា;
លាភាលាភេន សន្តុដ្ឋា, បរិវារេន្តិ តំ សទា។

“អារញ្ញិកា ធុតរតា, ឈាយិនោ លូខចីវរា;
វិវេកាភិរតា ធីរា, បរិវារេន្តិ តំ សទា។

“បដិបន្នា ផលដ្ឋា ច, សេខា ផលសមង្គិនោ;
អាសីសកា ឧត្តមត្ថំ, បរិវារេន្តិ តំ សទា។

“សោតាបន្នា ច វិមលា, សកទាគាមិនោ ច យេ;
អនាគាមី ច អរហា, បរិវារេន្តិ តំ សទា។

“សតិបដ្ឋានកុសលា, ពោជ្ឈង្គភាវនារតា;
សាវកា តេ ពហូ សព្ពេ, បរិវារេន្តិ តំ សទា។

“ឥទ្ធិបាទេសុ កុសលា, សមាធិភាវនារតា;
សម្មប្បធានានុយុត្តា, បរិវារេន្តិ តំ សទា។

“តេវិជ្ជា ឆឡភិញ្ញា ច, ឥទ្ធិយា បារមី គតា;
បញ្ញាយ បារមី បត្តា, បរិវារេន្តិ តំ សទា។

“ឯទិសា តេ មហាវីរ, តវ សិស្សា សុសិក្ខិតា;
ទុរាសទា ឧគ្គតេជា, បរិវារេន្តិ តំ សទា។

“តេហិ សិស្សេហិ បរិវុតោ, សញ្ញតេហិ តបស្សិភិ;
មិគរាជាវសម្ភីតោ, ឧឡុរាជាវ សោភសិ។

“បថវិយំ បតិដ្ឋាយ, រុហន្តិ ធរណីរុហា;
វេបុល្លតំ បាបុណន្តិ, ផលញ្ច ទស្សយន្តិ តេ។

“បថវីសទិសោ ត្វំសិ, សក្យបុត្ត មហាយស;
សាសនេ តេ បតិដ្ឋាយ, លភន្តិ អមតំ ផលំ។

“សិន្ធុ សរស្សតី ចេវ, នន្ទិយោ ចន្ទភាគិកា;
គង្គា ច យមុនា ចេវ, សរភូ ច អថោ មហី។

“ឯតាសំ សន្ទមានានំ, សាគរោ សម្បដិច្ឆតិ;
ជហន្តិ បុរិមំ នាមំ, សាគរោតេវ ញាយតិ។

“តថេវិមេ ចតុព្ពណ្ណា, បព្ពជិត្វា តវន្តិកេ;
ជហន្តិ បុរិមំ នាមំ, ពុទ្ធបុត្តាតិ ញាយរេ។

“យថាបិ ចន្ទោ វិមលោ, គច្ឆំ អាកាសធាតុយា;
សព្ពេ តារគណេ លោកេ, អាភាយ អតិរោចតិ។

“តថេវ ត្វំ មហាវីរ, បរិវុតោ ទេវមានុសេ;

ឯតេ សព្វេ អតិក្កម្ម, ជលសិ សព្វទា តុវំ។

“គម្ភីរេ ឧដ្ឋិតា ឩមី, ន វេលមតិវត្តរេ;
សព្វា វេលំវ ផុសន្តិ, សញ្ចុណ្ណា វិកិរន្តិ តា។

“តថេវ តិត្ថិយា លោកេ, នានាទិដ្ឋី ពហុជ្ជនា;
ធម្មំ វាទិតុកាមា តេ, នាតិវត្តន្តិ តំ មុនី។

“សចេ ច តំ បាបុណន្តិ, បដិវាទេហិ ចក្ខុម;
តវន្តិកំ ឧបគន្ត្វា, សញ្ចុណ្ណាវ ភវន្តិ តេ។

“យថាបិ ឧទកេ ជាតា, កុមុទា មន្ទាលកា ពហូ;
ឧបលិម្បន្តិ តោយេន, កទ្ទមកលលេន ច។

“តថេវ ពហុកា សត្តា, លោកេ ជាតា វិរូហរេ;
អដ្ដិតា រាគទោសេន, កទ្ទមេ កុមុទំ យថា។

“យថាបិ បទុមំ ជលជំ, ជលមជ្ឈេ វិរូហតិ;
ន សោ លិម្បតិ តោយេន, បរិសុទ្ធោ ហិ កេសរី។

“តថេវ ត្វំ មហាវីរ, លោកេ ជាតោ មហាមុនិ;
នោបលិម្បសិ លោកេន, តោយេន បទុមំ យថា។

“យថាបិ រម្មកេ មាសេ, ពហូ បុប្ផន្តិ វារិជា;
នាតិក្កមន្តិ តំ មាសំ, សមយោ បុប្ផនាយ សោ។

“តថេវ ត្វំ មហាវីរ, បុប្ផិតោ តេ វិមុត្តិយា;
សាសនំ នាតិវត្តន្តិ, បទុមំ វារិជំ យថា។

“សុបុប្ផិតោ សាលរាជា, ទិព្វគន្ធំ បវាយតិ;
អញ្ញសាលេហិ បរិវុតោ, សាលរាជាវ សោភតិ។

“តថេវ ត្វំ មហាវីរ, ពុទ្ធញាណេន បុប្ផិតោ;
ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ, សាលរាជាវ សោភសិ។

“យថាបិ សេលោ ហិមវា, ឱសធោ សព្វបាណិនំ;
នាគានំ អសុរានញ្ច, ទេវតានញ្ច អាលយោ។

“តថេវ ត្វំ មហាវីរ, ឱសធោ វិយ បាណិនំ;
តេវិជ្ជា ឆឡភិញ្ញា ច, ឥទ្ធិយា បារមី គតា។

“អនុសិដ្ឋា មហាវីរ, តយា ការុណិកេន តេ;
រមន្តិ ធម្មរតិយា, វសន្តិ តវ សាសនេ។

“មិគរាជា យថា សីហោ, អភិនិក្ខម្ម អាសយា;
ចតុទ្ទិសានុវិលោកេត្វា, តិក្ខត្តុំ អភិនាទតិ។

“សព្វេ មិគា ឧត្តសន្តិ, មិគរាជស្ស គជ្ជតោ;
តថា ហិ ជាតិមា ឯសោ, បសូ តាសេតិ សព្វទា។

“គជ្ជតោ តេ មហាវីរ, វសុធា សម្បកម្បតិ;

ពោធនេយ្យាវពុជ្ឈន្តិ, តសន្តិ មារកាយិកា។

“តសន្តិ តិត្ថិយា សព្ពេ, នទតោ តេ មហាមុនិ;
កាកា សេនាវ វិព្ភន្តា, មិគរញ្ញោ យថា មិគា។

“យេ កេចិ គណិនោ លោកេ, សត្ថារោតិ បវុច្ចរេ;
បរម្បរាគតំ ធម្មំ, ទេសេន្តិ បរិសាយ តេ។

“ន ហេវំ ត្វំ មហាវីរ, ធម្មំ ទេសេសិ បាណិនំ;
សាមំ សច្ចានិ ពុជ្ឈិត្វា, កេវលំ ពោធិបក្ខិយំ។

“អាសយានុសយំ ញត្វា; ឥន្ទ្រិយានំ ពលាពលំ;
ភព្ពាភព្ពេ វិទិត្វាន, មហាមេឃោវ គជ្ជសិ។

“ចក្កវាឡបរិយន្តា, និសិន្នា បរិសា ភវេ;
នានាទិដ្ឋី វិចិនន្តំ, វិមតិច្ឆេទនាយ តំ។

“សព្ពេសំ ចិត្តមញ្ញាយ, ឱបម្មកុសលោ មុនិ;
ឯកំ បញ្ហំ កថេន្តោវ, វិមតី ឆិន្ទសិ បាណិនំ។

“ឧបតិស្សសទិសេហេវ, វសុធា បូរិតា ភវេ;
សព្ពេវ តេ បញ្ជលិកា, កិត្តយុំ លោកនាយកំ។

“កប្បំ វា តេ កិត្តយន្តា, នានាវណ្ណេហិ កិត្តយុំ;
បរិមេតុំ ន សក្កេយ្យុំ, អប្បមេយ្យោ តថាគតោ។

“យថា សកេន ថាមេន, កិត្តិតោ ហិ មយា ជិនោ;
កប្បកោដីបិ កិត្តេន្តា, ឯវមេវ បកិត្តយុំ។

“សចេ ហិ កោចិ ទេវោ វា, មនុស្សោ វា សុសិក្ខិតោ;
បមេតុំ បរិកប្បេយ្យ, វិឃាតំវ លភេយ្យ សោ។

“សាសនេ តេ បតិដ្ឋាយ, សក្យបុត្ត មហាយស;
បញ្ញាយ បារមី គន្ត្វា, វិហរាមិ អនាសវោ។

“តិត្ថិយេ សម្បមទ្ទាមិ, វត្តេមិ ជិនសាសនំ;
ធម្មសេនាបតិ អជ្ជ, សក្យបុត្តស្ស សាសនេ។

“អបរិមេយ្យេ កតំ កម្មំ, ផលំ ទស្សេសិ មេ ឥធ;
សុខិត្តោ សរវេគោវ, កិលេសេ ឈាបយី មម។

“យោ កោចិ មនុជោ ភារំ, ធារេយ្យ មត្ថកេ សទា;
ភារេន ទុក្ខិតោ អស្ស, ភារេហិ ភរិតោ តថា។

“ឌយ្ហមានោ តីហគ្គីហិ, ភវេសុ សំសរឹ អហំ;
ភរិតោ ភវភារេន, គិរឹ ឧច្ចារិតោ យថា។

“ឱរោបិតោ ច មេ ភារោ, ភវា ឧគ្ឃាដិតា មយា;
ករណីយំ កតំ សព្ពំ, សក្យបុត្តស្ស សាសនេ។

“យាវតា ពុទ្ធខេត្តម្ហិ, ឋបេត្វា សក្យបុង្គវំ;

អហំ អគ្គោម្ហិ បញ្ញាយ, សទិសោ មេ ន វិជ្ជតិ។

“សមាធិម្ហិ សុកុសលោ, ឥទ្ធិយា បារមឹ គតោ;
ឥច្ឆមានោ ចហំ អជ្ជ, សហស្សំ អភិនិម្មិនេ។

“អនុបុព្ពវិហារស្ស, វសីភូតោ មហាមុនិ;
កថេសិ សាសនំ មយ្ហំ, និរោធោ សយនំ មម។

“ទិព្ពចក្ខុ វិសុទ្ធំ មេ, សមាធិកុសលោ អហំ;
សម្មប្បធានានុយុត្តោ, ពោជ្ឈង្គភាវនារតោ។

“សាវកេន ហិ បត្តព្ពំ, សព្ពមេវ កតំ មយា;
លោកនាថំ ឋបេត្វាន, សទិសោ មេ ន វិជ្ជតិ។

“សមាបត្តីនំ កុសលោ, ឈានវិមោក្ខាន ខិប្បបដិលាភី;
ពោជ្ឈង្គភាវនារតោ, សាវកគុណបារមិគតោស្មិ។

“សាវកគុណេនបិ ផុស្សេន, ពុទ្ធិយា បរិសុត្តមភាវវា;
យំ សទ្ធាសង្គហិតំ ចិត្តំ, សទា សព្រហ្មចារីសុ។

“ឧទ្ធតវិសោវ សប្បោ, ឆិន្នវិសាណោវ ឧសភោ;
និក្ខិត្តមានទប្បោវ, ឧបេមិ គរុគារវេន គណំ។

“យទិ រូបិនី ភវេយ្យ, បញ្ញា មេ វសុមតីបិ ន សមេយ្យ;
អនោមទស្សិស្ស ភគវតោ, ផលមេតំ ញាណថវនាយ។

“បវត្តិតំ ធម្មចក្កំ, សក្យបុត្តេន តាទិនា;
អនុវត្តេមហំ សម្មា, ញាណថវនាយិទំ ផលំ។

“មា មេ កទាចិ បាបិច្ឆោ, កុសីតោ ហីនវីរិយោ;
អប្បស្សុតោ អនាចារោ, សមេតោ អហុ កត្ថចិ។

“ពហុស្សុតោ ច មេធាវី, សីលេសុ សុសមាហិតោ;
ចេតោសមថានុយុត្តោ, អបិ មុទ្ធនិ តិដ្ឋតុ។

“តំ វោ វទាមិ ភទ្ទន្តេ, តាវន្តេត្ថ សមាគតា;
អប្បិច្ឆា ហោថ សន្តុដ្ឋា, ឈាយី ឈានរតា សទា។

“យមហំ បឋមំ ទិស្វា, វិរជោ វិមលោ អហុំ;
សោ មេ អាចរិយោ ធីរោ, អស្សជិ នាម សាវកោ។

“តស្សាហំ វាហសា អជ្ជ, ធម្មសេនាបតី អហុំ;
សព្ពត្ថ បារមឹ បត្វា, វិហរាមិ អនាសវោ។

“យោ មេ អាចរិយោ អាសិ, អស្សជិ នាម សាវកោ;
យស្សំ ទិសាយំ វសតិ, ឧស្សីសម្ហិ ករោមហំ។

“មម កម្មំ សរិត្វាន, គោតមោ សក្យបុង្គវោ;
ភិក្ខុសង្ឃេ និសីទិត្វា, អគ្គដ្ឋានេ ឋបេសិ មំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ…បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អបរភាគេ បន សត្ថា ជេតវនមហាវិហារេ អរិយគណមជ្ឈេ និសិន្នោ អត្តនោ សាវកេ តេន តេន គុណវិសេសេន ឯតទគ្គេ ឋបេន្តោ – “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ មហាបញ្ញានំ យទិទំ សារិបុត្តោ”តិ (អ. និ. ១.១៨៨-១៨៩) ថេរំ មហាបញ្ញភាវេន ឯតទគ្គេ ឋបេសិ។ សោ ឯវំ សាវកបារមីញាណស្ស មត្ថកំ បត្វា ធម្មសេនាបតិដ្ឋានេ បតិដ្ឋហិត្វា សត្តហិតំ ករោន្តោ ឯកទិវសំ សព្រហ្មចារីនំ អត្តនោ ចរិយវិភាវនមុខេន អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ –

៩៨១. “យថាចារី យថាសតោ សតីមា, យតសង្កប្បជ្ឈាយិ អប្បមត្តោ;
អជ្ឈត្តរតោ សមាហិតត្តោ, ឯកោ សន្តុសិតោ តមាហុ ភិក្ខុំ។

៩៨២. “អល្លំ សុក្ខំ វា ភុញ្ជន្តោ, ន ពាឡ្ហំ សុហិតោ សិយា;
ឩនូទរោ មិតាហារោ, សតោ ភិក្ខុ បរិព្ពជេ។

៩៨៣. “ចត្តារោ បញ្ច អាលោបេ, អភុត្វា ឧទកំ បិវេ;
អលំ ផាសុវិហារាយ, បហិតត្តស្ស ភិក្ខុនោ។

៩៨៤. “កប្បិយំ តញ្ចេ ឆាទេតិ, ចីវរំ ឥទមត្ថិកំ;
អលំ ផាសុវិហារាយ, បហិតត្តស្ស ភិក្ខុនោ។

៩៨៥. “បល្លង្កេន និសិន្នស្ស, ជណ្ណុកេ នាភិវស្សតិ;
អលំ ផាសុវិហារាយ, បហិតត្តស្ស ភិក្ខុនោ។

៩៨៦. “យោ សុខំ ទុក្ខតោ អទ្ទ, ទុក្ខមទ្ទក្ខិ សល្លតោ;
ឧភយន្តរេន នាហោសិ, កេន លោកស្មិ កិំ សិយា។

៩៨៧. “មា មេ កទាចិ បាបិច្ឆោ, កុសីតោ ហីនវីរិយោ;
អប្បស្សុតោ អនាទរោ, កេន លោកស្មិ កិំ សិយា។

៩៨៨. “ពហុស្សុតោ ច មេធាវី, សីលេសុ សុសមាហិតោ;
ចេតោសមថមនុយុត្តោ, អបិ មុទ្ធនិ តិដ្ឋតុ។

៩៨៩. “យោ បបញ្ចមនុយុត្តោ, បបញ្ចាភិរតោ មគោ;
វិរាធយី សោ និព្ពានំ, យោគក្ខេមំ អនុត្តរំ។

៩៩០. “យោ ច បបញ្ចំ ហិត្វាន, និប្បបញ្ចបថេ រតោ;
អារាធយី សោ និព្ពានំ, យោគក្ខេមំ អនុត្តរំ។

៩៩១. “គាមេ វា យទិ វារញ្ញេ, និន្នេ វា យទិ វា ថលេ;
យត្ថ អរហន្តោ វិហរន្តិ, តំ ភូមិរាមណេយ្យកំ។

៩៩២. “រមណីយានិ អរញ្ញានិ, យត្ថ ន រមតី ជនោ;
វីតរាគា រមិស្សន្តិ, ន តេ កាមគវេសិនោ។

៩៩៣. “និធីនំវ បវត្តារំ, យំ បស្សេ វជ្ជទស្សិនំ;
និគ្គយ្ហវាទី មេធាវី, តាទិសំ បណ្ឌិតំ ភជេ;
តាទិសំ ភជមានស្ស, សេយ្យោ ហោតិ ន បាបិយោ។

៩៩៤. “ឱវទេយ្យានុសាសេយ្យ, អសព្ភា ច និវារយេ;
សតញ្ហិ សោ បិយោ ហោតិ, អសតំ ហោតិ អប្បិយោ។

៩៩៥. “អញ្ញស្ស ភគវា ពុទ្ធោ, ធម្មំ ទេសេសិ ចក្ខុមា;
ធម្មេ ទេសិយមានម្ហិ, សោតមោធេសិមត្ថិកោ;
តំ មេ អមោឃំ សវនំ, វិមុត្តោម្ហិ អនាសវោ។

៩៩៦. “នេវ បុព្ពេនិវាសាយ, នបិ ទិព្ពស្ស ចក្ខុនោ;
ចេតោបរិយាយ ឥទ្ធិយា, ចុតិយា ឧបបត្តិយា;
សោតធាតុវិសុទ្ធិយា, បណិធី មេ ន វិជ្ជតិ។

៩៩៧. រុក្ខមូលំវ និស្សាយ, មុណ្ឌោ សង្ឃាដិបារុតោ;
បញ្ញាយ ឧត្តមោ ថេរោ, ឧបតិស្សោវ ឈាយតិ។

៩៩៨. “អវិតក្កំ សមាបន្នោ, សម្មាសម្ពុទ្ធសាវកោ;
អរិយេន តុណ្ហីភាវេន, ឧបេតោ ហោតិ តាវទេ។

៩៩៩. “យថាបិ បព្ពតោ សេលោ, អចលោ សុប្បតិដ្ឋិតោ;
ឯវំ មោហក្ខយា ភិក្ខុ, បព្ពតោវ ន វេធតិ។

១០០០. “អនង្គណស្ស បោសស្ស, និច្ចំ សុចិគវេសិនោ;
វាលគ្គមត្តំ បាបស្ស, អព្ភមត្តំវ ខាយតិ។

១០០១. “នាភិនន្ទាមិ មរណំ, នាភិនន្ទាមិ ជីវិតំ;
និក្ខិបិស្សំ ឥមំ កាយំ, សម្បជានោ បដិស្សតោ។

១០០២. “នាភិនន្ទាមិ មរណំ, នាភិនន្ទាមិ ជីវិតំ;
កាលញ្ច បដិកង្ខាមិ, និព្ពិសំ ភតកោ យថា។

១០០៣. “ឧភយេន មិទំ មរណមេវ, នាមរណំ បច្ឆា វា បុរេ វា;
បដិបជ្ជថ មា វិនស្សថ, ខណោ វោ មា ឧបច្ចគា។

១០០៤. “នគរំ យថា បច្ចន្តំ, គុត្តំ សន្តរពាហិរំ;
ឯវំ គោបេថ អត្តានំ, ខណោ វោ មា ឧបច្ចគា;
ខណាតីតា ហិ សោចន្តិ, និរយម្ហិ សមប្បិតា។

១០០៥. “ឧបសន្តោ ឧបរតោ, មន្តភាណី អនុទ្ធតោ;
ធុនាតិ បាបកេ ធម្មេ, ទុមបត្តំវ មាលុតោ។

១០០៦. “ឧបសន្តោ ឧបរតោ, មន្តភាណី អនុទ្ធតោ;
អប្បាសិ បាបកេ ធម្មេ, ទុមបត្តំវ មាលុតោ។

១០០៧. “ឧបសន្តោ អនាយាសោ, វិប្បសន្នោ អនាវិលោ;
កល្យាណសីលោ មេធាវី, ទុក្ខស្សន្តករោ សិយា។

១០០៨. “ន វិស្សសេ ឯកតិយេសុ ឯវំ, អគារិសុ បព្ពជិតេសុ ចាបិ;
សាធូបិ ហុត្វាន អសាធុ ហោន្តិ, អសាធុ ហុត្វា បុន សាធុ ហោន្តិ។

១០០៩. “កាមច្ឆន្ទោ ច ព្យាបាទោ, ថិនមិទ្ធញ្ច ភិក្ខុនោ;
ឧទ្ធច្ចំ វិចិកិច្ឆា ច, បញ្ចេតេ ចិត្តកេលិសា។

១០១០. “យស្ស សក្ករិយមានស្ស, អសក្ការេន ចូភយំ;
សមាធិ ន វិកម្បតិ, អប្បមាទវិហារិនោ។

១០១១. “តំ ឈាយិនំ សាតតិកំ, សុខុមទិដ្ឋិវិបស្សកំ;
ឧបាទានក្ខយារាមំ, អាហុ សប្បុរិសោ ឥតិ។

១០១២. “មហាសមុទ្ទោ បថវី, បព្ពតោ អនិលោបិ ច;
ឧបមាយ ន យុជ្ជន្តិ, សត្ថុ វរវិមុត្តិយា។

១០១៣. “ចក្កានុវត្តកោ ថេរោ, មហាញាណី សមាហិតោ;
បថវាបគ្គិសមានោ, ន រជ្ជតិ ន ទុស្សតិ។

១០១៤. “បញ្ញាបារមិតំ បត្តោ, មហាពុទ្ធិ មហាមតិ;
អជឡោ ជឡសមានោ, សទា ចរតិ និព្ពុតោ។

១០១៥. “បរិចិណ្ណោ មយា សត្ថា...បេ.... ភវនេត្តិសមូហតា។

១០១៦. “សម្បាទេថប្បមាទេន, ឯសា មេ អនុសាសនី;
ហន្ទាហំ បរិនិព្ពិស្សំ, វិប្បមុត្តោម្ហិ សព្ពធី”តិ។ –

ឥមា គាថា អភាសិ។ ឥមា ហិ កាចិ គាថា ថេរេន ភាសិតា, កាចិ ថេរំ អារព្ភ ភគវតា ភាសិតា, សព្ពា បច្ឆា អត្តនោ ចរិយបវេទនវសេន ថេរេន ភាសិតត្តា ថេរស្សេវ គាថា អហេសុំ។

តត្ថ **យថាចារី**តិ យថា កាយាទីហិ សំយតោ, សំវុតោ ហុត្វា ចរតិ វិហរតិ, យថាចរណសីលោតិ វា យថាចារី, សីលសម្បន្នោតិ អត្ថោ។ **យថាសតោ**តិ យថាសន្តោ។ គាថាសុខត្ថញ្ហិ អនុនាសិកលោបំ កត្វា និទ្ទេសោ កតោ, សន្តោ វិយ, អរិយេហិ និព្ពិសេសោតិ អត្ថោ។ **សតីមា**តិ បរមាយ សតិយា សមន្នាគតោ។ **យតសង្កប្បជ្ឈាយី**តិ សព្ពសោ មិច្ឆាសង្កប្បំ បហាយ នេក្ខម្មសង្កប្បាទិវសេន សំយតសង្កប្បោ ហុត្វា អារម្មណូបនិជ្ឈានេន លក្ខណូបនិជ្ឈានេន ច ឈាយនសីលោ។ **អប្បមត្តោ**តិ តស្មីយេវ យថាចារិភាវេ យតសង្កប្បោ ហុត្វា ឈាយនេន ច បមាទរហិតោ សព្ពត្ថ សុប្បតិដ្ឋិតសតិសម្បជញ្ញោ។ **អជ្ឈត្តរតោ**តិ គោចរជ្ឈត្តេ កម្មដ្ឋានភាវនាយ អភិរតោ។ **សមាហិតត្តោ**តិ តាយ ឯវ ភាវនាយ ឯកគ្គចិត្តោ។ **ឯកោ**តិ អសហាយោ គណសំសគ្គំ, កិលេសសំសគ្គញ្ច បហាយ កាយវិវេកំ, ចិត្តវិវេកញ្ច បរិព្រូហយន្តោ។ **សន្តុសិតោ**តិ បច្ចយសន្តោសេន ច ភាវនារាមសន្តោសេន ច សម្មទេវ តុសិតោ តុដ្ឋោ។ ភាវនាយ ហិ ឧបរូបរិ វិសេសំ អាវហន្តិយា ឧឡារំ បីតិបាមោជ្ជំ ឧប្បជ្ជតិ, មត្ថកំ បត្តាយ បន វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ **តមាហុ ភិក្ខុ**ន្តិ តំ ឯវរូបំ បុគ្គលំ សិក្ខត្តយបារិបូរិយា ភយំ ឥក្ខនតាយ ភិន្នកិលេសតាយ ច ភិក្ខូតិ វទន្តិ។

ឥទានិ យថាវុត្តសន្តោសទ្វយេ បច្ចយសន្តោសំ តាវ ទស្សេន្តោ **“អល្លំ សុក្ខំ វា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អល្ល**ន្តិ សប្បិអាទិឧបសេកេន តិន្តំ សិនិទ្ធំ។ **សុក្ខ**ន្តិ តទភាវេន លូខំ។ **វា**-សទ្ទោ អនិយមត្ថោ, អល្លំ វា សុក្ខំ វាតិ។ **ពាឡ្ហ**ន្តិ អតិវិយ។ **សុហិតោ**តិ ធាតោ ន សិយាតិ អត្ថោ។ កថំ បន សិយាតិ អាហ **“ឩនូទរោ មិតាហារោ”**តិ បណីតំ លូខំ វាបិ ភោជនំ ភុញ្ជន្តោ ភិក្ខុ យាវទត្ថំ អភុញ្ជិត្វា ឩនូទរោ សល្លហុកុទរោ, តតោ ឯវ មិតាហារោ បរិមិតភោជនោ អដ្ឋង្គសមន្នាគតំ អាហារំ អាហរន្តោ តត្ថ មត្តញ្ញុតាយ បច្ចវេក្ខណសតិយា ច **សតោ** ហុត្វា **បរិព្ពជេ** វិហរេយ្យ។

យថា បន ឩនូទរោ មិតាហារោ ច នាម ហោតិ, តំ ទស្សេតុំ **“ចត្តារោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **អភុត្វា**តិ ចត្តារោ វា បញ្ច វា **អាលោបេ** កពឡេ អភុញ្ជិត្វា តត្តកស្ស អាហារស្ស ឱកាសំ ឋបេត្វា បានីយំ បិវេយ្យ។ អយញ្ហិ អាហារេ សល្លហុកវុត្តិ។ និព្ពានញ្ហិ បេសិតចិត្តស្ស ភិក្ខុនោ **ផាសុវិហារាយ** ឈានាទីនំ អធិគមយោគ្យតាយ សុខវិហារាយ **អលំ** បរិយត្តន្តិ អត្ថោ។ ឥមិនា កុច្ឆិបរិហារិយំ បិណ្ឌបាតំ វទន្តោ បិណ្ឌបាតេ ឥតរីតរសន្តោសំ ទស្សេតិ។ “ភុត្វានា”តិ វា បាឋោ, សោ ចតុបញ្ចាលោបមត្តេនាបិ អាហារេន សរីរំ យាបេតុំ សមត្ថស្ស អតិវិយ ថិរបកតិកស្ស បុគ្គលស្ស វសេន វុត្តោ សិយា, ឧត្តរគាថាហិបិ សំសន្ទតិ ឯវ អប្បកស្សេវ ចីវរស្ស សេនាសនស្ស ច វក្ខមានត្តា។

កប្បិយន្តិ យំ កប្បិយកប្បិយានុលោមេសុ ខោមាទីសុ អញ្ញតរន្តិ អត្ថោ។ **តញ្ចេ ឆាទេតី**តិ កប្បិយំ ចីវរំ សមានំ ឆាទេតព្ពំ ឋានំ ឆាទេតិ ចេ, សត្ថារា អនុញ្ញាតជាតិយំ សន្តំ ហេដ្ឋិមន្តេន អនុញ្ញាតបមាណយុត្តំ ចេ ហោតីតិ អត្ថោ។ **ឥទមត្ថិក**ន្តិ ឥទំ បយោជនត្ថំ សត្ថារា វុត្តបយោជនត្ថំ យាវទេវ សីតាទិបដិឃាតនត្ថញ្ចេវ ហិរិកោបីនបដិច្ឆាទនត្ថញ្ចាតិ អត្ថោ។ ឯតេន កាយបរិហារិយំ ចីវរំ តត្ថ ឥតរីតរសន្តោសញ្ច វទតិ។

បល្លង្កេន និសិន្នស្សាតិ បល្លង្កំ វុច្ចតិ សមន្តតោ ឩរុពទ្ធាសនំ, តេន និសិន្នស្ស, តិសន្ធិបល្លង្កំ អាភុជិត្វា និសិន្នស្សាតិ អត្ថោ។ **ជណ្ណុកេ នាភិវស្សតី**តិ យស្សំ កុដិយំ តថា និសិន្នស្ស ទេវេ វស្សន្តេ ជណ្ណុកទ្វយំ វស្សោទកេន ន តេមិយតិ, ឯត្តកម្បិ សព្ពបរិយន្តសេនាសនំ , សក្កា ហិ តត្ថ និសីទិត្វា អត្តកាមរូបេន កុលបុត្តេន សទត្ថំ និប្ផាទេតុំ។ តេនាហ **“អលំ ផាសុវិហារាយ, បហិតត្តស្ស ភិក្ខុនោ”**តិ។

ឯវំ ថេរោ ឥមាហិ ចតូហិ គាថាហិ យេ តេ ភិក្ខូ មហិច្ឆា អសន្តុដ្ឋា, តេសំ បរមុក្កំសគតំ សល្លេខឱវាទំ បកាសេត្វា ឥទានិ វេទនាមុខេន ភាវនារាមសន្តោសំ ទស្សេន្តោ **“យោ សុខ”**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សុខ**ន្តិ សុខវេទនំ។ **ទុក្ខតោ**តិ វិបរិណាមទុក្ខតោ។ **អទ្ទា**តិ អទ្ទស, វិបស្សនាបញ្ញាសហិតាយ មគ្គបញ្ញាយ យថាភូតំ យោ អបស្សីតិ អត្ថោ។ សុខវេទនា ហិ បរិភោគកាលេ អស្សាទិយមានាបិ វិសមិស្សំ វិយ ភោជនំ វិបរិណាមកាលេ ទុក្ខាយេវ ហោតិ។ តេនេត្ថ ទុក្ខានុបស្សនំ ទស្សេតិ។ **ទុក្ខមទ្ទក្ខិ សល្លតោ**តិ ទុក្ខវេទនំ យោ សល្លន្តិ បស្សិ។ ទុក្ខវេទនា ហិ យថា សល្លំ សរីរំ អនុបវិសន្តម្បិ អនុបវិសិត្វា ឋិតម្បិ ឧទ្ធរិយមានម្បិ បីឡនមេវ ជនេតិ, ឯវំ ឧប្បជ្ជមានាបិ ឋិតិប្បត្តាបិ ភិជ្ជមានាបិ វិពាធតិយេវាតិ។ ឯតេនេត្ថ ទុក្ខានុបស្សនំយេវ ឧក្កំសេត្វា វទតិ, តេន ច “យំ ទុក្ខំ តទនត្តា”តិ (សំ. និ. ៣.១៥) វចនតោ វេទនាទ្វយេ អត្តត្តនិយគាហំ វិនិវេឋេតិ។ **ឧភយន្តរេនា**តិ ឧភយេសំ អន្តរេ, សុខទុក្ខវេទនានំ មជ្ឈភូតេ អទុក្ខមសុខេតិ អត្ថោ។ **នាហោសី**តិ យថាភូតាវពោធនេ អត្តត្តនិយាភិនិវេសនំ អហោសិ។ **កេន លោកស្មិ កឹ សិយា**តិ ឯវំ វេទនាមុខេន បញ្ចបិ ឧបាទានក្ខន្ធេ បរិជានិ

ត្វា គប្បជិពទ្ធំ សកលកិលេសជាលំ សមុច្ឆិន្ទិត្វា ឋិតោ កេន នាម កិលេសេន លោកស្មឹ ពទ្ធោ, ទេវតាទីសុ កឹ វា អាយតិ សិយា, អញ្ញទត្ថុ ឆិន្នពន្ធនោ អបញ្ញត្តិកោវ សិយាតិ អធិប្បាយោ។

ឥទានិ មិច្ឆាបដិបន្នេ បុគ្គលេ គរហន្តោ សម្មាបដិបន្នេ បសំសន្តោ **"មា មេ"**តិអាទិកា ចតស្សោ គាថា អភាសិ។ តត្ថ **មា មេ កទាចិ បាបិច្ឆោ**តិ យោ អសន្តគុណសម្ភាវនិច្ឆាយ បាបិច្ឆោ , សមណធម្មេ ឧស្សាហាភាវេន **កុសីតោ,** តតោយេវ **ហីនវីរិយោ,** សច្ចបដិច្ចសមុប្បាទាទិបដិសំយុត្តស្ស សុតស្ស អភាវេន **អប្បស្សុតោ,** ឱវាទានុសាសនីសុ អាទរាភាវេន **អនាទរោ,** តាទិសោ អតិហីនបុគ្គលោ មម សន្តិកេ កទាចិបិ មា ហោតុ។ កស្មា? **កេន លោកស្មិ កឹ សិយា**តិ លោកស្មឹ សត្តនិកាយេ តស្ស តាទិសស្ស បុគ្គលស្ស កេន ឱវាទេន កឹ ភវិតព្ពំ, កេន វា កតេន កឹ សិយា, និរត្ថកមេវាតិ អត្ថោ។

ពហុស្សុតោ ចាតិ យោ បុគ្គលោ សីលាទិបដិសំយុត្តស្ស សុត្តគេយ្យាទិភេទស្ស ពហុនោ សុតស្ស សម្ភវេន ពហុស្សុតោ, ធម្មោជបញ្ញាយ បារិហារិយបញ្ញាយ បដិវេធបញ្ញាយ ច វសេន **មេធាវី,** សីលេសុ ច សុដ្ឋុ បតិដ្ឋិតត្តា **សុសមាហិតោ, ចេតោសមថំ** លោកិយលោកុត្តរភេទំ ចិត្តសមាធានំ **អនុយុត្តោ,** តាទិសោ បុគ្គលោ មយ្ហំ មត្ថកេបិ តិដ្ឋតុ, បគេវ សហវាសោ។

យោ បបញ្ចមនុយុត្តោតិ យោ បន បុគ្គលោ កម្មារាមតាទិវសេន រូបាភិសង្ខាទិវសេន ច បវត្តិយា ប បញ្ចនដ្ឋេន តណ្ហាទិភេទំ បបញ្ចំ អនុយុត្តោ, តត្ថ ច អនាទីនវទស្សនេន អភិរតោ មគសទិសោ, សោ និព្ពានំ វិរាធយិ, សោ និព្ពានា សុវិទូរវិទូរេ ឋិតោ។

យោ ច បបញ្ចំ ហិត្វានាតិ យោ បន បុគ្គលោ តណ្ហាបបញ្ចំ បហាយ តទភាវតោ និប្បបញ្ចស្ស និព្ពានស្ស បថេ អធិគមុបាយេ អរិយមគ្គេ **រតោ** ភាវនាភិសមយេ អភិរតោ, សោ និព្ពានំ **អារាធយិ** សាធេសិ អធិគច្ឆីតិ អត្ថោ។

អថេកទិវសំ ថេរោ អត្តនោ កនិដ្ឋភាតិកស្ស រេវតត្ថេរស្ស កណ្ដកនិចិតខទិររុក្ខសញ្ឆន្នេ និរុទកកន្តារេ វាសំ ទិស្វា តំ បសំសន្តោ **"គាមេ វា"**តិអាទិកា ទ្វេ គាថា អភាសិ។ តត្ថ **គាមេ វា**តិ កិញ្ចាបិ អរហន្តោ គាមន្តេ កាយវិវេកំ ន លភន្តិ, ចិត្តវិវេកំ បន លភន្តេវ។ តេសញ្ហិ ទិព្ពបដិភាគានិបិ អារម្មណានិ ចិត្តំ ចាលេតុំ ន សក្កោន្តិ, តស្មា គាមេ វា ហោតុ អរញ្ញាទីសុ អញ្ញតរំ វា, **យត្ថ អរហន្តោ វិហរន្តិ, តំ ភូមិរាមណេយ្យក**ន្តិ សោ ភូមិប្បទេសោ រមណីយោ ឯវាតិ អត្ថោ។

អរញ្ញានីតិ សុបុប្ផិតតរុសណ្ឌមណ្ឌិតានិ វិមលសលិលាសយសម្បន្នានិ អរញ្ញានិ រមណីយានីតិ សម្ពន្ធោ។ **យត្ថា**តិ យេសុ អរញ្ញេសុ វិកសិតេសុ វិយ រមមានេសុ កាមបត្ថិកោ កាមគវេសកោ **ជនោ** ន រមតិ។ **វីតរាគា**តិ វិគតរាគា បន ខីណាសវា ភមរមធុករា វិយ បទុមវនេសុ តថារូបេសុ អរញ្ញេសុ រមិស្សន្តីតិ។ **ន តេ កាមគវេសិនោ**តិ យស្មា តេ វីតរាគា កាមគវេសិនោ ន ហោន្តីតិ អត្ថោ។

បុន ថេរោ រាធំ នាម ទុគ្គតព្រាហ្មណំ អនុកម្បាយ បព្ពាជេត្វា, ឧបសម្បាទេត្វា តមេវ បច្ឆាសមណំ កត្វា វិចរន្តោ ឯកទិវសំ តស្ស ច សុព្ពចភាវេន តុស្សិត្វា ឱវាទំ ទេន្តោ **"និធីនំវា"**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **និធីនំវា**តិ តត្ថ តត្ថ និទហិត្វា ឋបិតានំ ហិរញ្ញសុវណ្ណាទិបូរានំ និធិកុម្ភីនំ។ **បវត្តារ**ន្តិ កិច្ឆជីវិកេ ទុគ្គតមនុស្សេ អនុកម្បំ កត្វា "ឯហិ តេ សុខេន ជីវិតុំ ឧបាយំ ទស្សេស្សាមី"តិ និធិដ្ឋានំ នេត្វា ហត្ថំ បសារេត្វា "ឥមំ គហេត្វា សុខំ ជីវាហី"តិ អាចិក្ខិតារំ វិយ។ **វជ្ជទស្សិន**ន្តិ ទ្វេ វជ្ជទស្សិនោ – "ឥមិនា នំ អសារុប្បេន វា ខលិតេន វា សង្ឃមជ្ឈេ និគ្គណ្ហិស្សាមី"តិ រន្ធគវេសកោ ច, អញ្ញាតំ ញាបេតុកាមោ ញាតំ អស្សាទេន្តោ សីលាទិវុទ្ធិកាមតាយ តំ តំ វជ្ជំ ឱលោកេន្តោ ឧល្លុម្បនសភាវសណ្ឋិតោ ចាតិ, អយំ ឥធ អធិប្បេតោ។ យថា ហិ ទុគ្គតមនុស្សោ "ឥមំ និធឹ គណ្ហាហី"តិ និគ្គយ្ហមានោបិ និធិទស្សនេ កោបំ ន ករោតិ, បមុទិតោវ ហោតិ, ឯវំ ឯវរូបេសុ បុគ្គលេសុ អសារុប្បំ វា ខលិតំ វា ទិស្វា អាចិក្ខន្តេ កោបោ ន កាតព្ពោ, តុដ្ឋចិត្តេនេវ ភវិតព្ពំ, "ភន្តេ, បុនបិ មំ ឯវរូបំ វទេយ្យាថា"តិ បវារេតព្ពមេវ។ **និគ្គយ្ហវាទិ**ន្តិ យោ វជ្ជំ ទិស្វា អយំ មេ សទ្ធិវិហារិកោ, អន្តេវាសិកោ, ឧបការកោតិ អចិន្តេត្វា វជ្ជានុរូបំ តជ្ជេន្តោ បណាមេន្តោ ទណ្ឌកម្មំ ករោន្តោ សិក្ខាបេតិ, អយំ និគ្គយ្ហវាទី នាម សម្មាសម្ពុទ្ធោ វិយ។ វុត្តញ្ហេតំ – "និគ្គយ្ហ និគ្គយ្ហាហំ, អានន្ទ, វក្ខាមិ; បវយ្ហ បវយ្ហ, អានន្ទ, វក្ខាមិ។ យោ សារោ សោ ឋស្សតី"តិ (ម. និ. ៣.១៩៦)។ **មេធាវិ**ន្តិ ធម្មោជបញ្ញាយ សមន្នាគតំ។ **តាទិស**ន្តិ ឯវរូបំ បណ្ឌិតំ។ **ភជេ**តិ បយិរុបាសេយ្យ។ តាទិសញ្ហិ អាចរិយំ ភជមានស្ស អន្តេវាសិកស្ស សេយ្យោ ហោតិ, ន បាបិយោ, វុឌ្ឍិយេវ ហោតិ, នោ បរិហានីតិ អត្ថោ។

អថេកទា អស្សជិបុនព្ពសុកេហិ កីដាគិរិស្មឹ អាវាសេ ទូសិតេ សត្ថារា អាណត្តោ អត្តនោ បរិសាយ មហាមោគ្គល្លានេន ច សទ្ធឹ តត្ថ គតោ ធម្មសេនាបតិ អស្សជិបុនព្ពសុកេសុ ឱវាទំ អនាទិយន្តេសុ ឥមំ គាថមាហ។ តត្ថ **ឱវទេយ្យា**តិ ឱវាទំ អនុសិដ្ឋឹ ទទេយ្យ។ **អនុសាសេយ្យា**តិ តស្សេវ បរិយាយវចនំ។ អថ វា ឧប្បន្នេ វត្ថុស្មឹ វទន្តោ ឱវទតិ នាម, អនុប្បន្នេ "អយសោបិ តេ សិយា"តិអាទឹ អនាគតំ ឧទ្ទិស្ស វទន្តោ អនុសាសតិ នាម។ សម្មុខា វទន្តោ វា ឱវទតិ នាម, បរម្មុខា ទូតំ, សាសនំ វា បេសេត្វា វទន្តោ អនុសាសតិ នាម។ សកឹ វទន្តោ វា ឱវទតិ នាម, បុនប្បុនំ វទន្តោ អនុសាសតិ នាម។ **អសព្ភា ចា**តិ អកុសលា ធម្មា ច និវារយេ, កុសលេ ធម្មេ ច បតិដ្ឋាបេយ្យាតិ អត្ថោ។ **សតញ្ហិ សោ**តិ ឯវរូបោ បុគ្គលោ សាធូនំ បិយោ ហោតិ។ យេ បន អសន្តា អសប្បុរិសា វិតិណ្ណបរលោកា អាមិសចក្ខុកា ជីវិកត្ថាយ បព្ពជិតា, តេសំ សោ ឱវាទកោ អនុសាសកោ "ន ត្វំ អម្ហាកំ ឧបជ្ឈាយោ, ន អាចរិយោ, កស្មា អម្ហេ វទសី"តិ ឯវំ មុខសត្តីហិ វិជ្ឈន្តានំ អប្បិយោ ហោតីតិ។

"យំ អារព្ភ សត្ថា ធម្មំ ទេសេតិ, សោ ឯវ ឧបនិស្សយសម្បន្នោ"តិ ភិក្ខូសុ កថាយ សមុដ្ឋិតាយ "នយិទ មេត"ន្តិ ទស្សេន្តោ "**អញ្ញស្សា**"តិ គាថមាហ។ តត្ថ **អញ្ញស្សា**តិ អត្តនោ ភាគិនេយ្យំ ទីឃនខបរិព្ពាជកំ សន្ធាយាហ។ តស្ស ហិ សត្ថារា វេទនាបរិគ្គហសុត្តេ (ម. និ. ២.២០៥-២០៦) ទេសិយមានេ អយំ មហាថេរោ ភាវនាមគ្គេ អធិគន្ត្វា សាវកបារមីញាណស្ស មត្ថកំ បត្តោ។ **សោតមោធេសិមត្ថិកោ**តិ សត្ថារំ ពីជយមានោ ឋិតោ អត្ថិកោ ហុត្វា សុស្សូសន្តោ សោតំ ឱទហឹ។ **តំ មេ អមោឃំ សវន**ន្តិ តំ តថា សុតំ សវនំ មយ្ហំ អមោឃំ អវញ្ឈំ អហោសិ, អគ្គសាវកេន បត្តព្ពំ សម្បត្តឹនំ អវស្សយោ អហោសិ។ តេនាហ "**វិមុត្តោម្ហី**"តិអាទិ។

តត្ថ **នេវ បុព្ពេនិវាសាយា**តិ អត្តនោ បរេសញ្ច បុព្ពេនិវាសជាននញាណត្ថាយ, បណិធិ មេ នេវ វិជ្ជតីតិ យោជនា។ បរិកម្មករណវសេន តទត្ថំ ចិត្តបណិធានមត្តម្បិ នេវត្ថិ នេវ អហោសីតិ អត្ថោ។ **ចេតោបរិយាយា**តិ ចេតោបរិយញាណស្ស។ **ឥទ្ធិយា**តិ ឥទ្ធិវិធញាណស្ស។ **ចុតិយា ឧបបត្តិយា**តិ, សត្តានំ ចុតិយា ឧបបត្តិយា ច ជាននញាណាយ ចុតូបបាតញាណត្ថាយ។ **សោតធាតុវិសុទ្ធិយា**តិ ទិព្ពសោតញាណស្ស។ **បណិធិ មេ ន វិជ្ជតី**តិ ឥមេសំ អភិញ្ញាវិសេសានំ អត្ថាយ បរិកម្មវសេន ចិត្តស្ស បណិធិ ចិត្តាភិនីហារោ មេ នត្ថិ នាហោសីតិ អត្ថោ។ សព្ពញ្ញុគុណា វិយ ហិ ពុទ្ធានំ អគ្គមគ្គាធិគមេនេវ សាវកានំ សព្ពេ សាវកគុណា ហត្ថគតា ហោន្តិ, ន តេសំ អធិគមាយ វិសុំ បរិកម្មករណកិច្ចំ អត្ថីតិ។

រុក្ខមូលន្តិអាទិកា តិស្សោ គាថា កបោតកន្ទរាយំ វិហរន្តស្ស យក្ខេន បហតកាលេ សមាបត្តិពលេន អត្តនោ និព្ពិការតាទីបនវសេន វុត្តា។ តត្ថ **មុណ្ឌោ**តិ ន រោរោបិតកេសោ។ **សង្ឃាដិបារុតោ**តិ សង្ឃាដឹ បារុបិត្វា និសិន្នោ។ "សង្ឃាដិយា សុបារុតោ"តិ ច បឋន្តិ។ **បញ្ញាយ ឧត្តមោ ថេរោ**តិ ថេរោ ហុត្វា បញ្ញាយ ឧត្តមោ, សាវកេសុ បញ្ញាយ សេដ្ឋោតិ អត្ថោ។ **ឈាយតី**តិ អារម្មណូបនិជ្ឈានេន លក្ខណូបនិជ្ឈានេន ច ឈាយតិ, ពហុលំ សមាបត្តិវិហារេន វិហរតីតិ អត្ថោ។

ឧបេតោ ហោតិ តាវទេតិ យទា យក្ខេន សីសេ បហតោ, តាវទេវ **អវិតក្កំ** ចតុត្ថជ្ឈានិកផលសមាបត្តឹ សមាបន្នោ អរិយេន តុណ្ហីភាវេន ឧបេតោ សមន្នាគតោ អហោសិ។ អតីតត្ថេ ហិ ហោតីតិ ឥទំ វត្តមានវចនំ។

បព្ពតោវ ន វេធតីតិ មោហក្ខយា ភិន្នសព្ពកិលេសោ **ភិក្ខុ**។ សោ សេលមយបព្ពតោ វិយ **អចលោ** សុប្បតិដ្ឋិតោ ឥដ្ឋាទិនា កេនចិ ន វេធតិ, សព្ពត្ថ និព្ពិការោ ហោតីតិ អត្ថោ។

អថេកទិវសំ ថេរស្ស អសតិយា និវាសនកណ្ណេ ឱលម្ពន្តេ អញ្ញតរោ សាមណេរោ, "ភន្តេ, បរិមណ្ឌលំ និវាសេតព្ព"ន្តិ អាហ។ តំ សុត្វា "ភទ្ទំ តយា សុដ្ឋុ វុត្ត"ន្តិ សិរសា វិយ សម្បដិច្ឆន្តោ តាវទេវ ថោកំ អបក្កមិត្វា បរិមណ្ឌលំ និវាសេត្វា "មាទិសានំ អយម្បិ ទោសោយេវា"តិ ទស្សេន្តោ "**អនង្គណស្សា**"តិ គាថមាហ។

បុន មរណេ ជីវិតេ ច អត្តនោ សមចិត្តតំ ទស្សេន្តោ "**នាភិនន្ទាមី**"តិអាទិនា ទ្វេ គាថា វត្វា បរេសំ ធម្មំ កថេន្តោ "**ឧភយេន មិទ**"ន្តិអាទិនា គាថាទ្វយមាហ។ តត្ថ **ឧភយេនា**តិ ឧភយេសុ, ឧភោសុ កាលេសូតិ អត្ថោ។ **មិទ**ន្តិ ម-ការោ បទសន្ធិករោ។ ឥទំ មរណមេវ, មរណំ អត្ថេវ នាម, អមរណំ នាម នត្ថិ។ កេសុ ឧភោសុ កាលេសូតិ អាហ "**បច្ឆា វា បុរេ វា**"តិ មជ្ឈិមវយស្ស **បច្ឆា វា** ជរាជិណ្ណកាលេ **បុរេ វា** ទហរកាលេ **មរណមេវ** មរណំ ឯកន្តិកមេវ។ តស្មា **បដិបជ្ជថ** សម្មា បដិបត្តឹ បូរេថ វិប្បដិបជ្ជិត្វា **មា វិនស្សថ** អបាយេសុ មហាទុក្ខំ មានុភវថ។ **ខណោ វោ មា ឧបច្ចគា**តិ អដ្ឋហិ អក្ខណេហិ វិវជ្ជិតោ អយំ នវមោ ខណោ មា តុម្ហេ អតិក្កមីតិ អត្ថោ។

អថេកទិវសំ អាយស្មន្តំ មហាកោដ្ឋិកំ ទិស្វា តស្ស គុណំ បកាសេន្តោ “**ឧបសន្តោ**”តិអាទិនា តិស្សោ គាថា អភាសិ។ តត្ថ អនុទ្ធេសិកវសេន “**ធុនាតី**”តិ វុត្តមេវត្ថំ បុន ថេរសន្និស្សិតំ កត្វា វទន្តោ “**អប្បាសី**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អប្បាសី**តិ អធុនា បហាសីតិ អត្ថោ។ **អនាយាសោ**តិ អបរិស្សមោ, កិលេសទុក្ខរហិតោតិ អត្ថោ។ **វិប្បសន្នោ អនាវិលោ**តិ វិប្បសន្នោ អសទ្ធិយាទីនំ អភាវេន សុដ្ឋុ បសន្នចិត្តោ អនាវិលសង្កប្បតាយ អនាវិលោ។

ន វិស្សសេតិ គាថា ទេវទត្តំ សន្ធាយ វុត្តា។ តស្ស ទិដ្ឋិ រោចេត្វា ឋិតេ វជ្ជិបុត្តកេ អារព្ភ វុត្តា។ តត្ថ **ន វិស្សសេ**តិ វិស្សដ្ឋោ ន ភវេយ្យ, ន សទ្ទហេយ្យាតិ អត្ថោ។ **ឯកតិយេសូ**តិ ឯកច្ចេសុ អនវដ្ឋិតសភាវេសុ បុថុជ្ជនេសុ។ **ឯវន្តិ** យថា តុម្ហេ “ទេវទត្តោ សម្មា បដិបន្នោ”តិ វិស្សាសំ អាបជ្ជិត្ថ, ឯវំ។ **អគារិសូ**តិ គហដ្ឋេសុ។ **សាធូបិ ហុត្វានា**តិ យស្មា បុថុជ្ជនភាវោ នាម អស្សបិដ្ឋេ ឋបិតកុម្ភណ្ឌំ វិយ ថុសរាសិម្ហិ និខាតខាណុកំ វិយ ច អនវដ្ឋិតោ, តស្មា ឯកច្ចេ អាទិតោ សាធូ ហុត្វា ឋិតាបិ បច្ឆា អសាធូ ហោន្តិ។ យថា ទេវទត្តោ បុព្ពេ សីលសម្បន្នោ អភិញ្ញាសមាបត្តិលាភី ហុត្វា លាភសក្ការបកតោ ឥទានិ បរិហីនវិសេសោ ឆិន្នបក្ខកាកោ វិយ អាបាយិកោ ជាតោ។ តស្មា តាទិសោ ទិដ្ឋមត្តេន “សាធូ”តិ ន វិស្សាសិតព្ពោ។ ឯកច្ចេ បន កល្យាណមិត្តសំសគ្គាភាវេន អាទិតោ អសាធូ ហុត្វាបិ បច្ឆា កល្យាណសំសគ្គេន សាធូ ហោន្តិយេវ, តស្មា ទេវទត្តសទិសេ សាធុបតិរូបេ “សាធូ”តិ ន វិស្សាសេយ្យាតិ អត្ថោ។

យេសំ កាមច្ឆន្ទាទយោ ចិត្តុបក្កិលេសា អវិគតា, តេ អសាធូ។ យេសំ តេ វិគតា, តេ សាធូតិ ទស្សេតុំ “**កាមច្ឆន្ទោ**”តិ គាថំ វត្វា អសាធារណតោ ឧក្កំសគតំ សាធុលក្ខណំ ទស្សេតុំ “**យស្ស សក្ករិយមានស្ស**”តិអាទិនា គាថាទ្វយំ វុត្តំ។

អសាធារណតោ បន ឧក្កំសគតំ តំ ទស្សេតុំ សត្ថារំ អត្តានញ្ច ឧទាហរន្តោ “**មហាសមុទ្ទោ**”តិអាទិកា គាថា អភាសិ។ តត្ថ **មហាសមុទ្ទោ**តិ អយំ មហាសមុទ្ទោ, មហាបថវី **សេលោ** បព្ពតោ, បុរត្ថិមាទិភេទតោ អនិលោ ច អត្តនោ អចេតនាភាវេន ឥដ្ឋានិដ្ឋំ សហន្តិ, ន បដិសង្ខានពលេន, សត្ថា បន យស្សា អរហត្តប្បត្តិយា វសេន ឧត្តមេ តាទិភាវេ ឋិតោ ឥដ្ឋាទីសុ សព្ពត្ថ សមោ និព្ពិការោ, តស្សា **សត្ថុ វរវិមុត្តិយា** អគ្គផលវិមុត្តិយា តេ មហាសមុទ្ទាទយោ **ឧបមាយ** ឧបមាភាវេន **ន យុជ្ជន្តិ** កលភាគម្បិ ន ឧបេន្តីតិ អត្ថោ។

ចក្កានុវត្តកោតិ សត្ថារា វត្តិតស្ស ធម្មចក្កស្ស អនុវត្តកោ។ **ថេរោ**តិ អសេក្ខេហិ សីលក្ខន្ធាទីហិ សមន្នាគមេន ថេរោ។ **មហាញាណី**តិ មហាបញ្ញោ។ **សមាហិតោ**តិ ឧបចារប្បនាសមាធិនា អនុត្តរសមាធិនា ច សមាហិតោ។ **បឋវាបគ្គិសមានោ**តិ ឥដ្ឋាទិអារម្មណសន្និបាតេ និព្ពិការតាយ បឋវិយា អាបេន អគ្គិនា ច សទិសវុត្តិកោ។ តេនាហ “**ន រជ្ជតិ ន ទុស្សតី**”តិ។

បញ្ញាបារមិតំ បត្តោតិ សាវកញាណស្ស បារមី បារកោដី បត្តោ។ **មហាពុទ្ធី**តិ មហាបុថុហាសជវនតិក្ខនិព្ពេធិកភាវប្បត្តាយ មហតិយា ពុទ្ធិយា បញ្ញាយ សមន្នាគតោ។ **មហាមតី**តិ ធម្មទ្វយវេទិតសង្ខាតាយ មហតិយា នយគ្គាហមតិយា សមន្នាគតោ។ យេ ហិ តេ ចតុព្ពិធា, សោឡសវិធា, ចតុចត្តាលីសវិធា, តេសត្តតិវិធា ច បញ្ញាប្បភេទា។ តេសំ សព្ពសោ អនវសេសានំ អធិគតត្តា មហាបញ្ញតា ទិវិសេសយោគតោ ច អយំ មហាថេរោ សាតិសយំ “មហាពុទ្ធី”តិ វត្តព្ពតំ អរហតិ។ យថាហ ភគវា –

> “បណ្ឌិតោ, ភិក្ខវេ, សារិបុត្តោ; មហាបញ្ញោ, ភិក្ខវេ, សារិបុត្តោ; បុថុបញ្ញោ, ភិក្ខវេ, សារិបុត្តោ; ហាសបញ្ញោ, ភិក្ខវេ, សារិបុត្តោ; ជវនបញ្ញោ, ភិក្ខវេ, សារិបុត្តោ; តិក្ខបញ្ញោ, ភិក្ខវេ, សារិបុត្តោ; និព្ពេធិកបញ្ញោ, ភិក្ខវេ, សារិបុត្តោ”តិអាទិ (ម. និ. ៣.៩៣)។

តត្ថាយំ បណ្ឌិតភាវាទីនំ វិភាគវិភាវនា។ ធាតុកុសលតា, អាយតនកុសលតា, បដិច្ចសមុប្បាទកុសលតា, ឋានាដ្ឋានកុសលតាតិ ឥមេហិ ចតូហិ ការណេហិ បណ្ឌិតោ។ មហាបញ្ញតាទីនំ វិភាគទស្សនេ អយំ បាឡិ –

> “កតមា មហាបញ្ញា? មហន្តេ អត្ថេ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា, មហន្តេ ធម្មេ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា, មហន្តា និរុត្តិយោ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា, មហន្តានិ បដិភានានិ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា, មហន្តេ សីលក្ខន្ធេ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា, មហន្តេ សមាធិក្ខន្ធេ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា, មហន្តេ បញ្ញាក្ខន្ធេ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា, មហន្តេ វិមុត្តិក្ខន្ធេ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា, មហន្តេ វិមុត្តិញាណទស្សនក្ខន្ធេ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា, មហន្តានិ ឋានាដ្ឋានានិ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា, មហន្តា វិហារសមាបត្តិយោ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា, មហន្តានិ អរិយសច្ចានិ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា, មហន្តេ សតិបដ្ឋានេ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា, មហន្តេ សម្មប្បធានេ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា, មហន្តេ ឥទ្ធិ

បាទេ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា, មហន្តានិ ឥន្ទ្រិយានិ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា, មហន្តានិ ពលានិ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា, មហន្តេ ពោជ្ឈង្គេ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា, មហន្តេ អរិយមគ្គេ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា, មហន្តានិ សាមញ្ញផលានិ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា, មហន្តា អភិញ្ញាយោ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា, មហន្តំ បរមត្ថំ និព្ពានំ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា។

“កតមា បុថុបញ្ញា? បុថុនានាខន្ធេសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា , បុថុនានាធាតូសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា, បុថុនានាអាយតនេសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា, បុថុនានាបដិច្ចសមុប្បាទេសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា, បុថុនានាសុញ្ញតមនុបលព្ភេសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា, បុថុនានាអត្ថេសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា, បុថុនានាធម្មេសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា, បុថុនានានិរុត្តីសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា, បុថុនានាបដិភានេសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា, បុថុនានាសីលក្ខន្ធេសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា, បុថុនានាសមាធិក្ខន្ធេសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា, បុថុនានាបញ្ញាក្ខន្ធេសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា, បុថុនានាវិមុត្តិក្ខន្ធេសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា, បុថុនានាវិមុត្តិញាណទស្សនក្ខន្ធេសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា, បុថុនានាឋានាដ្ឋានេសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា, បុថុនានាវិហារសមាបត្តីសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា, បុថុនានាអរិយសច្ចេសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា, បុថុនានាសតិបដ្ឋានេសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា, បុថុនានាសម្មប្បធានេសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា, បុថុនានាឥទ្ធិបាទេសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា, បុថុនានាឥន្ទ្រិយេសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា, បុថុនានាពលេសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា, បុថុនានាពោជ្ឈង្គេសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា, បុថុនានាអរិយមគ្គេសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា, បុថុនានាសាមញ្ញផលេសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា, បុថុនានាអភិញ្ញាសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា, បុថុជ្ជនសាធារណេ ធម្មេ អតិក្កម្ម បរមត្ថេ និព្ពានេ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា។

“កតមា ហាសបញ្ញា? ឥធេកច្ចោ ហាសពហុលោ វេទពហុលោ តុដ្ឋិពហុលោ បាមោជ្ជពហុលោ សីលានិ បរិបូរេតីតិ ហាសបញ្ញា, ហាសពហុលោ...បេ.... បាមោជ្ជពហុលោ ឥន្ទ្រិយសំវរំ បរិបូរេតីតិ ហាសបញ្ញា, ហាសពហុលោ...បេ.... បាមោជ្ជពហុលោ ភោជនេ មត្តញ្ញុតំ បរិបូរេតីតិ ហាសបញ្ញា, ហាសពហុលោ...បេ.... បាមោជ្ជពហុលោ ជាគរិយានុយោគំ បរិបូរេតីតិ ហាសបញ្ញា, ហាសពហុលោ...បេ.... បាមោជ្ជពហុលោ សីលក្ខន្ធំ...បេ.... សមាធិក្ខន្ធំ, បញ្ញាក្ខន្ធំ, វិមុត្តិក្ខន្ធំ, វិមុត្តិញាណទស្សនក្ខន្ធំ បរិបូរេតីតិ...បេ.... បដិវិជ្ឈតីតិ។ វិហារសមាបត្តិយោ បរិបូរេតីតិ, អរិយសច្ចានិ បដិវិជ្ឈតីតិ, សតិបដ្ឋានេ ភាវេតីតិ, សម្មប្បធានេ ភាវេតីតិ, ឥទ្ធិបាទេ ភាវេតីតិ, ឥន្ទ្រិយានិ ភាវេតីតិ, ពលានិ ភាវេតីតិ, ពោជ្ឈង្គេ ភាវេតីតិ, អរិយមគ្គំ ភាវេតីតិ...បេ.... សាមញ្ញផលានិ សច្ឆិករោតីតិ ហាសបញ្ញា, ហាសពហុលោ វេទពហុលោ តុដ្ឋិពហុលោ បាមោជ្ជពហុលោ អភិញ្ញាយោ បដិវិជ្ឈតីតិ ហាសបញ្ញា; ហាសពហុលោ វេទពហុលោ តុដ្ឋិពហុលោ បាមោជ្ជពហុលោ បរមត្ថំ និព្ពានំ សច្ឆិករោតីតិ ហាសបញ្ញា។

“កតមា ជវនបញ្ញា? យំ កិញ្ចិ រូបំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ...បេ.... យំ ទូរេ សន្តិកេ វា, សព្ពំ រូបំ អនិច្ចតោ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា, ទុក្ខតោ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា, អនត្តតោ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា; យា កាចិ វេទនា...បេ.... យំ កិញ្ចិ វិញ្ញាណំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ...បេ.... សព្ពំ វិញ្ញាណំ អនិច្ចតោ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា, ទុក្ខតោ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា, អនត្តតោ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា។ ចក្ខុ...បេ.... ជរាមរណំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ, អនិច្ចតោ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា, ទុក្ខតោ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា, អនត្តតោ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា។

“រូបំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ អនិច្ចំ ខយដ្ឋេន, ទុក្ខំ ភយដ្ឋេន, អនត្តា អសារកដ្ឋេនាតិ តុលយិត្វា តីរយិត្វា វិភាវយិត្វា វិភូតំ កត្វា រូបនិរោធេ និព្ពានេ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា...បេ.... វេទនា...បេ.... សញ្ញា... សង្ខារា... វិញ្ញាណំ... ចក្ខុ...បេ.... ជរាមរណំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ អនិច្ចំ ខយដ្ឋេន, ទុក្ខំ ភយដ្ឋេន, អនត្តា អសារកដ្ឋេនាតិ តុលយិត្វា តីរយិត្វា វិភាវយិត្វា វិភូតំ កត្វា ជរាមរណនិរោធេ និព្ពានេ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា។

“រូបំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ អនិច្ចំ សង្ខតំ បដិច្ចសមុប្បន្នំ ខយធម្មំ វយធម្មំ វិរាគធម្មំ និរោធធម្មន្តិ តុលយិត្វា តីរយិត្វា វិភាវយិត្វា វិភូតំ កត្វា រូបនិរោធេ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា។ វេទនា...បេ.... សញ្ញា... សង្ខារា... វិញ្ញាណំ... ចក្ខុ...បេ.... ជរាមរណំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ អនិច្ចំ សង្ខតំ បដិច្ចសមុប្បន្នំ ខយធម្មំ វយធម្មំ វិរាគធម្មំ និរោធធម្មន្តិ តុលយិត្វា តីរយិត្វា វិភាវយិត្វា វិភូតំ កត្វា ជរាមរណនិរោធេ និព្ពានេ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា។

“កតមា តិក្ខបញ្ញា? ខិប្បំ កិលេសេ ឆិន្ទតីតិ តិក្ខបញ្ញា, ឧប្បន្នំ កាមវិតក្កំ នាធិវាសេតិ បជហតិ វិនោទេតិ ព្យន្តីករោតិ អនភាវំ គមេតីតិ តិក្ខបញ្ញា; ឧប្បន្នំ ព្យាបាទវិតក្កំ នាធិវាសេតិ បជហតិ វិនោទេតិ ព្យន្តីករោតិ អនភាវំ គមេតីតិ តិក្ខបញ្ញា; ឧប្បន្នំ វិហឹសាវិតក្កំ នាធិវាសេតិ…បេ…. ឧប្បន្នុប្បន្នេ បាបកេ អកុសលេ ធម្មេ នាធិវាសេតិ បជហតិ វិនោទេតិ ព្យន្តីករោតិ អនភាវំ គមេតីតិ តិក្ខបញ្ញា; ឧប្បន្នំ រាគំ នាធិវាសេតិ បជហតិ វិនោទេតិ ព្យន្តីករោតិ អនភាវំ គមេតីតិ តិក្ខបញ្ញា; ឧប្បន្នំ ទោសំ…បេ…. ឧប្បន្នំ មោហំ… ឧប្បន្នំ កោធំ… ឧប្បន្នំ ឧបនាហំ… មក្ខំ… បឡាសំ… ឥស្សំ… មច្ឆរិយំ… មាយំ… សាឋេយ្យំ… ថម្ភំ… សារម្ភំ… មានំ… អតិមានំ… មទំ… បមាទំ… សព្ពេ កិលេសេ… សព្ពេ ទុច្ចរិតេ… សព្ពេ អភិសង្ខារេ…បេ…. សព្ពេ ភវគាមិកម្មេ នាធិវាសេតិ បជហតិ វិនោទេតិ ព្យន្តីករោតិ អនភាវំ គមេតីតិ តិក្ខបញ្ញា។ ឯកស្មឹ អាសនេ ចត្តារោ ច អរិយមគ្គា, ចត្តារិ សាមញ្ញផលានិ, ចតស្សោ បដិសម្ភិទាយោ, ឆ អភិញ្ញាយោ អធិគតា ហោន្តិ សច្ឆិកតា ផស្សិតា បញ្ញាយាតិ តិក្ខបញ្ញា។

“កតមា និព្ពេធិកបញ្ញា? ឥធេកច្ចោ សព្ពសង្ខារេសុ ឧព្ពេគពហុលោ ហោតិ ឧត្តាសពហុលោ ឧក្កណ្ឋនពហុលោ អរតិពហុលោ អនភិរតិពហុលោ ពហិមុខោ ន រមតិ សព្ពសង្ខារេសុ, អនិព្ពិទ្ធបុព្ពំ អបទាលិតបុព្ពំ លោភក្ខន្ធំ និព្ពិជ្ឈតិ បទាលេតីតិ និព្ពេធិកបញ្ញា, អនិព្ពិទ្ធបុព្ពំ អបទាលិតបុព្ពំ ទោសក្ខន្ធំ និព្ពិជ្ឈតិ បទាលេតីតិ និព្ពេធិកបញ្ញា, អនិព្ពិទ្ធបុព្ពំ អបទាលិតបុព្ពំ មោហក្ខន្ធំ និព្ពិជ្ឈតិ បទាលេតីតិ និព្ពេធិកបញ្ញា; អនិព្ពិទ្ធបុព្ពំ អបទាលិតបុព្ពំ កោធំ…បេ…. ឧបនាហំ…បេ…. សព្ពេ ភវគាមិកម្មេ និព្ពិជ្ឈតិ បទាលេតីតិ និព្ពេធិកបញ្ញា”តិ (បដិ. ម. ៣.៦-៧)។

ឯវំ យថាវុត្តវិភាគាយ មហតិយា បញ្ញាយ សមន្នាគតត្តា “មហាពុទ្ធី”តិ វុត្តំ។

អបិច អនុបទធម្មវិបស្សនាវសេនាបិ ឥមស្ស ថេរស្ស មហាបញ្ញតា វេទិតព្ពា។ វុត្តញ្ហេតំ –

“សារិបុត្តោ, ភិក្ខវេ, អឌ្ឍមាសំ អនុបទធម្មវិបស្សនំ វិបស្សតិ។ តត្រិទំ, ភិក្ខវេ, សារិបុត្តស្ស អនុបទធម្មវិបស្សនាយ ហោតិ។

“ឥធ, ភិក្ខវេ, សារិបុត្តោ វិវិច្ចេវ កាមេហិ…បេ…. បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ។ យេ ច បឋមេ ឈានេ ធម្មា វិតក្កោ ច…បេ…. ចិត្តេកគ្គតា ច ផស្សោ វេទនា សញ្ញា ចេតនា ចិត្តំ ឆន្ទោ អធិមោក្ខោ វីរិយំ សតិ ឧបេក្ខា មនសិការោ, ត្យាស្ស ធម្មា អនុបទវវត្ថិតា ហោន្តិ, ត្យាស្ស ធម្មា វិទិតា ឧប្បជ្ជន្តិ, វិទិតា ឧបដ្ឋហន្តិ, វិទិតា អព្ភត្ថំ គច្ឆន្តិ។ សោ ឯវំ បជានាតិ ‘ឯវំ កិរ មេ ធម្មា អហុត្វា សម្ភោន្តិ, ហុត្វា បដិវេន្តី’តិ។ សោ តេសុ ធម្មេសុ អនុបាយោ អនបាយោ អនិស្សិតោ អប្បដិពទ្ធោ វិប្បមុត្តោ វិសំយុត្តោ វិមរិយាទីកតេន ចេតសា វិហរតិ។ សោ ‘អត្ថិ ឧត្តរិ និស្សរណ’ន្តិ បជានាតិ។ តព្ពហុលីការា អត្ថិត្វេវស្ស ហោតិ។

“បុន ចបរំ, ភិក្ខវេ, សារិបុត្តោ វិតក្កវិចារានំ វូបសមា…បេ…. ទុតិយំ ឈានំ… តតិយំ ឈានំ… ចតុត្ថំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ។ អាកាសានញ្ចាយតនំ… វិញ្ញាណញ្ចាយតនំ… អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ… សព្ពសោ អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ សមតិក្កម្ម នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ។ សោ តាយ សមាបត្តិយា សតោ វុដ្ឋហតិ, សោ តាយ សមាបត្តិយា សតោ វុដ្ឋហិត្វា យេ ធម្មា អតីតា និរុទ្ធា វិបរិណតា, តេ ធម្មេ សមនុបស្សតិ “ឯវំ កិរ មេ ធម្មា អហុត្វា សម្ភោន្តិ, ហុត្វា បដិវេន្តី”តិ។ សោ តេសុ ធម្មេសុ អនុបាយោ អនបាយោ អនិស្សិតោ អប្បដិពទ្ធោ វិប្បមុត្តោ វិសំយុត្តោ វិមរិយាទីកតេន ចេតសា វិហរតិ។ សោ ‘អត្ថិ ឧត្តរិ និស្សរណ’ន្តិ បជានាតិ។ តព្ពហុលីការា អត្ថិត្វេវស្ស ហោតិ។

“បុន ចបរំ, ភិក្ខវេ, សារិបុត្តោ សព្ពសោ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ សមតិក្កម្ម សញ្ញាវេទយិតនិរោធំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ។ បញ្ញាយ ចស្ស ទិស្វា អាសវា បរិក្ខីណា ហោន្តិ។ សោ តាយ សមាបត្តិយា សតោ វុដ្ឋហតិ, សោ តាយ សមាបត្តិយា សតោ វុដ្ឋហិត្វា យេ ធម្មា អតីតា និរុទ្ធា វិបរិណតា, តេ ធម្មេ សមនុបស្សតិ ‘ឯវំ កិរ មេ ធម្មា អហុត្វា សម្ភោន្តិ, ហុត្វា បដិវេន្តី’តិ។ សោ តេសុ ធម្មេសុ អនុបាយោ អនបាយោ អនិស្សិតោ អប្បដិពទ្ធោ វិប្បមុត្តោ វិសំយុត្តោ វិមរិយាទីកតេន ចេតសា វិហរតិ, សោ ‘នត្ថិ ឧត្តរិ និស្សរណ’ន្តិ បជានាតិ។ តព្ពហុលីការា នត្ថិត្វេវស្ស ហោតិ។

“យំ ខោ តំ, ភិក្ខវេ, សម្មា វទមានោ វទេយ្យ ‘វសិប្បត្តោ បារមិប្បត្តោ អរិយស្មឹ សីលស្មឹ, វសិប្បត្តោ បារមិប្បត្តោ អរិយស្មឹ សមាធិស្មឹ, វសិប្បត្តោ បារមិប្បត្តោ អរិយាយ បញ្ញាយ, វសិប្បត្តោ បារមិប្បត្តោ

អរិយាយ វិមុត្តិយា’តិ។ សារិបុត្តមេវេតំ សម្មា វទមានោ វទេយ្យា”តិ (ម. និ. ៣.៩៣-៩៧)។

ឯវំ មហាបុថុហាសជវនតិក្ខនិព្ពេធិកភាវប្បត្តាយ មហតិយា ពុទ្ធិយា សមន្នាគតត្តា ថេរោ មហាពុទ្ធីតិ អត្ថោ។ ធម្មទ្វយវេទិតា បនស្ស សម្បសាទនីយសុត្តេន (ទី. និ. ៣.១៤១ អាទយោ) ទីបេតព្ពា។ តត្ថ ហិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណសទិសោ ថេរស្ស នយគ្គាហោ វុត្តោ។ **អជឡោ ជឡសមានោ**តិ សាវកេសុ បញ្ញាយ ឧក្កំសគតត្តា សព្ពថាបិ អជឡោ សមានោ បរមប្បិច្ឆតាយ អត្តានំ អជានន្តំ វិយ កត្វា, ទស្សនេន ជឡសទិសោ មន្ទសរិក្ខោ កិលេសបរិឡាហាភាវេន **និព្ពុតោ** សីតិភូតោ **សទា ចរតិ** និច្ចំ វិហរតីតិ អត្ថោ។

បរិចិណ្ណោតិ គាថា ថេរេន អត្តនោ កតកិច្ចតំ បកាសេន្តេន ភាសិតា, សាបិ វុត្តត្ថាយេវ។

សម្បាទេថប្បមាទេនាតិ អយំ បន អត្តនោ បរិនិព្ពានកាលេ សន្និបតិតានំ ភិក្ខូនំ ឱវាទទានវសេន ភាសិតា។ សាបិ វុត្តត្ថាយេវាតិ។

សារិបុត្តត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. អានន្ទត្ថេរគាថាវណ្ណនា

បិសុណេន ច កោធនេនាតិអាទិកា អាយស្មតោ អានន្ទត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ ហំសវតីនគរេ សត្ថុ វេមាតិកភាតា ហុត្វា និព្ពត្តិ, **សុមនោ**តិស្ស នាមំ អហោសិ។ បិតា បនស្ស អានន្ទរាជា នាម។ សោ អត្តនោ បុត្តស្ស សុមនកុមារស្ស វយប្បត្តស្ស ហំសវតិតោ វីសយោជនសតេ ឋានេ ភោគនគរំ អទាសិ។ សោ កទាចិ កទាចិ អាគន្ត្វា អត្ថានញ្ច បិតរញ្ច បស្សតិ។ តទា រាជា សត្ថារញ្ច សតសហស្សបរិមាណំ ភិក្ខុសង្ឃញ្ច សយមេវ សក្កច្ចំ ឧបដ្ឋហិ, អញ្ញេសំ ឧបដ្ឋាតុំ ន ទេតិ។

តេន សមយេន បច្ចន្តោ កុបិតោ អហោសិ។ កុមារោ តស្ស កុបិតភាវំ រញ្ញោ អនារោចេត្វា សយមេវ តំ វូបសមេតិ។ តំ សុត្វា រាជា តុដ្ឋមានសោ បុត្តំ បក្កោសាបេត្វា “វរំ តេ, តាត ទម្មិ, វរំ គណ្ហាហី”តិ អាហ។ កុមារោ “សត្ថារំ ភិក្ខុសង្ឃញ្ច តេមាសំ ឧបដ្ឋហន្តោ ជីវិតំ អវញ្ឈំ កាតុំ ឥច្ឆាមី”តិ អាហ។ “ឯតំ ន សក្កា, អញ្ញំ វទេហី”តិ។ “ទេវ, ខត្តិយានំ ទ្វេកថា នាម នត្ថិ, ឯតទេវ មេ ទេហិ, ន មយ្ហំ អញ្ញេន អត្ថោ”តិ។ “សចេ សត្ថា អនុជានាតិ, ទិន្នមេវា”តិ។ សោ “សត្ថុ ចិត្តំ ជានិស្សាមី”តិ វិហារំ គតោ។

តេន ច សមយេន ភគវា ភត្តកិច្ចំ និដ្ឋាបេត្វា គន្ធកុដឹ បវិដ្ឋោ ហោតិ។ សោ ភិក្ខូ ឧបសង្កមិត្វា “អហំ, ភន្តេ, ភគវន្តំ ទស្សនាយ អាគតោ, ទស្សេថ មេ ភគវន្ត”ន្តិ អាហ។ ភិក្ខូ “សុមនោ នាម ថេរោ សត្ថុ ឧបដ្ឋាកោ, តស្ស សន្តិកំ គច្ឆាហី”តិ អាហំសុ។ សោ ថេរស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា វន្ទិត្វា “សត្ថារំ, ភន្តេ, មេ ទស្សេថា”តិ អាហ។ អថ ថេរោ តស្ស បស្សន្តស្សេវ បថវិយំ និមុជ្ជិត្វា សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា “ភន្តេ, រាជបុត្តោ តុម្ហាកំ ទស្សនាយ អាគតោ”តិ អាហ។ “តេន ហិ, ភិក្ខុ, ពហិ អាសនំ បញ្ញបេហី”តិ។ ថេរោ បុនបិ តស្ស បស្សន្តស្សេវ ពុទ្ធាសនំ គហេត្វា អន្តោគន្ធកុដិយំ និមុជ្ជិត្វា ពហិបរិវេណេ បាតុភវិត្វា គន្ធកុដិបរិវេណេ អាសនំ បញ្ញបេសិ។ កុមារោ តំ ទិស្វា “មហន្តោ វតាយំ ភិក្ខូ”តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេសិ។

ភគវាបិ គន្ធកុដិតោ និក្ខមិត្វា បញ្ញត្តាសនេ និសីទិ។ រាជបុត្តោ សត្ថារំ វន្ទិត្វា, បដិសន្ថារំ កត្វា, អយំ, ភន្តេ, ថេរោ តុម្ហាកំ សាសនេ វល្លភោ មញ្ញេតិ។ “អាម កុមារ, វល្លភោ”តិ? “កឹ កត្វា, ភន្តេ, ឯស វល្លភោ ហោតី”តិ?“ទានាទីនិ បុញ្ញានិ កត្វា”តិ។ “ភគវា , អហម្បិ អយំ ថេរោ វិយ អនាគតេ ពុទ្ធសាសនេ វល្លភោ ហោតុកាមោ”តិ សត្តាហំ ខន្ធាវារភត្តំ នាម ទត្វាបិ សត្តមេ ទិវសេ, ភន្តេ, មយា បិតុ សន្តិកា តេមាសំ តុម្ហាកំ បដិជគ្គនវរោ លទ្ធោ, តេមាសំ មេ វស្សាវាសំ អធិវាសេថាតិ។ ភគវា, “អត្ថិ នុ ខោ តត្ថ គតេន អត្ថោ”តិ ឱលោកេត្វា “អត្ថី”តិ ទិស្វា “សុញ្ញាគារេ ខោ, កុមារ, តថាគតា អភិរមន្តី”តិ អាហ។ កុមារោ “អញ្ញាតំ ភគវា, អញ្ញាតំ សុគតា”តិ វត្វា “អហំ, ភន្តេ, បុរិមតរំ គន្ត្វា វិហារំ ការេមិ, មយា បេសិតេ ភិក្ខុសតសហស្សេន សទ្ធឹ អាគច្ឆថា”តិ បដិញ្ញំ គហេត្វា បិតុ សន្តិកំ គន្ត្វា “ទិន្នា មេ, ទេវ, ភគវតា បដិញ្ញា, មយា បហិតេ ភគវន្តំ បេសេយ្យាថា”តិ បិតរំ វន្ទិត្វា, និក្ខមិត្វា យោជនេ យោជនេ វិហារំ ករោន្តោ វីសយោជនសតំ អទ្ធានំ គតោ។ គន្ត្វា ច អត្តនោ នគរេ វិហារដ្ឋានំ វិចិនន្តោ សោភនស្ស នាម កុដុម្ពិកស្ស ឧយ្យានំ ទិស្វា សតសហស្សេន កិណិត្វា សតសហស្សំ វិស្សជ្ជេត្វា វិហារំ ការេសិ។ តត្ថ ភគវតោ គន្ធកុដឹ សេសភិក្ខូនញ្ច រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានត្ថាយ កុដិលេណមណ្ឌបេ ការេត្វា បាការបរិក្ខេបំ ទ្វារកោដ្ឋកញ្ច និដ្ឋាបេត្វា បិតុ សន្តិកំ បេសេសិ “និដ្ឋិតំ មយ្ហំ កិច្ចំ, សត្ថារំ បហិណថា”តិ។

រាជា ភគវន្តំ ភោជេត្វា “ភគវា សុមនស្ស កិច្ចំ និដ្ឋិតំ, តុម្ហាកំ គមនំ បច្ចាសីសតី”តិ អាហ។ ភគវា សតសហស្សភិក្ខុបរិវុតោ យោជនេ យោជនេ វិហារេសុ វសមានោ អគមាសិ។ កុមារោ “សត្ថា អាគច្ឆតី”តិ សុត្វា យោជនំ បច្ចុគ្គន្ត្វា គន្ធមាលាទីហិ បូជយមានោ សតសហស្សេន កីតេ សោភនេ នាម ឧយ្យានេ សតសហស្សេន ការិតំ វិហារំ បវេសេត្វា –

> “សតសហស្សេន មេ កីតំ, សតសហស្សេន មាបិតំ;
> សោភនំ នាម ឧយ្យានំ, បដិគ្គណ្ហ មហាមុនី”តិ។ –

តំ និយ្យាទេសិ។ សោ វស្សូបនាយិកទិវសេ មហាទានំ បវត្តេត្វា “ឥមិនាវ នីហារេន ទានំ ទទេយ្យាថា”តិ បុត្តទារេ អមច្ចេ ច កិច្ចករណីយេសុ ច និយោជេត្វា សយំ សុមនត្ថេរស្ស វសនដ្ឋានសមីបេយេវ វសន្តោ តេមាសំ សត្ថារំ ឧបដ្ឋហន្តោ ឧបកដ្ឋាយ បវារណាយ គាមំ បវិសិត្វា សត្តាហំ មហាទានំ បវត្តេត្វា សត្តមេ ទិវសេ សត្ត ភិក្ខុសតសហស្សស្ស ច បាទមូលេ តិចីវរានិ ឋបេត្វា វន្ទិត្វា, “ភន្តេ, យទេតំ មយា សត្តាហំ ខន្ធាវារទានតោ បដ្ឋាយ បុញ្ញំ កតំ, ន តំ សគ្គសម្បត្តិអាទីនំ អត្ថាយ, អថ ខោ អហំ អយំ សុមនត្ថេរោ វិយ អនាគតេ ឯកស្ស ពុទ្ធស្ស ឧបដ្ឋាកោ ភវេយ្យ”ន្តិ បណិធានំ អកាសិ។ សត្ថាបិស្ស អនន្តរាយតំ ទិស្វា ព្យាករិត្វា បក្កាមិ។

សោបិ តស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ វស្សសតសហស្សំ បុញ្ញានិ កត្វា តតោ បរម្បិ តត្ថ តត្ថ ភវេ ឧឡារានិ បុញ្ញកម្មានិ ឧបចិនិត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ កស្សបស្ស ភគវតោ កាលេ បិណ្ឌាយ ចរតោ ឯកស្ស ថេរស្ស បត្តគ្គហណត្ថំ ឧត្តរិសាដកំ ទត្វា បូជំ អកាសិ។ បុន សគ្គេ និព្ពត្តិត្វា តតោ ចុតោ ពារាណសិរាជា ហុត្វា អដ្ឋ បច្ចេកពុទ្ធេ ទិស្វា តេ ភោជេត្វា អត្តនោ មង្គលុយ្យានេ អដ្ឋ បណ្ណសាលាយោ ការេត្វា តេសំ និសីទនត្ថាយ អដ្ឋ សព្ពរតនមយបីឋេ ចេវ មណិអាធារកេ ច បដិយាទេត្វា ទសវស្សសហស្សានិ ឧបដ្ឋានំ អកាសិ។ ឯតានិ បាកដដ្ឋានានិ។

កប្បសតសហស្សំ បន តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ករោន្តោវ អម្ហាកំ ពោធិសត្តេន សទ្ធឹ តុសិតបុរេ និព្ពត្តិត្វា តតោ ចុតោ អមិតោទនសក្កស្ស គេហេ និព្ពត្តិ។ តស្ស សព្ពេ ញាតកេ អានន្ទិតេ ករោន្តោ ជាតោតិ **អានន្ទោ**ត្វេវ នាមំ អហោសិ។ សោ អនុក្កមេន វយប្បត្តោ កតាភិនិក្ខមនេ សម្មាសម្ពោធឹ បត្វា បវត្តិតវរធម្មចក្កេ បឋមំ កបិលវត្ថុំ គន្ត្វា តតោ និក្ខន្តេ ភគវតិ តស្ស បរិវារត្ថំ បព្ពជិតុំ និក្ខន្តេហិ ភទ្ទិយាទីហិ សទ្ធឹ និក្ខមិត្វា ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា នចិរស្សេវ អាយស្មតោ បុណ្ណស្ស មន្តាណិបុត្តស្ស សន្តិកេ ធម្មកថំ សុត្វា សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋហិ។

តេន ច សមយេន ភគវតោ បឋមពោធិយំ វីសតិវស្សានិ អនិពទ្ធឧបដ្ឋាកា អហេសុំ។ ឯកទា នាគសមាលោ បត្តចីវរំ គហេត្វា វិចរិ, ឯកទា នាគិតោ, ឯកទា ឧបវានោ, ឯកទា សុនក្ខត្តោ, ឯកទា ចុន្ទោ សមណុទ្ទេសោ, ឯកទា សាគតោ, ឯកទា មេឃិយោ, តេ យេភុយ្យេន សត្ថុ ចិត្តំ នារាធយឹសុ។ អថេកទិវសំ ភគវា គន្ធកុដិបរិវេណេ បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ និសិន្នោ ភិក្ខូ អាមន្តេសិ – “អហំ, ភិក្ខវេ, ឥទានិម្ហិ មហល្លកោ, ឯកច្ចេ ភិក្ខូ ‘ឥមិនា មគ្គេន គច្ឆាមា’តិ វុត្តេ អញ្ញេន គច្ឆន្តិ, ឯកច្ចេ មយ្ហំ បត្តចីវរំ ភូមិយំ និក្ខិបន្តិ, មយ្ហំ និពទ្ធុបដ្ឋាកំ ភិក្ខុំ ជានាថា”តិ។ តំ សុត្វា ភិក្ខូនំ ធម្មសំវេគោ ឧទបាទិ។ អថាយស្មា សារិបុត្តោ ឧដ្ឋាយ ភគវន្តំ វន្ទិត្វា – “អហំ, ភន្តេ, តុម្ហេ ឧបដ្ឋហិស្សាមី”តិ អាហ។ តំ ភគវា បដិក្ខិបិ។ ឯតេនុបាយេន មហាមោគ្គល្លានំ អាទឹ កត្វា សព្ពេ មហាសាវកា – “អហំ ឧបដ្ឋហិស្សាមិ, អហំ ឧបដ្ឋហិស្សាមី”តិ ឧដ្ឋហឹសុ ឋបេត្វា អាយស្មន្តំ អានន្ទំ, តេបិ ភគវា បដិក្ខិបិ ។ សោ បន តុណ្ហីយេវ និសីទិ។ អថ នំ ភិក្ខូ អាហំសុ – “អាវុសោ, ត្វម្បិ សត្ថុ ឧបដ្ឋាកដ្ឋានំ យាចាហី”តិ។ យាចិត្វា លទ្ធដ្ឋានំ នាម កីទិសំ ហោតិ, សចេ រុច្ចតិ, សត្ថា សយមេវ វក្ខតីតិ។ អថ ភគវា “ន, ភិក្ខវេ, អានន្ទោ អញ្ញេហិ ឧស្សាហេតព្ពោ, សយមេវ ជានិត្វា មំ ឧបដ្ឋហិស្សតី”តិ អាហ។ តតោ ភិក្ខូ “ឧដ្ឋេហិ, អាវុសោ អានន្ទ, សត្ថារំ ឧបដ្ឋាកដ្ឋានំ យាចាហី”តិ អាហំសុ។

ថេរោ ឧដ្ឋហិត្វា “សចេ មេ, ភន្តេ, ភគវា អត្តនា លទ្ធំ បណីតចីវរំ ន ទស្សតិ, បណីតបិណ្ឌបាតំ ន ទស្សតិ, ឯកគន្ធកុដិយំ វសិតុំ ន ទស្សតិ, និមន្តនំ គហេត្វា ន គមិស្សតិ, ឯវាហំ ភគវន្តំ ឧបដ្ឋហិស្សាមី”តិ អាហ។ “ឯត្តកេ គុណេ លភតោ សត្ថុ ឧបដ្ឋានេ កោ ភារោ”តិ ឧបវាទមោចនត្ថំ ឥមេ **ចត្តារោ បដិក្ខេបា** ច – “សចេ, ភន្តេ, ភគវា មយា គហិតនិមន្តនំ គមិស្សតិ, សចាហំ ទេសន្តរតោ អាគតាគតេ តាវទេវ ទស្សេតុំ លច្ឆាមិ; យទា មេ កង្ខា ឧប្បជ្ជតិ, តាវទេវ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិតុំ លច្ឆាមិ, សចេ ភគវា បរម្មុខា ទេសិតំ ធម្មំ បុន មយ្ហំ កថេស្សតិ, ឯវាហំ ភគវន្តំ ឧបដ្ឋហិស្សាមី”តិ “ឯត្តកម្បិ សត្ថុ សន្តិកេ អនុគ្គហំ ន លភតី”តិ ឧបវាទមោចនត្ថញ្ចេវ ធម្មភណ្ឌាគារិកភាវបារមីបូរណត្ថញ្ច ឥមា **ចតស្សោ អាយាចនា** ចាតិ អដ្ឋ វរេ គហេត្វា និពទ្ធុបដ្ឋាកោ អហោសិ។ តស្សេវ ឋានន្តរស្ស អត្ថាយ កប្បសតសហស្សំ បូរិតានំ បារមីនំ ផលំ បាបុណិ។ សោ

ឧបដ្ឋាកដ្ឋានំ លទ្ធទិវសតោ បដ្ឋាយ ទសពលំ ទុវិធេន ឧទកេន, តិវិធេន ទន្តកដ្ឋេន, ហត្ថបាទបរិកម្មេន បិដ្ឋិបរិកម្មេន, គន្ធកុដិបរិវេណសម្មជ្ជនេនាតិ ឯវមាទីហិ កិច្ចេហិ ឧបដ្ឋហន្តោ “ឥមាយ នាម វេលាយ សត្ថុ ឥទំ នាម លទ្ធុំ វដ្ដតិ, ឥទំ នាម កាតុំ វដ្ដតី”តិ ទិវសភាគំ សន្តិកាវចរោ ហុត្វា, រត្តិភាគេ មហន្តំ ទណ្ឌទីបិកំ គហេត្វា គន្ធកុដិបរិវេណំ នវ វារេ អនុបរិយាយតិ, សត្ថុ បក្កោសន្តេ បដិវចនទានាយ ថិនមិទ្ធវិនោទនត្ថំ។

អថ នំ សត្ថា ជេតវនេ អរិយគណមជ្ឈេ និសិន្នោ អនេកបរិយាយេន បសំសិត្វា “ពហុស្សុតានំ សតិមន្តានំ គតិមន្តានំ ធិតិមន្តានំ ឧបដ្ឋាកានញ្ច ភិក្ខូនំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេសិ។ ឯវំ សត្ថារា បញ្ចសុ ឋានេសុ ឯតទគ្គេ ឋបិតោ ចតូហិ អច្ឆរិយព្ភុតធម្មេហិ សមន្នាគតោ សត្ថុ ធម្មកោសារក្ខោ អយំ មហាថេរោ សេខោវ សមានោ សត្ថុ បរិនិព្ពុតេ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន ភិក្ខូហិ សមុត្តេជិតោ ទេវតាយ ច សំវេជិតោ “ស្វេយេវ ច ទានិ ធម្មសង្គីតិ កាតព្ពា, ន ខោ បន មេតំ បតិរូបំ, យ្វាយំ សេខោ សករណីយោ ហុត្វា អសេខេហិ ថេរេហិ សទ្ធិំ ធម្មំ សង្គាយិតុំ សន្និបាតំ គន្តុ”ន្តិ សញ្ជាតុស្សាហោ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា ពហុទេវរត្តិំ វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ ចង្កមេ វីរិយសមតំ អលភិត្វា វិហារំ បវិសិត្វា សយនេ និសីទិត្វា សយិតុកាមោ កាយំ អាវដ្ដេសិ។ អប្បត្តញ្ច សីសំ ពិម្ពោហនំ បាទា ច ភូមិតោ មុត្តមត្តា, ឯតស្មិំ អន្តរេ អនុបាទាយ អាសវេហិ ចិត្តំ វិមុច្ចិ ឆឡភិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ១.១.៦៤៤-៦៦៣) –

“អារាមទ្វារា និក្ខម្ម, បទុមុត្តរោ មហាមុនិ;
វស្សេន្តោ អមតំ វុដ្ឋិំ, និព្ពាបេសិ មហាជនំ។

“សតសហស្សំ តេ ធីរា, ឆឡភិញ្ញា មហិទ្ធិកា;
បរិវារេន្តិ សម្ពុទ្ធំ, ឆាយាវ អនបាយិនី។

“ហត្ថិក្ខន្ធគតោ អាសិំ, សេតច្ឆត្តំ វរុត្តមំ;
សុចារុរូបំ ទិស្វាន, វិត្តិ មេ ឧទបជ្ជថ។

“ឱរុយ្ហ ហត្ថិខន្ធម្ហា, ឧបគច្ឆិំ នរាសភំ;
រតនាមយឆត្តំ មេ, ពុទ្ធសេដ្ឋស្ស ធារយិំ។

“មម សង្កប្បមញ្ញាយ, បទុមុត្តរោ មហាឥសិ;
តំ កថំ ឋបយិត្វាន, ឥមា គាថា អភាសថ។

“យោ សោ ឆត្តមធារេសិ, សោណ្ណាលង្ការភូសិតំ;
តមហំ កិត្តយិស្សាមិ, សុណោថ មម ភាសតោ។

“ឥតោ គន្ត្វា អយំ បោសោ, តុសិតំ អាវសិស្សតិ;
អនុភោស្សតិ សម្បត្តិំ, អច្ឆរាហិ បុរក្ខតោ។

“ចតុតឹសតិក្ខត្តុញ្ច, ទេវរជ្ជំ ករិស្សតិ;
ពលាធិបោ អដ្ឋសតំ, វសុធំ អាវសិស្សតិ។

“អដ្ឋបញ្ញាសក្ខត្តុញ្ច, ចក្កវត្តី ភវិស្សតិ;
បទេសរជ្ជំ វិបុលំ, មហិយា ការយិស្សតិ។

“កប្បសតសហស្សម្ហិ , ឱក្កាកកុលសម្ភវោ;
គោតមោ នាម គោត្តេន, សត្ថា លោកេ ភវិស្សតិ។

“សក្យានំ កុលកេតុស្ស, ញាតិពន្ធុ ភវិស្សតិ;
អានន្ទោ នាម នាមេន, ឧបដ្ឋាកោ មហេសិនោ។

“អាតាបី និបកោ ចាបិ, ពាហុសច្ចេសុ កោវិទោ;
និវាតវុត្តិ អត្ថទ្ធោ, សព្ពបាឋី ភវិស្សតិ។

“បធានបហិតត្តោ សោ, ឧបសន្តោ និរូបធិ;
សព្ពាសវេ បរិញ្ញាយ, និព្ពាយិស្សតិនាសវោ។

“សន្តិ អារញ្ញកា នាគា, កុញ្ជរា សដ្ឋិហាយនា;
តិធាបភិន្នា មាតង្គា, ឦសាទន្តា ឧរូឡ្ហវា។

“អនេកសតសហស្សា, បណ្ឌិតាបិ មហិទ្ធិកា;
សព្ពេ តេ ពុទ្ធនាគស្ស, ន ហោន្តុបណិធិម្ហិ តេ។

“អាទិយា មេ នមស្សាមិ, មជ្ឈិមេ អថ បច្ឆិមេ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, ពុទ្ធសេដ្ឋំ ឧបដ្ឋហឹ។

“អាតាបី និបកោ ចាបិ, សម្បជានោ បដិស្សតោ;
សោតាបត្តិផលំ បត្តោ, សេខភូមីសុ កោវិទោ។

“សតសហស្សិតោ កប្បេ, យំ កម្មមភិនីហរិំ;
តាហំ ភូមិមនុប្បត្តោ, បិតា សទ្ធម្មមាចលា។

“ស្វាគតំ វត មេ អាសិ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ឆឡភិញ្ញោ បន ហុត្វា សង្គីតិមណ្ឌបំ បវិសិត្វា ធម្មំ សង្គាយន្តោ តត្ថ តត្ថ ភិក្ខូនំ ឱវាទទានវសេន អត្តនោ បដិបត្តិទីបនាទិវសេន ច ភាសិតគាថា ឯកជ្ឈំ កត្វា អនុក្កមេវ ខុទ្ទកនិកាយសង្គាយនកាលេ ថេរគាថាសុ សង្គីតិំ អារោបេន្តោ –

១០១៧ “បិសុណេន ច កោធនេន ច, មច្ឆរិនា ច វិភូតនន្ទិនា;
សខិតំ ន ករេយ្យ បណ្ឌិតោ, បាបោ កាបុរិសេន សង្គមោ។

១០១៨ “សទ្ធេន ច បេសលេន ច, បញ្ញវតា ពហុស្សុតេន ច;
សខិតំ ករេយ្យ បណ្ឌិតោ, ភទ្ទោ សប្បុរិសេន សង្គមោ។

១០១៩ “បស្ស ចិត្តកតំ ពិម្ពំ, អរុកាយំ សមុស្សិតំ;
អាតុរំ ពហុសង្កប្បំ, យស្ស នត្ថិ ធុវំ ឋិតិ។

១០២០ “បស្ស ចិត្តកតំ រូបំ, មណិនា កុណ្ឌលេន ច;
អដ្ឋិតចេន ឱនទ្ធំ, សហ វត្ថេហិ សោភតិ។

១០២១ “អលត្តកកតា បាទា, មុខំ ចុណ្ណកមក្ខិតំ;
អលំ ពាលស្ស មោហាយ, នោ ច បារគវេសិនោ។

១០២២ “អដ្ឋបទកតា កេសា, នេត្តា អញ្ជនមក្ខិតា;
អលំ ពាលស្ស មោហាយ, នោ ច បារគវេសិនោ។

១០២៣ “អញ្ជនីវ នវា ចិត្តា, បូតិកាយោ អលង្កតោ;
អលំ ពាលស្ស មោហាយ, នោ ច បារគវេសិនោ។

“ឱទហិ មិគវោ បាសំ, នាសទា វាគុរំ មិគោ;
ភុត្វា និវាបំ គច្ឆាម, កន្ទន្តេ មិគពន្ធកេ។

“ឆិន្នោ បាសោ មិគវស្ស, នាសទា វាគុរំ មិគោ;
ភុត្វា និវាបំ គច្ឆាម, សោចន្តេ មិគលុទ្ទកេ។

១០២៤ “ពហុស្សុតោ ចិត្តកថី, ពុទ្ធស្ស បរិចារកោ;
បន្នភារោ វិសញ្ញុត្តោ, សេយ្យំ កប្បេតិ គោតមោ។

១០២៥ “ខីណាសវោ វិសញ្ញុត្តោ, សង្គាតីតោ សុនិព្ពុតោ;

ធារេតិ អន្តិមំ ទេហំ, ជាតិមរណបារគូ។

១០២៦. “យស្មឹ បតិដ្ឋិតា ធម្មា, ពុទ្ធស្សាទិច្ចពន្ធុនោ;
និព្ពានគមនេ មគ្គេ, សោយំ តិដ្ឋតិ គោតមោ។

១០២៧. “ទ្វាសីតិ ពុទ្ធតោ គណ្ហឹ, ទ្វេ សហស្សានិ ភិក្ខុតោ;
ចតុរាសីតិសហស្សានិ, យេ មេ ធម្មា បវត្តិនោ។

១០២៨. “អប្បស្សុតាយំ បុរិសោ, ពលិពទ្ទោវ ជីរតិ;
មំសានិ តស្ស វឌ្ឍន្តិ, បញ្ញា តស្ស ន វឌ្ឍតិ។

១០២៩. “ពហុស្សុតោ អប្បស្សុតំ, យោ សុតេនាតិមញ្ញតិ;
អន្ធោ បទីបធារោវ, តថេវ បដិភាតិ មំ។

១០៣០. “ពហុស្សុតំ ឧបាសេយ្យ, សុតញ្ច ន វិនាសយេ;
តំ មូលំ ព្រហ្មចរិយស្ស, តស្មា ធម្មធរោ សិយា។

១០៣១. “បុព្ពាបរញ្ញូ អត្ថញ្ញូ, និរុត្តិបទកោវិទោ;
សុគ្គហីតញ្ច គណ្ហាតិ, អត្ថញ្ចោបបរិក្ខតិ។

១០៣២. “ខន្ត្យា ឆន្ទិកតោ ហោតិ, ឧស្សហិត្វា តុលេតិ តំ;
សមយេ សោ បទហតិ, អជ្ឈត្តំ សុសមាហិតោ។

១០៣៣. “ពហុស្សុតំ ធម្មធរំ, សប្បញ្ញំ ពុទ្ធសាវកំ;
ធម្មវិញ្ញាណមាកង្ខំ, តំ ភជេថ តថាវិធំ។

១០៣៤. “ពហុស្សុតោ ធម្មធរោ, កោសារក្ខោ មហេសិនោ;
ចក្ខុ សព្ពស្ស លោកស្ស, បូជនីយោ ពហុស្សុតោ។

១០៣៥. “ធម្មារាមោ ធម្មរតោ, ធម្មំ អនុវិចិន្តយំ;
ធម្មំ អនុស្សរំ ភិក្ខុ, សទ្ធម្មា ន បរិហាយតិ។

១០៣៦. “កាយមច្ឆេរគរុនោ , ហិយ្យមានេ អនុដ្ឋហេ;
សរីរសុខគិទ្ធស្ស, កុតោ សមណផាសុតា។

១០៣៧. “ន បក្ខន្តិ ទិសា សព្ពា, ធម្មា ន បដិភន្តិ មំ;
គតេ កល្យាណមិត្តម្ហិ, អន្ធការំវ ខាយតិ។

១០៣៨. “អព្ភតីតសហាយស្ស, អតីតគតសត្ថុនោ;
នត្ថិ ឯតាទិសំ មិត្តំ, យថា កាយគតា សតិ។

១០៣៩. “យេ បុរាណា អតីតា តេ, នវេហិ ន សមេតិ មេ;
ស្វជ្ជ ឯកោវ ឈាយាមិ, វស្សុបេតោវ បក្ខិមា។

១០៤០. “ទស្សនាយ អភិក្កន្តេ, នានាវេរជ្ជកេ ពហូ;
មា វារយិត្ថ សោតារោ, បស្សន្តុ សមយោ មមំ។

១០៤១. “ទស្សនាយ អភិក្កន្តេ, នានាវេរជ្ជកេ បុថុ;
ករោតិ សត្ថា ឱកាសំ, ន និវារេតិ ចក្ខុមា។

១០៤២. “បណ្ណវីសតិ វស្សានិ, សេខភូតស្ស មេ សតោ;
ន កាមសញ្ញា ឧប្បជ្ជិ, បស្ស ធម្មសុធម្មតំ។

១០៤៣. “បណ្ណវីសតិ វស្សានិ, សេខភូតស្ស មេ សតោ;
ន ទោសសញ្ញា ឧប្បជ្ជិ, បស្ស ធម្មសុធម្មតំ។

១០៤៤. “បណ្ណវីសតិ វស្សានិ, ភគវន្តំ ឧបដ្ឋហឹ;
មេត្តេន កាយកម្មេន, ឆាយាវ អនបាយិនី។

១០៤៥. “បណ្ណវីសតិ វស្សានិ, ភគវន្តំ ឧបដ្ឋហឹ;
មេត្តេន វចីកម្មេន, ឆាយាវ អនបាយិនី។

១០៤៦. “បណ្ណវីសតិ វស្សានិ, ភគវន្តំ ឧបដ្ឋហឹ;
មេត្តេន មនោកម្មេន, ឆាយាវ អនបាយិនី។

១០៤៧. “ពុទ្ធស្ស ចង្កមន្តស្ស, បិដ្ឋិតោ អនុចង្កមឹ;
ធម្មេ ទេសិយមានម្ហិ, ញាណំ មេ ឧទបជ្ជថ។

១០៤៨. “អហំ សករណីយោម្ហិ, សេខោ អប្បត្តមានសោ;
សត្ថុ ច បរិនិព្ពានំ, យោ អម្ហំ អនុកម្បកោ។

១០៤៩. “តទាសិ យំ ភីសនកំ, តទាសិ លោមហំសនំ;
សព្ពាការវរូបេតេ, សម្ពុទ្ធេ បរិនិព្ពុតេ។

១០៥០. “ពហុស្សុតោ ធម្មធរោ, កោសារក្ខោ មហេសិនោ;
ចក្ខុ សព្ពស្ស លោកស្ស, អានន្ទោ បរិនិព្ពុតោ។

១០៥១. “ពហុស្សុតោ ធម្មធរោ, កោសារក្ខោ មហេសិនោ;
ចក្ខុ សព្ពស្ស លោកស្ស, អន្ធការេ តមោនុទោ។

១០៥២. “គតិមន្តោ សតិមន្តោ, ធិតិមន្តោ ច យោ ឥសិ;
សទ្ធម្មធារកោ ថេរោ, អានន្ទោ រតនាករោ។

១០៥៣. “បរិចិណ្ណោ មយា សត្ថា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសនំ;
ឱហិតោ គរុកោ ភារោ, នត្ថិ ទានិ បុនព្ភវោ”តិ។ –

ឥមា គាថា អភាសិ។

តត្ថ **បិសុណេន ចា**តិ អាទិកោ ទ្វេ គាថា ឆព្ពគ្គិយេ ភិក្ខូ ទេវទត្តបក្ខិយេហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ សំសគ្គំ ករោន្តេ ទិស្វា តេសំ ឱវាទទានវសេន វុត្តា។ តត្ថ **បិសុណេនា**តិ បិសុណាយ វាចាយ។ តាយ ហិ យុត្តោ បុគ្គលោ “បិសុណោ”តិ វុត្តោ យថា នីលគុណយុត្តោ បដោ នីលោតិ។ **កោធនេនា**តិ កុជ្ឈនសីលេន។ អត្តសម្បត្តិនិគូហណលក្ខណស្ស មច្ឆេរស្ស សម្ភវតោ **មច្ឆរិនា។ វិភូតនន្ទិនា**តិ សត្តានំ វិភូតំ វិភវនំ វិនាសំ ឥច្ឆន្តេន, វិភូតំ វា វិសុំ ភាវោ ភេទោ, តំ នន្ទនេន, សព្ពមេតំ ទេវទត្តបក្ខិយេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេ ហិ បញ្ចវត្ថុទីបនាយ ពហូ ជនេ សម្មាបដិបន្នេ ភិន្ទន្តា សត្ថរិ ពហិទ្ធតាយ ថទ្ធមច្ឆរិយាទិមច្ឆរិយបកតា មហាជនស្ស មហតោ អនត្ថាយ បដិបជ្ជឹសុ។ **សខិត**ន្តិ សហាយភាវំ សំសគ្គំ ន ករេយ្យ, កឹការណា? **បាបោ កាបុរិសេន សង្គមោ** កាបុរិសេន បាបបុគ្គលេន សមាគមោ និហីនោ លាមកោ។ យេ ហិស្ស ទិដ្ឋានុគតឹ អាបជ្ជន្តិ។ តេសំ ទុចិន្តិតាទិភេទំ ពាលលក្ខណមេវ អាវហតិ, បគេវ វចនករស្ស។ តេនាហ ភគវា – “យានិ កានិចិ, ភិក្ខវេ, ភយានិ ឧប្បជ្ជន្តិ, សព្ពានិ តានិ ពាលតោ ឧប្បជ្ជន្តិ, នោ បណ្ឌិតតោ”តិអាទិ (អ. និ. ៣.១)។

យេន បន សំសគ្គោ កាតព្ពោ, តំ ទស្សេតុំ **“សទ្ធេន ចា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **សទ្ធេនា**តិ កម្មកម្មផលសទ្ធាយ ចេវ, រតនត្តយសទ្ធាយ ច សមន្នាគតេន។ **បេសលេនា**តិ បិយសីលេន សីលសម្បន្នេន។ **បញ្ញវតា**តិ ឧទយត្ថគាមិនិយា និព្ពេធិកាយ បញ្ញាយ វសេន បញ្ញាសម្បន្នេន។ **ពហុស្សុតេនា**តិ បរិយត្តិបដិវេធពាហុសច្ចានំ បារិបូរិយា ពហុស្សុតេន។ **ភទ្ទោ**តិ តេន តាទិសេន សាធុនា សង្គមោ ភទ្ទោ សុន្ទរោ កល្យាណោ ទិដ្ឋធម្មិកាទិភេទំ អត្ថំ អាវហតីតិ អធិប្បាយោ។

បស្ស ចិត្តកតន្តិអាទិកា សត្ត គាថា អត្តនោ រូបសម្បត្តឹ ទិស្វា កាមសញ្ញំ ឧប្បាទេន្តិយា ឧត្តរាយ នាម ឧបាសិកាយ កាយវិច្ឆន្ទជននត្ថំ ភាសិតា ។ “អម្ពបាលឹ គណិកំ ទិស្វា វិត្តិត្តចិត្តានំ ឱវាទទានត្ថ”ន្តិបិ វទន្តិ។ តា ហេដ្ឋា វុត្តត្ថា ឯវ។

ពហុស្សុតោ ចិត្តកថីតិអាទិកា ទ្វេ គាថា ថេរេន អរហត្តំ បត្វា ឧទានវសេន ភាសិតា។ តត្ថ **បរិចារកោ**តិ ឧបដ្ឋាកោ។ **សេយ្យំ កប្បេតី**តិ អរហត្តប្បត្តិសមនន្តរំ សយិតត្តា វុត្តំ។ ថេរោ ហិ ពហុទេវ រត្តឹ ចង្កមេន វីតិនាមេ

ត្វា សរីរំ ឧតុំ គាហាបេតុំ ឱវរកំ បវិសិត្វា សយិតុំ មញ្ចកេ និសិន្នោ បាទា ច ភូមិតោ មុត្តា, អប្បត្តញ្ច សីសំ ពិម្ពោហនំ, ឯត្ថន្តរេ អរហត្តំ បត្វា សយិ។

ខីណាសវោតិ បរិក្ខីណចតុរាសវោ, តតោ ឯវ ចតូហិបិ យោគេហិ **វិសំយុត្តោ**, រាគសង្គាទីនំ អតិក្កន្តត្តា **សង្គាតីតោ**, សព្ពសោ កិលេសបរិឡាហស្ស វូបសន្តត្តា **សុនិព្ពុតោ** សីតិភូតោតិ អត្ថោ។

យស្មិំ បតិដ្ឋិតា ធម្មាតិ ថេរំ ឧទ្ទិស្ស ខីណាសវមហាព្រហ្មុនា ភាសិតា គាថា។ ឧបដ្ឋិតាយ ហិ ធម្មសង្គីតិយា ថេរំ ឧទ្ទិស្ស យេហិ ភិក្ខូហិ “ឯកោ ភិក្ខុ វិស្សគន្ធំ វាយតី”តិ វុត្តំ។ អថ ថេរោ អធិគតេ អរហត្តេ សត្តបណ្ណិគុហាទ្វារំ សង្ឃស្ស សាមគ្គីទានត្ថំ អាគតោ, តស្ស ខីណាសវភាវប្បកាសនេន សុទ្ធាវាសមហាព្រហ្មា។ តេ ភិក្ខូ លជ្ជាបេន្តោ **“យស្មិំ បតិដ្ឋិតា ធម្មា”**តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – **ពុទ្ធស្ស** ភគវតោ **ធម្មា** តេនេវ អធិគតា បវេទិតា ច បដិវេធបរិយត្តិធម្មា។ **យស្មិំ** បុរិសវិសេសេ បតិដ្ឋិតា, សោយំ គោត្តតោ **គោតមោ** ធម្មភណ្ឌាគារិកោ សឧបាទិសេសនិព្ពានស្ស អធិគតត្តា ឥទានិ អនុបាទិសេសនិព្ពានគមនេ មគ្គេ បតិដ្ឋហិ, តស្ស ឯកំសភាគីតិ។

អថេកទិវសំ គោបកមោគ្គល្លានោ នាម ព្រាហ្មណោ ថេរំ បុច្ឆិ – “ត្វំ ពហុស្សុតោតិ ពុទ្ធស្ស សាសនេ បាកដោ, កិត្តកា ធម្មា តេ សត្ថារា ភាសិតា, តយា ធារិតា”តិ? តស្ស ថេរោ បដិវចនំ ទេន្តោ **“ទ្វាសីតិ”**តិ គាថមាហ។ តត្ថ ទ្វាសីតិ សហស្សានីតិ យោជនា, **ពុទ្ធតោ គណ្ហិ**ន្តិ សម្មាសម្ពុទ្ធតោ ឧគ្គណ្ហិំ ទ្វិសហស្សាធិកានិ អសីតិធម្មក្ខន្ធសហស្សានិ សត្ថុ សន្តិកា អធិគណ្ហិន្តិ អត្ថោ។ **ទ្វេ សហស្សានិ ភិក្ខុតោ**តិ ទ្វេ ធម្មក្ខន្ធសហស្សានិ ភិក្ខុតោ គណ្ហិំ, ធម្មសេនាបតិអាទីនំ ភិក្ខូនំ សន្តិកា អធិគច្ឆិំ។ **ចតុរាសីតិសហស្សានី**តិ តទុភយំ សមោធានេត្វា ចតុសហស្សាធិកានិ អសីតិសហស្សានិ។ **យេ មេ ធម្មា បវត្តិនោ**តិ យេ យថាវុត្តបរិមាណា ធម្មក្ខន្ធា មយ្ហំ បគុណា វាចុគ្គតា ជិវ្ហគ្គេ បរិវត្តន្តីតិ។

អថេកទា ថេរោ សាសនេ បព្ពជិត្វា វិបស្សនាធុរេបិ គន្ថធុរេបិ អននុយុត្តំ ឯកំ បុគ្គលំ ទិស្វា ពាហុសច្ចាភាវេ អាទីនវំ បកាសេន្តោ **“អប្បស្សុតាយ”**ន្តិ គាថមាហ។ តត្ថ **អប្បស្សុតាយ**ន្តិ ឯកស្ស ទ្វិន្នំ វា បណ្ណាសានំ, អថ វា បន វគ្គានំ អន្តមសោ ឯកស្ស ទ្វិន្នំ វា សុត្តន្តានម្បិ ឧគ្គហិតានំ អភាវេន អប្បស្សុតោ អយំ, កម្មដ្ឋានំ បន ឧគ្គហេត្វា អនុយុញ្ជន្តោ ពហុស្សុតោវ។ **ពលិពទ្ទោវ ជីរតី**តិ យថា ពលិពទ្ទោ ជីរមានោ វឌ្ឍមានោ នេវ មាតុ ន បិតុ, ន សេសញាតកានំ អត្ថាយ វឌ្ឍតិ, អថ ខោ និរត្ថកមេវ ជីរតិ; ឯវមេវំ អយម្បិ ន ឧបជ្ឈាយវត្តំ ករោតិ, ន អាចរិយវត្តំ, ន អាគន្តុកវត្តាទីនិ, ន ភាវនំ អនុយុញ្ជតិ, និរត្ថកមេវ ជីរតិ។ **មំសានិ តស្ស វឌ្ឍន្តី**តិ យថា ពលិពទ្ទស្ស “កសនភារវហនាទីសុ អសមត្ថោ ឯសោ”តិ អរញ្ញេ វិស្សដ្ឋស្ស យថា តថា វិចរន្តស្ស ខាទន្តស្ស បិវន្តស្ស មំសានិ តស្ស វឌ្ឍន្តិ; ឯវមេវំ ឥមស្សាបិ ឧបជ្ឈាយាទីហិ វិស្សដ្ឋស្ស សង្ឃំ និស្សាយ ចត្តារោ បច្ចយេ លភិត្វា ឧទ្ធំវិរេចនាទីនិ កត្វា កាយំ បោសេន្តស្ស មំសានិ វឌ្ឍន្តិ ថូលសរីរោ ហុត្វា វិចរតិ។ **បញ្ញា**តិ លោកិយលោកុត្តរា បនស្ស បញ្ញា ឯកង្គុលិមត្តាបិ ន វឌ្ឍតិ, អរញ្ញេ គច្ឆលតាទីនិ វិយ អស្ស ឆទ្វារានិ និស្សាយ តណ្ហា ចេវ នវវិធមានោ ច វឌ្ឍតីតិ អធិប្បាយោ។

ពាហុស្សុតោតិ គាថា អត្តនោ ពាហុសច្ចំ និស្សាយ អញ្ញំ អតិមញ្ញន្តំ ឯកំ ភិក្ខុំ ឧទ្ទិស្ស វុត្តា។ តត្ថ **សុតេនា**តិ សុតហេតុ អត្តនោ ពាហុសច្ចនិមិត្តំ។ **អតិមញ្ញតី**តិ អតិក្កមិត្វា មញ្ញតិ អត្តានំ ឧក្កំសេន្តោ បរំ បរិភវតិ។ **តថេវា**តិ យថា អន្ធោ អន្ធការេ តេលបជ្ជោតំ ធារេន្តោ អាលោកទានេន បរេសំយេវ អត្ថាវហោ , ន អត្តនោ, តថេវ បរិយត្តិពាហុសច្ចេន សុតវា បុគ្គលោ សុតេន អនុបបន្នោ អត្តនោ អត្ថំ អបរិបូរេន្តោ អន្ធោ ញាណលោកទានេន បរេសំយេវ អត្ថាវហោ, ន អត្តនោ, ទីបធារោ អន្ធោ វិយ មយ្ហំ ឧបដ្ឋាតីតិ។

ឥទានិ ពាហុសច្ចេ អានិសំសំ ទស្សេន្តោ **“ពាហុស្សុត”**ន្តិ គាថមាហ។ តត្ថ **ឧបាសេយ្យា**តិ បយិរុបាសេយ្យ។ **សុតញ្ច ន វិនាសយេ**តិ ពាហុស្សុតំ បយិរុបាសិត្វា លទ្ធំ សុតញ្ច ន វិនាសេយ្យ, ន សុស្សេយ្យ ធារណបរិចយបរិបុច្ឆាមនសិការេហិ វឌ្ឍេយ្យ។ **តំ មូលំ ព្រហ្មចរិយស្សា**តិ យស្មា ពាហុស្សុតំ បយិរុបាសិត្វា លទ្ធំ តំ សុតំ បរិយត្តិពាហុសច្ចំ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស មូលំ បធានការណំ។ **តស្មា ធម្មធរោ សិយា** វិមុត្តាយតនសីសេ ឋត្វា យថាសុតស្ស ធម្មស្ស ធារណេ បឋមំ បរិយត្តិធម្មធរោ ភវេយ្យ។

ឥទានិ បរិយត្តិពាហុសច្ចេន សាធេតព្ពមត្ថំ ទស្សេតុំ **“បុព្ពាបរញ្ញូ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ បុព្ពញ្ច អបរញ្ច ជានាតីតិ **បុព្ពាបរញ្ញូ**។ ឯកិស្សា ហិ គាថាយ បុព្ពភាគេ អបញ្ញាយមានេបិ បុព្ពភាគេ វា បញ្ញាយមានេ អបរភាគេ អបញ្ញាយមានេបិ “ឥមស្ស អបរភាគស្ស ឥមិនា បុព្ពភាគេន , ឥមស្ស វា បុព្ពភាគស្ស ឥមិនា អបរភាគេន ភវិតព្ព”ន្តិ ជានន្តោ បុព្ពាបរញ្ញូ នាម។ អត្ថត្ថាទិភេទំ តស្ស តស្ស ភាសិតស្ស អត្ថំ ជានាតីតិ **អត្ថញ្ញូ។ និរុត្តិបទកោវិទោ**តិ និរុត្តិយំ សេសបទេសុបិ ចាតិ ចតូសុបិ បដិសម្ភិទាសុ ឆេកោ។ **សុគ្គហីតញ្ច**

គណ្ហាតីតិ តេនេវ កោវិទភាវេន អត្ថតោ ព្យញ្ជនតោ ច ធម្មំ សុគហិតមេវ កត្វា គណ្ហាតិ។ **អត្ថញ្ចោបបរិក្ខតី**តិ យថាសុតស្ស យថាបរិយត្តស្ស ធម្មស្ស អត្ថំ ឧបបរិក្ខតិ “ឥតិ សីលំ, ឥតិ សមាធិ, ឥតិ បញ្ញា, ឥមេ រូបារូបធម្មា”តិ មនសា អនុបេក្ខតិ។

ខន្ត្យា ឆន្ទិកតោ ហោតីតិ តេសុ មនសា អនុបេក្ខិតេសុ ធម្មេសុ ទិដ្ឋិនិជ្ឈានក្ខន្តិយា និជ្ឈានំ ខមាបេត្វា រូបបរិគ្គហាទិមុខេន វិបស្សនាភិនិវេសេ ឆន្ទិកតោ ឆន្ទជាតោ ហោតិ។ តថាភូតោ ច វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ **ឧស្សហិត្វា តុលេតិ** តំតំបច្ចយនាមរូបទស្សនវសេន ឧស្សាហំ កត្វា តតោ បរំ តិលក្ខណំ អារោបេត្វា តុលេតិ “អនិច្ច”ន្តិបិ, “ទុក្ខ”ន្តិបិ, “អនត្តា”តិបិ តំ នាមរូបំ តីរេតិ វិបស្សតិ។ **សមយេ សោ បទហតិ, អជ្ឈត្តំ សុសមាហិតោ**តិ សោ ឯវំ បស្សន្តោ បត្តហេតព្ពាទិសមយេ ចិត្តស្ស បគ្គណ្ហនាទិនា បទហតិ, បទហន្តោ ច អជ្ឈត្តំ គោចរជ្ឈត្តេ វិបស្សនាសមាធិនា មគ្គសមាធិនា ច សុដ្ឋុ សមាហិតោ ភវេយ្យ, អសមាធានហេតុភូតេ កិលេសេ បជហេយ្យ។ ស្វាយំ គុណោ សព្ពោបិ យស្មា ពហុស្សុតំ ធម្មធរំ សប្បញ្ញំ ពុទ្ធសាវកំ បយិរុបាសន្តស្ស ហោតិ, តស្មា អសង្ខតំ ធម្មំ អារព្ភ ទុក្ខាទីសុ បរិញ្ញាទិវិសិដ្ឋកិច្ចតាយ ធម្មវិញ្ញាណសង្ខាតំ ធម្មញាណំ អាកង្ខន្តោ តថាវិធំ វុត្តប្បការំ កល្យាណមិត្តំ ភជេថ, សេវេយ្យ បយិរុបាសេយ្យាតិ អត្ថោ។

ឯវំ ពហុបការតាយ តស្ស បូជនីយតំ ទស្សេន្តោ **“ពហុស្សុតោ**”តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – សុត្តគេយ្យាទិ ពហុ សុតំ ឯតស្សាតិ **ពហុស្សុតោ**។ តមេវ ទេសនាធម្មំ សុវណ្ណភាជនេ បក្ខិត្តសីហវសា វិយ អវិនស្សន្តំ ធារេតីតិ **ធម្មធរោ**។ តតោ ឯវ មហេសិនោ ភគវតោ ធម្មកោសំ ធម្មរតនំ អារក្ខតីតិ **កោសារក្ខោ**។ យស្មា សទេវកស្ស លោកស្ស សមទស្សនេន ចក្ខុភូតោ, តស្មា **ចក្ខុ សព្ពស្ស លោកស្ស បូជនីយោ** មាននីយោតិ, ពហុស្សុតភាវេន ពហុជនស្ស បូជនីយភាវទស្សនត្ថំ និគមនវសេន បុនបិ **“ពហុស្សុតោ**”តិ វុត្តំ។

ឯវរូបំ កល្យាណមិត្តំ លភិត្វាបិ ការកស្សេវ អបរិហានិ, ន អការកស្សាតិ ទស្សេន្តោ **“ធម្មារាមោ**”តិ គាថមាហ។ តត្ថ និវាសនដ្ឋេន សមថវិបស្សនាធម្មោ អារាមោ, តស្មឹ ឯវ ធម្មេ រតោ អភិរតោតិ **ធម្មរតោ,** តស្សេវ ធម្មស្ស បុនប្បុនំ វិចិន្តនេន **ធម្មំ អនុវិចិន្តយំ** ធម្មំ អាវជ្ជេន្តោ មនសិ ករោតីតិ អត្ថោ។ **អនុស្សរន្តិ** តមេវ ធម្មំ អនុស្សរន្តោ។ **សទ្ធម្មា**តិ ឯវរូបោ ភិក្ខុ សត្តតឹសបភេទា ពោធិបក្ខិយធម្មា នវវិធលោកុត្តរធម្មា ច ន បរិហាយតិ, ន កទាចិ តស្ស តតោ បរិហានិ ហោតីតិ អត្ថោ។

អថេកទិវសំ កាយេ អវីតរាគំ កុសីតំ ហីនវីរិយំ កោសល្លយា តិ នាមំ ភិក្ខុំ សំវេជេន្តោ **“កាយមច្ឆេរគរុនោ**”តិ គាថមាហ។ តត្ថ **កាយមច្ឆេរគរុនោ**តិ “កាយទឡ្ហីពហុលស្ស កាយេ មមត្តស្ស អាចរិយុបជ្ឈាយានម្បិ កាយេន កត្តព្ពំ កិញ្ចិ អកត្វា វិចរន្តស្ស។ **ហិយ្យមានេ**តិ អត្តនោ កាយេ ជីវិតេ ច ខណេ ខណេ បរិហិយ្យមានេ។ **អនុដ្ឋហេ**តិ សីលាទីនំ បរិបូរណវសេន ឧដ្ឋានវីរិយំ ន ករេយ្យ។ **សរីរសុខគិទ្ធស្សា**តិ អត្តនោ សរីរស្ស សុខាបនេនេវ គេធំ អាបន្នស្ស។ **កុតោ សមណផាសុតា**តិ ឯវរូបស្ស បុគ្គលស្ស សាមញ្ញវសេន កុតោ សុខវិហារោ, ផាសុវិហារោ ន តស្ស វិជ្ជតីតិ អត្ថោ។

ន បក្ខន្តីតិអាទិកា អាយស្មតោ សារិបុត្តស្ស ធម្មសេនាបតិនោ បរិនិព្ពុតភាវំ សុត្វា ថេរេន ភាសិតា។ តត្ថ **ន បក្ខន្តិ ទិសា សព្ពា**តិ បុរត្ថិមាទិភេទា សព្ពា ទិសា ន បក្ខយន្តិ, ទិសាមូឡ្ហោតិ អត្ថោ។ **ធម្មា ន បដិភន្តិ មន្តិ** បុព្ពេ សុដ្ឋុ បគុណាបិ បរិយត្តិធម្មា ឥទានិ សក្កច្ចំ សមន្នាហរិយមានាបិ មយ្ហំ ន ឧបដ្ឋហន្តិ។ **គតេ កល្យាណមិត្តម្ហី**តិ សទេវកស្ស លោកស្ស កល្យាណមិត្តភូតេ ធម្មសេនាបតិម្ហិ អនុបាទិសេសនិព្ពានំ គតេ។ **អន្ធការំវ ខាយតី**តិ សព្ពោបាយំ លោកោ អន្ធការោ វិយ ឧបដ្ឋាតិ។

អព្ភតីតសហាយស្សាតិ អបគតសហាយស្ស, កល្យាណមិត្តរហិតស្សាតិ អត្ថោ។ **អតីតគតសត្ថុនោ**តិ អាយស្មតោ អតីតោ ហុត្វា និព្ពានគតសត្ថុកស្ស, សត្ថរិ បរិនិព្ពុតេតិ អត្ថោ។ **យថា កាយគតា សតី**តិ កាយគតាសតិភាវនា តក្ករស្ស យថា ឯកន្តហិតាវហា, ឯវំ ឯតាទិសំ អនាថស្ស បុគ្គលស្ស ឯកន្តហិតាវហំ អញ្ញំ មិត្តំ នាម នត្ថិ, សនាថស្ស អញ្ញាបិ ភាវនា ហិតាវហា ឯវាតិ អធិប្បាយោ។

បុរាណាតិ បោរាណា, សារិបុត្តាទិកេ កល្យាណមិត្តេ សន្ធាយ វទតិ។ **នវេហី**តិ នវកេហិ។ **ន សមេតិ មេ**តិ មយ្ហំ ចិត្តំ ន សមាគច្ឆតិ, ន តេ មម ចិត្តំ អារាធេន្តីតិ អត្ថោ។ **ស្វជ្ជ ឯកោវ ឈាយាមី**តិ សោហំ អជ្ជ វុឡ្ហតរេហិ វិរហិតោ ឯកោវ ហុត្វា ឈាយាមិ ឈានបសុតោ ហោមិ។ **វស្សុបេតោ**តិ វស្សកាលេ កុលាវកំ ឧបេតោ បក្ខី វិយ។ “វាសុបេតោ”តិបិ បាឡិ, វាសំ ឧបគតោតិ អត្ថោ។

ទស្សនាយ អភិក្កន្តេតិ គាថា សត្ថារា ភាសិតា។ តស្សត្ថោ – មម ទស្សនាយ អភិក្កន្តេ នានាវិធវិទេសបវាសិកពហុជនេ, អានន្ទ, មម ឧបសង្កមនំ មា វារេសិ។ កស្មា? តេ សោតារោ ធម្មស្ស, មមំ បស្សន្តុ, អយមេវ ទស្សនាយ សមយោតិ។

តំ សុត្វា ថេរោ “**ទស្សនាយ អភិក្កន្តេ**”តិ អបរំ គាថមាហ។ ឥមាយ ហិ គាថាយ សម្ពន្ធត្ថំ បុរិមគាថា ឥធ និក្ខិត្តា។ តេនេវ សចាហំ ទេសន្តរតោ អាគតាគតេ តាវទេវ ទស្សេតុំ លច្ឆាមីតិ ឯតស្ស បទស្ស អត្ថសិទ្ធី ទស្សេតិ។

បណ្ណវីសតិ វស្សានីតិ បញ្ច គាថា អត្តនោ អគ្គុបដ្ឋាកភាវំ ទីបេតុំ វុត្តា។ អារទ្ធកម្មដ្ឋានភាវេន ហិ សត្ថុ ឧបដ្ឋានបសុតភាវេន ច ថេរស្ស មគ្គេន អសមុច្ឆិន្នាបិ កាមសញ្ញាទយោ ន ឧប្បជ្ជឹសុ, កាយវចីមនោកម្មានិ ច សព្ពកាលំ សត្ថរិ មេត្តាបុព្ពង្គមានិ មេត្តានុបរិវត្តានិ អហេសុំ។ តត្ថ **បណ្ណវីសតិ វស្សានី**តិ បញ្ចវីសតិ សំវច្ឆរានិ។ **សេខភូតស្ស មេ សតោ**តិ សេខភូមិយំ សោតាបត្តិផលេ ឋិតស្ស មេ សតោ។ **កាមសញ្ញា**តិ កាមសហគតា សញ្ញា ន ឧប្បជ្ជិ, ឯត្ថ ច កាមសញ្ញាទិអនុប្បត្តិវចនេន អត្តនោ អាសយសុទ្ធឹ ទស្សេតិ, “**មេត្តេន កាយកម្មេនា**”តិអាទិនា បយោគសុទ្ធឹ។ តត្ថ គន្ធកុដិយំ បរិភណ្ឌករណាទិនា សត្ថុ វត្តបដិវត្តករណេន ច មេត្តំ កាយកម្មំ វេទិតព្ពំ, ធម្មទេសនាកាលារោចនាទិនា មេត្តំ វចីកម្មំ, រហោគតស្ស សត្ថារំ ឧទ្ទិស្ស ហិតូបសំហារមនសិការេន មេត្តំ មនោកម្មំ។ **ញាណំ មេ ឧទបជ្ជថា**តិ អត្តនោ សេក្ខភូមិបត្តិមាហ។

អហំ សករណីយោម្ហីតិ សត្ថុ បរិនិព្ពានេ ឧបដ្ឋិតេ មណ្ឌលមាឡំ បវិសិត្វា កបិសីសំ អាលម្ពិត្វា សោកាភិភូតេន វុត្តគាថា ។ តត្ថ **សករណីយោម្ហី**តិ ទុក្ខបរិជាននាទិនា ករណីយេន សករណីយោ អម្ហិ។ **អប្បត្តមានសោ**តិ អនធិគតារហត្តោ។ **សត្ថុ ច បរិនិព្ពាន**ន្តិ មយ្ហំ សត្ថុ បរិនិព្ពានញ្ច ឧបដ្ឋិតំ។ **យោ អម្ហំ អនុកម្បកោ**តិ យោ សត្ថា មយ្ហំ អនុគ្គាហកោ។

តទាសិ យំ ភីសនកន្តិ គាថា សត្ថុ បរិនិព្ពានកាលេ បថវីកម្បនទេវទុន្ទុភិផលនាទិកេ ទិស្វា សញ្ជាតសំវេគេន វុត្តគាថា។

ពហុស្សុតោតិអាទិកា តិស្សោ គាថា ថេរំ បសំសន្តេហិ សង្គីតិការេហិ ឋបិតា។ តត្ថ **គតិមន្តោ**តិ អសទិសាយ ញាណគតិយា សមន្នាគតោ។ **សតិមន្តោ**តិ បរមេន សតិនេបក្កេន សមន្នាគតោ។ **ធិតិមន្តោ**តិ អសាធារណាយ ព្យញ្ជនត្ថាវធារណសមត្ថាយ ធិតិសម្បត្តិយា សមន្នាគតោ។ អយញ្ហិ ថេរោ ឯកបទេយេវ ឋត្វា សដ្ឋិបទសហស្សានិ សត្ថារា កថិតនិយាមេនេវ គណ្ហាតិ, គហិតញ្ច សុវណ្ណភាជនេ បក្ខិត្តសីហវសា វិយ សព្ពកាលំ ន វិនស្សតិ, អវិបរីតព្យញ្ជនាវធារណសមត្ថាយ សតិបុព្ពង្គមាយ បញ្ញាយ, អត្ថាវធារណសមត្ថាយ បញ្ញាបុព្ពង្គមាយ សតិយា ច សមន្នាគតោ។ តេនាហ ភគវា – “ឯតទគ្គំ , ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ពហុស្សុតាន”ន្តិអាទិ (អ. និ. ១.២១៩)។ តថា ចាហ ធម្មសេនាបតិ – “អាយស្មា អានន្ទោ អត្ថកុសលោ”តិអាទិ (អ. និ. ៥.១៦៩)។ **រតនាករោ**តិ សទ្ធម្មរតនស្ស អាករភូតោ។

បរិចិណ្ណោតិ គាថា បរិនិព្ពានកាលេ ថេរេន ភាសិតា, សា វុត្តត្ថា ឯវ។

អានន្ទត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

តឹសនិបាតវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៨. ចត្តាលីសនិបាតោ

១. មហាកស្សបត្ថេរគាថាវណ្ណនា

ចត្តាលីសនិបាតេ **ន គណេន បុរក្ខតោ**តិអាទិកា អាយស្មតោ មហាកស្សបត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយំ កិរ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ ហំសវតីនគរេ វេទេហោ នាម អសីតិកោដិវិភវោ កុដុម្ពិកោ អហោសិ។
សោ ពុទ្ធមាមកោ, ធម្មមាមកោ, សង្ឃមាមកោ ឧបាសកោ ហុត្វា វិហរន្តោ ឯកស្មឹ ឧបោសថទិវសេ បាតោវ សុ
ភោជនំ ភុញ្ជិត្វា ឧបោសថង្គានិ អធិដ្ឋាយ គន្ធបុប្ផាទីនិ គហេត្វា វិហារំ គន្ត្វា សត្ថារំ បូជេត្វា វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ
និសីទិ។

តស្មិញ្ច ខណេ សត្ថា មហានិសភត្ថេរំ នាម តតិយសាវកំ “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ធុតវា
ទានំ, យទិទំ និសភោ”តិ ឯតទគ្គេ ឋបេសិ។ ឧបាសកោ តំ សុត្វា បសន្នោ ធម្មកថាវសានេ មហាជនេ ឧដ្ឋាយ
គតេ សត្ថារំ វន្ទិត្វា “ស្វេ មយ្ហំ ភិក្ខំ អធិវាសេថា”តិ និមន្តេសិ។ “មហា ខោ, ឧបាសក , ភិក្ខុសង្ឃោ”តិ។
“កិត្តកោ, ភន្តេ”តិ? “អដ្ឋសដ្ឋិភិក្ខុសតសហស្ស”ន្តិ។ “ភន្តេ, ឯកំ សាមណេរម្បិ វិហារេ អសេសេត្វា មយ្ហំ ភិក្ខំ
អធិវាសេថា”តិ។ សត្ថា អធិវាសេសិ។ ឧបាសកោ សត្ថុ អធិវាសនំ វិទិត្វា គេហំ គន្ត្វា មហាទានំ សជ្ជេត្វា
បុនទិវសេ សត្ថុ កាលំ អារោចាបេសិ។ សត្ថា បត្តចីវរមាទាយ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ ឧបាសកស្ស ឃរំ គន្ត្វា
បញ្ញត្តាសនេ និសិន្នោ ទក្ខិណោទកាវសានេ យាគុអាទីនិ សម្បដិច្ឆន្តោ ភត្តវិស្សគ្គំ អកាសិ។ ឧបាសកោបិ សត្ថុ
សន្តិកេ និសីទិ។

តស្មឹ អន្តរេ មហានិសភត្ថេរោ បិណ្ឌាយ ចរន្តោ តមេវ វីថឹ បដិបជ្ជិ។ ឧបាសកោ ទិស្វា ឧដ្ឋាយ គន្ត្វា ថេរំ វន្ទិ
ត្វា “បត្តំ, ភន្តេ, ទេថា”តិ អាហ។ ថេរោ បត្តំ អទាសិ។ “ភន្តេ, ឥធេវ បវិសថ, សត្ថាបិ គេហេ និសិន្នោ”តិ។ “ន
វដ្ដិស្សតិ, ឧបាសកា”តិ។ សោ ថេរស្ស បត្តំ គហេត្វា បិណ្ឌបាតស្ស បូរេត្វា អទាសិ។ តតោ ថេរំ អនុគន្ត្វា និវត្តោ
សត្ថុ សន្តិកេ និសីទិត្វា ឯវមាហ – “មហានិសភត្ថេរោ, ភន្តេ, ‘សត្ថាបិ គេហេ និសិន្នោ’តិ វុត្តេបិ បវិសិតុំ ន
ឥច្ឆិ, អត្ថិ នុ ខោ ឯតស្ស តុម្ហាកំ គុណេហិ អតិរេកគុណោ”តិ។ ពុទ្ធានញ្ច វណ្ណមច្ឆេរំ នាម នត្ថិ, តស្មា សត្ថា
ឯវមាហ – “ឧបាសក, មយំ ភិក្ខំ អាគមយមានា គេហេ និសីទាម, សោ បន ភិក្ខុ ន ឯវំ និសីទិត្វា ភិក្ខំ
ឧទិក្ខតិ, មយំ គាមន្តសេនាសនេ វសាម, សោ អរញ្ញស្មឹយេវ វសតិ, មយំ ឆន្នេ វសាម, សោ អព្ភោកាសេយេវ
វសតី”តិ ភគវា “អយញ្ច អយញ្ចេតស្ស គុណោ”តិ មហាសមុទ្ទំ បូរយមានោ វិយ តស្ស គុណំ កថេសិ។

ឧបាសកោ បកតិយាបិ ជលមានបទីបោ តេលេន អាសិត្តោ វិយ សុដ្ឋុតរំ បសន្នោ ហុត្វា ចិន្តេសិ – “កឹ
មយ្ហំ អញ្ញាយ សម្បត្តិយា, អនាគតេ ឯកស្ស ពុទ្ធស្ស សន្តិកេ ធុតវាទានំ អគ្គភាវត្ថាយ បត្ថនំ ករិស្សាមី”តិ។
សោ បុនបិ សត្ថារំ និមន្តេត្វា តេនេវ និយាមេន សត្ត ទិវសេ មហាទានំ ទត្វា សត្តមេ ទិវសេ ពុទ្ធប្បមុខស្ស
មហាភិក្ខុសង្ឃស្ស តិចីវរានិ ទត្វា សត្ថុ បាទមូលេ និបជ្ជិត្វា ឯវមាហ – “យំ មេ, ភន្តេ, សត្ត ទិវសេ ទានំ ទេន្តស្ស
មេត្តំ កាយកម្មំ, មេត្តំ វចីកម្មំ, មេត្តំ មនោកម្មំ បច្ចុបដ្ឋិតំ, ឥមិនាហំ ន អញ្ញំ ទេវសម្បត្តឹ វា
សក្កមារព្រហ្មសម្បត្តឹ វា បត្ថេមិ, ឥទំ បន មេ កម្មំ អនាគតេ ឯកស្ស ពុទ្ធស្ស សន្តិកេ មហានិសភត្ថេរេន បត្ត
ដ្ឋានន្តរំ បាបុណនត្ថាយ តេរសធុតង្គធរានំ អគ្គភាវស្ស អធិការោ ហោតូ”តិ។ សត្ថា “មហន្តំ ឋានំ ឥមិនា
បត្ថិតំ, សមិជ្ឈិស្សតិ នុ ខោ, នោ”តិ ឱលោកេន្តោ សមិជ្ឈនភាវំ ទិស្វា អាហ – “មនាបំ តេ ឋានំ បត្ថិតំ,
អនាគតេ សតសហស្សកប្បាវសានេ គោតមោ នាម ពុទ្ធោ ឧប្បជ្ជិស្សតិ , តស្ស ត្វំ តតិយសាវកោ
មហាកស្សបត្ថេរោ នាម ភវិស្សសី”តិ ព្យាកាសិ។ តំ សុត្វា ឧបាសកោ “ពុទ្ធានំ ទ្វេ កថា នាម នត្ថី”តិ បុនទិវសេ
បត្តព្ពំ វិយ តំ សម្បត្តឹ អមញ្ញិត្ថ។ សោ យាវតាយុកំ ទានំ ទត្វា, សីលំ សមាទាយ រក្ខិត្វា, នានប្បការំ កល្យាណកម្មំ
កត្វា, កាលំ កត្វា, សគ្គេ និព្ពត្តិ។

តតោ បដ្ឋាយ ទេវមនុស្សេសុ សម្បត្តឹ អនុភវន្តោ ឥតោ ឯកនវុតេ កប្បេ វិបស្សិសម្មាសម្ពុទ្ធេ
ពន្ធុមតីនគរំ ឧបនិស្សាយ ខេមេ មិគទាយេ វិហរន្តេ ទេវលោកា ចវិត្វា អញ្ញតរស្មឹ បរិជិណ្ណព្រាហ្មណកុលេ
និព្ពត្តិ។ តស្មិញ្ច កាលេ វិបស្សី ភគវា សត្តមេ សត្តមេ សំវច្ឆរេ ធម្មំ កថេសិ, មហន្តំ កោលាហលំ ហោតិ។
សកលជម្ពុទីបេ ទេវតា “សត្ថា ធម្មំ កថេស្សតី”តិ អារោចេសុំ។ ព្រាហ្មណោ តំ សាសនំ អស្សោសិ ។ តស្ស ច
និវាសនសាដកោ ឯកោយេវ ហោតិ, តថា ព្រាហ្មណិយា។ បារុបនំ បន ទ្វិន្នម្បិ ឯកមេវ។ សោ សកលនគរេ
“ឯកសាដកព្រាហ្មណោ”តិ បញ្ញាយិ។ សោ ព្រាហ្មណានំ កេនចិទេវ កិច្ចេន សន្និបាតេ សតិ ព្រាហ្មណឹ គេហេ
ឋបេត្វា សយំ តំ វត្ថំ បារុបិត្វា គច្ឆតិ។ ព្រាហ្មណីនំ សន្និបាតេ សតិ សយំ គេហេ អច្ឆតិ, ព្រាហ្មណី តំ វត្ថំ បារុបិ
ត្វា គច្ឆតិ។ តស្មឹ បន ទិវសេ ព្រាហ្មណោ ព្រាហ្មណឹ អាហ – “ភោតិ, កឹ រត្តឹ ធម្មំ សុណិស្សសិ, ទិវា”តិ? “មយំ

មាតុគាមជាតិកា នាម រត្តឹ សោតុំ ន សក្កោម, ទិវា សោស្សាមា”តិ ព្រាហ្មណំ គេហេ ឋបេត្វា តំ វត្ថំ បារុបិត្វា ឧបាសិកាហិ សទ្ធឹ ទិវា គន្ត្វា សត្ថារំ វន្ទិត្វា ឯកមន្តេ និសិន្នា ធម្មំ សុត្វា ឧបាសិកាហិយេវ សទ្ធឹ អាគមាសិ។ អថ ព្រាហ្មណោ ព្រាហ្មណឹ គេហេ ឋបេត្វា តំ វត្ថំ បារុបិត្វា វិហារំ គតោ។

តស្មឹ សមយេ សត្ថា បរិសមជ្ឈេ អលង្កតធម្មាសនេ និសិន្នោ ចិត្តពីជនឹ អាទាយ អាកាសគង្គំ ឱតារេន្តោ វិយ, សិនេរុំ មន្ថំ កត្វា សាគរំ និម្មថេន្តោ វិយ, ធម្មកថំ កថេសិ។ ព្រាហ្មណស្ស បរិសបរិយន្តេ និសិន្នស្ស ធម្មំ សុណន្តស្ស បឋមយាមស្មឹយេវ សកលសរីរំ បូរយមានា បញ្ចវណ្ណា បីតិ ឧប្បជ្ជិ។ សោ បារុតវត្ថំ សង្ឃរិត្វា “ទសពលស្ស ទស្សាមី”តិ ចិន្តេសិ។ អថស្ស អាទីនវសហស្សំ ទស្សយមានំ មច្ឆេរំ ឧប្បជ្ជិ។ សោ “ព្រាហ្មណិយា មយ្ហញ្ច ឯកមេវ វត្ថំ, អញ្ញំ កិញ្ចិ បារុបនំ នត្ថិ, អបារុបិត្វា ច នាម ពហិ វិចរិតុំ ន សក្កា”តិ សព្ពថាបិ អទាតុកាមោ អហោសិ, អថស្ស និក្ខន្តេ បឋមយាមេ មជ្ឈិមយាមេបិ តថេវ បីតិ ឧប្បជ្ជិ។ តថេវ ចិន្តេត្វា តថេវ អទាតុកាមោ អហោសិ។ អថស្ស មជ្ឈិមយាមេ និក្ខន្តេ បច្ឆិមយាមេបិ តថេវ បីតិ ឧប្បជ្ជិ។ តទា សោ “យំ វា ហោតុ តំ វា បច្ឆាបិ ជានិស្សាមី”តិ វត្ថំ សង្ឃរិត្វា សត្ថុ បាទមូលេ ឋបេសិ។ តតោ វាមហត្ថំ អាភុជិត្វា ទក្ខិណេន ហត្ថេន តិក្ខត្តុំ អប្ផោដេត្វា “ជិតំ មេ, ជិតំ មេ”តិ តយោ វារេ នទិ។

តស្មិញ្ច សមយេ ពន្ធុមរាជា ធម្មាសនស្ស បច្ឆតោ អន្តោសាណិយំ និសិន្នោ ធម្មំ សុណាតិ។ រញ្ញោ ច នាម “ជិតំ មេ”តិ សទ្ទោ អមនាបោ ហោតិ ។ សោ បុរិសំ បេសេសិ – “គច្ឆ, ឯតំ បុច្ឆ កឹ វទសី”តិ។ សោ តេន គន្ត្វា បុច្ឆិតោ “អវសេសា ហត្ថិយានាទីនិ អារុយ្ហ អសិចម្មាទីនិ គហេត្វា បរសេនំ ជិនន្តិ, ន តំ អច្ឆរិយំ។ អហំ បន បច្ឆតោ អាគច្ឆន្តស្ស កូដគោណស្ស មុគ្គរេន សីសំ ភិន្ទិត្វា តំ បលាបេន្តោ វិយ មច្ឆេរចិត្តំ មទ្ទិត្វា បារុតវត្ថំ ទសពលស្ស អទាសឹ, តំ មេ មច្ឆរិយំ ជិត”ន្តិ អាហ។ សោ បុរិសោ អាគន្ត្វា តំ បវត្តឹ រញ្ញោ អារោចេសិ។ រាជា អាហ – “អម្ហេ, ភណេ, ទសពលស្ស អនុរូបំ ន ជានិម្ហ, ព្រាហ្មណោ ជានី”តិ វត្ថយុគំ បេសេសិ។ តំ ទិស្វា ព្រាហ្មណោ ចិន្តេសិ – “អយំ មយ្ហំ តុណ្ហីនិសិន្នស្ស បឋមំ កិញ្ចិ អទត្វា សត្ថុ គុណេ កថេន្តស្ស អទាសិ។ សត្ថុ គុណេ បដិច្ច ឧប្បន្នេន បន មយ្ហំ កោ អត្ថោ”តិ តម្បិ វត្ថយុគំ ទសពលស្សេវ អទាសិ។ រាជាបិ “កឹ ព្រាហ្មណេន កត”ន្តិ បុច្ឆិត្វា “តម្បិ តេន វត្ថយុគំ តថាគតស្សេវ ទិន្ន”ន្តិ សុត្វា អញ្ញានិបិ ទ្វេ វត្ថយុគានិ បេសេសិ, សោ តានិបិ អទាសិ។ រាជា អញ្ញានិបិ ចត្តារីតិ ឯវំ យាវ ទ្វត្តឹសវត្ថយុគានិ បេសេសិ។ អថ ព្រាហ្មណោ “ឥទំ វឌ្ឍេត្វា វឌ្ឍេត្វា គហណំ វិយ ហោតី”តិ អត្តនោ អត្ថាយ ឯកំ, ព្រាហ្មណិយា ឯកន្តិ ទ្វេ វត្ថយុគានិ គហេត្វា តឹសយុគានិ តថាគតស្សេវ អទាសិ។ តតោ បដ្ឋាយ ច សោ សត្ថុ វិស្សាសិកោ ជាតោ។

អថ នំ រាជា ឯកទិវសំ សីតសមយេ សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុណន្តំ ទិស្វា សតសហស្សគ្ឃនកំ អត្តនា បារុតរត្តកម្ពលំ ទត្វា អាហ – “ឥតោ បដ្ឋាយ ឥមំ បារុបិត្វា ធម្មំ សុណាហី”តិ។ សោ “កឹ មេ ឥមិនា កម្ពលេន ឥមស្មឹ បូតិកាយេ ឧបនីតេនា”តិ ចិន្តេត្វា អន្តោគន្ធកុដិយំ តថាគតស្ស មញ្ចស្ស ឧបរិ វិតានំ កត្វា អគមាសិ។ អថេកទិវសំ រាជា បាតោវ វិហារំ គន្ត្វា អន្តោគន្ធកុដិយំ សត្ថុ សន្តិកេ និសីទិ។ តស្មិញ្ច សមយេ ឆព្ពណ្ណា ពុទ្ធរស្មិយោ កម្ពលេ បដិហញ្ញន្តិ, កម្ពលោ អតិវិយ វិរោចតិ។ រាជា ឧល្លោកេន្តោ សញ្ជានិត្វា អាហ – “អម្ហាកំ, ភន្តេ, ឯស កម្ពលោ, អម្ហេហិ ឯកសាដកព្រាហ្មណស្ស ទិន្នោ”តិ។ “តុម្ហេហិ, មហារាជ, ព្រាហ្មណោ បូជិតោ, ព្រាហ្មណេន មយំ បូជិតា”តិ។ រាជា “ព្រាហ្មណោ យុត្តំ អញ្ញាសិ, ន មយ”ន្តិ បសីទិត្វា យំ មនុស្សានំ ឧបការភូតំ, តំ សព្ពំ អដ្ឋដ្ឋកំ កត្វា សព្ពដ្ឋកំ នាម ទានំ ទត្វា បុរោហិតដ្ឋានេ ឋបេសិ។ សោបិ “អដ្ឋដ្ឋកំ នាល ចតុសដ្ឋិ ហោតី”តិ ចតុសដ្ឋិ សលាកភត្តានិ ឧបនិពន្ធាបេត្វា យាវជីវំ ទានំ ទត្វា សីលំ រក្ខិត្វា តតោ ចុតោ សគ្គេ និព្ពត្តិ។

បុន តតោ ចុតោ ឥមស្មឹ កប្បេ កោណាគមនស្ស ច ភគវតោ កស្សបទសពលស្ស ចាតិ ទ្វិន្នំ ពុទ្ធានំ អន្តរេ ពារាណសិយំ កុដុម្ពិយឃរេ និព្ពត្តោ។ សោ វុទ្ធិមន្វាយ ឃរាវាសំ វសន្តោ ឯកទិវសំ អរញ្ញេ ជង្ឃវិហារំ ចរតិ។ តស្មិញ្ច សមយេ បច្ចេកពុទ្ធោ នទីតីរេ ចីវរកម្មំ ករោន្តោ អនុវាតេ អប្បហោន្តេ សង្ឃរិត្វា ឋបេតុំ អារទ្ធោ។ សោ ទិស្វា “កស្មា, ភន្តេ, សង្ឃរិត្វា ឋបេថា”តិ អាហ។ “អនុវាតោ នប្បហោតី”តិ។ “ឥមិនា, ភន្តេ, ករោថា”តិ ឧត្តរសាដកំ ទត្វា “និព្ពត្តនិព្ពត្តដ្ឋានេ មេ កេនចិ បរិហានិ មា ហោតូ”តិ បត្ថនំ បដ្ឋបេសិ។

ឃរេបិស្ស ភគិនិយា សទ្ធឹ ភរិយាយ កលហំ ករោន្តិយា បច្ចេកពុទ្ធោ បិណ្ឌាយ បាវិសិ។ អថស្ស ភគិនី បច្ចេកពុទ្ធស្ស បិណ្ឌបាតំ ទត្វា តស្ស ភរិយំ សន្ធាយ “ឯវរូបំ ពាលំ យោជនសតេន បរិវជ្ជេយ្យ”ន្តិ បត្ថនំ បដ្ឋបេសិ។ សា គេហង្គណេ ឋិតា សុត្វា “ឥមាយ ទិន្នភត្តំ មា ឯស ភុញ្ជតូ”តិ បត្តំ គហេត្វា បិណ្ឌបាតំ ឆឌ្ឌេត្វា កលលស្ស បូរេត្វា អទាសិ។ ឥតរា ទិស្វា “ពាលេ, ត្វំ មំ តាវ អក្កោស វា បហរ វា, ឯវរូបស្ស បន ទ្វេ អសង្ខ្យេយ្យានិ បូរិតបារមិស្ស បត្តតោ ភត្តំ ឆឌ្ឌេត្វា កលលំ ទាតុំ ន យុត្ត”ន្តិ អាហ។ អថស្ស ភរិយាយ បដិសង្ខានំ ឧប្បជ្ជិ។ សា “តិដ្ឋថ, ភន្តេ”តិ កលលំ ឆឌ្ឌេត្វា បត្តំ ធោវិត្វា គន្ធចុណ្ណេន ។ ឧព្ពដ្ដេត្វា បណីតភត្តស្ស ចតុមធុរស្ស ច បូរេត្វា ឧបរិ អាសិត្តេន បទុមគព្ភវណ្ណេន សប្បិនា វិជ្ជោតមានំ បច្ចេកពុទ្ធស្ស ហត្ថេ

បបេត្វា “យថា អយំ បិណ្ឌបាតោ ឱភាសជាតោ, ឯវំ ឱភាសជាតំ មេ សរីរំ ហោតូ”តិ បត្ថនំ បដ្ឋបេសិ។ បច្ចេកពុទ្ធោ អនុមោទិត្វា អាកាសំ បក្ខន្ទិ។

តេបិ ជាយម្បតិកា យាវតាយុកំ កុសលំ កត្វា សគ្គេ និព្ពត្តិត្វា បុន តតោ ចវិត្វា ឧបាសកោ កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធកាលេ ពារាណសិយំ អសីតិកោដិវិភវស្ស សេដ្ឋិនោ បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, ឥតរាបិ តាទិសស្សេវ សេដ្ឋិនោ ធីតា ហុត្វា និព្ពត្តិ។ តស្ស វុឌ្ឍិប្បត្តស្ស តមេវ សេដ្ឋិធីតរំ អានយឹសុ។ តស្សា បុព្ពេ អនិដ្ឋវិបាកស្ស បាបកម្មស្ស អានុភាវេន បតិកុលំ បវិដ្ឋមត្តាយ ឧម្មារព្ភន្តរេ សកលសរីរំ ឧគ្ឃាដិតវច្ចកុដិ វិយ ទុគ្គន្ធំ ជាតំ។ សេដ្ឋិកុមារោ “កស្សាយំ គន្ធោ”តិ បុច្ឆិត្វា, “សេដ្ឋិកញ្ញាយា”តិ សុត្វា, “នីហរថ, នីហរថា”តិ អាភតនិយាមេនេវ កុលឃរំ បេសេសិ។ សា ឯតេនេវ នីហារេន សត្តសុ ឋានេសុ បដិនិវត្តិតា។

តេន ច សមយេន កស្សបទសពលោ បរិនិព្ពាយិ។ តស្ស ឃនកោដ្ឋិមាហិ សតសហស្សគ្ឃនិកាហិ រត្តសុវណ្ណិដ្ឋកាហិ យោជនុព្ពេធំ ចេតិយំ អារភឹសុ។ តស្មឹ ចេតិយេ ករិយមានេ សា សេដ្ឋិធីតា ចិន្តេសិ – “អហំ សត្តសុ ឋានេសុ បដិនិវត្តិតា, កឹ មេ ជីវិតេនា”តិ អត្តនោ អាភរណភណ្ឌំ ភញ្ជាបេត្វា សុវណ្ណិដ្ឋកំ ការេសិ រតនាយតំ វិទត្ថិវិត្ថិន្នំ ចតុរង្គុលុព្ពេធំ។ តតោ ហរិតាលមនោសិលាបិណ្ឌំ គហេត្វា អដ្ឋ ឧប្បលហត្ថកេ អាទាយ ចេតិយករណដ្ឋានំ គតា។ តស្មិញ្ច ខណេ ឯកា ឥដ្ឋកាបន្តិ បរិក្ខិបិត្វា អាគច្ឆមានា ឃដនិដ្ឋកាយ ឩនា ហោតិ, សេដ្ឋិធីតា វឌ្ឍកឹ អាហ – “ឥមំ ឥដ្ឋកំ ឯត្ថ ឋបេថា”តិ។ “អម្ម, ភទ្ទកេ កាលេ អាគតាសិ, សយមេវ ឋបេហី”តិ។ សា អារុយ្ហ តេលេន ហរិតាលមនោសិលាបិណ្ឌំ យោជេត្វា តេន ពន្ធនេន ឥដ្ឋកំ បតិដ្ឋបេត្វា ឧបរិ អដ្ឋហិ ឧប្បលហត្ថកេហិ បូជំ កត្វា វន្ទិត្វា “និព្ពត្តនិព្ពត្តដ្ឋានេ មេ កាយតោ ចន្ទនគន្ធោ វាយតុ, មុខតោ ឧប្បលគន្ធោ”តិ បត្ថនំ កត្វា ចេតិយំ វន្ទិត្វា បទក្ខិណំ កត្វា អគមាសិ។

អថ តស្មិំយេវ ខណេ យស្ស សេដ្ឋិបុត្តស្ស បឋមំ គេហំ នីតា, តស្ស តំ អារព្ភ សតិ ឧទបាទិ។ នគរេបិ នក្ខត្តំ សង្ឃុដ្ឋំ ហោតិ។ សោ ឧបដ្ឋាកេ អាហ – “តទា ឥធ អានីតា សេដ្ឋិធីតា អត្ថិ, កហំ សា”តិ? “កុលគេហេ សាមី”តិ។ “អានេថ នំ, នក្ខត្តំ កីឡិស្សាមា”តិ។ តេ គន្ត្វា តំ វន្ទិត្វា ឋិតា “កឹ, តាតា, អាគតត្ថា”តិ តាយ បុដ្ឋា តំ បវត្តឹ អាចិក្ខឹសុ។ “តាតា, មយា អាភរណភណ្ឌេន ចេតិយំ បូជិតំ, អាភរណំ មេ នត្ថី”តិ ។ តេ គន្ត្វា សេដ្ឋិបុត្តស្ស អារោចេសុំ។ អានេថ នំ, បិឡន្ធនំ លភិស្សតីតិ។ តេ អានយឹសុ។ តស្សា សហ ឃរបវេសនេន សកលគេហំ ចន្ទនគន្ធោ ចេវ នីលុប្បលគន្ធោ ច វាយិ។ សេដ្ឋិបុត្តោ តំ បុច្ឆិ – “បឋមំ តវ សរីរតោ ទុគ្គន្ធោ វាយិ, ឥទានិ បន តេ សរីរតោ ចន្ទនគន្ធោ, មុខតោ ឧប្បលគន្ធោ វាយតិ។ កឹ ឯត”ន្តិ? សា អាទិតោ បដ្ឋាយ អត្តនា កតកម្មំ អារោចេសិ។ សេដ្ឋិបុត្តោ “និយ្យានិកំ វត ពុទ្ធសាសន”ន្តិ បសីទិត្វា យោជនិកំ សុវណ្ណចេតិយំ កម្ពលកញ្ចុកេន បរិក្ខិបិត្វា តត្ថ តត្ថ រថចក្កប្បមាណេហិ សុវណ្ណបទុមេហិ អលង្ករិ។ តេសំ ទ្វាទសហត្ថា ឱលម្ពកា ហោន្តិ។

សោ តត្ថ យាវតាយុកំ ឋត្វា សគ្គេ និព្ពត្តិត្វា តតោ ចុតោ ពារាណសិតោ យោជនមត្តេ ឋានេ អញ្ញតរស្មឹ អមច្ចកុលេ និព្ពត្តិ, សេដ្ឋិកញ្ញាបិ ទេវលោកតោ ចវិត្វា រាជកុលេ ជេដ្ឋធីតា ហុត្វា និព្ពត្តិ។ តេសុ វយប្បត្តេសុ កុមារស្ស វសនគាមេ នក្ខត្តំ សង្ឃុដ្ឋំ។ សោ មាតរំ អាហ – “សាដកំ មេ, អម្ម, ទេហិ, នក្ខត្តំ កីឡិស្សាមី”តិ ។ សា ធោតវត្ថំ នីហរិត្វា អទាសិ។ “អម្ម, ថូលំ ឥទ”ន្តិ អាហ។ សា អញ្ញំ នីហរិត្វា អទាសិ, តម្បិ បដិក្ខិបិ។ អថ នំ មាតា អាហ – “តាត, យាទិសេ គេហេ មយំ ជាតា, នត្ថិ នោ ឥតោ សុខុមតរស្ស បដិលាភាយ បុញ្ញ”ន្តិ។ “តេន ហិ លភនដ្ឋានំ គច្ឆាមិ អម្មា”តិ។ “បុត្ត, អហំ អជ្ជេវ តុយ្ហំ ពារាណសិនគរេ រជ្ជបដិលាភម្បិ ឥច្ឆាមី”តិ។ សោ មាតរំ វន្ទិត្វា អាហ – “គច្ឆាមិ, អម្មា”តិ។ “គច្ឆ, តាតា”តិ។ ឯវំ កិរស្សា ចិត្តំ អហោសិ – “កហំ គមិស្សតិ? ឥធ វា ឯត្ថ វា គេហេ និសីទិស្សតី”តិ។ សោ បន បុញ្ញនិយាមេន និក្ខមិត្វា ពារាណសី គន្ត្វា ឧយ្យានេ មង្គលសិលាបដ្ដេ សសីសំ បារុបិត្វា និបជ្ជិ។ សោ ច ពារាណសិរញ្ញោ កាលង្កតស្ស សត្តមោ ទិវសោ ហោតិ។

អមច្ចា រញ្ញោ សរីរកិច្ចំ កត្វា រាជង្គណេ និសីទិត្វា មន្តយឹសុ – “រញ្ញោ ឯកា ធីតាវ អត្ថិ, បុត្តោ នត្ថិ, អរាជកំ រជ្ជំ នស្សតិ, កោ រាជា ហោតី”តិ? “ត្វំ ហោហិ, ត្វំ ហោហី”តិ អាហំសុ។ បុរោហិតោ អាហ – “ពហុំ ឱលោកេតុំ ន វដ្ដតិ, ផុស្សរថំ វិស្សជ្ជេមា”តិ។ តេ កុមុទវណ្ណេ ចត្តារោ សិន្ធវេ យោជេត្វា បញ្ចវិធំ រាជកកុធភណ្ឌំ សេតច្ឆត្តញ្ច រថស្មឹយេវ ឋបេត្វា រថំ វិស្សជ្ជេត្វា បច្ឆតោ តូរិយានិ បគ្គណ្ហាបេសុំ។ រថោ បាចីនទ្វារេន និក្ខមិត្វា ឧយ្យានាភិមុខោ អហោសិ។ “បរិចយេន ឧយ្យានាភិមុខោ គច្ឆតិ, និវត្តេមា”តិ កេចិ អាហំសុ។ បុរោហិតោ “មា និវត្តយិត្ថា”តិ អាហ។ រថោ កុមារំ បទក្ខិណំ កត្វា អារោហនសជ្ជោ ហុត្វា អដ្ឋាសិ, បុរោហិតោ បារុបនកណ្ណំ អបនេត្វា បាទតលានិ ឱលោកេន្តោ, “តិដ្ឋតុ អយំ ទីបោ, ទ្វិសហស្សទីបបរិវារេសុ ចតូសុ មហាទីបេសុ ឯស រជ្ជំ ការេតុំ យុត្តោ”តិ វត្វា “បុនបិ តូរិយានិ បគ្គណ្ហថ, បុនបិ បគ្គណ្ហថា”តិ តិក្ខត្តុំ តូរិយានិ បគ្គណ្ហាបេសិ។

អថ កុមារោ មុខំ វិវរិត្វា ឱលោកេត្វា, “កេន កម្មេន អាគតត្ថា”តិ អាហ។ “ទេវ, តុម្ហាកំ រជ្ជំ
បាបុណាតី”តិ។ “រាជា កហ”ន្តិ? “ទេវត្តំ គតោ, សាមី”តិ។ “កតិ ទិវសា អតិក្កន្តា”តិ? “អជ្ជ សត្តមោ
ទិវសោ”តិ។ “បុត្តោ វា ធីតា វា នត្ថី”តិ? “ធីតា អត្ថិ ទេវ, បុត្តោ នត្ថី”តិ។ “ករិស្សាមិ រជ្ជ”ន្តិ។ តេ តាវទេវ
អភិសេកមណ្ឌបំ ការេត្វា រាជធីតរំ សព្ពាលង្ការេហិ អលង្ករិត្វា, ឧយ្យានំ អានេត្វា កុមារស្ស អភិសេកំ អកំសុ។
អថស្ស កតាភិសេកស្ស សតសហស្សគ្ឃនកំ វត្ថំ ឧបហរឹសុ។ សោ “កិមិទំ, តាតា”តិ អាហ។ “និវាសនវត្ថំ
ទេវា”តិ។ “ននុ, តាតា, ថូល”ន្តិ? “មនុស្សានំ បរិភោគវត្ថេសុ ឥតោ សុខុមតរំ នត្ថិ, ទេវា”តិ។ “តុម្ហាកំ រាជា
ឯវរូបំ និវាសេសី”តិ? “អាម, ទេវា”តិ។ “ន មញ្ញេ បុញ្ញវា តុម្ហាកំ រាជា, សុវណ្ណភិង្គារំ អាហរថ, លភិស្សាម វត្ថ”ន្តិ។
សុវណ្ណភិង្គារំ អាហរឹសុ។ សោ ឧដ្ឋាយ ហត្ថេ ធោវិត្វា មុខំ វិក្ខាលេត្វា ហត្ថេន ឧទកំ អាទាយ បុរត្ថិមទិសាយំ
អព្ភុក្កិរិ។ តាវទេវ ឃនបថវិំ ភិន្ទិត្វា អដ្ឋ កប្បរុក្ខា ឧដ្ឋហឹសុ។ បុន ឧទកំ គហេត្វា ទក្ខិណាយំ បច្ឆិមាយំ ឧត្តរា
យន្តិ ឯវំ ចតូសុ ទិសាសុ អព្ភុក្កិរិ។ សព្ពទិសាសុ អដ្ឋដ្ឋកំ កត្វា ទ្វត្តឹស កប្បរុក្ខា ឧដ្ឋហឹសុ។ សោ ឯកំ ទិព្ពទុស្សំ
និវាសេត្វា ឯកំ បារុបិត្វា “នន្ទរញ្ញោ វិជិតេ សុត្តកន្តិកា ឥត្ថិយោ មា សុត្តំ កន្តឹសូតិ ឯវំ ភេរិំ ចរាបេថា”តិ វត្វា
ឆត្តំ ឧស្សាបេត្វា អលង្កតបដិយត្តោ ហត្ថិក្ខន្ធវរគតោ នគរំ បវិសិត្វា បាសាទំ អារុយ្ហ មហាសម្បត្តិំ អនុភវិ។

ឯវំ កាលេ គច្ឆន្តេ ឯកទិវសំ ទេវី រញ្ញោ មហាសម្បត្តិំ ទិស្វា, “អហោ តបស្សី”តិ ការុញ្ញាការំ ទស្សេតិ។
“កិមិទំ, ទេវី”តិ ច បុដ្ឋា “អតិមហតី តេ, ទេវ, សម្បត្តិ។ អតីតេ ពុទ្ធានំ សទ្ទហិត្វា កល្យាណំ អកត្ថ, ឥទានិ
អនាគតស្ស បច្ចយំ កុសលំ ន ករោថា”តិ អាហ។ “កស្ស ទស្សាម, សីលវន្តោ នត្ថី”តិ? “អសុញ្ញោ, ទេវ,
ជម្ពុទីបោ អរហន្តេហិ, តុម្ហេ ទានមេវ សជ្ជេថ, អហំ អរហន្តេ លច្ឆាមី”តិ អាហ។ រាជា បុនទិវសេ បាចីនទ្វារេ
ទានំ សជ្ជាបេសិ។ ទេវី បាតោវ ឧបោសថង្គានិ អធិដ្ឋាយ ឧបរិបាសាទេ បុរត្ថាភិមុខា ឧរេន និបជ្ជិត្វា “សចេ
ឯតិស្សំ ទិសាយំ អរហន្តោ អត្ថិ, ស្វេវ អាគន្ត្វា អម្ហាកំ ភិក្ខំ គណ្ហន្តូ”តិ អាហ។ តស្សំ ទិសាយំ អរហន្តោ នាហេសុំ,
តំ សក្ការំ កបណយាចកានំ អទំសុ។ បុនទិវសេ ទក្ខិណទ្វារេ ទានំ សជ្ជេត្វា តថេវ អកាសិ, បុនទិវសេ បច្ឆិម
ទ្វារេ។ ឧត្តរទ្វារេ សជ្ជិតទិវសេ បន ទេវិយា តថេវ និមន្តេន្តិយា ហិមវន្តេ វសន្តានំ បទុមវតិយា បុត្តានំ
បញ្ចសតានំ បច្ចេកពុទ្ធានំ ជេដ្ឋកោ មហាបទុមបច្ចេកពុទ្ធោ ភាតិកេ អាមន្តេសិ, “មារិសា, នន្ទរាជា, តុម្ហេ
និមន្តេតិ, អធិវាសេថ តស្សា”តិ។ តេ អធិវាសេត្វា បុនទិវសេ អនោតត្តទហេ មុខំ ធោវិត្វា, អាកាសេន
អាគន្ត្វា ឧត្តរទ្វារេ ឱតរឹសុ។ មនុស្សា ទិស្វា គន្ត្វា “បញ្ចសតា, ទេវ, បច្ចេកពុទ្ធា អាគតា”តិ រញ្ញោ អារោចេសុំ។
រាជា សទ្ធិំ ទេវិយា គន្ត្វា, វន្ទិត្វា, បត្តំ គហេត្វា បច្ចេកពុទ្ធេ បាសាទំ អារោបេត្វា, តត្រ នេសំ ទានំ ទត្វា, ភត្ត
កិច្ចាវសានេ រាជា សង្ឃត្ថេរស្ស, ទេវី, សង្ឃនវកស្ស បាទមូលេ និបជ្ជិត្វា “អយ្យា បច្ចយេហិ ន កិលមិស្សន្តិ, មយំ
បុញ្ញេន ន ហាយិស្សាម។ អម្ហាកំ យាវជីវំ ឥធ និវាសាយ បដិញ្ញំ ទេថា”តិ បដិញ្ញំ ការេត្វា ឧយ្យានេ បញ្ច
បណ្ណសាលាសតានិ បញ្ចចង្កមនសតានីតិ សព្ពាការេន និវាសនដ្ឋានានិ សម្បាទេត្វា តត្ថ វសាបេសុំ។

ឯវំ កាលេ គច្ឆន្តេ រញ្ញោ បច្ចន្តោ កុបិតោ។ សោ “អហំ បច្ចន្តំ វូបសមេតុំ គច្ឆាមិ, ត្វំ បច្ចេកពុទ្ធេសុ មា ប
មជ្ជី”តិ ទេវិំ ឱវទិត្វា គតោ។ តស្មិំ អនាគតេយេវ បច្ចេកពុទ្ធានំ អាយុសង្ខារា ខីណា។ មហាបទុមបច្ចេកពុទ្ធោ
តិយាមរត្តិំ ឈានកីឡំ កីឡិត្វា អរុណុគ្គមនេ អាលម្ពនផលកំ អាលម្ពិត្វា ឋិតកោវ អនុបាទិសេសាយ និព្ពាន
ធាតុយា បរិនិព្ពាយិ។ ឯតេនុបាយេន សេសាបីតិ សព្ពេវ បរិនិព្ពុតា។ បុនទិវសេ ទេវី បច្ចេកពុទ្ធានំ និសីទន
ដ្ឋានំ ហរិតូបលិត្តំ ការេត្វា បុប្ផានិ វិកិរិត្វា, ធូបំ ទត្វា តេសំ អាគមនំ ឱលោកយន្តី និសិន្នា អាគមនំ
អបស្សន្តី បុរិសំ បេសេសិ – “គច្ឆ, តាត, ជានាហិ, កិំ អយ្យានំ កិញ្ចិ អផាសុក”ន្តិ? សោ គន្ត្វា មហាបទុមស្ស
បណ្ណសាលាយ ទ្វារំ វិវរិត្វា តត្ថ អបស្សន្តោ ចង្កមនំ គន្ត្វា អាលម្ពនផលកំ និស្សាយ ឋិតំ ទិស្វា វន្ទិត្វា “កាលោ,
ភន្តេ”តិ អាហ។ “បរិនិព្ពុតសរីរំ កិំ កថេស្សតិ? សោ និទ្ទាយតិ មញ្ញេ”តិ គន្ត្វា បិដ្ឋិបាទេ ហត្ថេន បរាមសិត្វា
បាទានំ សីតលតាយ ចេវ ថទ្ធតាយ ច បរិនិព្ពុតភាវំ ញត្វា, ទុតិយស្ស សន្តិកំ អគមាសិ។ ឯវំ តតិយស្សាតិ
សព្ពេសំ បរិនិព្ពុតភាវំ ញត្វា រាជកុលំ គតោ។ “កហំ, តាត, បច្ចេកពុទ្ធា”តិ បុដ្ឋោ “បរិនិព្ពុតា, ទេវី”តិ អាហ។
ទេវី កន្ទន្តី រោទន្តី និក្ខមិត្វា នាគរេហិ សទ្ធិំ តត្ថ គន្ត្វា សាធុកីឡិតំ ការេត្វា បច្ចេកពុទ្ធានំ សរីរកិច្ចំ ការេត្វា
ធាតុយោ គហេត្វា ចេតិយំ បតិដ្ឋាបេសិ។

រាជា បច្ចន្តំ វូបសមេត្វា អាគតោ បច្ចុគ្គមនំ អាគតំ ទេវិំ បុច្ឆិ – “កិំ, ភទ្ទេ, បច្ចេកពុទ្ធេសុ នប្បមជ្ជិ, និ
រោគា អយ្យា”តិ? “បរិនិព្ពុតា ទេវា”តិ។ រាជា ចិន្តេតិ “ឯវរូបានម្បិ បណ្ឌិតានំ មរណំ ឧប្បជ្ជតិ, អម្ហាកំ កុតោ
មោក្ខោ”តិ។ សោ នគរំ អគន្ត្វា, ឧយ្យានមេវ បវិសិត្វា ជេដ្ឋបុត្តំ បក្កោសាបេត្វា, តស្ស រជ្ជំ និយ្យាតេត្វា, សយំ
សមណបព្ពជ្ជំ បព្ពជិ។ ទេវីបិ “ឥមស្មិំ បព្ពជិតេ អហំ កិំ ករិស្សាមី”តិ តត្ថេវ ឧយ្យានេ បព្ពជិត្វា ទ្វេបិ ឈានំ
ភាវេត្វា តតោ ចុតា ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តិំសុ។

តេសុ តត្ថេវ វសន្តេសុ អម្ហាកំ សត្ថា លោកេ ឧប្បជ្ជិត្វា បវត្តិតវរធម្មចក្កោ អនុបុព្ពេន រាជគហំ បាវិសិ។
សត្ថរិ តត្ថ បដិវសន្តេ អយំ បិប្ផលិមាណវោ មគធរដ្ឋេ មហាតិត្ថព្រាហ្មណគាមេ កបិលព្រាហ្មណស្ស អគ្គ

មហេសិយា កុច្ឆិម្ហិ និព្ពត្តោ។ អយំ ភទ្ទា កាបិលានី មទ្ទរដ្ឋេ សាគលនគរេ កោសិយគោត្តព្រាហ្មណស្ស អគ្គមហេសិយា កុច្ឆិស្មឹ និព្ពត្តា។ តេសំ អនុក្កមេន វឌ្ឍមានានំ បិប្ផលិមាណវស្ស វីសតិមេ, ភទ្ទាយ សោឡសមេ វស្សេ សម្បត្តេ មាតាបិតរោ បុត្តំ ឱលោកេត្វា “តាត, ត្វំ វយប្បត្តោ, កុលវំសោ នាម បតិដ្ឋបេតព្ពោ”តិ អតិវិយ និប្បីឡយឹសុ។ មាណវោ អាហ “មយ្ហំ សោតបថេ ឯវរូបំ កថំ មា កថេថ។ អហំ យាវ តុម្ហេ ធរថ, តាវ បដិជគ្គិស្សាមិ, តុម្ហាកំ អច្ចយេន និក្ខមិត្វា បព្ពជិស្សាមី”តិ។ តេ កតិបាហំ អតិក្កមិត្វា បុន កថយឹសុ។ សោបិ តថេវ បដិក្ខិបិ។ តតោ បដ្ឋាយ និរន្តរំ កថេតិយេវ។

មាណវោ “មម មាតរំ សញ្ញាបេស្សាមី”តិ រត្តសុវណ្ណស្ស និក្ខសហស្សំ ទត្វា សព្ពកាមេហិ សន្តប្បេត្វា សុវណ្ណការេហិ ឯកំ ឥត្ថិរូបំ ការាបេត្វា តស្ស មជ្ជនឃដ្ដនាទិកម្មបរិយោសានេ តំ រត្តវត្ថំ និវាសាបេត្វា វណ្ណសម្បន្នេហិ បុប្ផេហិ ចេវ នានាអលង្ការេហិ ច អលង្ការាបេត្វា មាតរំ បក្កោសាបេត្វា អាហ “អម្ម, ឯវរូបំ អារម្មណំ លភន្តោ គេហេ វសិស្សាមិ អលភន្តោ ន វសិស្សាមី”តិ។ បណ្ឌិតា ព្រាហ្មណី ចិន្តេសិ – “មយ្ហំ បុត្តោ បុញ្ញវា ទិន្នទានោ កតាភិនីហារោ, បុញ្ញំ ករោន្តោ ន ឯកកោវ អកាសិ, អទ្ធា ឯតេន សហកតបុញ្ញា សុវណ្ណរូបបដិភាគាវ ភវិស្សតី”តិ អដ្ឋ ព្រាហ្មណេ បក្កោសាបេត្វា សព្ពកាមេហិ សន្តប្បេត្វា សុវណ្ណរូបកំ រថំ អារោបេត្វា “គច្ឆថ, តាតា, យត្ថ អម្ហាកំ ជាតិគោត្តភោគេហិ សមានេ កុលេ ឯវរូបំ ទារិកំ បស្សថ, ឥមមេវ សុវណ្ណរូបកំ បណ្ណាការំ កត្វា ឯថា”តិ ឧយ្យោជេសិ។

តេ “អម្ហាកំ នាម ឯតំ កម្ម”ន្តិ និក្ខមិត្វា “កត្ថ គមិស្សាមា”តិ ចិន្តេត្វា “មទ្ទរដ្ឋំ នាម ឥត្ថាករោ, មទ្ទរដ្ឋំ គមិស្សាមា”តិ មទ្ទរដ្ឋេ សាគលនគរំ អគមំសុ។ តត្ថ តំ សុវណ្ណរូបកំ ន្ហានតិត្ថេ ឋបេត្វា ឯកមន្តេ និសីទឹសុ។ អថ ភទ្ទាយ ធាតី ភទ្ទំ ន្ហាបេត្វា, អលង្ករិត្វា, សិរិគព្ភេ និសីទាបេត្វា សយំ ន្ហាយិតុំ ឧទកតិត្ថំ គតា តត្ថ តំ សុវណ្ណរូបកំ ទិស្វា “កិស្សាយំ អវិនីតា ឥធាគន្ត្វា ឋិតា”តិ បិដ្ឋិបស្សេ បហរិត្វា “សុវណ្ណរូបក”ន្តិ ញត្វា “អយ្យធីតា មេ”តិ សញ្ញំ ឧប្បាទេសិ, “អយំ បន មេ អយ្យធីតាយ និវាសនបដិគ្គាហិកាយាបិ អសទិសា”តិ អាហ។ អថ នំ តេ មនុស្សា បរិវារេត្វា “ឯវរូបា តេ សាមិធីតា”តិ បុច្ឆឹសុ។ “កឹ ឯសា, ឥមាយ សុវណ្ណបដិមាយ សតគុណេន សហស្សគុណេន មយ្ហំ អយ្យធីតា អភិរូបតរា, ទ្វាទសហត្ថេ គព្ភេ និសិន្នាយ បទីបកិច្ចំ នត្ថិ, សរីរោភាសេនេវ តមំ វិធមតី”តិ។ “តេន ហិ អាគច្ឆា”តិ តំ ខុជ្ជំ គហេត្វា សុវណ្ណរូបកំ រថេ អារោបេត្វា កោសិយគោត្តស្ស ព្រាហ្មណស្ស ឃរទ្វារេ ឋត្វា អាគមនំ និវេទយឹសុ។

ព្រាហ្មណោ បដិសន្ថារំ កត្វា “កុតោ អាគតត្ថា”តិ បុច្ឆិ។ “មគធរដ្ឋេ មហាតិត្ថគាមេ កបិលព្រាហ្មណស្ស ឃរតោ”តិ។ “កឹ ការណា អាគតា”តិ? “ឥមិនា នាម ការណេនា”តិ។ “កល្យាណំ, តាតា, សមជាតិគោត្តវិភវោ អម្ហាកំ ព្រាហ្មណោ, ទស្សាមិ ទារិក”ន្តិ បណ្ណាការំ គណ្ហិ។ តេ កបិលព្រាហ្មណស្ស សាសនំ បហិណឹសុ “លទ្ធា ទារិកា , កត្តព្ពំ ករោថា”តិ។ តំ សាសនំ សុត្វា បិប្ផលិមាណវស្ស អារោចយឹសុ “លទ្ធា កិរ ទារិកា”តិ។ មាណវោ “អហំ ‘ន លភិស្សន្តី’តិ ចិន្តេសឹ, ឥមេ ‘លទ្ធា’តិ វទន្តិ, អនត្ថិកោ ហុត្វា បណ្ណំ បេសេស្សាមី”តិ រហោគតោ បណ្ណំ លិខិ “ភទ្ទា, អត្តនោ ជាតិគោត្តភោគានុរូបំ ឃរាវាសំ លភតុ, អហំ និក្ខមិត្វា បព្ពជិស្សាមិ, មា បច្ឆា វិប្បដិសារិនី អហោសី”តិ។ ភទ្ទាបិ “អសុកស្ស កិរ មំ ទាតុកាមោ”តិ សុត្វា “បណ្ណំ បេសេស្សាមី”តិ រហោគតា បណ្ណំ លិខិ “អយ្យបុត្តោ អត្តនោ ជាតិគោត្តភោគានុរូបំ ឃរាវាសំ លភតុ, អហំ បព្ពជិស្សាមិ, មា បច្ឆា វិប្បដិសារី អហោសី”តិ។ ទ្វេបិ បណ្ណានិ អន្តរាមគ្គេ សមាគច្ឆឹសុ។ “ឥទំ កស្ស បណ្ណ”ន្តិ? “បិប្ផលិមាណវេន ភទ្ទាយ បហិត”ន្តិ។ “ឥទំ កស្សា”តិ? “ភទ្ទាយ បិប្ផលិមាណវស្ស បហិត”ន្តិ ច វុត្តេ តេ ទ្វេបិ វាចេត្វា “បស្សថ ទារកានំ កម្ម”ន្តិ ផាលេត្វា អរញ្ញេ ឆឌ្ឌេត្វា អញ្ញំ តំសមានំ បណ្ណំ លិខិត្វា ឥតោ ឯត្តោ ច បេសេសុំ។ ឥតិ កុមារស្ស កុមារិកាយ ច សទិសំ បណ្ណំ លោកស្សាទរហិតមេវាតិ អនិច្ឆមានានំយេវ ទ្វិន្នំ សមាគមោ អហោសិ។

តំ ទិវសំយេវ បិប្ផលិមាណវោ ឯកំ បុប្ផទាមំ គន្ថាបេសិ ភទ្ទាបិ។ តានិ សយនមជ្ឈេ ឋបេសុំ ភុត្តសាយមាសា ឧភោបិ “សយនំ អារុហិស្សាមា”តិ មាណវោ ទក្ខិណបស្សេន សយនំ អារុហិ។ ភទ្ទា វាមបស្សេន អភិរុហិត្វា អាហ – “យស្ស បស្សេ បុប្ផានិ មិលាយន្តិ, តស្ស រាគចិត្តំ ឧប្បន្នន្តិ វិជានិស្សាម, ឥមំ បុប្ផទាមំ ន អល្លិយិតព្ព”ន្តិ។ តេ បន អញ្ញមញ្ញំ សរីរសម្ផស្សភយេន តិយាមរត្តិំ និទ្ទំ អនោក្កមន្តាវ វីតិនាមេន្តិ, ទិវា បន ហសិតមត្តម្បិ នាហោសិ។ តេ លោកាមិសេន អសំសដ្ឋា យាវ មាតាបិតរោ ធរន្តិ, តាវ កុដុម្ពំ អវិចារេត្វា តេសុ កាលង្កតេសុ វិចារយឹសុ។ មហតី មាណវស្ស សម្បត្តិ – ឯកទិវសំ សរីរំ ឧព្ពដ្ដេត្វា ឆឌ្ឌេតព្ពំ សុវណ្ណចុណ្ណំ ឯវ មគធនាឡិយា ទ្វាទសនាឡិមត្តំ លទ្ធុំ វដ្ដតិ។ យន្តពទ្ធានិ សដ្ឋិមហាតឡាកានិ, កម្មន្តោ ទ្វាទសយោជនិកោ, អនុរាធបុរប្បមាណា ចុទ្ទស គាមា, ចុទ្ទស ហត្ថានីកានិ, ចុទ្ទស អស្សានីកានិ, ចុទ្ទស រថានីកានិ។

សោ ឯកទិវសំ អលង្កតអស្សំ អារុយ្ហ មហាជនបរិវុតោ កម្មន្តំ គន្ត្វា ខេត្តកោដិយំ ឋិតោ នង្គលេហិ ភិន្នដ្ឋានតោ កាកាទយោ សកុណេ គណ្ឌុប្បាទាទិបាណកេ ឧទ្ធរិត្វា ខាទន្តេ ទិស្វា, “តាតា, ឥមេ កឹ ខាទន្តី”តិ បុច្ឆិ។

“គណ្ឌុប្បាទេ, អយ្យា”តិ។ “ឯតេហិ កតំ បាបំ កស្ស ហោតី”តិ? “តុម្ហាកំ, អយ្យា”តិ។ សោ ចិន្តេសិ – “សចេ ឯតេហិ កតំ បាបំ មយ្ហំ ហោតិ, កឹ មេ ករិស្សតិ សត្តអសីតិកោដិធនំ, កឹ ទ្វាទសយោជនោ កម្មន្តោ, កឹ យន្តពទ្ធានិ តឡាកានិ, កឹ ចុទ្ទស គាមា, សព្ពមេតំ ភទ្ទាយ កាបិលានិយា និយ្យាតេត្វា និក្ខម្ម បព្ពជិស្សាមី”តិ។

ភទ្ទាបិ កាបិលានី តស្មឹ ខណេ អន្តរវត្ថុម្ហិ តយោ តិលកុម្ភេ បត្ថរាបេត្វា ធាតីហិ បរិវុតា និសិន្នា កាកេ តិលបាណកេ ខាទមានេ ទិស្វា, “អម្មា, កឹ ឥមេ ខាទន្តី”តិ បុច្ឆិ។ “បាណកេ អយ្យេ”តិ។ “អកុសលំ កស្ស ហោតី”តិ? “តុម្ហាកំ, អយ្យេ”តិ។ សា ចិន្តេសិ – “មយ្ហំ ចតុហត្ថវត្ថំ នាឡិកោទនមត្តញ្ច លទ្ធុំ វដ្ដតិ, យទិ បនេតំ ឯត្តកេន ជនេន កតំ អកុសលំ មយ្ហំ ហោតិ, ភវសហស្សេនបិ វដ្ដតោ សីសំ ឧក្ខិបិតុំ ន សក្កា។ អយ្យបុត្តេ អាគតមត្តេយេវ សព្ពំ តស្ស និយ្យាតេត្វា និក្ខម្ម បព្ពជិស្សាមី”តិ។

មាណវោ អាគន្ត្វា, ន្ហត្វា បាសាទំ អារុយ្ហ មហារហេ បល្លង្កេ និសីទិ។ អថស្ស ចក្កវត្តិនោ អនុច្ឆវិកំ ភោជនំ សជ្ជយឹសុ។ ទ្វេបិ ភុញ្ជិត្វា បរិជនេ និក្ខន្តេ រហោគតា ផាសុកដ្ឋានេ និសីទឹសុ។ តតោ មាណវោ ភទ្ទំ អាហ – “ភទ្ទេ, ឥមំ ឃរំ អាគច្ឆន្តី ត្វំ កិត្តកំ ធនំ អាហរសី”តិ? “បញ្ចបណ្ណាស សកដសហស្សានិ, អយ្យា”តិ។ “តំ សព្ពំ, យា ច ឥមស្មឹ ឃរេ សត្តអសីតិកោដិយោ យន្តពទ្ធសដ្ឋិតឡាកាទិភេទា ច សម្បត្តិ អត្ថិ, តំ សព្ពញ្ច តុយ្ហំយេវ និយ្យាទេមី”តិ។ “តុម្ហេ បន កហំ គច្ឆថ, អយ្យា”តិ? “អហំ បព្ពជិស្សាមី”តិ។ “អយ្យ, អហម្បិ តុម្ហាកំយេវ អាគមនំ ឱលោកយមានា និសិន្នា។ អហម្បិ បព្ពជិស្សាមី”តិ។ តេសំ អាទិត្តបណ្ណកុដិ វិយ តយោ ភវា ឧបដ្ឋហឹសុ។ តេ អន្តរាបណតោ កសាយរសបីតានិ វត្ថានិ មត្តិកាបត្តេ ច អាហរាបេត្វា អញ្ញមញ្ញំ កេសេ ឱរោបេត្វា “យេ លោកេ អរហន្តោ, តេ ឧទ្ទិស្ស អម្ហាកំ បព្ពជ្ជា”តិ បព្ពជិត្វា, ថវិកាសុ បត្តេ បក្ខិបិត្វា អំសេ លគ្គេត្វា បាសាទតោ ឱតរឹសុ។ គេហេ ទាសេសុ វា កម្មករេសុ វា ន កោចិ សញ្ជានិ។

អថ នេ ព្រាហ្មណគាមតោ និក្ខម្ម ទាសគាមទ្វារេន គច្ឆន្តេ អាកប្បកុត្តវសេន ទាសគាមវាសិនោ សញ្ជានឹសុ។ តេ រោទន្តា បាទេសុ និបតិត្វា “កឹ, អម្ហេ, អនាថេ ករោថ អយ្យា”តិ អាហំសុ។ “មយំ, ‘ភណេ, អាទិត្តបណ្ណសាលា វិយ តយោ ភវា’តិ បព្ពជិម្ហា។ សចេ តុម្ហេសុ ឯកេកំ ភុជិស្សំ ករោម, វស្សសតម្បិ នប្បហោតិ។ តុម្ហេវ តុម្ហាកំ សីសំ ធោវិត្វា ភុជិស្សា ហុត្វា ជីវថា”តិ វត្វា តេសំ រោទន្តានំយេវ បក្កមឹសុ។

ថេរោ បុរតោ គច្ឆន្តោ និវត្តិត្វា ឱលោកេន្តោ ចិន្តេសិ – “អយំ, ភទ្ទា កាបិលានី, សកលជម្ពុទីបគ្ឃនិកា ឥត្ថី មយ្ហំ បច្ឆតោ អាគច្ឆតិ, ឋានំ ខោ បនេតំ វិជ្ជតិ, យំ កោចិទេវ ឯវំ ចិន្តេយ្យ ‘ឥមេ បព្ពជិតាបិ វិនា ភវិតុំ ន សក្កោន្តិ, អននុច្ឆវិកំ ករោន្តី’តិ, កោចិ បាបេន មនំ បទូសេត្វា អបាយបូរកោ ភវេយ្យ, ឥមំ បហាយ មយ្ហំ គន្តុំ វដ្ដតី”តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេសិ។ សោ បុរតោ គច្ឆន្តោ ទ្វេធាបថំ ទិស្វា តស្ស មត្ថកេ អដ្ឋាសិ។ ភទ្ទាបិ អាគន្ត្វា, វន្ទិត្វា អដ្ឋាសិ។ អថ នំ អាហ – “ភទ្ទេ, តាទិសឹ ឥត្ថឹ មម បច្ឆតោ អាគច្ឆន្តឹ ទិស្វា ‘ឥមេ បព្ពជិតាបិ វិនា ភវិតុំ ន សក្កោន្តី’តិ ចិន្តេត្វា អម្ហេសុ បទុដ្ឋចិត្តោ មហាជនោ អបាយបូរកោ ភវេយ្យ។ ឥមស្មឹ ទ្វេធាបថេ ត្វំ ឯកំ គណ្ហ, អហមេកេន គមិស្សាមី”តិ។ “អាម, អយ្យ, បព្ពជិតានំ មាតុគាមោ បលិពោធោ, ‘បព្ពជិត្វាបិ វិនា ន ភវន្តី’តិ អម្ហាកំ ទោសំ ទស្សេស្សន្តិ, តុម្ហេ ឯកំ មគ្គំ គណ្ហថ, វិនា ភវិស្សាមា”តិ តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ កត្វា ចតូសុ ឋានេសុ បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្ទិត្វា ទសនខសមោធានសមុជ្ជលំ អញ្ជលឹ បគ្គយ្ហ “សតសហស្សកប្បបរិមាណេ អទ្ធានេ កតោ មិត្តសន្ថវោ អជ្ជ ភិជ្ជតី”តិ វត្វា “តុម្ហេ ទក្ខិណជាតិកា នាម, តុម្ហាកំ ទក្ខិណមគ្គោ វដ្ដតិ, មយំ មាតុគាមា នាម វាមជាតិកា, អម្ហាកំ វាមមគ្គោ វដ្ដតី”តិ វន្ទិត្វា មគ្គំ បដិបន្នា។ តេសំ ទ្វេធាភូតកាលេ អយំ មហាបថវី “អហំ ចក្កវាឡសិនេរុបព្ពតេ ធារេតុំ សក្កោន្តីបិ តុម្ហាកំ គុណេ ធារេតុំ ន សក្កោមី”តិ វទន្តី វិយ វិរវមានា កម្បិ, អាកាសេ អសនិសទ្ទោ វិយ បវត្តិ, ចក្កវាឡសិនេរុបព្ពតោ ឧន្នទិ។

សម្មាសម្ពុទ្ធោ វេឡុវនមហាវិហារេ គន្ធកុដិយំ និសិន្នោ បថវីកម្បនសទ្ទំ សុត្វា “កិស្ស នុ ខោ បថវី កម្បតី”តិ អាវជ្ជេន្តោ “បិប្ផលិមាណវោ ច ភទ្ទា ច កាបិលានី មំ ឧទ្ទិស្ស អប្បមេយ្យំ សម្បត្តឹ បហាយ បព្ពជិតា។ តេសំ វិយោគដ្ឋានេ ឧភិន្នំ គុណពលេន អយំ បថវីកម្បោ ជាតោ។ មយាបិ ឯតេសំ សង្គហំ កាតុំ វដ្ដតី”តិ គន្ធកុដិតោ និក្ខម្ម សយមេវ បត្តចីវរមាទាយ អសីតិមហាថេរេសុ កញ្ចិបិ អនាមន្តេត្វា តិគាវុតំ មគ្គំ បច្ចុគ្គមនំ កត្វា រាជគហស្ស ច នាលន្ទាយ ច អន្តរេ ពហុបុត្តកនិគ្រោធរុក្ខមូលេ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា និសីទិ។ និសីទន្តោ បន អញ្ញតរបំសុកូលិកោ វិយ អនិសីទិត្វា ពុទ្ធវេសំ គហេត្វា អសីតិហត្ថឃនពុទ្ធរស្មិយោ វិស្សជ្ជេន្តោ និសីទិ។ ឥតិ តស្មឹ ខណេ បណ្ណច្ឆត្តសកដចក្កកូដាគារាទិប្បមាណា ពុទ្ធរស្មិយោ ឥតោ ចិតោ ច វិប្ផន្ទន្តិយោ វិធាវន្តិយោ ចន្ទសហស្សសូរិយសហស្សឧគ្គមនកាលោ វិយ កុរុមានា តំ វនន្តំ ឯកោភាសំ អកំសុ។ ទ្វត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណសិរិយា សមុជ្ជលតារាគណេន វិយ គគនំ, សុបុប្ផិតកមលកុវលយេន វិយ សលិលំ, វនន្តំ វិរោចិត្ថ។ និគ្រោធរុក្ខស្ស នាម ខន្ធោ សេតោ ហោតិ, បត្តានិ នីលានិ, បក្កានិ រត្តានិ។ តស្មឹ បន ទិវសេ សតសាខោ និគ្រោធោ សុវណ្ណវណ្ណោវ អហោសិ។

មហាកស្សបត្ថេរោ “អយំ អម្ហាកំ សត្ថា ភវិស្សតិ, ឥមំ អហំ ឧទ្ទិស្ស បព្ពជិតោ”តិ ទិដ្ឋដ្ឋានតោ បដ្ឋាយ ឱណតោណតោវ គន្ត្វា តីសុ ឋានេសុ វន្ទិត្វា “សត្ថា មេ, ភន្តេ, ភគវា, សាវកោហមស្មិ, សត្ថា មេ, ភន្តេ, ភគវា សាវកោហមស្មី”តិ (សំ. និ. ២.១៥៤) អាហ។ អថ នំ ភគវា អាហ “កស្សប, សចេ ត្វំ ឥមំ និបច្ចការំ មហាបថវិយា ករេយ្យាសិ, សាបិ ធារេតុំ ន សក្កុណេយ្យ។ តថាគតស្ស ឯវំ គុណមហន្តតំ ជានតា តយា កតោ និបច្ចការោ មយ្ហំ, លោមម្បិ ចាលេតុំ ន សក្កោតិ។ និសីទ, កស្សប, ទាយជ្ជំ តេ ទស្សាមី”តិ។ អថស្ស ភគវា តីហិ ឱវាទេហិ ឧបសម្បទមទាសិ។ ទត្វា ពហុបុត្តកនិគ្រោធមូលតោ និក្ខមិត្វា ថេរំ បច្ឆាសមណំ កត្វា មគ្គំ បដិបជ្ជិ។ សត្ថុ សរីរំ ទ្វត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណវិចិត្តំ, មហាកស្សបស្ស សរីរំ សត្តមហាបុរិសលក្ខណបដិមណ្ឌិតំ, សោ កញ្ចនមហានាវាយ បច្ឆាពទ្ធោ វិយ សត្ថុ បទានុបទិកំ អនុគច្ឆិ។ សត្ថា ថោកំ មគ្គំ គន្ត្វា មគ្គា ឱក្កម្ម អញ្ញតរស្មឹ រុក្ខមូលេ និសជ្ជាការំ ទស្សេសិ។ ថេរោ “និសីទិតុកាមោ សត្ថា”តិ ញត្វា អត្តនោ បារុបិតបដបិលោតិកសង្ឃាដឹ ចតុគ្គុណំ កត្វា បញ្ញបេសិ។

សត្ថា តត្ថ និសីទិត្វា ហត្ថេន ចីវរំ បរិមជ្ជន្តោ “មុទុកា ខោ ត្យាយំ, កស្សប, បដបិលោតិកសង្ឃាដី”តិ (សំ. និ. ២.១៥៤) អាហ។ ថេរោ “សត្ថា មម សង្ឃាដិយា មុទុភាវំ កថេតិ, បារុបិតុកាមោ ភវិស្សតី”តិ ញត្វា “បារុបតុ, ភន្តេ, ភគវា សង្ឃាដិ”ន្តិ អាហ។ “ត្វំ កឹ បារុបិស្សសិ, កស្សបា”តិ? “តុម្ហាកំ និវាសនំ លភន្តោ បារុបិស្សាមិ, ភន្តេ”តិ។ “កឹ បន ត្វំ, កស្សប, ឥមំ បរិភោគជិណ្ណំ បំសុកូលំ ធារេតុំ សក្ខិស្សសិ? មយា ហិ ឥមស្ស បំសុកូលស្ស គហិតទិវសេ ឧទកបរិយន្តំ កត្វា មហាបថវី កម្បិ, ឥមំ ពុទ្ធានំ បរិភោគជិណ្ណចីវរំ នាម ន សក្កា បរិត្តគុណេន ធារេតុំ, បដិពលេនេវិទំ បដិបត្តិបូរណសមត្ថេន ជាតិបំសុកូលិកេន ធារេតុំ វដ្ដតី”តិ វត្វា ថេរេន សទ្ធិំ ចីវរំ បរិវត្តេសិ។

ឯវំ បន ចីវរបរិវត្តនំ កត្វា ថេរស្ស បារុតចីវរំ ភគវា បារុបិ, សត្ថុ ចីវរំ ថេរោ។ តស្មឹ សមយេ អចេតនាបិ អយំ មហាបថវី “ទុក្ករំ, ភន្តេ, អកត្ថ, អត្តនា បារុតចីវរំ សាវកស្ស ទិន្នបុព្ពោ នាម នត្ថិ, អហំ តុម្ហាកំ គុណំ ធារេតុំ ន សក្កោមី”តិ វទន្តី វិយ ឧទកបរិយន្តំ កត្វា កម្បិ។ ថេរោបិ “លទ្ធំ ទានិ មយា ពុទ្ធានំ បរិភោគចីវរំ, កឹ មេ ឥទានិ ឧត្តរិ កត្តព្ពំ អត្ថី”តិ ឧន្នតឹ អកត្វា ពុទ្ធានំ សន្តិកេយេវ តេរស ធុតគុណេ សមាទាយ សត្តទិវសមត្តំ បុថុជ្ជនោ អហោសិ, អដ្ឋមេ ទិវសេ សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ១.១.៣៩៨-៤២០) –

“បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ, លោកជេដ្ឋស្ស តាទិនោ;
និព្ពុតេ លោកនាថម្ហិ, បូជំ កុព្ពន្តិ សត្ថុនោ។

“ឧទគ្គចិត្តា ជនតា, អាមោទិតបមោទិតា;
តេសុ សំវេគជាតេសុ, បីតិ មេ ឧទបជ្ជថ។

“ញាតិមិត្តេ សមានេត្វា, ឥទំ វចនមព្រវឹ;
បរិនិព្ពុតោ មហាវីរោ, ហន្ទ បូជំ ករោមសេ។

“សាធូតិ តេ បដិស្សុត្វា, ភិយ្យោ ហាសំ ជនឹសុ មេ;
ពុទ្ធស្មឹ លោកនាថម្ហិ, កាហាម បុញ្ញសញ្ចយំ។

“អគ្ឃិយំ សុកតំ កត្វា, សតហត្ថសមុគ្គតំ;
ទិយឌ្ឍហត្ថបត្ថដំ, វិមានំ នភមុគ្គតំ។

“កត្វាន ហម្មិយំ តត្ថ, តាលបន្តីហិ ចិត្តិតំ;
សកំ ចិត្តំ បសាទេត្វា, ចេតិយំ បូជយុត្តមំ។

“អគ្គិក្ខន្ធោវ ជលិតោ, កឹសុកោ ឥវ ផុល្លិតោ;
ឥន្ទលដ្ឋីវ អាកាសេ, ឱភាសេតិ ចតុទ្ទិសា។

“តត្ថ ចិត្តំ បសាទេត្វា, កត្វាន កុសលំ ពហុំ;
បុព្ពកម្មំ សរិត្វាន, តិទសំ ឧបបជ្ជហំ។

“សហស្សយុត្តំ ហយវាហិ, ទិព្ពយានមធិដ្ឋិតោ;
ឧព្ពិទ្ធំ ភវនំ មយ្ហំ, សត្តភូមំ សមុគ្គតំ។

“កូដាគារសហស្សានិ, សព្ពសោណ្ណមយា អហុំ;
ជលន្តិ សកតេជេន, ទិសា សព្ពា បភាសយំ។

“សន្តិ អញ្ញេបិ និយ្យូហា, លោហិតង្គមយា ឥទា;
តេបិ ជោតន្តិ អាភាយ, សមន្តា ចតុរោ ទិសា។

“បុញ្ញកម្មាភិនិព្ពត្តា, កូដាគារា សុនិម្មិតា;
មណិមយាបិ ជោតន្តិ, ទិសា ទស សមន្តតោ។

“តេសំ ឧជ្ជោតមានានំ, ឱភាសោ វិបុលោ អហុ;
សព្ពេ ទេវេ អភិភោមិ, បុញ្ញកម្មស្សិទំ ផលំ។

“សដ្ឋិកប្បសហស្សម្ហិ, ឧព្ពិទ្ធោ នាម ខត្តិយោ;
ចាតុរន្តោ វិជិតាវី, បឋវិំ អាវសិំ អហំ។

“តថេវ ភទ្ទកេ កប្បេ, តិំសក្ខត្តុំ អហោសហំ;
សកកម្មាភិរទ្ធោម្ហិ, ចក្កវត្តី មហព្ពលោ។

“សត្តរតនសម្បន្នោ, ចតុទីបម្ហិ ឥស្សរោ;
តត្ថាបិ ភវនំ មយ្ហំ, ឥន្ទលដ្ឋីវ ឧគ្គតំ។

“អាយាមតោ ចតុព្ពីសំ, វិត្ថារេន ច ទ្វាទស;
រម្មណំ នាម នគរំ, ទឡ្ហបាការតោរណំ។

“អាយាមតោ បញ្ចសតំ, វិត្ថារេន តទឌ្ឍកំ;
អាកិណ្ណំ ជនកាយេហិ, តិទសានំ បុរំ វិយ។

“យថា សូចិឃរេ សូចី, បក្ខិត្តា បណ្ណវីសតិ;
អញ្ញមញ្ញំ បឃដ្ដេន្តិ, អាកិណ្ណំ ហោតិ លង្កតំ។

“ឯវម្បិ នគរំ មយ្ហំ, ហត្ថិស្សរថសំកុលំ;
មនុស្សេហិ សទាកិណ្ណំ, រម្មណំ នគរុត្តមំ។

“តត្ថ ភុត្វា បិវិត្វា ច, បុន ទេវត្តនំ គតោ;
ភវេ បច្ឆិមកេ មយ្ហំ, អហោសិ កុលសម្បទា។

“ព្រាហ្មញ្ញកុលសម្ភូតោ, មហារតនសញ្ចយោ;
អសីតិកោដិយោ ហិត្វា, ហិរញ្ញស្សាបិ បព្ពជិំ។

“បដិសម្ភិទា ចតស្សោ…បេ… កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អថ នំ សត្ថា “កស្សបោ, ភិក្ខវេ, ចន្ទូបមោ កុលានិ ឧបសង្កមតិ អបកស្សេវ កាយំ, អបកស្ស ចិត្តំ, និច្ចនវកោ កុលេសុ អប្បគព្ភោ”តិ ឯវមាទិនា (សំ. និ. ២.១៤៦) បសំសិត្វា អបរភាគេ អរិយគណមជ្ឈេ និសិន្នោ “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ធុតវាទានំ យទិទំ មហាកស្សបោ”តិ (អ. និ. ១.១៨៨, ១៩១) ធុតង្គធរានំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេសិ។ សោ វិវេកាភិរតិកិត្តនមុខេន ភិក្ខូនំ ឱវាទំ ទេន្តោ អត្តនោ បដិបត្តិំ បកាសេន្តោ –

“ន គណេន បុរក្ខតោ ចរេ, វិមនោ ហោតិ សមាធិ ទុល្លភោ;
នានាជនសង្គហោ ទុខោ, ឥតិ ទិស្វាន គណំ ន រោចយេ។

១០៥៥. កុលានិ ឧបព្ពជេ មុនិ, វិមនោ ហោតិ សមាធិ ទុល្លភោ;
សោ ឧស្សុក្កោ រសានុគិទ្ធោ, អត្ថំ រិញ្ចតិ យោ សុខាវហោ។

១០៥៦. ‘‘បង្កោតិ ហិ នំ អវេទយុំ, យាយំ វន្ទនបូជនា កុលេសុ;
សុខុមំ សល្លំ ទុរុព្ពហំ, សក្ការោ កាបុរិសេន ទុជ្ជហោ។

១០៥៧. ‘‘សេនាសនម្ហា ឱរុយ្ហ, នគរំ បិណ្ឌាយ បាវិសឹ;
ភុញ្ជន្តំ បុរិសំ កុដ្ឋឹ, សក្កច្ចំ តំ ឧបដ្ឋហឹ។

១០៥៨. ‘‘សោ មេ បក្កេន ហត្ថេន, អាលោបំ ឧបនាមយិ;
អាលោបំ បក្ខិបន្តស្ស, អង្គុលិ ចេត្ថ ឆិជ្ជថ។

១០៥៩. ‘‘កុដ្ដមូលញ្ច និស្សាយ, អាលោបំ តំ អភុញ្ជិសំ;
ភុញ្ជមានេ វា ភុត្តេ វា, ជេគុច្ឆំ មេ ន វិជ្ជតិ។

១០៦០. ‘‘ឧត្តិដ្ឋបិណ្ឌោ អាហារោ, បូតិមុត្តញ្ច ឱសធំ;
សេនាសនំ រុក្ខមូលំ, បំសុកូលញ្ច ចីវរំ;
យស្សេតេ អភិសម្ភុត្វា, ស វេ ចាតុទ្ទិសោ នរោ។

១០៦១. ‘‘យត្ថ ឯកេ វិហញ្ញន្តិ, អារុហន្តា សិលុច្ចយំ;
តត្ថ ពុទ្ធស្ស ទាយាទោ, សម្បជានោ បដិស្សតោ;
ឥទ្ធិពលេនុបត្ថទ្ធោ, កស្សបោ អភិរូហតិ។

១០៦២. ‘‘បិណ្ឌបាតបដិក្កន្តោ, សេលមារុយ្ហ កស្សបោ;
ឈាយតិ អនុបាទានោ, បហីនភយភេរវោ។

១០៦៣. ‘‘បិណ្ឌបាតបដិក្កន្តោ, សេលមារុយ្ហ កស្សបោ;
ឈាយតិ អនុបាទានោ, ឌយ្ហមានេសុ និព្ពុតោ។

១០៦៤. ‘‘បិណ្ឌបាតបដិក្កន្តោ, សេលមារុយ្ហ កស្សបោ;
ឈាយតិ អនុបាទានោ, កតកិច្ចោ អនាសវោ។

១០៦៥. ‘‘ករេរិមាលាវិតតា, ភូមិភាគា មនោរមា;
កុញ្ជរាភិរុទា រម្មា, តេ សេលា រមយន្តិ មំ។

១០៦៦. ‘‘នីលព្ភវណ្ណា រុចិរា, វារិសីតា សុចិន្ធរា;
ឥន្ទគោបកសញ្ឆន្នា, តេ សេលា រមយន្តិ មំ។

១០៦៧. ‘‘នីលព្ភកូដសទិសា, កូដាគារវរូបមា;
វារណាភិរុទា រម្មា, តេ សេលា រមយន្តិ មំ។

១០៦៨. ‘‘អភិវុដ្ឋា រម្មតលា, នគា ឥសិភិ សេវិតា;
អព្ភុន្នទិតា សិខីហិ, តេ សេលា រមយន្តិ មំ។

១០៦៩. ‘‘អលំ ឈាយិតុកាមស្ស, បហិតត្តស្ស មេ សតោ;
អលំ មេ អត្ថកាមស្ស, បហិតត្តស្ស ភិក្ខុនោ។

១០៧០. ‘‘អលំ មេ ផាសុកាមស្ស, បហិតត្តស្ស ភិក្ខុនោ;
អលំ មេ យោគកាមស្ស, បហិតត្តស្ស តាទិនោ។

១០៧១. ‘‘ឧមាបុប្ផេន សមានា, គគនាវព្ភឆាទិតា;
នានាទិជគណាកិណ្ណា, តេ សេលា រមយន្តិ មំ។

១០៧២. ‘‘អនាកិណ្ណា គហដ្ឋេហិ, មិគសង្ឃនិសេវិតា;
នានាទិជគណាកិណ្ណា, តេ សេលា រមយន្តិ មំ។

១០៧៣. ‘‘អច្ឆោទិកា បុថុសិលា, គោនង្គុលមិគាយុតា;

អម្ពុសេវាលសញ្ឆន្នា, តេ សេលា រមយន្តិ មំ។

១០៧៤ “ន បញ្ចង្គិកេន តូរិយេន, រតិ មេ ហោតិ តាទិសី;
យថា ឯកគ្គចិត្តស្ស, សម្មា ធម្មំ វិបស្សតោ។

១០៧៥ “កម្មំ ពហុកំ ន ការយេ, បរិវជ្ជេយ្យ ជនំ ន ឧយ្យមេ;
ឧស្សុក្កោ សោ រសានុគិទ្ធោ, អត្ថំ រិញ្ចតិ យោ សុខាវហោ។

១០៧៦ “កម្មំ ពហុកំ ន ការយេ, បរិវជ្ជេយ្យ អនត្តនេយ្យមេតំ;
កិច្ឆតិ កាយោ កិលមតិ, ទុក្ខិតោ សោ សមថំ ន វិន្ទតិ។

១០៧៧ “ឱដ្ឋប្បហតមត្តេន, អត្តានម្បិ ន បស្សតិ;
បត្ថទ្ធគីវោ ចរតិ, អហំ សេយ្យោតិ មញ្ញតិ។

១០៧៨ “អសេយ្យោ សេយ្យសមានំ, ពាលោ មញ្ញតិ អត្តានំ;
ន តំ វិញ្ញូ បសំសន្តិ, បត្ថទ្ធមានសំ នរំ។

១០៧៩ “យោ ច សេយ្យោហមស្មីតិ, នាហំ សេយ្យោតិ វា បន;
ហីនោ តំសទិសោ វាតិ, វិធាសុ ន វិកម្បតិ។

១០៨០ “បញ្ញវន្តំ តថា តាទឹ, សីលេសុ សុសមាហិតំ;
ចេតោសមថមនុយុត្តំ, តញ្ចេ វិញ្ញូ បសំសរេ។

១០៨១ “យស្ស សព្រហ្មចារីសុ, គារវោ នូបលព្ភតិ;
អារកា ហោតិ សទ្ធម្មា, នភតោ បុថវី យថា។

១០៨២ “យេសញ្ច ហិរិ ឱត្តប្បំ, សទា សម្មា ឧបដ្ឋិតំ;
វិរូឡ្ហព្រហ្មចរិយា តេ, តេសំ ខីណា បុនព្ភវា។

១០៨៣ “ឧទ្ធតោ ចបលោ ភិក្ខុ, បំសុកូលេន បារុតោ;
កបីវ សីហចម្មេន, ន សោ តេនុបសោភតិ។

១០៨៤ “អនុទ្ធតោ អចបលោ, និបកោ សំវុតិន្ទ្រិយោ;
សោភតិ បំសុកូលេន, សីហោវ គិរិគព្ភរេ។

១០៨៥ “ឯតេ សម្ពហុលា ទេវា, ឥទ្ធិមន្តោ យសស្សិនោ;
ទសទេវសហស្សានិ, សព្ពេ តេ ព្រហ្មកាយិកា។

១០៨៦ “ធម្មសេនាបតឹ វីរំ, មហាឈាយឹ សមាហិតំ;
សារិបុត្តំ នមស្សន្តា, តិដ្ឋន្តិ បញ្ជលីកតា។

១០៨៧ “នមោ តេ បុរិសាជញ្ញ, នមោ តេ បុរិសុត្តម;
យស្ស តេ នាភិជានាម, យម្បិ និស្សាយ ឈាយតិ។

១០៨៨ “អច្ឆេរំ វត ពុទ្ធានំ, គម្ភីរោ គោចរោ សកោ;
យេ មយំ នាភិជានាម, វាលវេធិសមាគតា។

១០៨៩ “តំ តថា ទេវកាយេហិ, បូជិតំ បូជនារហំ;
សារិបុត្តំ តទា ទិស្វា, កប្បិនស្ស សិតំ អហុ។

១០៩០ “យាវតា ពុទ្ធខេត្តម្ហិ, ឋបយិត្វា មហាមុនឹ;
ធុតគុណេ វិសិដ្ឋោហំ, សទិសោ មេ ន វិជ្ជតិ។

១០៩១ “បរិចិណ្ណោ មយា សត្ថា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសនំ;
ឱហិតោ គរុកោ ភារោ, នត្ថិ ទានិ បុនព្ភវោ។

១០៩២ “ន ចីវរេ ន សយនេ, ភោជនេ នុបលិម្បតិ;
គោតមោ អនប្បមេយ្យោ, មូឡាលបុប្ផំ វិមលំវ;

អម្ពុនា នេក្ខម្មនិន្នោ, តិភវាភិនិស្សជោ។

១០៩៣.

“សតិបដ្ឋានគីវោ សោ, សទ្ធាហត្ថោ មហាមុនិ;
បញ្ញាសីសោ មហាញាណី, សទា ចរតិ និព្ពុតោ”តិ។ –

ឥមា គាថា អភាសិ។ តត្ថ អាទិតោ តិស្សោ គាថា គណេសុ កុលេសុ ច សំសដ្ឋេ ភិក្ខូ ទិស្វា តេសំ ឱវាទទានវសេន វុត្តា។

តត្ថ **ន គណេន បុរក្ខតោ ចរេ**តិ ភិក្ខុគណេហិ បុរក្ខតោ បរិវារិតោ ហុត្វា ន ចរេយ្យ ន វិហរេយ្យ។ កស្មា? **វិមនោ ហោតិ សមាធិ ទុល្លភោ** គណំ បរិហរន្តស្ស ទុក្ខប្បត្តិយា ព្យាកុលមនតាយ, ឧទ្ទេសេន ឱវាទេន អនុសាសនិយា អនុគ្គហំ ករោន្តោ យថានុសិដ្ឋំ អប្បដិបត្តិយា ច វិមនោ វិការិភូតចិត្តោ ហោតិ, តតោ សំសគ្គេន ឯកគ្គតំ អលភន្តស្ស សមាធិ ទុល្លភោ ហោតិ។ តថារូបស្ស ហិ ឧបចារសមាធិមត្តម្បិ ន ឥជ្ឈតិ, បគេវ ឥតរោ។ **នានាជនសង្គហោ**តិ នានជ្ឈាសយស្ស នានារុចិកស្ស ជនស្ស បេយ្យវជ្ជាទិនា សង្គហោ។ **ទុខោ**តិ កិច្ឆោ កសិរោ។ **ឥតិ ទិស្វាន**តិ ឯវំ គណសង្គហេ ពហុវិធំ អាទីនវំ ទិស្វា ញាណចក្ខុនា ឱលោកេត្វា។ **គណំ** គណវាសំ **ន រោចយេ** ន រោចេយ្យ ន ឥច្ឆេយ្យ។

ន កុលានិ ឧបព្ពជេ មុនីតិ ឥមស្មិំ សាសនេ បព្ពជិតោ ខត្តិយាទិកុលូបកោ ហុត្វា ន ឧបគច្ឆេយ្យ។ កឹ ការណា? **វិមនោ ហោតិ សមាធិ ទុល្លភោ។ សោ ឧស្សុក្កោ** កុលូបសង្កមនេ ឧស្សុក្កំ អាបន្នោ កុលេសុ លទ្ធព្ពេសុ មធុរាទិរសេសុ **អនុគិទ្ធោ** គេធំ អាបន្នោ តត្ថ ឧប្បន្នេសុ កិច្ចករណីយេសុ អត្តនាវ យោគំ អាបជ្ជន្តោ។ **អត្ថំ រិញ្ចតិ យោ សុខាវហោ**តិ យោ អត្តនោ មគ្គផលនិព្ពានសុខាវហោ តំ សីលវិសុទ្ធិអាទិសង្ខាតំ អត្ថំ រិញ្ចតិ ជហតិ, នានុយុញ្ជតីតិ អត្ថោ។

តតិយគាថា ហេដ្ឋា វុត្តា ឯវ។

សេនាសនម្ហា ឱរុយ្ហាតិអាទិកា ចតស្សោ គាថា បច្ចយេសុ អត្តនោ សន្តោសទស្សនមុខេន “ភិក្ខុនា នាម ឯវំ បដិបជ្ជិតព្ព”ន្តិ ភិក្ខូនំ ឱវាទទានវសេន វុត្តា។ តត្ថ **សេនាសនម្ហា ឱរុយ្ហា**តិ បព្ពតសេនាសនតោ វុត្តំ។ **សក្កច្ចំ តំ ឧបដ្ឋហិ**ន្តិ តំ កុដ្ឋិបុរិសំ ឧឡារសម្បត្តិំ បាបេតុកាមតាយ ភិក្ខាយ អត្ថិកោ ហុត្វា បណីតភិក្ខទាយកំ កុលំ មហិច្ឆបុគ្គលោ វិយ អាទរេន ឧបគន្ត្វា អដ្ឋាសិ។

បក្កេនាតិ អង្គុលិគតកុដ្ឋរោគតាយ ឧបក្កេន កុថិតេន។ **អង្គុលិ ចេត្ថ ឆិជ្ជថា**តិ ឯត្ថ បត្តេ តស្ស អង្គុលិ ឆិជ្ជិត្វា អាហារេន សទ្ធិំ បតតីតិ អត្ថោ។

កុដ្ដមូលំ និស្សាយាតិ តស្ស បុរិសស្ស បសាទជននត្ថំ តាទិសេ ឃរភិត្តិសមីបេ និសីទិត្វា អាលោបំ តំ **អភុញ្ជិសំ** បរិភុញ្ជិំ។ អយំ បន ថេរស្ស បដិបត្តិ សិក្ខាបទេ អបញ្ញត្តេតិ ទដ្ឋព្ពំ។ បដិក្កូលេ ច អប្បដិក្កូលេ ឥវ អប្បដិក្កូលសញ្ញិតាយ អរិយិទ្ធិយា ឧក្កំសគតត្តា ថេរស្ស តំ អជ្ឈោហរន្តស្ស ជិគុច្ឆា ន ឧប្បជ្ជិ, បុថុជ្ជនស្ស បន តាទិសំ ភុញ្ជន្តស្ស អន្តានិ និក្ខមេយ្យុំ។ តេនាហ **“ភុញ្ជមានេ វា ភុត្តេ វា, ជេគុច្ឆំ មេ ន វិជ្ជតី”**តិ។

ឧត្តិដ្ឋបិណ្ឌោតិ ឧត្តិដ្ឋិត្វា បរេសំ ឃរទ្វារេ ឋត្វា គហេតព្ពបិណ្ឌោ, ជង្ឃពលំ និស្សាយ អនុឃរំ គន្ត្វា លទ្ធព្ពមិស្សកភិក្ខាតិ អត្ថោ។ **បូតិមុត្តន្តិ** គោមុត្តបរិភាវិតហរីដកាទិ ច។ **យស្សេតេ អភិសម្ភុត្វា**តិ, យោ ភិក្ខុ ឯតេ ឧត្តិដ្ឋបិណ្ឌាទយោ ចត្តារោ បច្ចយេ អន្តិមន្តេន អភិរមិត្វា បរិភុញ្ជតិ។ **ស វេ ចាតុទ្ទិសោ នរោ**តិ សោ បុគ្គលោ ឯកំសេន ចាតុទ្ទិសោ បុរត្ថិមាទិចតុទិសាយោគ្យោ, កត្ថចិ អប្បដិឃោ យាយ កាយចិ ទិសាយ វិហរិតុំ សក្កោតីតិ អត្ថោ។

អថ ថេរោ អត្តនោ មហល្លកកាលេ មនុស្សេហិ “កថំ, ភន្តេ, តុម្ហេ ឯវរូបាយ ជរាយ វត្តមានាយ ទិនេ ទិនេ បព្ពតំ អភិរុហថា”តិ វុត្តេ **“យត្ថ ឯកេ”**តិអាទិកា ចតស្សោ គាថា អភាសិ។ តត្ថ **យត្ថា**តិ យស្មិំ បច្ឆិមវយេ។ **ឯកេ**តិ ឯកច្ចេ។ **វិហញ្ញន្តី**តិ សរីរកិលមថេន ចិត្តេន វិឃាតំ អាបជ្ជន្តិ។ **សិលុច្ចយ**ន្តិ បព្ពតំ។ **តត្ថា**តិ តស្មិំ ជរាជិណ្ណកាលេបិ។ **សម្បជានោ បដិស្សតោ**តិ ឥមិនា ចិត្តខេទាភាវំ ទស្សេតិ, **ឥទ្ធិពលេនុបត្ថទ្ធោ**តិ ឥមិនា សរីរខេទាភាវំ។

ភយហេតូនំ កិលេសានំ សមុច្ឆិន្នត្តា **បហីនភយភេរវោ**។

ឧយ្ហមានេសូតិ រាគគ្គិអាទីហិ ឯកាទសហិ អគ្គីហិ សន្តេសុ ឧយ្ហមានេសុ។ សំកិលេសបរិឡាហាភាវេន **និព្ពុតោ** សីតិភូតោ។

បុន មនុស្សេហិ “កឹ, ភន្តេ, ជិណ្ណកាលេបិ អរញ្ញបព្ពតេយេវ វិហរថ, ននុ ឥមេ វេឡុវនាទយោ វិហារា មនោរមា”តិ វុត្តេ អរញ្ញបព្ពតា ឯវ មយ្ហំ មនោរមាតិ ទស្សេន្តោ “**ករេរិមាលាវិតតា**”តិអាទិកា ទ្វាទស គាថា អភាសិ។ តត្ថ **ករេរិមាលាវិតតា**តិ វរុណរុក្ខបន្តីហិ សមាគតា។ “កាលវណ្ណបុប្ផេហិ ឱត្ថដា”តិបិ វទន្តិ។ **កុញ្ជរាភិរុទា**តិ បដិឃោសាទិគុណិភូតេហិ ហត្ថីនំ គោចរេសីនំ គជ្ជិតេហិ អភិត្ថនិតា។

អភិវុដ្ឋាតិ មហាមេឃេន អភិប្បវុដ្ឋា។ **រម្មតលា**តិ តេនេវ រជោជល្លបណ្ណេយ្យាទីនំ អបគមេន រមណីយតលា។ **នគា**តិ ទេសន្តរំ អគមនតោ “នគា”តិ សេលមយតាយ “សេលា”តិ ច លទ្ធនាមា បព្ពតា។ **អព្ភុន្ទទិតា សិខីហី**តិ មយុរស្សរេន ឧន្នទិតា។

អលន្តិ យុត្តំ សមត្ថំ វា។ **ឈាយិតុកាមស្ស អត្តកាមស្សា**តិអាទីសុបិ ឥមិនា នយេន យោជេតព្ពំ។ **ភិក្ខុនោ**តិ ភិន្នកិលេសភិក្ខុនោ, មេតិ សម្ពន្ធោ។

ឧមាបុប្ផេន សមានាតិ មេចកនិភតាយ ឧមាកុសុមសទិសា។ **គគនាវព្ភ ឆាទិតា**តិ គគនោ ឯវ សរទស្ស គគនអព្ភា វិយ កាឡមេឃសញ្ឆាទិតា, នីលវណ្ណាតិ អត្ថោ។

អនាកិណ្ណាតិ អសំកិណ្ណា អសម្ពាធា។ **បញ្ចង្គិកេនា**តិ អាគតាទីហិ បញ្ចហិ អង្គេហិ យុត្តេន តូរិយេន បរិវារិយមានស្ស តាទិសីបិ ន ហោតិ, យថា យាទិសី ឯកគ្គចិត្តស្ស សមាហិតចិត្តស្ស សម្មទេវ រូបារូបធម្មំ អនិច្ចាទិវសេន វិបស្សន្តស្ស រតិ ហោតិ។ តេនាហ ភគវា –

> “យតោ យតោ សម្មសតិ, ខន្ធានំ ឧទយព្ពយំ;
> លភតី បីតិបាមោជ្ជំ, អមតំ តំ វិជានត”ន្តិ។ (ធ. ប. ៣៧៤)

កម្មំ ពហុកន្តិអាទិនា ទ្វេ គាថា កម្មារាមានំ បច្ចយគិទ្ធានំ ភិក្ខូនំ ឱវាទទានវសេន វុត្តា។ តត្ថ **កម្មំ ពហុកំ ន ការយេ**តិ កម្មារាមោ ហុត្វា ពហុំ នាម កម្មំ ន ការយេ ន អធិដ្ឋហេ, ខណ្ឌផុល្លបដិសង្ខរណំ បន សត្ថារា អនុញ្ញាតមេវ។ **បរិវជ្ជេយ្យ ជន**ន្តិ អកល្យាណមិត្តភូតំ ជនំ វជ្ជេយ្យ។ **ន ឧយ្យមេ**តិ បច្ចយុប្បាទនគណពន្ធាទិវសេន វាយាមំ ន ករេយ្យ។

អនត្តនេយ្យមេតន្តិ ឯតំ នវកម្មាធិដ្ឋានាទិកំ អត្តនោ អត្ថាវហំ ន ហោតីតិ អត្ថោ។ តត្ថ ការណមាហ “**កិច្ឆតិ កាយោ កិលមតី**”តិ។ នវកម្មាទិបសុតស្ស ហិ តហំ តហំ វិចរតោ កាយសុខាទិអលាភេន កិច្ឆប្បត្តោ ហោតិ **កិលមតិ** ខេទំ អាបជ្ជតិ, តេន ច កាយកិលមថេន **ទុក្ខិតោ**។ វត្ថុវិសទអត្តនេយ្យកិរិយាទីនំ អភាវេន **សោ** បុគ្គលោ **សមថំ ន វិន្ទតិ** ចិត្តសមាធានំ ន លភតីតិ។

ឱដ្ឋប្បហតមត្តេនាតិអាទិនា ទ្វេ គាថា សុតបរមស្ស បណ្ឌិតមានិនោ គរហវសេន, តតោ បរា ទ្វេ បណ្ឌិតស្ស បសំសាវសេន វុត្តា។ តត្ថ **ឱដ្ឋប្បហតមត្តេនា**តិ សជ្ឈាយសីសេន ឱដ្ឋបរិវត្តនមត្តេន, ពុទ្ធវចនំ សជ្ឈាយករណមត្តេនាតិ អត្ថោ។ **អត្តានម្បិ ន បស្សតី**តិ អនត្ថញ្ញុតាយ អត្តនោ បច្ចក្ខភូតម្បិ អត្ថំ ន ជានាតិ, យាថាវតោ អត្តនោ បមាណំ ន បរិច្ឆិន្ទតីតិ អត្ថោ។ **បត្ថទ្ធគីវោ ចរតី**តិ “អហំ ពហុស្សុតោ, សតិមា, បញ្ញវា, ន មយា សទិសោ អញ្ញោ អត្ថី”តិ មានត្ថទ្ធោ ហុត្វា គរុដ្ឋានិយានម្បិ អបចិតី អទស្សេន្តោ អយោសលាកំ គិលិត្វា បិតោ វិយ ថទ្ធគីវោ ចរតិ។ **អហំ សេយ្យោតិ មញ្ញតី**តិ អហមេវ សេយ្យោ ឧត្តមោតិ មញ្ញតិ។

អសេយ្យោ សេយ្យសមានំ, ពាលោ មញ្ញតិ អត្តានន្តិ អយំ អសេយ្យោ ហីនោ សមានោ អញ្ញេន សេយ្យេន ឧត្តមេន សមានំ សទិសំ កត្វា អត្តានំ ពាលោ មន្ទពុទ្ធិ ពាលភាវេនេវ មញ្ញតីតិ។ **ន តំ វិញ្ញូ បសំសន្តី**តិ តំ តាទិសំ ពាលំ បគ្គហិតចិត្តតាយ បត្ថទ្ធមានសំ ថម្ភិតត្តំ នរំ វិញ្ញូ បណ្ឌិតា ន បសំសន្តិ, អញ្ញទត្ថុ គរហន្តិយេវ។

សេយ្យោហមស្មីតិ យោ បន បណ្ឌិតោ បុគ្គលោ “សេយ្យោហមស្មី”តិ វា ហីនសទិសមានវសេន “នាហំ សេយ្យោ”តិ វា កញ្ចិបិ មានំ អជប្បេន្តោ **វិធាសុ** នវសុ មានកោដ្ឋាសេសុ កស្សចិបិ វសេន ន វិកម្បតិ។

បញ្ញវន្តន្តិ អគ្គផលបញ្ញាវសេន បញ្ញវន្តំ ឥដ្ឋាទីសុ តាទិភាវប្បត្តិយា **តាទី**, អសេក្ខផលសីលេសុ សុដ្ឋុ បតិដ្ឋិតត្តា **សីលេសុ សុសមាហិតំ**, អរហត្តផលសមាបត្តិសមាបជ្ជនេន **ចេតោសមថមនុយុត្ត**ន្តិ តាទិសំ

សព្ពសោ បហីនមានំ ខីណាសវំ **វិញ្ញូ** ពុទ្ធាទយោ បណ្ឌិតា **បសំសរេ** វណ្ណេន្តិ ថោមេន្តីតិ អត្ថោ។

បុន អញ្ញតរំ ទុព្ពចំ ភិក្ខុំ ទិស្វា ទោវចស្សតាយ អាទីនវំ, សោវចស្សតាយ អានិសំសញ្ច បកាសេន្តោ **“យស្ស សព្រហ្មចារីសូ”**តិអាទិកា ទ្វេ គាថា អភាសិ។ តា វុត្តត្ថា ឯវ។

បុន ឧទ្ធតំ ឧន្នឡំ ឯកំ ភិក្ខុំ ទិស្វា ឧទ្ធតាទិភាវេ ទោសំ, អនុទ្ធតាទិភាវេ ច គុណំ វិភាវេន្តោ **“ឧទ្ធតោ ចបលោ ភិក្ខូ”**តិអាទិកា ទ្វេ គាថា អភាសិ។ តត្ថ **កបីវ សីហចម្មេនា**តិ សីហចម្មេន បារុតោ មក្កដោ វិយ។ **សោ** ឧទ្ធតាទិទោសសំយុត្តោ ភិក្ខុ តេន បំសុកូលេន អរិយទ្ធជេន **ន ឧបសោភតិ** អរិយគុណានំ អភាវតោ។

យោ បន ឧបសោភតិ, តំ ទស្សេតុំ **“អនុទ្ធតោ”**តិអាទិ វុត្តំ;

ឯតេ សម្ពហុលាតិអាទិកា បញ្ច គាថា អាយស្មន្តំ សារិបុត្តំ នមស្សន្តេ ព្រហ្មកាយិកេ ទេវេ ទិស្វា អាយស្មតោ កប្បិនស្ស សិតបាតុកម្មនិមិត្តំ វុត្តា។ តត្ថ **ឯតេ**តិ តេសំ បច្ចក្ខតាយ វុត្តំ ។ **សម្ពហុលា**តិ ពហុភាវតោ, តំ បន ពហុភាវំ **“ទសទេវសហស្សានី”**តិ បរិច្ឆិន្ទិត្វា អាហ។ **ទេវា**តិ ឧបបត្តិទេវា។ តំ តេសំ ទេវភាវំ អញ្ញេហិ វិសេសេត្វា ទស្សេន្តោ **“សព្ពេ តេ ព្រហ្មកាយិកា”**តិ អាហ។ យស្មា តេ អត្តនោ ឧបបត្តិទ្ធិយា មហតិយា ទេវិទ្ធិយា សមន្នាគតា បរិវារសម្បន្នា ច, តស្មា អាហ **“ឥទ្ធិមន្តោ យសស្សិនោ”**តិ។

“កោ នុ សេនាបតិ ភោតោ”តិ បុច្ឆាយ វិស្សជ្ជនវសេន “មយា បវត្តិតំ ធម្មចក្កំ អនុត្តរំ សារិបុត្តោ អនុវត្តេតី”តិ (ម. និ. ២.៣៩៩) វទន្តេន ភគវតា អាយស្មតោ សារិបុត្តត្ថេរស្ស ធម្មសេនាបតិភាវោ អនុញ្ញាតោតិ អាហ – **“ធម្មសេនាបតិំ វីរំ មហាឈាយឹ សមាហិតំ សារិបុត្ត”**ន្តិ។ តត្ថ **វីរ**ន្តិ កិលេសមារាទីនំ និម្មថនេន វីរិយវន្តំ មហាវិក្កន្តំ។ **មហាឈាយិ**ន្តិ ទិព្ពវិហារាទីនំ ឧក្កំសគមនេន មហន្តំ ឈាយឹ។ តតោ ឯវ សព្ពសោ វិក្ខេបវិទ្ធំសនវសេន **សមាហិតំ។ នមស្សន្តា**តិ សិរសិ អញ្ជលឹ បគ្គយ្ហ នមស្សមានា តិដ្ឋន្តិ។

យម្បិ និស្សាយាតិ យំ នុ ខោ អារម្មណំ និស្សាយ អារព្ភ ឈាយតីតិ នាភិជានាមាតិ បុថុជ្ជនភាវេន ព្រហ្មានោ ឯវំ អាហំសុ។

អច្ឆេរំ វតាតិ អច្ឆរិយំ វត។ **ពុទ្ធាន**ន្តិ ចតុសច្ចពុទ្ធានំ។ **គម្ភីរោ គោចរោ សកោ**តិ បរមគម្ភីរោ អតិទុទ្ទសោ ទុរនុពោធោ បុថុជ្ជនេហិ អសាធារណោ អវិសយោ។ ឥទានិ តស្ស គម្ភីរភាវេ ការណំ ទស្សេតុំ **“យេ មយ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **វាលវេធិសមាគតា**តិ យេ មយំ វាលវេធិធនុគ្គហសទិសា អតិសុខុមម្បិ វិសយំ បដិវិជ្ឈិតុំ សមត្ថា អាគតា ឧបបរិក្ខន្តា នាភិជានាម, គម្ភីរោ វត ពុទ្ធានំ វិសយោតិ អត្ថោ។ **តំ តថា ទេវកាយេហី**តិ តំ តថារូបំ សារិបុត្តំ សទេវកស្ស លោកស្ស បូជនារហំ តេហិ ព្រហ្មកាយិកេហិ តទា តថា បូជិតំ ទិស្វា អាយស្មតោ មហាកប្បិនស្ស សិតំ អហោសិ។ ឥមេសំ លោកសម្មតានំ ព្រហ្មូនម្បិ អវិសយោ, យត្ថ សាវកានំ វិសយោតិ។

យាវតា ពុទ្ធខេត្តម្ហីតិ គាថា ថេរេន អត្តានំ អារព្ភ សីហនាទំ នទន្តេន ភាសិតា។ តត្ថ **ពុទ្ធខេត្តម្ហី**តិ អាណាខេត្តំ សន្ធាយ វទតិ។ **ឋបយិត្វា មហាមុនិ**ន្តិ សម្មាសម្ពុទ្ធំ ឋបេត្វា ។ ពុទ្ធា ហិ ភគវន្តោ ធុតគុណេហិបិ សព្ពសត្តេហិ បរមុក្កំសគតា ឯវ, កេវលំ បន មហាករុណាសញ្ចោទិតមានសា សត្តានំ តាទិសំ មហន្តំ ឧបការំ ឱលោកេត្វា គាមន្តសេនាសនវាសាទី អនុវត្តន្តីតិ តំ តំ ធុតធម្មវិរោធី ហោតិ។ **ធុតគុណេ**តិ កិលេសានំ ធុតេន គុណេន អារញ្ញកាទិភាវេន អបេក្ខិតគុណេ។ ករណត្ថេ វា ឯតំ ភុម្មវចនំ។ សទិសោ មេ ន វិជ្ជតិ, កុតោ បន ឧត្តរីតិ អធិប្បាយោ។ តថា ហេស ថេរោ តត្ថ អគ្គដ្ឋានេ ឋបិតោ។

ន ចីវរេតិ គាថាយ “ឋបយិត្វា មហាមុនិ”ន្តិ វុត្តមេវត្ថំ បាកដតរំ ករោតិ, ចីវរាទីសុ តណ្ហាយ អនុបលេបោ ធុតង្គផលំ។ តត្ថ ន ចីវរេ សម្បត្តេ តណ្ហាលេបេនាតិ យោជនា។ **សយនេ**តិ សេនាសនេ។ **គោតមោ**តិ ភគវន្តំ គោត្តេន កិត្តេតិ។ **អនប្បមេយ្យោ**តិ បមាណករកិលេសាភាវតោ អបរិមាណគុណតាយ ច អនប្បមេយ្យោ។ **មុឡាលបុប្ផំ វិមលំវ អម្ពុនា**តិ យថា និម្មលំ វិរជំ នឡិនំ ឧទកេន ន លិម្បតិ, ឯវំ គោតមោ ភគវា តណ្ហាលេបាទិនា ន លិម្បតីតិ អត្ថោ។ **នេក្ខម្មនិន្នោ** អភិនិក្ខម្មនិន្នោ តតោ ឯវ **តិភវាភិនិស្សដោ** ភវត្តយតោ វិនិស្សដោ វិសំយុត្តោ។

យេសំ សតិបដ្ឋានគីវាទីនំ ភាវនាបារិបូរិយា យត្ថ កត្ថចិ អនុបលិត្តោ នេក្ខម្មនិន្នោវ អហោសិ, តេ អង្គភូតេ ទស្សេន្តោ **“សតិបដ្ឋានគីវោ”**តិ ឱសានគាថមាហ។ តត្ថ គុណរាសិតោ ឧត្តមង្គភូតាយ បញ្ញាយ អធិដ្ឋានភាវតោ សតិបដ្ឋានំ គីវា ឯតស្សាតិ សតិបដ្ឋានគីវោ, អនវជ្ជធម្មានំ អាទានេ សទ្ធា ហត្ថោ ឯតស្សាតិ

សទ្ធាហត្ថោ។ គុណសរីរស្ស ឧត្តមង្គភាវតោ បញ្ញា សីសំ ឯតស្សាតិ **បញ្ញាសីសោ**។ មហាសមុទ្ទាគមនតាយ មហាវិសយតាយ មហានុភាវតាយ មហាពលតាយ ច មហន្តំ សព្ពញ្ញុតសង្ខាតំ ញាណំ ឯតស្ស អត្ថីតិ **មហាញាណី**។ **សទា** សព្ពកាលំ **និព្ពុតោ** សីតិភូតោ ចរតិ។ “សុសមាហិតោ…បេ…. នាគោ”តិ (អ. និ. ៦.៤៣) សុត្តបទញ្ចេត្ថ និទស្សេតព្ពំ។ យំ បនេត្ថ អត្ថតោ អវិភត្តំ, តំ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវ។

មហាកស្សបត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចត្តាលីសនិបាតវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៩. បញ្ញាសនិបាតោ

១. តាលបុដត្ថេរគាថាវណ្ណនា

បញ្ញាសនិបាតេ **កទា នុហ**ន្តិអាទិកា អាយស្មតោ តាលបុដត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ដូបនិស្សយំ កុសលំ ឧបចិនិត្វា ឥមស្មឹ ពុទ្ធុប្បាទេ រាជគហេ អញ្ញតរស្មឹ នដកុលេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញុតំ បត្តោ កុលានុរូបេសុ នច្ចដ្ឋានេសុ និប្ផត្តឹ គន្ត្វា សកលជម្ពុទីបេ បាកដោ នដគាមណិ អហោសិ។ សោ បញ្ចសតមាតុគាមបរិវារោ មហតា នដវិភវេន គាមនិគមរាជធានីសុ សមជ្ជំ ទស្សេត្វា, មហន្តំ បូជាសក្ការំ លភិត្វា, វិចរន្តោ រាជគហំ អាគន្ត្វា, នគរវាសីនំ សមជ្ជំ ទស្សេត្វា, លទ្ធសម្មានសក្ការោ ញាណស្ស បរិបាកំ គតត្តា សត្ថុ សន្តិកំ គន្ត្វា, វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ និសិន្នោ ភគវន្តំ ឯតទវោច – “សុតមេតំ, ភន្តេ, បុព្ពកានំ អាចរិយបាចរិយានំ នដានំ ភាសមានានំ ‘យោ សោ នដោ រង្គមជ្ឈេ សមជ្ជមជ្ឈេ សច្ចាលិកេន ជនំ ហាសេតិ រមេតិ, សោ កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា បហាសានំ ទេវានំ សហព្យតំ ឧបបជ្ជតី’តិ, ឥធ ភគវា កិមាហា”តិ។ អថ នំ ភគវា តិក្ខត្តុំ បដិក្ខិបិ “មា មំ ឯតំ បុច្ឆី”តិ។ ចតុត្ថវារំ បុដ្ឋោ អាហ – “គាមណិ, ឥមេ សត្តា បកតិយាបិ រាគពន្ធនពទ្ធា ទោសពន្ធនពទ្ធា មោហពន្ធនពទ្ធា តេសំ ភិយ្យោបិ រជនីយេ ទោសនីយេ មោហនីយេ ធម្មេ ឧបសំហរន្តោ បមាទេត្វា កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា និរយេ ឧបបជ្ជតិ។ សចេ បនស្ស ឯវំទិដ្ឋិ ហោតិ ‘យោ សោ នដោ រង្គមជ្ឈេ សមជ្ជមជ្ឈេ សច្ចាលិកេន ជនំ ហាសេតិ រមេតិ, សោ កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា បហាសានំ ទេវានំ សហព្យតំ ឧបបជ្ជតី’”តិ សាស្ស ហោតិ មិច្ឆាទិដ្ឋិ។ មិច្ឆាទិដ្ឋិស្ស ច ទ្វិន្នំ គតីនំ អញ្ញតរា គតិ ឥច្ឆិតព្ពា, និរយស្ស វា តិរច្ឆានយោនិយា វាតិ។ តំ សុត្វា តាលបុដោ គាមណិ បរោទិ។ ននុ គាមណិ បគេវ មយា បដិក្ខិត្តោ “មា មំ ឯតំ បុច្ឆី”តិ (សំ. និ. ៤.៣៥៤)? “នាហំ, ភន្តេ, ឯតំ រោទាមិ, យំ មំ ភគវា នដានំ អភិសម្បរាយំ ឯវមាហា”តិ។ អបិ ចាហំ, ភន្តេ, បុព្ពកេហិ អាចរិយបាចរិយេហិ នដេហិ វញ្ចិតោ “នដោ មហាជនស្ស នដសមជ្ជំ ទស្សេត្វា សុគតឹ ឧបបជ្ជតី”តិ។ សោ សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិត្វា លទ្ធូបសម្បន្នោ វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ នចិរស្សេវ អរហត្តំ បាបុណិ, អធិគតារហត្តោ បន អរហត្តប្បត្តិតោ បុព្ពេ យេនាការេន អត្តនោ ចិត្តំ និគ្គណ្ហនវសេន យោនិសោមនសិការោ ឧទបាទិ, តំ អនេកធា វិភជិត្វា ទស្សេតុំ –

១០៩៤. “កទា នុហំ បព្ពតកន្ទរាសុ, ឯកាកិយោ អទ្ទុតិយោ វិហស្សំ;
អនិច្ចតោ សព្ពភវំ វិបស្សំ, តំ មេ ឥទំ តំ នុ កទា ភវិស្សតិ។

១០៩៥. “កទា នុហំ ភិន្នបដន្ធរោ មុនិ, កាសាវវត្ថោ អមមោ និរាសោ;
រាគញ្ច ទោសញ្ច តថេវ មោហំ, ហន្ត្វា សុខី បវនគតោ វិហស្សំ។

១០៩៦. “កទា អនិច្ចំ វធរោគនីឡំ, កាយំ ឥមំ មច្ចុជរាយុបទ្ទុតំ;
វិបស្សមានោ វីតភយោ វិហស្សំ, ឯកោ វនេ តំ នុ កទា ភវិស្សតិ។

១០៩៧. “កទា នុហំ ភយជននឹ ទុខាវហំ, តណ្ហាលតំ ពហុវិធានុវត្តនឹ;
បញ្ញាមយំ តិខិណមសឹ គហេត្វា, ឆេត្វា វសេ តម្បិ កទា ភវិស្សតិ។

១០៩៨. “កទា នុ បញ្ញាមយមុគ្គតេជំ, សត្ថំ ឥសីនំ សហសាទិយិត្វា;
មារំ សសេនំ សហសា ភញ្ជិស្សំ, សីហាសនេ តំ នុ កទា ភវិស្សតិ។

១០៩៩. “កទា នុហំ សព្ភិ សមាគមេសុ, ទិដ្ឋោ ភវេ ធម្មគរូហិ តាទិភិ;
យាថាវទស្សីហិ ជិតិន្ទ្រិយេហិ, បធានិយោ តំ នុ កទា ភវិស្សតិ។

១១០០. “កទា នុ មំ តន្ទិ ខុទា បិបាសា, វាតាតបា កីដសរីសបា វា;
ន ពាធយិស្សន្តិ ន តំ គិរិព្ពជេ, អត្ថត្ថិយំ តំ នុ កទា ភវិស្សតិ។

១១០១. “កទា នុ ខោ យំ វិទិតំ មហេសិនា, ចត្តារិ សច្ចានិ សុទុទ្ទសានិ;
សមាហិតត្តោ សតិមា អគច្ឆំ, បញ្ញាយ តំ តំ នុ កទា ភវិស្សតិ។

១១០២. “កទា នុ រូបេ អមិតេ ច សទ្ទេ, គន្ធេ រសេ ផុសិតព្ពេ ច ធម្មេ;
អាទិត្តតោហំ សមថេហិ យុត្តោ, បញ្ញាយ ទច្ឆំ តទិទំ កទា មេ។

១១០៣. “កទា នុហំ ទុព្ពចនេន វុត្តោ, តតោ និមិត្តំ វិមនោ ន ហេស្សំ;
អថោ បសត្ថោបិ តតោ និមិត្តំ, តុដ្ឋោ ន ហេស្សំ តទិទំ កទា មេ។

១១០៤. “កទា នុ កដ្ឋេ ច តិណេ លតា ច, ខន្ធេ ឥមេហំ អមិតេ ច ធម្មេ;
អជ្ឈត្តិកានេវ ច ពាហិរានិ ច, សមំ តុលេយ្យំ តទិទំ កទា មេ។

១១០៥. “កទា នុ មំ បាវុសកាលមេឃោ, នវេន តោយេន សចីវរំ វនេ;
ឥសិប្បយាតម្ហិ បថេ វជន្តំ, ឱវស្សតេ តំ នុ កទា ភវិស្សតិ។

១១០៦. “កទា មយូរស្ស សិខណ្ឌិនោ វនេ, ទិជស្ស សុត្វា គិរិគព្ភរេ រុតំ;
បច្ចុដ្ឋហិត្វា អមតស្ស បត្តិយា, សំចិន្តយេ តំ នុ កទា ភវិស្សតិ។

១១០៧. “កទា នុ គង្គំ យមុនំ សរស្សតឹ, បាតាលខិត្តំ វឡវាមុខញ្ច;
អសជ្ជមានោ បតរេយ្យមិទ្ធិយា, វិភឹសនំ តំ នុ កទា ភវិស្សតិ។

១១០៨. “កទា នុ នាគោវ អសង្គចារី, បទាលយេ កាមគុណេសុ ឆន្ទំ;
និព្ពជ្ជយំ សព្ពសុភំ និមិត្តំ, ឈានេ យុតោ តំ នុ កទា ភវិស្សតិ។

១១០៩. “កទា ឥណដ្ដោវ ទលិទ្ទកោ និធឹ, អារាធយិត្វា ធនិកេហិ បីឡិតោ;
តុដ្ឋោ ភវិស្សំ អធិគម្ម សាសនំ, មហេសិនោ តំ នុ កទា ភវិស្សតិ។

១១១០. “ពហូនិ វស្សានិ តយាម្ហិ យាចិតោ, អគារវាសេន អលំ នុ តេ ឥទំ;
តំ ទានិ មំ បព្ពជិតំ សមានំ, កឹការណា ចិត្ត តុវំ ន យុញ្ជសិ។

១១១១. “ននុ អហំ ចិត្ត តយាម្ហិ យាចិតោ, គិរិព្ពជេ ចិត្រឆទា វិហង្គមា;
មហិន្ទឃោសត្ថនិតាភិគជ្ជិនោ, តេ តំ រមេស្សន្តិ វនម្ហិ ឈាយិនំ។

១១១២. “កុលម្ហិ មិត្តេ ច បិយេ ច ញាតកេ, ខិឌ្ឌារតឹ កាមគុណញ្ច លោកេ;
សព្ពំ បហាយ ឥមមជ្ឈុបាគតោ, អថោបិ ត្វំ ចិត្ត ន មយ្ហ តុស្សសិ។

១១១៣. “មមេវ ឯតំ ន ហិ ត្វំ បរេសំ, សន្នាហកាលេ បរិទេវិតេន កឹ;
សព្ពំ ឥទំ ចលមិតិ បេក្ខមានោ, អភិនិក្ខមឹ អមតបទំ ជិគីសំ។

១១១៤. “សុយុត្តវាទី ទ្វិបទានមុត្តមោ, មហាភិសក្កោ នរទម្មសារថិ;
ចិត្តំ ចលំ មក្កដសន្និភំ ឥតិ, អវីតរាគេន សុទុន្និវារយំ។

១១១៥. “កាមា ហិ ចិត្រា មធុរា មនោរមា, អវិទ្ទសូ យត្ថ សិតា បុថុជ្ជនា;
តេ ទុក្ខមិច្ឆន្តិ បុនព្ភវេសិនោ, ចិត្តេន នីតា និរយេ និរាកតា។

១១១៦. “មយូរកោញ្ចាភិរុតម្ហិ កាននេ, ទីបីហិ ព្យគ្ឃេហិ បុរក្ខតោ វសំ;
កាយេ អបេក្ខំ ជហ មា វិរាធយ, ឥតិស្សុ មំ ចិត្ត បុរេ និយុញ្ជសិ។

១១១៧. “ភាវេហិ ឈានានិ ច ឥន្ទ្រិយានិ ច, ពលានិ ពោជ្ឈង្គសមាធិភាវនា;
តិស្សោ ច វិជ្ជា ផុស ពុទ្ធសាសនេ, ឥតិស្សុ មំ ចិត្ត បុរេ និយុញ្ជសិ។

១១១៨. “ភាវេហិ មគ្គំ អមតស្ស បត្តិយា, និយ្យានិកំ សព្ពទុខក្ខយោគធំ;
អដ្ឋង្គិកំ សព្ពកិលេសសោធនំ, ឥតិស្សុ មំ ចិត្ត បុរេ និយុញ្ជសិ។

១១១៩. “ទុក្ខន្តិ ខន្ធេ បដិបស្ស យោនិសោ, យតោ ច ទុក្ខំ សមុទេតិ តំ ជហ;
ឥធេវ ទុក្ខស្ស ករោហិ អន្តំ, ឥតិស្សុ មំ ចិត្ត បុរេ និយុញ្ជសិ។

១១២០. “អនិច្ចំ ទុក្ខន្តិ វិបស្ស យោនិសោ, សុញ្ញំ អនត្តាតិ អឃំ វធន្តិ ច;
មនោវិចារេ ឧបរុន្ធ ចេតសោ, ឥតិស្សុ មំ ចិត្ត បុរេ និយុញ្ជសិ។

១១២១. “មុណ្ឌោ វិរូបោ អភិសាបមាគតោ, កបាលហត្ថោវ កុលេសុ ភិក្ខសុ;
យុញ្ជស្សុ សត្ថុវចនេ មហេសិនោ, ឥតិស្សុ មំ ចិត្ត បុរេ និយុញ្ជសិ។

១១២២. “សុសំវុតត្តោ វិសិខន្តរេ ចរំ, កុលេសុ កាមេសុ អសង្គមានសោ;
ចន្ទោ យថា ទោសិនបុណ្ណមាសិយា, ឥតិស្សុ មំ ចិត្ត បុរេ និយុញ្ជសិ។

១១២៣. “អារញ្ញិកោ ហោហិ ច បិណ្ឌបាតិកោ, សោសានិកោ ហោហិ ច បំសុកូលិកោ;

នេសជ្ជិកោ ហោហិ សទា ធុតេ រតោ, ឥតិស្សុ មំ ចិត្ត បុរេ និយុញ្ជសិ។

១១២៤. “រោបេត្វ រុក្ខានិ យថា ផលេសី, មូលេ តរុំ ឆេត្តុ តមេវ ឥច្ឆសិ;
តថូបមំ ចិត្តមិទំ ករោសិ, យំ មំ អនិច្ចម្ហិ ចលេ និយុញ្ជសិ។

១១២៥. “អរូប ទូរង្គម ឯកចារិ, ន តេ ករិស្សំ វចនំ ឥទានិហំ;
ទុក្ខា ហិ កាមា កដុកា មហព្ភយា, និព្ពានមេវាភិមនោ ចរិស្សំ។

១១២៦. “នាហំ អលក្ខ្យា អហិរិក្កតាយ វា,
ន ចិត្តហេតូ ន ច ទូរកន្តនា;
អាជីវហេតូ ច អហំ ន និក្ខមិំ,
កតោ ច តេ ចិត្ត បដិស្សវោ មយា។

១១២៧. “អប្បិច្ឆតា សប្បុរិសេហិ វណ្ណិតា, មក្ខប្បហានំ វូបសមោ ទុខស្ស;
ឥតិស្សុ មំ ចិត្ត តទា និយុញ្ជសិ, ឥទានិ ត្វំ គច្ឆសិ បុព្ពចិណ្ណំ។

១១២៨. “តណ្ហា អវិជ្ជា ច បិយាបិយញ្ច, សុភានិ រូបានិ សុខា ច វេទនា;
មនាបិយា កាមគុណា ច វន្តា, វន្តេ អហំ អាវមិតុំ ន ឧស្សហេ។

១១២៩. “សព្វត្ថ តេ ចិត្ត វចោ កតំ មយា, ពហូសុ ជាតីសុ នមេសិ កោបិតោ;
អជ្ឈត្តសម្ភវោ កតញ្ញុតាយ តេ, ទុក្ខេ ចិរំ សំសរិតំ តយា កតេ។

១១៣០. “ត្វញ្ញេវ នោ ចិត្ត ករោសិ ព្រាហ្មណោ, ត្វំ ខត្តិយោ រាជទសី ករោសិ;
វេស្សា ច សុទ្ទា ច ភវាម ឯកទា, ទេវត្តនំ វាបិ តវេវ វាហសា។

១១៣១. “ត្វេវ ហេតូ អសុរា ភវាមសេ, ត្វំមូលកំ នេរយិកា ភវាមសេ;
អថោ តិរច្ឆានគតាបិ ឯកទា, បេតត្តនំ វាបិ តវេវ វាហសា។

១១៣២. “ននុ ទុព្ភិស្សសិ មំ បុនប្បុនំ, មុហុំ មុហុំ ចារណិកំវ ទស្សយំ;
ឧម្មត្តកេនេវ មយា បលោភសិ, កិញ្ចាបិ តេ ចិត្ត វិរាធិតំ មយា។

១១៣៣. “ឥទំ បុរេ ចិត្តមចារិ ចារិកំ, យេនិច្ឆកំ យត្ថកាមំ យថាសុខំ;
តទជ្ជហំ និគ្គហេស្សាមិ យោនិសោ, ហត្ថិប្បភិន្នំ វិយ អង្កុសគ្គហោ។

១១៣៤. “សត្ថា ច មេ លោកមិមំ អធិដ្ឋហិ, អនិច្ចតោ អទ្ធុវតោ អសារតោ;
បក្ខន្ទ មំ ចិត្ត ជិនស្ស សាសនេ, តារេហិ ឱឃា មហតា សុទុត្តរា។

១១៣៥. “ន តេ ឥទំ ចិត្ត យថា បុរាណកំ, នាហំ អលំ តុយ្ហ វសេ និវត្តិតុំ;
មហេសិនោ បព្ពជិតោម្ហិ សាសនេ, ន មាទិសា ហោន្តិ វិនាសធារិនោ។

១១៣៦. “នគា សមុទ្ទា សរិតា វសុន្ធរា, ទិសា ចតស្សោ វិទិសា អធោ ទិវា;
សព្ពេ អនិច្ចា តិភវា ឧបទ្ទុតា, កុហឹ គតោ ចិត្ត សុខំ រមិស្សសិ។

១១៣៧. “ធិតិប្បរំ កឹ មម ចិត្ត កាហិសិ, ន តេ អលំ ចិត្ត វសានុវត្តកោ;
ន ជាតុ ភស្តំ ឧភតោមុខំ ឆុបេ, ធិរត្ថុ បូរំ នវសោតសន្ទនឹ។

១១៣៨. “វរាហឯណេយ្យវិគាឡ្ហសេវិតេ, បព្ភារកុដ្ដេ បកតេវ សុន្ទរេ;
នវម្ពុនា បាវុសសិត្តកាននេ, តហឹ គុហាគេហគតោ រមិស្សសិ។

១១៣៩. “សុនីលគីវា សុសិខា សុបេខុនា, សុចិត្តបត្តច្ឆទនា វិហង្គមា;
សុមញ្ជុឃោសត្ថនិតាភិគជ្ជិនោ, តេ តំ រមេស្សន្តិ វនម្ហិ ឈាយិនំ។

១១៤០. “វុដ្ឋម្ហិ ទេវេ ចតុរង្គុលេ តិណេ, សំបុប្ផិតេ មេឃនិភម្ហិ កាននេ;
នគន្តរេ វិដបិសមោ សយិស្សំ, តំ មេ មុទូ ហេហិតិ តូលសន្និភំ។

១១៤១. “តថា តុ កស្សាមិ យថាបិ ឥស្សរោ, យំ លព្ភតិ តេនបិ ហោតុ មេ អលំ;
ន តាហំ កស្សាមិ យថា អតន្ទិតោ, ពិឡារភស្តំវ យថា សុមទ្ទិតំ។

១១៤២. "កថា នុ កស្សាមិ យថាបិ ឥស្សរោ, យំ លព្ភតិ តេនបិ ហោតុ មេ អលំ;
វិរិយេន តំ មយ្ហ វសានយិស្សំ, គជំវ មត្តំ កុសលង្កុសគ្គហោ។

១១៤៣. "តយា សុទន្តេន អវដ្ឋិតេន ហិ, ហយេន យោគ្គាចរិយោវ ឧជ្ជុនា;
បហោមិ មគ្គំ បដិបជ្ជិតុំ សិវំ, ចិត្តានុរក្ខីហិ សទា និសេវិតំ។

១១៤៤. "អារម្មណេ តំ ពលសា និពន្ធិសំ, នាគំវ ថម្ភម្ហិ ទឡ្ហាយ រជ្ជុយា;
តំ មេ សុគុត្តំ សតិយា សុភាវិតំ, អនិស្សិតំ សព្ពភវេសុ ហេហិសិ។

១១៤៥. "បញ្ញាយ ឆេត្វា វិបថានុសារិនំ, យោគេន និគ្គយ្ហ បថេ និវេសិយ;
ទិស្វា សមុទយំ វិភវញ្ច សម្ភវំ, ទាយាទកោ ហេហិសិ អគ្គវាទិនោ។

១១៤៦. "ចតុព្ពិបល្លាសវសំ អធិដ្ឋិតំ, គាមណ្ឌលំវ បរិនេសិ ចិត្ត មំ;
ននុ សំយោជនពន្ធនច្ឆិទំ, សំសេវសេ ការុណិកំ មហាមុនឹ។

១១៤៧. "មិគោ យថា សេរិ សុចិត្តកាននេ, រម្មំ គិរិំ បាវុសអព្ភមាលិនឹ;
អនាកុលេ តត្ថ នគេ រមិស្សំ, អសំសយំ ចិត្ត បរា ភវិស្សសិ។

១១៤៨. "យេ តុយ្ហ ឆន្ទេន វសេន វត្តិនោ,
នរា ច នារី ច អនុភោន្តិ យំ សុខំ;
អវិទ្ទសូ មារវសានុវត្តិនោ,
ភវាភិនន្ទី តវ ចិត្ត សាវកា"តិ។

តត្ថ **កទា នុហន្តិ** កទា នុ អហំ។ **បព្ពតកន្ទរាសូតិ** បព្ពតេសុ ច កន្ទរេសុ ច, បព្ពតស្ស វា កន្ទរាសុ។ **ឯកាកិយោតិ** ឯកកោ។ **អទុតិយោតិ** និត្តណ្ហោ។ តណ្ហា ហិ បុរិសស្ស ទុតិយា នាម។ **វិហស្សន្តិ** វិហរិស្សាមិ។ **អនិច្ចតោ សព្ពភវំ វិបស្សន្តិ** កាមភវាទិភេទំ សព្ពម្បិ ភវំ "ហុត្វា អភាវដ្ឋេន អនិច្ច"ន្តិ វិបស្សន្តោ កទា នុ វិហរិស្សន្តិ យោជនា។ និទស្សនមត្តញ្ចេតំ, "យទនិច្ចំ តំ ទុក្ខំ, យំ ទុក្ខំ តទនត្តា"តិ វចនតោ (សំ. និ. ៣.១៥) ឥតរម្បិ លក្ខណទ្វយំ វុត្តមេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **តំ មេ ឥទំ តំ នុ កទា ភវិស្សតីតិ** តំ ឥទំ មេ បរិវិតក្កិតំ កទា នុ ភវិស្សតិ, កទា នុ ខោ មត្ថកំ បាបុណិស្សតីតិ អត្ថោ។ **តំ នូតិ** ចេត្ថ **តន្តិ** និបាតមត្តំ។ អយញ្ចេត្ថ សង្ខេបត្ថោ – កទា នុ ខោ អហំ មហាគជោ វិយ សង្ខលិកពន្ធនំ, គិហិពន្ធនំ ឆិន្ទិត្វា បព្ពជិត្វា កាយវិវេកំ បរិព្រូហយន្តោ ឯកាកី បព្ពតកន្ទរាសុ អទុតិយោ សព្ពត្ថ និរបេក្ខោ សព្ពសង្ខារគតំ អនិច្ចាទិតោ វិបស្សន្តោ វិហរិស្សាមីតិ។

ភិន្នបដន្ធរោតិ ភិន្នវត្ថធរោ, គាថាសុខត្ថំ នការាគមំ កត្វា វុត្តំ។ សត្ថកច្ឆិន្នអគ្ឃផស្សវណ្ណភិន្នំ បដចីវរំ ធារេន្តោតិ អត្ថោ។ **មុនីតិ** បព្ពជិតោ។ **អមមោតិ** កុលេ វា គណេ វា មមត្តាភាវេន អមមោ។ កត្ថចិបិ អារម្មណេ អាសីសនាយ អភាវេន **និរាសោ។ ហន្ត្វា សុខី បវនគតោ វិហស្សន្តិ** រាគាទិកេ កិលេសេ អរិយមគ្គេន សមុច្ឆិន្ទិត្វា មគ្គសុខេន ផលសុខេន សុខី មហាវនគតោ កទា នុ ខោ អហំ វិហរិស្សាមិ។

វធរោគនីឡន្តិ មរណស្ស ច រោគស្ស ច កុលាវកភូតំ។ **កាយំ ឥមន្តិ** ឥមំ ខន្ធបញ្ចកសង្ខាតំ កាយំ។ ខន្ធបញ្ចកោបិ ហិ "អវិជ្ជាគតស្ស, ភិក្ខវេ, បុរិសបុគ្គលស្ស តណ្ហានុគតស្ស អយមេវ កាយោ ពហិទ្ធា នាម រូប"ន្តិអាទីសុ កាយោ វុច្ចតិ។ **មច្ចុជរាយុបទ្ទុតន្តិ** មរណេន ចេវ ជរាយ ច បីឡិតំ, វិបស្សមានោ អហំ ភយហេតុបហានេន **វីតភយោ,** តំ នុ កទា ភវិស្សតីតិ អត្ថោ។

ភយជននិន្តិ បញ្ចវីសតិយា មហាភយានំ ឧប្បាទការណភូតំ កាយិកស្ស ច ចេតសិកស្ស ច សកលស្សបិ វដ្ដទុក្ខស្ស អាវហនតោ **ទុខាវហំ។ តណ្ហាលតំ ពហុវិធានុវត្តនិន្តិ** ពហុវិធញ្ច អារម្មណំ ភវមេវ វា អនុវត្តតិ សន្តនោតីតិ ពហុវិធានុវត្តនី, តណ្ហាសង្ខាតលតំ។ **បញ្ញាមយន្តិ** មគ្គបញ្ញាមយំ សុនិសិតំ អសិខគ្គំ វីរិយបគ្គហិតេន សទ្ធាហត្ថេន គហេត្វា សមុច្ឆិន្ទិត្វា "កទា នុហំ វសេ"តិ យំ បរិវិតក្កិតំ, តម្បិ កទា ភវិស្សតីតិ យោជនា។

ឧគ្គតេជន្តិ សមថវិបស្សនាវសេន និសិតតាយ តិក្ខតេជំ។ **សត្ថំ ឥសីនន្តិ** ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធអរិយសាវកឥសីនំ សត្ថភូតំ ។ **មារំ សសេនំ សហសា ភញ្ជិស្សន្តិ** កិលេសសេនាយ សសេនំ អភិសង្ខារាទិមារំ សហសា សីឃមេវ ភញ្ជិស្សាមិ។ **សីហាសនេតិ** ថិរាសនេ, អបរាជិតបល្លង្កេតិ អត្ថោ។

សព្ភិ សមាគមេសុ ទិដ្ឋោ ភវេតិ ធម្មគារវយុត្តតាយ **ធម្មគរូហិ** តាទិលក្ខណប្បត្តិយា **តាទីហិ** អវិបរីតទស្សិតាយ **យាថាវទស្សីហិ** អរិយមគ្គេនេវ ជាបជិតិន្ទ្រិយតាយ **ជិតិន្ទ្រិយេហិ** ពុទ្ធាទីហិ សាធូហិ សមាគមេសុ “កទា នុ អហំ បធានិយោគិ ទិដ្ឋោ ភវេយ្យ”ន្តិ យំ មេ បរិវិតក្កិតំ, តំ នុ កទា ភវិស្សតីតិ យោជនា។ ឥមិនា នយេន សព្ពត្ថ បទយោជនា វេទិតព្ពា, បទត្ថមត្តមេវ វណ្ណយិស្សាម។

តន្ទីតិ អាលសិយំ។ **ឧទា**តិ ជិឃច្ឆា។ **កីដសរីសបា**តិ កីដញ្ចេវ សរីសបា ច។ **ន ពាធយិស្សន្តី**តិ មំ ន ព្យាធយិស្សន្តិ សុខទុក្ខសោមនស្សទោមនស្សានំ ឈានេហិ បដិពាហិតត្តាតិ អធិប្បាយោ។ **គិរិព្ពជេ**តិ បព្ពតកន្ទរាយ។ **អត្ថត្ថិយ**ន្តិ សទត្ថសង្ខាតេន អត្ថេន អត្ថិកំ។

យំ វិទិតំ មហេសិនាតិ យំ ចតុសច្ចំ មហេសិនា សម្មាសម្ពុទ្ធេន សយម្ភូញាណេន ញាតំ បដិវិទ្ធំ, តានិ ចត្តារិ សច្ចានិ អនុបចិតកុសលសម្ភារេហិ សុដ្ឋុ ទុទ្ទសានិ មគ្គសមាធិនា **សមាហិតត្តោ**, សម្មាសតិយា **សតិមា**, អរិយមគ្គបញ្ញាយ អហំ **អគច្ឆំ** បដិវិជ្ឈិស្សំ អធិគមិស្សន្តិ អត្ថោ។

រូបេតិ ចក្ខុវិញ្ញេយ្យរូបេ។ **អមិតេ**តិ ញាណេន អមិតេ, អបរិច្ឆិន្នេ អបរិញ្ញាតេតិ អត្ថោ។ **ផុសិតព្ពេ**តិ, ផោដ្ឋព្ពេ។ **ធម្មេ**តិ មនោវិញ្ញេយ្យធម្មេ។ **អមិតេ**តិ វា អបរិមាណេ នីលាទិវសេន អនេកភេទភិន្នេ រូបេ ភេរិសទ្ទាទិវសេន, មូលរសាទិវសេន, កក្ខឡមុទុតាទិវសេន, សុខទុក្ខាទិវសេន ច, អនេកភេទសទ្ទាទិកេ ចាតិ អត្ថោ។ **អាទិត្តតោ**តិ ឯកាទសហិ អគ្គីហិ អាទិត្តភាវតោ។ **សមថេហិ យុត្តោ**តិ ឈានវិបស្សនាមគ្គសមាធីហិ សមន្នាគតោ។ **បញ្ញាយ ទច្ឆ**ន្តិ វិបស្សនាបញ្ញាសហិតាយ មគ្គបញ្ញាយ ទក្ខិស្សំ។

ទុព្ពចនេន វុត្តោតិ ទុរុត្តវចនេន ឃដ្ដិតោ។ **តតោ និមិត្ត**ន្តិ ផរុសវាចាហេតុ។ **វិមនោ ន ហេស្ស**ន្តិ ទោមនស្សិតោ ន ភវេយ្យំ។ **អថោ**តិ អថ។ **បសត្ថោ**តិ កេនចិ បសំសិតោ។

កដ្ឋេតិ ទារុក្ខន្ធេ។ **តិណេ**តិ តិណានំ ខន្ធេ។ **ឥមេ**តិ ឥមេ មម សន្តតិបរិយាបន្នេ បញ្ច ខន្ធេ ។ **អមិតេ ច ធម្មេ**តិ តតោ អញ្ញេន ឥន្ទ្រិយក្ខន្ធេន អមិតេ រូបធម្មេ។ តេនាហ – “អជ្ឈត្តិកានេវ ច ពាហិរានិ ចា”តិ។ **សមំ តុលេយ្យ**ន្តិ អនិច្ចាទិវសេន ចេវ អសារាទិឧបមាវសេន ច សព្ពំ សមមេវ កត្វា តីរេយ្យំ។

ឥសិប្បយាតម្ហិ បថេ វជន្តន្តិ ពុទ្ធាទីហិ មហេសីហិ សម្មទេវ បយាតេ សមថវិបស្សនាមគ្គេ វជន្តំ បដិបជ្ជន្តំ។ បាវុសសមយេ កាលមេឃោ **នវេន តោយេន** វស្សោទកេន សចីវរំ បវនេ កទា នុ ឱវស្សតិ, តេមេតីតិ អត្ថោ អព្ភោកាសិកភាវបរិវិតក្កិតំ ទស្សេតិ។

មយូរស្ស សិខណ្ឌិនោ វនេ ទិជស្សាតិ មាតុកុច្ឆិតោ អណ្ឌកោសតោ ចាតិ ទ្វិក្ខត្តុំ ជាយនវសេន ទិជស្ស, សិខាសម្ភវេន សិខណ្ឌិនោ ច មយូរស្ស វនេ កទា បន គិរិគព្ភរេ **រុតំ** កេការវំ សុត្វា វេលំ សល្លក្ខិត្វា សយនតោ វុដ្ឋហិត្វា **អមតស្ស បត្តិយា** និព្ពានាធិគមាយ។ **សំចិន្តយេ**តិ វុច្ចមានេ ភវេ អនិច្ចាទិតោ មនសិ ករេយ្យំ វិបស្សេយ្យន្តិ អត្ថោ។

គង្គំ យមុនំ សរស្សតិន្តិ ឯតា មហានទិយោ អសជ្ជមានោ ភាវនាមយាយ **ឥទ្ធិយា** កទា នុ បតរេយ្យន្តិ យោជនា។ **បាតាលខិត្តំ ពឡវាមុខញ្ចា**តិ បាតាយ អលំ បរិយត្តន្តិ បាតាលំ, តទេវ ខិត្តំ, បថវិយា សណ្ឋហនកាលេ តថា ឋិតន្តិ បាតាលខិត្តំ។ យោជនសតិកាទិភេទានិ សមុទ្ទស្ស អន្តោបថវិយា តីរដ្ឋានានិ, យេសុ កានិចិ នាគាទីនំ វសនដ្ឋានានិ ហោន្តិ, កានិចិ សុញ្ញានិយេវ ហុត្វា តិដ្ឋន្តិ។ ពឡវាមុខន្តិ មហាសមុទ្ទេ មហន្តំ អាវដ្ដមុខំ។ មហានិរយទ្វារស្ស ហិ វិវដកាលេ មហាអគ្គិក្ខន្ធោ តតោ និក្ខន្តោ តទភិមុខំ អនេកយោជនសតាយាមវិត្ថារំ ហេដ្ឋា សមុទ្ទបទេសំ ឌហតិ, តស្មិំ ទឌ្ឍេ ឧបរិ ឧទកំ អាវដ្ដាការេន បរិព្ភមន្តំ មហតា សទ្ទេន ហេដ្ឋា និបតតិ។ តត្ថ ពឡវាមុខសមញ្ញា, ឥតិ តញ្ច បាតាលខិត្តំ ពឡវាមុខញ្ច **វិភីសនំ** ភយានកំ អសជ្ជមានោ ឥទ្ធិយា កទា នុ បតរេយ្យន្តិ យំ បរិវិតក្កិតំ, តំ កទា នុ ភវិស្សតិ, ភាវនាមយំ ឥទ្ធី និព្ពត្តេត្វា កទា នុ ឯវំ ឥទ្ធី វឡញ្ជិស្សាមីតិ អត្ថោ។

នាគោវ អសង្គចារី បទាលយេតិ យថា មត្តវារណោ ទឡ្ហថម្ភំ ភិន្ទិត្វា អយសង្ខលិកំ វិទ្ធំសេត្វា អសង្គចារី វនំ បវិសិត្វា ឯកោ អទុតិយោ ហុត្វា អត្តនោ រុចិវសេន ចរតិ, ឯវមហំ កទា នុ សព្ពសុភំ និមិត្តំ **និព្ពជ្ជយំ** និរវសេសតោ វជ្ជយន្តោ កាមច្ឆន្ទវសោ អហុត្វា ឈានេ **យុតោ** បយុត្តោ កាមគុណេសុ ឆន្ទំ សម្មទេវ បទាលេយ្យំ ឆិន្ទេយ្យំ បជហេយ្យន្តិ យំ បរិវិតក្កិតំ, តំ នុ កទា ភវិស្សតិ។

ឥណដ្ដោវ ទលិទ្ទកោ និធឹ អារាធយិត្វាតិ យថា កោចិ ទលិទ្ទោ ជីវិកបកតោ ឥណំ គហេត្វា តំ សោធេតុំ អសក្កោន្តោ ឥណដ្ដោ ឥណេន អដ្ដិតោ ធនិកេហិ បីឡិតោ និធឹ អារាធយិត្វា អធិគន្ត្វា ឥណញ្ច សោធេត្វា សុខេន ច ជីវន្តោ តុដ្ឋោ ភវេយ្យ, ឯវំ អហម្បិ កទា នុ ឥណសទិសំ កាមច្ឆន្ទំ បហាយ **មហេសិនោ** អរិយធនសម្បុណ្ណតាយ មណិកនកាទិរតនសម្បុណ្ណនិធិសទិសំ ពុទ្ធស្ស **សាសនំ** អធិគន្ត្វា តុដ្ឋោ ភវេយ្យន្តិ យំ បរិវិតក្កិតំ, តំ កទា នុ ភវិស្សតីតិ។

ឯវំ បព្ពជ្ជតោ បុព្ពេ នេក្ខម្មវិតក្កវសេន បវត្តំ អត្តនោ វិតក្កបវត្តឹ ទស្សេត្វា ឥទានិ បព្ពជិត្វា យេ ហាការេហិ អត្តានំ ឱវទិត្វា អធិគច្ឆិ, តេ ទស្សេន្តោ “**ពហូនិ វស្សានី**”តិអាទិកា គាថា អភាសិ។ តត្ថ **ពហូនិ វស្សានិ តយាម្ហិ យាចិតោ, អគារវាសេន អលំ នុ តេ ឥទ**ន្តិ អនេកសំវច្ឆរានិ វិវិធទុក្ខានុពន្ធេន អគារមជ្ឈេ វាសេន អលំ បរិយត្តមេវ តេតិ, អម្ភោ ចិត្ត, ឥទំ តយា អនេកានិ សំវច្ឆរានិ អហំ អម្ហិ ននុ យាចិតោ។ **តំ ទានិ មំ បព្ពជិតំ សមាន**ន្តិ តំ មំ តយា តថា ឧស្សាហនេន បព្ពជិតំ សមានំ កេន ការណេន ចិត្ត តុវំ ន យុញ្ជសិ, សមថវិបស្សនំ ឆឌ្ឌេត្វា និហីនេ អាលសិយេ និយោជេសីតិ អត្ថោ។

ននុ អហំ, ចិត្ត, តយាម្ហិ យាចិតោតិ, អម្ភោ ចិត្ត, អហំ តយា ននុ យាចិតោ អម្ហិ អាយាចិតោ មញ្ញេ។ យទិ យាចិតោ, កស្មា ឥទានិ តទនុរូបំ ន បដិបជ្ជសីតិ អធិប្បាយោ។ “**គិរិព្ពជេ**”តិអាទិនា យាចិតាការំ ទស្សេតិ។ **ចិត្រឆទា វិហង្គមា** វិចិត្របេខុណបក្ខិនោ, មយូរាតិ អត្ថោ។ **មហិន្ទឃោសត្ថនិតាភិគជ្ជិនោ**តិ ជលឃោសត្ថនិតេន ហេតុនា សុដ្ឋុ គជ្ជនសីលា។ **តេ តំ រមេស្សន្តិ វនម្ហិ ឈាយិន**ន្តិ តេ មយូរា តំ វនេ ឈានបសុតំ រមេស្សន្តីតិ ននុ តយា យាចិតោតិ ទស្សេតិ។

កុលម្ហីតិ កុលបរិវដ្ដេ។ **ឥមមជ្ឈុបាគតោ**តិ ឥមំ អរញ្ញដ្ឋានំ បព្ពជ្ជំ វា អជ្ឈុបាគតោ។ **អថោបិ ត្វំ, ចិត្ត, ន មយ្ហ តុស្សសី**តិ ត្វំ អនុវត្តិត្វា បិតម្បិ មំ នារាធេស្សសីតិ អត្ថោ។

មមេវ ឯតំ ន ហិ ត្វំ បរេសន្តិ ឯតំ, ចិត្ត, មមេវ តស្មា ត្វំ បរេសំ ន ហោសិ។ ត្វំ បន អញ្ញេសំ វិយ កត្វា **សន្នាហកាលេ** កិលេសមារេ យុជ្ឈិតុំ ភាវនាសន្នាហកាលេ នតិ វត្វា បរិទេវិតេន **កឹ** បយោជនំ, ឥទានិ តំ អញ្ញថា វត្តិតុំ ន ទស្សាមីតិ អធិប្បាយោ។ **សព្ពំ ឥទំ ចលមិតិ បេក្ខមានោ**តិ យស្មា “ឥទំ ចិត្តំ អញ្ញញ្ច សព្ពំ តេភូមកសង្ខារំ ចលំ អនវដ្ឋិត”ន្តិ បញ្ញាចក្ខុនា ឱលោកេន្តោ គេហតោ កាមេហិ ច អភិនិក្ខមឹ **អមតបទំ** និព្ពានំ **ជិគីសំ** បរិយេសន្តោ, តស្មា, ចិត្ត, អននុវត្តន្តោ និព្ពានំ បរិយេសនមេវ ករោមីតិ អធិប្បាយោ។

អវីតរាគេន សុទុន្និវារយំ ចិត្តំ ចលំ **មក្កដសន្និភំ** វនមក្កដសទិសំ ឥតិ **សុយុត្តវាទី** សុភាសិតវាទី ទ្វិបទានមុត្តមោ មហាភិសក្កោ នរទម្មសារថីតិ យោជនា។

អវិទ្ទសូ យត្ថ សិតា បុថុជ្ជនាតិ យត្ថ យេសុ វត្ថុកាមេសុ កិលេសកាមេសុ ច សិតា បដិពទ្ធា តេ អន្ធ បុថុជ្ជនា តេន កាមរាគេន បុនព្ភវេសិនោ ឯកន្តេនេវ ទុក្ខមិច្ឆន្តិ។ ឥច្ឆន្តា ច **ចិត្តេន នីតា និរយេ និរាកតា**តិ ចិត្តវសិកា និរយសំវត្តនិកំ កម្មំ ករោន្តា ហិតសុខតោ និរាកតា ហុត្វា អត្តនោ ចិត្តេនេវ និរយេ នីតា ន អញ្ញថាតិ ចិត្តស្សេវ និគ្គហេតព្ពតំ ទស្សេតិ។

បុនបិ ចិត្តំយេវ និគ្គហេតុំ មន្តេន្តោ “**មយូរកោញ្ចាភិរុតម្ហិ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **មយូរកោញ្ចាភិរុតម្ហិ**តិ សិខីហិ សារសេហិ ច អភិកូជិតេ។ **ទីបីហិ ព្យគ្ឃេហិ បុរក្ខតោ វស**ន្តិ មេត្តាវិហារិតាយ ឯវរូបេហិ តិរច្ឆានគតេហិ បុរក្ខតោ បរិវារិតោ ហុត្វា វនេ វសន្តោ, ឯតេន សុញ្ញភាវបរិព្រូហនមាហ។ **កាយេ អបេក្ខំ ជហា**តិ សព្ពសោ កាយេ និរបេក្ខោ ជហ, ឯតេន បហិតត្តតំ វទតិ។ **មា វិរាធយា**តិ ឥមំ សុទុល្លភំ នវមំ ខណំ មា វិរាធេហិ។ **ឥតិស្សុ មំ, ចិត្ត, បុរេ និយុញ្ជសី**តិ ឯវញ្ហិ ត្វំ, ចិត្ត, មំ បព្ពជ្ជតោ បុព្ពេ សម្មាបដិបត្តិយំ ឧយ្យោជេសីតិ អត្ថោ។

ភាវេហីតិ ឧប្បាទេហិ វឌ្ឍេហិ ច។ **ឈានានី**តិ បឋមាទីនិ ចត្តារិ ឈានានិ។ **ឥន្ទ្រិយានី**តិ សទ្ធាទីនិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ។ **ពលានី**តិ តានិយេវ បញ្ច ពលានិ។ **ពោជ្ឈង្គសមាធិភាវនា**តិ សត្ត ពោជ្ឈង្គេ ចតស្សោ សមាធិភាវនា ច។ **តិស្សោ ច វិជ្ជា**តិ បុព្ពេនិវាសញាណាទិកា តិស្សោ វិជ្ជា ច។ **ផុស** បាបុណាហិ **ពុទ្ធសាសនេ** សម្មាសម្ពុទ្ធឱវាទេ ឋិតោ។

និយ្យានិកន្តិ វដ្ដទុក្ខតោ និយ្យានវហំ។ **សព្ពទុក្ខក្ខយោគធ**ន្តិ អមតោគធំ និព្ពានបតិដ្ឋំ និព្ពានារម្មណំ។ **សព្ពកិលេសសោធន**ន្តិ អនវសេសកិលេសមលវិសោធនំ។

ខន្ធេតិ ឧបាទានក្ខន្ធេ។ **បដិបស្ស យោនិសោ**តិ រោគតោ គណ្ឌតោ សល្លតោ អឃតោ អាពាធតោតិ ឯវមាទីហិ វិធេហិ បការេហិ វិបស្សនាញាណេន សម្មា ឧបាយេន នយេន បស្ស។ **តំ ជហា**តិ តំ ទុក្ខស្ស សមុទយំ តណ្ហំ បជហ, សមុច្ឆិន្ទ។ **ឥធេវា**តិ ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ។

អនិច្ចន្តិអាទិ អន្តវន្តតោ អនិច្ចន្តិកតោ តាវកាលិកតោ និច្ចបដិក្ខេបតោ ច អនិច្ចន្តិ វា បស្ស។ **ទុក្ខ**ន្តិ តេ ឧទយព្ពយបដិបីឡនតោ សប្បដិភយតោ ទុក្ខមតោ សុខបដិក្ខេបតោ ទុក្ខន្តិ វា បស្ស។ **សុញ្ញ**ន្តិ អវសវត្តនតោ អសាមិកតោ អសារតោ អត្តបដិក្ខេបតោ ច សុញ្ញំ, តតោ ឯវ **អនត្តា**តិ។ វិគរហិតព្ពតោ អវឌ្ឍិអាពាធនតោ ច **អឃ**ន្តិ ច **វធ**ន្តិ ច វិបស្ស យោនិសោតិ យោជនា។ **មនោវិចារេ ឧបរុន្ធ ចេតសោ**តិ មនោវិចារសញ្ញិតោ គេហសិតសោមនស្សូបវិចារាទិកេ អដ្ឋារស ចេតសោ ឧបរុន្ធ វារេហិ និវារេធេហិ។

មុណ្ឌោតិ មុណ្ឌភាវំ ឧបគតោ, ឱហារិតកេសមស្សុកោ។ **វិរូបោ**តិ តេន មុណ្ឌភាវេន បវុទ្ធលោមតាយ ឆិន្នភិន្នកាសាយ វត្ថតាយ វិរូបោ វេវណ្ណិយំ ឧបគតោ។ **អភិសាបមាគតោ**តិ "បិណ្ឌោលោ វិចរតិ បត្តបាណី"តិ អរិយេហិ កាតព្ពំ អភិសាបំ ឧបគតោ។ វុត្តញ្ហេតំ – "អភិសាបោយំ, ភិក្ខវេ, លោកស្មិំ បិណ្ឌោលោ វិចរសិ បត្តបាណី"តិ (សំ. និ. ៣.៨០)។ តេនាហ "**កបាលហត្ថោវ កុលេសុ ភិក្ខសូ**"តិ។ **យុញ្ជស្សុ សត្ថុវចនេ**តិ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ឱវាទេ យោគំ ករោហិ អនុយុញ្ជស្សុ។

សុសំវុតត្តោតិ សុដ្ឋុ កាយវាចាចិត្តេហិ សម្មទេវ សំវុតោ។ **វិសិខន្តរេ ចរ**ន្តិ ភិក្ខាចរិយាយ រច្ឆាវិសេសេសុ ចរន្តោ។ **ចន្ទោ យថា ទោសិនបុណ្ណមាសិយា**តិ វិគតទោសាយ បុណ្ណមាយ កុលេសុ និច្ចនវសាយ បាសាទិកតាយ ចន្ទិមា វិយ ចរាតិ យោជនា។

សទា ធុតេ រតោតិ សព្ពកាលញ្ច ធុតគុណេ អភិរតោ។ **ឥច្ចូបមំ ចិត្តមិទំ ករោសី**តិ យថា កោចិ បុរិសោ ផលានិ ឥច្ឆន្តោ ផលរុក្ខេ រោបេត្វា តតោ អលទ្ធផលោវ តេ មូលតោ ឆិន្ទិតុំ ឥច្ឆតិ, ចិត្ត, ត្វំ ឥច្ចូបមំ តប្បដិភាគំ ឥទំ ករោសិ។ **យំ មំ អនិច្ចម្ហិ ចលេ និយុញ្ជសី**តិ យំ មំ បព្ពជ្ជាយ និយោជេត្វា បព្ពជិត្វា អទ្ធាគតំ បព្ពជ្ជាផលំ អនិច្ចម្ហិ ចលេ សំសារមុខេ និយុញ្ជសិ និយោជនវសេន បវត្តេសិ។

រូបាភាវតោ **អរូបា**។ ចិត្តស្ស ហិ តាទិសំ សណ្ឋានំ នីលាទិវណ្ណភេទោ វា នត្ថិ, តស្មា វុត្តំ អរូបាតិ។ ទូរង្គានប្បវត្តិយា **ទូរង្គម**។ យទិបិ ចិត្តស្ស មក្កដសុត្តមត្តម្បិ បុរត្ថិមាទិទិសាភាគេន គមនំ នាម នត្ថិ, ទូរេ សន្តំ បន អារម្មណំ សម្បដិច្ឆតីតិ ទូរង្គម។ ឯកោយេវ ហុត្វា ចរណវសេន បវត្តនតោ **ឯកចារិ**, អន្តមសោ ទ្វេ តីណិបិ ចិត្តានិ ឯកតោ ឧប្បជ្ជិតុំ សមត្ថានិ នាម នត្ថិ, ឯកមេវ បន ចិត្តំ ឯកស្មិំ សន្តានេ ឧប្បជ្ជតិ។ តស្មិំ និរុទ្ធេ អបរម្បិ ឯកមេវ ឧប្បជ្ជតិ, តស្មា ឯកចារិ។ **ន តេ ករិស្សំ វចនំ ឥទានិហ**ន្តិ យទិបិ បុព្ពេ តវ វសេ អនុវត្តិំ, ឥទានិ បន សត្ថុ ឱវាទំ លទ្ធកាលតោ បដ្ឋាយ ចិត្តវសិកោ ន ភវិស្សាមិ។ កស្មាតិ ចេ? **ទុក្ខា ហិ កាមា កដុកា មហព្ភយា** កាមា នាមេតេ អតីតេបិ ទុក្ខា, អាយតិម្បិ កដុកផលា, អត្តានុវាទាទិភេទេន មហតា ភយេន អនុពន្ធត្តា មហព្ភយា។ **និព្ពានមេវាភិមនោ ចរិស្សំ** តស្មា និព្ពានមេវ ឧទ្ទិស្ស អភិមុខចិត្តោ វិហរិស្សំ។

តមេវ និព្ពានាភិមុខភាវំ ទស្សេន្តោ "**នាហំ អលក្ខ្យា**"តិអាទិមាហ។ តត្ថ **នាហំ អលក្ខ្យា**តិ អលក្ខិកតាយ និស្សិរិកតាយ នាហំ គេហតោ និក្ខមិន្តិ យោជនា។

អហិរិក្កតាយាតិ យថាវដ្ឋំ កេឡឹ ករោន្តោ វិយ និល្លជ្ជតាយ។ **ចិត្តហេតូ**តិ ឯកទា និគណ្ឋោ, ឯកទា បរិព្ពាជកាទិកោ ហោន្តោ អនវដ្ឋិតចិត្តោ បុរិសោ វិយ ចិត្តវសិកោ ហុត្វា។ **ទូរកន្តនា**តិ រាជាទីហិ មេត្តំ កត្វា តេសុ ទុព្ភិត្វា ទុព្ភិភាវេន។ **អាជីវហេតូ**តិ អាជីវការណា ជីវិកាបកតោ ហុត្វា អាជីវិកាភយេន អហំ **ន និក្ខមី** ន បព្ពជី។ **កតោ ច តេ, ចិត្ត, បដិស្សវោ មយា**តិ, "បព្ពជិតកាលតោ បដ្ឋាយ ន តវ វសេ វត្តាមិ, មមេវ បន វសេ វត្តាមី"តិ, ចិត្ត, មយា ននុ បដិញ្ញា កតាតិ ទស្សេតិ។

អប្បិច្ឆតា សប្បុរិសេហិ វណ្ណិតាតិ "បច្ចយេសុ សព្ពសោ អប្បិច្ឆា នាម សាធូ"តិ ពុទ្ធាទីហិ បសដ្ឋា, តថា **មក្ខប្បហានំ** បរេសំ គុណេ មក្ខនស្ស បហានំ វូបសមោ សព្ពស្ស ទុក្ខស្ស **វូបសមោ** និព្ពាបនំ សប្បុរិសេហិ វណ្ណិតំ។ **ឥតិស្សុ មំ, ចិត្ត, តទា និយុញ្ជសិ**, "សម្ម, តយា តេសុ គុណេសុ បតិដ្ឋាតព្ព"ន្តិ, ចិត្ត, ត្វំ ឯវំ តទា និយុញ្ជសិ។ **ឥទានិ ត្វំ គច្ឆសិ បុព្ពចិណ្ណំ** ឥទានិ មំ ត្វំ បហាយ អត្តនោ បុរិមាចិណ្ណំ មហិច្ឆតាទឹ បដិបជ្ជសិ, កឹ នាមេតន្តិ អធិប្បាយោ។

យមត្ថំ សន្ធាយ “គច្ឆសិ បុព្ពចិណ្ណំ”ន្តិ វុត្តំ។ តំ ទស្សេតុំ **“តណ្ហា អវិជ្ជា ចា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តណ្ហា**តិ
បច្ចយេសុ តណ្ហា, **អវិជ្ជា**តិ តត្ថេវ អាទីនវបដិច្ឆាទិកា អវិជ្ជា។ **បិយាបិយ**ន្តិ បុត្តទារាទីសុ បេមសង្ខាតោ
បិយភាវោ ចេវ បន្តសេនាសនេសុ អធិកុសលធម្មេសុ អនភិរតិសង្ខាតោ អប្បិយភាវោ ច ឧភយត្ថ
អនុរោធបដិវិរោធោ។ **សុភានិ រូបានី**តិ អជ្ឈត្តំ ពហិទ្ធា ច សុភរូបានិ។ **សុខា វេទនា**តិ ឥដ្ឋារម្មណេ បដិច្ច
ឧប្បជ្ជនសុខវេទនា។ **មនាបិយា កាមគុណា**តិ វុត្តាវសេសា មនោរមា កាមកោដ្ឋាសា។ **វន្តា**តិ និរូបតោ តំ
និស្សិតស្ស ឆន្ទរាគស្ស វិក្ខម្ភនបហានេន ឆឌ្ឌិតតាយ បរិច្ចត្តតាយ ច វន្តា។ **វន្តេ អហំ អាវមិតុំ ន ឧស្សហេ**តិ
ឯវំ តេ ឆឌ្ឌិតេ បុន បច្ចាវមិតុំ អហំ ន សក្កោមិ, បរិច្ចត្តា ឯវ ហោន្តីតិ វទតិ។

សព្ពត្ថាតិ សព្ពេសុ ភវេសុ សព្ពាសុ យោនីសុ សព្ពាសុ គតីសុ វិញ្ញាណដ្ឋិតីសុ ច។ **វចោ កតំ មយា**តិ, អម្ភោ
ចិត្ត, តវ វចនំ មយា កតំ។ ករោន្តោ ច **ពហូសុ ជាតីសុ ន មេសិ កោបិតោ**តិ អនេកាសុ ជាតីសុ បន មយា ន
កោបិតោ អសិ។ មយា នេវ បរិភវិតោ។ តថាបិ **អជ្ឈត្តសម្ភវោ** អត្តនិ សម្ភូតោ ហុត្វាបិ តវ អកតញ្ញុតាយ **ទុក្ខេ**
ចិរំ សំសរិតំ តយា កតេតិ តយា និព្ពត្តិតេ អនាទិមតិ សំសារទុក្ខេ សុចិរកាលំ មយា សំសរិតំ បរិព្ភមិតំ។

ឥទានិ “ទុក្ខេ ចិរំ សំសរិតំ តយា កតេ”តិ សង្ខេបតោ វុត្តមត្ថំ ឧប្បត្តិភេទេន គតិភេទេន ច វិត្ថារតោ
ទស្សេន្តោ **“ត្វញ្ញេវា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **រាជទសី**តិ រាជា អសិ, ទការោ បទសន្ធិករោ, វេស្សា ច សុទ្ទា ច ភវាម
ឯកទា តវេវ វាហសាតិ យោជនា ។ **ទេវត្តនំ វាបី**តិ ទេវភាវំ វាបិ ត្វំយេវ **នោ** អម្ហាកំ, ចិត្ត, ករោសីតិ យោជនា។
វាហសាតិ ការណភាវេន។

តវេវ ហេតូតិ តវេវ ហេតុភាវេន។ **ត្វំមូលក**ន្តិ ត្វំនិមិត្តំ។

ននុ ទុត្តិស្សសិ មំ បុនប្បុនន្តិ បុនប្បុនំ ទុត្តិស្សសិ នុន, យថា បុព្ពេ ត្វំ អនន្តាសុ ជាតីសុ, ចិត្ត, មិត្តបដិ
រូបកោ សបត្តោ ហុត្វា មយ្ហំ បុនប្បុនំ ទុត្តិ, ឥទានិ តថា ទុត្តិស្សសិ មញ្ញេ, បុព្ពេ វិយ ចារេតុំ ន ទស្សាមីតិ
អធិប្បាយោ។ **មុហុំ មុហុំ ចារណិកំវ ទស្សយ**ន្តិ អភិណ្ហតោ ចរណារហំ វិយ មនោ ទស្សេន្តោ ចរណារហំ បុរិសំ វញ្ចេ
ត្វា ចរតោបកំ និច្ចាទេន្តោ វិយ បុនប្បុនំ តំ តំ ភវំ ទស្សេន្តោ។ **ឧម្មត្តកេនេវ មយា បលោភសី**តិ ឧម្មត្តក
បុរិសេន វិយ មយា សទ្ធី កីឡន្តោ តំ តំ បលោភនីយំ ទស្សេត្វា បលោភសិ។ **កិញ្ចាបិ តេ, ចិត្ត, វិរាធិតំ មយា**តិ,
អម្ភោ ចិត្ត, កឹ នាម តេ មយា វិរទ្ធំ, តំ កថេហីតិ អធិប្បាយោ។

ឥទំ បុរេ ចិត្តន្តិ ឥទំ ចិត្តំ នាម ឥតោ បុព្ពេ រូបាទីសុ អារម្មណេសុ រជ្ជនាទិនា, យេន អាការេន ឥច្ឆតិ,
យត្ថេវ ចស្ស កាមោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស វសេន យត្ថកាមំ យថា វិចរន្តស្ស សុខំ ហោតិ, តថេវ ច ចរន្តោ យថាសុខំ
ទីឃរត្តំ ចារិកំ អចរិ។ អជ្ជាហំ បភិន្នមទំ មត្តហត្ថឹ ហត្ថាចរិយសង្ខាតោ ឆេកោ អង្កុសគ្គហោ អង្កុសេន វិយ
យោនិសោមនសិការេន នំ និគ្គហេស្សាមិ, នស្ស វីតិក្កមិតុំ ទស្សាមីតិ។

សត្ថា ច មេ លោកមិមំ អធិដ្ឋហីតិ មម សត្ថា សម្មាសម្ពុទ្ធោ ឥមំ អនវសេសខន្ធលោកំ ញាណេន
អធិដ្ឋហិ។ កិន្តិ? ហុត្វា អភាវដ្ឋេន **អនិច្ចតោ**, កស្សចិបិ ធុវស្ស ថាវរស្ស អភាវតោ **អទ្ធុវតោ** សុខសារាទីនំ
អភាវតោ **អសារតោ**។ **បក្ខន្ទ មំ, ចិត្ត, ជិនស្ស សាសនេ**តិ តស្មា យាថាវតោ បដិបជ្ជិតុំ, ចិត្ត, មំ ជិនស្ស
ភគវតោ សាសនេ បក្ខន្ទេហិ អនុប្បវេសេហិ។ “បក្ខន្ទិម”ន្តិបិ បាឡិ, ជិនស្ស សាសនេ ឥមំ លោកំ ញាណេន
បក្ខន្ទ, យាថាវតោ តារេហិ, បក្ខន្ទន្តោ ច វិបស្សនាញាណមគ្គេន យាបេន្តោ សុទុត្តរតោ មហន្តតោ សំសារ
មហោឃតោ មំ តារេហិ។

ន តេ ឥទំ, ចិត្ត, យថា បុរាណកន្តិ, អម្ភោ ចិត្ត, ឥទំ អត្តភាវគេហំ បោរាណកំ វិយ តវ ន ហោតីតិ អត្ថោ។
កស្មា? **នាហំ អលំ តុយ្ហ វសេ និវត្តិតុ**ន្តិ ឥទានាហំ តវ វសេ និវត្តិតុំ ន យុត្តោ។ យស្មា **មហេសិនោ** ភគវតោ **បព្ព**
ជិតោម្ហិ សាសនេ។ បព្ពជិតកាលតោ ច បដ្ឋាយ សមណា នាម មាទិសាវ ន ហោន្តិ វិនាសធារិនោ, ឯកំសតោ
សមណាយេវ ហោន្តីតិ អត្ថោ។

នគាតិ សិនេរុហិមវន្តាទយោ សព្ពេ បព្ពតា។ **សមុទ្ទា**តិ បុរត្ថិមសមុទ្ទាទយោ សីតសមុទ្ទាទយោ, ន សព្ពេ
សមុទ្ទា។ **សរិតា**តិ គង្គាទយោ សព្ពា នទិយោ ច។ **វសុន្ធរា**តិ បថវី។ **ទិសា ចតស្សោ**តិ បុរត្ថិមាទិភេទា ចតស្សោ
ទិសា។ **វិទិសា**តិ បុរត្ថិមទក្ខិណាទយោ ចតស្សោ អនុទិសា។ **អធោ**តិ ហេដ្ឋា យាវ ឧទកសន្ធារកវាយុខន្ធា។ **ទិវា**តិ
ទេវលោកា។ ទិវាគ្គហណេន ចេត្ថ តត្ថ គតេ សត្តសង្ខារេ វទតិ។ **សព្ពេ អនិច្ចា តិភវា ឧបទ្ទុតា**តិ សព្ពេ
កាមភវាទយោ តយោ ភវា អនិច្ចា ចេវ ជាតិអាទីហិ រាគាទីហិ កិលេសេហិ ឧបទ្ទុតា បីឡិតា ច, ន ឯត្ថ កិញ្ចិ

ខេមដ្ឋានំ នាម អត្ថិ, តទភាវតោ កុហឹ គតោ, ចិត្ត, សុខំ រមិស្សសិ, តស្មា តតោ និស្សរណញ្ចេត្ថ បរិយេសាហីតិ អធិប្បាយោ។

ធិតិប្បរន្តិ ធិតិបរាយណំ បរមំ ថិរភាវេ ឋិតំ មមំ, ចិត្ត, កឹ កាហិសិ, តតោ ឦសកម្បិ មំ ចាលេតុំ នាសក្ខិស្សសីតិ អត្ថោ។ តេនាហ "**ន តេ អលំ, ចិត្ត, វសានុវត្តកោ**"តិ។ ឥទានិ តមេវត្ថំ បាកដតរំ កត្វា ទស្សេន្តោ "**ន ជាតុ ភស្តំ ឧភតោមុខំ ឆុបេ , ធិរត្ថុ បូរំ នវសោតសន្ទនិ**"ន្តិ អាហ។ តត្ថ **ភស្ត**ន្តិ វុត្តឹ។ **ឧភតោមុខ**ន្តិ បុតោឡិយា ឧភតោមុខំ។ **ន ជាតុ ឆុបេ**តិ ឯកំសេនេវ បាទេនាបិ ន ឆុបេយ្យំ, តថា **ធិរត្ថុ បូរំ នវសោតសន្ទនិ**ន្តិ នានប្បការស្ស អសុចិនោ បូរំ នវហិ សោតេហិ វណមុខេហិ អសុចិសន្ទនឹ សរតឹ។ តាយ វច្ចកុដិយា ធី អត្ថុ, តស្សា គរហា ហោតុ។

ឯវំ អដ្ឋវីសតិយា គាថាហិ និគ្គណ្ហនវសេន ចិត្តំ ឱវទិត្វា ឥទានិ វិវេកដ្ឋានាចិក្ខណាទិនា សម្បហំសេន្តោ "**វរាហឯណេយ្យវិគាឡ្ហសេវិតេ**"តិអាទិមាហ។ តត្ថ **វរាហឯណេយ្យវិគាឡ្ហសេវិតេ**តិ វរាហេហិ ចេវ ឯណេយ្យេហិ ច ឱគាហេត្វា សេវិតេ។ **បព្ភារកុដ្ដេ**តិ បព្ភារដ្ឋានេ ចេវ បព្ពតសិខរេ ច។ **បកតេវ សុន្ទរេ**តិ បកតិយា ឯវ សុន្ទរេ អតិត្តិមនោហរេ។ "បកតិវសុន្ទរេ"តិ វា បាឋោ, បាកតិកេ ភូមិបទេសេតិ អត្ថោ។ **នវម្ពុនា បាវុសសិត្តកាននេ**តិ បាវុសវសេន វុដ្ឋេន មេឃោទកេន ឧបសិត្តវស្សេ សុថេវ វនេ។ **តហឹ គុហាគេហគតោ រមិស្សសី**តិ តស្មឹ បព្ពតកាននេ គុហាសង្ខាតំ គេហំ ឧបគតោ ភាវនារតិយា អភិរមិស្សសិ។

តេ តំ រមេស្សន្តីតិ តេ មយូរាទយោ វនសញ្ញំ ឧប្បាទេន្តា តំ រមេស្សន្តីតិ អត្ថោ។

វុដ្ឋម្ហិ ទេវេតិ មេឃេ អធិប្បវុដ្ឋេ។ **ចតុរង្គុលេ តិណេ**តិ តេនេវ គស្សោទកបាតេន តត្ថ តត្ថ តិណេ សុវត្តវណ្ណកម្ពលសទិសេ ចតុរង្គុលេ ជាតេ។ **សំបុប្ផិតេ មេឃនិភម្ហិ កាននេ**តិ បាវុសមេឃសង្កាសេ កាននេ សម្មទេវ បុប្ផិតេ។ **នគន្តរេ**តិ បព្ពតន្តរេ។ **វិដបិសមោ សយិស្ស**ន្តិ តរុសទិសោ អបរិគ្គហោ ហុត្វា និបជ្ជិស្សំ។ **តំ មេ មុទូ ហេហិតិ តូលសន្និភ**ន្តិ តំ តិណបច្ចត្ថរណំ មុទុ សុខសម្ផស្សំ តូលសន្និភំ តូលិកសទិសំ សយនំ មេ ភវិស្សតិ។

តថា តុ កស្សាមិ យថាបិ ឥស្សរោតិ យថា កោចិ ឥស្សរបុរិសោ អត្តនោ វចនករទាសាទឹ វសេ វត្តេតិ, អហម្បិ, ចិត្ត, តំ តថា ករិស្សាមិ, មយ្ហំ វសេ វត្តេមិយេវ។ កថំ? **យំ លព្ភតិ តេនបិ ហោតុ មេ អល**ន្តិ ចតូសុ បច្ចយេសុ យំ យាទិសំ វា តាទិសំ វា លព្ភតិ, តេន ច មយ្ហំ អលំ បរិយត្តំ ហោតុ។ ឯតេន ឥទំ ទស្សេតិ – យស្មា ឥធេកច្ចេ សត្តា តណ្ហុប្បាទហេតុ ចិត្តស្ស វសេ អនុវត្តន្តិ, អហំ បន តណ្ហុប្បាទំ ទូរតោ វជ្ជេន្តោ ចិត្តំ ទាសំ វិយ ករោន្តោ អត្តនោ វសេ វត្តេមីតិ។ **ន តាហំ កស្សាមិ យថា អតន្ទិតោ, ពិឡារភស្តំវ យថា សុមទ្ទិត**ន្តិ ចិត្ត តណ្ហុប្បាទបរិវជ្ជនហេតុ, បុន តន្តិ ចិត្តំ អាមសតិ, យថា អញ្ញោបិ កោចិ សម្មប្បធានយោគេន ភាវនាយ អតន្ទិតោ អត្តនោ ចិត្តំ កម្មក្ខមំ, កម្មយោគ្គំ ករោតិ, តថា អហម្បិ, ចិត្ត, តំ កម្មក្ខមំ, កម្មយោគ្គំ មយ្ហំ វសេ វត្តំ ករិស្សាមិ ។ យថា កឹ? **ពិឡារភស្តំវ យថា សុមទ្ទិតំ, ន**ឥតិ និបាតមត្តំ។ យថា សុដ្ឋុ មទ្ទិតំ ពិឡារភស្តំ កម្មក្ខមំ, កម្មយោគ្គំ សុខេន បរិហរណីយញ្ច ហោតិ, តថាហំ តំ ករិស្សាមិ។

វីរិយេន តំ មយ្ហ វសានយិស្សន្តិ, អម្ភោ ចិត្ត, តំ អត្តនោ វីរិយេន ភាវនាពលំ ឧប្បាទេត្វា តេន មយ្ហំ វសំ អានយិស្សំ។ **គជំវ មត្តំ កុសលង្កុសគ្គហោ**តិ យថា កុសលោ ឆេកោ អង្កុសគ្គហោ ហត្ថាចរិយោ អត្តនោ សិក្ខាពលេន មត្តហត្ថឹ អត្តនោ វសំ អានេតិ, តថេវាតិ អត្ថោ។

តយា សុទន្តេន អវដ្ឋិតេន ហីតិ **ហី**តិ និបាតមត្តំ, ចិត្ត, សមថវិបស្សនាភាវនាហិ សុដ្ឋុ ទន្តេន តតោ ឯវ សម្មទេវ វិបស្សនាវីថឹ បដិបន្នត្តា អវដ្ឋិតេន តយា។ **ហយេន យោគ្គាចរិយោវ ឧជ្ជុនា**តិ យថា សុទន្តេន សុទន្តត្តា ឯវ ឧជុនា អវង្កគតិនា អស្សាជានីយេន យោគ្គាចរិយោ អស្សទម្មសារថិ អខេមដ្ឋានតោ ខេមន្តភូមឹ បដិបជ្ជិតុំ សក្កោតិ, ឯវំ **បហោមិ មគ្គំ បដិបជ្ជិតុំ សិវ**ន្តិ អសិវភាវករានំ កិលេសានំ អភាវេន សិវំ។ **ចិត្តានុរក្ខីហី**តិ អត្តនោ ចិត្តំ អនុរក្ខណសីលេហិ ពុទ្ធាទីហិ សព្ពកាលំ សេវិតំ អរិយមគ្គំ អហំ បដិបជ្ជិតុំ អធិគន្តុំ បហោមិ សក្កោមីតិ។

អារម្មណេ តំ ពលសា និពន្ធិសំ, នាគំវ ថម្ភម្ហិ ទឡ្ហាយ រជ្ជុយាតិ យថា ហត្ថាចរិយោ មហាហត្ថឹ អាឡានថម្ភេ ទឡ្ហាយ ថិរាយ រជ្ជុយា និពន្ធតិ, ឯវមហំ, ចិត្ត, កម្មដ្ឋានារម្មណេ ភាវនាពលេន និពន្ធិស្សំ។ **តំ មេ សុគុត្តំ សតិយា សុភាវិត**ន្តិ តំ ត្វំ, ចិត្ត, មម សតិយា សុគុត្តំ សុភាវិតញ្ច ហុត្វា។ **អនិស្សិតំ សព្ពភវេសុ ហេហិសី**តិ អរិយមគ្គភាវនាទិពលេន កាមភវាទីសុ សព្ពេសុបិ ភវេសុ តណ្ហាទិនិស្សយេហិ អនិស្សិតំ ភវិស្សសិ។

បញ្ញាយ ឆេត្វា វិបថានុសារិនន្តិ ឧប្បថគាមិនំ អាយតនសមុទយំ យាថាវតោ ទិស្វា យេន សមុទយេន ឧប្បថគាមី, តស្ស កិលេសវិស្សន្ទនំ កិលេសវិប្ផន្ទិតំ តន្ទ្រិយសំវរូបនិស្សយាយ បដិសង្ខានបញ្ញាយ ឆិន្ទិត្វា សោតវិច្ឆេទនវសេន អាវរណំ កត្វា។ **យោគេន និគ្គយ្ហា**តិ វិបស្សនាភាវនាសង្ខាតេន យោគេន សាមត្ថិយវិធមនេន និគ្គហេត្វា។ **បថេ និវេសិយា**តិ វិបស្សនាវីថិយំ និវេសេត្វា, បតិដ្ឋបេត្វា។ យទា បន វិបស្សនា ឧស្សុក្កាបិតា មគ្គេន ឃដេតិ, តទា មគ្គបញ្ញាយ “យំកិញ្ចិ សមុទយធម្មំ, សព្ពំ តំ និរោធធម្ម”ន្តិ (មហាវ. ១៦; សំ. និ. ៥.១០៨១) និទស្សនេន សព្ពសោ អាយតនសមុទយស្ស វិភវំ សម្មាវញ្ច អសម្មោហតោ ទិស្វា សទេវកេ លោកេ **អគ្គវាទិនោ** សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស **ទាយាទោ** ឱរសបុត្តោ **ហេហិសិ** ភវិស្សសីតិ អត្ថោ។

ចតុព្ពិបល្លាសវសំ អធិដ្ឋិតន្តិ អនិច្ចេ និច្ចន្តិ, អសុភេ សុភន្តិ, ទុក្ខេ សុខន្តិ, អនត្តនិ អត្តាតិ ឥមេសំ ចតុន្នំ វិបល្លាសានំ វសំ អធិដ្ឋិតំ អនុវត្តន្តំ។ **គាមណ្ឌលំវ បរិនេសិ, ចិត្ត, ម**ន្តិ, អម្ភោ ចិត្ត, មំ គាមទារកំ វិយ បរិកឌ្ឍសិ, ឥតោ ចិតោ បរិកឌ្ឍសិ។ **ននុ សំយោជនពន្ធនច្ឆិទ**ន្តិ សំយោជនសង្ខាតានំ ទសន្នំ ពន្ធនានំ ឆេទកំ **ការុណិកំ មហាមុនឹ** សម្មាសម្ពុទ្ធំ សំសេវសិ ននុ, “តថារូបេ មហានុភាវេ ទូរតោវ វជ្ជេសិ, មាទិសេ បន តបស្សិនេ យថារុចិ បរិនេសី”តិ អប្បសាទលេសេន សត្ថារំ បសំសតិ។

មិគោ យថាតិ យថា មិគោ រុក្ខគច្ឆលតាទីហិ សុដ្ឋុ ចិត្តវិចិត្តេ អនាកុលេ កាននេ **សេរិ** សយំវសី រមតិ។ **រម្មំ គិរិំ បាវុសអព្ភមាលិនិ**ន្តិ ឯវំ បាវុសកាលេ សមន្តតោ សុមាលិនីហិ ថលជជលជមាលាហិ សមន្នាគតត្តា អព្ភមាលិនី ជនវិវិត្តតាយ មនោរមតាយ ច រម្មំ បព្ពតំ លភិត្វា តត្ថ នគេ រមិស្សំ, **អសំសយំ** ឯកំសេនេវ ត្វំ, ចិត្ត, បរាភវិស្សសិ, សំសារព្យសនេហិ បស្សសីតិ អត្ថោ។

យេ តុយ្ហ ឆន្ទេន វសេន វត្តិនោតិ សព្ពេ បុថុជ្ជនេ ចិត្តសាមញ្ញេន គហេត្វា វទតិ។ តស្សត្ថោ – **យេ** នរនារិយោ, អម្ភោ ចិត្ត, តុយ្ហំ **ឆន្ទេន វសេន** រុចិយា បិតា **យំ** គេហនិស្សិតំ **សុខំ អនុភោន្តិ** អនុភវិស្សន្តិ, តេ **អវិទ្ទសូ** អន្ធពាលា, **មារវសានុវត្តិនោ** កិលេសមារាទីនំ វសេ អនុវត្តនសីលា, **ភវាភិនន្ទី** កាមាទិភវមេវ អភិនន្ទនតោ, តវ សាវកា អនុសិដ្ឋិករា។ មយំ បន សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សាវកា, ន តុយ្ហំ វសេ អនុវត្តាមាតិ។

ឯវំ ថេរោ បុព្ពេ អត្តនោ ឧប្បន្នំ យោនិសោមនសិការំ ចិត្តស្ស និគ្គណ្ហនវសេន បវត្តំ នានប្បការតោ វិភជិត្វា សមីបេ ឋិតានំ ភិក្ខូនំ ឱវាទទានវសេន ធម្មំ កថេសិ។ យំ បនេត្ថ អន្តរន្តរា អត្ថតោ ន វិភត្តំ, តំ ហេដ្ឋា វុត្តនយត្តា ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

តាលបុដត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បញ្ញាសនិបាតវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២០. សដ្ឋិនិបាតោ

១. មហាមោគ្គល្លានត្ថេរគាថាវណ្ណនា

សដ្ឋិនិបាតេ **អារញ្ញិកា**តិអាទិកា អាយស្មតោ មហាមោគ្គល្លានត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? តស្ស វត្ថុ ធម្មសេនាបតិវត្ថុម្ហិ វុត្តមេវ។ ថេរោ ហិ បព្ពជិតទិវសតោ សត្តមេ ទិវសេ មគធរដ្ឋេ កល្លវាលគាមកំ ឧបនិស្សាយ សមណធម្មំ ករោន្តោ ថិនមិទ្ធេ ឱក្កន្តេ សត្ថារា – “មោគ្គល្លាន, មោគ្គល្លាន, មា, ព្រាហ្មណ, អរិយំ តុណ្ហីភាវំ បមាទោ”តិអាទិនា (សំ. និ. ២.២៣៥) សំវេជិតោ ថិនមិទ្ធំ វិនោទេត្វា ភគវតា វុច្ចមានំ ធាតុកម្មដ្ឋានំ សុណន្តោ ឯវ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា បដិបាដិយា ឧបរិមគ្គត្តយំ ឧបគន្ត្វា អគ្គផលក្ខណេ សាវកបារមីញាណស្ស មត្ថកំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ១.១.៣៧៥-៣៨៧) –

“អនោមទស្សី ភគវា, លោកជេដ្ឋោ នរាសភោ;
វិហាសិ ហិមវន្តម្ហិ, ទេវសង្ឃបុរក្ខតោ។

“វរុណោ នាម នាមេន, នាគរាជា អហំ តទា;
កាមរូបី វិកុព្ពាមិ, មហោទធិនិវាសហំ។

“សង្គណិយំ គណំ ហិត្វា, តូរិយំ បដ្ឋបេសហំ;
សម្ពុទ្ធំ បរិវារេត្វា, វាទេសុំ អច្ឆរា តទា។

“វជ្ជមានេសុ តូរេសុ, ទេវា តូរានិ វជ្ជយុំ;
ឧភិន្នំ សទ្ទំ សុត្វាន, ពុទ្ធោបិ សម្ពុជ្ឈថ។

“និមន្តេត្វាន សម្ពុទ្ធំ, សកំ ភវនុបាគមឹ;
អាសនំ បញ្ញបេត្វាន, កាលមារោចយឹ អហំ។

“ខីណាសវសហស្សេហិ, បរិវុតោ លោកនាយកោ;
ឱភាសេន្តោ ទិសា សព្ពា, ភវនំ មេ ឧបាគមិ។

“ឧបវិដ្ឋំ មហាវីរំ, ទេវទេវំ នរាសភំ;
សភិក្ខុសង្ឃំ តប្បេសឹ, អន្នបានេនហំ តទា។

“អនុមោទិ មហាវីរោ, សយម្ភូ អគ្គបុគ្គលោ;
ភិក្ខុសង្ឃេ និសីទិត្វា, ឥមា គាថា អភាសថ។

“យោ សោ សង្ឃំ អបូជេសិ, ពុទ្ធញ្ច លោកនាយកំ;
តេន ចិត្តប្បសាទេន, ទេវលោកំ គមិស្សតិ។

“សត្តសត្តតិក្ខត្តុញ្ច, ទេវរជ្ជំ ករិស្សតិ;
បថព្យា រជ្ជំ អដ្ឋសតំ, វសុធំ អាវសិស្សតិ។

“បញ្ចបញ្ញាសក្ខត្តុញ្ច, ចក្កវត្តី ភវិស្សតិ;
ភោគា អសង្ខិយា តស្ស, ឧប្បជ្ជិស្សន្តិ តាវទេ។

“អបរិមេយ្យេ ឥតោ កប្បេ, ឱក្កាកកុលសម្ភវោ;
គោតមោ នាម គោត្តេន, សត្ថា លោកេ ភវិស្សតិ។

“និរយា សោ ចវិត្វាន, មនុស្សត្តំ គមិស្សតិ;
កោលិតោ នាម នាមេន, ព្រហ្មពន្ធុ ភវិស្សតិ។

“សោ បច្ឆា បព្ពជិត្វាន, កុសលមូលេន ចោទិតោ;
គោតមស្ស ភគវតោ, ទុតិយោ ហេស្សតិ សាវកោ។

“អារទ្ធវីរិយោ បហិតត្តោ, ឥទ្ធិយា បារមិំ គតោ;
សព្ពាសវេ បរិញ្ញាយ, និព្ពាយិស្សតិនាសវោ។

“បាបមិត្តោបនិស្សាយ, កាមរាគវសំ គតោ;
មាតរំ បិតរញ្ចាបិ, ឃាតយិំ ទុដ្ឋមានសោ។

“យំ យំ យោនុបបជ្ជាមិ, និរយំ អថ មានុសំ;
បាបកម្មសមង្គិតា, ភិន្នសីសោ មរាមហំ។

“ឥទំ បច្ឆិមកំ មយ្ហំ, ចរិមោ វត្តតេ ភវោ;
ឥធាបិ ឯទិសោ មយ្ហំ, មរណកាលេ ភវិស្សតិ។

“បវិវេកមនុយុត្តោ, សមាធិភាវនារតោ;
សព្ពាសវេ បរិញ្ញាយ, វិហរាមិ អនាសវោ។

“ធរណិម្បិ សុគម្ភីរំ, ពហលំ ទុប្បធំសិយំ;
វាមង្គុដ្ឋេន ខោភេយ្យំ, ឥទ្ធិយា បារមិំ គតោ។

“អស្មិមានំ ន បស្សាមិ, មានោ មយ្ហំ ន វិជ្ជតិ;
សាមណេរេ ឧបាទាយ, គរុចិត្តំ ករោមហំ។

“អបរិមេយ្យេ ឥតោ កប្បេ, យំ កម្មមភិនីហរិំ;
តាហំ ភូមិមនុប្បត្តោ, បត្តោម្ហិ អាសវក្ខយំ។

“បដិសម្ភិទា ចតស្សោ…បេ…. កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អថ នំ សត្ថា អបរភាគេ ជេតវនមហាវិហារេ អរិយគណមជ្ឈេ និសិន្នោ តេន តេន គុណេន អគ្គេ សាវកេ ឯតទគ្គេ ឋបេន្តោ “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ឥទ្ធិមន្តានំ យទិទំ មហាមោគ្គល្លានោ”តិ (អ. និ. ១.១៨៨, ១៩០) ឥទ្ធិមន្តតាយ ឯតទគ្គេ ឋបេសិ។ តេន ឯវំ សត្ថារា ឯតទគ្គេ ឋបិតេន សាវកបារមិយា មត្ថកំ បត្តេន មហាថេរេន តំ តំ និមិត្តំ អាគម្ម តត្ថ តត្ថ ភាសិតា គាថា, តា សង្គីតិកាលេ ធម្មសង្គាហកេហិ –

១១៤៩. “អារញ្ញិកា បិណ្ឌបាតិកា, ឧញ្ឆាបត្តាគតេ រតា;
ទាលេមុ មច្ចុនោ សេនំ, អជ្ឈត្តំ សុសមាហិតា។

១១៥០. “អារញ្ញិកា បិណ្ឌបាតិកា, ឧញ្ឆាបត្តាគតេ រតា;
ធុនាម មច្ចុនោ សេនំ, នឡាគារំវ កុញ្ជរោ។

១១៥១. “រុក្ខមូលិកា សាតតិកា, ឧញ្ឆាបត្តាគតេ រតា;
ទាលេមុ មច្ចុនោ សេនំ, អជ្ឈត្តំ សុសមាហិតា។

១១៥២. “រុក្ខមូលិកា សាតតិកា, ឧញ្ឆាបត្តាគតេ រតា;
ធុនាម មច្ចុនោ សេនំ, នឡាគារំវ កុញ្ជរោ។

១១៥៣. “អដ្ឋិកង្កលកុដិកេ, មំសន្ហារុបសិព្ពិតេ;
ធិរត្ថុ បុរេ ទុគ្គន្ធេ, បរគត្តេ មមាយសេ។

១១៥៤..

“គូថភស្តេ តចោនទ្ធេ, ឧរគណ្ឌិបិសាចិនិ;
នវ សោតានិ តេ កាយេ, យានិ សន្ទន្តិ សព្ពទា។

“តវ សរីរំ នវសោតំ, ទុគ្គន្ធករំ បរិពន្ធំ;
ភិក្ខុ បរិវជ្ជយតេ តំ, មីឡ្ហញ្ច យថា សុចិកាមោ។

១១៥៦ ឯវញ្ចេ តំ ជនោ ជញ្ញា, យថា ជានាមិ តំ អហំ;
អារកា បរិវជ្ជេយ្យ, គូថដ្ឋានំវ បាវុសេ។

១១៥៧ ‘‘ឯវមេតំ មហាវីរ, យថា សមណ ភាសសិ;
ឯត្ថ ចេកេ វិសីទន្តិ, បង្កម្ហិវ ជរគ្គវោ។

១១៥៨ ‘‘អាកាសម្ហិ ហលិទ្ទិយា, យោ មញ្ញេថ រជេតវេ;
អញ្ញេន វាបិ រង្គេន, វិឃាតុទយមេវ តំ។

១១៥៩ ‘‘តទាកាសសមំ ចិត្តំ, អជ្ឈត្តំ សុសមាហិតំ;
មា បាបចិត្តេ អាសាទិ, អគ្គិខន្ធំវ បក្ខិមា។

១១៦០ ‘‘បស្ស ចិត្តកតំ ពិម្ពំ, អរុកាយំ សមុស្សិតំ;
អាតុរំ ពហុសង្កប្បំ, យស្ស នត្ថិ ធុវំ ឋិតិ។

១១៦១ ‘‘បស្ស ចិត្តកតំ រូបំ, មណិនា កុណ្ឌលេន ច;
អដ្ឋឹ តចេន ឱនទ្ធំ, សហ វត្ថេហិ សោភតិ។

១១៦២ ‘‘អលត្តកកតា បាទា, មុខំ ចុណ្ណកមក្ខិតំ;
អលំ ពាលស្ស មោហាយ, នោ ច បារគវេសិនោ។

១១៦៣ ‘‘អដ្ឋាបទកតា កេសា, នេត្តា អញ្ជនមក្ខិតា;
អលំ ពាលស្ស មោហាយ, នោ ច បារគវេសិនោ។

១១៦៤ ‘‘អញ្ជនីវ នវា ចិត្តា, បូតិកាយោ អលង្កតោ;
អលំ ពាលស្ស មោហាយ, នោ ច បារគវេសិនោ។

១១៦៥ ‘‘ឱទហិ មិគវោ បាសំ, នាសទា វាគុរំ មិគោ;
ភុត្វា និវាបំ គច្ឆាម, កន្ទន្តេ មិគពន្ធកេ។

១១៦៦ ‘‘ឆិន្នោ បាសោ មិគវស្ស, នាសទា វាគុរំ មិគោ;
ភុត្វា និវាបំ គច្ឆាម, សោចន្តេ មិគលុទ្ទកេ។

១១៦៧ ‘‘តទាសិ យំ ភឹសនកំ, តទាសិ លោមហំសនំ;
អនេកាការសម្បន្នេ, សារិបុត្តម្ហិ និព្ពុតេ។

១១៦៨ ‘‘អនិច្ចា វត សង្ខារា, ឧប្បាទវយធម្មិនោ;
ឧប្បជ្ជិត្វា និរុជ្ឈន្តិ, តេសំ វូបសមោ សុខោ។

១១៦៩ ‘‘សុខុមំ តេ បដិវិជ្ឈន្តិ, វាលគ្គំ ឧសុនា យថា;
យេ បញ្ចក្ខន្ធេ បស្សន្តិ, បរតោ នោ ច អត្តតោ។

១១៧០ ‘‘យេ ច បស្សន្តិ សង្ខារេ, បរតោ នោ ច អត្តតោ;
បច្ចព្យាធឹសុ និបុណំ, វាលគ្គំ ឧសុនា យថា។

១១៧១ ‘‘សត្តិយា វិយ ឱមដ្ឋោ, ឌយ្ហមានោវ មត្ថកេ;
កាមរាគប្បហានាយ, សតោ ភិក្ខុ បរិព្ពជេ។

១១៧២ ‘‘សត្តិយា វិយ ឱមដ្ឋោ, ឌយ្ហមានោវ មត្ថកេ;
ភវរាគប្បហានាយ, សតោ ភិក្ខុ បរិព្ពជេ។

១១៧៣ ‘‘ចោទិតោ ភាវិតត្តេន, សរីរន្តិមធារិនា;
មិគារមាតុបាសាទំ, បាទង្គុដ្ឋេន កម្បយិ។

១១៧៤ ‘‘នយិទំ សិថិលមារព្ភ, នយិទំ អប្បេន ថាមសា;
និព្ពានមធិគន្តព្ពំ, សព្ពគន្ថបមោចនំ។

១១៧៥ ‘‘អយញ្ច ទហរោ ភិក្ខុ, អយមុត្តមបោរិសោ;

ធារេតិ អន្តិមំ ទេហំ, ជេត្វា មារំ សវាហនំ។

១១៧៦. “វិរមនុបភន្តិ វិជ្ជុតា, វេភារស្ស ច បណ្ឌវស្ស ច;
នគវិវរគតោ ឈាយតិ, បុត្តោ អប្បដិមស្ស តាទិនោ។

១១៧៧. “ឧបសន្តោ ឧបរតោ, បន្តសេនាសនោ មុនិ;
ទាយាទោ ពុទ្ធសេដ្ឋស្ស, ព្រហ្មុនា អភិវន្ទិតោ។

១១៧៨. “ឧបសន្តំ ឧបរតំ, បន្តសេនាសនំ មុនី;
ទាយាទំ ពុទ្ធសេដ្ឋស្ស, វន្ទ ព្រាហ្មណ កស្សបំ។

១១៧៩. “យោ ច ជាតិសតំ គច្ឆេ, សព្ពា ព្រាហ្មណជាតិយោ;
សោត្តិយោ វេទសម្បន្នោ, មនុស្សេសុ បុនប្បុនំ។

១១៨០. “អជ្ឈាយកោបិ ចេ អស្ស, តិណ្ណំ វេទាន បារគូ;
ឯតស្ស វន្ទនាយេតំ, កលំ នាគ្ឃតិ សោឡសិំ។

១១៨១. “យោ សោ អដ្ឋ វិមោក្ខានិ, បុរេភត្តំ អផស្សយិ;
អនុលោមំ បដិលោមំ, តតោ បិណ្ឌាយ គច្ឆតិ។

១១៨២. “តាទិសំ ភិក្ខុំ មាសាទិ, មាត្តានំ ខណិ ព្រាហ្មណ;
អភិប្បសាទេហិ មនំ, អរហន្តម្ហិ តាទិនេ;
ខិប្បំ បញ្ជលិកោ វន្ទ, មា តេ វិជដិ មត្ថកំ។

១១៨៣. “នេសោ បស្សតិ សទ្ធម្មំ, សំសារេន បុរក្ខតោ;
អធោគមំ ជិម្ហបថំ, កុម្មគ្គមនុធាវតិ។

១១៨៤. “កិមីវ មីឡ្ហសល្លិត្តោ, សង្ខារេ អធិមុច្ឆិតោ;
បគាឡ្ហោ លាភសក្ការេ, តុច្ឆោ គច្ឆតិ បោដ្ឋិលោ។

១១៨៥. “ឥមញ្ច បស្ស អាយន្តំ, សារិបុត្តំ សុទស្សនំ;
វិមុត្តំ ឧភតោភាគេ, អជ្ឈត្តំ សុសមាហិតំ។

១១៨៦. “វិសល្លំ ខីណសំយោគំ, តេវិជ្ជំ មច្ចុហាយិនំ;
ទក្ខិណេយ្យំ មនុស្សានំ, បុញ្ញក្ខេត្តំ អនុត្តរំ។

១១៨៧. “ឯតេ សម្ពហុលា ទេវា, ឥទ្ធិមន្តោ យសស្សិនោ។

ទស ទេវសហស្សានិ, សព្ពេ ព្រហ្មបុរោហិតា;
មោគ្គល្លានំ នមស្សន្តា, តិដ្ឋន្តិ បញ្ជលីកតា។

១១៨៨. “នមោ តេ បុរិសាជញ្ញ, នមោ តេ បុរិសុត្តម;
យស្ស តេ អាសវា ខីណា, ទក្ខិណេយ្យោសិ មារិស។

១១៨៩. “បូជិតោ នរទេវេន, ឧប្បន្នោ មរណាភិភូ;
បុណ្ឌរីកំវ តោយេន, សង្ខារេនុបលិម្បតិ។

១១៩០. “យស្ស មុហុត្តេន សហស្សធា លោកោ, សំវិទិតោ សព្រហ្មកប្បោ វសិ;
ឥទ្ធិគុណេ ចុតុបបាតេ កាលេ, បស្សតិ ទេវតា ស ភិក្ខុ។

១១៩១. “សារិបុត្តោវ បញ្ញាយ, សីលេន ឧបសមេន ច;
យោបិ បារង្គតោ ភិក្ខុ, ឯតាវបរមោ សិយា។

១១៩២. “កោដិសតសហស្សស្ស, អត្តភាវំ ខណេន និម្មិនេ;
អហំ វិកុព្ពនាសុ កុសលោ, វសីភូតោម្ហិ ឥទ្ធិយា។

១១៩៣. “សមាធិវិជ្ជាវសិបារមីគតោ, មោគ្គល្លានគោត្តោ អសិតស្ស សាសនេ;

ធីរោ សមុច្ឆិន្ទិ សមាហិតិន្ទ្រិយោ, នាគោ យថា បូតិលតំវ ពន្ធនំ។

១១៨៤ “បរិចិណ្ណោ មយា សត្ថា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសនំ;
ឱហិតោ គរុកោ ភារោ, ភវនេត្តិ សមូហតា។

១១៨៥ “យស្ស ចត្ថាយ បព្ពជិតោ, អគារស្មានគារិយំ;
សោ មេ អត្ថោ អនុប្បត្តោ, សព្ពសំយោជនក្ខយោ។

១១៨៦ “កីទិសោ និរយោ អាសិ, យត្ថ ទុស្សី អបច្ចថ;
វិធុរំ សាវកមាសជ្ជ, កកុសន្ធញ្ច ព្រាហ្មណំ។

១១៨៧ “សតំ អាសិ អយោសង្កូ, សព្ពេ បច្ចត្តវេទនា;
ឦទិសោ និរយោ អាសិ, យត្ថ ទុស្សី អបច្ចថ;
វិធុរំ សាវកមាសជ្ជ, កកុសន្ធញ្ច ព្រាហ្មណំ។

១១៨៨ “យោ ឯតមភិជានាតិ, ភិក្ខុ ពុទ្ធស្ស សាវកោ;
តាទិសំ ភិក្ខុមាសជ្ជ, កណ្ហ ទុក្ខំ និគច្ឆសិ។

១១៨៩ “មជ្ឈេសរស្មឹ តិដ្ឋន្តិ, វិមានា កប្បឋាយិនោ;
វេឡុរិយវណ្ណា រុចិរា, អច្ចិមន្តោ បភស្សរា;
អច្ឆរា តត្ថ នច្ចន្តិ, បុថុ នានត្តវណ្ណិយោ។

១២០០ “យោ ឯតមភិជានាតិ…បេ… កណ្ហ ទុក្ខំ និគច្ឆសិ។

១២០១ “យោ វេ ពុទ្ធេន ចោទិតោ, ភិក្ខុសង្ឃស្ស បេក្ខតោ;
មិគារមាតុបាសាទំ, បាទង្គុដ្ឋេន កម្បយិ។

១២០២ “យោ ឯតមភិជានាតិ…បេ…. កណ្ហ ទុក្ខំ និគច្ឆសិ។

១២០៣ “យោ វេជយន្តបាសាទំ, បាទង្គុដ្ឋេន កម្បយិ;
ឥទ្ធិពលេនុបត្ថទ្ធោ, សំវេជេសិ ច ទេវតា។

១២០៤ “យោ ឯតមភិជានាតិ…បេ…. កណ្ហ ទុក្ខំ និគច្ឆសិ។

១២០៥ “យោ វេជយន្តបាសាទេ, សក្កំ សោ បរិបុច្ឆតិ;
អបិ អាវុសោ ជានាសិ, តណ្ហក្ខយវិមុត្តិយោ;
តស្ស សក្កោ វិយាកាសិ, បញ្ហំ បុដ្ឋោ យថាតថំ។

១២០៦ “យោ ឯតមភិជានាតិ…បេ…. កណ្ហ ទុក្ខំ និគច្ឆសិ។

១២០៧ “យោ ព្រហ្មានំ បរិបុច្ឆតិ, សុធម្មាយាភិតោ សភំ;
អជ្ជាបិ ត្យាវុសោ សា ទិដ្ឋិ, យា តេ ទិដ្ឋិ បុរេ អហុ;
បស្សសិ វីតិវត្តន្តំ, ព្រហ្មលោកេ បភស្សរំ។

១២០៨ “តស្ស ព្រហ្មា វិយាកាសិ, បញ្ហំ បុដ្ឋោ យថាតថំ;
ន មេ មារិស សា ទិដ្ឋិ, យា មេ ទិដ្ឋិ បុរេ អហុ។

១២០៩ “បស្សាមិ វីតិវត្តន្តំ, ព្រហ្មលោកេ បភស្សរំ;
សោហំ អជ្ជ កថំ វជ្ជំ, អហំ និច្ចោម្ហិ សស្សតោ។

១២១០ “យោ ឯតមភិជានាតិ…បេ…. កណ្ហ ទុក្ខំ និគច្ឆសិ។

១២១១ “យោ មហានេរុនោ កូដំ, វិមោក្ខេន អផស្សយិ;
វនំ បុព្ពវិទេហានំ, យេ ច ភូមិសយា នរា។

១២១២ “យោ ឯតមភិជានាតិ, ភិក្ខុ ពុទ្ធស្ស សាវកោ;
តាទិសំ ភិក្ខុមាសជ្ជ, កណ្ហ ទុក្ខំ និគច្ឆសិ។

១២១៣ “ន វេ អគ្គិ ចេតយតិ, អហំ ពាលំ ឌហាមិតិ;
ពាលោវ ជលិតំ អគ្គឹ, អាសជ្ជ នំ បឌយ្ហតិ។

១២១៥ “ឯវមេវ តុវំ មារ, អាសជ្ជ នំ តថាគតំ;
សយំ ឌហិស្សសិ អត្តានំ, ពាលោ អគ្គឹវ សម្ផុសំ។

១២១៥. “បុញ្ញំ បសវី មារោ, អាសជ្ជ នំ តថាគតំ;
កិន្នុ មញ្ញសិ បាបិម, ន មេ បាបំ វិបច្ចតិ។

១២១៦. “ត្វារោ តេ ចិយតេ បាបំ, ចិររត្តាយ អន្តក;
មារ និព្ពិន្ទ ពុទ្ធម្ហា, អាសំ មាកាសិ ភិក្ខុសុ។

១២១៧. “ឥតិ មារំ អតជ្ជេសិ, ភិក្ខុ ភេសកឡាវនេ;
តតោ សោ ទុម្មនោ យក្ខោ, តត្ថេវន្តរធាយថា”តិ។ –

ឥត្ថំ សុទំ អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ ថេរោ គាថាយោ អភាសិត្ថាតិ។

ឥមិនា អនុក្កមេន ឯកច្ចំ សង្គហំ អារោបេត្វា ឋបិតា។

តត្ថ “**អារញ្ញិកា**”តិអាទិកា ចតស្សោ គាថា ភិក្ខូនំ ឱវាទទានវសេន ភាសិតា។ **អារញ្ញិកា**តិ គាមន្តសេនាសនំ បដិក្ខិបិត្វា អារញ្ញកធុតង្គសមាទានេន អារញ្ញិកា។ សង្ឃភត្តំ បដិក្ខិបិត្វា បិណ្ឌបាតិកង្គសមាទានេន **បិណ្ឌបាតិកា,** ឃរេ ឃរេ លទ្ធបិណ្ឌបាតេន យាបនកា។ **ឧញ្ឆាបត្តាគតេ រតា**តិ ឧញ្ឆាចរិយាយ បត្តេ អាគតេ បត្តបរិយាបន្នេ រតា, តេនេវ អភិរតា សន្តុដ្ឋា។ **ទាលេមុ មច្ចុនោ សេនន្តិ** អត្តានំ អនត្ថជនេនសហាយភាវូបគមនតោ មច្ចុរាជស្ស សេនាភូតំ កិលេសវាហិនី សមុច្ឆិន្ទេម។ **អជ្ឈត្តំ សុសមាហិតា**តិ គោចរជ្ឈត្តេសុ សុដ្ឋុ សមាហិតា ហុត្វា, ឯតេនស្ស បទាលនុបាយមាហ។

ធុនាមាតិ និទ្ធុនាម វិទ្ធំសេម។

សាតតិកាតិ សាតច្ចការិនោ ភាវនាយ សតតបវត្តវីរិយា។

“**អដ្ឋិកង្កលកុដិកេ**”តិអាទិកា ចតស្សោ គាថា អត្តានំ បលោភេតុំ ឧបគតាយ គណិកាយ ឱវាទវសេន អភាសិ។ តត្ថ **អដ្ឋិកង្កលកុដិកេ**តិ អដ្ឋិសង្ខលិកាមយកុដិកេ។ **ន្ហារុបសិព្ពិតេ**តិ នវហិ ន្ហារុសតេហិ សមន្តតោ សិព្ពិតេ។ អរញ្ញេ កុដិយោ ទារុទណ្ឌេ ឧស្សាបេត្វា វល្លិអាទីហិ ពន្ធិត្វា ករិយន្តិ, ត្វំ បន បរមជេគុច្ឆេន អដ្ឋិកង្កលេន បរមជេគុច្ឆេហេវ ន្ហារូហិ ពន្ធិត្វា កតា, អតិវិយ ជេគុច្ឆា បដិក្កូលា ចាតិ ទស្សេតិ។ **ធិរត្ថុ បូរេ ទុគ្គន្ធេ**តិ កេសលោមាទិនោ នានប្បការស្ស អសុចិនោ បូរេ បរិបុណ្ណេ, តតោ ឯវ ទុគ្គន្ធេ ធិរត្ថុ តវ ធីការោ ហោតុ។ **បរគត្តេ មមាយសេ**តិ ឥទញ្ច តេ ទុគ្គន្ធស្ស ឧបរិ ផោដសមុដ្ឋានំ បរិស្សយំ ឯវំ អសុចិទុគ្គន្ធំ ជេគុច្ឆំ បដិក្កូលសមានំ តាទិសេ ឯវ អញ្ញស្មឹ បទេសេ សោណសិង្គាលកិមិកុលាទីនំ គត្តភូតេ កឡេវរេ មមត្តំ ករោសិ។

គូថភស្តេតិ គូថភរិតភស្តសទិសេ។ **តចោនទ្ធេ**តិ តចេន ឱនទ្ធេ ឆវិមត្តបដិច្ឆាទិតកិព្ពិសេ។ **ឧរគណ្ឌិបិសាចិនី**តិ ឧរេ បិតគណ្ឌទ្វយវតី ភយានកភាវតោ អនត្ថាវហតោ ច បិសាចសទិសី។ **យានិ សន្ទន្តិ សព្ពទា**តិ យានិ នវ សោតានិ, នវ វណមុខានិ សព្ពទា រត្តិន្ទិវំ សន្ទន្តិ, សវន្តិ, អសុចី បគ្ឃរន្តិ។

បរិពន្ធន្តិ សម្មាបដិបត្តិបរិពន្ធភូតំ។ **ភិក្ខូ**តិ សំសារេ ភយំ ឥក្ខន្តោ ភិន្នកិលេសោ វា ទូរតោ **បរិវជ្ជយតេ**តិ មមត្តំ ន ករោតិ។ **មីឡ្ហញ្ច យថា សុចិកាមោ**តិ **ច**-កតិ និបាតមត្តំ។ យថា សុចិជាតិកោ សុចិមេវ ឥច្ឆន្តោ សសីសំ ន្ហាតោ មីឡ្ហំ ទិស្វា ទូរតោវ បរិវជ្ជេសិ, ឯវមេវ ភិក្ខូតិ អត្ថោ។

ឯវញ្ចេ តំ ជនោ ជញ្ញា, យថា ជានាមិ តំ អហន្តិ ឯវំ សរីរសញ្ញិតំ អសុចិបុញ្ជំ យថា អហំ យថាភូតំ ជានាមិ, ឯវមេវ មហាជនោ ជានេយ្យ, តំ អារកា ទូរតោវ បរិវជ្ជេយ្យ។ **គូថដ្ឋានំវ បាវុសេ**តិ បាវុសកាលេ កិលិន្នាសុចីនិរន្តរំ គូថដ្ឋានំ វិយ សុចិជាតិកោ។ យស្មា បន តំ យថាភូតំ ន ជានាតិ, តស្មា តត្ថ និមុគ្គោ សីសំ ន ឧក្ខិបតីតិ អធិប្បាយោ។

ឯវំ ថេរេន សរីរេ ទោសេ វិភាវិតេ សា គណិកា លជ្ជាវនតមុខា ថេរេ គារវំ បច្ចុបដ្ឋបេត្វា “**ឯវមេតំ មហាវីរា**”តិ គាថំ វត្វា ថេរំ វន្ទិត្វា អដ្ឋាសិ។ តត្ថ **ឯត្ថ ចេកេ**តិ ឯវំ បាកដបដិក្កូលសភាវេបិ ឯតស្មឹ កាយេ ឯកច្ចេ សត្តា អាសត្តិពលវតាយ **វិសីទន្តិ** វិសាទំ អាបជ្ជន្តិ។ **បង្កម្ហិវ ជរគ្គវោ** មហាកទ្ទមកុច្ឆិយំ សម្បតិតទុព្ពលពលិពទ្ទោ វិយ ព្យសនមេវ បាបុណន្តីតិ អត្ថោ។

បុន តំ ថេរោ មាទិសេ ឯវរូបា បដិបត្តិ និវត្តកា វិឃាតាវហា ឯវាតិ ទស្សេន្តោ “**អាកាសម្ហី**”តិអាទិនា គាថាទ្វយមាហ។ តស្សត្ថោ – យោ បុគ្គលោ ហលិទ្ទិយា អញ្ញេន វា រង្គជាតេន អាកាសំ រញ្ជិតុំ មញ្ញេយ្យ, តស្ស តំ កម្មំ **វិឃាតុទយំ** ចិត្តវិឃាតាវហមេវ សិយា, យថា តំ អវិសយេ យោគោ។

តទាកាសសមំ ចិត្តន្តិ តយិទំ មម ចិត្តំ អាកាសសមំ កត្ថចិ អលគ្គភាវេន អជ្ឈត្តំ សុដ្ឋុ សមាហិតំ, តស្មា **មា បាបចិត្តេ អាសាទីតិ** កាមេសុ និមុគ្គតាយ លាមកចិត្តេ និហីនចិត្តេ មាទិសេ មា អាសាទេហិ។ **អគ្គិខន្ធំវ បក្ខិមាតិ** បក្ខិមា សលភោ អគ្គិក្ខន្ធំ អាសាទេន្តោ អនត្ថមេវ បាបុណាតិ, ឯវំ សម្បទមិទំ តុយ្ហន្តិ ទស្សេតិ។

បស្ស ចិត្តកតន្តិអាទិកា សត្ត គាថា តមេវ គណិកំ ទិស្វា វិបល្លត្ថចិត្តានំ ភិក្ខូនំ ឱវាទទានវសេន វុត្តា។ តំ សុត្វា សា គណិកា មង្កុភូតា អាគតមគ្គេនេវ បលាតា។

តទាសីតិអាទិកា ចតស្សោ គាថា អាយស្មតោ សារិបុត្តត្ថេរស្ស បរិនិព្ពានំ អារព្ភ វុត្តា។ តត្ថ **អនេកាការសម្បន្នេតិ** អនេកេហិ សីលសំវរាទិប្បការេហិ បរិបុណ្ណេ។

សុខុមំ តេ បដិវិជ្ឈន្តីតិ តេ យោគិនោ អតិសុខុមំ បដិវិជ្ឈន្តិ នាម។ យថា កឹ? **វាលគ្គំ ឧសុនា យថា** យថា សតធាភិន្នស្ស វាលស្ស ឯកំ អំសុ អគ្គំ វត្តន្ទការតិមិសាយ វិជ្ឈល្លតោភាសេន វិជ្ឈន្តា វិយាតិ អត្ថោ។ កេ បន តេតិ អាហ “**យេ បញ្ចក្ខន្ធេ បស្សន្តិ, បរតោ នោ ច អត្តតោ**”តិ។ តត្ថ **បរតោតិ** អនត្តតោ។ តស្ស អត្តគ្គាហបដិក្ខេបទស្សនញ្ចេតំ។ តេនាហ “**នោ ច អត្តតោ**”តិ។ ឯតេន អនត្តតោ អភិវុឌ្ឍិតស្ស អរិយមគ្គស្ស វសេន ទុក្ខសច្ចេ បរិញ្ញាភិសមយំ អាហ, តទវិនាភាវតោ បន ឥតរេសម្បិ អភិសមយានំ សុប្បដិវិជ្ឈតា វុត្តា ឯវ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ កេចិ បន “អនត្តការកតោ បរេ នាម បញ្ញាបាទានក្ខន្ធាតិ ‘បរតោ បស្សន្តី’តិ ឥមិនា វិសេសតោ សព្ពោបិ សម្មទេវ វុត្តោ”តិ វទន្តិ។ **បច្ចព្យាធីសូតិ** បដិវិជ្ឈឹសុ។

សត្តិយា វិយ ឱមដ្ឋោតិ បឋមគាថា តិស្សត្ថេរំ អារព្ភ វុត្តា, ទុតិយា វឌ្ឍមានត្ថេរំ។ តា ហេដ្ឋា វុត្តត្ថាវ។

ចោទិតោ ភាវិតត្តេនាតិ គាថា បាសាទកម្បនសុត្តន្តំ អារព្ភ វុត្តា។ តត្ថ **ភាវិតត្តេន សរីរន្តិមធារិនាតិ** ភគវន្តំ សន្ធាយ វទតិ។

នយិទំ សិថិលមារព្ភាតិអាទិកា ទ្វេ គាថា ហីនវីរិយំ **វេទ**នាមកំ ទហរភិក្ខុំ អារព្ភ វុត្តា។ តត្ថ **សិថិលមារព្ភាតិ** សិថិលំ កត្វា វីរិយំ អកត្វា។ **អប្បេន ថាមសាតិ** អប្បកេន វីរិយពលេន នយិទំ និព្ពានំ អធិគន្តព្ពំ, មហន្តេនេវ បន ចតុព្ពិធសម្មប្បធានវីរិយេន បត្តព្ពន្តិ អត្ថោ។

វិវរមនុបភន្តីតិអាទិកា ទ្វេ គាថា អត្តនោ វិវេកភាវំ អារព្ភ វុត្តា។ តត្ថ **ព្រហ្មុនា អភិវន្ទិតោតិ** មហាព្រហ្មុនា សទេវកេន លោកេន ច អភិមុខេន ហុត្វា ថោមិតោ នមស្សិតោ ច។

ឧបសន្តំ ឧបរតន្តិអាទិកា បញ្ច គាថា រាជគហំ បិណ្ឌាយ បវិសន្តំ មហាកស្សបត្ថេរំ ទិស្វា “កាឡកណ្ណិ មយា ទិដ្ឋា”តិ ឱលោកេត្វា ឋិតំ សារិបុត្តត្ថេរស្ស ភាគិនេយ្យំ មិច្ឆាទិដ្ឋិព្រាហ្មណំ ទិស្វា តស្ស អនុកម្បាយ “អយំ ព្រាហ្មណោ មា នស្សី”តិ អរិយូបវាទបដិឃាតត្ថំ “ថេរំ វន្ទាហី”តិ តំ ឧយ្យោជេន្តេន វុត្តា។ តត្ថ **ជាតិសតំ គច្ឆេតិ** ជាតីនំ សតំ ឧបគច្ឆេយ្យ។ **សោត្ថិយោតិ** សោត្ថិយជាតិកោ។ **វេទសម្បន្នោតិ** ញាណសម្បន្នោ។ **ឯតស្សាតិ** ថេរស្ស។ អយញ្ចេត្ថ សង្ខេបត្ថោ – **យោ** បុគ្គលោ ឧទិតោទិតា អសម្ភិន្នា សតព្រាហ្មណជាតិយោ អនុបដិបាដិយា ឧប្បជ្ជនវសេន ឧបគច្ឆេយ្យ, តត្ថ ច ព្រាហ្មណានំ វិជ្ជាសុ និប្ផត្តិ គតោ តិណ្ណំ វេទានំ បារគូ សិយា ព្រាហ្មណវត្តញ្ច បូរេន្តោ, តស្សេតំ វិជ្ជាទិអនុដ្ឋានំ ឯតស្ស មហាកស្សបត្ថេរស្ស វន្ទនាយ វន្ទនាមយបុញ្ញស្ស សោឡសឹ កលំ នាគ្ឃតិ, វន្ទនាមយបុញ្ញមេវ តតោ មហន្តតរន្តិ។

អដ្ឋ វិមោក្ខានីតិ រូបជ្ឈានាទិកេ អដ្ឋ វិមោក្ខេ។ ភាវនាវសេន ហិ លទ្ធានិ រូបជ្ឈានានិ បច្ចនីកធម្មេហិ សុដ្ឋុ វិមុត្តតំ អភិរតិវសេន អារម្មណេ និរាសង្កញ្ច បវត្តិំ ឧបាទាយ “វិមោក្ខានី”តិ វុច្ចន្តិ។ និរោធសមាបត្តិ បន បច្ចនីកធម្មេហិ វិមុត្តត្តា ឯវ។ ឥធ បន ឈានមេវ វេទិតព្ពំ។ **អនុលោមំ បដិលោមន្តិ** បឋមជ្ឈានតោ បដ្ឋាយ យាវ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនា អនុលោមំ, នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនតោ បដ្ឋាយ យាវ បឋមជ្ឈានា បដិលោមំ។ **បុរេភត្តន្តិ** ភត្តកិច្ចតោ បុរេយេវ។ **អថស្សយីតិ** អនេកាការវោការា សមាបត្តិយោ សមាបជ្ជិ។ **តតោ បិណ្ឌាយ គច្ឆតីតិ** តតោ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ, តតោ វា សមាបត្តិសមាបជ្ជិតតោ បច្ឆា ឥទានិ បិណ្ឌាយ គច្ឆតីតិ ឥទម្បិ បវត្តំ ថេរស្ស បដិបត្តិំ សន្ធាយ វទតិ។ ថេរោ បន ទិវសេ ទិវសេ ឥថេវ បដិបជ្ជតិ។

តាទិសំ ភិក្ខុំ មាសាទីតិ យាទិសស្ស គុណា ឯកទេសេន វុត្តា, តាទិសំ គថារូបំ ពុទ្ធានុពុទ្ធំ មហាខីណាសវំ ភិក្ខុំ មា អាសាទេហិ។ **មាត្តានំ ខណិ ព្រាហ្មណា**តិ អាសាទនេន ច, ព្រាហ្មណ, មា អត្តានំ ខណិ, អរិយូបវាទេន អត្តនោ កុសលធម្មំ វា ឧម្មូលេហិ។ **អភិប្បសាទេហិ មន**ន្តិ “សាធុរូបោ វត អយំ សមណោ”តិ អត្តនោ ចិត្តំ បសាទេហិ។ **មា តេ វិជដិ មត្ថក**ន្តិ តវ មត្ថកំ តស្មិំ កតេន អបរាធេន សត្តធា មា ផលិ។ តស្មា តស្ស បដិការត្ថំ ខិប្បមេវ បញ្ជលិកោ វន្ទាតិ។ ព្រាហ្មណោ តំ សុត្វា ភីតោ សំវិគ្គោ លោមហដ្ឋជាតោ តាវទេវ ថេរំ ខមាបេសិ។

នេសោ បស្សតីតិអាទិកា ទ្វេ គាថា បោដ្ឋិលំ នាម ភិក្ខុំ សម្មា អបដិបជ្ជន្តំ មិច្ឆាជីវកតំ ទិស្វា ចោទនាវសេន វុត្តា។ តត្ថ **នេសោ បស្សតិ សទ្ធម្ម**ន្តិ ឯសោ បោដ្ឋិលោ ភិក្ខុ សតំ ពុទ្ធាទីនំ ធម្មំ មគ្គផលនិព្ពានំ ន បស្សតិ។ កស្មា? **សំសារេន បុរក្ខតោ** សំសារពន្ធនអវិជ្ជាទិនា បុរក្ខតោ អបាយេសុ និព្ពត្តនតោ **អធោគមំ** ហេដ្ឋាគាមី មាយាសាឋេយ្យានុគតត្តា **ជិម្ហបថំ** មិច្ឆាមគ្គភាវតោ **កុម្មគ្គ**ភូតំ មិច្ឆាជីវំ **អនុធាវតិ** អនុបរិវត្តតិ។

កិមីវ មីឡ្ហសល្លិត្តោតិ គូថកិមិ វិយ មីឡ្ហេន សមន្តតោ លិត្តោ កិលេសាសុចិវិមិស្សិតោ **សង្ខារេ អធិមុច្ឆិតោ** អជ្ឈាបន្នោ។ **បគាឡ្ហោ លាភសក្ការេ**តិ លាភេ ច សក្ការេ ច តណ្ហាវសេន បការតោ គាឡ្ហោ ឱគាឡ្ហោ។ **តុច្ឆោ គច្ឆតិ បោដ្ឋិលោ**តិ អធិសីលសិក្ខាភាវតោ តុច្ឆោ អសារោ ហុត្វា បោដ្ឋិលោ ភិក្ខុ គច្ឆតិ បវត្តតិ។

ឥមញ្ច បស្សាតិអាទិកា ទ្វេ គាថា អាយស្មន្តំ សារិបុត្តំ បសំសន្តេន វុត្តា។ តត្ថ **ឥមញ្ច បស្សា**តិ អាយស្មន្តំ សារិបុត្តត្ថេរំ ទិស្វា បសន្នមានសោ អត្តនោ ចិត្តំ អាលបតិ។ **សុទស្សន**ន្តិ អសេក្ខានំ សីលក្ខន្ធាទីនញ្ចេវ បារិបូរិយា សាវកបារមីញាណស្ស ច បារិបូរិយា សុន្ទរទស្សនំ។ **វិមុត្តំ ឧភតោភាគេ**តិ ឧភតោភាគតោ វិមុត្តត្តា ឧភតោភាគវិមុត្តំ ឧភតោភាគេតិ អរូបសមាបត្តិយា រូបកាយតោ, មគ្គេន នាមកាយតោ, យថារហំ តេហិយេវ វិក្ខម្ភនសមុច្ឆេទភាគេហិ វិមុត្តន្តិ អត្ថោ។ សព្ពសោ រាគសល្លាទីនំ អភាវេន **វិសល្លំ** កាមាទិយោគានំ សម្មទេវ ខីណត្តា **ខីណសំយោគំ** សុបរិសុទ្ធស្ស វិជ្ជាត្តយស្ស អធិគតត្តា **តេវិជ្ជំ** មច្ចុរាជស្ស ភញ្ជិតត្តា **មច្ចុហាយិនំ** បស្សាតិ យោជនា។

ឯតេ សម្ពហុលាតិអាទិកា គាថា អាយស្មតា សារិបុត្តត្ថេរេន មហាមោគ្គល្លានត្ថេរំ បសំសន្តេន វុត្តា។ តត្ថ **បូជិតោ នរទេវេនា**តិ នរេហិ ច ទេវេហិ ច បរមាយ បូជាយ បូជិតោ។ **ឧប្បន្នោ មរណាភិភូ**តិ លោកេ ឧប្បន្នោ ហុត្វា មរណំ អភិភវិត្វា ឋិតោ។ អថ វា **បូជិតោ នរទេវេន** សម្មាសម្ពុទ្ធេន ការណភូតេន អរិយាយ ជាតិយា ឧប្បន្នោ។ សម្មាសម្ពុទ្ធោ ហិ បឋមំ កម្មុនា នរោ មនុស្សោ ហុត្វា បច្ឆាបិ អរិយាយ ជាតិយា ឧត្តមោ ទេវោ ទេវាតិទេវោ អហោសិ, តស្មា “នរទេវោ”តិ វុច្ចតិ។ បូជិតោ នរទេវេន ភគវតា បសំសាវសេន ឧប្បន្នោ មរណាភិភូតេ លោកេ ឧប្បន្នោ ហុត្វា មរណាភិភូ មច្ចុហាយី។ **បុណ្ឌរីកំវ តោយេន** ឧទកេន បុណ្ឌរីកំ វិយ សង្ខារគតេ តណ្ហាទិដ្ឋិលេបេន ន ឧបលិម្បតិ, កត្ថចិបិ អនិស្សិតោតិ អត្ថោ។

យស្សាតិ យេន។ **មុហុត្តេ**តិ ខណមត្តេ កាលេ។ **សហស្សធា**តិ សហស្សបការោ។ **លោកោ**តិ ឱកាសលោកោ។ អយញ្ចេត្ថ អត្ថោ – យេន មហិទ្ធិកេន អាយស្មតា មហាមោគ្គល្លានេន សហស្សិលោកធាតុ ខណេនេវ សម្មទេវ វិទិតោ, បច្ចក្ខតោ ញាតោ **សព្រហ្មកប្បោ** មហាព្រហ្មសទិសោ អាវជ្ជនាទិវសីភាវប្បត្តិយា ឥទ្ធិសម្បទាយ ចុតូបបាតេ ច វសី។ **កាលេ បស្សតី**តិ តទនុរូបេ កាលេ ទិព្ពេន ចក្ខុនា ទេវតា បស្សតីតិ។

សារិបុត្តោវាតិអាទិកា គាថា អាយស្មតា មហាមោគ្គល្លានេន អត្តនោ គុណេ បកាសេន្តេន វុត្តា។ តត្ថ **សារិបុត្តោវា**តិ គាថាយ អយំ សង្ខេបត្ថោ – **បញ្ញាយ** បញ្ញាសម្បទាយ, **សីលេន** សីលសម្បត្តិយា, **ឧបសមេន** កិលេសវូបសមេន, យោ ភិក្ខុ **បារង្គតោ** បារំ បរិយន្តំ ឧក្កំសំ គតោ សោ សារិបុត្តោ សាវកេហិ បញ្ញាទីហិ គុណេហិ បរមុក្កំសគតោ។ បញ្ញាយ សីលេន ហិ បរមុក្កំសគតោ។ **ឯតាវបរមោ សិយា** ឯតបរមោ ឯវ, នត្ថិ តតោ ឧត្តរីតិ។ ឥមំ បន ថេរោ យថា សារិបុត្តោ បញ្ញាយ ឧត្តមោ, តថា អហំ សមាធិនា ឧត្តមោតិ ទីបេតុំ អវោច។ តេនេវាហ “**កោដិសតសហស្សស្សា**”តិអាទិ។

តត្ថ **ខណេន និម្មិនេ**តិ ខណេនេវ កោដិសតសហស្សអត្តភាវំ និម្មិនេយ្យ និម្មិតុំ សមត្ថោ។ តស្ស និម្មិននេ ន មយ្ហំ ភារោ អត្ថិ។ **វិកុព្ពនាសុ កុសលោ, វសីភូតោម្ហិ ឥទ្ធិយា**តិ ន កេវលំ មនោមយវិកុព្ពនាសុ ឯវ, សព្ពាយបិ ឥទ្ធិយា វសីភាវប្បត្តោ អម្ហិ។

សមាធិវិជ្ជាវសិបារមីគតោតិ សវិតក្កសវិចារាទិសមាធីសុ ចេវ បុព្ពេនិវាសញាណាទិវិជ្ជាសុ ច វសីភាវេន បារមី កោដិ បត្តោ អសិ។ តស្ស តណ្ហានិស្សយាទិរហិតស្ស សត្ថុ សាសនេ យថាវុត្តេហិ គុណេហិ ឧក្កំសគតោ។

ធិតិសម្បន្នតាយ **ធីរោ, មោគ្គល្លានគោត្តោ** មោគ្គល្លានោ, សុដ្ឋុ ឋបិតតន្ទ្រិយតាយ **សមាហិតិន្ទ្រិយោ**, យថា ហត្ថិនាគោ បូតិលតាពន្ធនំ សុខេនេវ ឆិន្ទតិ, ឯវំ សកលំ កិលេសពន្ធនំ សមុច្ឆិន្ទិ ឯវាតិ។

កីទិសោ និរយោ អាសីតិអាទយោ គាថា កោដ្ឋំ អនុបវិសិត្វា និក្ខមិត្វា ឋិតមារំ តជ្ជេន្តេន ថេរេន វុត្តា។ តត្ថ **កីទិសោ**តិ កីបការោ។ **យត្ថ ទុស្សី**តិ យស្មិំ និរយេ “ទុស្សី”តិ ឯវំនាមោ មារោ។ **អបច្ចថា**តិ និរយគ្គិនា អបច្ចិ។ **វិធុរំ សាវកន្តិ** វិធុរំ នាម កកុសន្ធស្ស ភគវតោ អគ្គសាវកំ។ **អាសជ្ជា**តិ ឃដ្ដយិត្វា ពាធិត្វា។ **កកុសន្ធញ្ច ព្រាហ្មណ**ន្តិ កកុសន្ធញ្ច សម្មាសម្ពុទ្ធំ អាសជ្ជាតិ អត្ថោ។ ភគវន្តំ ឧទ្ទិស្ស កុមារំ អាវិសិត្វា មារេន ខិត្តា សក្ខរា ថេរស្ស សីសេ បតិ។

សតំ អាសិ អយោសង្កុតិ តស្មិំ កិរ និរយេ ឧបបន្នានំ តិគាវុតោ អត្តភាវោ ហោតិ, ទុស្សីមារស្សាបិ តាទិសោវ អហោសិ។ អថ និរយបាលា តាលក្ខន្ធប្បមាណានំ អយោសូលានំ អាទិត្តានំ សម្បជ្ជលិតានំ ស ជោតិភូតានំ សតមេវ គហេត្វា “ឥមស្មិំ តេ ឋានេ ឋិតេន ហទយេន ចិន្តេត្វា បាបំ កត”ន្តិ សុធាទោណិយំ សុធំ កោដ្ដេន្តា វិយ ហទយមជ្ឈំ កោដ្ដេត្វា បណ្ណាស ជនា បាទាភិមុខា, បណ្ណាស ជនា សីសាភិមុខា កោដ្ដេន្តា គច្ឆន្តិ, ឯវំ គច្ឆន្តា ច បញ្ចហិ វស្សសតេហិ ឧភោ អន្តេ បត្វា បុន និវត្តមានា បញ្ចហិ វស្សសតេហិ ហទយមជ្ឈំ ឧបគច្ឆន្តិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ “សតំ អាសិ អយោសង្កុ”តិ។ **សព្ពេ បច្ចត្តវេទនា**តិ សយមេវ បាដិយេក្កវេទនាជនកា។ សា កិរ វេទនា មហានិរយវេទនាតោ ទុក្ខតរា ហោតិ, យថា ហិ សិនេហបានសត្តាហតោ បរិហារសត្តាហំ ទុក្ខតរំ, ឯវំ មហានិរយទុក្ខតោ ឧស្សទេ វុដ្ឋានវេទនា ទុក្ខតរា។ **ឦទិសោ និរយោ អាសី**តិ ឥមស្មិំ ឋានេ ទេវទូតសុត្តេន (អ. និ. ៣.៣៦; ម. និ. ៣.២៦១) និរយោ ទីបេតព្ពោ។

យោ ឯតមភិជានាតីតិ យោ មហាភិញ្ញោ ឯតំ កម្មផលញ្ច ហត្ថតលេ ឋបិតអាមលកំ វិយ អភិមុខំ កត្វា បច្ចក្ខតោ ជានាតិ។ **ភិក្ខុ ពុទ្ធស្ស សាវកោ**តិ ភិន្នកិលេសោ ភិក្ខុ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សាវកោ។ **កណ្ហ, ទុក្ខំ និគច្ឆសី**តិ ឯកន្តកាឡកេហិ បាបធម្មេហិ សមន្នាគតត្តា, កណ្ហ មារ, ទុក្ខំ វិន្ទិស្សសិ។

មជ្ឈេសរស្មិន្តិ មហាសមុទ្ទស្ស មជ្ឈេ កិរ ឧទកំ វត្ថុំ កត្វា និព្ពត្តវិមានានិ កប្បដ្ឋិតិកានិ ហោន្តិ។ តេនាហ “**វិមានា កប្បឋាយិនោ**”តិ។ តេសំ វេឡុរិយស្ស វិយ វណ្ណោ ហោតិ, បព្ពតមត្ថកេ ជលិតនឡគ្គិខន្ធោ វិយ ច ឯតេសំ អច្ចិយោ ជោតន្តិ, តេន តេ អតិវិយ បភស្សរា បភាសម្បន្នា ហោន្តិ។ តេនាហ “**វេឡុរិយវណ្ណា រុចិរា, អច្ចិមន្តោ បភស្សរា**”តិ។ **បុថុ នានត្តវណ្ណិយោ**តិ នីលាទិវសេន នានត្តវណ្ណា ពហូ អច្ឆរា **តត្ថ** តេសុ វិមានេសុ នច្ចន្តិ។

យោ ឯតមភិជានាតីតិ យោ ឯតំ វិមានំ វត្ថុំ បច្ចក្ខំ កត្វា ជានាតិ។ អយញ្ហិ អត្ថោ វិមានបេតវត្ថូហិ ទីបេតព្ពោ។

ពុទ្ធេន ចោទិតោតិ សម្មាសម្ពុទ្ធេន ចោទិតោ ឧយ្យោជិតោ។ **ភិក្ខុសង្ឃស្ស បេក្ខតោ**តិ មហតោ ភិក្ខុសង្ឃស្ស បស្សន្តស្ស។ **មិគារមាតុបាសាទំ បាទង្គុដ្ឋេន កម្បយី**តិ (ម. និ. ១.៥១៣) បុព្ពារាមេ វិសាខាយ មហាឧបាសិកាយ ការិតំ សហស្សគព្ភបដិមណ្ឌិតំ មហាបាសាទំ អត្តនោ បាទង្គុដ្ឋេន កម្បេសិ។ ឯកស្មិញ្ហិ សមយេ បុព្ពារាមេ យថាវុត្តបាសាទេ ភគវតិ វិហរន្តេ សម្ពហុលា នវកតរា ភិក្ខូ ឧបរិបាសាទេ និសិន្នា សត្ថារម្បិ អចិន្តេត្វា តិរច្ឆានកថំ កថេតុមារទ្ធា, តំ សុត្វា ភគវា តេ សំវេជេត្វា អត្តនោ ធម្មទេសនាយ ភាជនភូតេ កាតុកាមោ អាយស្មន្តំ មហាមោគ្គល្លានត្ថេរំ អាមន្តេសិ – “បស្សសិ ត្វំ, មោគ្គល្លាន, នវេ ភិក្ខូ តិរច្ឆានកថមនុយុត្តេ”តិ។ តំ សុត្វា ថេរោ សត្ថុ អជ្ឈាសយំ ញត្វា អភិញ្ញាបាទកំ អាបោកសិណារម្មណំ ចតុត្ថជ្ឈានំ សមាបជ្ជិត្វា វុដ្ឋាយ “បាសាទស្ស បតិដ្ឋិតោកាសំ ឧទកំ ហោតូ”តិ អធិដ្ឋាយ បាសាទមត្ថកេ ថូបិកំ បាទង្គុដ្ឋេន បហរិ, បាសាទោ ឱនមិត្វា ឯកេន បស្សេន អដ្ឋាសិ។ បុនបិ បហរិ, អបរេន បស្សេន អដ្ឋាសិ។ តេ ភិក្ខូ ភីតា សំវិគ្គា បាសាទស្ស បតនភយេន តតោ និក្ខមិត្វា ភគវតោ សមីបេ អដ្ឋំសុ។ សត្ថា តេសំ អជ្ឈាសយំ ឱលោកេត្វា ធម្មំ ទេសេតិ។ តំ សុត្វា តេសុ កេចិ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋហិំសុ, កេចិ សកទាគាមិផលេ, កេចិ អនាគាមិផលេ, កេចិ អរហត្តផលេ បតិដ្ឋហិំសុ។ ស្វាយមត្ថោ បាសាទកម្បនសុត្តេន ទីបេតព្ពោ។

វេជយន្តបាសាទន្តិ សោ វេជយន្តបាសាទោ តាវតឹសភវនេ យោជនសហស្សុព្ពេធោ អនេកសហស្សនិយ្យូហកូដាគារបដិមណ្ឌិតោ ទេវាសុរសង្គាមេ អសុរេ ជិនិត្វា សក្កេ ទេវានមិន្ទេ នគរមជ្ឈេ ឋិតេ ឧដ្ឋិតោ វិជយន្តេន និព្ពត្តត្តា “វេជយន្តោ”តិ លទ្ធនាមោ បាសាទោ, តំ សន្ធាយាហ “វេជយន្តបាសាទ”ន្តិ។ តម្បិ ហិ អយំ ថេរោ បាទង្គុដ្ឋេន កម្បេសិ។ ឯកស្មិញ្ហិ សមយេ ភគវន្តំ បុព្ពារាមេ វិហរន្តំ សក្កោ ទេវរាជា ឧបសង្កមិត្វា តណ្ហាសង្ខយវិមុត្តិំ បុច្ឆិ។ តស្ស ភគវា វិស្សជ្ជេសិ។ សោ តំ សុត្វា អត្តមនោ បមុទិតោ អភិវាទេត្វា បទក្ខិណំ កត្វា អត្តនោ ទេវលោកមេវ គតោ។ អថាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ ឯវំ ចិន្តេសិ – “អយំ សក្កោ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា

ឯវរូបំ គម្ភីរំ និព្ពានបដិសំយុត្តំ បញ្ហំ បុច្ឆិ, ភគវតា ច បញ្ហោ វិស្សជ្ជិតោ, កិន្នុ ខោ ជានិត្វា គតោ, ឧទាហុ អជានិត្វា? យំនូនាហំ ទេវលោកំ គន្ត្វា តមត្ថំ ជានេយ្យ’’ន្តិ។ សោ តាវទេវ តាវតឹសភវនំ គន្ត្វា សក្កំ ទេវានមិន្ទំ តមត្ថំ បុច្ឆិ។ សក្កោ ទិព្ពសម្បត្តិយា បមត្តោ ហុត្វា វិក្ខេបំ អកាសិ។ ថេរោ តស្ស សំវេគជននត្ថំ វេជយន្តបាសាទំ បាទង្គុដ្ឋេន កម្បេសិ។ តេន វុត្តំ –

> ‘‘យោ វេជយន្តបាសាទំ, បាទង្គុដ្ឋេន កម្បយិ;
> ឥទ្ធិពលេនុបត្ថទ្ធោ, សំវេជេសិ ច ទេវតា’’តិ។ (ម. និ. ១.៥១៣)

អយំ បនត្ថោ ចូឡតណ្ហាសង្ខយវិមុត្តិសុត្តេន (ម. និ. ១.៣៩០ អាទយោ) ទីបេតព្ពោ។ កម្បិតាការោ ហេដ្ឋា វុត្តោយេវ។

សក្កំ សោ បរិបុច្ឆតីតិ យថាវុត្តមេវ ថេរស្ស តណ្ហាសង្ខយវិមុត្តិបុច្ឆំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេនាហ ‘‘**អបិ, អាវុសោ, ជានាសិ, តណ្ហក្ខយវិមុត្តិយោ**’’តិ។ **តស្ស សក្កោ វិយាកាសី**តិ ឥទំ ថេរេន បាសាទកម្បនេ កតេ សំវិគ្គហទយេន បមាទំ បហាយ យោនិសោ មនសិ ករិត្វា បញ្ហស្ស ព្យាកតភាវំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សត្ថារា ទេសិតនិយាមេនេវ ហិ សោ តទា កថេសិ។ តេនាហ ‘‘បញ្ហំ បុដ្ឋោ យថាតថ’’ន្តិ។ តត្ថ **សក្កំ សោ បរិបុច្ឆតី**តិ សក្កំ ទេវរាជំ សោ មោគ្គល្លានត្ថេរោ សត្ថារា ទេសិតាយ តណ្ហាសង្ខយវិមុត្តិយា សម្មទេវ គហិតភាវំ បុច្ឆិ។ អតីតត្ថេ ហិ ឥទំ វត្តមានវចនំ។ **អបិ, អាវុសោ, ជានាសី**តិ, អាវុសោ, អបិ ជានាសិ, កឹ ជានាសិ? **តណ្ហក្ខយវិមុត្តិយោ**តិ យថា តណ្ហាសង្ខយវិមុត្តិយោ សត្ថារា តុយ្ហំ ទេសិតា, តថា កឹ ជានាសីតិ បុច្ឆិ។ **តណ្ហក្ខយវិមុត្តិយោ**តិ វា តណ្ហាសង្ខយវិមុត្តិសុត្តស្ស ទេសនំ បុច្ឆតិ។

ព្រហ្មានន្តិ មហាព្រហ្មានំ។ **សុធម្មាយំ ឋិតោ សភ**ន្តិ សុធម្មាយ សភាយ។ អយំ បន ព្រហ្មលោកេ សុធម្មសភា, ន តាវតឹសភវនេ, សុធម្មសភាវិរហិតោ ទេវលោកោ នាម នត្ថិ។ **អជ្ជាបិ ត្យាវុសោ, សា ទិដ្ឋិ, យា តេ ទិដ្ឋិ បុរេ អហូ**តិ ឥមំ ព្រហ្មលោកំ ឧបគន្តុំ សមត្ថោ នត្ថិ កោចិ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា, សត្ថុ ឥធាគមនតោ បុព្ពេ យា តុយ្ហំ ទិដ្ឋិ អហោសិ, កឹ អជ្ជាបិ ឥទានិបិ សា ទិដ្ឋិ ន វិគតាតិ? **បស្សសិ វីតិវត្តន្តំ, ព្រហ្មលោកេ បភស្សរ**ន្តិ ព្រហ្មលោកេ វីតិបតន្តំ មហាកប្បិនមហាកស្សបាទីហិ សាវកេហិ បរិវារិតស្ស តេជោធាតុំ សមាបជ្ជិត្វា និសិន្នស្ស សសាវកស្ស ភគវតោ ឱភាសំ បស្សសីតិ អត្ថោ។ ឯកស្មិញ្ហិ សមយេ ភគវា ព្រហ្មលោកេ សុធម្មាយ សភាយ សន្និបតិត្វា សន្និសិន្នស្ស – ‘‘អត្ថិ នុ ខោ កោចិ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា ឯវំមហិទ្ធិកោ, យោ ឥធ អាគន្តុំ សក្កុណេយ្យា’’តិ ចិន្តេន្តស្ស ព្រហ្មុនោ ចិត្តមញ្ញាយ តត្ថ គន្ត្វា ព្រហ្មុនោ មត្ថកេ អាកាសេ និសិន្នោ តេជោធាតុំ សមាបជ្ជិត្វា ឱភាសំ មុញ្ចន្តោ មហាមោគ្គល្លានាទីនំ អាគមនំ ចិន្តេសិ។ សហ ចិន្តនេន តេបិ តត្ថ គន្ត្វា សត្ថារំ វន្ទិត្វា សត្ថុ អជ្ឈាសយំ ញត្វា តេជោធាតុំ សមាបជ្ជិត្វា បច្ចេកទិសាសុ និសីទិត្វា ឱភាសំ វិស្សជ្ជិត្វា សកលព្រហ្មលោកោ ឯកោភាសោ អហោសិ។ សត្ថា ព្រហ្មុនោ កល្លចិត្តតំ ញត្វា ចតុសច្ចបកាសនំ ធម្មំ ទេសេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ អនេកានិ ព្រហ្មសហស្សានិ មគ្គផលេសុ បតិដ្ឋហឹសុ, តំ សន្ធាយ ចោទេន្តោ ‘‘**អជ្ជាបិ ត្យាវុសោ, សា ទិដ្ឋី**’’តិ គាថមាហ។ អយំ បនត្ថោ ពកព្រហ្មសុត្តេន ទីបេតព្ពោ។ វុត្តញ្ហេតំ (សំ. និ. ១.១៧៦) –

> ‘‘ឯកំ សមយំ ភគវា សាវត្ថិយំ វិហរតិ ជេតវនេ អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមេ។ តេន ខោ បន សមយេន អញ្ញតរស្ស ព្រហ្មុនោ ឯវរូបំ បាបកំ ទិដ្ឋិគតំ ឧប្បន្នំ ហោតិ – ‘នត្ថិ សោ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា, យោ ឥធ អាគច្ឆេយ្យា’តិ។ អថ ខោ ភគវា តស្ស ព្រហ្មុនោ ចេតសា ចេតោបរិវិតក្កមញ្ញាយ សេយ្យថាបិ នាម ពលវា បុរិសោ សមិញ្ជិតំ វា ពាហំ បសារេយ្យ, បសារិតំ វា ពាហំ សមិញ្ជេយ្យ, ឯវមេវ ជេតវនេ អន្តរហិតោ តស្មឹ ព្រហ្មលោកេ បាតុរហោសិ។ អថ ខោ ភគវា តស្ស ព្រហ្មុនោ ឧបរិ វេហាសំ បល្លង្កេន និសីទិ តេជោធាតុំ សមាបជ្ជិត្វា។
>
> ‘‘អថ ខោ អាយស្មតោ មហាមោគ្គល្លានស្ស ឯតទហោសិ – ‘កហំ នុ ខោ ភគវា ឯតរហិ វិហរតី’តិ? អទ្ទសា ខោ អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ ភគវន្តំ ទិព្ពេន ចក្ខុនា វិសុទ្ធេន អតិក្កន្តមានុសកេន តស្ស ព្រហ្មុនោ ឧបរិវេហាសំ បល្លង្កេន និសិន្នំ តេជោធាតុំ សមាបន្នំ។ ទិស្វាន សេយ្យថាបិ នាម ពលវា បុរិសោ សមិញ្ជិតំ វា ពាហំ បសារេយ្យ, បសារិតំ វា ពាហំ សមិញ្ជេយ្យ, ឯវមេវ ជេតវនេ អន្តរហិតោ តស្មឹ ព្រហ្មលោកេ បាតុរហោសិ។ អថ ខោ អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ បុរត្ថិមំ ទិសំ និស្សាយ តស្ស ព្រហ្មុនោ ឧបរិវេហាសំ បល្លង្កេន និសីទិ តេជោធាតុំ សមាបជ្ជិត្វា នីចតរំ ភគវតោ។

“អថ ខោ អាយស្មតោ មហាកស្សបស្ស ឯតទហោសិ – ‘កហំ នុ ខោ ភគវា ឯតរហិ វិហរតី’តិ? អទ្ទសា ខោ អាយស្មា មហាកស្សបោ ភគវន្តំ ទិព្ពេន ចក្ខុនា វិសុទ្ធេន អតិក្កន្តមានុសកេន តស្ស ព្រហ្មុនោ ឧបរិវេហាសំ បល្លង្កេន និសិន្នំ តេជោធាតុំ សមាបន្នំ។ ទិស្វាន សេយ្យថាបិ នាម ពលវា បុរិសោ...បេ.... ឯវមេវ ជេតវនេ អន្តរហិតោ តស្មិំ ព្រហ្មលោកេ បាតុរហោសិ។ អថ ខោ អាយស្មា មហាកស្សបោ ទក្ខិណំ ទិសំ និស្សាយ តស្ស ព្រហ្មុនោ ឧបរិវេហាសំ បល្លង្កេន និសីទិ តេជោធាតុំ សមាបជ្ជិត្វា នីចតរំ ភគវតោ។

“អថ ខោ អាយស្មតោ មហាកប្បិនស្ស ឯតទហោសិ – ‘កហំ នុ ខោ ភគវា ឯតរហិ វិហរតី’តិ? អទ្ទសា ខោ អាយស្មា មហាកប្បិនោ ភគវន្តំ ទិព្ពេន ចក្ខុនា វិសុទ្ធេន អតិក្កន្តមានុសកេន តស្ស ព្រហ្មុនោ ឧបរិវេហាសំ បល្លង្កេន និសិន្នំ តេជោធាតុំ សមាបន្នំ។ ទិស្វាន សេយ្យថាបិ នាម ពលវា បុរិសោ...បេ.... ឯវមេវ ជេតវនេ អន្តរហិតោ តស្មិំ ព្រហ្មលោកេ បាតុរហោសិ។ អថ ខោ អាយស្មា មហាកប្បិនោ បច្ឆិមំ ទិសំ និស្សាយ តស្ស ព្រហ្មុនោ។ ឧបរិវេហាសំ បល្លង្កេន និសីទិ តេជោធាតុំ សមាបជ្ជិត្វា នីចតរំ ភគវតោ។

“អថ ខោ អាយស្មតោ អនុរុទ្ធស្ស ឯតទហោសិ – ‘កហំ នុ ខោ ភគវា ឯតរហិ វិហរតី’តិ? អទ្ទសា ខោ អាយស្មា អនុរុទ្ធោ ភគវន្តំ ទិព្ពេន ចក្ខុនា វិសុទ្ធេន អតិក្កន្តមានុសកេន តស្ស ព្រហ្មុនោ ឧបរិវេហាសំ បល្លង្កេន និសិន្នំ តេជោធាតុំ សមាបន្នំ។ ទិស្វាន សេយ្យថាបិ នាម ពលវា បុរិសោ...បេ.... ឯវមេវ ជេតវនេ អន្តរហិតោ តស្មិំ ព្រហ្មលោកេ បាតុរហោសិ ។ អថ ខោ អាយស្មា អនុរុទ្ធោ ឧត្តរំ ទិសំ និស្សាយ តស្ស ព្រហ្មុនោ ឧបរិវេហាសំ បល្លង្កេន និសីទិ តេជោធាតុំ សមាបជ្ជិត្វា នីចតរំ ភគវតោ។ អថ ខោ អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ តំ ព្រហ្មានំ គាថាយ អជ្ឈភាសិ –

“អជ្ជាបិ តេ អាវុសោ សា ទិដ្ឋិ, យា តេ ទិដ្ឋិ បុរេ អហុ;
បស្សសិ វីតិវត្តន្តំ, ព្រហ្មលោកេ បភស្សរន្តិ។

“ន មេ មារិស សា ទិដ្ឋិ, យា មេ ទិដ្ឋិ បុរេ អហុ;
បស្សាមិ វីតិវត្តន្តំ, ព្រហ្មលោកេ បភស្សរំ;
ស្វាហំ អជ្ជ កថំ វជ្ជំ, អហំ និច្ចោម្ហិ សស្សតោ”តិ។

“អថ ខោ ភគវា តំ ព្រហ្មានំ សំវេជេត្វា សេយ្យថាបិ នាម ពលវា បុរិសោ...បេ.... ឯវមេវ តស្មិំ ព្រហ្មលោកេ អន្តរហិតោ ជេតវនេ បាតុរហោសិ។ អថ ខោ សោ ព្រហ្មា អញ្ញតរំ ព្រហ្មបារិសជ្ជំ អាមន្តេសិ – ‘ឯហិ ត្វំ, មារិស, យេនាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ តេនុបសង្កម, ឧបសង្កមិត្វា អាយស្មន្តំ មហាមោគ្គល្លានំ ឯវំ វទេហិ ‘អត្ថិ នុ ខោ មារិស មោគ្គល្លាន, អញ្ញេបិ តស្ស ភគវតោ សាវកា ឯវំមហិទ្ធិកា ឯវំមហានុភាវា សេយ្យថាបិ ភវំ មោគ្គល្លានោ, កស្សបោ, កប្បិនោ, អនុរុទ្ធោ’”តិ។ “ឯវំ, មារិសា”តិ ខោ សោ ព្រហ្មបារិសជ្ជោ តស្ស ព្រហ្មុនោ បដិស្សុត្វា យេនាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា អាយស្មន្តំ មហាមោគ្គល្លានំ ឯតទវោច – “អត្ថិ នុ ខោ, មារិស មោគ្គល្លាន, អញ្ញេបិ តស្ស ភគវតោ សាវកា ឯវំមហិទ្ធិកា ឯវំមហានុភាវា សេយ្យថាបិ ភវំ មោគ្គល្លានោ, កស្សបោ, កប្បិនោ, អនុរុទ្ធោ”តិ។ អថ ខោ អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ តំ ព្រហ្មបារិសជ្ជំ គាថាយ អជ្ឈភាសិ –

“តេវិជ្ជា ឥទ្ធិបត្តា ច, ចេតោបរិយាយកោវិទា;
ខីណាសវា អរហន្តោ, ពហូ ពុទ្ធស្ស សាវកា”តិ។

“អថ ខោ សោ ព្រហ្មបារិសជ្ជោ អាយស្មតោ មហាមោគ្គល្លានស្ស ភាសិតំ អភិនន្ទិត្វា អនុមោទិត្វា យេន សោ ព្រហ្មា តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា តំ ព្រហ្មានំ ឯតទវោច – អាយស្មា, មារិស មហាមោគ្គល្លានោ ឯវមាហ –

“តេវិជ្ជា ឥទ្ធិបត្តា ច, ចេតោបរិយាយកោវិទា;
ខីណាសវា អរហន្តោ, ពហូ ពុទ្ធស្ស សាវកា”តិ។

“ឥទមវោច សោ ព្រហ្មបារិសជ្ជោ។ អត្តមនោ ច សោ ព្រហ្មា តស្ស ព្រហ្មបារិសជ្ជស្ស ភាសិតំ អភិនន្ទី”តិ។

ឥទំ សន្ធាយ វុត្តំ “អយំ បនត្ថោ ពកព្រហ្មសុត្តេន ទីបេតព្ពោ”តិ។

មហានេរុនោ កូដន្តិ កូដសីសេន សកលមេវ សិនេរុបព្ពតរាជំ វទតិ។ **វិមោក្ខេន អផស្សយីតិ** ឈានវិមោក្ខនិស្សយេន អភិញ្ញាណេន ផស្សយីតិ អធិប្បាយោ។ **វនន្តិ** ជម្ពុទីបំ។ សោ ហិ វនពហុលតាយ “វន”ន្តិ វុត្តោ។ តេនាហ “ជម្ពុសណ្ឌស្ស ឥស្សរោ”តិ។ **បុព្ពវិទេហានន្តិ** បុព្ពវិទេហដ្ឋានំ, បុព្ពវិទេហន្តិ អត្ថោ។ **យេ ច ភូមិសយា នរាតិ** ភូមិសយា នរា នាម អបរគោយានកា ច ឧត្តរកុរុកា ច មនុស្សា។ តេ ហិ គេហាភាវតោ “ភូមិសយា”តិ វុត្តា។ តេបិ សព្ពេ អផស្សយីតិ សម្ពន្ធោ។ អយំ បនត្ថោ នន្ទោបនន្ទទមនេន (វិសុទ្ធិ. ២.៣៩៦ នន្ទោបនន្ទនាគទមនកថា) ទីបេតព្ពោ –

“ឯកស្មិំ កិរ សមយេ អនាថបិណ្ឌិកោ គហបតិ ភគវតោ ធម្មទេសនំ សុត្វា ‘ស្វេ, ភន្តេ, បញ្ចហិ ភិក្ខុសតេហិ សទ្ធិំ មយ្ហំ គេហេ ភិក្ខំ គណ្ហថា’តិ និមន្តេត្វា បក្កាមិ។ តំទិវសញ្ច ភគវតោ បច្ចូសសមយេ ទសសហស្សិលោកធាតុំ ឱលោកេន្តស្ស **នន្ទោបនន្ទោ** នាម នាគរាជា ញាណមុខេ អាបាថំ អាគច្ឆិ។ ភគវា ‘អយំ នាគរាជា មយ្ហំ ញាណមុខេ អាបាថំ អាគច្ឆតិ, កឹ នុ ខោ ភវិស្សតី’តិ អាវជ្ជេន្តោ សរណគមនស្ស ឧបនិស្សយំ ទិស្វា ‘អយំ មិច្ឆាទិដ្ឋិកោ តីសុ រតនេសុ អប្បសន្នោ, កោ នុ ខោ ឥមំ មិច្ឆាទិដ្ឋិតោ វិមោចេយ្យា’តិ អាវជ្ជេន្តោ មហាមោគ្គល្លានត្ថេរំ អទ្ទស។

“តតោ បភាតាយ រត្តិយា សរីរបដិជគ្គនំ កត្វា អាយស្មន្តំ អានន្ទំ អាមន្តេសិ – ‘អានន្ទ, បញ្ចន្នំ ភិក្ខុសតានំ អារោចេហិ តថាគតោ ទេវចារិកំ គច្ឆតី’តិ។ តំទិវសញ្ច នន្ទោបនន្ទស្ស អាបានភូមឹ សជ្ជយឹសុ។ សោ ទិព្ពរតនបល្លង្កេ ទិព្ពេន សេតច្ឆត្តេន ធារិយមានោ តិវិធនាដកេហិ ចេវ នាគបរិសាយ ច បរិវុតោ ទិព្ពភាជនេសុ ឧបដ្ឋាបិតំ អន្នបានវិធឹ ឱលោកយមានោ និសិន្នោ ហោតិ។ អថ ខោ ភគវា យថា នាគរាជា បស្សតិ, តថា កត្វា តស្ស វិមានមត្ថកេនេវ បញ្ចហិ ភិក្ខុសតេហិ សទ្ធិំ តាវតឹសទេវលោកាភិមុខោ បាយាសិ។

“តេន ខោ បន សមយេន នន្ទោបនន្ទស្ស នាគរាជស្ស ឯវរូបំ បាបកំ ទិដ្ឋិគតំ ឧប្បន្នំ ហោតិ – ‘ឥមេ ហិ នាម មុណ្ឌកា សមណកា អម្ហាកំ ឧបរិភវនេន ទេវានំ តាវតឹសានំ ភវនំ បវិសន្តិបិ និក្ខមន្តិបិ, ន ឥទានិ ឥតោ បដ្ឋាយ ឥមេសំ អម្ហាកំ មត្ថកេ បាទបំសុំ ឱកិរន្តានំ គន្តុំ ទស្សាមី’តិ ឧដ្ឋាយ សិនេរុបាទំ គន្ត្វា តំ អត្តភាវំ វិជហិត្វា សិនេរុំ សត្តក្ខត្តុំ ភោគេហិ បរិក្ខិបិត្វា ឧបរិ ផណំ កត្វា តាវតឹសភវនំ អវកុជ្ជេន ផណេន បដិគ្គហេត្វា អទស្សនំ គមេសិ។

“អថ ខោ អាយស្មា រដ្ឋបាលោ ភគវន្តំ ឯតទវោច – ‘បុព្ពេ, ភន្តេ, ឥមស្មិំ បទេសេ ឋិតោ សិនេរុំ បស្សាមិ, សិនេរុបរិភណ្ឌំ បស្សាមិ, តាវតឹសំ បស្សាមិ, វេជយន្តំ បស្សាមិ, វេជយន្តស្ស បាសាទស្ស ឧបរិ ធជំ បស្សាមិ។ កោ នុ ខោ, ភន្តេ, ហេតុ កោ បច្ចយោ, យំ ឯតរហិ នេវ សិនេរុំ បស្សាមិ…បេ.… ន វេជយន្តស្ស បាសាទស្ស ឧបរិ ធជំ បស្សាមី’តិ? អយំ, រដ្ឋបាល, នន្ទោបនន្ទោ នាម នាគរាជា តុម្ហាកំ កុបិតោ សិនេរុំ សត្តក្ខត្តុំ ភោគេហិ បរិក្ខិបិត្វា ឧបរិ ផណេន បដិច្ឆាទេត្វា អន្ធការំ កត្វា ឋិតោតិ។ ‘ទមេមិ នំ, ភន្តេ’តិ។ ន ភគវា នំ អនុជានិ។ អថ ខោ អាយស្មា ភទ្ទិយោ អាយស្មា រាហុលោតិ អនុក្កមេន សព្ពេបិ ភិក្ខូ ឧដ្ឋហឹសុ។ ន ភគវា អនុជានិ។

“អវសានេ មហាមោគ្គល្លានត្ថេរោ ‘អហំ, ភន្តេ, ទមេមិ ន’ន្តិ អាហ។ ‘ទមេហិ, មោគ្គល្លានា’តិ ភគវា អនុជានិ។ ថេរោ អត្តភាវំ វិជហិត្វា មហន្តំ នាគរាជវណ្ណំ អភិនិម្មិនិត្វា នន្ទោបនន្ទំ ចុទ្ទសក្ខត្តុំ ភោគេហិ បរិក្ខិបិត្វា តស្ស ផណស្ស មត្ថកេ អត្តនោ ផណំ ឋបេត្វា សិនេរុនា សទ្ធិំ អភិនិប្បីឡេសិ។ នាគរាជា ធូមាយិ។ ថេរោ ‘ន តុយ្ហំយេវ សរីរេ ធូមោ អត្ថិ, មយ្ហម្បិ អត្ថី’តិ ធូមាយិ។ នាគរាជស្ស ធូមោ ថេរំ ន ពាធតិ។ ថេរស្ស បន ធូមោ នាគរាជំ ពាធតិ។ តតោ នាគរាជា បជ្ជលិ។ ថេរោបិ ‘ន តុយ្ហំយេវ សរីរេ អគ្គិ អត្ថិ, មយ្ហម្បិ អត្ថី’តិ បជ្ជលិ។ នាគរាជស្ស តេជោ ថេរំ ន ពាធតិ, ថេរស្ស បន តេជោ នាគរាជំ ពាធតិ។ នាគរាជា ‘អយំ មំ សិនេរុនា អភិនិប្បីឡេត្វា ធូមាយតិ ចេវ បជ្ជលតិ ចា’តិ ចិន្តេត្វា, ‘ភោ, តុវំ កោសី’តិ បដិបុច្ឆិ។ អហំ ខោ, នន្ទ, មោគ្គល្លានោតិ។ ភន្តេ, អត្តនោ ភិក្ខុភាវេន តិដ្ឋាហី”តិ។

“ថេរោ តំ អត្តភាវំ វិជហិត្វា តស្ស ទក្ខិណកណ្ណសោតេន បវិសិត្វា វាមកណ្ណសោតេន និក្ខមិ, វាមកណ្ណសោតេន បវិសិត្វា ទក្ខិណកណ្ណសោតេន និក្ខមិ។ តថា ទក្ខិណនាសសោតេន បវិសិត្វា វាមនាសសោតេន និក្ខមិ, វាមនាសសោតេន បវិសិត្វា ទក្ខិណនាសសោតេន និក្ខមិ។ តតោ នាគរាជា មុខំ វិវរិ។ ថេរោ មុខេន បវិសិត្វា អន្តោកុច្ឆិយំ បាចីនេន ច បច្ឆិមេន ច ចង្កមតិ។ ភគវា ‘មោគ្គល្លាន, មនសិករោហិ មហិទ្ធិកោ នាគោ’តិ អាហ។ ថេរោ ‘មយ្ហំ ខោ, ភន្តេ, ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា ភាវិតា ពហុលីកតា យានីកតា

វត្ថុកតា អនុដ្ឋិតា បរិចិតា សុសមារទ្ធា, តិដ្ឋតុ, ភន្តេ, នន្ទោបនន្ទោ, អហំ នន្ទោបនន្ទសទិសានំ នាគរាជានំ សតម្បិ សហស្សម្បិ សតសហស្សម្បិ ទមេយ្យ'ន្តិ អាហ។

"នាគរាជា ចិន្តេសិ – 'បវិសន្តោ តាវ មេ ន ទិដ្ឋោ, និក្ខមនកាលេ ទានិ នំ ទាឋន្តរេ បក្ខិបិត្វា សង្ខាទិស្សាមី'តិ ចិន្តេត្វា 'និក្ខមថ, ភន្តេ, មា មំ អន្តោកុច្ឆិយំ អបរាបរំ ចង្កមន្តោ ពាធយិត្ថា'តិ អាហ។ ថេរោ និក្ខមិត្វា ពហិ អដ្ឋាសិ។ នាគរាជា 'អយំ សោ'តិ ទិស្វា នាសវាតំ វិស្សជ្ជិ។ ថេរោ ចតុត្ថជ្ឈានំ សមាបជ្ជិ, លោមកូបម្បិស្ស វាតោ ចាលេតុំ នាសក្ខិ។ 'អវសេសា ភិក្ខូ កិរ អាទិតោ បដ្ឋាយ សព្ពបាដិហារិយានិ កាតុំ សក្កុណេយ្យុំ, ឥមំ បន ឋានំ បត្វា ឯវំ ខិប្បនិសន្តិនោ ហុត្វា សមាបជ្ជិតុំ នាសក្ខិស្សន្តី'តិ នេសំ ភគវា នាគរាជទមនំ នានុជានិ។

"នាគរាជា 'អហំ ឥមស្ស សមណស្ស នាសវាតេន លោមកូបម្បិ ចាលេតុំ នាសក្ខឹ, មហិទ្ធិកោ សោ សមណោ'តិ ចិន្តេសិ។ ថេរោ អត្តភាវំ វិជហិត្វា សុបណ្ណរូបំ និម្មិនិត្វា សុបណ្ណវាតំ ទស្សេន្តោ នាគរាជានំ អនុពន្ធិ, នាគរាជា តំ អត្តភាវំ វិជហិត្វា មាណវកវណ្ណំ អភិនិម្មិនិត្វា, 'ភន្តេ, តុម្ហាកំ សរណំ គច្ឆាមី'តិ វទន្តោ ថេរស្ស បាទេ វន្ទិ។ ថេរោ 'សត្ថា, នន្ទ, អាគតោ, ឯហិ គច្ឆាម'ាតិ នាគរាជានំ ទមេត្វា និព្ពិសំ កត្វា, គហេត្វា ភគវតោ សន្តិកំ អគមាសិ។ នាគរាជា ភគវន្តំ វន្ទិត្វា 'ភន្តេ, តុម្ហាកំ សរណំ គច្ឆាមី'តិ អាហ។ ភគវា 'សុខី ហោហិ, នាគរាជា'តិ វត្វា ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ អនាថបិណ្ឌិកស្ស និវេសនំ អគមាសិ។

"អនាថបិណ្ឌិកោ 'កឹ, ភន្តេ, អតិទិវា អាគតត្ថា'តិ អាហ។ មោគ្គល្លានស្ស ច នន្ទោបនន្ទស្ស ច សង្គាមោ អហោសីតិ។ កស្ស បន, ភន្តេ, ជយោ, កស្ស បរាជយោតិ? មោគ្គល្លានស្ស ជយោ, នន្ទស្ស បរាជយោតិ។ អនាថបិណ្ឌិកោ 'អធិវាសេតុ មេ, ភន្តេ, ភគវា សត្តាហំ ឯកបដិបាដិយា ភត្តំ, សត្តាហំ ថេរស្ស សក្ការំ ករិស្សាមី'តិ វត្វា សត្តាហំ ពុទ្ធប្បមុខានំ បញ្ចន្នំ ភិក្ខុសតានំ មហាសក្ការំ អកាសិ។ តេន វុត្តំ – 'នន្ទោបនន្ទទមនេន ទីបេតព្ពោ'"តិ។

យោ ឯតមភិជានាតីតិ ឯតំ យថាវុត្តំ វិមោក្ខំ ផុសនករណវសេន ជានាតិ។

ន វេ អគ្គិ ចេតយតិ, អហំ ពាលំ ឌហាមីតិ ឯវំ ន អគ្គិ អភិសំចេតេតិ, នាបិ ឌហនាយ បយោគំ បរក្កមំ ករោតិ, ពាលោ ឯវ បន "អយំ មន្ទាគតី"តិ អនិជលន្តំ វិយ ជលិតំ អគ្គឹ អាសជ្ជ នំ បឌយ្ហតិ, ឯវមេវ, មារ, ន មយំ ឌហិតុកាមា, ពាធេតុកាមា, ត្វញ្ញេវ បន តថា អាគមនាទិអត្ថេន តថាគតំ អគ្គិខន្ធសទិសំ អរិយសាវកំ អាសជ្ជ អត្តានំ ឌហិស្សសិ, ឌហទុក្ខតោ ន មុញ្ចិស្សសិ។

អបុញ្ញំ បសវីតិ អបុញ្ញំ បដិលភតិ។ **ន មេ បាបំ វិបច្ចតី**តិ មម បាបំ ន វិបច្ចតិ, កឹ នុ, មារ, ឯវំ មញ្ញសិ នយិទមត្ថិ។

ករោតោ តេ ចីយតេ បាបន្តិ ឯកំសេន ករោន្តស្ស តេ បាបំ ចិររត្តាយ ចិរកាលំ អនត្ថាយ ទុក្ខាយ ឧបចីយតិ។ **មារ, និព្ពិន្ទ ពុទ្ធម្ហា**តិ ចតុសច្ចពុទ្ធតោ ពុទ្ធសាវកតោ និព្ពិន្ទ និព្ពិជ្ជ បរតោ កម្មំ។ **អាសំ មាកាសិ ភិក្ខុសូ**តិ "ភិក្ខូ វិហេធេមិ វិហេសេមី"តិ ឯតំ អាសំ មាកាសិ។

ឥតីតិ ឯវំ។ **មារំ អតជ្ជេសី**តិ, "មារ, និព្ពិន្ទ...បេ.... ភិក្ខុសូ"តិ អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ។ **ភេសកឡាវនេ**តិ ឯវំនាមកេ អរញ្ញេ។ **តតោ**តិ តជ្ជនហេតុ។ **សោ ទុម្មនោ យក្ខោ**តិ សោ មារោ ទោមនស្សិកោ ហុត្វា តត្ថេវ តស្មិំយេវ ឋានេ អន្តរធាយិ, អទស្សនំ អគមាសិ។ អយញ្ច គាថា ធម្មសង្គាយនកាលេ ឋបិតា។ យំ បនេត្ថ អន្តរន្តរា អត្ថតោ ន វិភត្តំ, តំ ហេដ្ឋា វុត្តនយត្តា ឧត្តានមេវ។

ឯវមយំ មហាថេរោ មារំ តជ្ជេត្វា ទេវចារិកានរកចារិកាទិវសេន អញ្ញេហិ សាវកេហិ អសាធារណំ សត្តូបការំ កត្វា អាយុបរិយោសានេ បរិនិព្ពាយិ។ បរិនិព្ពាយន្តោ ច អនោមទស្សិស្ស ភគវតោ បាទមូលេ បណិធានំ កត្វា តតោ បដ្ឋាយ តត្ថ តត្ថ ភវេ ឧឡារានិ បុញ្ញានិ កត្វា សាវកបារមិយា មត្ថកេ ឋិតោបិ អន្តរា កតស្ស បាបកម្មស្ស វសេន ឧដ្ឋិតាយ កម្មបិលោតិកាយ តិត្ថិយេហិ ឧយ្យោជិតេហិ ចោរេហិ ពាធិតោ អនប្បកំ សរីរខេទំ កត្វា បរិនិព្ពាយិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ១.១.៣៧៥, ៣៨០-៣៨៧) –

> "អនោមទស្សី ភគវា, លោកជេដ្ឋោ នរាសភោ;
> វិហាសិ ហិមវន្តម្ហិ, ទេវសង្ឃបុរក្ខតោ។

“ភគវា តតោ ឱតរិត្វា, វិចរិ ចារិកំ ជិនោ;
សត្តកាយំ អនុគ្គណ្ហន្តោ, ពារាណសី ឧបាគមិ។

“ខីណាសវសហស្សេហិ, បរិវុតោ លោកនាយកោ;
ឱភាសេន្តោ ទិសា សព្ពា, វិរោចិត្ថ មហាមុនិ។

“តទាហំ គហបតិ ហុត្វា, សរទេន មហិទ្ធិនា;
ឧយ្យោជិតោ សហាយេន, សត្ថារំ ឧបសង្កមឹ។

“ឧបសង្កមិត្វាន សម្ពុទ្ធំ, និមន្តេត្វា តថាគតំ;
អត្តនោ ភវនំ នេសិ, មានយន្តោ មហាមុនឹ។

“ឧបដ្ឋិតំ មហាវីរំ, ទេវទេវំ នរាសភំ;
សភិក្ខុសង្ឃំ តប្បេមិ, អន្នបានេនហំ តទា។

“អនុមោទិ មហាវីរោ, សយម្ភូ អគ្គបុគ្គលោ;
ភិក្ខុសង្ឃេ និសីទិត្វា, ឥមា គាថា អភាសថ។

“យំ សោ សង្ឃមបូជេសិ, ពុទ្ធញ្ច លោកនាយកំ;
តេន ចិត្តប្បសាទេន, ទេវលោកំ គមិស្សតិ។

“សត្តសត្តតិក្ខត្តុញ្ច, ទេវរជ្ជំ ករិស្សតិ;
បថព្យា រជ្ជំ អដ្ឋសតំ, វសុធំ អាវសិស្សតិ។

“បញ្ចបញ្ញាសក្ខត្តុញ្ច, ចក្កវត្តី ភវិស្សតិ;
ភោគា អសង្ខិយា តស្ស, ឧប្បជ្ជិស្សន្តិ តាវទេ។

“អបរិមេយ្យេ ឥតោ កប្បេ, ឱក្កាកកុលសម្ភវោ;
គោតមោ នាម គោត្តេន, សត្ថា លោកេ ភវិស្សតិ។

“និរយា សោ ចវិត្វាន, មនុស្សត្តំ គមិស្សតិ;
កោលិតោ នាម នាមេន, ព្រហ្មពន្ធុ ភវិស្សតិ។

“សោ បច្ឆា បព្ពជិត្វាន, កុសលមូលេន ចោទិតោ;
គោតមស្ស ភគវតោ, ទុតិយោ ហេស្សតិ សាវកោ។

“អារទ្ធវីរិយោ បហិតត្តោ, ឥទ្ធិយា បារមឹ គតោ;
សព្ពាសវេ បរិញ្ញាយ, និព្ពាយិស្សតិនាសវោ។

“បាបមិត្តោបនិស្សាយ, កាមរាគវសំ គតោ;
មាតរំ បិតរញ្ចាបិ, ឃាតយឹ ទុដ្ឋមានសោ។

“យំ យំ យោនុបបជ្ជាមិ, និរយំ អថ មានុសំ;
បាបកម្មសមង្គិតា, ភិន្នសីសោ មរាមហំ។

“ឥទំ បច្ឆិមកំ មយ្ហំ, ចរិមោ វត្តតេ ភវោ;
ឥធាបិ ឯទិសោ មយ្ហំ, មរណកាលេ ភវិស្សតិ។

“បវិវេកមនុយុត្តោ, សមាធិភាវនារតោ;
សព្ពាសវេ បរិញ្ញាយ, វិហរាមិ អនាសវោ។

“ធរណិម្បិ សុគម្ភីរំ, ពហលំ ទុប្បធំសិយំ;
វាមង្គុដ្ឋេន ខោភេយ្យំ, ឥទ្ធិយា បារមឹ គតោ។

“អស្មិមានំ ន បស្សាមិ, មានោ មយ្ហំ ន វិជ្ជតិ;
សាមណេរេ ឧបាទាយ, គរុចិត្តំ ករោមហំ។

“អបរិមេយ្យេ ឥតោ កប្បេ, យំ កម្មមភិនីហរឹ;
តាហំ ភូមិមនុប្បត្តោ, បត្តោម្ហិ អាសវក្ខយំ។

“បដិសម្ភិទា ចតស្សោ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

មហាមោគ្គល្លានត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សដ្ឋិនិបាតវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២១. មហានិបាតោ

១. វង្គីសត្ថេរគាថាវណ្ណនា

សត្តតិនិបាតេ **និក្ខន្តំ វត មំ សន្ត**ន្តិអាទិកា អាយស្មតោ វង្គីសត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយំ កិរ បទុមុត្តរពុទ្ធកាលេ ហំសវតីនគរេ មហាភោគកុលេ និព្ពត្តោ, បុរិមនយេនេវ វិហារំ គន្ត្វា ធម្មំ សុណន្តោ សត្ថារំ ឯកំ ភិក្ខុំ បដិភានវន្តានំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេន្តំ ទិស្វា សត្ថុ អធិការកម្មំ កត្វា – “អហម្បិ អនាគតេ បដិភានវន្តានំ អគ្គោ ភវេយ្យ”ន្តិ បត្ថនំ កត្វា, សត្ថារា ព្យាកតោ យាវជីវំ កុសលំ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ សាវត្ថិយំ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា **វង្គីសោ**តិ លទ្ធនាមោ តយោ ពេទេ ឧគ្គណ្ហន្តោ អាចរិយំ អារាធេត្វា, ឆវសីសមន្តំ នាម សិក្ខិត្វា ឆវសីសំ នខេន អាកោដេត្វា “អយំ សត្តោ អសុកយោនិយំ និព្ពត្តោ”តិ ជានាតិ។

ព្រាហ្មណា “អយំ អម្ហាកំ ជីវិតមគ្គោ”តិ ញត្វា វង្គីសំ គហេត្វា បដិច្ឆន្នយានេ និសីទាបេត្វា គាមនិគមរាជធានិយោ វិចរន្តិ។ វង្គីសោបិ តិវស្សមត្ថកេ មតានម្បិ សីសំ អាហរាបេត្វា នខេន អាកោដេត្វា “អយំ សត្តោ អសុកយោនិយំ និព្ពត្តោ”តិ វត្វា មហាជនស្ស កង្ខច្ឆេទនត្ថំ តេ តេ ជនេ អាវាហេត្វា អត្តនោ អត្តនោ គតិំ កថាបេតិ។ តេន តស្មិំ មហាជនោ អភិប្បសីទតិ។ សោ តំ និស្សាយ មហាជនស្ស ហត្ថតោ សតម្បិ សហស្សម្បិ លភតីតិ។ ព្រាហ្មណា វង្គីសមាទាយ យថារុចិ វិចរិត្វា បុន សាវត្ថិំ អគមំសុ។ វង្គីសោ សត្ថុ គុណេ សុត្វា សត្ថារំ ឧបសង្កមិតុកាមោ អហោសិ។ ព្រាហ្មណា “សមណោ គោតមោ មាយាយ តំ អាវដ្ដេស្សតី”តិ បដិក្ខិបឹសុ។ វង្គីសោ តេសំ វចនំ អនាទិយិត្វា សត្ថុ សន្តិកំ គន្ត្វា មធុរបដិសន្ថារំ កត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ។

តំ សត្ថា បុច្ឆិ – “វង្គីស, កិញ្ចិ សិប្បំ ជានាសី”តិ? “អាម, ភោ គោតម, ឆវសីសមន្តំ នាម ជានាមិ។ តេន តិវស្សមត្ថកេ មតានម្បិ សីសំ នខេន អាកោដេត្វា និព្ពត្តដ្ឋានំ ជានាមី”តិ។ សត្ថា តស្ស ឯកំ និរយេ និព្ពត្តស្ស សីសំ ទស្សេសិ, ឯកំ មនុស្សេសុ , ឯកំ ទេវេសុ, ឯកំ បរិនិព្ពុតស្ស សីសំ ទស្សេសិ។ សោ បឋមំ សីសំ អាកោដេត្វា, “ភោ គោតម, អយំ សត្តោ និរយេ និព្ពត្តោ”តិ អាហ។ “សាធុ, វង្គីស, សុដ្ឋុ តយា ទិដ្ឋំ។ អយំ សត្តោ កុហឹ និព្ពត្តោ”តិ បុច្ឆិ។ “មនុស្សលោកេ”តិ។ “អយំ កុហិ”ន្តិ? “ទេវលោកេ”តិ តិណ្ណន្នម្បិ និព្ពត្តដ្ឋានំ កថេសិ។ បរិនិព្ពុតស្ស បន សីសំ នខេន អាកោដេន្តោ នេវ អន្តំ ន កោដឹ បស្សិ។ អថ នំ សត្ថា “ន សក្កោសិ វង្គីសា”តិ បុច្ឆិ។ “ឧបបរិក្ខាមិ តាវា”តិ បុនប្បុនំ បរិវត្តេត្វា អាកោដេន្តោបិ ពាហិរកមន្តេន ខីណាសវស្ស គតិំ កថំ ជានិស្សតិ, អថស្ស មត្ថកតោ សេទោ មុច្ចិ។ សោ លជ្ជិត្វា តុណ្ហីភូតោ អដ្ឋាសិ។ អថ នំ សត្ថា – “កិលមសិ, វង្គីសា”តិ អាហ។ “អាម, ភោ គោតម, ឥមស្ស ឧប្បន្នដ្ឋានំ ជានិតុំ ន សក្កោមិ, សចេ តុម្ហេ ជានាថ, កថេថា”តិ។ “វង្គីស, អហំ ឯតម្បិ ជានាមិ, ឥតោ ឧត្តរិតរម្បិ ជានាមី”តិ វត្វា –

“ចុតឹ យោ វេទិ សត្តានំ, ឧបបត្តិញ្ច សព្ពសោ;
អសត្តំ សុគតំ ពុទ្ធំ, តមហំ ព្រូមិ ព្រាហ្មណំ។

“យស្ស គតឹ ន ជានន្តិ, ទេវា គន្ធព្ពមានុសា;
ខីណាសវំ អរហន្តំ, តមហំ ព្រូមិ ព្រាហ្មណ”ន្តិ។ (ធ. ប. ៤១៩-៤២០; សុ. និ. ៦៤៨-៦៤៩) –

ឥមា ទ្វេ គាថា អភាសិ។ វង្គីសោ “តេន ហិ, ភោ គោតម, តំ វិជ្ជំ មេ ទេថា”តិ អបចិតឹ ទស្សេត្វា សត្ថុ សន្តិកេ និសីទិ។ សត្ថា “អម្ហេហិ សមានលិង្គស្ស ទេមា”តិ អាហ។ វង្គីសោ “យំកិញ្ចិ កត្វា មយា ឥមំ មន្តំ គហេតុំ វដ្ដតី”តិ ព្រាហ្មណេ អាហ – “តុម្ហេ មយិ បព្ពជន្តេ មា ចិន្តយិត្ថ, អហំ មន្តំ ឧគ្គណ្ហិត្វា សកលជម្ពុទីបេ ជេដ្ឋកោ ភវិស្សាមិ, តុម្ហាកម្បិ តេន ភទ្ទកមេវ ភវិស្សតី”តិ មន្តត្ថាយ សត្ថុសន្តិកំ ឧបសង្កមិត្វា បព្ពជ្ជំ យាចិ។ តទា ច ថេរោ និគ្រោធកប្បោ ភគវតោ សន្តិកេ ឋិតោ ហោតិ, តំ ភគវា អាណាបេសិ – “និគ្រោធកប្ប, ឥមំ បព្ពាជេហី”តិ។ សោ សត្ថុ អាណាយ តំ បព្ពាជេសិ។ អថស្ស សត្ថា “មន្តបរិវារំ តាវ ឧគ្គណ្ហាហី”តិ ទ្វត្តឹសាការកម្មដ្ឋានំ វិបស្សនាកម្មដ្ឋានញ្ច អាចិក្ខិ។ សោ ទ្វត្តឹសាការំ សជ្ឈាយន្តោវ វិបស្សនំ បដ្ឋបេសិ។ ព្រាហ្មណា វង្គីសំ ឧបសង្កមិត្វា “កឹ, ភោ វង្គីស, សមណស្ស គោតមស្ស សន្តិកេ សិប្បំ សិក្ខិត”ន្តិ បុច្ឆឹសុ។ “កឹ សិប្បសិក្ខនេន, គច្ឆថ តុម្ហេ, ន មយ្ហំ តុម្ហេហិ កត្តព្ពកិច្ច”ន្តិ។ ព្រាហ្មណា “ត្វម្បិ ទានិ សមណស្ស គោតមស្ស វសំ អាបន្នោ, មាយាយ អាវដ្ដិតោ, កឹ មយំ តវ សន្តិកេ ករិស្សាមា”តិ អាគតមគ្គេនេវ បក្កមឹសុ។ វង្គីសត្ថេរោ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ សច្ឆាកាសិ។ តេន វុត្តំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៥៥.៩៦-១៤២) –

“បទុមុត្តរោ នាម ជិនោ, សព្ពធម្មេសុ ចក្ខុមា;
ឥតោ សតសហស្សម្ហិ, កប្បេ ឧប្បជ្ជិ នាយកោ។

“យថាបិ សាគរេ ឩមិ, គគនេ វិយ តារកា;
ឯវំ បាវចនំ តស្ស, អរហន្តេហិ ចិត្តិតំ។

“សទេវាសុរនាគេហិ, មនុជេហិ បុរក្ខតោ;
សមណព្រាហ្មណាកិណ្ណេ, ជនមជ្ឈេ ជិនុត្តមោ។

“បភាហិ អនុរញ្ជន្តោ, លោកេ លោកន្តគូ ជិនោ;
វចនេន វិពោធេន្តោ, វេនេយ្យបទុមានិ សោ។

“វេសារជ្ជេហិ សម្បន្នោ, ចតូហិ បុរិសុត្តមោ;
បហីនភយសារជ្ជោ, ខេមប្បត្តោ វិសារទោ។

“អាសភំ បវរំ ឋានំ, ពុទ្ធភូមិញ្ច កេវលំ;
បដិជានាតិ លោកគ្គោ, នត្ថិ សញ្ចោទកោ ក្វចិ។

“សីហនាទមសម្ភីតំ, នទតោ តស្ស តាទិនោ;
ទេវោ នរោ វា ព្រហ្មា វា, បដិវត្តា ន វិជ្ជតិ។

“ទេសេន្តោ បវរំ ធម្មំ, សន្តារេន្តោ សទេវកំ;
ធម្មចក្កំ បវត្តេតិ, បរិសាសុ វិសារទោ។

“បដិភានវតំ អគ្គំ, សាវកំ សាធុសម្មតំ;
គុណំ ពហុំ បកិត្តេត្វា, ឯតទគ្គេ ឋបេសិ តំ។

“តទាហំ ហំសវតិយំ, ព្រាហ្មណោ សាធុសម្មតោ;
សព្ពវេទវិទូ ជាតោ, វាគីសោ វាទិសូទនោ។

“ឧបេច្ច តំ មហាវីរំ, សុត្វាហំ ធម្មទេសនំ;
បីតិវរំ បដិលភី, សាវកស្ស គុណេ រតោ។

“និមន្តេត្វាន សុគតំ, សសង្ឃំ លោកនន្ទនំ;
សត្តាហំ ភោជយិត្វាហំ, ទុស្សេហច្ឆាទយិំ តទា។

“និបច្ច សិរសា បាទេ, កតោកាសោ កតញ្ជលិ;
ឯកមន្តំ ឋិតោ ហដ្ឋោ, សន្ថវិំ ជិនមុត្តមំ។

“នមោ តេ វាទិមទ្ទន, នមោ តេ ឥសិសត្តម;
នមោ តេ សព្ពលោកគ្គ, នមោ តេ អភយំករ។

“នមោ តេ មារមថន, នមោ តេ ទិដ្ឋិសូទន;
នមោ តេ សន្តិសុខទ, នមោ តេ សរណំ ករ។

“អនាថានំ ភវំ នាថោ, ភីតានំ អភយប្បទោ;
វិស្សាមភូមិ សន្តានំ, សរណំ សរណេសិនំ។

“ឯវមាទីហិ សម្ពុទ្ធំ, សន្ថវិត្វា មហាគុណំ;
អវោចំ វាទិសូទស្ស, គតិំ បប្បោមិ ភិក្ខុនោ។

“តទា អវោច ភគវា, អនន្តបដិភានវា;
យោ សោ ពុទ្ធំ អភោជេសិ, សត្ថាហំ សហសាវកំ។

“គុណញ្ច មេ បកិត្តេសិ, បសន្នោ សេហិ បាណិភិ;
ឯសោ បត្ថយតេ ឋានំ, វាទិសូទស្ស ភិក្ខុនោ។

“អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ, លច្ឆសេ តំ មនោរថំ;
ទេវមានុសសម្បត្តិំ, អនុភោត្វា អនប្បកំ។

“សតសហស្សិតោ កប្បេ, ឱក្កាកកុលសម្ភវោ;
គោតមោ នាម គោត្តេន, សត្ថា លោកេ ភវិស្សតិ។

“តស្ស ធម្មេសុ ទាយាទោ, ឱរសោ ធម្មនិម្មិតោ;
វង្គីសោ នាម នាមេន, ហេស្សតិ សត្ថុ សាវកោ។

“តំ សុត្វា មុទិតោ ហុត្វា, យាវជីវំ តទា ជិនំ;
បច្ចយេហិ ឧបដ្ឋាសិ, មេត្តចិត្តោ តថាគតំ។

“តេន កម្មេន សុកតេន, ចេតនាបណិធីហិ ច;
ជហិត្វា មានុសំ ទេហំ, តុសិតំ អគមាសហំ។

“បច្ឆិមេ ច ភវេ ទានិ, ជាតោ វិប្បកុលេ អហំ;
បច្ចាជាតោ យទា អាសិំ, ជាតិយា សត្តវស្សិកោ។

“សព្ពវេទវិទូ ជាតោ, វាទសត្ថវិសារទោ;
វាទិស្សរោ ចិត្តកថី, បរវាទប្បមទ្ទនោ។

“វង្គេ ជាតោតិ វង្គីសោ, វចនេ ឥស្សរោតិ វា;
វង្គីសោ ឥតិ មេ នាមំ, អភវី លោកសម្មតំ។

“យទាហំ វិញ្ញុតំ បត្តោ, ឋិតោ បឋមយោព្ពនេ;
តទា រាជគហេ រម្មេ, សារិបុត្តមហទ្ទសំ។

“បិណ្ឌាយ វិចរន្តំ តំ, បត្តបាណិំ សុសំវុតំ;
អលោលក្ខិំ មិតភាណិំ, យុគមត្តំ និទក្ខិតំ។

“តំ ទិស្វា វិម្ហិតោ ហុត្វា, អវោចំ មមនុច្ឆវំ;
កណិការំវ និចិតំ, ចិត្តំ គាថាបទំ អហំ។

“អាចិក្ខិ សោ មេ សត្ថារំ, សម្ពុទ្ធំ លោកនាយកំ;
តទា សោ បណ្ឌិតោ វីរោ, ឧត្តរិំ សមវោច មេ។

“វិរាគសំហិតំ វាក្យំ, កត្វា ទុទ្ទសមុត្តមំ;
វិចិត្តបដិភានេហិ, តោសិតោ តេន តាទិនា។

“និបច្ច សិរសា បាទេ, បព្ពាជេហីតិ មំ ព្រវិ;
តតោ មំ ស មហាបញ្ញោ, ពុទ្ធសេដ្ឋមុបានយិ។

“និបច្ច សិរសា បាទេ, និសីទិំ សត្ថុ សន្តិកេ;
មមាហ វទតំ សេដ្ឋោ, កច្ចិ វង្គីស ជានាសិ។

“កិញ្ចិ សិប្បន្តិ តស្សាហំ, ជានាមីតិ ច អព្រវឹ;
មតសីសំ វនេច្ឆុទ្ធំ, អបិ ពារសវស្សិកំ;
តវ វិជ្ជាវិសេសេន, សចេ សក្កោសិ វាចយ។

“អាមោតិ មេ បដិញ្ញាតេ, តីណិ សីសានិ ទស្សយិ;
និរយនរទេវេសុ, ឧបបន្នេ អវាចយី។

“តទា ខីណាសវស្សេវ, សីសំ ទស្សេសិ នាយកោ;
តតោហំ វិហតារម្ភោ, បព្ពជ្ជំ សមយាចិសំ។

“បព្ពជិត្វាន សុគតំ, សន្ថវាមិ តហឹ តហឹ;
តតោ មំ កព្ពវិត្តោសិ, ឧជ្ឈាយន្តិហ ភិក្ខវោ។

“តតោ វីមំសនត្ថំ មេ, អាហ ពុទ្ធោ វិនាយកោ;
តក្កិកា បនិមា គាថា, ឋានសោ បដិភន្តិ តំ។

“ន កព្ពវិត្តោហំ វីរ, ឋានសោ បដិភន្តិ មំ;
តេន ហិ ទានិ វង្គីស, ឋានសោ សន្ថវាហិ មំ។

“តទាហំ សន្ថវឹ វីរំ, គាថាហិ ឥសិសត្តមំ;
ឋានសោ មេ តទា តុដ្ឋោ, ជិនោ អគ្គេ ឋបេសិ មំ។

“បដិភានេន ចិត្តេន, អញ្ញេសមតិមញ្ញហំ;
បេសលេ តេន សំវិគ្គោ, អរហត្តមបាបុណឹ។

“បដិភានវតំ អគ្គោ, អញ្ញោ កោចិ ន វិជ្ជតិ;
យថាយំ ភិក្ខុ វង្គីសោ, ឯវំ ធារេថ ភិក្ខវោ។

“សតសហស្សេ កតំ កម្មំ, ផលំ ទស្សេសិ មេ ឥធ;
សុមុត្តោ សរវេគោវ, កិលេសេ ឈាបយឹ មម។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ, ភវា សព្វេ សមូហតា;
នាគោវ ពន្ធនំ ឆេត្វា, វិហរាមិ អនាសវោ។

“ស្វាគតំ វត មេ អាសិ, ពុទ្ធសេដ្ឋស្ស សន្តិកេ;
តិស្សោ វិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសនំ។

“បដិសម្ភិទា ចតស្សោ, វិមោក្ខាបិ ច អដ្ឋិមេ;
ឆឡភិញ្ញា សច្ឆិកតា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហា បន ហុត្វា ថេរោ សត្ថុ សន្តិកំ គច្ឆន្តោ ចក្ខុបថតោ បដ្ឋាយ ចន្ទេន, សូរិយេន, អាកាសេន, មហាសមុទ្ទេន, សិនេរុនា បព្ពតរាជេន, សីហេន មិគរញ្ញា, ហត្ថិនាគេនាតិ តេន តេន សទ្ធឹ ឧបមេន្តោ អនេកេហិ បទសតេហិ សត្ថារំ វណ្ណេន្តោវ ឧបគច្ឆតិ។ តេន តំ សត្ថា សង្ឃមជ្ឈេ និសិន្នោ បដិភានវន្តានំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេសិ។ អថ ថេរេន អរហត្តប្បត្តិតោ បុព្ពេ ច បច្ឆា ច តំ តំ ចិត្តំ អាគម្ម ភាសិតា។ ថេរំ ឧទ្ទិស្ស អានន្ទត្ថេរាទីហិ ភាសិតា ច –

១២១៨. “និក្ខន្តំ វត មំ សន្តំ, អគារស្មានគារិយំ;
វិតក្កា ឧបធាវន្តិ, បគព្ភា កណ្ហតោ ឥមេ។

១២១៩. “ឧគ្គបុត្តា មហិស្សាសា, សិក្ខិតា ទឡ្ហធម្មិនោ;
សមន្តា បរិកិរេយ្យុំ, សហស្សំ អបលាយិនំ។

១២២០. សចេបិ ឯត្តកា ភិយ្យោ, អាគមិស្សន្តិ ឥត្ថិយោ;
នេវ មំ ព្យាធយិស្សន្តិ, ធម្មេ សម្ហិ បតិដ្ឋិតោ។

១២២១. “សក្ខី ហិ មេ សុតំ ឯតំ, ពុទ្ធស្សាទិច្ចពន្ធុនោ;
និព្ពានគមនំ មគ្គំ, តត្ថ មេ និរតោ មនោ។

១២២២. “ឯវញ្ចេ មំ វិហរន្តំ, បាបិម ឧបគច្ឆសិ;
តថា មច្ចុ ករិស្សាមិ, ន មេ មគ្គម្បិ ទក្ខសិ។

១២២៣. “អរតិញ្ច រតិញ្ច បហាយ, សព្ពសោ គេហសិតញ្ច វិតក្កំ;
វនថំ ន ករេយ្យ កុហិញ្ចិ, និព្ពនថោ អវនថោ ស ភិក្ខុ។

១២២៤. “យមិធ បថវិញ្ច វេហាសំ, រូបគតំ ជគតោគធំ កិញ្ចិ;
បរិជីយតិ សព្ពមនិច្ចំ, ឯវំ សមេច្ច ចរន្តិ មុតត្តា។

១២២៥. “ឧបធីសុ ជនា គធិតាសេ, ទិដ្ឋសុតេ បដិឃេ ច មុតេ ច;
ឯត្ថ វិនោទយ ឆន្ទមនេជោ, យោ ហេត្ថ ន លិម្បតិ មុនិ តមាហុ។

១២២៦. “អថ សដ្ឋិសិតា សវិតក្កា, បុថុជ្ជនតាយ អធម្មា និវិដ្ឋា;
ន ច វគ្គគតស្ស កុហិញ្ចិ, នោ បន ទុដ្ឋុល្លគាហី ស ភិក្ខុ។

១២២៧. “ទព្ពោ ចិររត្តសមាហិតោ, អកុហកោ និបកោ អបិហាលុ;
សន្តំ បទំ អជ្ឈគមា មុនិ, បដិច្ច បរិនិព្ពុតោ កង្ខតិ កាលំ។

១២២៨. “មានំ បជហស្សុ គោតម, មានបថញ្ច ជហស្សុ អសេសំ;
មានបថម្ហិ ស មុច្ឆិតោ, វិប្បដិសារីហុវា ចិររត្តំ។

១២២៩. “មក្ខេន មក្ខិតា បជា, មានហតា និរយំ បបតន្តិ;
សោចន្តិ ជនា ចិររត្តំ, មានហតា និរយំ ឧបបន្នា។

១២៣០. “ន ហិ សោចតិ ភិក្ខុ កទាចិ, មគ្គជិនោ សម្មា បដិបន្នោ;
កិត្តិញ្ច សុខញ្ចានុភោតិ, ធម្មទសោតិ តមាហុ តថត្តំ។

១២៣១. “តស្មា អខិលោ ឥធ បធានវា, នីវរណានិ បហាយ វិសុទ្ធោ;
មានញ្ច បហាយ អសេសំ, វិជ្ជាយន្តករោ សមិតាវី។

១២៣២. “កាមរាគេន ឌយ្ហាមិ, ចិត្តំ មេ បរិឌយ្ហតិ;
សាធុ និព្ពាបនំ ព្រូហិ, អនុកម្បាយ គោតម។

១២៣៣. “សញ្ញាយ វិបរិយេសា, ចិត្តំ តេ បរិឌយ្ហតិ;
និមិត្តំ បរិវជ្ជេហិ, សុភំ រាគូបសំហិតំ។

១២៣៤. “អសុភាយ ចិត្តំ ភាវេហិ, ឯកគ្គំ សុសមាហិតំ;
សតិ កាយគតា ត្យត្ថុ, និព្ពិទាពហុលោ ភវ។

១២៣៥. “អនិមិត្តញ្ច ភាវេហិ, មានានុសយមុជ្ជហ;
តតោ មានាភិសមយា, ឧបសន្តោ ចរិស្សសិ។

១២៣៦. “តមេវ វាចំ ភាសេយ្យ, យាយត្តានំ ន តាបយេ;
បរេ ច ន វិហឹសេយ្យ, សា វេ វាចា សុភាសិតា។

១២៣៧. “បិយវាចមេវ ភាសេយ្យ, យា វាចា បដិនន្ទិតា;
យំ អនាទាយ បាបានិ, បរេសំ ភាសតេ បិយំ។

១២៣៨. “សច្ចំ វេ អមតា វាចា, ឯស ធម្មោ សនន្តនោ;
សច្ចេ អត្ថេ ច ធម្មេ ច, អាហុ សន្តោ បតិដ្ឋិតា។

១២៣៩. “យំ ពុទ្ធោ ភាសតិ វាចំ, ខេមំ និព្ពានបត្តិយា;

ទុក្ខស្សន្តកិរិយាយ, សា វេ វាចានមុត្តមា។

១២៤០ “គម្ភីរបញ្ញោ មេធាវី, មគ្គាមគ្គស្ស កោវិទោ;
សារិបុត្តោ មហាបញ្ញោ, ធម្មំ ទេសេតិ ភិក្ខុនំ។

១២៤១ “សំខិត្តេនបិ ទេសេតិ, វិត្ថារេនបិ ភាសតិ;
សាលិកាយិវ និគ្ឃោសោ, បដិភានំ ឧទិយ្យតិ។

១២៤២ “តស្ស តំ ទេសយន្តស្ស, សុណន្តិ មធុរំ គិរំ;
សរេន រជនីយេន, សវនីយេន វគ្គុនា;
ឧទគ្គចិត្តា មុទិតា, សោតំ ឱធេន្តិ ភិក្ខវោ។

១២៤៣ “អជ្ជ បន្នរសេ វិសុទ្ធិយា, ភិក្ខូ បញ្ចសតា សមាគតា;
សំយោជនពន្ធនច្ឆិទា, អនីឃា ខីណបុនព្ភវា ឥសី។

១២៤៤ “ចក្កវត្តី យថា រាជា, អមច្ចបរិវារិតោ;
សមន្តា អនុបរិយេតិ, សាគរន្តំ មហឹ ឥមំ។

១២៤៥ “ឯវំ វិជិតសង្គាមំ, សត្ថវាហំ អនុត្តរំ;
សាវកា បយិរុបាសន្តិ, តេវិជ្ជា មច្ចុហាយិនោ។

១២៤៦ “សព្វេ ភគវតោ បុត្តា, បលាបេត្ថ ន វិជ្ជតិ;
តណ្ហាសល្លស្ស ហន្តារំ, វន្ទេ អាទិច្ចពន្ធុនំ។

១២៤៧ “បរោសហស្សំ ភិក្ខូនំ, សុគតំ បយិរុបាសតិ;
ទេសេន្តំ វិរជំ ធម្មំ, និព្ពានំ អកុតោភយំ។

១២៤៨ “សុណន្តិ ធម្មំ វិមលំ, សម្មាសម្ពុទ្ធទេសិតំ;
សោភតិ វត សម្ពុទ្ធោ, ភិក្ខុសង្ឃបុរក្ខតោ។

១២៤៩ “នាគនាមោសិ ភគវា, ឥសីនំ ឥសិសត្តមោ;
មហាមេឃោវ ហុត្វាន, សាវកេ អភិវស្សសិ។

១២៥០ “ទិវា វិហារា និក្ខម្ម, សត្ថុទស្សនកម្យតា;
សាវកោ តេ មហាវីរ, បាទេ វន្ទតិ វង្គីសោ។

១២៥១ “ឧម្មគ្គបថំ មារស្ស, អភិភុយ្យ ចរតិ បភិជ្ជ ខីលានិ;
តំ បស្សថ ពន្ធបមុញ្ចករំ, អសិតំវ ភាគសោ បវិភជ្ជ។

១២៥២ “ឱឃស្ស ហិ និតរណត្ថំ, អនេកវិហិតំ មគ្គំ អក្ខាសិ;
តស្មិញ្ច អមតេ អក្ខាតេ, ធម្មទសា ឋិតា អសំហីរា។

១២៥៣ “បជ្ជោតករោ អតិវិជ្ឈ, សព្ពឋិតីនំ អតិក្កមមទ្ទស;
ញត្វា ច សច្ឆិកត្វា ច, អគ្គំ សោ ទេសយិ ទសទ្ធានំ។

១២៥៤ “ឯវំ សុទេសិតេ ធម្មេ, កោ បមាទោ វិជានតំ ធម្មំ;
តស្មា ហិ តស្ស ភគវតោ សាសនេ, អប្បមត្តោ សទា នមស្សមនុសិក្ខេ។

១២៥៥ “ពុទ្ធានុពុទ្ធោ យោ ថេរោ, កោណ្ឌញ្ញោ តិព្ពនិក្កមោ;
លាភី សុខវិហារានំ, វិវេកានំ អភិណ្ហសោ។

១២៥៦ “យំ សាវកេន បត្តព្ពំ, សត្ថុ សាសនការិនា;
សព្ពស្ស តំ អនុប្បត្តំ, អប្បមត្តស្ស សិក្ខតោ។

១២៥៧ “មហានុភាវោ តេវិជ្ជោ, ចេតោបរិយកោវិទោ;
កោណ្ឌញ្ញោ ពុទ្ធទាយាទោ, បាទេ វន្ទតិ សត្ថុនោ។

១២៥៨ “នគស្ស បស្សេ អាសីនំ, មុនឹ ទុក្ខស្ស បារគុំ;

សាវកា បយិរុបាសន្តិ, តេវិជ្ជា មច្ចុហាយិនោ។

១២៥៩ “ចេតសា អនុបរិយេតិ, មោគ្គល្លានោ មហិទ្ធិកោ;
ចិត្តំ នេសំ សមន្នេសំ, វិប្បមុត្តំ និរូបធិំ។

១២៦០ “ឯវំ សព្ពង្គសម្បន្នំ, មុនី ទុក្ខស្ស បារគុំ;
អនេកាការសម្បន្នំ, បយិរុបាសន្តិ គោតមំ។

១២៦១ “ចន្ទោ យថា វិគតវលាហកេ នភេ, វិរោចតិ វីតមលោវ ភាណុមា;
ឯវម្បិ អង្គីរស ត្វំ មហាមុនិ, អតិរោចសិ យសសា សព្ពលោកំ។

១២៦២ “កាវេយ្យមត្តា វិចរិម្ហ បុព្ពេ, គាមា គាមំ បុរា បុរំ;
អថទ្ទសាម សម្ពុទ្ធំ, សព្ពធម្មាន បារគុំ។

១២៦៣ “សោ មេ ធម្មមទេសេសិ, មុនិ ទុក្ខស្ស បារគូ;
ធម្មំ សុត្វា បសីទិម្ហ, សទ្ធា នោ ឧទបជ្ជថ។

១២៦៤ “តស្សាហំ វចនំ សុត្វា, ខន្ធេ អាយតនានិ ច;
ធាតុយោ ច វិទិត្វាន, បព្ពជឹ អនគារិយំ។

១២៦៥ “ពហូនំ វត អត្ថាយ, ឧប្បជ្ជន្តិ តថាគតា;
ឥត្ថីនំ បុរិសានញ្ច, យេ តេ សាសនការកា។

១២៦៦ “ចិរត្តសំ ខោ វត អត្ថាយ, ពោធិមជ្ឈគមា មុនិ;
ភិក្ខូនំ ភិក្ខុនីនញ្ច, យេ និយាមគតទ្ទសា។

១២៦៧ “សុទេសិតា ចក្ខុមតា, ពុទ្ធេនាទិច្ចពន្ធុនា;
ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ, អនុកម្បាយ បាណិនំ។

១២៦៨ “ទុក្ខំ ទុក្ខសមុប្បាទំ, ទុក្ខស្ស ច អតិក្កមំ;
អរិយំ ចដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ, ទុក្ខូបសមគាមិនំ។

១២៦៩ “ឯវមេតេ តថា វុត្តា, ទិដ្ឋា មេ តេ យថា តថា;
សទត្ថោ មេ អនុប្បត្តោ, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសនំ។

១២៧០ “ស្វាគតំ វត មេ អាសិ, មម ពុទ្ធស្ស សន្តិកេ;
សុវិភត្តេសុ ធម្មេសុ, យំ សេដ្ឋំ តទុបាគមឹ។

១២៧១ “អភិញ្ញាបារមិប្បត្តោ, សោតធាតុ វិសោធិតា;
តេវិជ្ជោ ឥទ្ធិបត្តោម្ហិ, ចេតោបរិយកោវិទោ។

១២៧២ “បុច្ឆាមិ សត្ថារមនោមបញ្ញំ, ទិដ្ឋេវ ធម្មេ យោ វិចិកិច្ឆានំ ឆេត្តា;
អគ្គាឡវេ កាលមកាសិ ភិក្ខុ, ញាតោ យសស្សី អភិនិព្ពុតត្តោ។

១២៧៣ “និគ្រោធកប្បោ ឥតិ តស្ស នាមំ, តយា កតំ ភគវា ព្រាហ្មណស្ស;
សោ តំ នមស្សំ អចរិ មុត្យបេខោ, អារទ្ធវីរិយោ ទឡ្ហធម្មទស្សី។

១២៧៤ “តំ សាវកំ សក្ក មយម្បិ សព្ពេ, អញ្ញាតុមិច្ឆាម សមន្តចក្ខុ;
សមវដ្ឋិតា នោ សវនាយ សោតា, តុវំ នោ សត្ថា ត្វមនុត្តរោសិ។

១២៧៥ “ឆិន្ទ នោ វិចិកិច្ឆំ ព្រូហិ មេតំ, បរិនិព្ពុតំ វេទយ ភូរិបញ្ញ;
មជ្ឈេវ នោ ភាស សមន្តចក្ខុ, សក្កោវ ទេវាន សហស្សនេត្តោ។

១២៧៦ “យេ កេចិ គន្ថា ឥធ មោហមគ្គា, អញ្ញាណបក្ខា វិចិកិច្ឆឋានា;
តថាគតំ បត្វា ន តេ ភវន្តិ, ចក្ខុញ្ហិ ឯតំ បរមំ នរានំ។

១២៧៧ “នោ ចេ ហិ ជាតុ បុរិសោ កិលេសេ, វាតោ យថា អព្ភឃនំ វិហានេ;
តមោវស្ស និវុតោ សព្ពលោកោ, ជោតិមន្តោបិ ន បភាសេយ្យុំ។

១២៧៨. វីរា ច បជ្ជោតករា ភវន្តិ, តំ តំ អហំ វីរ តថេវ មញ្ញេ;
វិបស្សិនំ ជានមុបាគមិម្ហ, បរិសាសុ នោ អាវិករោហិ កប្បំ។

១២៧៩. “ខិប្បំ គិរំ ឯរយ វគ្គុ វគ្គុំ, ហំសោវ បគ្គយ្ហ សណិកំ និកូជ;
ពិន្ទុស្សរេន សុវិកប្បិតេន, សព្ពេវ តេ ឧជ្ជុគតា សុណោម។

១២៨០. “បហីនជាតិមរណំ អសេសំ, និគ្គយ្ហ ធោនំ វទេស្សាមិ ធម្មំ;
ន កាមការោ ហិ បុថុជ្ជនានំ, សង្ខេយ្យការោ ច តថាគតានំ។

១២៨១. “សម្បន្នវេយ្យាករណំ តវេទំ, សមុជ្ជុបញ្ញស្ស សមុគ្គហីតំ;
អយមញ្ជលិ បច្ឆិមោ សុប្បណាមិតោ, មា មោហយី ជានមនោមបញ្ញ។

១២៨២. “បរោបរំ អរិយធម្មំ វិទិត្វា, មា មោហយី ជានមនោមវីរិយ;
វារិំ យថា ឃម្មនិ ឃម្មតត្តោ, វាចាភិកង្ខាមិ សុតំ បវស្ស។

១២៨៣. “យទត្ថិកំ ព្រហ្មចរិយំ អចរី, កប្បាយនោ កច្ចិស្សតំ អមោឃំ;
និព្ពាយិ សោ អាទុ សឧបាទិសេសោ, យថា វិមុត្តោ អហុ តំ សុណោម។

១២៨៤. “អច្ឆេច្ឆិ តណ្ហំ ឥធ នាមរូបេ, (ឥតិ ភគវា,)
កណ្ហស្ស សោតំ ទីឃរត្តានុសយិតំ;
អតារិ ជាតឹ មរណំ អសេសំ, ឥច្ចព្រវិ ភគវា បញ្ចសេដ្ឋោ។

១២៨៥. “ឯស សុត្វា បសីទាមិ, វចោ តេ ឥសិសត្តម;
អមោឃំ កិរ មេ បុដ្ឋំ, ន មំ វញ្ចេសិ ព្រាហ្មណោ។

១២៨៦. “យថា វាទី តថា ការី, អហុ ពុទ្ធស្ស សាវកោ;
អច្ឆេច្ឆិ មច្ចុនោ ជាលំ, តតំ មាយាវិនោ ទឡ្ហំ។

១២៨៧. “អទ្ទស ភគវា អាទឹ, ឧបាទានស្ស កប្បិយោ;
អច្ចគា វត កប្បានោ, មច្ចុធេយ្យំ សុទុត្តរំ។

១២៨៨. “ឥទំ ទេវទេវ វន្ទាមិ, បុត្តំ តេ ទ្វិបទុត្តម;
អនុជាតំ មហាវីរំ, នាគំ នាគស្ស ឱរស”ន្តិ។ –

ឥមា គាថា សង្គីតិកាលេ ឯកជ្ឈំ កត្វា សង្គហំ អារោបិតា។ តត្ថ “និក្ខន្តំ វត មំ សន្ត”ន្តិអាទយោ បញ្ច គាថា អាយស្មា វង្គីសោ នវោ អចិរបព្ពជិតោ ហុត្វា វិហារំ ឧបគតា អលង្កតបដិយត្តា សម្ពហុលា ឥត្ថិយោ ទិស្វា ឧប្បន្នរាគោ តំ វិនោទេន្តោ អភាសិ។

តត្ថ **និក្ខន្តំ វត មំ សន្តំ, អគារស្មានគារិយ**ន្តិ អគារតោ និក្ខន្តំ អនគារិយំ បព្ពជិតំ មំ សមានំ។ **វិតក្កា**តិ កាមវិតក្កាទយោ បាបវិតក្កា។ **ឧបធាវន្តី**តិ មម ចិត្តំ ឧបគច្ឆន្តិ។ **បគព្ភា**តិ បាគព្ភិយយុត្តា វសិនោ។ “អយំ គេហតោ និក្ខមិត្វា បព្ពជិតោ, នយិមំ អនុទ្ធំសិតុំ យុត្ត”ន្តិ ឯវំ អបរិហារតោ និល្លជ្ជា។ **កណ្ហតោ**តិ កាឡតោ, លាមកភាវតោតិ អត្ថោ។ **ឥមេ**តិ តេសំ អត្តនោ បច្ចក្ខតា វុត្តា។

អសុទ្ធជីវិនោ បរិវារយុត្តា មនុស្សា ឧគ្គកិច្ចតាយ “ឧគ្គា”តិ វុច្ចន្តិ, តេសំ បុត្តា **ឧគ្គបុត្តា។ មហិស្សាសា**តិ មហាឥស្សាសា។ **សិក្ខិតា**តិ ទ្វាទស វស្សានិ អាចរិយកុលេ ឧគ្គហិតសិប្បា។ **ទឡ្ហធម្មិនោ**តិ, ទឡ្ហធនុនោ ។ ទឡ្ហធនុ នាម ទ្វិសហស្សថាមំ វុច្ចតិ។ ទ្វិសហស្សថាមន្តិ, ច យស្ស អារោបិតស្ស ជិយាយ ពន្ធោ លោហសីសាទីនំ ភារោ ទណ្ឌេ គហេត្វា យាវ កណ្ឌបមាណា នភំ ឧក្ខិត្តស្ស បថវិតោ មុច្ចតិ។ **សមន្តា បរិកិរេយ្យុ**ន្តិ សមន្តតោ កណ្ឌេ ខិបេយ្យុំ។ កិត្តកាតិ ចេ អាហ **“សហស្សំ អបលាយិន”**ន្តិ។ យុទ្ធេ អបរំ មុខានំ សហស្សមត្តានំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – សិក្ខិតា កតហត្ថា ឧគ្គា ទឡ្ហធនុនោ មហិស្សាសា ឧគ្គបុត្តា សហស្សមត្តា កទាចិបិ យុទ្ធេ បរាជយំ អបត្តា អប្បមត្តា សមន្តតោ ឋត្វា ថម្ភំ ឧបនិស្សាយ សចេបិ វស្សេយ្យុំ។ តាទិសេហិបិ ឥស្សាសសហស្សេហិ សមន្តា សរេ បរិកិរិយន្តេ សុសិក្ខិតោ បុរិសោ ទណ្ឌំ គហេត្វា សព្ពេ សរេ អត្តនោ សរីរេ អបតមានេ កត្វា បាទមូលេ បាតេយ្យ។ តត្ថ ឯកោបិ ឥស្សាសោ ទ្វេ សរេ ឯកតោ ខិបន្តោ នាម នត្ថិ។ ឥត្ថិយោ បន រូបារម្មណាទិវសេន បញ្ច បញ្ច សរេ ឯកតោ ខិបន្តិ, ឯវំ ខិបន្តិយោ។ **ឯត្តកា ភិយ្យោ**តិ ឥមាហិ ឥត្ថីហិ ភិយ្យោបិ ពហូ ឥត្ថិយោ អត្តនោ ឥត្ថិកុត្តហាសភាវាទិតោ វិធំសេន្តិ។

សក្ខី ហិ មេ សុតំ ឯតន្តិ សម្មុខា មយា ឯតំ សុតំ។ **និព្ពានគមនំ មគ្គ**ន្តិ លិង្គវិបល្លាសេន វុត្តំ, និព្ពានគាមិមគ្គោតិ អត្ថោ, វិបស្សនំ សន្ធាយាហ។ **តត្ថ មេ និរតោ មនោ**តិ តស្មិំ វិបស្សនាមគ្គេ មយ្ហំ ចិត្តំ និរតំ។

ឯវញ្ចេ មំ វិហរន្តន្តិ ឯវំ អនិច្ចអសុភជ្ឈានភាវនាយ ច វិបស្សនាភាវនាយ ច វិហរន្តំ មំ។ **បាបិមា**តិ កិលេសមារំ អាលបតិ។ **តថា មច្ចុ ករិស្សាមិ, ន មេ មគ្គម្បិ ទក្ខសី**តិ មយា កតំ មគ្គម្បិ យថា ន បស្សសិ, តថា មច្ចុ អន្តំ ករិស្សាមីតិ យោជនា។

អរតិញ្ចាតិអាទិកា បញ្ច គាថា អត្តនោ សន្តានេ ឧប្បន្នេ អរតិអាទិកេ វិនោទេន្តេន វុត្តា។ តត្ថ **អរតិ**ន្តិ អធិកុសលេសុ ធម្មេសុ បន្តសេនាសនេសុ ច ឧក្កណ្ឋនំ។ **រតិ**ន្តិ បញ្ចកាមគុណរតិំ។ **បហាយា**តិ បជហិត្វា។ **សព្ពសោ គេហសិតញ្ច វិតក្ក**ន្តិ, គេហនិស្សិតំ បុត្តទារាទិបដិសំយុត្តំ ញាតិវិតក្កាទិញ្ច មិច្ឆាវិតក្កំ អនវសេសតោ បហាយ។ **វនថំ ន ករេយ្យ កុហិញ្ចី**តិ អជ្ឈត្តិកពាហិរប្បភេទេ សព្ពស្មិំ វត្ថុស្មិំ តណ្ហំ ន ករេយ្យ។ **និព្ពនថោ អវនថោ ស ភិក្ខូ**តិ យោ ហិ សព្ពេន សព្ពំ និត្តណ្ហោ , តតោ ឯវ កត្ថចិបិ នន្ទិយា អភាវតោ អវនថោ, សោ ភិក្ខុ នាម សំសារេ ភយស្ស សម្មទេវ ឥក្ខណតាយ ភិន្នកិលេសតាយ ចាតិ អត្ថោ។

យមិធ បថវិញ្ច វេហាសំ, រូបគតំ ជគតោគធំ កិញ្ចីតិ យំកិញ្ចិ ឥធ បថវីគតំ ភូមិនិស្សិតំ វេហាសំ វេហាសដ្ឋំ ទេវលោកនិស្សិតំ រូបគតំ រូបជាតំ រុប្បនសភាវំ ជគតោគធំ លោកិកំ ភវត្តយបរិយាបន្នំ សង្ខតំ។ **បរិជីយតិ សព្ពមនិច្ច**ន្តិ សព្ពំ តំ ជរាភិភូតំ, តតោ ឯវ អនិច្ចំ តតោ ឯវ ទុក្ខំ អនត្តាតិ ឯវំ តិលក្ខណារោបនំ អាហ។ អយំ ថេរស្ស មហាវិបស្សនាតិ វទន្តិ។ **ឯវំ សមេច្ច ចរន្តិ មុតត្តា**តិ ឯវំ សមេច្ច អភិសមេច្ច វិបស្សនាបញ្ញាសហិតាយ មគ្គបញ្ញាយ បដិវិជ្ឈិត្វា មុតត្តា បរិញ្ញាតត្តភាវា បណ្ឌិតា ចរន្តិ វិហរន្តិ។

ឧបធីសូតិ ខន្ធូបធិអាទីសុ។ **ជនា**តិ អន្ធបុថុជ្ជនា។ **គធិតាសេ**តិ បដិពទ្ធចិត្តា។ ឯត្ថ ហិ វិសេសតោ កាមគុណូបធីសុ ឆន្ទោ អបនេតព្ពោតិ ទស្សេន្តោ អាហ **ទិដ្ឋសុតេ បដិឃេ ច មុតេ ចា**តិ។ **ទិដ្ឋសុតេ**តិ ទិដ្ឋេ ចេវ សុតេ ច, រូបសទ្ទេសូតិ អត្ថោ។ **បដិឃេ**តិ ឃដ្ដនីយេ ផោដ្ឋព្ពេ។ **មុតេ**តិ វុត្តាវសេសេ មុតេ, គន្ធរសេសូតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សារត្ថបកាសនិយំ** (សំ. និ. អដ្ឋ. ១.១.២១០) “បដិឃបទេន គន្ធរសា គហិតា, មុតបទេន ផោដ្ឋព្ពារម្មណ”ន្តិ វុត្តំ។ **ឯត្ថ វិនោទយ ឆន្ទមនេជោ**តិ ឯតស្មិំ ទិដ្ឋាទិភេទេ បញ្ចកាមគុណេ កាមច្ឆន្ទំ វិនោទេហិ, តថា សតិ សព្ពត្ថ អនេជោ អវិកប្បោ ភវសិ។ **យោ ហេត្ថ ន លិម្បតិ មុនិ តមាហូ**តិ យោ ហិ ឯត្ថ កាមគុណេ តណ្ហាលេបេន ន លិម្បតិ, តំ មោនេយ្យធម្មដ្ឋតោ “មុនី”តិ បណ្ឌិតា វទន្តិ។ “អថ សដ្ឋិសិតា”តិ បាឡីតិ អធិប្បាយេន កេចិ “សដ្ឋិធម្មារម្មណនិស្សិតា”តិ អត្ថំ វទន្តិ។ “អដ្ឋសដ្ឋិសិតា សវិតក្កា”តិ បន បាឡិ, អប្បកញ្ហិ ឩនំ អធិកំ វា ន គណនូបគំ ហោតីតិ។ **អដ្ឋសដ្ឋិសិតា**តិ ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិគតសន្និស្សិតា មិច្ឆាវិតក្កាតិ អត្ថោតិ កេចិ វទន្តិ។ ទិដ្ឋិគតិកា ច សត្តាវាសាភាវលទ្ធី អជ្ឈុបគតាតិ អធិច្ចសមុប្បន្នវាទំ ឋបេត្វា ឥតរេសំ វសេន “អថ សដ្ឋិសិតា សវិតក្កា”តិ វុត្តំ។ យថា ហិ តណ្ហាលេបាភាវេន ភិក្ខូតិ វុច្ចតិ, ឯវំ ទិដ្ឋិលេបាភាវេនបីតិ ទស្សេតុំ “អថ សដ្ឋិសិតា”តិអាទិ វុត្តំ។ **បុថុជ្ជនតាយ អធម្មា និវិដ្ឋា**តិ តេ បន មិច្ឆាវិតក្កា និច្ចាទិគាហវសេន អធម្មា ធម្មតោ អបេតា បុថុជ្ជនតាយំ អន្ធពាលេ និវិដ្ឋា អភិនិវិដ្ឋា។ **ន ច វគ្គគតស្ស កុហិញ្ចី**តិ យត្ថ កត្ថចិ វត្ថុស្មិំ សស្សតវាទាទិមិច្ឆាទិដ្ឋិវគ្គគតោ, តំលទ្ធិកោ ន ច អស្ស ភវេយ្យ។ អដ្ឋកថាយំ (សំ. និ. អដ្ឋ. ១.១.២១០) បន “អថ សដ្ឋិសិតា សវិតក្កា, បុថូ ជនតាយ អធម្មា និវិដ្ឋា”តិ បទំ ឧទ្ធរិត្វា អថ ឆ អារម្មណនិស្សិតា បុថូ អធម្មវិតក្កា ជនតាយ និវិដ្ឋាតិ វុត្តំ។ តថា ន ច វគ្គគតស្ស កុហិញ្ចីតិ តេសំ វសេន ន កត្ថចិ កិលេសវគ្គគតោ ភវេយ្យាតិ ច វុត្តំ។ **នោ បន ទុដ្ឋុល្លគាហី ស ភិក្ខូ**តិ យោ កិលេសេហិ ទូសិតត្តា អតិវិយ ទុដ្ឋុល្លតា ច ទុដ្ឋុល្លានំ មិច្ឆាវាទានំ គណ្ហនសីលោ ច នោ អស្ស នោ ភវេយ្យ, សោ ភិក្ខុ នាម ហោតីតិ។

ទព្ពោតិ ទព្ពជាតិកោ បណ្ឌិតោ។ **ចិររត្តសមាហិតោ**តិ ចិរកាលតោ បដ្ឋាយ សមាហិតោ។ **អកុហកោ**តិ កោហញ្ញរហិតោ អសឋោ អមាយាវី។ **និបកោ**តិ និបុណោ ឆេកោ។ **អបិហាលូ**តិ និត្តណ្ហោ។ **សន្តំ បទំ អជ្ឈគមា**តិ, និព្ពានំ អធិគតោ។ មោនេយ្យធម្មសមន្នាគតតោ **មុនិ។ បរិនិព្ពុតោ**តិ អារម្មណករណវសេន និព្ពានំ បដិច្ច សឧបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពុតោ។ **កង្ខតិ កាល**ន្តិ ឥទានិ អនុបាទិសេសនិព្ពានត្ថាយ កាលំ អាគមេតិ។ ន តស្ស កិញ្ចិ ករណីយំ អត្ថិ, យថា ឯទិសោ ភវិស្សតិ, តថា អត្តានំ សម្បាទេតីតិ អធិប្បាយោ។

មានំ បជហស្សូតិអាទយោ ចតស្សោ គាថា បដិភានសម្បត្តិំ និស្សាយ អត្តនោ បវត្តមានំ មានំ វិនោទេន្តេន វុត្តា។ តត្ថ **មានំ បជហស្សូ**តិ សេយ្យមានាទិនវវិធំ មានំ បរិច្ចជ។ **គោតមា**តិ គោតមគោត្តស្ស ភគវតោ សាវកត្តា អត្តានំ គោតមគោត្តំ កត្វា អាលបតិ។ **មានបថ**ន្តិ មានស្ស បវត្តិដ្ឋានភូតំ អយោនិសោមនសិការបរិក្ខិត្តំ ជាតិអាទិំ តប្បដិពទ្ធកិលេសប្បហានេន **ជហស្សុ** បជហ។ **អសេស**ន្តិ សព្ពមេវ។

មានបថម្ហិ ស មុច្ឆិតោតិ មានវត្ថុនិមិត្តំ មុច្ឆំ អាបន្នោ។ **វិប្បដិសារីហុវា ចិររត្ត**ន្តិ តស្មឹ មានបថានុយោគក្ខណេ វីតិវត្តេ បុព្វេវ អរហត្តំ បាបុណិស្ស, “នដ្ឋោហមស្មី”តិ វិប្បដិសារី អហុវា អហោសិ។

មក្ខេន មក្ខិតា បជាតិ សូរាទិនា អត្តានំ ឧក្កំសេត្វា បរេ វម្ភេត្វា បរគុណមក្ខនលក្ខណេន មក្ខេន បិសិតត្តា មក្ខី។ បុគ្គលោ ហិ យថា យថា បរេសំ គុណេ មក្ខេតិ, តថា តថា អត្តនោ គុណេ បុញ្ជតិ និរាករោតិ នាម។ **មានហតា**តិ មានេន ហតគុណា។ **និរយំ បបតន្តី**តិ និរយំ ឧបបជ្ជន្តិ។

មគ្គជិនោតិ មគ្គេន វិជិតកិលេសោ។ **កិត្តិញ្ច សុខញ្ចា**តិ វិញ្ញូហិ បសំសិតញ្ច កាយិកចេតសិកសុខញ្ច **អនុភោតី**តិ បដិលភតិ។ **ធម្មទសោតិ តមាហុ តថត្ត**ន្តិ តំ តថភាវំ សម្មាបដិបន្នំ យាថាវតោ ធម្មទស្សីតិ បណ្ឌិតា អាហុ។

អខិលោតិ បញ្ចចេតោខិលរហិតោ។ **បធានវា**តិ សម្មប្បធានវីរិយសម្បន្នោ។ **វិសុទ្ធោ**តិ នីវរណសង្ខាតវលាហកាបគមេន វិសុទ្ធមានសោ ។ **អសេស**ន្តិ នវវិធម្បិ មានំ អគ្គមគ្គេន បជហិត្វា។ **វិជ្ជាយន្តករោ សមិតាវី**តិ សព្ពសោ សមិតកិលេសោ តិវិធាយ វិជ្ជាយ បរិយោសានប្បត្តោ ហោតីតិ អត្តានំ ឱវទតិ។

អថេកទិវសំ អាយស្មា អានន្ទោ អញ្ញតរេន រាជមហាមត្តេន និមន្តិតោ បុព្ពណ្ហសមយំ តស្ស គេហំ គន្ត្វា បញ្ញត្តេ អាសនេ និសីទិ អាយស្មតា វង្គីសេន បច្ឆាសមណេន។ អថ តស្មឹ គេហេ ឥត្ថិយោ សព្ពាលង្ការបដិមណ្ឌិតា ថេរំ ឧបសង្កមិត្វា, វន្ទិត្វា បញ្ហំ បុច្ឆន្តិ, ធម្មំ សុណន្តិ។ អថាយស្មតោ វង្គីសស្ស នវបព្ពជិតស្ស អារម្មណំ បរិគ្គហេតុំ អសក្កោន្តស្ស វិសភាគារម្មណេ រាគោ ឧប្បជ្ជិ។ សោ សទ្ធោ ឧជុជាតិកោ កុលបុត្តោ “អយំ មេ រាគោ វឌ្ឍិត្វា ទិដ្ឋធម្មិកំ សម្បរាយិកម្បិ អត្ថំ នាសេយ្យា”តិ ចិន្តេត្វា យថានិសិន្នោវ ថេរស្ស អត្តនោ បវត្តិំ អាវិករោន្តោ “**កាមរាគេនា**”តិ គាថមាហ។ តត្ថ យទិបិ កិលេសវដ្ឌនបរិឡាហោ កាយម្បិ ឌាហតិ, ចិត្តំ បន ឌាហេន្តោ ចិរតរំ ឌាហេតីតិ ទស្សេតុំ “កាមរាគេន ឌយ្ហាមី”តិ វត្វា “ចិត្តំ មេ បរិឌយ្ហតី”តិ វុត្តំ។ **និព្ពាបន**ន្តិ រាគនិព្ពាបនការណំ រាគបរិឡាហស្ស និព្ពាបនសមត្ថំ ឱវាទំ ករោហីតិ អត្ថោ។

សញ្ញាយ វិបរិយេសាតិអាទិកា គាថា តេន យាចិតេន អាយស្មតា អានន្ទេន វុត្តា។ **វិបរិយេសា**តិ វិបល្លាសេន អសុភេ សុភន្តិ បវត្តេន វិបរីតគ្គាហេន។ **និមិត្ត**ន្តិ កិលេសជនកនិមិត្តំ។ **បរិវជ្ជេហី**តិ បរិច្ចជ។ **សុភំ រាគូបសំហិត**ន្តិ រាគវឌ្ឍនារម្មណំ សុភំ បរិវជ្ជេន្តោ អសុភសញ្ញាយ បរិវជ្ជេយ្យ, សព្ពត្ថ អនភិរតិសញ្ញាយ។ តស្មា តទុភយម្បិ ទស្សេន្តោ “**អសុភាយា**”តិអាទិមាហ។

តត្ថ **អសុភាយា**តិ អសុភានុបស្សនាយ។ **ចិត្តំ ភាវេហិ ឯកគ្គំ សុសមាហិត**ន្តិ អត្តនោ ចិត្តវិក្ខេបាភាវេន ឯកគ្គំ អារម្មណេសុ សុសមាហិតំ អប្បិតំ កត្វា ភាវេហិ តវ អសុភានុបស្សនំ សុករំ អក្ខាមីតិ។ **សតិ កាយគតា ត្យត្ថូ**តិ វុត្តកាយគតាសតិភាវនា តយា ភាវិតា ពហុលីកតា ហោតូតិ អត្ថោ។ **និព្ពិទាពហុលោ ភវា**តិ អត្តភាវេ សព្ពស្មិញ្ច និព្ពេទពហុលោ ហោហិ។

អនិមិត្តញ្ច ភាវេហីតិ និច្ចនិមិត្តាទីនំ ឧគ្ឃាដនេន វិសេសតោ អនិច្ចានុបស្សនា អនិមិត្តា នាម, តតោ **មានានុសយមុជ្ជហា**តិ តំ ភាវេន្តោ មគ្គបដិបាដិយា អគ្គមគ្គាធិគមេន មានានុសយំ សមុច្ឆិន្ទ។ **មានាភិសមយា**តិ មានស្ស ទស្សនាភិសមយា ចេវ បហានាភិសមយា ច។ **ឧបសន្តោ**តិ សព្ពសោ រាគាទីនំ សន្តតាយ ឧបសន្តោ **ចរិស្សសិ** វិហរិស្សសីតិ អត្ថោ។

តមេវ វាចន្តិអាទិកា ចតស្សោ គាថា ភគវតា សុភាសិតសុត្តេ (សំ. និ. ១.២១៣) ទេសិតេ សោមនស្សជាតេន ថេរេន ភគវន្តំ សម្មុខា អភិត្ថវន្តេន វុត្តា។ **យាយត្តានំ ន តាបយេ**តិ យាយ វាចាយ ហេតុភូតាយ អត្តានំ វិប្បដិសារេន ន តាបេយ្យ ន វិហេបេយ្យ។ **បរេ ច ន វិហឹសេយ្យា**តិ បរេ ច បរេហិ ភិន្ទន្តោ ន ពាធេយ្យ។ **សា វេ វាចា សុភាសិតា**តិ សា វាចា ឯកំសេន សុភាសិតា នាម, តស្មា តមេវ វាចំ ភាសេយ្យាតិ យោជនា។ ឥមាយ គាថាយ អបិសុណវាចាវសេន ភគវន្តំ ថោមេតិ។

បដិនន្ទិតាតិ បដិមុខភាវេន នន្ទិតា បិយាយិតា សម្បតិ អាយតិញ្ច សុណន្តេហិ សម្បដិច្ឆិតា។ **យំ អនាទាយា**តិ យំ វាចំ ភាសន្តោ បាបានិ បរេសំ អប្បិយានិ អនិដ្ឋានិ ផរុសវចនានិ អនាទាយ អគ្គហេត្វា អត្ថព្យញ្ជនមធុរំ បិយមេវ ទីបេតិ។ **តមេវ បិយវាចំ ភាសេយ្យា**តិ បិយវាចាវសេន អភិត្ថវិ។

អមតាតិ សាធុភាវេន អមតសទិសា។ វុត្តញ្ហេតំ – “សច្ចំ ហវេ សាធុតរំ រសានំ”ន្តិ (សំ. និ. ១.៧៣)។ និព្ពានាមតបច្ចយត្តា វា អមតា។ **ឯស ធម្មោ សនន្តនោ**តិ យា អយំ សច្ចវាចា នាម, ឯស បោរាណោ ធម្មោ ចរិយា បវេណិ។ ឥទមេវ ហិ បោរាណានំ អាចិណ្ណំ យំ តេ ន អលិកំ ភាសឹសុ។ តេនាហ – “**សច្ចេ អត្ថេ ច ធម្មេ ច, អាហុ សន្តោ បតិដ្ឋិតា**”តិ។ តត្ថ សច្ចេ បតិដ្ឋិតត្តា ឯវ អត្តនោ ច បរេសញ្ច អត្ថេ បតិដ្ឋិតា, អត្ថេ បតិដ្ឋិតត្តា ឯវ ធម្មេ បតិដ្ឋិតា ហោន្តីតិ វេទិតព្ពា។ សច្ចវិសេសនមេវ វា ឯតំ។ ឥទញ្ហិ វុត្តំ ហោតិ – សច្ចេ បតិដ្ឋិតា។ កីទិសេ? អត្ថេ ច ធម្មេ ច, យំ បរេសំ អត្ថតោ អនបេតត្តា អត្ថំ អនុបរោធករំ, ធម្មតោ អនបេតត្តា ធម្មំ ធម្មិកមេវ អត្ថំ សាធេតីតិ។ ឥមាយ គាថាយ សច្ចវាចាវសេន អភិត្ថវិ។ **ខេម**ន្តិ អភយំ និរុបទ្ទវំ។ កេន ការណេនាតិ ចេ? **និព្ពានបត្តិយា ទុក្ខស្សន្តកិរិយាយ**, យស្មា កិលេសនិព្ពានំ បាបេតិ, វដ្ដទុក្ខស្ស ច អន្តកិរិយាយ សំវត្តតិ, តស្មា ខេមន្តិ អត្ថោ។ អថ វា យំ ពុទ្ធោ និព្ពានបត្តិយា វា ទុក្ខស្សន្តកិរិយាយ វាតិ ទ្វិន្នំ និព្ពានធាតូនំ អត្ថាយ ខេមមគ្គប្បកាសនតោ **ខេមំ** វាចំ ភាសតិ។ **សា វេ វាចានមុត្តមា**តិ សា វាចា សព្ពវាចានំ សេដ្ឋាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឥមាយ គាថាយ មន្តាវចនវសេន ភគវន្តំ អភិត្ថវន្តោ អរហត្តនិកូដេន ថោមនំ បរិយោសាបេតិ។

គម្ភីរបញ្ញោតិ តិស្សោ គាថា អាយស្មតោ សារិបុត្តត្ថេរស្ស បសំសនវសេន វុត្តា។ តត្ថ **គម្ភីរបញ្ញោ**តិ គម្ភីរេសុ ខន្ធាយតនាទីសុ បវត្តាយ និបុណាយ បញ្ញាយ សមន្នាគតត្តា គម្ភីរបញ្ញោ។ មេធាសង្ខាតាយ ធម្មោជបញ្ញាយ សមន្នាគតត្តា **មេធាវី**។ “អយំ ទុគ្គតិយា មគ្គោ, អយំ សុគតិយា មគ្គោ, អយំ និព្ពានស្ស មគ្គោ”តិ ឯវំ មគ្គេ ច អមគ្គេ ច កោវិទតាយ **មគ្គាមគ្គស្ស កោវិទោ**។ មហតិយា សាវកបារមីញាណស្ស មត្ថកំ បត្តាយ បញ្ញាយ វសេន **មហាបញ្ញោ**។ **ធម្មំ ទេសេតិ ភិក្ខុន**ន្តិ សម្មទេវ បវត្តិំ និវត្តិំ វិភាវេន្តោ ភិក្ខូនំ ធម្មំ ទេសេតិ។ តស្សា បន ទេសនាយ បវត្តិអាការំ ទស្សេតុំ “**សំខិត្តេនបី**”តិអាទិ វុត្តំ។

តត្ថ **សំខិត្តេនបី**តិ “ចត្តារិមានិ, អាវុសោ, អរិយសច្ចានិ។ កតមានិ ចត្តារិ? ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ...បេ.... ឥមានិ ខោ, អាវុសោ, ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ, តស្មា តិហាវុសោ, ឥទំ ទុក្ខន្តិ យោគោ ករណីយោ”តិ ឯវំ សំខិត្តេនបិ ទេសេតិ។ “កតមញ្ចាវុសោ, ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ? ជាតិបិ ទុក្ខា”តិអាទិនា (ម. និ. ៣.៣៧២-៣៧៣) នយេន តានេវ វិភជន្តោ វិត្ថារេនបិ ភាសតិ។ ខន្ធាទិទេសនាសុបិ ឯសេវ នយោ។ **សាលិកាយិវ និគ្ឃោសោ**តិ យថា មធុរំ អម្ពបក្កំ សាយិត្វា បក្ខេហិ វាតំ ទត្វា មធុររវំ និច្ឆារេន្តិយា សាលិកាយ និគ្ឃោសោ, ឯវំ ថេរស្ស ធម្មំ កថេន្តស្ស មធុរោ និគ្ឃោសោ ហោតិ។ ធម្មសេនាបតិស្ស ហិ បិត្តាទីនំ វសេន អបលិពុទ្ធវចនំ ហោតិ, អយទណ្ឌេន បហដកំសថាលកោ វិយ សទ្ទោ និច្ឆរតិ។ **បដិភានំ ឧទិយ្យតី**តិ កថេតុកម្យតាយ សតិ សមុទ្ទតោ វីចិយោ វិយ ឧបរូបរិ អនន្តំ បដិភានំ ឧដ្ឋហតិ។

តស្សាតិ ធម្មសេនាបតិស្ស។ **ត**ន្តិ ធម្មំ ទេសេន្តស្ស។ **សុណន្តី**តិ យំ នោ ថេរោ កថេតិ, តំ នោ សោស្សាមាតិ អាទរជាតា សុណន្តិ។ **មធុរ**ន្តិ ឥដ្ឋំ។ **រជនីយេនា**តិ កន្តេន។ **សវនីយេនា**តិ កណ្ណសុខេន។ **វគ្គុនា**តិ មដ្ឋេន មនោហរេន។ **ឧទគ្គចិត្តា**តិ ឱទគ្យបីតិយា វសេន ឧទគ្គចិត្តា អលីនចិត្តា។ **មុទិតា**តិ អាមោទិតា បាមោជ្ជេន សមន្នាគតា។ **ឱធេន្តី**តិ អវទហន្តិ អញ្ញាយ ចិត្តំ ឧបដ្ឋបេន្តា សោតំ ឧបនេន្តិ។

អជ្ជ បន្នរសេតិអាទិកា ចតស្សោ គាថា បវារណាសុត្តន្តទេសនាយ (សំ. និ. ១.២១៥) សត្ថារំ មហាភិក្ខុសង្ឃបរិវុតំ និសិន្នំ ទិស្វា ថេរេន វុត្តា។ តត្ថ **បន្នរសេ**តិ យស្មិញ្ហិ សមយេ ភគវា បុព្ពារាមេ និសីទន្តោ សាយន្ហសមយេ សម្បត្តបរិសាយ កាលយុត្តំ សមយយុត្តំ ធម្មំ ទេសេត្វា, ឧទកកោដ្ឋកេ គត្តានិ បរិសិញ្ចិត្វា, វត្ថនិវសនោ ឯកំសំ សុគតមហាចីវរំ កត្វា, មិគារមាតុបាសាទេ មជ្ឈិមថម្ភំ និស្សាយ បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសីទិត្វា, សមន្តតោ និសិន្នំ ភិក្ខុសង្ឃំ អនុវិលោកេត្វា តទហុបោសថេ បវារណាទិវសេ និសិន្នោ ហោតិ, ឥមស្មឹ បន្នរសីឧបោសថេតិ អត្ថោ។ **វិសុទ្ធិយា**តិ វិសុទ្ធត្ថាយ វិសុទ្ធិបវារណាយ។ **ភិក្ខូ បញ្ចសតា សមាគតា**តិ , បញ្ចសតមត្តា ភិក្ខូ សត្ថារំ បរិវារេត្វា និសជ្ជវសេន ចេវ អជ្ឈាសយវសេន ច សមាគតា។ តេ ច **សំយោជនពន្ធនច្ឆិទា**តិ សំយោជនសង្ខាតេ សន្តានស្ស ពន្ធនភូតេ កិលេសេ ឆិន្ទិត្វា ឋិតា។ តតោ ឯវ **អនីឃា ខីណបុនព្ភវា ឥសី**តិ កិលេសទុក្ខាភាវេន និទុក្ខា ខីណបុនព្ភវា, អសេក្ខានំ សីលក្ខន្ធាទីនំ ឯសិតភាវេន ឥសីតិ។

វិជិតសង្គាមន្តិ វិជិតកិលេសសង្គាមត្តា វិជិតមារពលត្តា វិជិតសង្គាមំ។ **សត្ថវាហ**ន្តិ អដ្ឋង្គិកេ អរិយមគ្គរថេ អារោបេត្វា វេនេយ្យសត្តេ វាហេតិ សំសារកន្តារតោ ឧត្តារេតីតិ ភគវា សត្ថវាហោ។ តេនាហ ព្រហ្មា សហម្បតិ “ឧដ្ឋេហិ, វីរ, វិជិតសង្គាម, សត្ថវាហា”តិ (មហាវ. ៨; ម. និ. ១.២៨២), តំ សត្ថវាហំ អនុត្តរំ សត្ថារំ សាវកា បយិរុបាសន្តិ។ **តេវិជ្ជា មច្ចុហាយិនោ**តិ ឯវរូបេហិ សាវកេហិ បរិវារិតោ ចក្កវត្តិ វិយ រាជា អមច្ចបរិវារិតោ ជនបទចារិកវសេន សមន្តា អនុបរិយេតីតិ យោជនា។

បលាបោតិ កុច្ឆោ អន្តោសាររហិតោ, សីលរហិតោតិ អត្ថោ។ **វន្ទេ អាទិច្ចពន្ធុន**ន្តិ អាទិច្ចពន្ធុំ សត្ថារំ ទសពលំ វន្ទាមីតិ វទតិ។

បរោសហស្សន្តិអាទិកា ចតស្សោ គាថា និព្ពានបដិសំយុត្តាយ ធម្មិយា កថាយ ភិក្ខូនំ ធម្មំ ទេសេន្តំ ភគវន្តំ ថោមេន្តេន វុត្តា។ តត្ថ **បរោសហស្ស**ន្តិ អតិរេកសហស្សំ, អឌ្ឍតេឡសានិ ភិក្ខុសហស្សានិ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អកុតោភយ**ន្តិ និព្ពានេ កុតោចិបិ ភយំ នត្ថិ។ និព្ពានំ បត្តស្ស ច កុតោចិបិ ភយំ នត្ថីតិ និព្ពានំ អកុតោភយំ នាម។

“អាគុំ ន ករោតី”តិអាទិនា (សុ. និ. ៥២៧) វុត្តការណេហិ ភគវា នាគោតិ វុច្ចតីតិ **នាគនាមោសិ ភគវា**តិ។ **ឥសីនំ ឥសិសត្តមោ**តិ សាវកបច្ចេកពុទ្ធឥសីនំ ឧត្តមោ ឥសិ, វិបស្សីសម្មាសម្ពុទ្ធតោ បដ្ឋាយ ឥសីនំ វា សត្តមកោ ឥសិ។ **មហាមេឃោវា**តិ ចាតុទ្ទីបិកមហាមេឃោ វិយ ហុត្វា។

ទិវា វិហារាតិ បដិសល្លានដ្ឋានតោ។ **សាវកោ តេ, មហាវីរ, បាទេ វន្ទតិ វង្គីសោ**តិ ឥទំ ថេរោ អរហត្តំ បត្វា អត្តនោ វិសេសាធិគមំ បកាសេន្តោ វទតិ។

ឧម្មគ្គបថន្តិអាទិកា ចតស្សោ គាថា ភគវតោ “កី នុ តេ, វង្គីស, ឥមា គាថាយោ បុព្ពេ បរិវិតក្កិតា, ឧទាហុ ឋានសោ ចេតា បដិភន្តី”តិ បុច្ឆិតេន ឋានសោ បដិភន្តីតិ ទស្សេន្តេន វុត្តា។ កស្មា បនេវំ តំ ភគវា អវោច? សង្ឃមជ្ឈេ កិរ កថា ឧទបាទិ – “វង្គីសត្ថេរោ វិស្សដ្ឋគន្ថោ នេវ ឧទ្ទេសេន, ន បរិបុច្ឆាយ, ន យោនិសោ មនសិការេន កម្មំ ករោតិ។ គាថំ ពន្ធន្តោ វណ្ណបទានិ ករោន្តោ វិចរតី”តិ។ អថ ភគវា “ឥមេ ភិក្ខូ វង្គីសស្ស បដិភានសម្បត្តិំ ន ជានន្តិ, អហមស្ស បដិភានសម្បត្តិំ ជានាបេស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា “កី នុ ខោ, វង្គីសា”តិអាទិនា បុច្ឆតិ។ **ឧម្មគ្គបថ**ន្តិ អនេកានិ កិលេសុប្បជ្ជនបថានិ។ វដ្ដប្បសុតបថតាយ ហិ បថន្តិ វុត្តំ។ **បភិជ្ជ ខីលានី**តិ រាគាទិខីលានិ បញ្ច ភិន្ទិត្វា ចរសិ។ **តំ បស្សថា**តិ ឯវំ អភិភុយ្យ ច ឆិន្ទិត្វា ច ចរន្តំ ពុទ្ធំ បស្សថ។ **ពន្ធបមុញ្ចករ**ន្តិ ពន្ធនមោចនករំ។ **អសិត**ន្តិ អនិស្សិតំ។ **ភាគសោ បដិភជ្ជ**តិ សតិបដ្ឋានាទិកោដ្ឋាសតោ ធម្មំ បដិភជនីយំ កត្វា។ **បវិភជ្ជ**តិបិ បាឋោ។ ឧទ្ទេសាទិកោដ្ឋាសតោ បការេន វិភជិត្វា វិភជិត្វា ធម្មំ ទេសេតីតិ អត្ថោ។

ឱឃស្សាតិ កាមាទិចតុរោឃស្ស។ **អនេកវិហិត**ន្តិ សតិបដ្ឋានាទិវសេន អនេកវិធំ អដ្ឋតីសាយ វា កម្មដ្ឋានានំ វសេន អនេកប្បការំ អមតាវហំ មគ្គំ **អក្ខាសិ** អភាសិ។ **តស្មិញ្ច អមតេ អក្ខាតេ**តិ តស្មិំ តេន អក្ខាតេ អមតេ អមតាវហេ។ **ធម្មទសា**តិ ធម្មស្ស បស្សិតារោ។ **ឋិតា អសំហីរា**តិ កេនចិ អសំហារិយា ហុត្វា បតិដ្ឋិតា។ **អតិវិជ្ឈា**តិ អតិវិជ្ឈិត្វា។ **សព្ពដ្ឋិតីន**ន្តិ សព្ពេសំ ទិដ្ឋិដ្ឋានានំ វិញ្ញាណដ្ឋិតីនំ វា។ **អតិក្កមមទ្ទសា**តិ អតិក្កមភូតំ និព្ពានំ អទ្ទស។ **អគ្គ**ន្តិ ឧត្តមំ ធម្មំ។ អគ្គេតិ វា បាឋោ, បឋមតរន្តិ អត្ថោ។ **ទសទ្ធាន**ន្តិ បញ្ចវគ្គិយានំ **អគ្គំ** ធម្មំ, **អគ្គេ** វា អាទិតោ ទេសយីតិ អត្ថោ។

តស្មាតិ យស្មា “ឯវំ ធម្មោ សុទេសិតោ”តិ ជានន្តេន បមាទោ ន កាតព្ពោ, តស្មា **អនុសិក្ខេ**តិ តិស្សោ សិក្ខា វិបស្សនាបដិបាដិយា មគ្គបដិបាដិយា ច សិក្ខេយ្យ។

ពុទ្ធានុពុទ្ធោតិអាទិកា តិស្សោ គាថា អាយស្មតោ អញ្ញាតកោណ្ឌញ្ញត្ថេរស្ស ថោមនវសេន វុត្តា។ តត្ថ **ពុទ្ធានុពុទ្ធោ**តិ ពុទ្ធានំ អនុពុទ្ធោ ។ ពុទ្ធា ហិ បឋមំ ចត្តារិ សច្ចានិ ពុជ្ឈិំសុ, បច្ឆា ថេរោ សព្ពបឋមំ, តស្មា ពុទ្ធានុពុទ្ធោតិ។ ថិរេហិ សីលក្ខន្ធាទីហិ សមន្នាគតត្តា **ថេរោ,** អកុប្បធម្មោតិ អត្ថោ។ **តិព្ពនិក្កមោ**តិ ទឡ្ហវីរិយោ។ **សុខវិហារាន**ន្តិ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារានំ។ **វិវេកាន**ន្តិ តិណ្ណម្បិ វិវេកានំ។ **សព្ពស្ស តន្តិ** យំ សព្ពសាវកេន បត្តព្ពំ, អស្ស អនេន តំ អនុប្បត្តំ។ **អប្បមត្តស្ស សិក្ខតោ**តិ អប្បមត្តេន ហុត្វា សិក្ខន្តេន។

តេវិជ្ជោ ចេតោបរិយកោវិទោតិ ឆសុ អភិញ្ញាសុ ចតស្សោ វទតិ, ឥតរា ទ្វេ យទិបិ ន វុត្តា, ថេរោ បន ឆឡភិញ្ញោវ។ យស្មា ថេរំ ហិមវន្តេ ឆទ្ទន្តទហតោ អាគន្ត្វា ភគវតិ បរមនិបច្ចការំ ទស្សេត្វា, វន្ទន្តំ ទិស្វា បសន្នមានសេន ភគវតោ សម្មុខា ថេរំ អភិត្ថវន្តេន ឥមា គាថា វុត្តា, តស្មា “កោណ្ឌញ្ញោ ពុទ្ធទាយាទោ, បាទេ វន្ទតិ សត្ថុនោ”តិ វុត្តំ។

នគស្ស បស្សេតិអាទិកា តិស្សោ គាថា បញ្ចហិ ភិក្ខុសតេហិ សទ្ធិំ សព្ពេហេវ អរហន្តេហិ ភគវតិ កាឡសិលាយំ វិហរន្តេ អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ តេសំ ភិក្ខូនំ ចិត្តំ សមន្នេសន្តោ អរហត្តផលវិមុត្តិំ បស្សិត្វា។ តំ ទិ

ស្វា អាយស្មា វង្គីសោ ភគវន្តំ ថេរេ ច អភិត្ថវន្តោ អភាសិ។ តត្ថ **នគស្ស បស្សេ**តិ ឥសិគិលិបព្ពតស្ស បស្សេ កាឡសិលាយំ។ **អាសីន**ន្តិ និសិន្នំ។

ចេតសាតិ អត្តនោ ចេតោបរិយញាណេន។ **ចិត្តំ នេសំ សមន្វេស**ន្តិ តេសំ ខីណាសវភិក្ខូនំ ចិត្តំ សមន្វេសន្តោ។ **អនុបរិយេតី**តិ អនុក្កមេន បរិច្ឆិន្ទតិ។

ឯវំ សព្ពង្គសម្បន្នំ "មុនឹ ទុក្ខស្ស បារគុ"ន្តិ វុត្តាយ សត្ថុសម្បត្តិយា ចេវ "តេវិជ្ជា មច្ចុហាយិនោ"តិ វុត្តាយ សាវកសម្បត្តិយា ចាតិ សព្ពេហិ អង្គេហិ សម្បន្នំ សមន្នាគតំ។ **មុនិ**ន្តិ ហិ ឥមិនា បទេន មោនេសង្ខាតេន ញាណេន សត្ថុ អនវសេសញេយ្យាវពោធោ វុត្តោតិ អនាវរណញាណេន ទសពលញាណាទីនំ សង្គហោ កតោ ហោតិ, តេនស្ស ញាណសម្បទំ ទស្សេតិ។ **ទុក្ខស្ស បារគុ**ន្តិ ឥមិនា បហានសម្បទំ។ តទុភយេន ច សត្ថុ អានុភាវសម្បទាទយោ ទស្សិតា ហោន្តិ។ **តេវិជ្ជា មច្ចុហាយិនោ**តិ ឥមិនា សាវកានំ ញាណសម្បត្តិទីបនេន ច និព្ពានធាតុយា អធិគមទីបនេន ច បទទ្វយេន សត្ថុសាវកសម្បត្តិ ទស្សិតា ហោតិ។ តថា ហិ យថាវុត្តមត្ថំ បាកដតរំ កាតុំ "**មុនឹ ទុក្ខស្ស បារគុំ។ អនេកាការសម្បន្នំ, បយិរុបាសន្តិ គោតម**"ន្តិ វុត្តំ។ តត្ថ **អនេកាការសម្បន្ន**ន្តិ អនេកេហិ អាការេហិ សម្បន្នំ, អនេកាការគុណសមន្នាគតន្តិ អត្ថោ។

ចន្ទោ យថាតិ គាថា ភគវន្តំ ចម្បានគរេ គគ្គរាយ បោក្ខរណិយា តីរេ មហតា ភិក្ខុសង្ឃេន អនេកេហិ ច ទេវនាគសហស្សេហិ បរិវុតំ អត្តនោ វណ្ណេន ច យសសា ច វិរោចមានំ ទិស្វា សោមនស្សជាតេន អភិត្ថវន្តេន វុត្តា។ តត្ថ **ចន្ទោ យថា វិគតវលាហកេ នភេ**តិ យថា សរទសមយេ អបគតវលាហកេ វលាហកសទិសេន អញ្ញេន ច មហិកាទិនា ឧបក្កិលេសេន វិមុត្តេ អាកាសេ បុណ្ណចន្ទោ វិរោចតិ, **វីតមលោវ ភាណុមា**តិ តេនេវ វលាហកាទិឧបក្កិលេសវិគមេន វិគតមលោ ភាណុមា សូរិយោ យថា វិរោចតិ។ **ឯវម្បិ, អង្គីរស, តុវ**ន្តិ ឯវំ អង្គេហិ និច្ឆរណជុតីហិ ជុតិមន្ត តុវម្បិ **មហាមុនិ** ភគវា, **អតិរោចសិ** អត្តនោ យសសា សទេវកំ លោកំ អតិក្កមិត្វា វិរោចសីតិ។

កាវេយ្យមត្តាតិអាទិកា ទស គាថា អរហត្តំ បត្វា អត្តនោ បដិបត្តឹ បច្ចវេក្ខិត្វា សត្ថុ អត្តនោ ច គុណេ វិភាវេន្តេន វុត្តា។ តត្ថ **កាវេយ្យមត្តា**តិ កាវេយ្យេន កព្ពករណេន មត្តា មានិតា សម្ភាវិតា គុណោទយំ អាបន្នា។ **អទ្ទសាមា**តិ អទ្ទសិម្ហា។

អត្ថា នោ ឧទបជ្ជថាតិ រតនត្តយំ អត្ថា អម្ហាកំ ឧបការត្ថាយ ឧប្បជ្ជិ។

វចនន្តិ សច្ចបដិសំយុត្តំ ធម្មកថំ។ **ខន្ធេ អាយតនានិ ច ធាតុយោ ចា**តិ បញ្ចក្ខន្ធេ ទ្វាទសាយតនានិ, អដ្ឋារស ធាតុយោ ច។ ឥមស្មឹ ឋានេ ខន្ធាទិកថា វត្តព្ពា។ សា **វិសុទ្ធិមគ្គេ** (វិសុទ្ធិ. ២.៤២១ អាទយោ) វិត្ថារិតា ឯវាតិ តត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។ **វិទិត្វានា**តិ រូបាទិវិភាគាទិតោ អនិច្ចតាទិតោ ច បុព្ពភាគញាណេន ជានិត្វា។

យេ តេ សាសនការកាតិ យេ តេ សត្ថា តថាគតានំ សាសនការកា, តេសំ ពហូនំ អត្ថាយ វត ឧប្បជ្ជន្តិ តថាគតា។

យេ និយាមគតទ្ទសាតិ និយាមោ ឯវ និយាមគតំ, យេ ភិក្ខូ ភិក្ខុនិយោ ច សម្មត្តនិយាមំ អទ្ទសំសុ អធិគច្ឆឹសុ។ តេសំ អត្ថាយ វត **ពោធិ** សម្មាសម្ពោធិ អជ្ឈគមា, **មុនិ** ភគវាតិ យោជនា។

សុទេសិតាតិ វេនេយ្យជ្ឈាសយានុរូបំ សង្ខេបតោ វិត្ថារតោ ច សុដ្ឋុ ទេសិតា។ **ចក្ខុមតា**តិ បញ្ចហិ ចក្ខូហិ ចក្ខុមតា។ អត្តហិតកាមេហិ អរណីយានិ ករណីយានិ អរិយភាវករានិ, អរិយស្ស វា ភគវតោ សច្ចានីតិ **អរិយសច្ចានិ។ ទុក្ខ**ន្តិអាទិ តេសំ អរិយសច្ចានំ សរូបទស្សនំ ។ ឥមស្មឹ ឋានេ អរិយសច្ចកថា វត្តព្ពា, សា សព្ពាការតោ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** (វិសុទ្ធិ. ២.៥២៩ អាទយោ) វិត្ថារិតាតិ តត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។ **ឯវមេតេ តថា**តិ ឯតេ ទុក្ខាទយោ អរិយសច្ចធម្មា ឯវំ ទុក្ខាទិប្បការេន តថា អវិតថា អនញ្ញថា។ **វុត្តា ទិដ្ឋា មេ តេ យថា តថា**តិ យថា សត្ថារា វុត្តា, តថា មយា ទិដ្ឋា, អរិយមគ្គញាណេន បដិវិទ្ធត្តា ឯវំ តេសំ។ **សទត្ថោ មេ អនុប្បត្តោ** អរហត្តំ មយា សច្ឆិកតំ។ តតោ ច **កតំ ពុទ្ធស្ស** ភគវតោ **សាសនំ** ឱវាទានុសិដ្ឋិយំ អនុបតិដ្ឋោ។

ស្វាគតំ វត មេ អាសីតិ សុអាគមនំ វត មេ អហោសិ។ **មម ពុទ្ធស្ស សន្តិកេ**តិ មម សម្ពុទ្ធស្ស ភគវតោ សន្តិកេ សមីបេ។

អភិញ្ញាបារមិប្បត្តោតិ ឆន្ទម្បិ អភិញ្ញានំ បារមី, ឧក្កំសំ អធិគតោ។ ឥមិនា ហិ បទេន វុត្តមេវត្ថំ វិវរិតុំ “**សោតធាតុ វិសោធិតា**”តិអាទិ វុត្តំ។

បុច្ឆាមិ សត្ថារន្តិអាទិកា ទ្វាទស គាថា អត្តនោ ឧបជ្ឈាយស្ស បរិនិព្ពុតភាវំ បុច្ឆន្តេន វុត្តា។ អាយស្មតោ និគ្រោធកប្បត្ថេរស្ស ហិ បរិនិព្ពានកាលេ អាយស្មា វង្គីសោ អសម្មុខា អហោសិ។ ទិដ្ឋបុព្ពញ្ច តេន តស្ស ហត្ថកុក្កុច្ចាទិ, បុព្ពវាសនាវសេន ហិ តាទិសញ្ច អាយស្មតោ បិលិន្ទវច្ឆស្ស វសលវាទេន សមុទាចារោ វិយ ខីណាសវានម្បិ ហោតិយេវ។ តេន “បរិនិព្ពុតោ នុ ខោ មេ ឧបជ្ឈាយោ, ឧទាហុ នោ”តិ ឧប្បន្នបរិវិតក្កោ សត្ថារំ បុច្ឆិ។ តេន វុត្តំ – “ឧបជ្ឈាយស្ស បរិនិព្ពុតភាវំ បុច្ឆន្តេន វុត្តា”តិ។ តត្ថ **សត្ថារ**ន្តិ ទិដ្ឋធម្មិកាទីហិ វេនេយ្យានំ អនុសាសកំ។ **អនោមបញ្ញ**ន្តិ ឱមំ វុច្ចតិ បរិត្តំ លាមកំ។ ន ឱមបញ្ញំ អនោមបញ្ញំ, មហាបញ្ញន្តិ អត្ថោ។ **ទិដ្ឋេវ ធម្មេ**តិ បច្ចក្ខមេវ, ឥមស្មីយេវ អត្តភាវេតិ អត្ថោ។ **វិចិកិច្ឆាន**ន្តិ សំសយានំ ឯវរូបានំ វា បរិវិតក្កានំ ឆេត្តា។ **អគ្គាឡវេ**តិ អគ្គាឡវចេតិយសង្ខាតេ វិហារេ។ **ញាតោ**តិ បាកដោ។ **យសស្សី**តិ លាភសក្ការសម្បន្នោ។ **អភិនិព្ពុតត្តោ**តិ ឧបសន្តសភាវោ អបរិឌយ្ហមានចិត្តោ។

តយា កតន្តិ តាទិសេ ឆាយាសម្បន្នេ និគ្រោធរុក្ខមូលេ និសិន្នត្តា “និគ្រោធកប្បោ”តិ តយា កតំ នាមំ។ ឥតិ សោ យថា អត្តនា ឧបលក្ខិតំ តថា វទតិ។ ភគវា បន ន និសិន្នត្តា ឯវ តំ តថា អាលបតិ, អបិ ច ខោ តត្ថ អរហត្តំ បត្តត្តាបិ។ **ព្រាហ្មណស្សា**តិ ជាតឹ សន្ធាយ វទតិ។ សោ កិរ ព្រាហ្មណមហាសាលកុលា បព្ពជិតោ។ **នមស្សំ អចរ**ន្តិ នមស្សមានោ វិហាសឹ។ **មុត្យបេខោ**តិ និព្ពានេ បតិដ្ឋិតោ។

ទឡ្ហធម្មទស្សីតិ ភគវន្តំ អាលបតិ។ ទឡ្ហធម្មញ្ហិ និព្ពានំ អភិជ្ជនដ្ឋេន, តញ្ច ភគវា បស្សិ ទស្សេសិ ច។

សក្កាតិបិ ភគវន្តមេវ កុលនាមេន អាលបតិ។ **មយម្បិ សព្ពេ**តិ, និរវសេសបរិសំ សង្គណ្ហិត្វា អត្តានំ ទស្សេន្តោ វទតិ។ **សមន្តចក្ខូ**តិបិ ភគវន្តមេវ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន អាលបតិ។ **សមវដ្ឋិតា**តិ សម្មា អវដ្ឋិតា, អាភោគំ កត្វា ឋិតា។ **នោ**តិ អម្ហាកំ។ **សវនាយា**តិ ឥមស្ស បញ្ហស្ស វេយ្យាករណំ សវនត្ថាយ។ **សោតា**តិ សោតធាតុយោ។ **តុវំ នោ សត្ថា ត្វមនុត្តរោសី**តិ ថុតិវចនវសេន វទតិ។

ឆិន្ទ នោ វិចិកិច្ឆន្តិ វិចិកិច្ឆាបដិរូបកំ តំ បរិវិតក្កំ សន្ធាយាហ។ អកុសលវិចិកិច្ឆាយ បន ថេរោ និព្ពិចិកិច្ឆោវ។ **ព្រូហិ មេត**ន្តិ ព្រូហិ មេ ឯតំ។ យំ មយា យាចិតោសិ “តំ សាវកំ, សក្ក, មយម្បិ សព្ពេ អញ្ញាតុមិច្ឆាមា”តិ យាចិតោវ, តំ ព្រាហ្មណំ **បរិនិព្ពុតំ វេទយ ភូរិបញ្ញ។ មជ្ឈេវ នោ ភាសា**”តិ បរិនិព្ពុតំ ជានិត្វា មហាបញ្ញ ភគវា មជ្ឈេវ អម្ហាកំ សព្ពេសំ ភាស, យថា សព្ពេ មយំ ជានេយ្យាម។ **សក្កោវ ទេវាន សហស្សនេត្តោ**តិ, ឥទំ បន ថុតិវចនមេវ។ អបិចេត្ថ អយមធិប្បាយោ – យថា សក្កោ សហស្សនេត្តោ ទេវានំ មជ្ឈេ តេហិ សក្កច្ចំ សម្បដិច្ឆិតវចនំ ភាសតិ, ឯវំ អម្ហាកំ មជ្ឈេ អម្ហេហិ សម្បដិច្ឆិតវចនំ ភាសាតិ។

យេ កេចីតិ ឥមម្បិ គាថំ ភគវន្តំ ថុនន្តោ វត្តុកាមតំ ជនេតុំ ភណតិ។ តស្សត្ថោ – យេ កេចិ អភិជ្ឈាទយោ គន្ថា, តេសំ អប្បហានេ សតិ មោហវិចិកិច្ឆានំ បហានាភាវតោ **មោហមគ្គា**តិ ច, **អញ្ញាណបក្ខា**តិ ច, **វិចិកិច្ឆឋានា**តិ ច វុច្ចន្តិ។ សព្ពេ តេ តថាគតំ បត្វា តថាគតស្ស ទេសនាពលេន វិទ្ធំសិតា ភវន្តិ, នស្សន្តិ។ កឹ ការណន្តិ? **ចក្ខុញ្ហិ ឯតំ បរមំ នរានំ**, យស្មា តថាគតោ សព្ពគន្ថវិធមនេន បញ្ញាចក្ខុជននតោ នរានំ បរមំ ចក្ខុន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

នោ ចេ ហិ ជាតូតិ ឥមម្បិ គាថំ ថុនន្តោ ឯវ វត្តុកាមតំ ជនេន្តោ ភណតិ។ តត្ថ **ជាតូ**តិ ឯកំសវចនំ។ **បុរិសោ**តិ ភគវន្តំ សន្ធាយាហ។ **ជោតិមន្តោ**តិ បញ្ញាជោតិសម្បន្នា សារិបុត្តាទយោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យទិ ភគវា បុរត្ថិមាទិភេទោ វាតោ វិយ អព្ភឃនំ ទេសនាវេគេន កិលេសេ វិហនេយ្យ, តតោ យថា អព្ភឃននិវុតោ លោកោ តមោវ ហោតិ ឯកន្ធការោ, ឯវំ សព្ពោបិ លោកោ អញ្ញាណនិវុតោ តមោវ សិយា។ យេ ចាបិ ឥមេ ឥទានិ ជោតិមន្តោ ខាយន្តិ សារិបុត្តាទយោ, តេបិ ន ភាសេយ្យុំ, ន ទីបេយ្យុន្តិ។

ធីរា ចាតិ ឥមម្បិ គាថំ បុរិមនយេនេវាហ។ តស្សត្ថោ – **ធីរា** ច បណ្ឌិតបុរិសា, **បជ្ជោតករា ភវន្តិ** បញ្ញាបជ្ជោតំ ឧប្បាទេន្តិ។ **តំ** តស្មា អហំ តំ **វីរ** បធានវីរិយសមន្នាគត ភគវា, **តថេវ មញ្ញេ** ធីរោ បជ្ជោតករោត្វេវ មញ្ញាមិ។ មយម្បិ **វិបស្សិនំ** សព្ពធម្មេ យថាភូតំ បស្សន្តំ ភគវន្តំ ជានន្តា ឯវ ឧបាគមិម្ហា។ តស្មា “បរិសាសុ នោ **អាវិករោហិ កប្បំ** បរិនិព្ពុតោវ យថា និគ្រោធកប្បំ អាវិករោហិ បកាសេហី”តិ។

ខិប្បន្តិ តមម្បិ គាថំ បុរិមនយេនេវ អាហ។ តស្សត្ថោ – ភគវា **ខិប្បំ គិរំ ឯរយ វគ្គុ វគ្គុំ** អធិប្បាយមានោ វាចំ ភាស វគ្គុ មនោហរំ។ **ហំសោវ** យថា សុវណ្ណហំសោ គោចរំ បរិគ្គណ្ហន្តោ ជាតស្សរវនសណ្ឌំ ទិស្វា គីវំ **បគ្គយ្ហ** បក្ខេ ឧទ្ទនិត្វា ហដ្ឋតុដ្ឋោ **សណិកំ** អតរមានោ វគ្គុំ និកូជតិ គិរំ និច្ឆារេតិ, ឯវមេវ ត្វំ សណិកំ និកូជ តមិនា មហាបុរិសលក្ខណញ្ញតរេន ពិន្ទុស្សរេន សុដ្ឋុ **វិកប្បិតេន** អភិសង្ខតេន, ឯតេ មយំ សព្ពេ **ឧជុគតា** អវិក្ខិត្ត មានសា ហុត្វា តវ និកូជំ សុណោមាតិ។

បហីនជាតិមរណន្តិ , ឥទម្បិ បុរិមនយេនេវ អាហ។ តត្ថ ន សិស្សតីតិ អសេសោ, តំ **អសេសំ,** សោតាបន្នាទយោ វិយ កិញ្ចិ អសេសេត្វា បហីនជាតិមរណន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **និគ្គយ្ហាតិ** និពន្ធិត្វា, **ធោនន្តិ** ធុតសព្ពបាបំ។ **វទេស្សាមីតិ** កថាបេស្សាមិ ធម្មំ។ **ន កាមការោ ហោហិ បុថុជ្ជនានន្តិ** បុថុជ្ជនសេក្ខាទីនំ តិវិធានំ ជនានំ កាមការោ នត្ថិ, តេ យំ ឥច្ឆន្តិ ញាតុំ វា វត្តុំ វា, តំ ន សក្កោន្តិ។ **សង្ខេយ្យការោ ច តថាគតានន្តិ** តថាគតានំ បន វីមំសការោ បញ្ញាបុព្ពង្គមកិរិយា, តេ យំ ឥច្ឆន្តិ ញាតុំ វា វត្តុំ វា, តំ សក្កោន្តិយេវាតិ អធិប្បាយោ។

ឥទានិ តំ សង្ខេយ្យការំ បកាសេន្តោ **“សម្បន្នវេយ្យាករណ”** ន្តិ គាថមាហ។ តស្សត្ថោ – តថា ហិ តវ ភគវា ឥទំ **សមុជ្ជបញ្ញស្ស** សព្ពត្ថ អប្បដិហតភាវេន ឧជុគតបញ្ញស្ស សម្មទេវ វុត្តំ បវត្តិតំ សម្បន្នវេយ្យាករណំ “សន្តតិមហាមត្តោ សត្តតាលមត្តំ អព្ភុគ្គន្ត្វា បរិនិព្ពាយិស្សតិ, សុប្បពុទ្ធោ សក្កោ សត្តមេ ទិវសេ បថវី បវិសិស្សតី” តិ ឯវមាទី **សមុគ្គហិតំ** សម្មទេវ ឧគ្គហិតំ អវិបរីតំ ទិដ្ឋំ, បុន សុដ្ឋុតរំ អញ្ជលី បណាមេត្វា អាហ។ **អយមញ្ជលិ បច្ឆិមោ សុប្បណាមិតោតិ** អយំ អបរោបិ អញ្ជលិ សុដ្ឋុតរំ បណាមិតោ។ **មា មោហយី ជានន្តិ** មា នោ អវចនេន មោហយិ, ជានន្តោ តស្ស គតឹ។ **អនោមបញ្ញាតិ** ភគវន្តំ អាលបតិ។

បរោបរន្តិ ឥមំ បន គាថំ អបរេនបិ បរិយាយេន អមោហនមេវ យាចន្តោ អាហ។ តត្ថ **បរោបរន្តិ** លោកុត្តរលោកិយវសេន សុន្ទរាសុន្ទរំ ទូរេ សន្តិកេ វា។ **អរិយធម្មន្តិ** ចតុសច្ចធម្មំ។ **វិទិត្វាតិ** បដិវិជ្ឈិត្វា។ **ជានន្តិ** សព្ពំ ញេយ្យធម្មំ ជានន្តោ។ **វាចាភិកង្ខាមីតិ** យថា **ឃម្មនិ** ឃម្មកាលេ ឧណ្ហាភិតត្តោ បុរិសោ កិលន្តោ តសិតោ វារិំ, ឯវំ តេ វាចំ អភិកង្ខាមិ។ **សុតំ បវស្សាតិ** សុតសង្ខាតំ សទ្ទាយតនំ បវស្ស បគ្ឃរ មុញ្ច បវត្តេ។ “សុតស្ស វស្សា” តិបិ បាឡិ។ វុត្តប្បការស្ស សទ្ទាយតនស្ស វុដ្ឋឹ វស្សាតិ អត្ថោ។

ឥទានិ យាទិសំ វាចំ អភិកង្ខតិ, តំ បកាសេន្តោ **“យទត្ថិក”** ន្តិ គាថមាហ។ តត្ថ **កប្បាយនោតិ** កប្បមេវ បូជាវសេន វទតិ។ **យថា វិមុត្តោតិ** “កឹ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា យថា អសេក្ខោ, ឧទាហុ សឧបាទិសេសាយ យថា សេក្ខោ” តិ វា បុច្ឆតិ។ សេសមេត្ថ បាកដមេវ។

ឯវំ ទ្វាទសហិ គាថាហិ យាចិតោ ភគវា តំ វិយាករោន្តោ **“អច្ឆេច្ឆិ”** តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អច្ឆេច្ឆិ តណ្ហំ ឥធ នាមរូបេ (ឥតិ ភគវា) កណ្ហស្ស សោតំ ទីឃរត្តានុសយិតន្តិ** ឥមស្មឹ នាមរូបេ កាមតណ្ហាទិភេទា តណ្ហា ទីឃរត្តំ អប្បហីនដ្ឋេន អនុសយិតា កណ្ហនាមកស្ស មារស្ស សោតន្តិបិ វុច្ចតិ។ តំ កណ្ហស្ស សោតមុតំ ទីឃរត្តានុសយិតំ ឥធ នាមរូបេ តណ្ហំ កប្បាយនោ ឆិន្ទិ។ **ឥតិ ភគវាតិ** ឥទំ បន សង្គីតិការានំ វចនំ។ **អតារិ ជាតឹ មរណំ អសេសន្តិ** សោ តំ តណ្ហំ ឆេត្វា អសេសំ ជាតិមរណំ អតរិ អនុបាទិសេសាយ បរិនិព្ពាយីតិ ទស្សេតិ, **ឥច្ចព្រវិ ភគវា បញ្ចសេដ្ឋោតិ** អាយស្មតា វង្គីសេន បុដ្ឋោ ភគវា ឯវំ អវោច បញ្ចហិ សទ្ធាទីហិ ឥន្ទ្រិយេហិ អនញ្ញសាធារណេហិ ចក្ខូហិ វា សេដ្ឋោ។ អថ វា **បញ្ចសេដ្ឋោតិ** បញ្ចហិ សីលាទីហិ ធម្មក្ខន្ធេហិ, បញ្ចហិ វា ហេតុសម្បទាទីហិ សេដ្ឋោ ឧត្តមោ បវរោតិ សង្គីតិការានមេវិទម្បិ វចនំ។

ឯវំ វុត្តេ ភគវតោ ភាសិតំ អភិនន្ទមានសោ អាយស្មា វង្គីសោ **“ឯស សុត្វា”** តិអាទិកា គាថាយោ អាហ។ តត្ថ បឋមគាថាយំ **ន មំ វញ្ចេសីតិ** យស្មា បរិនិព្ពុតោ, តស្មា តស្ស បរិនិព្ពុតភាវំ ឥច្ឆន្តំ មំ ន វញ្ចេសិ, ន វិសំវាទេសីតិ អត្ថោ។ សេសំ បាកដមេវ។

ទុតិយគាថាយំ យស្មា មុត្យបេខោ វិហាសិ, តស្មា តំ សន្ធាយាហ **“យថា វាទី តថា ការី, អហុ ពុទ្ធស្ស សាវកោ”** តិ។ **មច្ចុនោ ជាលំ តតន្តិ** តេភូមកវដ្ដេ វិត្ថតំ មារស្ស តណ្ហាជាលំ។ **មាយាវិនោតិ** ពហុមាយស្ស។ “តថា មាយាវិនោ” តិបិ កេចិ បឋន្តិ, តេសំ យោ អនេកាហិ មាយាហិ អនេកក្ខត្តុំ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិ។ តស្ស តថា មាយាវិនោតិ អធិប្បាយោ។

តតិយគាថាយ **អាទិន្តិ** មូលការណំ។ **ឧបាទានស្សាតិ** វដ្ដស្ស។ វដ្ដំ ទឡ្ហេហិ កម្មកិលេសេហិ ឧបាទាតព្ពដ្ឋេន “ឧបាទាន” ន្តិ វុត្តំ។ តស្ស ឧបាទានស្ស អាទឹ អវិជ្ជាតណ្ហាទិភេទំ ការណំ ញាណចក្ខុនា អទ្ទស។ **កប្បោ**

កប្បិយោតិ ឯវំ វត្តុំ វដ្ដតិ ភគវាតិ អធិប្បាយេន វទតិ។ **អច្ចគា វតា**តិ អតិក្កន្តោ វត។ **មច្ចុធេយ្យ**ន្តិ មច្ចុ ឯត្ថ ធិយ្យតីតិ មច្ចុធេយ្យំ, តេភូមកវដ្ដំ សុទុត្តរំ អច្ចគា វតាតិ វេទជាតោ វទតិ។

ឥទានិ សត្ថុរិ អត្តនោ ឧបជ្ឈាយេ ច បសន្នមានសោ បសន្នាការំ វិភាវេន្តោ “**តំ ទេវទេវ**”ន្តិ ឱសានគាថមាហ។ តត្ថ **តំ ទេវទេវំ វន្ទាមី**តិ សម្មុតិទេវោ, ឧបបត្តិទេវោ, វិសុទ្ធិទេវោតិ តេសំ សព្ពេសម្បិ ទេវានំ ឧត្តមទេវតាយ ទេវទេវំ **ទិបទុត្តម** ភគវា តំ វន្ទាមិ។ ន កេវលំ តំយេវ, អថ ខោ តវ សច្ចាភិសម្ពោធិយា អនុធម្មជាតត្តា **អនុជាតំ**, មារវិជយេន មហាវីរិយតាយ **មហាវីរំ**, អាគុអករណាទិអត្ថេន **នាគំ** តវ ឧរេ វាយាមជនិតជាតិតាយ **ឱរសំ** បុត្តំ និគ្រោធកប្បញ្ច វន្ទាមិ។

ឯវមេតេ សុភូតិអាទយោ វង្គីសបរិយោសានា ទ្វិសតំ ចតុសដ្ឋិ ច មហាថេរា ឥធ បាឡិយំ អារូឡ្ហា, តេ សព្ពេ យថា សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សាវកភាវេន ឯកវិធា។ តថា អសេក្ខភាវេន, ឧក្ខិត្តបលិឃតាយ សំកិណ្ណបរិក្ខតាយ, អព្ពូឡ្ហេសិកតាយ, និរគ្គឡតាយ, បន្នទ្ធជតាយ, បន្នភារតាយ, វិសំយុត្តតាយ, ទសសុ អរិយវាសេសុ វុដ្ឋវាសតាយ ច។ តថា ហិ តេ បញ្ចង្គវិប្បហីនា, ឆឡង្គសមន្នាគតា, ឯការក្ខា, ចតុរាបស្សេនា, បនុណ្ណបច្ចេកសច្ចា, សមវយសដ្ឋេសនា, អនាវិលសង្កប្បា, បស្សទ្ធកាយសង្ខារា, សុវិមុត្តចិត្តា, សុវិមុត្តបញ្ញា ច (អ. និ. ១០.១៩)។ ឥតិ ឯវមាទិនា នយេន ឯកវិធា។

ឯហិភិក្ខុភាវេន ឧបសម្បន្នា, ន ឯហិភិក្ខុភាវេន ឧបសម្បន្នាតិ ទុវិធា។ តត្ថ **អញ្ញាសិ កោណ្ឌញ្ញ**ប្បមុខា **បញ្ចវគ្គិយត្ថេរា, យសត្ថេរោ**, តស្ស សហាយភូតា **វិមលោ សុពាហុ បុណ្ណជិ គវម្បតី**តិ ចត្តារោ, អបរេបិ តស្ស សហាយភូតា បញ្ចបញ្ញាស, តឹស **ភទ្ទវគ្គិយា, ឧរុវេលកស្សប**ប្បមុខា សហស្សបុរាណជដិលា, ទ្វេ **អគ្គសាវកា,** តេសំ បរិវារភូតា អឌ្ឍតេរសសតា **បរិព្ពាជកា,** ចោរោ **អង្គុលិមាលត្ថេរោ**តិ សព្ពេ សហស្សំ បញ្ចសាធិកានិ តីណិ សតានិ ច ហោន្តិ។ តេនេតំ វុច្ចតិ –

> “សតត្តយំ សហស្សញ្ច, បញ្ចសញ្ច បុនាបរេ;
> ឯតេ ថេរា មហាបញ្ញា, សព្ពេវ ឯហិភិក្ខុកា”តិ។

ន កេវលញ្ច ឯតេ ឯវ, អថ ខោ អញ្ញេបិ ពហូ សន្តិ។ សេយ្យថិទំ – **សេលោ** ព្រាហ្មណោ, តស្ស អន្តេវាសិកភូតា តិសតព្រាហ្មណា, **មហាកប្បិនោ,** តស្ស បរិវារភូតំ បុរិសសហស្សំ, **សុទ្ធោទន**មហារាជេន បេសិតា កបិលវត្ថុវាសិនោ ទសសហស្សបុរិសា, មហាពាវរិយព្រាហ្មណស្ស អន្តេវាសិកភូតា **អជិតា**ទយោ សោឡស សហស្សបរិមាណាតិ។ ឯវំ វុត្តតោ អញ្ញេ ន ឯហិភិក្ខុភាវេន ឧបសម្បទា, តេ បន សរណគមនូបសម្បទា, ឱវាទបដិគ្គហណូបសម្បទា, បញ្ហាព្យាករណូបសម្បទា, ញត្តិចតុត្ថកម្មូបសម្បទាតិ ឥមេហិ ចតូហិ អាការេហិ លទ្ធូបសម្បទា។ អាទិតោ ហិ ឯហិភិក្ខុភាវូបគតា ថេរា, តេសំ ភគវា បព្ពជ្ជំ វិយ តីហិ សរណគមនេហេវ ឧបសម្បទម្បិ អនុញ្ញាសិ, អយំ សរណគមនូបសម្បទា។ យា បន –

> “តស្មាតិហ តេ, កស្សប, ឯវំ សិក្ខិតព្ពំ – ‘តិព្ពំ មេ ហិរោត្តប្បំ, បច្ចុបដ្ឋិតំ ភវិស្សតិ ថេរេសុ នវេសុ មជ្ឈិមេសូ’តិ, ឯវំ ហិ តេ, កស្សប, សិក្ខិតព្ពំ។ តស្មាតិហ តេ, កស្សប, ឯវំ សិក្ខិតព្ពំ – ‘យំកិញ្ចិ ធម្មំ សុណិស្សាមិ កុសលូបសំហិតំ, សព្ពំ តំ អដ្ឋឹ កត្វា មនសិ ករិត្វា សព្ពចេតសា សមន្នាហរិត្វា ឱហិតសោតោ ធម្មំ សុណិស្សាមី’តិ, ឯវញ្ហិ តេ, កស្សប, សិក្ខិតព្ពំ។ តស្មាតិហ តេ, កស្សប, ឯវំ សិក្ខិតព្ពំ – ‘សាតសហគតា ច មេ កាយគតា សតិ ន វិជហិស្សតី’តិ, ឯវញ្ហិ តេ, កស្សប, សិក្ខិតព្ព”ន្តិ (សំ. និ. ២.១៥៤)។

ឥមស្ស ឱវាទស្ស បដិគ្គហណេន មហាកស្សបត្ថេរស្ស អនុញ្ញាតឧបសម្បទា, អយំ ឱវាទបដិគ្គហណូបសម្បទា នាម។ យា បុព្ពារាមេ ចង្កមន្តេន ភគវតា “ឧទ្ធុមាតកសញ្ញាតិ វា សោបាក ‘រូបសញ្ញា’តិ វា ឥមេ ធម្មា នានត្ថា នានាព្យញ្ជនា, ឧទាហុ ឯកត្ថា ព្យញ្ជនមេវ នាន”ន្តិអាទិនា អសុភនិស្សិតេសុ បញ្ហេសុ បុច្ឆិតេសុ ភគវន្តំ ឧបសង្កមន្តេន សត្តវស្សិកេន សោបាកសាមណេរេន “ឧទ្ធុមាតកសញ្ញាតិ វា ភគវា ‘រូបសញ្ញា’តិ វា ឥមេ ធម្មា ឯកត្ថា, ព្យញ្ជនមេវ នាន”ន្តិអាទិនា វិស្សជ្ជិតេសុ “ឥមិនា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន សទ្ធឹ សំសន្ទិត្វា ឥមេ បញ្ហា ព្យាកតា”តិ អារទ្ធចិត្តេន ភគវតា អនុញ្ញាតឧបសម្បទា។ អយំ បញ្ហាព្យាករណូបសម្បទា នាម។ ញត្តិចតុត្ថកម្មូបសម្បទា បាកដាវ។

យថា ឯហិភិក្ខុភាវេន ឧបសម្បទា, ន ឯហិភិក្ខុភាវេន ឧបសម្បទាតិ ទុវិធា, ឯវំ សម្មុខាបរម្មុខាភេទតោបិ ទុវិធា។ យេ ហិ សត្ថុ ធរមានកាលេ អរិយាយ ជាតិយា ជាតា, តេ

អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញាទយោ សម្មុខសាវកា នាម។ យេ បន ភគវតោ បរិនិព្ពានតោ បច្ឆា អធិគតវិសេសា, តេ សតិបិ សត្ថុ ធម្មសរីរស្ស បច្ចក្ខភាវេ សត្ថុ សរីរស្ស អបច្ចក្ខភាវតោ បរម្មុខសាវកា នាម។

តថា ឧភតោភាគវិមុត្តបញ្ញាវិមុត្តតាវសេន, ឥធ បាឡិយំ អាគតា បន ឧភតោភាគវិមុត្តា ឯវាតិ វេទិតព្ពា។ វុត្តញ្ហេតំ **អបទានេ** (អប. ថេរ ២.៥៥.១៤២) –

“វិមោក្ខាបិ ច អដ្ឋិមេ, ឆឡភិញ្ញា សច្ឆិកតា”តិ។

តថា សាបទានានបទានភេទតោ, យេសញ្ហិ បុរិមេសុ សម្មាសម្ពុទ្ធេសុ បច្ចេកពុទ្ធពុទ្ធសាវកេសុបិ បុញ្ញកិរិយាវសេន បវត្តិតំ សាវកបារមិតាសង្ខាតំ អត្ថិ អបទានំ, តេ សាបទានា, សេយ្យថាបិ អបទានបាឡិយំ អាគតា ថេរា។ យេសំ បន តំ នត្ថិ, តេ អនបទានា។

កឹ បន សព្ពេន សព្ពំ បុព្ពហេតុសម្បត្តិយា វិនា សច្ចាភិសម្ពោធោ សម្ភវតីតិ? ន សម្ភវតិ។ ន ហិ ឧបនិស្សយសម្បត្តិរហិតស្ស អរិយមគ្គាធិគមោ អត្ថិ, តស្ស សុទុក្ករទុរភិសម្ភវសភាវតោ។ យថាហ “តំ កឹ មញ្ញថ, ភិក្ខវេ, កតមំ នុ ខោ ទុក្ករតរំ វា ទុរភិសម្ភវតរំ វា”តិអាទិ (សំ. និ. ៥.១១១៥)។ យទិ ឯវំ កស្មា វុត្តំ – “យេសំ បន តំ នត្ថិ, តេ អនបទានា”តិ? នយិទមេវំ ទដ្ឋព្ពំ “យេ សព្ពេន សព្ពំ ឧបនិស្សយសម្បត្តិរហិតា, តេ អនបទានា”តិ តាទិសានំ ឥធ អនធិប្បេតត្តា។ យេសំ បន អតិឧក្កំសគតំ អបទានំ នត្ថិ, តេ ឥធ “អនបទានា”តិ វុត្តា, ន សព្ពេន សព្ពំ ឧបនិស្សយរហិតាយេវ ។ តថា ហិ ឥមេ សត្តា ពុទ្ធុប្បាទេសុ អច្ឆរិយាចិន្តេយ្យគុណវិភូតិវិត្ថតំ ពុទ្ធានំ អានុភាវំ បស្សន្តា ចតុប្បមាណិកស្ស លោកស្ស សព្ពថាបិ បសាទាវហត្តា សត្ថរិ សទ្ធំ បដិលភន្តិ។ តថា សទ្ធម្មស្សវនេន, សាវកានំ សម្មាបដិបត្តិទស្សនេន, កទាចិ មហាពោធិសត្តានំ សម្មាសម្ពោធិយា ចិត្តាភិនីហារទស្សនេន, តេសំ សន្តិកេ ឱវាទានុសាសនបដិលាភេន ច សទ្ធម្មេ សទ្ធំ បដិលភន្តិ, តេ តត្ថ បដិលទ្ធសទ្ធា យទិបិ សំសារេ និព្ពានេ ច អាទីនវានិសំសេ បស្សន្តិ, មហារជក្ខតាយ បន យោគក្ខេមំ អនភិសម្ភុនន្តា អន្តរន្តរា វិវដ្ដូបនិស្សយំ កុសលពីជំ អត្តនោ សន្តានេ រោបេន្តិយេវ សប្បុរិសូបនិស្សយស្ស ពហូការភាវតោ។ តេនាហ (ពុ. វំ. ២.៧២-៧៤) –

“យទិមស្ស លោកនាថស្ស, វិរជ្ឈិស្សាម សាសនំ;
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ, ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ។

“យថា មនុស្សា នទី តរន្តា, បដិតិត្ថំ វិរជ្ឈិយ;
ហេដ្ឋាតិត្ថេ គហេត្វាន, ឧត្តរន្តិ មហានទី។

“ឯវមេវ មយំ សព្ពេ, យទិ មុញ្ចាមិមំ ជិនំ;
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ, ហេស្សាម សម្មុខា ឥម”ន្តិ។

ឯវំ វិវដ្ដំ ឧទ្ទិស្ស ឧប្បាទិតកុសលចិត្តំ សតសហស្សាធិកចតុអសង្ខ្យេយ្យកាលន្តរេ វិមោក្ខាធិគមស្ស ឧបនិស្សយោ ន ហោតីតិ ន សក្កា វត្តុំ។ បគេវ បត្ថនាវសេន អធិការំ កត្វា បវត្តិតំ។ ឯវំ ទុវិធាបេតេ។

អគ្គសាវកា, មហាសាវកា, បកតិសាវកាតិ តិវិធា។ តេសុ អាយស្មា **អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញោ, វប្បោ, ភទ្ទិយោ, មហានាមោ, អស្សជិ, នាលកោ, យសោ, វិមលោ, សុពាហុ, បុណ្ណជិ, គវម្បតិ, ឧរុវេលកស្សបោ, នទីកស្សបោ, គយាកស្សបោ, សារិបុត្តោ, មហាមោគ្គល្លានោ, មហាកស្សបោ, មហាកច្ចាយនោ, មហាកោដ្ឋិកោ, មហាកប្បិនោ, មហាចុន្ទោ, អនុរុទ្ធោ, កង្ខារេវតោ, អានន្ទោ, នន្ទកោ, ភគុ, នន្ទោ, កិមិលោ, ភទ្ទិយោ, រាហុលោ, សីវលិ, ឧបាលិ , ទព្ពោ, ឧបសេនោ, ខទិរវនិយរេវតោ, បុណ្ណោ មន្តាណិបុត្តោ, បុណ្ណោ សុនាបរន្តកោ, សោណោ កុដិកណ្ណោ, សោណោ កោឡិវីសោ, រាធោ, សុភូតិ, អង្គុលិមាលោ, វក្កលិ, កាឡុទាយី, មហាឧទាយី, បិលិន្ទវច្ឆោ, សោភិតោ, កុមារកស្សបោ, រដ្ឋបាលោ , វង្គីសោ, សភិយោ, សេលោ, ឧបវានោ, មេឃិយោ, សាគតោ, នាគិតោ, លកុណ្ឌកភទ្ទិយោ, បិណ្ឌោលភារទ្វាជោ, មហាបន្ថកោ, ចូឡបន្ថកោ, ពាកុលោ, កុណ្ឌធានោ, ទារុចីរិយោ, យសោជោ, អជិតោ, តិស្សមេត្តេយ្យោ, បុណ្ណកោ, មេត្តគូ, ធោតកោ, ឧបសិវោ, នន្ទោ, ហេមកោ, តោទេយ្យោ, កប្បោ, ជតុកណ្ណិ, ភទ្រាវុធោ, ឧទយោ, បោសាលោ, មោឃរាជា, បិង្គិយោតិ ឯតេ អសីតិមហាសាវកា នាម។**

កស្មា បន តេ ឯវ ថេរា “មហាសាវកា”តិ វុច្ចន្តីតិ? អភិនីហារស្ស មហន្តភាវតោ។ តថា ហិ ទ្វេ អគ្គសាវកាបិ មហាសាវកេសុ អន្តោគធា។ តេ ហិ សាវកបារមីញាណស្ស មត្ថកប្បត្តិយា សាវកេសុ អគ្គធម្មាធិគមេន អគ្គដ្ឋានេ ឋិតាបិ អភិនីហារមហន្តតាសាមញ្ញេន “មហាសាវកា”តិបិ វុច្ចន្តិ។ ឥតរេ បន បកតិសាវកេហិ

សាតិសយមហាភិនីហារា។ តថា ហិ តេ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ កតបណិធានា។ តតោ ឯវ សាតិសយំ អភិញ្ញាសមាបត្តីសុ វសិនោ បភិន្នបដិសម្ភិទា ច។ កាមំ សព្ពេបិ អរហន្តោ សីលវិសុទ្ធិអាទិកេ សម្បាទេត្វា ចតូសុ សតិបដ្ឋានេសុ បតិដ្ឋិតចិត្តា សត្ត ពោជ្ឈង្គេ យថាភូតំ ភាវេត្វា មគ្គបដិបាដិយា អនវសេសតោ កិលេសេ ខេបេត្វា អគ្គផលេ បតិដ្ឋហន្តិ, តថាបិ យថា សទ្ធាវិមុត្តតោ ទិដ្ឋិប្បត្តស្ស, បញ្ញាវិមុត្តតោ ច ឧភតោភាគវិមុត្តស្ស បុព្ពភាគភាវនាវិសេសោ អទ្ធា ឥច្ឆិតោ វិសេសោ, ឯវំ អភិនីហារមហន្តតាបុព្ពយោគមហន្តតាហិ អត្តសន្តានេ សាតិសយគុណវិសេសស្ស និប្ផាទិតត្តា សីលាទិគុណេហិ មហន្តា សាវកាតិ មហាសាវកា។ តេសុយេវ បន យេ ពោធិបក្ខិយធម្មេសុ បាមោក្ខភាវេន ធុរភូតានំ សម្មាទិដ្ឋិសម្មាសមាធីនំ សាតិសយកិច្ចន្តរភាវនិប្ផត្តិយា ការណភូតាយ តជ្ជាភិនីហារាភិនិហតាយ សក្កច្ចំ និរន្តរំ ចិរកាលំ សមាហិតាយ សម្មាបដិបត្តិយា យថាក្កមំ បញ្ញាយ សមាធិស្មិញ្ច ឧក្កំសបារមិប្បត្តិយា សវិសេសំ សព្ពគុណេហិ អគ្គភាវេ ឋិតា។ តេ សារិបុត្តមោគ្គល្លានា សតិបិ មហាសាវកត្តេ សាវកបារមិយា មត្ថកេ សព្ពសាវកានំ អគ្គភាវេ ឋិតត្តា អភិនីហារមហន្តភាវតោ, បុព្ពយោគមហន្តភាវតោ ច “អគ្គសាវកា”ឥច្ចេវ វុច្ចន្តិ។ យេ បន អរិយសាវកា អគ្គសាវកា វិយ ច មហាសាវកា វិយ ច ន បរិមិតាវ, អថ ខោ អនេកសតា អនេកសហស្សា, តេ បកតិសាវកា។ ឥធ បាឡិយំ អារូឡ្ហា បន បរិមិតាវ គាថាវសេន បរិគ្គហិតត្តា។ តថាបិ មហាសាវកេសុបិ កេចិ ឥធ បាឡិយំ នារូឡ្ហា។

ឯវំ តិវិជាបិ តេ អនិមិត្តវិមោក្ខាទិភេទតោ តិវិធា, វិមោក្ខសមធិគមវសេនបិ តិវិធា។ តយោ ហិ ឥមេ វិមោក្ខា សុញ្ញតោ វិមោក្ខោ, អនិមិត្តោ វិមោក្ខោ, អប្បណិហិតោ វិមោក្ខោតិ។ តេ ច វិមោក្ខា សុញ្ញតាទីហិ អនិច្ចានុបស្សនាទីហិ តីហិ អនុបស្សនាហិ អធិគន្តព្ពា។ អាទិតោ ហិ អនិច្ចាទីសុ យេន កេនចិ អាការេន វិបស្សនាភិនិវេសោ ហោតិ។ យទា បន វុដ្ឋានគាមិនិយា វិបស្សនាយ អនិច្ចាការតោ សង្ខារេ សម្មសន្តិយា មគ្គវុដ្ឋានំ ហោតិ, តទា វិបស្សនា សតិបិ រាគនិមិត្តាទីនំ សមុគ្ឃាដនេ សង្ខារនិមិត្តំ បន សា ន វិស្សជ្ជេតីតិ និប្បរិយាយេន អនិមិត្តនាមំ អលភមានា អត្តនោ មគ្គស្ស អនិមិត្តនាមំ ទាតុំ ន សក្កោតីតិ។ កិញ្ចាបិ អភិធម្មេ អនិមិត្តវិមោក្ខោ ន ឧទ្ធដោ, សុត្តន្តេ បន រាគាទិនិមិត្តានំ សមុគ្ឃាដេន លព្ភតីតិ។

“អនិមិត្តញ្ច ភាវេហិ, មានានុសយមុជ្ជហ;
តតោ មានាភិសមយា, ឧបសន្តោ ចរិស្សសី”តិ។ (សំ. និ. ១.២១២) –

អាទិនា ហិ វិបស្សនាយ អនិមិត្តវិមោក្ខភាវោ អនុត្តរស្ស អនិមិត្តវិមោក្ខភាវោ ច វុត្តោ។ យទា វុដ្ឋានគាមិនិយា វិបស្សនាយ ទុក្ខតោ សង្ខារេ សម្មសន្តិយា មគ្គវុដ្ឋានំ ហោតិ, តទា វិបស្សនា រាគបណិធិអាទីនំ សមុគ្ឃាដនេន អប្បណិហិតនាមំ លភតីតិ អប្បណិហិតវិមោក្ខំ នាម ហោតិ។ តទនន្តរោ ច មគ្គោ អប្បណិហិតវិមោក្ខោ។ យទា បន វុដ្ឋានគាមិនិយា វិបស្សនាយ អនត្តាការេន សម្មសន្តិយា មគ្គវុដ្ឋានំ ហោតិ, តទា វិបស្សនា អត្តទិដ្ឋិយា សមុគ្ឃាដនេន សុញ្ញតនាមំ លភតីតិ សុញ្ញតវិមោក្ខំ នាម ហោតិ។ តទនន្តរោ ច មគ្គោ សុញ្ញតវិមោក្ខោ នាម ហោតិ។ ឥមេសុ អគ្គមគ្គភូតេសុ តីសុ វិមោក្ខេសុ ឥមេសំ ថេរានំ កេចិ អនិមិត្តវិមោក្ខេន មុត្តា, កេចិ អប្បណិហិតវិមោក្ខេន, កេចិ សុញ្ញតវិមោក្ខេន។ តេន វុត្តំ – “អនិមិត្តវិមោក្ខាទិភេទតោ តិវិធា, វិមោក្ខសមធិគមេនបិ តិវិធា”តិ។

បដិបទាវិភាគេន ចតុព្ពិធា។ ចតស្សោ ហិ បដិបទា – ទុក្ខបដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា, ទុក្ខបដិបទា ខិប្បាភិញ្ញា, សុខបដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា, សុខបដិបទា ខិប្បាភិញ្ញាតិ។ តត្ថ រូបមុខាទីសុ វិបស្សនាភិនិវេសេសុ យោ រូបមុខេន វិបស្សនំ អភិនិវិសិត្វា ចត្តារិ មហាភូតានិ បរិគ្គហេត្វា ឧបាទារូបំ បរិគ្គណ្ហាតិ អរូបំ បរិគ្គណ្ហាតិ, រូបារូបំ បន បរិគ្គណ្ហន្តោ ទុក្ខេន កសិរេន កិលមន្តោ បរិគ្គហេតុំ សក្កោតិ, តស្ស ទុក្ខបដិបទា នាម ហោតិ, បរិគ្គហិតរូបារូបស្ស បន វិបស្សនាបរិវាសេ មគ្គបាតុភាវទន្ធតាយ ទន្ធាភិញ្ញា នាម ហោតិ។ យោបិ រូបារូបំ បរិគ្គហេត្វា នាមរូបំ វវត្ថបេន្តោ ទុក្ខេន កសិរេន កិលមន្តោ វវត្ថបេតិ, វវត្ថបិតេ ច នាមរូបេ វិបស្សនាបរិវាសំ វសន្តោ ចិរេន មគ្គំ ឧប្បាទេតុំ សក្កោតិ, តស្សបិ ទុក្ខបដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា នាម ហោតិ។ អបរោ នាមរូបម្បិ វវត្ថបេត្វា បច្ចយេ បរិគ្គណ្ហន្តោ ទុក្ខេន កសិរេន កិលមន្តោ បរិគ្គណ្ហាតិ។ បច្ចយេ ច បរិគ្គហេត្វា វិបស្សនាបរិវាសំ វសន្តោ ចិរេន មគ្គំ ឧប្បាទេតិ, ឯវម្បិ ទុក្ខបដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា នាម ហោតិ។ អបរោ បច្ចយេបិ បរិគ្គហេត្វា លក្ខណានិ បដិវិជ្ឈន្តោ ទុក្ខេន កសិរេន កិលមន្តោ បដិវិជ្ឈតិ, បដិវិទ្ធលក្ខណោ ច វិបស្សនាបរិវាសំ វសន្តោ ចិរេន មគ្គំ ឧប្បាទេតិ, ឯវម្បិ ទុក្ខបដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា នាម ហោតិ។ អបរោ លក្ខណានិបិ បដិវិជ្ឈិត្វា វិបស្សនាញាណេ តិក្ខេ សូរេ បសន្នេ វហន្តេ ឧប្បន្នវិបស្សនានិកន្តឹ បរិយាទិយមានោ ទុក្ខេន កសិរេន កិលមន្តោ បរិយាទិយតិ, និកន្តិញ្ច បរិយាទិយិត្វា វិបស្សនាបរិវាសំ វសន្តោ ចិរេន មគ្គំ ឧប្បាទេតិ, ឯវម្បិ ទុក្ខបដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា នាម ហោតិ។ យថាវុត្តាសុយេវ បដិបទាសុ មគ្គបាតុភាវស្ស ខិប្បតាយ ទុក្ខបដិបទា ខិប្បាភិញ្ញា, តាសំ បន បដិបទានំ អកិច្ឆសិទ្ធិយំ មគ្គបាតុភាវស្ស ទន្ធតាយ ខិប្បតាយ ច យថាក្កមំ សុខបដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា, សុខ

បដិបទា ខិប្បាភិញ្ញា ច វេទិតព្វា។ ឥមាសំ ចតស្សន្នំ បដិបទានំ វសេន អគ្គមគ្គប្បត្តិយា ថេរានំ ចតុព្ពិធតា វេទិតព្វា។ ន ហិ បដិបទាហិ វិនា អរិយមគ្គាធិគមោ អត្ថិ។ តថា ហិ អភិធម្មេ “យស្មិំ សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ និយ្យានិកំ អបចយគាមី...បេ.... ទុក្ខបដិបទំ ទន្ធាភិញ្ញ”ន្តិអាទិនា (ធ. ស. ២៧៧) បដិបទាយ សទ្ធិំយេវ អរិយមគ្គោ វិភត្តោ, តេន វុត្តំ “បដិបទាវិភាគេន ចតុព្ពិធា”តិ។

ឥន្ទ្រិយាធិកវិភាគេន បញ្ចវិធា។ សតិបិ នេសំ សច្ចាភិសម្ពោធសាមញ្ញេ ឯកច្ចេ ថេរា សទ្ធុត្តរា, សេយ្យថាបិ ថេរោ វក្កលិ; ឯកច្ចេ វីរិយុត្តរា, សេយ្យថាបិ ថេរោ មហាសោណោ, កោឡិវីសោ; ឯកច្ចេ សតុត្តរា, សេយ្យថាបិ ថេរោ សោភិតោ, ឯកច្ចេ សមាធុត្តរា, សេយ្យថាបិ ថេរោ ចូឡបន្ថកោ, ឯកច្ចេ បញ្ញុត្តរា, សេយ្យថាបិ ថេរោ អានន្ទោ។ តថា ហិ សោ គតិមន្តតាយ អត្ថកោសល្លាទិវន្តតាយ ច បសំសិតោ, អយញ្ច វិភាគោ បុព្ពភាគេ លព្ភមានវិសេសវសេន វុត្តោ។ អគ្គមគ្គក្ខណេ បន សេសានម្បិ ឥន្ទ្រិយានំ ឯកសភាវា ឥច្ឆិតាតិ។

តថា បារមិប្បត្តា, បដិសម្ភិទាប្បត្តា, ឆឡភិញ្ញា, តេវិជ្ជា, សុក្ខវិបស្សកាតិ បញ្ចវិធា។ សាវកេសុ ហិ ឯកច្ចេ សាវកបារមិយា មត្ថកប្បត្តា, យថា តំ អាយស្មា សារិបុត្តោ, អាយស្មា ច មហាមោគ្គល្លានោ; ឯកច្ចេ អត្ថបដិសម្ភិទា ធម្មបដិសម្ភិទា និរុត្តិបដិសម្ភិទា បដិភានបដិសម្ភិទាតិ ឥមាសំ ចតុន្នំ បដិសម្ភិទានំ វសេន បដិសម្ភិទាប្បត្តា; ឯកច្ចេ ឥទ្ធិវិធញាណាទីនំ អភិញ្ញានំ វសេន ឆឡភិញ្ញា; ឯកច្ចេ បុព្ពេនិវាសញាណាទីនំ តិស្សន្នំ វិជ្ជានំ វសេន តេវិជ្ជា។ យេ បន ខណិកសមាធិមត្តេ ឋត្វា វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា អធិគតអគ្គមគ្គា, តេ អាទិតោ អន្តរន្តរា ច សមាធិជេន ឈានង្គេន វិបស្សនាព្ភន្តរំ បដិសន្ធានានំ អភាវា សុក្ខា វិបស្សនា ឯតេសន្តិ សុក្ខវិបស្សកា នាម។ អយញ្ច វិភាគោ សាវកានំ សាធារណភាវំ ឧបបរិក្ខិត្វា វុត្តោ។ ឥធ បាឡិយំ អាគតា នត្ថេវ សុក្ខវិបស្សកា។ តេនេវាហ –

> “បដិសម្ភិទា ចតស្សោ, វិមោក្ខាបិ ច អដ្ឋិមេ;
> ឆឡភិញ្ញា សច្ឆិកតា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិអាទិ។ (អប. ថេរ ១.១.៣៧៤; ២.៤៣.១៤);

ឯវំ បារមិប្បត្តាទិវសេន បញ្ចវិធា។

អនិមិត្តាទិវសេន ឆព្ពិធា អនិមិត្តវិមុត្តោតិអាទយោ។

សទ្ធាធុរោ , បញ្ញាធុរោតិ ទុវិធា។ តថា អប្បណិហិតវិមុត្តោ បញ្ញាវិមុត្តោ ចាតិ។ ឯវំ អនិមិត្តវិមុត្តាទិវសេន ច បរិយាយវិមុត្តភេទេន សត្តវិធា។ ចតូសុ ហិ អរូបសមាបត្តីសុ ឯកមេកំ បាទកំ កត្វា វិបស្សនំ អារភិត្វា អរហត្តំ បត្តា ចត្តារោ, និរោធតោ វុដ្ឋាយ អរហត្តំ បត្តោ ចាតិ បញ្ច, ឧភតោភាគវិមុត្តា, សទ្ធាធុរបញ្ញាធុរវសេន ទ្វេ បញ្ញាវិមុត្តាតិ ឯវំ វិមុត្តិភេទេន សត្តវិធា។

ធុរបដិបទាវិភាគេន អដ្ឋវិធា។ យោ ហិ ទុក្ខបដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ និយ្យាតិ, សោ សទ្ធាធុរ បញ្ញាធុរវសេន ទុវិធា, តថា សេសបដិបទាសុបីតិ ឯវំ ធុរបដិបទាវិភាគេន អដ្ឋវិធា។

វិមុត្តិភេទេន នវវិធា។ បញ្ច ឧភតោភាគវិមុត្តា, ទ្វេ បញ្ញាវិមុត្តា, បញ្ញាវិមុត្តិយំ ចេតោវិមុត្តិយញ្ច បារមិប្បត្តា ទ្វេ អគ្គសាវកា ចាតិ ឯវំ នវវិធា។

វិមុត្តិវសេនេវ ទសវិធា។ ចតូសុ អរូបាវចរជ្ឈានេសុ ច ឯកមេកំ បាទកំ កត្វា អរហត្តំ បត្តា ចត្តារោ, សុក្ខវិបស្សកោតិ បញ្ច បញ្ញាវិមុត្តា, យថាវុត្តា ច ឧភតោភាគវិមុត្តា ចាតិ ឯវំ វិមុត្តិភេទេនេវ ទសវិធា។ តេ យថាវុត្តេន ធុរភេទេន ភិជ្ជមានា វីសតិ ហោន្តិ។ បដិបទាភេទេន ភិជ្ជមានា ចត្តាលីសំ ហោន្តិ។ បុន បដិបទាភេទេន ធុរភេទេន ច ភិជ្ជមានា អសីតិ ហោន្តិ។ អថ តេ សុញ្ញតវិមុត្តាទិវិភាគេន ភិជ្ជមានា ចត្តាលីសាធិកា ទ្វេ សតានិ ហោន្តិ។ បុន ឥន្ទ្រិយាធិកភាវេន ភិជ្ជមានា ទ្វិសតុត្តរំ សហស្សំ ហោន្តីតិ។ ឯវំ អត្តនោ គុណវសេន អនេកភេទវិភត្តេសុ មគ្គដ្ឋផលដ្ឋេសុ អរិយសាវកេសុ យេ អត្តនោ បដិបត្តិបវត្តិអាទិកេ ច វិភាវេន្តិ។ យេ “ឆន្នា មេ កុដិកា”តិអាទិកា (ថេរគា. ១) គាថា ឧទានាទិវសេន អភាសិំសុ។ តេ ច ឥធ គាថាមុខេន សង្គហំ អារូឡ្ហា។ តេនាហ – “សីហានំវ នទន្តានំ...បេ.... ផុសិត្វា អច្ចុតំ បទ”ន្តិ (ថេរគា. និទានគាថា)។ ឯវមេត្ថ បកិណ្ណកកថា វេទិតព្វា។

វង្គីសត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មហានិបាតវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ពទរតិត្ថមហាវិហារវាសិនា អាចរិយធម្មបាលត្ថេរេន កតា

ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។